

FRÅN VASALOPPET TILL SPORTEXTRA

*Till minnet av min
pappa Gunnar*

Peter Dahlén

Från Vasaloppet till Sportextra

RADIOSPORTENS ETABLERING OCH FÖRGRENING 1925-1995

Nr 12 i en serie skrifter utgivna av

STIFTELSEN

ETERMEDIERNA I SVERIGE

UTKOMNA VOLYMER I SKRIFTSERIEN

1. Leif Furhammar, *Med TV i verkligheten* 1995
2. Göran Elgemyr, *Radion i strama tyglar* 1996
3. Nina Wormbs, *Genom tråd och eter* 1997
4. Olle Sjögren, *Den goda underhållningen* 1997
5. Torsten Thurén, *Medier i blåsväder* 1997
6. Lars Hänström, *Lär mig att mäta tiden* 1997
7. Peder Lunell-Fallenius, *Radiohuset* 1998
8. Lars-Åke Engblom, *Radio- och TV-folket* 1998
9. Birgitta Höjjer, *Det hörde vi allihop* 1998
10. Alf Björnberg, *Skval och harmoni* 1998
11. Ulla B Abrahamsson, *I allmänhetens tjänst* 1999
12. Peter Dahlén, *Från Vasaloppet till Sportextra* 1999

© Stiftelsen Etermedierna i Sverige 1999

Fälth & Hässler i Värnamo 1999

ISBN 91-518-3584-3

ISSN 1400-7274

STIFTELSEN ETERMEDIERNA I SVERIGE har initierat och driver ett tvärvetenskapligt forskningsprojekt om de svenska etermediernas uppkomst och utveckling fram till den tid då monolet upphör. Ett tjugotal forskare är knutna till olika delprojekt och deras resultat publiceras i denna skriftserie. Projektet kommer att sammanfattas i tre populärvetenskapliga volymer. Sveriges Radio AB och Sveriges Television AB har anslagit medel till stiftelsen motsvarande huvudparten av de beräknade kostnaderna. Senare har även Teracom Svensk Rundradio AB inträtt som ett stödjande företag. Dessutom har betydande bidrag erhållits från Marianne och Marcus Wallenbergs Stiftelse, Telia AB, Tipstjänst och STIM.

Administrativt leds forskningsprojektet av förre TV1-chefen *Olle Berglund*, som är ordförande i redaktionskommittén, och redaktörerna *Göran Elgemyr* (SR), *Roland Hjelte* (SVT) och *Margareta Cronholm* (SVT). I kommittén ingår även projektledarna professorerna *Stig Hadenius*, *Dag Nordmark* och *Lennart Weibull*. Professorerna *Sverker Ek* och *Jarl Torbacke* tillhör också redaktionskommittén.

Innehåll

FÖRORD · 11

KAPITEL 1

INLEDNING · 15

Syfte · 17

Tidigare forskning · 19

Val av metod · 23

Källäget · 27

Teoretiska utgångspunkter · 33

Melodramat · 42

Populär journalistik · 45

Organiserad tävlingsidrott · 46

KAPITEL 2

SPORTJOURNALISTISK HISTORIK · 53

Sportjournalistikens rötter · 53

Svensk sportjournalistik · 55

Sportjournalistik i radio · 67

KAPITEL 3

1925–1939: PIONJÄRANDA OCH FOTBOLLSPRÖVNINGAR · 73

Sven Jerring och radiomediet · 77

Vasaloppet · 82

Veckans idrottskrönika · 85

Stadionkonflikten · 87

Boxningsfrågan · 103

OS i Amsterdam 1928 · 111

Prolog till 1930-talet · 113
Sportutsändningarna breddas · 117
Sportkrönikor och sportnyheter · 126
Fotbollsfrågan · 129
Radiotjänst utestänger tippningsverksamheterna · 139
Olympiska spelen 1932 och 1936 · 150
Dagens Eko med sportnyheter · 156
Vasaloppet lever farligt · 157
Sammanfattning · 171

KAPITEL 4

1939–1945: I BEREDSKAPENS TJÄNST · 174
Sladdlös kortvågsapparat · 179
De stora radioinsamlingarna · 182
Tipset accepteras · 187
Fotbollsbråket flamar åter upp · 194
Häggäventyret · 203
Sammanfattning · 211

KAPITEL 5

1945–1955: I HÄGNET AV EN NY TIDSANDA · 212
Nyheterna och sporten · 215
Lennart Hyland – den nya tidens man · 220
OS 1948 – S:t Moritz och London · 226
Hylands genombrott som snabbpratare · 235
Skilda perspektiv på fotbollsreferaten · 237
OS 1952 – Oslo och Helsingfors · 243
Skid-VM 1954 · 248
Ishockeyfrågan · 252
Radiotjänst ändrar ståndpunkt · 271
Sport – folkrörelse eller marknadsvara? · 279
Sammanfattning · 283

KAPITEL 6

- 1956–1969: SPORTREDAKTION UNDER HYLANDS LEDNING · 285
- Beslut om P2 och idrottsredaktion · 286
 - OS-året 1956 – Cortina och Melbourne · 294
 - Fotbolls-VM 1958 med nyrekryteringar · 296
 - »Ingos« VM-matcher 1959 och 1960 · 304
 - Tillkomsten av Melodiradion · 310
 - Sportextra · 319
 - Vägen mot en självständig redaktion · 324
 - Sammanfattning · 331

KAPITEL 7

- 1969–1995: RADIOSPORTEN MÖTER KONKURRENS · 333
- Hyland går – Wester kommer · 334
 - Fotbolls-VM i Mexiko 1970 · 338
 - Radiosporten expanderar · 341
 - Wester går – Gentzel kommer · 345
 - Gentzel går – Strömmer kommer · 351
 - De första kvinnorna på Radiosporten · 354
 - Nytt medieklimat: »Informationssamhället« · 362
 - Frågan om sponsring och reklam · 365
 - Kamp om sändningsrättigheter · 372
 - Ökad personalomsättning · 375
 - Sammanslagning · 379
 - Konflikten mellan riks- och lokalsport · 384
 - Sammanfattning · 392

KAPITEL 8

- Radiosportens publik · 395
- Period 1: 1925–1955 · 395
- Period 2: 1956–1995 · 398
- Sammanfattning · 403

KAPITEL 9

SLUTDISKUSSION · 404

1925–1949: Epoken Sven Jerring · 405

Sport som evenemangsjournalistik · 413

1949–1969: Epoken Lennart Hyland · 420

1969–1995: Breddning och specialisering · 425

Avslutande reflektioner · 432

Radiosport och lättisam underhållning · 435

Radiosport som följetongsdramatik · 442

Att studera mediesport ur ett underhållningsperspektiv · 447

TABELLBILAGA · 451

SUMMARY · 454

NOTER · 461

KÄLLOR OCH LITTERATUR · 498

BILDKÄLLOR · 512

INNEHÅLLSFÖRTECKNING CD · 513

PERSONREGISTER · 515

Förord

Min förförståelse av radiosport är av både kognitiv och känslomässig karaktär. Jag har vuxit upp i ett hem med den (åtminstone före 1993) utpräglat populärt hållna kanalen P3, och därmed radiosporten, ständigt påslagen, jag har själv idrottat som ung och mitt idrottsintresse är fortsatt levande, även om det i uppriktighetens namn på senare tid kommit att svalna något till följd av mindre tilltalande utvecklingstendenser inom tävlingsidrottens värld. Jag har alltså egna hågkomster av många av de radiosportkommentatorer som varit verksamma sedan mitten av 1960-talet och framåt (jag är född 1959).

Mot bakgrund av detta och mot bakgrund av mitt intresse för mediehistoria och populärkultur i allmänhet och svensk sådan i synnerhet så var det mig en ynnest när jag 1994, då doktorand vid JMK i Stockholm, av Stiftelsen Etermedierna i Sverige tilldelades uppdraget att skriva den svenska radiosportens historia. Min delprojektchef blev professor Lennart Weibull vid Institutionen för journalistik och masskommunikationsforskning (JMG) vid Göteborgs universitet. Samarbetet med Lennart fördjupades då jag efter några år flyttade ner till Göteborg och JMG. Då hade det hela växt ut till ett avhandlingsprojekt. Det föll sig då naturligt att jag blev doktorand vid JMG och Lennart min handledare. Jag vill med eftertryck tacka Lennart för all den inspiration och oerhört sakkunniga hjälp han gett mig under dessa år.

Förutom Lennart Weibull finns det ytterligare en person utan vars förtroende och lärdomsmässiga generositet denna bok inte skulle fått den utformning den nu har. Det är Jan Lindroth, Sveriges

förste professor i historia med särskild inriktning på idrottens historia. När Jan direkt efter sitt tillträde 1992 som professor vid Stockholms universitet startade sina idrottshistoriska seminarier välkomnades även jag att delta i dessa. Det kom att bli av avgörande betydelse och ge mitt arbete en idrottshistorisk anknytning det annars inte skulle ha fått. Jan har även kommenterat mitt slutmanus.

Vid idrottshistoriska seminarierna kom jag också i kontakt med Jans doktorander och andra forskare som öppnade nya kunskapsfält för mig, historiskt, teoretiskt och metodologiskt. Jag vill här särskilt tacka Karin Wikberg, som i egenskap av anställd vid Riksarkivet också hjälpt till att ordna fram källmaterial, samt Jens Ljunggren, Benkt Söderberg, fil. dr Bill Sund och fil. dr Leif Yttergren. Jag fick även möjlighet att gå den första kurs som Jan höll i idrottshistoria på forskarutbildningen 1993.

Det inte minst lustfyllda med de till sena eftermiddagar förlagda idrottshistoriska seminarierna har varit eftersittningarna å lokal, företrädesvis Café Bojan. De vindlande samtal som i kretsen av Jan och i en uppsluppen anda oavslutligt utvecklade sig vid dessa samkväm står för mig som en sinnebild av genuin akademisk kultur.

Det finns en rad andra personer som på olika sätt hjälpt mig. Här vill jag först tacka etermedieprojektets redaktionskommitté för visat förtroende och ingående textgranskningar, samt mina övriga projektkollegor för givande synpunkter på mitt material och trevlig samvaro vid projektets egna seminarier. Margareta Cronholm har särskilt ingående granskat publikavsnittet. Ett mycket stort tack vill jag ge till projektets sekreterare, Gunnel Asplund, för hjälp med allehanda praktiska göromål och en trots alla mina spruckna tidsplaner obruten tilltro. Bland projektkollegorna har funnits docent Olle Sjögren, som väglett mig genom mer än ett teoretiskt trångmål, här liksom många gånger tidigare. Arkivarie Börje Sjöman har varit en fast klippa att luta sig mot inför åsynen av de väldiga materialsamlingarna i Sveriges Radios dokumentarkiv. Under det första forskningsåret fanns här också Karin Byström till hjälp. En kvalificerad språk- och textgranskning har gjorts av redaktör Tomas Blom. Jag vill också tacka den vänligt tillmötesgående personalen vid Sveriges Radios

bibliotek, Monica Carlsson i Sveriges Televisions bildarkiv samt Siv Håkansson, Fälth & Hässler.

Vännen Peter Dahlgren, som flyttade från JMK strax efter mig för att bli professor i Lund, har lojalt fortsatt hjälpa till med textkommentarer och annat, trots byte av avhandlingsämne, institution och därmed också handledare. För allehanda former av stöd under min tid som doktorand på JMK vill jag förutom Peter tacka professor Kjell Nowak. Även min doktorandkollega på JMK Carin Åberg har kommenterat min text.

På JMG har professor Kent Asp, projektkollegan docent Bo Reimer och doktorandkollegan Karin Fogelberg haft synpunkter på texten. Hjälp med utformningen av kodschemat har jag fått av projektkollegan fil. dr Monika Djerf Pierre och med inkodningsarbetet av Ulrika Facht (JMG) och Karl Romanus (JMK).

Göran Wessberg, informationschef på Tipstjänst (Svenska Spel), bidragsgivare till detta projekt, har visat mitt arbete och hela etermedieprojektet stort intresse och även varit mig behjälplig med arkivmaterial. Detsamma gäller för Tipstjänsts marknadschef, förre radiosportmedarbetaren Lars-Gunnar Björklund, som också ställde sin privata klippssamling till mitt förfogande.

Mitt allra varmaste tack går till min hustru Hilde Arntsen, som granskat min text och ständigt funnits tillhands med uppmuntran- de ord då det hela känts tungt, och som trots egen doktorandtjänst mycket uppoffrande skött marktjänsten i hemmet under arbetets sista intensiva arton månader, då jag i stort sett bott på kontoret och emellanåt vänt hemåt för att äta och sova. Det hemarbetet hoppas jag få återgälda när det blir Din tur, Hilde.

Göteborg i december 1998

Peter Dahlén

Inledning

Vilken är den sysselsättning som mest påverkar människors tankevärld, generellt sett och betraktat ur globalt perspektiv – om vi bortser från katastrofer som svält och krig? Själv skulle jag sätta en slant på sport – sport i alla former från lokal fotboll till tungviktsmästerskap i boxning. Mohammad Ali ansågs på sin tid som världens mest kända människa; till skillnad från Frank Sinatra eller Lyndon Johnson var han bekant i minsta afrikanska by och på vidsträckta kinesiska risfält.

(Mats Gellerfelt, Svenska Dagbladets kultursida, 19 november 1986)

I dag spelas VM-finalen i fotboll i Paris, av massmediebevakningen att döma den händelse som skapar mest intresse på jorden.

(Sign. »Sander«, Dagens Nyheters ledarsida, 12 juli 1998)

Dessa reflektioner belyser ett flertal aspekter av relevans för en framställning om radiosport. Den mest grundläggande aspekten är att sport torde vara världens mest spridda och genomgripande form av – per definition – populär kultur. Idrottsevenemang som en titelmatch i boxningens tungviktsklass, en VM-final i fotboll, finalpas-sen vid konståknings-VM eller gymnastikfinalen vid olympiska spelen intresserar vid samma tidpunkt hundratals miljoner människor världen runt, människor med olika etnisk, klassmässig, generationsmässig och köns-mässig bakgrund och tillhörighet. Stora idrottsevenemang binder alltså samman människor som till vardags lever

under skilda betingelser. Idrotten förenar också människor på mer konkret identifierbara nivåer, först och främst på nationell nivå, men också lokalt och regionalt.

Sporten, i betydelsen den moderna, organiserade tävlingsidrotten, förmår alltså som få andra företeelser skapa sammanhållning, gemenskap och engagerad uppslutning kring enskilda evenemang och personligheter. Sport har starkt kulturellt och socialt integrerande funktioner. Hur är det möjligt, vad beror det på? Vilka är de historiska betingelserna för den organiserade tävlingsidrottens framväxt och vari består dess attraktionskraft och betydelse i det moderna industri- och mediasamhället?

Förutom att den får oss att känna tillhörighet på t.ex. ett nationellt plan när svenska ishockeylandslaget spelar en VM-final så finns i den moderna tävlingsidrotten också ett starkt moraliskt element. Kring tävlingshändelser väver vi ständigt frågor om det var rätt eller fel lag som vann, om det var en rätt utdömd straff, om segern var rättvis, om alla »våra« spelare verkligen gjorde sitt allra bästa i kampen, för laget, för nationen. Identifikationen med lag och enskilda idrottsutövare knyter oss till en social och kulturell miljö. Sportens moraliska dimension, däremot, är av en mer existentiell och universell karaktär. Därför kan vi även engagera oss i och identifiera oss med idrottsutövare och idrottshändelser som inte direkt knyter oss till vår egen livsmiljö.

Men för att människor såväl på den afrikanska som på den svenska landsbygden skall lära känna och intressera sig för Mohammad Alis öden i boxningsringen och annorstädes eller för en VM-final i fotboll krävs det någonting som distribuerar händelserna till oss, något som återger dem för oss. Det krävs en industriell apparatur i form av världstäckande medier, dvs. i form av olika kommunikationsteknologier som press, radio och TV.

Syfte

Framställningen fokuserar på radiomediet från ett historiskt intresse av hur, på vilket sätt och i vilken grad idrottsvärldens förhållanden uppmärksammats inom ramen för Sveriges Radios programverksamheter. Studien sträcker sig från starten 1925 under namnet AB Radiotjänst fram till 1995 (namnbyte till Sveriges Radio 1957). Avhandlingens undertitel »Radiosportens etablering och förgrening« har dubbla betydelser. Med »etablering« avses dels den samhälleliga och mediekommunikativa utveckling som banar vägen för rundradion och dess sportbevakning, dels den interna utveckling inom dåvarande Radiotjänst som leder fram till etablerandet av en särskild sportredaktion. Med »förgrening« avses dels de förgreningar inom sportbevakningen som fanns före och kom att finnas efter etablerandet av en sportredaktion på radion, men också de förgreningar som uppstått i och med att radiosportmedarbetare kommit att verka även inom andra delar av det breda underhållningsfält av vilket sporten med tiden kommit att utgöra en väsentlig del.

Mitt huvudsakliga intresse är att beskriva radiosportens framväxt och senare utveckling. Avsikten har varit att försöka återberätta och belysa centrala händelser i 70 års radiosporthistoria. Men jag har också velat få en bild av vad som bidrog till att forma programverksamhetens karaktär och inriktning. Jag har därför valt att ställa särskilt två frågor. Den första frågan gäller vilket utrymme och vilken roll eller betydelse sporten fått dels i det svenska radioprogrammet, dels inom företagets redaktionella organisationsstruktur. Här handlar det om de interna ramarna och betingelserna för radions sportprogram, om de idrottsrelaterade programverksamheternas utveckling och ställning inom företaget vid olika tidpunkter. Den andra frågan gäller hur samspelet mellan radion och Idrottssverige utvecklats över tid samt den publika respons som kommit radiosporten till del och hur detta på olika sätt påverkat och modifierat den del av programverksamheten som skildrat och rapporterat från händelser i idrottsvärlden. Här handlar det om de externa faktorer som interagerar med sportprogramverksamheterna, som påverkar

dem och som sportprogramverksamheterna i sin tur återverkar på, i ett dialektiskt samspel. Det som sammanbinder de interna och externa faktorerna är förstås själva sportsändningarna.

Jag vill därmed understryka att det primära syftet med framställningen inte är att göra näranalyser av olika kommentatorstilar betraktade som »texter«.¹ I fokus ligger inte sportutsändningarnas estetik, mer än i generell bemärkelse, utan deras sociohistoriska förankring, institutionella utveckling och kulturella betydelse. Det innebär inte att kommentatorverksamheterna släpps ur undersökningens sikte. De är och förblir en central del i framställningen men beaktade huvudsakligen indirekt, utifrån den respons de möter i publik- och recensionsleden och även inom företaget. Jag närmar mig alltså kommentatorverksamheten mer indirekt, genom olika utsagor om och reaktioner på den internt (i styrelse- och ledningssammanhang, i internpublikationer, bland kollegor och angränsande redaktioner etc.) och externt (presskritik och -debatter, insändarbrev, biografier etc.).

För det andra vill jag klargöra att framställningen inte heller omfattar den kroppskulturella men icke tävlingsinriktade radiogymnastiken. Framställningen centrerar alltså kring bevakningen av tävlingsidrott, det vi i vardagslag kallar för »sport«.

Framställningen omfattar för det tredje inte heller den lokala radions idrottsbevakning utan begränsar sig till sporten i riksprogrammen. Ett ofrånkomligt undantag utgörs av den speciella lokalradiokanal som tillkommer 1993.

Tyngdpunkten i framställningen ligger på tidsperioden 1925–1955. Under den tiden fanns bara ett riksprogram – och ingen särskilt avdelad sportredaktion. Det är först när radion får ett andra riksprogram (P2) 1955 och TV-mediet kring samma tidpunkt växer fram i Sverige som det tillsätts en särskild sportredaktion, vilken startar sin verksamhet under 1956. Eftersom den svenska radiosportens »förhistoria« (grovt räknat tiden före 1955) är ett närmast utforskat område, undantaget min egen, med denna studie parallella dokumentation av radiogymnastiken, den lokala idrottsbevakningen och sportrelaterade programverksamheter för särskilt barn

och ungdom (Dahlén 1999), finner jag det vara av största vikt att mer ingående dokumentera radiosportens tidiga historia. Framställningen lämnar därför störst utrymme åt den första 30-årsperioden, vad jag kallar den första perioden. Den andra perioden, som sträcker sig över de 40 åren 1955–1995, kommer att i förhållande till den första kartläggas på ett mer övergripande plan.

Tidigare forskning

Med tanke på dels den enorma samhällseliga betydelse sporten kommit att få under 1900-talet världen över, dels den popularitet som radions sportprogram i allmänhet och dess utsändningar från stora internationella sportevenemang i synnerhet kommit i åtnjutande av, är det märkligt hur litet forskning det finns gjord kring radiosport. Man skulle nästan kunna säga att forskningen kring medier och sport och då särskilt radiomediet och sport står i omvänd proportion till den medierade sportens, speciellt radiosportens, publika genomslag.

Att gå in på orsakerna till det hittillsvarande ointresset från medie- och kommunikationsforskarsamhället för den medierade sporten och främst då radiosporten skulle kräva sin egen kulturso-ciologiska studie. Ett par korta reflektioner kan dock göras. Som forskningsämne förefaller medierad sport helt enkelt ha haft en mycket låg status inom den akademiska världen. I det perspektivet är den obefintliga forskningen kring radiosport mindre överraskande än den ringa forskarmöda som tillkommit radiomediet över huvud taget – något som glädjande nog verkar vara på väg att ändras, vilket bl.a. en av Nordicom 1997 utgiven antologi, *Radio Research in Denmark, Finland, Norway and Sweden* (red. Ulla Carlsson), tyder på. Medie- och radiosport verkar ofta ha setts som något genomskinligt och trivialt, som »bröd och skådespel« för den s.k. massan men eljest betydelselös. Det förefaller finnas ett samband mellan å ena sidan likställandet av intellektuell och (i politisk-ideologisk betydelse) samhällskritisk verksamhet inom humanis-

tisk-samhällsvetenskaplig forskning och å andra sidan den – för all del helt rättmätiga – synen på sport (i västvärlden) som en inte bara samhällskritisk utan närmast systembekräftande verksamhet. Att den moderna tävlingsidrotten dock inte alltid varit lika oomstridd kommer att belysas i det inledande, historiska kapitlet. Mediesporten synes också till viss del ha kommit på mellanhand inom radio- och TV-forskningen kring olika s.k. underhållningsgenrer (exempelvis TV:s såpoppor) och den omfattande nyhetsforskningen.

Men måhända är nu en omsvängning på gång, mot ett ökat intresse för medieförmedlad sport. Mediesport har under 1990-talet i allt högre grad börjat figurera som uppsatsämne för studenter vid JMG (Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet) och dess systerinstitutioner vid universitet och högskolor runt om i landet, om än huvudsakligen gällande press- och TV-medierna. Under 1998 har fil. dr Ulf Wallin vid JMG publicerat den första heltäckande studien av sportjournalistikens utveckling i svensk press under 100-årsperioden 1895–1995, *Sporten i spaltarna*, och i skrivande stund arbetar docent Bo Reimer vid JMG på en historik över svensk TV-sport; liksom denna studie på uppdrag av etermedieprojektet och under ledning av professor Lennart Weibull.

Robert Svensson (1996) har i ett uppsatsarbete analyserat direkt-sända svenska radioreferat från fotbollsmatcher under tidsperioden 1934–1994. Av Svenssons studie framgår bl.a. att man i olika omfattning kan spåra uttryck för nationalism, humor, analys och kommentatorernas egna värderingar och personlighet i referaten.

Vad jag i övrigt funnit är två större uppsatsarbeten tillkomna vid Stockholms universitets pedagogiska institution i början av 1970-talet inom ramen för IAN, arbetsgruppen för pedagogisk analys av relationerna mellan individ, arbete och närmiljö. Det första är Ing-Mari Hedmans och Leo Swidlers studie från 1971 av *Idrotten och Sveriges Radios sportjournalistik*, en intervjuundersökning omfattande såväl radio- som TV-sportens redaktioner och med syftet att »kartlägga inställningen hos Sveriges Radios sportredaktioners personal gentemot fenomen som elitidrott, motionsidrott och idrottens

plats i samhället, samt hur dessa personer upplevde sig själva, dels i förhållande till idrotten och dels i förhållande till samhället«. Målgruppens värderingar och attityder i berörda sammanhang undersöks och Hedman och Swidler framhåller att deras resultat pekar på att »målgruppen betraktade sig som nyhetsjournalister och underhållare, att de strävade efter att vara politiskt värdeneutrala, och att de inte ansåg idrotten vara 'ett politiskt forum'«.

Hedman och Swidlers undersökning präglas av premissen att medieförmedlad tävlingsidrott i olika grad är skadlig för både publiken och idrottarna själva, och den kan därigenom sägas vara starkt präglad av ett speciellt tidsklimat, nämligen det tidiga, samhällskritiskt orienterade 1970-talet med dess starka antipatier gentemot olika slags konkurrensförhållanden och -verksamheter. Det samma kan sägas om den av Leo Swidler 1972 i eget namn publicerade IAN-rapporten *Sportjournalisterna vid Sveriges Radio*, en forskningsrapport ingående som del i projektet »Idrotten som uppfostningsmiljö«. Swidler anger att hans resultat pekar på att »målgruppen upplevde sig som nyhetsjournalister och underhållare, att man inte ansåg sig ha skäl att skydda idrotten, att hänsyn till idrottarna var sekundär i förhållande till de journalistiska ambitionerna, att idrotten var lämpad att exploatera i etermedia samt på omedvetenhet beträffande den normerande positionen«. Innebörden av begreppet eller funktionen »underhållare« klargörs dock inte.

I en doktorsavhandling från 1987 av språkvetaren Åke Jonsson, *Den omsorgsfulle ordmålaren*, analyseras Sven Jerrings radiospråk mot bakgrund av radions allmänna syn på språket under de första decennierna. Studien äger relevans för min framställning eftersom Vasaloppet och Fotbollsreferat utgör två av de tre genrer som analyseras (den tredje är *Barnens brevlåda*).

Någon historiskt heltäckande utländsk studie av radiosport har jag inte funnit. Dock finns en tysk doktorsavhandling från 1976 av Peter Gödeke som belyser sportens ställning och förekomst i (väst)tysk radio från 1945 och framåt, betraktad genom utvecklingen hos sportprogrammen i tre olika radiostationer med särskild tonvikt på NWDR (NDR/WDR). Ett annat tyskt arbete på området är

Michael Schaffraths (1996) huvudsakligen kvantitativt hållna och jämförande studie av förekomsten av olika idrottsgrenar i tyska privata respektive allmännyttiga (»öffentlich-rechtlicher«) radiostationer under senare decennier.

Det är inte helt korrekt att här ange en memoarbok, men med tanke dels på den knappa tillgången internationellt på historiska genomgångar av radiosport, dels på den vad det förefaller närmast vetenskapliga vederhäftighet med vilken den är skriven (författaren har bl.a. utfört egna efterforskningar) och de unika och utförliga inblickar den ger i den amerikanska radiosportens absoluta initialskede så är det rimligt att peka på den amerikanske radiosportpionjären Red Barbers bok *The Broadcasters*. Den publicerades första gången 1970 men finns från 1986 i nyutgåva.

Det har dock inte saknats efterlysningar av forskning kring sport och medier i Sverige. Hedman och Swidler påpekar i sin studie 1971 angående påverkansproblematiken att eftersom radiomedarbetarna har att verka »inom strikta ramar, vars karaktär bestäms av instanser som vid sina beslut icke kan antas ha utgått just från idrotten som samhällsfaktor« så borde kartläggandet av vilka dessa instanser är, hur de har resonerat och på vilket sätt deras intentioner kanalisats nedåt, »bland annat till Sveriges radios sportredaktioner«, bli föremål för en separat undersökning.²

Idrottshistorikern Jan Lindroth skriver 1987 angående framväxten under början av seklet av en idrottsjournalistik först i pressen och därefter under andra halvan av 1920-talet även inom radion, att det därigenom uppstod

allt större mediala resurser för att förmedla de idrottsliga händelserna till en bred allmänhet. I vilken utsträckning de utnyttjades är inte studerat men uppenbart blev det idrottsliga nyhetsutbudet större än förr. Det kan inte ha undgått att sprida och förstärka idrottsintresset hos befolkningen.³

Etnologen och idrottshistorikern Mats Hellspong framhöll så sent som 1991 att

[m]assmedias, pressens, radions och TV:ns, behandling av idrotten och betydelse för idrottens utveckling är ett forskningsfält som väntar på sina utövare. [...] På ett annat sätt än pressen kunde radion förmedla stämningen och spänningen kring idrotten och härigenom fånga nya proselyter. Det vore intressant att veta vad Lennart Hylands nyskapande ishockeyreferat från 1940- och 1950-talen kom att betyda för ishockeyns utveckling som tävlings- och publiksport under denna period. Radioreportrarna lärde ut sportens regler på ett mer pedagogiskt sätt än vad tidningarna hade kunnat göra. Inte minst bör begripligheten av termer och begrepp, kanske svåruttalade anglosaxiska ord, ha ökat genom radioreporterns användning. Radion förde in idrotten i kök och vardagsrum och tvingade till ställningstagande på ett sätt som tidningarna inte mäktat med.⁴

Såväl Lindroth (1991) som Hellspong (1991) ger uttryck för värdefulla funderingar och teorier kring den medierade kommunikationens betydelse för tävlingsidrottens expansion och utveckling från kuriositet och subversiv verksamhet i det tidiga industrisamhället till ett i informationssamhället ledande nyhetsstoff och en mytgenererande norm- och värdeförmedlare. Båda framhåller vikten av att samspelet mellan medierna och idrottsrörelsen blir forskningsmässigt kartlagd.

Det är min förhoppning att jag med denna studie kan bidra med ökad förståelse för hur grunddragen i och betingelserna för svensk radiosport sett ut under delar av 1900-talet.

Val av metod

Eftersom syftet med avhandlingen är att skapa en förståelse för den svenska radions sportbevakning i ett historiskt perspektiv, med avseende både på sportens samhällsförankring och sportjournalistikens generella utveckling, och på hur radions sportrelaterade programverksamheter kommit att utvecklas och bemötas i sig, har jag

funnit det motiverat att metodologiskt knyta an till de principer för en historisk hermeneutik som Per-Johan Ödman dragit upp i sin bok *Tolkning, förståelse, vetande. Hermeneutik i teori och praktik* (1979). Historisk hermeneutik, en tolkningsform som brukar benämnas så mot bakgrund av att man inom historievetenskapen ofta arbetar med att ta reda på faktiska händelseförlopp, innebär tolkning av en yttre verklighet. Benämningen är trots detta något oegentlig, påpekar Ödman, »eftersom historieforskaren mycket ofta har anledning att placera existentiella skeenden i fokus för uppmärksamheten«, såsom människors sinnessillstånd och sätt att definiera sig själva och världen.⁵ Detta motsvarar då den tolkning som har till mål att förstå företeelser och handlingar som uttryck för en existentiell situation.

Karakteristiskt för en historisk hermeneutik är att sätta historiskt betydelsefulla källor, dvs. sådana som bär pregnanta spår av de händelser och företeelser som skall undersökas, i samband med andra samtidiga källor och med denna jämförelse som grund dra slutsatser om ett mer omfattande historiskt förlopp. Konkret innebär det att göra en tolkning, att ange betydelser, eftersom betydelsen hos en företeelse inte föreligger fix och färdig, när vi ställs inför den. Det innebär att tolkningen innefattar en subjektiv dimension, att tolkningen alltid görs ur en viss aspekt. I sämsta fall kan detta innebära att vi godtyckligt etiketterar verkligheten allt efter tycke och smak på helt ohistoriska grunder och med självbekräftelsen som yttersta mål, på så sätt att ny och motstridig information omtolkas så att den stämmer med den tidigare förståelsen, eller att alternativa tolkningar avfärdas utan prövning.⁶ Ett motsvarande förhållningsätt inom vetenskapen yttrar sig, menar Ödman, i att

motsägande data avfärdas som betydelselösa eller i sista hand omtolkas så att de ändå överensstämmer med teorin. Ännu vanligare är dock att den vetenskapliga förhandsinställningen styr undersökningsproceduren så att den genom de valda metoderna fungerar enligt ett slags filterprincip. Endast teori-bekräftande data sorteras in, andra får aldrig chans att komma

med. Förståelsen kan alltså gå i cirkel, i en ond cirkel [...]. Den går aldrig över i spiralrörelsens pendling. Spiralen betecknar den fruktbara, öppna cirkeln [...].⁷

Av detta följer upptäckten att det som tolkas kan ses ur olika aspekter och just aspektmedvetandet är, menar Ödman, förutsättningen för att vårt tolkande skall bli mer fördomsfritt. Hermeneutiken erkänner också att det finns flera sätt att förstå världen eller en viss företeelse: den är i princip odogmatisk. Det innebär för den skull inte att den uppfattar kunskap anarkistiskt, som enbart en fråga om hur just jag just nu uppfattar just denna företeelse: alla sätt att förstå uppfattas alltså inte som likvärdiga.⁸ Hermeneutiken behöver inte och skall inte vara »ett gungfly, ett relativismens träsk«, vilket ibland har hävdats av kritiken; då skulle den ju för övrigt i långa loppet upphäva sig själv. Men förståelsen är och förblir relativ, i bemärkelsen att den *kan* komma att avslöja sig själv som oförståelse.⁹

Tolkningsförfarandet försiggår i grova drag i tre dimensioner: en tidsdimension, en del/helhetsdimension (som sammanhänger med abstraktionsnivån) och en fokuseringsdimension.¹⁰

Tidsdimensionen innebär att tolkningsakten pendlar mellan förflutet och framtid i enlighet med en progressiv-regressiv metod, som går ut på att man i tolkandet av en företeelse måste beakta både dess bakgrund (regressivt moment) och dess framtid eller möjligheter (progressivt moment). Först sedan detta gjorts kan förståelse nås. Jag kommer inledningsvis att pendla mellan det tidiga 1800-talet och 1920-talet, dvs. mellan den tidpunkt då utvecklingen på medieteknologiernas och tävlingsidrottens område börjar skjuta fart, och fram till Radiotjänsts tillkomst vid mitten av 1920-talet. Jag kommer sedan att pendla mellan tiden för radiostarten och tillkomsten av en sportredaktion kring 1955. Därefter sker en pendelrörelse inom 40-årsperioden 1955 till 1995, med fokusering på utvecklingen av radiosportredaktionen och dess verksamhetsfält.

I ljuset av detta faller de intervjuer jag gjort inom den hermeneutiska ansatsen. Mina först gjorda intervjuer med ett antal av de äldsta radiosportmedarbetarna innebar att jag fick klart för mig de

stora, svepande dragen i radiosportens utveckling. Detta kom i sin tur att till viss del påverka de tidigt i forskningsprocessen formulerade frågeställningarna och det empiriska grundforskningsarbetet på att finna svaren på eller »nycklarna« till varför radiosportens utveckling tagit sig de vägar och de former den gjort. Sedan har jag i arbetets slutskede, efter att det empiriska materialet preliminärt sammanställts, gått tillbaka till intervjumaterialet för att kontrollera och korrigera min framställning och för att föra in de av intervjupersonernas utsagor som utgör sannfärdiga komplement till de skrivna, mer verifierbara källorna.

Tolkningen kan för det andra pendla också mellan olika analys- och abstraktionsnivåer. Här uttalar sig den första tolkningen om förloppet på individ- och gruppnivå, medan den andra beskriver förloppet sett från ett organisationsperspektiv. Den tredje tolkningen återigen för upp analysen till ett strukturellt plan.¹¹ Vilken tolkningsart vi använder hänger i sin tur samman med i vilken utsträckning vi totaliserar, dvs. »hur stor del av verkligheten vi omsluter med våra tolkningar och i vilken utsträckning de griper över andra tolkningar genom att täcka en större del av verkligheten«, som Ödman uttrycker det.¹² Jag har valt en tolkningsart som spänner över alla de tre nivåerna. De individuella och redaktionella insatserna i den konkreta programverksamheten tolkas mot bakgrund av institutionella och organisatoriska förhållanden, som i sin tur tolkas i ljuset av övergripande samhällsstrukturer och -förändringar.

Tolkningsakten kan för det tredje fokusera den yttre verkligheten bakom ett spår eller den existentiella värld som spåret ger uttryck för. Det vill säga, vi kan tolka de yttre händelserna bakom ett visst spår, men vi kan också försöka tolka samma företeelser som uttryck för en existentiell värld. Det innebär att exempelvis Ingemar Johanssons VM-match i boxning mot Floyd Patterson 1959 kan tolkas i ljuset av de förväntningar, reaktioner och meningsdimensioner som händelsen omgavs av på publiksidan, bland de många lyssnande människorna; detta vid sidan av en programpolitisk tolkning mot bakgrund av boxningssporten som mångårig stridsfråga inom Radiotjänst/SR.¹³

Källäget

Eftersom det inte existerar någon särskild sportredaktion inom SR förrän 1956 finns heller inget särskilt, nedskrivet sportredaktionellt material att tillgå under de drygt trettio första verksamhetsåren. För att man skall kunna skapa sig en bild av radions sportsändningar under denna period måste diverse andra källor nyttjas. Dessa har huvudsakligen bestått av olika former av styrelseprotokoll, verksamhetsberättelser, pressklipp och samtliga nummer av Radiolyssnaren (1927–1938) och Röster i Radio (1934–1992) fram t.o.m. 1955. Även senare nummer av Röster i Radio har undersökts men då mer selektivt.

Radiolyssnaren, en kommersiellt präglad produkt som gavs ut av veckotidningskoncernen Åhlén & Åkerlund, var fram till starten av Röster i Radio 1934 ett veckoblad med betydande information kring radioprogrammet. Bland annat kunde här på s.k. ledarplats företrädare för Radiotjänst komma till tals med programförklaringar och debattinlägg, liksom det gavs plats för kritik av och åsikter om radioverksamheten från andra debattörer och intressenter. De flesta sådana inlägg kom från och med 1934 att i stället publiceras i Röster i Radio, en tidskrift utgiven av Radiotjänst och nära anknuten till programverksamheten. Röster i Radio är mest användbar som uttömmande och tillförlitligt källmaterial under min första period, dvs. de första trettio årens enkanalssystem. Då var denna enda kanal den givna angelägenheten för alla etermedieintressenter, kulturkritiker, debattörer och andra, och debatter och meningsutbyten kring programverksamheten kom ofta att föras i Röster i Radio eller annars återges däri. Dessutom var dess kringmaterial till radioprogrammet omfattande. Dock fanns det outtalade gränser för vad som gick att behandla i Röster i Radio. Svårare att ta upp än kritik utifrån och förhållandet mellan radion och omgivande intressegrupper var interna problem och konflikter. Uppgifter kring sådant kunde på ett mindre omgärdat sätt ventileras i dagspressen.

Sveriges Radios pressarkiv tillkom inte förrän vid ingången till 1960-talet. Det är också först i och med detta som det sker en sys-

tematisk arkivering av pressmaterialet. En sökning i pressarkivet på ämne eller personnamn kan därför endast sträcka sig tillbaka till tiden för pressarkivets tillkomst. För tiden före 1960-talet gäller att man måste gå igenom ett pressmaterial som i stort sett inte är ordnat annat än kronologiskt. Det är ett mycket tidskrävande arbete som omöjligt låter sig göras på ett alldeles uttömmande sätt för hela perioden 1925–1955 – det finns uppåt 100 hyllmeter pressklipp från perioden i fråga i Sveriges Radios dokumentarkiv. Dock har jag gått igenom det allra mesta av pressklippen fram till krigsslutet 1945.

Att jag inte systematiskt också genomsökt pressklipp för perioden 1945–1955 beror huvudsakligen på att det då finns mer källmaterial i form av protokollhandlingar att tillgå, eftersom det skapades fler ledningsinstanser till följd av att företagsorganisationen expanderade. Utan att på något sätt förlora sin vikt och relevans får pressklipp, som efter kriget sväller ut väldigt, därigenom inte riktigt samma avgörande betydelse som källmaterial. Det går alltså att göra sig en bra bild av programverksamheten efter 1945 via olika interna källor, varför pressamlingarna kan användas mer selektivt. På samma sätt har det inte låtit sig göras – och ej heller varit nödvändigt – att gå igenom alla styrelseprotokoll från c:a 1963 och framåt, eftersom radiosporten då i stort har hittat sina redaktionella och programmässiga former.

I SR:s pressarkiv går det alltså att fr.o.m. 1960-talet söka på person och ämne, dvs. programinslag. Dock är klippssamlingarna av något bristfällig karaktär en bra bit in på 1960-talet. Om det berodde på resursbrist eller en medveten selektering av pressmaterial kan jag inte svara på. Dock blir det bättre från 1970-talet och framåt. Ett för mig gott komplement till SR:s pressarkiv blev mångåriga radio- och TV-medarbetaren Lars-Gunnar Björklunds privata pressklippssamling.

I samband med tillkomsten av en särskild sportredaktion 1956 kom i stort sett bara korrespondens – intern och extern – att bevaras, vilket är ett viktigt källmaterial men med begränsad användbarhet i detta sammanhang. Tyvärr finns inga systematiskt förda mö-

tesprotokollhandlingar att tillgå från radions sportredaktion förrän på 1990-talet. Genom att kronologiskt ordna det material som finns har jag dock kunnat bilda mig en uppfattning om program- och personalutvecklingen under främst 1960-talet.

Styrelseprotokollen för Radiotjänst är annars en viktig primärkälla av mångfaldigt slag. Det finns särskilda sammanträdesprotokoll från olika tidsperioder gällande styrelsen, styrelsens arbetsutskott, direktionen, chefskollegiet etc. Frågor och beslut rörande sportbevakningen kom, blev jag snart varse, att figurera i och cirkulera mellan dessa olika styrelse- och ledningsinstanser. Följaktligen har det varit nödvändigt att gå igenom alla sådana protokoll under åren 1925–1955 för att kunna skapa sig en helhetsbild av hur de sportrelaterade programverksamheterna styrdes och behandlades inom företaget. Dock fanns det skäl att komplettera genomgången av Radiotjänsts protokollhandlingar med Stadionstyrelsens protokoll, som finns på Stockholms stadsarkiv.

Under 1920- och 1930-talet var nämligen Stadion i Stockholm den nationella arenan framför andra, och i Stadionstyrelsen ingick ordföranden för Fotbollförbundet, som av rädsla för publikbortfall ställde sig mycket negativ till radioutsändningar. Detta kom att generera en mångårig slitning mellan Radiotjänst och Stadionstyrelsen, som inte gärna släppte in radion vid fotbollslandskamper. Jag fann det därför vara av vikt att ta del av hur man resonerade inom Stadionstyrelsen för att sedan väga detta mot Radiotjänsts argument och strategier.

Att gå igenom varje delförbund inom idrottsrörelsen som kom att förhandla med Radiotjänst om ersättning för sändningsrättigheter har av tidsmässiga skäl inte låtit sig göras. De förbund som under hela den första perioden dominerade i Radiotjänsts utbetalningslistor var Fotbollförbundet och Friidrottsförbundet, vilka också representerade de i det svenska samhället populäraste idrottsgrenarna fram till och med andra världskriget. Fotbollförbundets överväganden gentemot Radiotjänst har jag tyckt mig få en heltäckande bild av genom Stadionstyrelsens protokoll och de många och stundtals mycket omfattande pressdebatter som regelbundet bröt ut när det

drog ihop sig till fotbollslandskamp på Stadion eller på annan plats. Med Friidrottsförbundet flöt samarbetet betydligt bättre, varför jag inte funnit det nödvändigt att uppsöka dess arkiv. Av Radiotjänsts protokollhandlingar att döma var överenskommelserna med Friidrottsförbundet allt som oftast en ren formsak.

Jag fann det emellertid angeläget att undersöka hur man sett på och agerat gentemot radions sportverksamheter inom idrottsförbundens samlande huvudorgan, Riksidrottsförbundet och dess överstyrelse. Riksidrottsförbundets protokollhandlingar finns bevarade i Riksarkivet och jag har gått igenom alla sådana under perioden 1925–1958, dvs. från radiostarten och fram till televisionens genombrott.

En mycket omdiskuterad fråga från 1934 – då AB Tipstjänst bildades – och ända till efter kriget var tipsresultatens vara eller inte vara i svensk radio. Radiotjänst medgav under denna period inte att tipsresultaten nämndes öppet. Dock finns det inte mycket sparat av dessa debatter i radions pressamlingar. Inte heller omnämns saken särskilt ofta i protokollhandlingarna. För att ändå kunna bilda mig en uppfattning om hur debattvägorna gick kring tipsfrågan har jag tagit del av Tipstjänsts egna klippssamlingar.

Ett viktigt komplement till de skrivna källorna är individuella, muntligt återberättade levnads- och yrkeshistorier, varför personintervjuer företagits med såväl pensionerade som ännu verksamma radiomedarbetare. Jag lade mig vinn om att få med alla tidigare chefer för sportredaktionen förutom Lennart Hyland, som gick ur tiden 1993, samt ekonomen Jan Edbrink, vars chefsperiod var kort och av tillfällighetskaraktär. Av övriga redaktionschefer har P. O. Wester avböjt intervju. Det gjorde också före teknikansvarige Bengt Sundström.

Offentliga verksamhetsberättelser för Radiotjänst finns att tillgå för åren 1934–1956, där det gångna årets verksamheter inom de olika avdelningarna beskrivs på ett till övervägande del redovisande sätt (under åren 1924–1933 utkom förvaltningsberättelser). För perioden 1957–1971 finns de betydligt digrare s.k. årsböckerna att tillgå (ett försök med årsbok gjordes också 1941). Med ett omfång på ett par

hundra sidor vardera kan de närmast betraktas som ambitiösa antologier med personligt signerade essäer och betraktelser av ledande medarbetare. Årsböckerna är mer diskuterande och analytiska i jämförelse med de mer deskriptiva verksamhetsberättelserna. Efter 1971 finns årsredovisningar att tillgå i form av tunnare häften.

Året efter det att SR började ge ut sina årsböcker, 1958, startades interntidningen Antennen, som under drygt två decennier kom att innehålla utförliga, resonerande och diskussionspräglade artiklar om programverksamheterna. Det är uppenbart att tillkomsten av årsböckerna och Antennen är en del av den allmänna expansionen mot slutet av 1950-talet genom utbyggnaden av både televisionen och radioverksamheterna, i det senare fallet först och främst regionalradion och nyhetsservicen. Ambitionsnivån inom företaget var hög och man var flitigt sysselsatt med att dryfta idéer, åsikter och framtidsplaner. Vid ingången till 1980-talet, då radions trekanalssystem och televisionens andra kanal var färdigutbyggda och företagets organisation hade växt ut, förgrenat och konsoliderat sig på en svåröverblickbar nivå, blev Antennen mer notispräglad och 1993 splittrades den i två publikationer för radio- respektive TV-medarbetarna: radiotidningen och TV-tidningen.

Jag har också haft stor nytta av de årsvisa, sammanfattande och inte sällan kritiskt analyserande återblickarna på radioverksamheterna i det krönikeformade uppslagsverket *När Var Hur* (1945–), författade av etablerade presskritiker, forskare och ibland även radiomedarbetare (artiklarna är dock inte alltid signerade). Även Svenska Dagbladets årsböcker (1923–1963) innehåller årsvisa återblickar på radioverksamheterna, men de är mer summariska och selektiva och följaktligen inte lika vederhäftiga och användbara som de i *När Var Hur*.

Eftersom syftet med detta arbete inte har varit att studera radio-sportprogrammen som texter, som kodifierade utsagor, dvs. deras uppbyggnad, uttrycksformer och inre logik, har de inte heller utgjort några huvudkällor på samma sätt som protokollhandlingar, årsböcker, internblad m.m. I SR:s programarkiv finns annars en hel del bevarat av de direktsända sportreferat som förekommit genom

åren, dock sällan hela sändningarna utan oftast korta snuttar av dem.¹⁴ Exempelvis finns c:a sju minuter bevarade av den fotbollsmatch mellan Sverige och Japan i Berlin-OS 1936 som blivit så berömd genom Jerrings referat av matchen (där han tyckte sig se japaner överallt på planen). Det var också först i början av 1930-talet som det blev tekniskt möjligt att alls spela in radioutsändningar. Den äldsta bevarade inspelningen råkar vara en sportupptagning från den 13 juni 1931, nämligen landskampen i friidrott mellan Sverige och Norge med Sven Jerring som referent.¹⁵

Det som från enkanalstiden finns sparat i programarkivet är alltså ett selektivt urval av föregivet representativa händelser och episoder. Materialet tycks också ha tjänat syftet att för eftervärlden röstmässigt dokumentera kända och betydelsefulla radiopratare. I Arkivet för Ljud och Bild (ALB), som tillkom 1979, finns alla program som sänts av Sveriges Radio och Sveriges Television fr.o.m. juli 1978 bevarade i sin helhet.

Genom kombinationen av källmaterial har jag kunnat skapa mig en uppfattning inte bara av produktionsförhållandena kring sportprogrammen utan också av hur de bemötts och behandlats i offentligheten. Via material i dagspressen och i Radiolyssnaren och Röster i Radio samt ett par spridda publikundersökningar har jag kunnat göra mig en bild av de publika reaktionerna på radions sportprogram under min första period, medan det material som framtagits av Sveriges Radios (numera dessvärre nedlagda) Publik- och programforskningsavdelning, PUB, tillhandahållit mer konkreta uppgifter av företrädesvis kvantitativt slag om sportprogrammets publik sedan slutet av 1950-talet. Resultaten från PUB-undersökningarna redovisas i ett särskilt kapitel i slutet av framställningen, som huvudsakligen är av kronologisk karaktär.

Det är givetvis svårt att värdera materialet som helhet. Min bedömning är dock att den stora bredden i ansatsen gör att det borde kunna ge en god bild av den svenska radiosportens historiska utveckling. Det har förvisso krävts vissa avvägningar även i den metodmässigt kvalitativa användningen av källmaterialet. Exempelvis finns alltså en hel del material som härrör från radiosportredaktio-

nen, i form av intern och extern korrespondens. Men det bästa källmaterialet är inte alltid det mest användbara. Det kan tyckas motsägelsefullt, men källmaterialets användbarhet beror först och sist på undersökningens syfte, och eftersom detta i mitt fall är att påvisa de huvudsakliga utvecklingslinjerna för radiosporten i ett långt tidsperspektiv och inte att mer ingående undersöka radiosportens redaktionella kontext under en viss period, exempelvis åren 1956–1969, har detta material begränsat värde för mig, annat än som bakomliggande orienteringspunkter.

Teoretiska utgångspunkter

Mitt huvudsakliga kunskapsintresse är de historiska betingelserna för produktionen av och lyssnandet på radions sportprogram. För att nå en så fullständig förståelse som möjligt av denna mottagarsida kommer jag att belysa de historiska orsakerna bakom tävlingsidrottens framväxt, samhälleliga betydelse och tilltagande popularitet. I sin studie av *Den massproducerande bilden. Ur bildindustrialismens historia* framhåller Lena Johannesson (1978) att diskussionen om »masskulturen«, »populärkulturen«, »kulturindustrin«, »medieindustrin« osv. måste baseras på undersökningar med historiskt perspektiv på förhållandena.¹⁶ Vi måste, menar Johannesson vidare, upphöra med den affekterade attityd som återkommande visas all massproduktion och i stället »analysera massreproduktionens grundläggande roll för dagens hela västerländska samhälle«. Det är någon gång vid den historiska tidpunkten för industrialiseringens genombrott i den västerländska samhällssfären som mycket av ursprunget till i början kontroversiella – eller »alternativa« – kulturella fenomen står att finna. Det rör sig om fenomen som sedan med tiden kommit att utgöra till synes helt självklara delar av samhällslivet, exempelvis folkliga, populära former av dramatik och journalistik, samt organiserad tävlingsidrott.

Dessa aktiviteter utgör, vill jag mena, väsentliga delar av den av kommunikationsteknologierna formade och populärt orienterade

offentlighetssfär som i så hög grad reglerar det sociala livet och de kulturella föreställningsvärldarna i det moderna samhället – en kommunikations- eller massmedieapparat som generellt kan betecknas som jämnårig med industrialismen och som kommit att utvecklas parallellt med denna.¹⁷ Vi kan försöka föreställa oss ett samhällsliv utan radio, TV och populärpress. Eller som etnologen Orvar Löfgren formulerat det:

Här i Sverige har vi i så hög grad vant oss att leva i en mediavärld som är organiserad på riksnivå. Vi har skapat en mycket homogen press, där de lokala och sociala skillnaderna mest är variationer på rikets affärer. Vi hade länge en nationell monopolradio och -teve. Denna utveckling har varken varit självklar eller naturnödvändig, men den har hämmat uppkomsten av alternativa offentligheter eller subkulturbaserade deloffentligheter. Vi kan alltid göra tankeexperimentet hur svenska referensramar skulle ha sett ut utan farbror Sven, Hyland eller Folkskolans läsebok.¹⁸

Etnologen Billy Ehn frågar sig i sin tur, något retoriskt, om det är

först i och med att vi lever i ett samhälle med en intensiv kommunikation via massmedia, som vi överhuvudtaget kan nå fram till någon form av konsensus om vad som är »typiskt« svenskt? Försvenskningen idag går i så fall oerhört mycket lättare än för hundra år sedan.¹⁹

Med tanke på detta finner jag det viktigt att beröra de historiska, kommunikationsbaserade processer genom vilka nationella föreställningar organiseras i tid och rum, inte minst därför att det, som bl.a. journalistikhistorikern Michael Schudson påpekat, är en inom massmedieforskningen negligerad aspekt av mediernas betydelser.²⁰

I själva verket, menar Orvar Löfgren, blir just kommunikationsaspekten – »hur nationsgränser blir kulturgränser, inte minst med massmediernas hjälp« – central i kartläggningen av det luddiga be-

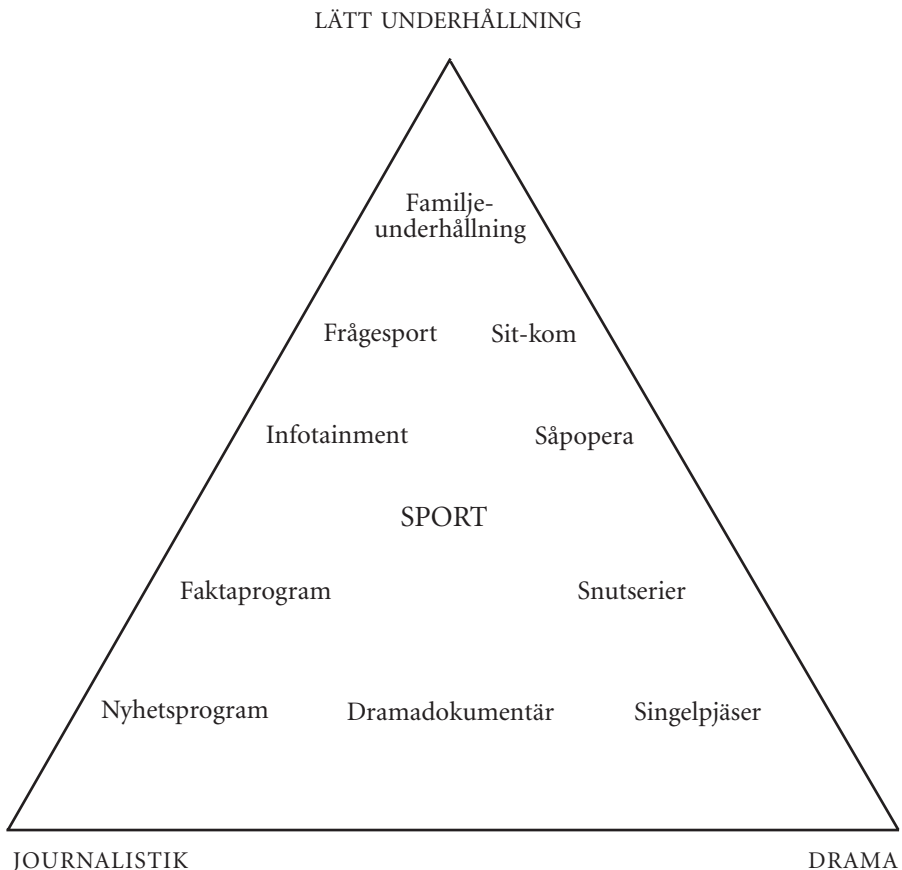
greppet »nationell kultur«. Det är ett begrepp som kan användas för att beskriva ett folks »kollektiva medvetande«, t.ex. det som svenskar vid en given tidpunkt råkar dela i form av uppfattningar (exempelvis att vi är ett fredligt folk och att svenska idrottare är de mest regeltrogna och laglojala i världen), värderingar (exempelvis synen på demokrati och yttrandefrihet) och skrivna och oskrivna moraliska påbud (exempelvis att inte aga barn och att inte tränga sig före i köer).²¹ Nationalismen är över huvud taget en sentida företeelse, en produkt av den moderna världen snarare än en föregångare till den.²² Eller som Ernest Gellner uttryckt det: »Existensen av politiskt centraliserade institutioner, och av ett moraliskt och politiskt klimat, i vilka sådana institutioner kan tas för givna och behandlas som normgivande, är ett nödvändigt om än ingalunda tillräckligt villkor för nationalism.«²³

Mediernas roll i skapandet av en nationalkänsla, att så att säga knyta ihop en kulturell gemenskap definierad i nationalstatliga termer, framhålls också av Patrice Flichy. Han menar att radiomediet kom att erbjuda en länk till samhället i en tid när urbaniseringen tog fart och traditionella, landsbygdsbaserade livsformer började försvinna: »Till skillnad från telefonen användes det [radiomediet] inte för att stärka banden till familj och vänner utan snarare för att man skall känna sig delaktig i samhällslivet [’to become a part of society’].«²⁴

Till skillnad från filmmediet, som växte fram först på produktionssidan innan också effektiva distributionskanaler skapades, växte etermedieteknologin redan från början fram som en distributionsapparat. Den innehållsmässiga sidan blev en fråga i andra hand.²⁵ Men genom att innehållet måste anpassas till teknologins syfte, nämligen att främja en nationellt sammanhållen kultur, blev tävlingsidrotten med dess förmåga att skapa gemenskaps känslor en tacksam innehållskategori. Medierad sport har kommit att utvecklas till ett symboliskt kraftfält av stor (populär)kulturell betydelse och i föreliggande framställning vill jag söka påvisa några grundläggande aspekter av radiosportens betydelse över tid.

Etermedierad sport kan betraktas som både 1) nyhetsjournalistik,

2) underhållning och 3) drama.²⁶ Det menar Garry Whannell, som 1992 utgav en bok som kommit att bli ett standardverk om TV-sport, *Fields in Vision*. Detta kan grafiskt återges på följande sätt:

Källa: Whannell 1992, s. 61.

Som Whannell ser det, knyter den *journalistiska* aspekten an till nyhets-, debatt- och dokumentärprogram och syftar till realism, reflektion och genomskinlighet. Honnörsorden här är saklighet och balans och syftet är att så objektivt och opartiskt som möjligt förmedla resultat och återge skeenden.

Den *underhållande* aspekten, däremot, handlar om att göra »bra« TV utifrån självreferentiella kriterier. Här står professionalism och tekniska förförelsekonster högt i kurs, i syfte att tillhandahålla livfulla och medryckande spektakel som utmejslas kring s.k. stjärnor.

Den *dramatiska* aspekten vilar på konventioner och berättarprinciper som hämtats från olika former av berättande inom t.ex. teater och film. Här står strukturerade och ritualiserade konflikter i centrum. I enlighet härmed inordnas idrottens stjärnor i stereotypa rollfack för att passa in i de dramaturgiska mallarna (hjärte-skurk, vi-dom etc.).

De flesta TV-genrer har en liten bit i sig av de tre aspekterna. Men sporten är, menar Whannell, den programform som mer än andra befinner sig i skärningspunkten mellan dem. Där blir de journalistiska, de underhållande och de spänningsskapande aspekterna lika viktiga. Ett problem med Whannells tredelade modell är dock att hans begreppsdefinitioner är så vaga. Inte minst gäller det den slentrianmässiga definitionen av underhållning som cirkulerande kring spektakel och omtyckta artister. Ett syfte med denna framställning blir därför att i användandet av Whannells tre begrepp söka precisera dem, och då särskilt underhållningsbegreppet.

Begreppet »underhållning« har visat sig vara väldigt mångtydigt och svårbestämt. Tittar vi på underhållningsbegreppets etymologiska rötter så visar det sig att engelskans »entertain« och franskans »entretenir« (jfr tyskans »unterhalten«) kommer ur latinets »inter«, mellan, att dela något, och »tenere«, att hålla upp, behålla, stabilisera, förnöja, rekreera, »att engagera kropp och/eller tanke i någon lustgenererande verksamhet som i bokstavig mening åter-skapar styrka och energi för riktigt arbete.«²⁷ Svenskans »underhålla« skall ha uppträtt första gången i ett tal 1799 men omedelbart kritiserats i *Journal för svensk litteratur*. I ordbokssammanhang skall ordet först ha förekommit hos F. A. Dalin 1853 (i dennes *Ordbok öfver det svenska språket*), men ansågs samma år av Vinterbladet »låta underligt«: »Ännu Samtiden 1874 finner orden *underhållande* o. *underhållning* löjliga o. omöjliga.«²⁸ Begreppet underhålla anges emellertid, förutom det mer opreciserade »som ger nöje och av-

koppling«, betyda »skötsel som syftar till att hålla ngt i stadigvarande gott skick«, »upprätthålla«. ²⁹ Följaktligen är det lika riktigt att tala om att underhålla en bil, en lägenhet och en publik som att tala om att betala underhåll för sina barn.

Nära besläktat, men inte identiskt med begreppet underhållning är begreppet populärkultur. Radio- och TV-sport utgör, vill jag mena, en mycket betecknande form av populärkultur. Vänder vi oss till ordböckerna ges ordet »populär« betydelseerna »omtyckt«, »hörande till folket«, ³⁰ »allmänt omtyckt, som står väl hos folket; lämpad efter allmänhetens begrepp, lättfattlig«, ³¹ »1. (motsats: impopulär) uppburen, (allmänt) avhållen, *omtyckt*, älskad vänsäll [...] folk-kär, folklig; [...] 2. (motsats: vetenskaplig, svårtillgänglig) allmänfattlig, lättillgänglig, *lättfattlig*, enkelt framställd«, medan begreppet »popularitet« ges betydelseerna »folkgunst, folkynnest; omtyckthet«. ³²

Det populära kan alltså definieras som något som representerar en majoritetskultur och som därtill är av lättfattlig karaktär, dvs. påtagligt konventionsstyrd; två aspekter som förstas betingar varandra. För att bli omtyckt, dvs. att nå ut till stora och på olika sätt socialt åtskilda befolkningsskikt, är en förutsättning att det inte krävs några särskilda specialkunskaper för att kunna ta del av fenomenet i fråga, och då ökar chansen betydligt för att ett fenomen skall få en stor och bred genomslagskraft, dvs. bli populärt. Det handlar alltså om fenomen som drar till sig publik ur samhällets alla skikt och som i ett gemensamt intresse förenar människor med olika klass-, köns- och generationstillhörighet vilka sammantaget bildar en »massa« som besitter en viss tyngd: de breda folklagrens samlade tyngd. De fenomen som på olika sätt lyckas med detta är alltså att betrakta som populära fenomen; och att medieförmedlad sport generellt är ett sådant fenomen är det antagande, den hypotes, jag utgår från i denna studie.

Jag vill med detta markera min distansering från vad som kommit att bli en dominerande tendens inom s.k. Cultural Studies (Kulturskolan): att blanda ihop och därmed kortsluta de begreppsliga skillnaderna mellan alternativa och populära kulturformer för

att i vad man uppfattar som populärkulturella fenomen kunna belägga spår av motstånd i förhållande till hegemoniska föreställningskomplex.³³ Med bl.a. Paddy Scannell (1996), James Lull och Stephen Hinerman (1997) och John Tomlinson (1997) utgår jag i stället från synsättet, att det populära, i meningen av intresse för breda folkmajoriteter, skall ses som något som mer underbygger hegemoniska föreställningar i form av dominerande moral- och värdesystem än bryter av mot dem. Det är huvudsakligen det som en gång gick under beteckningen alternativa kulturformer (per definition ej vanligtvis omhuldade av stora folkmajoriteter), som bjuder hegemoniska föreställningskomplex motstånd. Populär kultur däremot är, som författaren och litteraturhistorikern Göran Hägg påpekat, »ofta konservativ eller tillbakablickande».³⁴

Ett avståndstagande från idealiseringen av (inte sällan alternativkultur förklädd till eller definierad som) populärkultur betraktad som en behållare för semiotiska och andra motståndsstrategier innebär, som Noël Carroll understrukt, för den skull inte att vi nödvändigtvis måste ansluta oss till det motsatta lägret, dvs. en populärkulturfientlig teoribildning, sådan den kommit att kodifieras av tidiga företrädare för s.k. (ideologi)kritisk teori (t.ex. T. W. Adorno).³⁵ Vad vi rimligtvis måste ta som utgångspunkt i studiet av populära kulturformer är att betrakta dem för vad de definitionsmässigt faktiskt är, dvs. populära, i meningen omhuldade av eller eljest av intresse för breda folkmajoriteter. Nästa fråga måste bli vad som ligger till grund för att vissa kulturella fenomen blir så populära.³⁶ Att söka besvara denna fråga med avseende på radiosport är ett av mina syften med denna framställning.

Det populära känns enligt den definition jag använder mig av inte igen på graden av sofistikerad. Begreppet sofistikerad definieras i en nutida ordbok enligt följande: »intellektuellt raffinerad, högt utvecklad, förfinad; världsvan, exklusiv; överkultiverad, förkonstlad.»³⁷ Det populära, i meningen folkliga eller folkligt omhuldade, känns snarare igen på frånvaron av sofistikerad (så brukar ju populär- eller »mass«-kulturen inte sällan skällas för att utgöra essensen av det sofistikerades strukturella motpol, dvs. det vulgära). Det

populära är, enligt den definition jag här ger begreppet, på uttrycks- sidan det raka, enkla och lättfattliga, kort sagt det starkt konven- tionsbundna. Detta ger på innehållssidan uttryck för allmän konsensus i meningen av de breda folklagren omfattade föreställningar kring kulturella och moraliska entiteter och gränslinjer. Populärkul- turen tenderar därigenom att bli konservativ och återförsäkrande genom att bygga på ett formelstyrt berättande, vedertagna föreställ- ningar och genom att ge utrymme för, märk väl, känslor av – och inte nödvändigtvis verklig eller reell – trygghet, stabilitet och över- gripande värdegemenskap.³⁸ Negativa, inte sällan förekommande element i populärkulturen är därför kategoriska framställningar ba- serade på stereotyper, förenklingar och i värsta fall fördomsfullhet. Detta är följaktligen också vanligt inom sportens värld, där journa- lister och kommentatorer genom det starka känslöengagemanget inte sällan förleds projicera negativa karaktärsdrag och kännetecken på tävlande av exempelvis annan nationalitet än den egna.³⁹

Men om sport har en lätt sida så har den i lika hög grad en allvarlig sida, och det är, vill jag mena, den lätta respektive allvarliga underhållningen som tillsammans formerar populärkulturen. Lätt och allvarlig underhållning är enligt min definition populärkultur, till skillnad från de sofistikerade (»seriösa«) respektive alternativa underhållningsformerna, vilka form- och/eller innehållsmässigt går på tvärs (är huvudsakligen av okonventionell karaktär) i förhållande till den populära kulturen (som huvudsakligen är av konventionell karaktär).

Det som skänker sporten, och då speciellt direktsända tävlings- idrottsliga evenemang, dess starka popularitet är att den utgör en sällsynt attraktiv legering av lätt och allvarlig underhållning. Den är kravlöst trivsel- och gemenskapsbefrämjande (»lätt«) på exempelvis en lokal eller nationell nivå, men den är också ett ämne för indig- nation, tvister och ibland uppsplitande diskussioner (»allvarlig« eller »tung«) på ett sätt som den renodlat lätta underhållningen minst av allt syftar till att framkalla. Detta genom att tävlingsidrott, precis som populära dramatiska filmer, tabloidpressens nyhetsrapporte- ring eller televisionens och radions nyhetssändningar, ytterst hand-

lar om en fundamental aspekt av det mänskliga samhällslivet: det vi kallar för moral. Tävlingsidrotten griper tag i oss och blir ett tack-samt ämne för diskussioner och utläggningar människor emellan på fritiden, i hemmen och på arbetsplatser, diskussioner ytterst syftande till att bedöma de inblandades – tävlande, domare, publik – moraliska halt, dvs. huruvida händelserna skedde enligt reglerna.⁴⁰

Begreppen »tävlingsidrott« och »sport« är i min framställning synonyma (utbytbara) med varandra men kommer att användas omväxlande beroende på kontext och analytisk eller deskriptiv nivå. I framställningen används begreppet sport i huvudsak som en beteckning för själva verksamheten tävlingsidrott varför ordsammansättningen »radiosport« åsyftar en speciell programkategori (genre), dvs. radions mot bevakning av tävlingsidrott inriktade programverksamheter. Det skapar en överensstämmelse med bruket av begreppet sport inom radion själv, där »sport« som i sportradio eller radiosport används när man talar om olika idrottsliga, dvs. fysiska tävlingsformer. Begreppet tävlingsidrott använder jag huvudsakligen för att teoretiskt betona dess karaktär av historiskt och samhällsligt bestämd form för dramatik, dvs. en utpräglat modern sådan med specifika sociala och kulturella betydelser.

I syfte att klargöra de historiska och genremässiga trådar som knyts ihop i radions idrottsreferat kommer jag att i korthet redogöra för 1) melodramteaterns, 2) populärjournalistikens och 3) den moderna tävlingsidrottens tillkomst och utveckling. Min hypotes är att den organiserade tävlingsidrotten när den växer fram erhåller sin populära förankring genom sin anpasslighet till den redan utvecklade populärjournalistikens behov av nyheter där det mänskliga intresset står i förgrunden, behovet av känslomässigt orienterad spänning och dramatik. Den populära journalistiken föregås i sin tur av den borgerliga melodramteatern. Det som enligt min mening förenar dessa tre underhållningsformer är inte bara inriktningen på dramatik och känslöengagemang utan också de kulturella behov som de med sina framställningsformer kommer till mötes under första halvan av 1800-talet i de tidigast industrialiserade länderna England och USA, därefter här i Sverige efter hand som landet in-

dustrialiseras och moderniseras, nämligen behovet av underhållning. Eller rättare sagt, behovet av underhållning. Vad det i det moderna, notoriskt förändringsbenägna samhället uppstår ett behov av att underhålla är, som jag kommit att uppfatta det, framför allt två saker: kulturell integrering och moralisk vägledning.⁴¹

Melodramat

Eftersom de som utför efterbildningar efterbildar handlande människor och det är nödvändigt att de handlande antingen är moraliskt goda eller dåliga (ty karaktärer kommer nästan alltid ur dessa båda egenskaper, och alla människor skiljer sig till karaktären i graden av dålighet och dygd) så efterbildar man människor som antingen är bättre än vi eller sämre eller likadana [...].⁴²

Citatet är hämtat från Aristoteles. Det heter vidare att »efterbildningen utförs med olika medier, har olika föremål och använder olika sätt».⁴³ Det finns i detta klara paralleller med tävlingsidrott. Också den är en efterbildande (men samtidigt också en rent avbildande) verksamhet som utförs inför publik av för ändamålet speciellt avdelade personer (de tävlande) och vars syfte är att underkasta de tävlande olika prov och genom publikens fördelning av sympatier och antipatier verka moralreproducerande och gemenskapsbefrämjande (och därmed identitetsbekräftande, i exempelvis nationell bemärkelse). Även tävlingsidrott kan försiggå i olika former (de olika idrottsgrenarna).

Går vi till ordboken heter det att drama, av grekiskans *drama*, skådespel, är »handlingsrik, effektiv, spännande» och i inskränkt mening »ett visst slag af dramatik, nämligen ett allvarligt skådespel med lyckligt slut»; alltsedan slutet av 1700-talet har »det allvarliga skådespelet med lyckligt slut, den *borgerliga* 'dramen'«, framträtt.⁴⁴ I *Nationalencyklopedin* heter det att »[g]rundtonen i en dram är vanligen sentimental och starkt moraliserande».⁴⁵ Detta överens-

stämmer väl med tävlingsidrotten, som i sin grundhållning alltid är allvarligt syftande, i den dubbla bemärkelsen att (för att undgå bestraffningar) tävla och uppträda i enlighet med regelsystemet och att kämpa väl för att om möjligt vinna tävlingen, samt eftersträvar ett lyckligt slut i det att någon eller några på (i idealfallet) fullständigt rättvisa konkurrensvillkor skall koras till rättmätig(a) segrare.

I sin bok om melodramteaterns uppkomst och verkningssmedel, *The Melodramatic Imagination*, poängterar Peter Brooks att melodramen, vars födelse han daterar till år 1800, är en framställningsform anpassad till det post-sakrala, moderna samhällslivet.⁴⁶ Genom en osofistikerad, närmast övertydlig dramatisering och polarisering av Goda och Onda krafter i konflikt med varandra kom melodramat det nya, borgerligt-liberala tidevarvets behov till mötes – behovet av att lokalisera och på ett lättbegripligt, dvs. populärt sätt tydliggöra de moraliska lagar och värdesystem som styrde tillvaron.⁴⁷

Detta är något som också betonas av filmprofessorn Rune Waldekrantz i hans bok om melodramens framväxt och verkningssmedel, *Filmens födelse*. En teaterns anpassning till affärsvärldens kapitalistiska marknadsprinciper påbörjades och blev på 1830-talet »i det närmaste analog med utvecklingen inom handel och industri«. ⁴⁸ Grundelementen i melodramen var en naivt uppriktig känsla, en orubblig dygdelära baserad på en moraliserande retorik och med detta en folkuppfostrande ambition.⁴⁹ Teaterns viktigaste uppgift blev att »indoktrinera publiken i moralisk riktning«. ⁵⁰ För att fånga intresset hos den breda, s.k. småborgerliga publiken krävdes det en spännande och engagerande intrig, som gav anledning till snabba och överraskande scenväxlingar.⁵¹ Den breda publikens teater fick inte vara litterär, statisk och filosofiskt djuplodande som den »höga«, sofistikerade teatern, utan dess gestalter måste stå tydligt tecknade, vara lätta att känna igen, vara tacksamma att identifiera sig med och inbjuda till kärlek eller hat; precis som sedermera tabloid- eller populärjournalistiken samt den publika tävlingsidrotten.

Som litteratur- och medieforskaren Dag Nordmark påvisat i en sociologiskt orienterad studie vittnar den svenska landsortsteaterns

historia fram till 1850-talet om det framväxande civila samhällets styrka. Den präglades av att medelklassen alltmer kom att engagera sig i den nära nog uteslutande på kommersiella villkor existerande – dvs. om publikens gunst tävlande – landsortsteatern; inte minst genom att vid ingången till 1800-talet och med intensifierad kraft under 1840-talet påbörja uppförandet av särskilda teater- eller »spektakel«-hus, att jämföra med senare tidens idrottsarenor och inomhushallar.⁵² Man kan tänka sig, menar Nordmark, att denna medelklass uppfattade scenkonsten som »en viktig del i det framväxande borgerliga samhällets nya kommunikationsstrukturer, det socialt och politiskt betydelsefulla verksamhetsfält som sammanfattande brukar betecknas som den borgerliga offentligheten«: »Det moderna projektets centrala bild av teatern är just den moraliska och estetiska bildningsanstalten med uppgift att förkunna de nya sanningarna om människan, livet och världen.«⁵³

Melodramens utveckling under närmare tvåhundra år, från enkel folkteater, över stum- och ljudfilm och radioserier till dagens TV-»såpor«, visar på en rik förgrening som kommit att ge upphov till flertalet av de genrer som inte bara alltjämt utan i allt högre grad kommit att dominera den dramatiska sektorn av underhållningsindustrin.⁵⁴ Som film- och TV-forskaren Olle Sjögren påpekat är det emellertid viktigt att hålla isär de olika delgenrer som bärs upp av melodramatiska berättarelement. Vi måste exempelvis skilja på 1800-talets melodramteater, filmsnyftaren och dagens TV-såpor, där melodramteaterns karakteristiska svartvita motsättningar mellan onda och goda, starkt känslomässiga utspel och lyckliga eller tragiska slut varierar på olika sätt och i olika grad.⁵⁵ Den klassiska melodramens verkningsmedel återfinns, menar Sjögren, på senare tid snarast i filmens olika spänningsgenrer, såsom hybriden action-melodram vars värld är »det manliga konkurrenssamhället, med jakter och dueller, konfrontationer och rättskipningar«; det är här som vi i mest renodlad form återfinner välbekanta melodraminslag som det bombastiska moraliserandet, det häftiga kontrastspelet, de våldsamma jakterna och den storstilade räddningen i sista minuten.⁵⁶

Men återfinns inte detta även i tävlingsidrotten? Här ges ju pu-

bliken rikliga tillfällen att både berömma och ondgöra sig över såväl tävlingsdeltagarnas insatser som domarnas rättskiparförmåga, dvs. att moralisera. I tävlingsidrotten återfinns också de våldsamma jakterna på bollen eller pucken eller kombattanterna emellan, som i löpning. Den storstilade målvaktsräddningen i sista minuten är ett också i sportsammanhang omhuldat fenomen.

Populär journalistik

Den moderna nyhets- eller populärjournalistiken kan, när den gör sitt inträde i den västerländska samhällsoffentligheten under 1830-talet, i mycket sägas bilda en länk mellan det tidiga 1800-talets melodramateater och det sena 1800-talets utmärkande dramaform, tävlingsidrotten. Framväxten av denna form av i dag förhärskande journalistik har bl.a. Michael Schudson redogjort för i boken *Discovering the News. A Social History of American Newspapers*.

Den nya populärpressens formel för tidningsutgivning var tillhandahållandet av distributionsmässigt lättåtkomliga och språkligt lättillgängliga nyheter av mer lokal och sensationell karaktär, nyheter som människor kunde relatera till på basis av egna, mänskliga erfarenheter (»human interest«) och inte som tidigare utifrån specialkunskaper inom vissa områden såsom ekonomi, juridik och politik. Det kom att handla om kriminalnyheter, katastrofer av olika slag, korruption inom etablissemang, societetsskvaller, kuriosa etc.⁵⁷ Den nya populärjournalistiken fokuserade alltså på det som kunde beröra känslomässigt, genom att tematisera moraliskt-etiska gränslinjer.⁵⁸ För att kunna fylla dessa skildringar av det vardagslivet näraliggande började man avlöna särskilda reportrar, vilka skickades iväg till domstolar, börslokaler, marknadsplatser, kyrkor, politiska möten, societetstillställningar – och sedermera sportevenemang.⁵⁹ De nya publicisterna valde ut olika gestalter ur samtiden eller det förgångna »som föredömliga exempel, för att med deras hjälp upplysa och fostra massorna«.⁶⁰

Schudson påpekar att denna inriktning på det »mänskliga dra-

mat« i reportagen måste ses mot bakgrund av övergången från ett traditions- och landsbygdsbaserat samhälle till ett modernt, urbant baserat industrisamhälle med dess ständigt nya stimuli och lösliga relationer människor emellan.⁶¹ Detta skapade sug efter råd och vägledning i den nya livsmiljön. Hur skulle man bete sig, föra sig och förhålla sig? Hur skulle man handla i olika situationer? Det var inte minst sådana frågor som den nya, populärt hållna journalistiken likt melodramteatern kom till mötes genom att placera insamlade eller uppdiktade fakta i klara och igenkännbara berättarmönster som byggde på starka moraliska kontraster.⁶² Även medieforskaren Jostein Gripsrud har betonat den sociohistoriska överensstämmelsen mellan populärjournalistiken och melodramteatern vad gäller såväl uppkomst i tid som tematik och moraliskt syfte.⁶³

Organiserad tävlingsidrott

Omkring mitten av 1800-talet hade det blivit tid för våra fyra folk-rörelser att börja formera sig. En av dessa var idrottsrörelsen. Det kom att bli den sista av folkrörelserna att organisera sig, vilket skedde under 1800-talets två sista decennier. Därmed startar en utvecklingsprocess som når en första höjdpunkt i och med succén med Stockholmsolympiaden 1912, något som ledde till att idrottsrörelsen fr.o.m. 1913 kom att erhålla ett generellt statsanslag.⁶⁴ Under mellankrigstiden och tillkomsten av bl.a. åtta timmars arbetsdag, vilket medgav ökad fritid, bröt tävlingsidrotten slutligen igenom vallarna och etablerade sig som den kanske största folkrörelsen. Det är betecknande för genombrottet under mellankrigstiden att drygt 85 procent av de föreningar som existerade 1939 bildades under 1920- och 1930-talen.⁶⁵

Också detta hade sin upprinnelse. Redan i slutet av 1600-talet uppstod i England en speciell form av fri idrott, pedestrianismen, som utgjordes av tävlingar i löpning och gång, vanligen mellan två konkurrenter och ofta i samband med vadhållning.⁶⁶ Underrättelser

om denna sport kom till Sverige genom bl.a. artiklar i tidningspres- sen, särskilt under 1790-talet och 1800-talets första årtionde. I en artikel i Stockholms Posten 1808 visades stort intresse för löpning och erinrades om antikens stora löpare samt redogjordes för presta- tioner av samtida engelska, ryska och tyska löpare. År 1827 besöktes Sverige av »snabblöparen« Philip Israel, som gjorde en turné genom landet där han inbjöd vem som helst att följa hans lopp till häst för att se vem som kom först i mål. Det intresse som väcktes av Philips uppvisningar fick bl.a. till följd att flera svenska yrkeslöpare upp- trädde på 1840- och 1850-talen.⁶⁷ Dessa yrkeslöpningar var sporadis- ka händelser som verkar ha förekommit i Sverige fram till den moderna friidrottens genombrott på 1880-talet.

Den brittiske idrottsociologen Eric Dunning menar att den moderna tävlingsidrottens vagga står att finna i de engelska inter- natskolorna mellan 1830 och 1860, då de folkliga, oordnade former av fotbollsspel som gradvis, från c:a 1750, hade börjat anammas inom skolsystemet, blev alltmer sammansatta, dvs. moderniserade, i det att de gavs en organiserad utformning. Det skedde bl.a. genom de 1845 för första gången nedskrivna och generellt gällande tävlings- idrottsliga reglerna såsom de stadfästes i »the Laws of Football as played at Rugby School«.⁶⁸ Det primära syftet med införandet av regelstyrd tävlingsidrott vid dessa internatskolor var att använda den som pedagogiskt hjälpmedel i den karaktärs- och moralupp- fostran som den framgångsrika industriborgarklassens manliga skolungdomar hade att tillgodogöra sig.

Idrotten erhöll alltså en mer genomgripande social betydelse när den anammade en tävlingsform byggd på det borgerligt-liberala laissez faire-idealet om konkurrens på lika villkor, och på det stora hela kom i samklang med den moderna, industrialiserade samhällets normsystem och funktionsprinciper. Idrottsteoretikern Allen Guttmann menar att den moderna tävlingsidrotten karakteriseras av sju särdrag, som på ett grundläggande sätt skiljer den från medeltidens lokalt folkliga eller strängt aristokratiska idrotter (t.ex. helt oorga- niserade och mycket våldsamma bollspel utan åtskillnad mellan publik och tävlande två byar eller skrån emellan, respektive odemo-

kratiska riddarturneringar öppna bara för aristokratin). Denna utvecklingsprocess brukar av idrotthistoriker sammanfattas i begreppet sportifiering, som innefattar följande element:

- 1) *Sekularisering* (religiösa föreställningar upphör att vara en drivkraft bakom idrottsutövandet).
- 2) *Jämställdhet* (alla skall kunna delta på i princip lika villkor).
- 3) *Rollspecialisering* (allt fler idrottsgrenar utkristalliseras och drar till sig utövare som satsar på en bestämd gren för att optimera sina resultat).
- 4) *Rationalisering* (regler och bestämmelser för idrottsutövandet, standardisering, vetenskaplighet och forskning).
- 5) *Byråkratisering* (organisationsstrukturer med ledare, tränare, funktionärer).
- 6) *Kvantifiering* (mätning av resultat).
- 7) *Rekordjakt* (en logisk följd av inriktningen på prestation/vinst och resultatmätning samt möjliggjord genom rationella och byråkratiska verksamhetsformer).⁶⁹

Inte minst inriktningen på kvantifiering och rekord lämpade sig väl för den med den moderna tävlingsidrotten i stort sett jämnåriga elektrotelegrafiska nyhetsförmedlingen – morsetelegrafens födelse dateras till 1844 – genom den kortfattat sifferbetonade resultatförmedlingen. Samtidigt gjorde det marknadsliberala tankegodsets genomslag i form av tävlingsidrottens sekularisering, rollspecialisering och demokratiska konkurrens den till tacksamt stoff i den likaledes jämsides med sporten framväxande populär- eller tabloidpressen, med dess individcentrering, fokusering på spektakulära (icke vardagliga) händelser, reducering av händeseförlopp till en enkel variabel mellan orsak och verkan och indelning av människor i schabloniserade rollfack där de gavs stereotypa egenskaper (goda och onda, hjältar och skurkar, förövare och offer, vinnare och förlorare etc.) – allt i enlighet med melodramatiska och starkt moraliserande berättarmönster.

Också karaktärsdimensionen blev ett bärande element i den na-

tionalistiska retoriken och mytbildningen. Den byggde på tanken att det var medborgarnas karaktär som tillsammans konstituerade nationalkaraktären, dvs. att nationens välmåga direkt sammanhögde med de individuella medborgarnas förmåga att utveckla och tukta sina nedärvda och förvärvade egenskaper.⁷⁰ »Nationalkaraktär« skall här alltså uppfattas som det förmenta uttrycket för befolkningens samlade egenskaper och då framför allt för dess samlade strävanden i moraliskt hänseende.⁷¹ Den organiserade tävlingsidrotten kunde därvidlag med sin teatrala inramning och sina fasta regelramar erbjuda möjligheter till förebildlig uppvisning i karaktärsfasthet och moralisk styrka i kampen för laget, äran och fosterlandet. Idrottens förmåga att producera förebilder («sportidoler»), att tjäna som rättesnöre för exemplariskt uppförande, innebar att den fick stor hegemonisk betydelse för det borgerliga nationalstatsprojektet.

En av Sveriges ledande idrottsprofeter under första halvan av 1900-talet, Idrottsbladets ägare och huvudskribent Torsten Tegnér, propagerade för en idrottsideologi som Rolf Haslum sammanfattat i de fem punkterna fysik, socialitet, mentalitet, politik och kultur, med frihetsbegreppet som ett slags överideologi:

Frihet är en förutsättning för varje människas, grupps, och nations lycka och framgång och allt som begränsar denna måste bekämpas såväl inom som utom idrotten. *Friskvård* är vad alla behöver för sin fysiska och mentala hälsa och sådan tillhandahålles genom idrotten men den ger också *kamratskap och vänskap i glädje*, varvid klassgränserna sprängs, ty den är ett uttryck för *praktisk demokrati*, där alla har samma möjligheter. *Tävlandet* är centralt, ty kamp är stärkande för karaktären och segraren stimulerar andra genom sitt föredöme. Med sitt *normativa innehåll* har idrotten också en folkuppfostrande effekt. Den västerländska kulturens kristna och hellenska grunddrag, förstärkta med sengöticism samt brittiska ideal av sportmanship, kommer till praktiska uttryck inom idrotten som en *kulturform* och blir därmed till ett bålverk mot deka-

dans av alla slag. Idrotten utgör därför en träning i personlig mognad och ger god samhällsanda.⁷²

Många av de tidiga idrottsföreningarnas möteskultur kan också ha »utgjort en skola i demokrati och föreningsvana för arbetarklassen, långt före den representativa demokratins genombrott«, framhåller Leif Yttergren i sin doktorsavhandling om den svenska tävlingsidrottens organisering och sportifiering 1860–1898.⁷³ Det handlar om en dubbelriktad process: förebilder fanns i den tidiga arbetarrörelsen samtidigt som idrotten kan ha utgjort »en offentlig arena för arbetarklassen att erhålla respekt och gemenskap i en tid när de flesta offentliga aktiviteter var slutna bastioner för andra sociala skikt«. ⁷⁴ Orvar Löfgren menar att det inte är en tillfällighet att sporten fick en nyckelroll i moderniseringen av Sverige:

Den uppfyllde många av modernitetens krav: den baserades på demokratiska dygder och lät bäste man vinna, den skapade unika karriärvägar från skogshuggarkojan eller arbetarkvartieren till översta prispallen. Elitidrottsmännen var resultatet av målmedveten, rationell träning – moderna kroppar med moderna medvetanden. Efterhand utvecklades en sportens retorik som framhöll hur svenska dessa nya hjältar var.⁷⁵

Det ideologiska kittet i sportifieringsprocessen var alltså strävan efter likhet och rättvisa i tävlingssituationen.⁷⁶ I sin doktorsavhandling om det ansträngda förhållandet mellan arbetarrörelsen och den borgerliga tävlingsidrotten under mellankrigsperioden 1919–1939 framhåller Rolf Pålbrant att den ideologiska värderingsgrunden i den idrottsrörelse som vid början av 1900-talet kommit att utveckla en fast organisation var klart konservativ. Bland de vanligast förekommande argumenten var a) den fosterländska-nationella aspekten, b) den moraliska-karaktärsdanande betydelsen »och vad som med en modern term kan kallas socialisationsfaktorn, dvs. inläring av samhällsanpassade normer«, c) den klassutjämnande och opolitiska hållningen samt d) den fredsbevarande och folkförbrödande

förmågan hos idrotten.⁷⁷ Idrotten skulle alltså fungera konsensus-
skapande och systemstabiliserande.⁷⁸ När socialdemokratin mot slut-
tet av 1920-talet slutligen valde att markera sitt stöd till den etable-
rade idrottsrörelsen kom man också att tillsammans med borgerlig-
hetens representanter sluta upp bakom betoningen av idrottens sto-
ra förmåga till klassutjämning, intressegemenskap och nationell
samling.⁷⁹

Idrott som gammal folkkultur omformades alltså till en form av
populärkultur, dvs. en kommersiellt bunden och av medierna om-
spunnen underhållningsform. Såsom varande publikanpassad, po-
pulär underhållning är den moderna tävlingssporten strukturerad
för att framkalla en moralisk genomskinlighet på alla nivåer: ramar-
na, spelreglerna och rollfördelningen är lika fastlagda som någonsin
inom den borgerligt-folkliga melodramen med dess mixtur av
handlingsdramatik och känslokonflikter.⁸⁰ Så menar också Rune
Waldekranz att populärdramatikens funktion i dag i stort sett är
densamma som den tidiga melodramteaterns: att vara »ett instru-
ment som skapar ökad medvetenhet om de sociala rollernas bety-
delse i det borgerliga samhället och inskräper vikten av en fast och
osofistikerad moraluppfattning«. ⁸¹ Det är inte svårt att se överens-
stämmelser med den publika tävlingsidrotten och dess iscensatta
kamper mellan Vi och Dom. Byter vi ut »populärdramatikens funk-
tion« mot »populäridrottens funktion« är även den, med sina oför-
vitliga regelsystem (ingenstans är fusk så föraktat som inom täv-
lingsidrottens värld), ämnad att inskräpa vikten av en fast och oso-
fistikerad moraluppfattning.

I sin avhandling ger Leif Yttergren det ovan behandlade snabb-
löparfenomenet benämningen »underhållningsidrott«. ⁸² Även den
»nöjesinriktade« traditionen att ända in på 1890-talet använda
»kommersiella nöjeslokaler som varietéer och mindre teatrar« för
bl.a. gymnastik-, tyngdlyftnings- och atletikuppvisningar placerar
Yttergren under samlingsbegreppet underhållningsidrott. ⁸³ Här fö-
rekom sällan några konkurrensmoment utan det centrala var den
extrema prestationen, kraftprovet – även om publiken förstås kunde
göra bedömande jämförelser de medverkande emellan. Rena täv-

lingsmoment kunde förvisso också förekomma, t.ex. vid cirkusföreställningar, genom att publiken gavs möjlighet att utmana kraftkarlar och storbrottare.⁸⁴ När bl.a. tyngdlyftningen under 1890-talet sportifierades ändrade den emellertid karaktär, menar Yttergren:

Från att ha varit en utpräglad underhållningsaktivitet i början av årtiondet blev den på några år en idrottsgren med flera sportifierade drag. [...] När organiseringen i föreningar inleddes, fortsatte föreningarna till en början i den gamla underhållningstraditionen, men efter några år sportifierades verksamheten successivt.⁸⁵

Utvecklingen skall alltså ha gått från »underhållning« till sportifiering. Begreppet sportifiering klargörs väl av Yttergren. Vad begreppet underhållning innefattar är dock mera oklart. Även om det inte sägs uttryckligen tycks Yttergren mena att sportifieringsprocessen innebar att tävlingsidrotten blev mindre nöjesinriktad, mindre underhållande. Mot detta skulle jag på basis av min ovan presenterade definition av begreppet underhållning vilja vända på perspektivet och säga att det var med sportifieringsprocessen som tävlingsidrotten blev underhållande på allvar, i en bokstavlig bemärkelse. När konkurrensmomentet blev det centrala på bekostnad av rent uppvisande moment, kom den moraliska aspekten in i bilden eftersom tävlingsdeltagarna fick ett regelverk att hålla sig till med den överordnade bestämmelsen att inte bryta mot reglerna; och få saker är av större angelägenhet i det komplexa, moderna samhällslivet än regleringen av den allmänna moralen, dvs. efterlevandet av förhållningsregler, rättsprinciper, lag och ordning.

Sportjournalistisk historik

Sportjournalistikens rötter

En specifik sportpress, dvs. tidningar och tidskrifter som uteslutande eller huvudsakligen behandlar sport (vilket i sin anglosaxiska betydelse kunde syfta på fysiskt bundna friluftaktiviteter under »fri« tid i tämligen allmän bemärkelse), började utkomma redan på 1700-talet i England, och de första grenar som erhöll periodiska organ var boxning och hästsport.¹ Den första mera kända allmänna sporttidskriften i USA var *The Sporting Magazine*, som fanns omkring 1790. Från den tiden och fram till 1835 dök det upp sju sådana specialtidskrifter, alla starkt influerade av de brittiska sportmagasinen.² År 1829 började *American Turf Register* [»turf« =hästsport/-kapplöpning] utkomma som första egentliga sporttidskrift. Den första och dominerande veckotidningen för sport, *Spirit of the Times*, som grundades i början av 1830-talet, kom på 1850-talet att starkt bidra till etablerandet av baseball som amerikansk nationalsport. Över huvud taget spelade sportfackpressen en betydelsefull roll vid mitten av 1850-talet i det enträgna arbetet på att etablera och legitimera tävlingsidrotten som samhällsföreteelse.

Även i den populärt hållna dagspressen började sporten ges ett visst utrymme kring mitten av 1850-talet, och vid tiden för det amerikanska inbördeskriget (1861–1865) täckte de flesta av USA:s dagstidningar såväl proffsboxning som hästsport. Ännu existerade emellertid inte särskilda sportredaktioner och reguljära sportsidor utan täckningen var sporadisk, säsongsbunden och regionalt bestämd. Den i USA år 1833 grundade *New York Sun* slogs upplage-

mässigt efter 20 år av New York Herald, som hade en förbättrad nyhetsservice och där sport fick en ditintills okänd plats i tidningen (i övrigt frossade tidningen i brott, sex, skandaler och societetsnytt, dvs. frågor som belyste moraliska gränslinjer).³

New York Sun och New York Herald låg stundom nära varandra i fråga om upplagorna, men bägge fick vidkännas förluster när Joseph Pulitzer 1883 övertog New York-tidningen World och startade den första sportredaktionen och över huvud taget gav sporten större utrymme, bl.a. genom att se till att stora boxningsmatcher och hästkapplöpningar blev förstasidesstoff och fick rubriker på löpsedlarna.⁴ Pulitzers argaste konkurrent, William Randolph Hearst, införde 1895 i sin tidning New York Journal den första avdelade sportsektionen, något som gradvis kom att anammas av de andra stora tidningarna och vid 1920-talet var en självklarhet.

Mot sekelslutet började dagspressen i USA också ge ut sportbilagor en gång i veckan. På 1890-talet fanns i USA dessutom fyrtioåtta sportmagasin (att jämföra med tre på 1840-talet och nio på 1860-talet). Vissa av dessa hade upplagor på mellan 150 000 och 400 000 exemplar. I USA hade år 1859 också The Sporting Life grundats. Den omvandlades till en dagstidning 1883 och fick efterföljare bl.a. i England och Frankrike, där Europas första kända, moderna sportjournalist P. Giffard på 1880-talet grundade Le Vélo, som 1899 uppgick i L'Auto, nedlagd 1945 men länge världens största och mest kända sportorgan.

Som så många andra tidningar verkade L'Auto opinionsbildande kring olika företeelser i idrottsvärlden genom att bl.a. arrangera cykelloppet Frankrike runt (Tour de France); man kunde då räkna in upplagor på över en miljon exemplar. Det ena gav därmed det andra i förhållandet mellan medierna och tävlingsidrotten, dvs. de gav draghjälp åt varandra. Detta förfaringssätt kallades länge för »aktiv journalistik«; ett begrepp som användes som samlande etikett för olika slags tävlingar och sociala initiativ, vanligen helt utanför den redaktionella rutinen. »Aktiv journalistik« var något som redaktionsledare tog till under perioder av nyhetstorka eller häftigt upplagekrig.⁵

Omkring sekelskiftet 1900 började idrotten att mer metodiskt beredas större utrymme i de stora dagstidningarna på (den europeiska) kontinenten. I England startades 1896 den för tiden mycket populärt hållna tidningen Daily Mail och liksom i USA fick sporten breda ut sig på dittills okänt sätt i spalterna.⁶ Ett annat exempel är tyska Berliner Zeitung am Mittag, grundad 1904, som helt var avsedd för lösnummerförsäljning på gatorna och som särskilt lade an på snabbhet och aktualitet och ägde ett väl utbyggt korrespondentnät – bl.a. specialiserade den sig på sportreferat.⁷ Dess sportredaktion bestod av en chef och sex journalister vid en tid då de största dagstidningarna inte förfogade över en egen sportredaktör. I den vid sekelskiftet grundade österrikiska tabloidtidningen Kronen Zeitung, som enligt grundaren alltid skulle vinnlägga sig om att vara folklig och gemytlig, var sporten en viktig innehållskategori, vid sidan av bl.a. följetongsromaner.⁸ En stor nymodighet i den första nordiska tabloiden, den köpenhamnska lunchtidningen B.T. som lanserades 1916, var en daglig sportsida – B.T. lanserades också som »Sportmandens blad». Det skulle dröja fyra år innan svensk dagspress fick sin första dagliga sportsida, i Dagens Nyheter.

Svensk sportjournalistik

Förhållandena kring idrott och journalistik i stora föregångsländer på området som England och USA låter sig inte helt men ändå till viss del översättas till svenska förhållanden. De huvudsakliga skillnaderna gäller dels tidsfördröjningen – tävlingsidrotten och med den en sportinriktad special- och dagspress växer fram senare i Sverige; dels graden av kommersialism och publikanpassning – inom såväl sportens värld som radiomediet.

I Sverige började idrottstidningarna dyka upp under 1870-talet, exempelvis Tidskrift i Gymnastik (1874), som hade börjat komma ut redan 1865 under namnet Svenska Gymnastikföreningens tidskrift.⁹ Dock bestod här målgruppen, idrottsfolket, ännu av en tämligen blygsam skara, och man hade inga ambitioner att vara en aktuell

nyhetsförmedlare på idrottsområdet utan nöjde sig med att nå gymnaster av facket. Dessutom uppvisade Tidskrift i Gymnastik inledningsvis få likheter med en modern idrottstidning, såväl layout som innehållsmässigt. Den saknade nästan helt illustrationer och annonser, och varje nummer (två om året) bestod i huvudsak av ett par längre uppsatser.

Som den första »riktiga« svenska idrottstidningen skall i stället räknas Tidning för idrott, startad av yrkesmilitären Viktor Balck, den moderna svenska idrottens ledande introduktör, organisatör och propagandist under slutet av 1800-talet och en av männen bakom de första olympiska spelen i modern tid, i Aten 1896.¹⁰ Tidning för idrott kom med sitt första nummer den 5 oktober 1881 och återspeglade en breddning av idrottsutbudet under 1880-talet.¹¹ Efter nedläggningen 1897 kom Tidning för idrott att återuppstå genom Clarence von Rosen som Ny tidning för idrott (1898), vilken i sin tur fick en avläggare i Nordiskt Idrottslif, vars redaktör var Erik Bergvall och som fram till 1920 var fackorgan främst för fotboll, fri idrott, simning och vinteridrott. Bland de på 1890-talet tillkomna mindre idrottstidningarna kan nämnas Sport (Malmö, 1891); Hjulsport, Svenska Hjulförbundets organ (1892–1901) som hade relativt stor upplaga; Start, Svenska Idrottsförbundets organ (Göteborg, 1893–1901); Spurt, organ för Stockholms Idrottsförbund (Stockholm, 1898–1899). Efter dessa följde – bland många andra – Erik Bergvalls Idrottstidningen (Stockholm, 1903–1904) och Oscar »Glokar Well« Söderlunds bildtidning Sportjournalen (Stockholm, 1922–1923). Både Bergvall och Söderlund blev radiomedarbetare av det mera framstående slaget.

Intressant i sammanhanget är därför tidningen Sport, som startades 1897 för Uppsalakretsen av Idrottsföreningen Kamraterna och som Bergvall blev redaktör för, knappt 18 år fyllda. Vid nyåret 1898 beslöts det att den skulle tryckas och bli organ för Kamratsammanslutningar över hela landet (den slutade utkomma 1899). Bergvall berättar:

Anledningen till att tidningen blev tryckt var nog den, att jag, som var sätтарlärling, erbjöd mig att sätta tidningen gratis på

min ledighetstid, så att den inte behövde kosta mer än papper och tryckning i den stora tryckpressen, en tämligen unik start som sportjournalist. Och på så sätt blev jag en av de första sportjournalisterna i landet. Äldre i gamet kan man nog inte kalla andra än Viktor Balck och Alexander Lindman, om man nu kan nämna Balck som sportjournalist. Han skulle kanske inte själv velat vidkännas den titeln.¹²

Bland medarbetarna fanns skalden Gustaf Fröding och man höll sig med egen tecknare (tidningsfotografiet låg ännu i sin linda). Tidningen propagerade emellertid mest för friluftsliv i skog och mark, kanotsport i turistform, långfärder på skridskor och skidor – tävlingresultat och rekord sysslade man knappast alls med.

Bergvall menar att han genom sin verksamhet som sportjournalist kom mitt upp i dåtidens svenska idrottsliv. Men eftersom »folkliga« sporttidningar som Spurt och Sport var på väg att dö ut sökte Bergvall upp von Rosen och framlade »den svenska folkliga idrottsrörelsens behov av ett organ«.¹³ Ny tidning för idrott hade blivit en tidskrift för hästsport, segling, jakt och liknande, och vad man behövde var en tidning, »som sysslade ingående också med allmän idrott, skidlöpning, fotboll, brottning och dylikt och en tidning, som tillika vore skriven av idrottsmän för idrottsmän«. Därav tillkomsten av Nordiskt Idrottslif som en avläggare av Ny tidning för idrott. I syfte att göra reklam för båda tidningarna bjöd von Rosen samtliga Stockholms dagstidningars huvudredaktörer och chefer på middag. Bland de inbjudna fanns dåvarande redaktören för Ny tidning för idrott, Alex Lindman, som redan i skolan haft Balck som gymnastiklärare och vilken Bergvall betecknar som »den förste i Sverige, som ägnade sig åt sportjournalistik yrkesmässigt«.

Bergvall själv kom att sköta om Nordiskt Idrottslif i 20 år med avbrott bara för åren 1903–1904, då han gav ut Idrotts-Tidningen. Vid sidan av detta skrev han även idrottsreferat och -notiser i de dagliga tidningarna, bl.a. Stockholms Dagblad, »som var den närmsta morgontidningen i Stockholm på den tiden och ehuru i övrigt mycket konservativ en smula före sin tid«.¹⁴ Bergvall drar sig

till minnes »en s. k. journalistbragd, ett rekord i snabbreferat, som ter sig rätt blygsamt nu men som väckte en del uppmärksamhet då«. Nordiska spelen, som det talas om, var ett stort vintersportevenemang – en nationalfest i Stockholm som arrangerades sju gånger mellan 1901 och 1926 och utgjorde en föregångare till de olympiska vinterspel som för första gången gick av stapeln 1924 i Chamonix i Frankrike:

Budkavlelöpningarna på skidor voro mycket populära, och år 1901 hade budkavleloppet förlagts mellan Falun och Stockholm såsom ett led i Nordiska spelen, som då anordnades för första gången. Jag föreslog Stockholms Dagblad att jag skulle följa loppet och lämna telefonreferat så att en fullständig beskrivning av tävlingen skulle kunna flyta in omedelbart och ett dygn före de andra tidningarna.¹⁵

Detta var i telefonens barndom då den användes bara för mycket korta meddelanden till tidningarna om riksviktiga händelser. Men professor Montán på Stockholms Dagblad antog erbjudandet, och Bergvall blev »flygande« för budkavleloppet 1901.

Nästa stora idrottsjournalistjobb för Bergvall var OS i Aten 1906, ett extraspel till 10-årsjubileet av de första moderna spelen i just Aten. Spelen 1906 förde med sig ett stort genombrott för idrotten här i Sverige.¹⁶ Bergvall for ner i egenskap av sekreterare i Sveriges olympiska kommitté och aktiv simmare men också som journalist för Nya Dagligt Allehanda och som referent till en »originell telegrambyrå«, ordnad för dessa spel tillsammans med en man som skall komma att spela en stor roll långt in på 1930-talet i Radiotjänsts försök att få till stånd rundradiosändningar från landskamper i företrädesvis fotboll på Stockholms Stadion, Anton Johanson:

I egenskap av telegrafman förstod Anton vad det betydde att komma med korta telegram när det var »omlastningsstationer« på en tre, fyra ställen, som det var för telegram från Aten

på den tiden. Vi satte upp en code, i vilken en viss bokstav betydde tävlingens art och distans, vissa andra siffror och en bokstav skiljetecken mellan ord. När jag sedan kom ned till Aten, kompletterade jag coden med dubbelbokstäver för deltagarna och sände hem dem med första bästa brevpост. På så sätt kunde vi med ett ord på några få bokstäver telegrafera hela långa meningar med namn, sifferuppgifter m.m. och sparade både porto och tid. Men man fick hålla tungan rätt i mun vid avsändningen såväl som vid mottagningen av telegrammen. Anton var själv mottagare och distribuerade de utskrivna telegrammen till tidningarna.¹⁷

Andra svenska korrespondenter i Aten 1906 var Beyron Carlsson på Dagens Nyheter, Erik Pallin på Stockholms Dagblad och Baltzar Roosvall på Svenska Dagbladet och man tävlade med varandra att sända hem levande och trovärdiga skildringar av de olympiska händelserna i Aten och av stadens många minnesmärken. Bergvall redigerade och skrev sedan i kompanjonskap med Viktor Balck »en fullständig skildring av de olympiska lekarna i Aten, den första av mina olympiska böcker«.¹⁸

Telegrambyrån med »code« kom Bergvall och Anton Johanson också att använda sig av vid OS i London 1908:

Då var Anton med i London, och då inträffade det lustiga, att sedan vi börjat sända hem utförliga referat av tävlingarna till de tidningar, som abonnerat på våra telegram, upptäckte Svenska Telegrambyrån att det pågick Olympiska spel i London och telegraferade till den svenska ledningen i London att den skulle sända byrån telegrafiska referat över tävlingarna. Dess sekreterare vände sig till mig och bad mig sköta om saken. Jag tvingades åtaga mig uppdraget, och varje dag på eftermiddagen sände Anton och jag våra codetelegram i utskrivna skrift till Svenska Telegrambyrån. Det skedde på samma gång från telegrafstationen i Londons stadion, men telegrammen till Svenska Telegrambyrån togo minst fyra gånger så lång tid som

våra codetelegram, så vi konkurrerade aldrig med oss själva, fastän vi spelade ärligt med Svenska Telegrambyrån.¹⁹

Vid Londonspelen var Bergvall både aktiv deltagare och ledare för den svenska simtruppen, och alltifrån dessa spel och för lång tid framåt fungerade han som referent, aktiv deltagare och ledare på en gång:

Det var dagligt bröd på den tiden när tidningarna icke ansågo sig behöva sända några egna korrespondenter eller medarbetare varken till olympiska spel eller andra sportevenemang inom eller utom landet. [...] På den tiden när jag arbetade på det sättet var det av stor betydelse för sporten som sådan, att den svenska pressen hölls underkunnig om vad som hände och skedde.²⁰

År 1908 ryckte Bergvall också in som ordinarie sportredaktör och »halvvakt« på Stockholms-Tidningen. Det ansågs att sysslan som sportredaktör inte var tillräcklig för en man i en stor daglig tidning, varför Bergvall var tvungen att åta sig även sysslan som halvvakt, dvs. vara nattredaktörens biträde, ta emot telefonnotiser från landsorten och hasta iväg till olycksplatser m.m. för att göra reportage.

Under sin tid som tidningsutgivare av Nordiskt Idrottslif tog Bergvall sig an en del unga sportentusiaster och uppfostrade dem till sportjournalister.²¹ Det var bl.a. de redan nämnda »Glokar Well«, »Tim«, Sven Låftman och Torsten Tegnér, vilka alla fyra i tur och ordning arbetade som redaktionssekreterare på Nordiskt Idrottslif och vilka alla senare kom att göra sig bemärkta på sportjournalistikens område. Bergvall skriver:

På den tiden var det inte så gott om skrivkunniga idrottsreferenter. Idrottsjournalistiken var ingalunda någon ångande köttgryta. Det fordrades både smidighet och flyhänthet för att tjäna sitt levebröd på det yrket den tiden, och det gav inga löften om lysande samhällsställning och ära, men krävde så

mycker mer kärlek och arbetsglädje. De unga, skolutbildade männen sökte sig därför hellre till andra arbetsuppgifter. Men vi, som kommit in på banan, voro på ständig jakt efter skriv- och idrottskunniga medarbetare, ty arbetsbördan växte i oförminskad takt.²²

Torsten Tegnér, själv både allsidig och framstående idrottsman som tog SM-guld i bandy med AIK och deltog i EM-laget i ishockey 1923, kom Bergvall att jobba intimt med fram till 1915 då Tegnér »sprang sta' och köpte Idrottsbladet för 10 kronor, kontant« och Bergvall säger om vännen att denne »skrev för allmänheten« och »är faktiskt den, som i och genom Idrottsbladet lärt hela den svenska ungdomen att läsa om idrott«.²³ Själv blev Bergvall, som också var med och bildade Riksidrottsförbundet i maj 1903, chef för Stadion i Stockholm 1916, men han fortsatte att »då och då skriva om idrott i olika tidningar, och åren omkring 1930 var jag mycket flitig i radio, bl.a. genom dialoger med Jerring«.²⁴

Även tidningsmannen och f.d. sportjournalisten Carl-Adam Ny-cop har behandlat idrottsjournalistikens inbrytning i Sverige, och enligt honom är det Bergvall själv som förtjänar epitetet »Sveriges förste professionelle sportjournalist«:

Om Erik Bergvall, Alex Lindman och B. Roosvall framstod som de första specialiserade sportjournalisterna fanns det samtidigt en hel del andra som medarbetade i dagspressen. En av de bästa var Erik Pallin, signaturen »Flying«, och en annan den framgångsrike konståkaren på skridskor Ulrich Salchow.²⁵

Även Salchow, som skrev om segling, skridsko och cykel (och som egentligen var dansk), skulle komma att spela en viss roll i Radiotjänsts tidiga sportrapportering.

Vid denna tid fanns det också ett starkt samband mellan sport-skrivandet och regelskrivandet för den unga tävlingsidrotten, eftersom många som bedrev sportjournalistik samtidigt var aktiva idrottsmän, klubb- eller förbundsledare och domare. Ofta var det

svårt att se om tidningens eller klubbens intressen var mest involverade:

Överhuvudtaget var sammanblandningen av lojaliteter mot tidningen som arbetsplats och idrottens klubb- och förbunds-uppdrag på fritiden mycket påtaglig. Det dröjde många år innan gränsdragningen blev klarare så att sportjournalisterna framstod som professionella yrkesmän med ett uppdrag från sina läsare och inte som mellanhänder mellan media och sport.²⁶

Ytterligare en person som skulle komma att bli av stor betydelse för svensk radiosport var Sven Lindhagen, »en journalist som begåvats med en nästan lexikonliknande förmåga att registrera idrottsfakta« och som jämte guldmedaljören i tresteg vid OS i Stockholm 1912, Topsy Lindblom (sedermera legendarisk Nalenchef), bildade trojka tillsammans med Torsten Tegnér när denne efter inköpet av Idrottsbladet 1915 började uppbyggandet av något som skulle bli »Norra Europas ledande idrottstidning«. ²⁷ Fotbollsspelet, som tog fart i Stockholm 1901–1902 (1902 bildades Svenska bollspelförbundet) och som vid denna tid började utveckla sig till något av en nationalsport, täcktes i Idrottsbladet av en annan person som skulle komma att medverka i radio, Rudolf »R:et« Eklöv. Denne skulle senare visa sig bli en ledande kapacitet även då det gällde ishockeyspelet, vilket på allvar introducerades i Sverige genom den amerikanske filmdirektören Raoul Le Mat (före det dominerade bandyn helt). ²⁸ Le Mat, som själv varit en framstående ishockeyspelare i USA, förde då han 1919 kom till Sverige fram förslaget att anmäla och sända ett svenskt ishockeylag till OS i Antwerpen 1920, vilket kan räknas som ishockeysportens egentliga start här i landet. ²⁹

På 1920-talet växte det fram en bred flora av specialtidningar för tävlingsidrott, som kom att fortleva till mitten av 1930-talet. ³⁰ Detta hände parallellt med att en kommersiellt inriktad idrottskultur blomstrade upp i Sverige vid ingången till 1920-talet. ³¹ Inte oviktigt i sammanhanget är att Svenska Idrottsjournalisternas Klubb hade

bildats 1916.³² Den omfattade hela landet och var öppen även för icke heltidsanställda sportskribenter. Inte långt därefter, 1921, börjar orden »sportjournalistik« och »sportskribent« uppträda för första gången i tidningen *Swing*.³³ År 1921 startades också fristående kommersiella sporttidningar, som snart ökade i antal – tidningar som officiella organ knutna till olika idrottsförbund hade börjat utkomma ett par år före, 1919. Vid mitten av 1930-talet var dock antalet kommersiella idrottstidningar ungefär lika stort som vid 1920-talets ingång. Emellertid ökade vid mitten av 1930-talet antalet officiella idrottstidningar i motsvarande grad som de kommersiella gick tillbaka.

Således var många av dessa idrottstidningsprojekt av kortlivad karaktär. Till saken hör dock att eftersom tippning inte blev helt laglig i Sverige förrän genom tillkomsten av A.B. Tipstjänst 1934, hade en del av dessa tidningar tippningsrelaterat innehåll. Då tippningsverksamheten ofta låg i en lagmässig gråzon kan en del tidningar eventuellt ses som förevändningar för tipsverksamhet (eftersom tipstidningarna kunde vara knutna till olika tips som agerade i lagens utkanter finns de inte alltid deponerade som pliktexemplar på Kungliga Biblioteket). Enligt uppgift skall det 1929 ha funnits hundratals tipsbolag och 80 000 tippare enbart i Göteborg.³⁴

Tipstjänst blev statsmaktens försök att komma tillrätta med den illegala tippningsverksamhet som under 1920-talet började få en stor omfattning i Sverige – en föregångare var därvidlag *Idrottsbladet* som införde tips 1923 – samt att hålla kvar de stora kapitalströmmar som försvann ut ur landet till utländska tippningsbolag; vissa tips drevs av diverse bolag medan andra drevs av olika idrottsföreningar. De sistnämnda kom efter 1934 att i stället erhålla medel genererade av Tipstjänsts omedelbart populära verksamheter. Möjligen kan man säga att tippningens reglerande genom tillkomsten av Tipstjänst innebar en avkommersialisering av idrotten, eftersom de ökade bidragen till följd av Tipstjänsts intäkter också ökade olika idrottsorganisationers möjligheter att driva egna tidningar – samtidigt som den ekonomiska grunden för flera fristående tidningar drogs bort.³⁵

En bidragande orsak till att de kommersiella sporttidningarna drastiskt deklinerade under 1930-talet torde vara att dagspressen vid det laget kommit att utveckla en mer systematisk och heltäckande sportbevakning. Ett genombrott för idrottens förekomst i dagspressen kan skönjas i samband med OS i Stockholm 1912, även om det skulle dröja till 1920-talet innan ämnet slutgiltigt befäste sin ställning med egna redaktioner och sektioner i dagspressen.

Blickar vi bakåt så förekom kring 1870, under slutet av idrottsrörelsens »förhistoriska« tid, i Aftonbladet endast omkring fyra centimeter idrott i dagligt genomsnitt (vilket betydde ungefär en halv procent av den sammanlagda redaktionella texten).³⁶ Notisformen var i särklass vanligast och orden idrott och sport lyste med sin närmast totala frånvaro. Under perioden 1880–1900, då idrottsrörelsen började formera sig, ökade visserligen idrottsmaterialet i dagspressen, men på intet vis i någon anmärkningsvärd grad.³⁷ Det skedde inte ens en fördubbling, vilket är rätt skralt, menar idrottshistorikern Jan Lindroth, med tanke på den utveckling idrottsrörelsen genomgick under perioden. Ännu år 1900 upptog idrotten i Aftonbladet endast omkring tio spaltcentimeter (0,7 procent) i genomsnitt per dag.

Nytt var emellertid att uttrycken idrott och sport nu började förekomma i riklig mängd. Särskilt tungt väger det att de ledande tidningarna senast kring 1890 införde en återkommande rubrik »Idrott«, »Sport«, »Idrott och Sport«, »Idrottsavdelning« eller liknande, under vilken de kunde samla det tidigare i tidningen kringströdda idrottsliga notismaterialet. De professionella idrottsjournalisternas tid var dock ännu inte inne. Det var först omkring 1910 som de fast anställda halv- eller helprofessionella idrottsjournalisterna började framträda.³⁸ Då hade sedan länge den s.k. andliga kulturens manifestationer sammanförts under fasta rubriker som »Konst och Litteratur«, »Teater och Musik« etc., och när idrotten nu fick en motsvarande rubrik, innebar det ett erkännande av den som ett betydande inslag i samhällsbilden, ett inslag som bedömdes ha kommit för att stanna.³⁹

Om denna utrymmesökning i pressen speglade idrottsjournali-

stikens utveckling i kvantitativ bemärkelse, kan också kvalitativa, dvs. ämnesmässiga, förändringar registreras.⁴⁰ Åren kring 1910 fick segling och hästsport, som tillsammans med skytte, gymnastik och simning varit det dominerande idrottsstoffet i tidningarna sedan mitten av 1800-talet, allvarlig konkurrens i spalterna av främst fotboll och allmän idrott, dvs. friidrott. Med detta kan de folkliga idrotterna sägas ha hämtat in den aristokratiska sportens försprång, vilket innebar en stor opinionsframgång för Riksidrottsförbundet och dess centralt (tävlings)idrottsliga linje.

Sålunda går det att under de tio första åren av detta sekel skönja ett kvantitativt genombrott för idrottsmaterialet i dagspressen. Före 1920 existerade det en-, två- eller trespaltiga artiklar under rubriker som »Sportnyheter«, men de förekom tämligen sporadiskt, och när det handlade om större evenemang som OS spred man ut materialet på andra ställen i tidningen, som mer allmänna kändisreportage etc. År 1913 hade många större dagstidningar en regelbundet, dock inte dagligt återkommande idrottsvinjett, något som pekar på att idrotten vid början av 1910-talet kommit att vinna in steg som en självklar del av de ledande dagstidningarnas innehåll.⁴¹ Dock var under perioden 1913–1920 idrottsmaterialet utspritt på olika ställen i tidningarna – någon vilja att konsekvent samla allt idrottsmaterial under en och samma vinjett märks inte. Större idrottsevenemang fick inte sällan sin egen vinjett så länge de pågick, som »OS i Antwerpen«, »Nordiska spelen« och »Sandhamns veckor«.

Den 15 januari 1920 dyker så den första riktiga helsidan med sport upp i Dagens Nyheter – en sida med, förutom annonser, enbart idrottsartiklar och den nya trespaltiga vinjetten »Sportnyheterna«.⁴² Till skillnad från tidigare förekom idrottsartiklar nu, några smärre avvikelser till trots under det första året, inte längre på någon annan plats i Dagens Nyheter än under idrottsvinjetten.

Upprinnelsen till Dagens Nyheterers sportsida äger här en viss betydelse beroende på den i sammanhanget centrale personen, fil. kand. David Jonason, signaturen »Mr Jones«, som också skulle komma att hysa ett visst inflytande på Radiotjänsts sportrelaterade programverksamheter. Det var Jonason, själv fotbollsspelare med lands-

lagsmeriter och som 1916 i egenskap av heltidsanställd sportredaktör övertagit ansvaret för Dagens Nyheters idrottsbevakning efter Sven Låftman (vilken skött sysslan på frilansbasis 1910–1915), som i en promemoria 1919 till tidningsledningen föreslog att DN skulle starta utgivningen av en sexdagars sporttidning (Jonasons efterträdare som sportchef blev »R:et« Eklöv).⁴³ Av detta blev alltså i stället en daglig sportsida, för att förekomma konkurrenters initiativ på området beroende på det sug efter sportnyheter som uppstått i det svenska samhället.

Ett tecken på det ökade idrottsintresset var framgångarna för Idrottsbladet, vars upplaga 1920 låg på 20 000 exemplar (utgivning 2 gånger i veckan), förvisso i ett klimat av svag konkurrens: under perioden 1881–1920 förekom sammanlagt 14 olika idrottstidningar, men i början av 1919 fanns bara sju idrottstidningar i landet. Under året lades fyra av dessa ned. Strax före årsskiftet 1919/1920 finns alltså endast tre. Men under 1920-talet skedde som nämnts ett väldigt uppsving för den kommersiella sportpressen.

Efter 1920 kom de flesta tidningar att följa Dagens Nyheters exempel och väsentligt utvidga sin idrottsbevakning. Enligt en beräkning steg sportnyheterna i Aftonbladet, Dagens Nyheter, Socialdemokraten och Svenska Dagbladet under åren 1920–1928 från i genomsnitt 3,1 procent till 8,7 procent av tidningarnas totala innehåll.⁴⁴

Ett påtagligt bevis på dagspressens intresse och behov av att tillhandahålla en alltmer idrottsintresserad allmänhet material på området, men också på symbiosen mellan massmedierna och idrottsvärlden, är det sätt på vilket tidningarna själva under 1910-talet började använda sig av en »aktiv journalistik« och själva skapa nyheter genom att arrangera idrottstävlingar.⁴⁵ I juni 1913 introducerade Svenska Dagbladet sin därefter årliga stafettlöpning i Stockholm, den s.k. Dagbladsstafetten.⁴⁶ På Dagens Nyheter började David Jonason tidigt intressera sig för aktiv journalistik i form av diverse arrangemang som väckte stort publikt intresse. Bland annat inbjöd man utländska fotbollslag och arrangerade cykellopp – något som ledde till djupa kontakter med den aktiva idrottsrörelsen.⁴⁷ För

att konkurrera med Dagbladsstafetten initierade Dagens Nyheter Stadslöpningen 1921. Referat från Dagbladsstafetten och Stadslöpningen skulle under en rad av år komma att utgöra ett obligatoriskt inslag i Radiotjänsts programtablå.

Sportjournalistik i radio

De i stort sett jämnåriga fenomenen elektrisk telegrafi och modern, organiserad tävlingsidrott passade väl samman. Liksom börs- och prisnoteringar samt tågtider kunde idrottens matchresultat genom sin knapphändiga karaktär förmedlas snabbt och smidigt genom telegrafkablarna, utan behov av någon omskrivande barlast.

När de första stegen mot ett utbyggt radiomedium tas kring sekelskiftet 1900 genom utvecklandet av trådlös, eterförmedlad telegrafi visar sporten återigen sin användbarhet för moderna medier. I september 1899 anländer den unge italienaren Guglielmo Marconi till New York för att förevisa sin senaste uppfinning, den trådlösa telegrafan. Förevisningen genomfördes i form av rapporter från segelbåtstävlingen International Yacht Races vid Sandy Hook, New Jersey. Två ångbåtar utrustade med Marconis telegrafiska apparatur följde efter de tävlande båtarna för att kontinuerligt rapportera om tävlingens utveckling till en närbelägen kuststation.⁴⁸ Månaden efter, i oktober, skall Marconi ha rapporterat ställningen mellan båtarna i en annan segelbåtstävling, America's Cup, till en väntande publik på Proctor's 23rd Street Theater i New York, där man grafiskt åskådliggjorde tävlingsutvecklingen på en karta av kolossalformat.⁴⁹ Då hade Marconi redan sommaren dessförinnan, 1898, bl.a. hunnit med att rapportera resultaten från en annan segelbåtstävling, irländska Kingstown Regatta, till Dublintidningen Daily Express.

Med Marconis USA-besök gick också starten för tävlingen om kontrollen över det nya kommunikationsmediet trådlös telegrafi. En annan radiopionjär, Lee De Forest, tog upp kampen med Marconi och dennes USA-bolag. I september 1901 såg De Forest sin chans att göra sitt namn lika berömt som Marconis. Denne hade återigen fått

kontrakt på att rapportera från den internationella regattan, till tidningen New York Herald och till nyhetsbyrån Associated Press (AP) – vilket medförde att Herald ingående och fortlöpande redovisade resultat från regattan samtidigt som man flitigt publicerade artiklar om Marconis underbara uppfinning.⁵⁰ De Forest och hans medhjälpare bestämde sig för att ta upp konkurrensen genom att rapportera till en annan nyhetsbyrå, Publishers Press Association. En inbördes tävling kom därmed till stånd; Marconis bolag kom dock att stå som segrare.⁵¹

Emellertid skulle De Forest komma att erövra en guldmedalj när han förevisade sin trådlösa telegrafiverksamhet vid världsutställningen i St. Louis 1904, varifrån han via ett jättetorn sände meddelanden till bl.a. Kansas City och Chicago.⁵² Därmed var utvecklingen på gång med att förverkliga det radiomedium som skulle komma att kulturellt förbinda hela den amerikanska kontinenten och möjliggöra ett samtidigt lyssnande på stora, nationella evenemang.⁵³ Omvänt skulle man kunna säga att radiomediet genom sin kollektiva samtidighet möjliggjorde uppkomsten av vissa specifika nationella evenemang syftande till att symboliskt och mentalt binda samman nationen i en föreställd gemenskap. En form av evenemang som i USA omedelbart kom att röna en närmast gränslös popularitet var sport.

Detta skulle visa sig vid öppnandet hösten 1920 av världens första egentliga rundradiostation i kontinuerlig drift och med en påtaglig genomslagskraft i publikleden, stationen KDKA i Pittsburgh, Pennsylvania.⁵⁴ Den 2 november 1920 inledde KDKA dagliga (nyhets)sändningar genom att bl.a. rapportera resultatet från presidentvalet samma dag.⁵⁵ Den 11 april 1921 framstod otvetydigt mediets publika och kommersiella potential när stationen slag för slag skildrade boxningsmatchen mellan Johnny Ray och Johnny Dundee. Under resten av 1921 skildrade stationen i och utanför Jersey City racerbåstävlingar och fotbollsmatcher. Mediehistorikern Hans Fredrik Dahl betecknar KDKA som »den første omfattende ringvirkning som ga vilkårene for kringkastingens udvikling som sosialt system». ⁵⁶ Mot bakgrund av detta är det förmodligen inte en tillfällighet att begrep-

pet »masskommunikation« kom i bruk fr.o.m. hösten 1921.

Ett kraftigt genombrott för radiomediet kom den 2 juli 1921 då radiopionjären och nyblivne chefen för det 1919 bildade RCA (Radio Corporation of America), David Sarnoff, tillsammans med bl.a. USA:s då mest framgångsrike sportpromotor »Tex« Rickard arrangerade radioutsändning i stor skala i biograf- och nöjeslokaler av kampen om världsmästartiteln i boxningens tungviktsklass i Jersey City utanför New York mellan USA:s egen Jack Dempsey och en representant för Europa, fransmannen och tillika krigshjälten Georges Carpentier. Matchen lockade den ditintills största publiken, runt 300 000 lyssnare, och återutsändes av den till just detta evenemang grundade stationen WJY, som under 1922 bl.a. tillhandahöll skildringar av matcher inom den amerikanska baseballsportens s.k. World Series.

Med hjälp av den nationella radioamatörföreningen installerades högtalarutrustning i ett hundratal nöjes- och föreningslokaler från Florida till Maine. Skildrade matchen slag för slag gjorde Major J. Andrew White, boxningsfantast, ordförande i National Amateur Wireless Association (Nationella amatörföreningen för trådlös telegrafi) och redaktör för tidskriften Wireless Age (Trådlös tidsålder). »Referatet« innebar att White levererade sin matchskildring telefonledes via en av RCA:s sändarstationer. Hans röst togs emot av en tekniker vid stationen som helt enkelt återupprepade Whites egen skildring och vidarebefordrade den ut i etern till en lyssnarskara som inte bara bestod av folk i diverse lokaler. På Manhattan hade uppskattningsvis 100 000 människor samlats för att lyssna på matchen via högtalare som applicerats på den byggnad som hyste tidningen New York Times.

Sändningen blev »en långt större succé än förväntat« kunde Sarnoff rapportera till toppcheferna på RCA. Dagarna efter evenemanget inkom till RCA en mängd kort och brev som vittnade om den entusiasm matchutsändningen väckt bland lyssnarna. Men också om de många tekniska knep de kommit att göra bruk av för att fånga in sändningen – en sändning som lyckades överföra en skildring av matchen till hundratusentals lyssnare och samtidigt bringa

miljontals människor en uppfattning om radiomediets förmåga att väcka engagemang och att binda samman geografiskt, ideologiskt, socialt och på andra sätt åtskilda människor inom nationsgränsen i ett gemensamt intresse, i en gemensam föreställningsvärld, i en gemensam kultursfär.

Efter detta tog radioutvecklingen i USA fart på allvar. Vad som 1920 hade börjat som en enskild sändarstation (KDKA) hade växt till 30 stationer 1922 och till 556 stationer 1923.⁵⁷ Under 1921 producerades endast ett fåtal radioapparater medan 100 000 framställdes under 1922 och 500 000 under 1923. Vid det laget innehade uppskattningsvis 400 000 amerikanska hushåll en radioapparat och nya stationer växte stadigt fram.

Också i Storbritannien ökade licensantalet genom utvecklingen inom British Broadcasting Company (BBC), som en tid efter att det grundats 1922 erhöll status som allmännyttigt monopolföretag.⁵⁸ BBC försökte redan från början täcka de viktigaste evenemangen inom nationalsporter som hästkapplöpning, rugby, fotboll och golf.⁵⁹ Beroende på den restriktiva hållningen bland de nyhetsbyråer BBC var uppknuten till kunde någon mer löpande sportrapportering inte komma till stånd förrän 1927, eftersom nyhetsbyråerna hade lyckats övertyga regeringen att detta var att betrakta som en form av nyhetsrapportering. Restriktionerna lyftes först när BBC blev ett statligt bolag.⁶⁰ Det första referatet från en rugbymatch och från en match i fotbollscupen sändes i januari 1927.⁶¹ Därmed var isen bruten och sportreferat blev vanligt förekommande i BBC:s radioprogram, om än brittisk press till långt in på 1930-talet gjorde sig till megafoner för ett folkligt intresse som fann det vara för litet sport i radion.⁶²

I Norge, vars rundradiobolag grundades officiellt 1924 som det privatstyrda Kringkastingselskapet A/S men under 1933 omstrukturerades under statligt hägn till en allmännyttig radio av svensk modell med vidhängande namnbyte till Norsk Rikskringkasting (efter 1945 vanligtvis förkortat till NRK), intog idrottsorganisationerna inledningsvis skilda attityder till radioöverföringar.⁶³ Föreningen för skididrottens främjande tillät rundradiering från Hol-

menkollenspelen i Oslo redan 1925, den första sändningen från ett idrottsevenemang i norsk radio, medan fotbollsförbundet under lång tid förbjöd radiosändningar. Man tillät sändning från slutmatchen i Norgemästerskapet 1927 men inte 1928 på grund av fruktan för publikbortfall vid dåligt väder. År 1929 gav så fotbollsförbundet upp sitt motstånd, varför det från denna tidpunkt blev regelmässiga sändningar från såväl inhemska matcher som landskamper, även om det skulle dröja till 1937 innan ett generellt avtal kom att ingås parterna emellan.

I februari–mars 1931 sände Kringkastingselskapet reportage från såväl Holmenkollenspelen och »hovedlandsrennet på Hamar« som EM i skridskor i Stockholm, hopptävlingarna i Oberhof och skid-VM i Helsingfors.⁶⁴ Ständigt nya idrottsgrenar debuterade i radiosammanhang, som skytte 1930 och tennis från Davis Cup 1932. Det blev över huvud taget ett uppsving för idrott i norsk radio efter 1930, i väsentlig grad beroende på rundradiochefen Vilhem Tvedts programpolitik.⁶⁵

I Finland grundades hösten 1923 Finlands Radioförening, som i sig inneslöt både radiohandelns och radioindustrins ekonomiska intressen. Men eftersom den sändare som fanns att tillgå lydde under telegrafverket kom det första året att malas »sönder och samman mellan ministerierna«.⁶⁶ Det idag existerande radioföretaget Finlands Rundradio AB (Oy. Yleisradio Ab.) bildades 1926. Den första större tävling som radierades i Finland var friidrottslandskampen mellan Sverige och Finland i september 1929: »Andra betydande evenemang var skidtävlingarna i Ounasvaara i Lappland, Vasa-loppet i Sverige samt finska friidrottsmästerskapen i Tammerfors.«⁶⁷ Även här var det till en början inte lätt att få till stånd radieringar från idrottsevenemang, eftersom arrangörerna var rädda för att radion skulle locka publiken från arenorna, särskilt då det regnade. Då Finlands gymnastik- och idrottsförbund sommaren 1928 anordnade uttagningstävlingar inför de olympiska spelen i Amsterdam framställdes krav på ekonomisk ersättning som villkor för en radioöverföring, vilket omintetgjorde sändningar, trots att man från radions sida sökte förståelse för allmänintresset och fram-

höll det idrottsliga propagandavärdet av en utsändning. I stället kom magister Lauri Pihkala att läsa upp ett sammandrag av tävlingarna.

Dock ökade så småningom förståelsen för radiolyssnarnas intresse bland tävlingsarrangörerna, varför radioreferaten från tävlingsbarnorna blev allt fler. Finsk radio avvisade i allmänhet alla ersättningskrav med hänvisning till att sändningarna var av så stor betydelse för idrotten att det inte fanns skäl att dessutom betala ersättningar till tävlingsarrangörerna. Utbudet av idrottsprogram kom att öka märkbart i finsk radio under 1930-talet och de direktsända idrottsreferaten svarade för en stor del av denna tillväxt.

1925–1939: Pionjäranda och fotbollsprovningar

I Sverige tog det hela sin början söndagen den 3 februari 1923. Då var det vinterspel i Boden och den sensationen inträffade att resultaten från tävlingarna av några entusiaster lästes upp i det nya fenomenet radio. Påföljande onsdag blev det en fortsättning, nu med budkavlens mellantider och slutresultat. Med stolthet kunde man i Boden konstatera att Bodenspelel varit »den första idrottsliga tilldragelsen i Sverige som begagnade sig av rundradio för att hålla de sportintresserade, som ej kunde närvara, underkunniga om tävlingarnas förlopp«.¹ Sporttelegrammen hittade alltså genast sin plats i radioprogrammet.

När sedan Radiotjänst AB startar sina reguljära sändningar den 1 januari 1925 är det att betrakta som ett märkesår inte bara för svenskt samhällsliv i stort, utan även för den företeelse vi i dag betraktar som en alldeles självklar och ofrånkomlig del av vår tillvaro – radiosporten. Radions och televisionens historia torde knappast kunna skrivas utan hänsynstagande till idrottens betydelse för etermediernas utveckling och populära förankring i de breda folklagren; omvänt kan den moderna tävlingsidrottens historia knappast förstås i hela sin bredd utan att den roll som radions och televisionens idrottsbevakning spelat för sportens popularisering beaktas i sammanhanget.²

Så skriver exempelvis förre radiomedarbetaren Nils-Olof Franzén om radions genombrottsskede under den senare halvan av 1920-talet att direktsändningar från jubileer, högtidligheter och offentliga evenemang av olika slag nog var populära och gav ökad prestige åt radion, inte minst som tekniska kraftprov när det handlade om

samsändningar från något nordiskt grannland, men att »för 'gemene man' var sportevenemangen det allra viktigaste när det gällde radions närvaro i nuet«. ³ Med tanke på tävlingsidrottens vidare öden i televisionen – som t.ex. 1969 och 1970 års VM i ishockey, då vissa matcher »följdes av 80 % och mer av landets vuxna befolkning och ett oräknligt antal barn, sannolikt snarare över än under 6 miljoner svenskar« – torde man kunna säga att den radio- och sedermera TV-sända tävlingsidrottens nyhetsvärde och sociokulturella betydelse i egenskap av evenemangshändelse näppeligen kan överskattas. ⁴

Hur kom då upptakten under senare delen av 1920-talet att se ut? Vad hade man från radioledningens sida för tankar om sportens betydelse och plats i radioprogrammet? Omvänt, hur såg man från idrottshåll på radioöverföringar av större sporthändelser? Vad var det för idrottsgrenar som radiopubliken kom att få – eller inte få – stifta bekantskap med och på vilka grunder? Vad kom den legendomsusade Sven Jerring att spela för roll i sammanhanget, som sportreporter och som representant för Radiotjänst? Eftersom det är här allting tar sin början och ingen tidigare forskning är gjord på området, finns det skäl att detaljerat dokumentera vad som framstår som viktiga skeenden och frilägga vilka strukturer och aktörer som kom att betinga, styra och påverka händelsernas gång.

AB RADIOTJÄNST

När AB Radiotjänst 1924 inför den officiella starten 1925 drog upp de programpolitiska riktlinjerna för verksamheten, kunde man inte säga att idrotten hade en speciellt framskjuten ställning. I maj 1924 hölls de första, bolagsbildande sammanträdena, varvid det markerades att avsikten med rundradioverksamheten var att

skapa en kulturell institution i folkbildningsarbetets och folkuppfostrans tjänst utan att därför förbise det förströelsemoment, som givetvis också har sin plats i rundradioprogrammen. Att redan nu i detalj fastslå huru detta skall realiseras, torde emellertid icke vara möjligt. Vi kunna endast i största

allmänhet angiva, att det är vår avsikt att söka ordna ett intimt samarbete dels med vissa statligt och kommunalt understödda musikinstitutioner såsom Kungl. Operan, Konsertföreningen och Musikaliska Akademien, dels med Folkbildningsförbundet och Arbetarnas bildningsförbund m.fl. dylika för folkbildningsarbetet intresserade institutioner.⁵

Vidare sades att rundradioprogrammen, vilka skulle vara av växlande art och skänka god förströelse samt över huvud taget vara ägnade att vidmakthålla allmänhetens intresse för rundradio, »skola hållas på hög ideell, kulturell och konstnärlig nivå och vara präglade av vederhäftighet, saklighet och opartiskhet. Rundradiorörelsen skall så bedrivas, att folkupplysningen och folkbildningsarbetet därigenom befrämjas.«⁶ I maj 1925 noterades att verkställande direktören »uppläste utdrag ur protokoll hållet vid frikyrkliga samarbetskommitténs sammanträde i Stockholm den 3 maj 1925 innehållande tack till Aktiebolaget Radiotjänst för dess tillmötesgående beträffande utsändningen av frikyrkliga gudstjänster«⁷. Ett par månader senare bestämdes att styrelsen skulle »utse personer att förhandla med Operan, Konsertföreningen, Stim, Dramatiska Teatern«.⁸ Med andra ord: idrottsrörelsen stod inte överdrivet högt i kurs under Radiotjänsts begynnelseperiod. Det var helt enkelt annat som prioriterades: de legitimerade kulturinstitutionerna och folkrörelserna. Att söka kontakt och träffa avtal med idrottsrörelsens styrande organ tänkte man inte på. Denna försummelse skulle komma att under en rad av år bidra till Radiotjänsts svårigheter att rundradiera viktigare idrottshändelser.

Vid det laget, i den bok som 1929 ges ut i anslutning till bolagets femårsjubileum, *Radiotjänst. En bok om programmet och lyssnarna*, konstaterades det att radion som kommunikationsmedel aldrig var mer till sin fördel än när mikrofonen kunde komma ut ur studion och »få sin plats mitt uppe i det brusande livet, för att till lyssnarna förmedla dess puls och göra hela världen delaktig i vad som händer«, kort sagt, fånga ögonblicket och genom radioreporterns inpass ge lyssnaren illusionen av att vara med, »förena sig med den även

i lekamlig måtto närvarande publiken, som han hör sorla eller larma i högtalarna eller hörlurarna«. ⁹ »Det är helt naturligt«, skriver riksprogramchefen sedan 1927, Julius Rabe, att referatet genom den stora illusion av att »vara med« som det förmedlar, »måste bli en populär form av radiounderhållning«. ¹⁰ Men det konstaterades också att radion måste ta hänsyn till sin egen förmåga att ge det väsentliga av en aktualitet och »hålla sig till sådana dagshändelser, som passa för radions speciella form«. ¹¹ Frågan om vilka dagshändelser »som skola dragas inför radions forum« måste prövas från fall till fall. Dock visade erfarenheten vid det här laget att

utom en del ceremonier, som till en relativt kort tidsrymd koncentrera ett uttryck av samling inför något stort – ett fosterländskt minne, en betydelsefull handling i nationens liv, en akt av vördnad för en omtyckt eller betydelsefull personlighet – framför allt vissa idrottsevenemang komma till sin rätt i radio. Idrotten är våra dagars stora folkliga rörelse, och är radion med vid dess »stora« dagar, kan den med säkerhet räkna sina åhörare i hundratusental. ¹²

Även om sporten inte nämndes i början tillkommer snart en veckovis återkommande idrottskrönika, vilken under det första verksamhetsåret kom att utgöra en halvtimme av lördagskvällarnas repertoar. ¹³ Det allra första *Veckans idrottskrönika* sändes lördagen den 24 januari 1925 kl. 18.30–19.00. ¹⁴ Under det andra verksamhetsåret, 1926, skulle dock sändningstiden för detta programinslag på lördagsaftnarna komma att inskränkas något, vanligtvis till 15–20 minuter. ¹⁵

Vid sidan av dessa idrottskrönikor kom ett efterhandsreferat av bandy, *Referat av svenska mästerskapsfinalen i bandy*, söndagen den 22 februari 1925, kl. 16.50–17.00, att bli det första sportprogrammet. ¹⁶

Den första direktsändningen av ett idrottsevenemang inträffade två veckor senare, den 8 mars kl. 13.00: *Referat från Mora av Vasaloppet (i samarbete med Falu Radioklubb)*. Vasaloppet var en tävling som hade startats 1922 på tillskyndan av Morasonen och redaktören

Anders Pers i Vestmanlands Läns Tidning och med Dagens Nyheter som ekonomisk garant under de första åren (enligt Claes Collenberg var det DN:s sportchef David »Mr Jones« Jonason, sportmedarbetaren Lennart »Tim« Herlin och DN:s VD och chefredaktör Sten Dehlgren som såg till att idén förverkligades 1922).¹⁷

Denna händelse äger sin betydelse i sammanhanget av framför allt två skäl. Det var 1) det första direktsända utomhusreportaget i AB Radiotjänsts historia och 2) det refererades av den man som mer än någon annan skulle komma att personifiera Radiotjänst i största allmänhet och idrottsreferaten i synnerhet, Sven Jerring. Han var en av de fem personer som ingick i Radiotjänst första tjänstestab; 1927 hade antalet anställda vuxit till 20 och så sent som 1934 sysselsattes dagligen endast drygt 30 personer.¹⁸ (En annan i den tidigaste tjänstestaben var guldmedaljören i modern femkamp vid OS i Stockholm 1912, kapten Gösta Malcolm Lilliehöök, som av olika anledningar mest kom att ägna sig åt barnprogram, gudstjänster och internt arbete, dock inte något sportkommenterande).¹⁹)

Sven Jerring och radiomediet

I sina memoarer berättar Jerring (född 1895) om sina tidiga föreställningar om radion. Den första bekantskapen med radion 1923 beskrivs som en ojämförlig sensation. Tanken på att många människor i alla Europas länder samtidigt satt och hörde samma utsändningar av bl.a. folkvisor var svindlande: »Jag kände gemenskap med dem och med sångarna, vi tillsammans lyssnat på. Det var en märklig dag. Jag tyckte mig ha varit med om en ny världs födelse. För nu måste ju världen bli ny, flygmaskinen och radion skulle förnya den.«²⁰ Flyget och radion, mäktiga instrument i det alltomspännande samförståndets tjänst. Tillsammans skulle de skingra okunskapen, till vilken allt split och alla kontroverser nationerna emellan kunde föras tillbaka. Äntligen skulle folken lära känna varandra. Radions idé bestod, som Jerring tänkte sig det, i att befrämja vänlighet och skapa förståelse och ge kunskap.

Sven Jerring började själv med radio mot slutet av 1923.²¹ I egen- skap av välformulerad skribent på förlaget Åhlén & Åkerlund, främst i tidskrifterna Vecko-Journalen och Allt för Alla, hade Jerring bl.a. behandlat det nya radiofenomenet. Därför blev det Jerring som av direktör Erik Åkerlund utsågs att sköta de radiotimmar som förlaget under vintersäsongen 1923–24 skulle utsända från Svenska Radiobolagets försöksstation. Att Jerring var intresserad av radio framgår tydligt av hans memoarer.

Både Svenska Radiobolagets och Telegrafverkets försöksstation hade gjort sådana provsändningar ett tag och nu skulle ett flertal stora företag, tidningar och andra, begagna den nya möjligheten att någon timme var ett par kvällar i veckan bjuda allmänheten under- hållning och samtidigt göra reklam för sig själva, vilket här gick an eftersom det allmännyttiga och reklamfria monopolföretaget AB Radiotjänst med av staten tilldelad koncession ännu inte existerade. Bland annat sände Dagens Nyheters sportredaktion 1924 en krönika över söndagens tävlingar.²²

Det var i detta sammanhang Jerring kom att utföra det första referatet i den svenska radions historia, när han en kväll satt i för- tvivlad väntan på att revyfabrikören Emil Norlander skulle dyka upp i studion. Då ingen grammofon fanns att tillgå i det lilla spar- tanska, till studio omgjorda kontoret, började Jerring att fritt ur fantasin fabulera om och kring den märkliga glädjespridare han nu genom fönstret såg komma gående på trottoaren och som lyssnaren strax skulle få favören att möta livs levande.²³

Förmågan att hålla i och bära upp en sändning var den egenskap som skulle göra Jerring till Radiotjänsts förste reporter och hallå- man när man officiellt startade sina sändningar den 1 januari 1925: den otvungna improvisationsförmågan, förmågan att gestalta, liv- fullt och spirituellt, att i ord och medelst snabba idéassociationer måla människor, miljöer och situationer. Allt med en distinkt och kultiverad stämma.

Men det var inte Jerring som kom att stå för det första, direkt- sända idrottsreferatet i svensk radio. Det gjorde sportjournalisten Oscar Söderlund, signaturen »Glokar Well«. Dennes bana som ra-

diokåsör inleddes sålunda med att han en höstkväll 1924 satt med en mikrofon på Cirkus i Stockholm och via Telegrafverkets försöksstation beskrev boxningsmatchen mellan den svenska tungviktsstjärnan Harry Persson och Larry Gains.²⁴ Med tanke på att Söderlund var känd som en ovanligt skicklig konferencier vid boxningsevenemang, föll det sig naturligt att han rekryterades även som radiopratare.²⁵

Sven Jerring refererar friidrottslandskampen Sverige–Norge på Stadion den 14 juni 1931.

Om vi ser till Jerrings arbete inom radion är det uppenbart att han närmast kom att bli ett med sitt yrke – ett yrke, radioreportern, som han i hög grad skapade själv. Det fanns framför allt tre programområden där man praktiskt taget från början skapade produkter som var gjorda direkt för radion, som utgick från dess egna förutsättningar och möjligheter och på så sätt blev något helt nytt och särpräglat. Detta, väl att märka, flera år innan det blev möjligt att spela in och därmed i efterhand redigera program, vilket skedde först på 1930-talet.²⁶ I en av dessa radiogenrer, radioteatern, var Jerring entusiastisk understödjare och medspelare, men i de andra två var han uppfinnare, pionjär och utvecklare. Det var barnprogrammet – och det var direktreferatet.

Detta ledde till en framträdande position i radiolyssnarnas medvetanden. I en lyssnartävling som 1927 anordnades av Allt för Alla framgick det att på frågan »Vem hör ni helst i radio?« hade en överväldigande majoritet av lyssnare av alla klasser och åldrar svarat »Sven Jerring« eller »Stockholms hallåman«.²⁷ Någon menade att han på landsbygden helt enkelt var en symbol för rundradion. »Den mannen är som skapt för mikrofonen. Han äger en enastående förmåga att behandla ordet, en snabb uppfattning och ett gott humör, som piggar upp«, menade en annan radiolyssnare i samband med en pressdebatt kring det dominerande Stockholmsidomet i rundradion.²⁸

Direktreferatet var till stor del synonymt med tävlingsidrotten. Med sitt inneboende spänningsraffel var tävlingsidrotten ur programsynpunkt en utmärkt publikmagnet. Men Sven Jerring betraktade även idrotten som en rörelse vilken kunde verka förbrödrande folk emellan. Jerrings ideal överensstämde i hög grad med idrottsrörelsens egna. Han kunde på sin ålders höst konstatera att

från 1925 fram till början av 1950-talet har jag skött den mesta radioidrotten och ordat om flera tävlingar än jag förmår minnas. [...] Så roligt har jag aldrig haft i tjänsten som när jag refererade idrott. Det var en glädje grundad på allvar, för jag har trott på idrotten som en av de stora och viktiga tillgång-

arna för mänskligheten. Personligen är jag den tack skyldig för mycket och jag skulle vilja fortsätta att betala av på min tack-samhetskund. Men det vill sig inte riktigt för mig numera. Orsaken är nog mindre den att jag har förändrat mig, än att idrotten förändrat sig. Det har gått för mycket pengar i den rörelse som en gång var alltigenom ideell; och den har tagits i politikens tjänst. Visserligen inte här i Norden men ute i världen är de nationer många, vilkas ledare i idrotten ser ett lika enkelt och billigt som verkningsfullt propagandainstrument. Olympiska Spelen i Berlin 1936 vill jag kalla det första attentatet mot idrottens grundidé.²⁹

Ett mått på hur starkt Jerring fascinerades av tävlingsidrotten var de olika sätt på vilka han lät sprida ämnet som ringar på vattnet till sina andra verksamhetsfält inom Radiotjänst. När han var ute på resor inom eller utom landet för att bevaka ett idrottsevenemang försökte han alltid ordna så att han samtidigt kunde göra en *Barnens brevlåda* med inslag som knöt an till idrottsevenemanget i fråga.³⁰

När Jerring 1949 i jubileumsboken *Tjugofem år med Sveriges Radio* återger ett samtal där han fick frågan om han tyckte att programmen av år 1925–1930 stod i nivå med senare tiders, svarade han: »Det menar jag naturligtvis inte [...], härvidlag är en jämförelse lika barock som en jämförelse mellan ett juniorlag och svenska landslaget i fotboll. Juniorerna gör alldeles samma saker på planen som landslagsmännen, dribblar, passar, skjuter och tacklar, fast primitivare, osäkrare, därför att de inte har tillnärmelsevis samma mognad och rutin.«³¹ Jerring insåg sålunda klart sambandet mellan samhällsliv och sportens värld; sporten som ett förtätat, symboliskt uttryck för samhälls- och människolivets mål och strävanden, dess framgångar och tillkortakommanden i kampen mot omständigheterna, de för handen givna förutsättningarna. Inte minst däri låg hans storhet som idrottskommentator.

Jerring var i flera år praktiskt taget den ende reportern och referenten i svensk radio. Bland alla intervjuer, skildringar av högtidligheter, besök i fabriker etc., var, menar Nils-Olof Franzén, idrotts-

referaten »naturligtvis de mest populära. De skildrade också verkligen ett skeende i ögonblicket, de var spännande för den som tyckte om idrott. Man kan tillägga: med tiden skulle många bli intresserade just genom Jerrings förmåga att göra sport spännande.«³²

Vasaloppet

Jerring gjorde alltså det första Vasaloppsreferatet – för övrigt första gången han bevistade en skidtävling. Han skulle komma att återvända till Mora och denna referatsyssla många gånger. Jerring och Vasaloppet skulle komma att utveckla sig till en stark radiotradition.³³

Vid första sändningen 1925 hade programchefen under de två första verksamhetsåren (1925–1927), Nils Holmberg, emellertid tänkt sig en sportjournalist – men någon sådan lyckades man inte värva, så »hallåmannen« Jerring fick själv åka upp till Mora (»hallåman« var dåtidens allmänna beteckning på Radiotjänsts egna anställda radiopratare).³⁴ Detta efter att »Radiotjänsts tekniske klockarfar, telegrafassistent Erik Mattsson«, ett par dagar tidigare rest i förväg till Mora för att hjälpa Faluklubben med anordningarna.³⁵ Det var alltså litet av en tillfällighet att Jerring kom att bli radions i dubbel mening förste sportreporter. Å andra sidan var tjänstestaben mycket liten varför enskilda personer kom att spela en stor roll och få förhållandevis stort utrymme i radiosändningarna och därmed också stor uppmärksamhet. Det fanns helt enkelt inte många fler än Jerring att välja på när det inte gick att städsla en yrkesverksam sportjournalist till att referera Vasaloppet 1925.

På grund av Jerrings brist på erfarenhet höll det dock på att gå galet med en gång. Han hade dragit sig tillbaka till sitt logi med alla dalatidningar han lyckats komma över för att skriva en inledning på c:a en kvart till sitt referat, i syfte att kunna ge radiolyssnarna en »acceptabel beskrivning av förutsättningar och miljö«.³⁶ Sakkunniga hade beräknat ankomsttiden för förste man till ungefär 15 minuter efter radioreferatets början kl. 13.00. Men så blev det blixtföre. Eller som Jerring själv berättat om saken i kåseriet »Vasaloppet från ra-

diotribunen«, publicerat i Riksidrottsförbundets årsskrift *Svensk Idrott*:

Vasaloppet av år 1925 var fullständigt misslyckat – jag greps av den häftigaste vrede mot Bodens Sven Utterström, då rapporterna från banan mälde om hans rekordjakt, som borde föra honom i mål vid 1-tiden i stället för en halvtimme senare, som tidigare beräknats. Mitt radioreferat fick inte startas förrän kl. 1 att börja med, den tidpunkten angavs nämligen i [radio]-programmet, och jag kallsvettades vid blotta tanken på att nödgas sätta i gång med ett snopet: »förste man är redan i mål!« På det viset hade alltsammans blivit totalt utan spets, precis som om ett filmdrama inletts med femte aktens slutscen, de unga älskandes av så många vedervärdigheter fördröjda omfamning och tiosekunderskyss. Ett idrottsradioreferat såväl som ett filmdrama måste bjuda på spänning, annars falla båda platt till marken.

Och jag hade tänkt mig att genom en livfull miljöskildring – Mora i festskrud, folkvandring från alla väderstreck, ovisshet om utgången o.s.v. i lämplig utläggning – kunna få grepp på den osynliga publiken, tvinga den att se med mina ögon för att ha den väl preparerad och stämd till fest i det stora ögonblicket, det stora för både segraren och åskådaren. Det var mitt första radioreferat och för resten första gången, jag skulle yttra mig offentligt på ett mera utförligt sätt: jag hade ritat upp cirklar och Utterström lärde mig via anslagstavloras kontrollstationsrapporter, att dylika cirklar äro till för att rubbas och att radioreferenten bör akta sig för att räkna med annat än oförutsedda ting.

Ty han körde och körde – jag gick och funderade över möjligheten att be någon strö sand i spåret och moderera hans vilda framfart på så vis. Eller att dra min kära inledning utan hänsyn till den fjäskige Bodenbon och låta honom staka över mållinjen en kvart senare i radiolurar och högtalare än i verkligheten.

Nå, jag höll mig till sanningen och hann verkligen varsko

om triumfatorns ankomst ett par minuter före hans slutgiltiga triumf. Tre minuter över ett rusade han fram under äreporten med dess stolta motto: »I fädrens spår för framtida segrar.« Knappa två minuter tidigare hade jag öppnat språklådan och kastat mina lyssnare huvudstupa in i den hurrande, jublande mängden på ömse sidor om niomilaspårets sista halva kilometer. Så gott jag förmådde men darrande av nervositet.³⁷

Jerring skall emellertid enligt uppgift ha lyckats väl med sin uppgift. Enligt Radiotjänsts VD Gustaf Reuterswärd skrev man i Katrineholms-Kuriren bl.a. att »Hallåmannen – den ordinarie i Stockholm – improviserade alldeles utmärkt och meddelade löparnas tider några få sekunder efter ankomsten«, medan en annan tidning skall ha skrivit att man tyckte det hela var trevligt:

Man fick nästan en känsla av att man var med däruppe, ty allting fungerade alldeles utomordentligt. Man hörde folkets jubel och hurrarop, musikens mässingsmarscher och publikens taktfasta stampande på läktaren och man fick genom referenten reda på vad som tilldrog sig. [...] Vi hoppas få höra många liknande evenemang per radio i fortsättningen.³⁸

Efter utsändningen året därpå, 1926, framkom att det som det förefaller mycket lyckade referatet hade väckt uppseende även utanför landets gränser. I danska Berlingske Tidende berättades att denna märkliga sporthändelse, »Sveriges största nationella idrottshändelse«, refererats på så sätt i radio att

det svenska rundradiobolaget hade uppställt en mikrofon alldeles vid målet, så att man icke blott kunde höra bruset från de väldiga folkmassorna, samtalen mellan de i närheten stående åskådarna, tågens visslingar och deras buller, när de passerade närheten av målet, utan även den mäktiga bifallsorkan som bröt ut långt borta, då deltagarna i loppet närmade sig målet.³⁹

Man framhöll även att hallåmannen, dvs. Jerring, var förträfflig.

Ingen annan skidlöpning här i landet torde ha givit en sådan propaganda för skidsporten som Vasaloppet, påpekades det i den årsbok som Sveriges Centralförening för Idrottens främjande gav ut 1930. Det framhålls vidare att flera tidningar anordnade extratåg till Mora i samband med Vasaloppet »för att inte nämna all den reklam hela landets press vävilligt kostar på Vasaloppet« – och »halva Sverige lyssnade i sina radiolurar till redaktör Sven Jerrings referat av tävlingen«. ⁴⁰

Veckans idrottskrönika

Även om Sven Jerring kom att spela en stor roll för radions sportreferat var han inte ensam. Redan på försommaren 1925 dyker »aktuarien« John Zander upp som programledare (»ankare«) i programpunkten *Veckans idrottskrönika*.⁴¹ Zander var en framstående medeldistanslöpare och friidrottsledare, SM-segrare (med 15 svenska rekord) och världsrekordhållare på 1000 meter. Han deltog bl.a. i det svenska lag som blev tvåa på 3000 meter vid OS i Stockholm 1912 och innehade vid tiden för sin medverkan som sportkrönikör på radion en rad viktiga poster inom idrottsrörelsen. Han var exempelvis ledamot av Riksidrottsförbundets överstyrelse (1921–1933) och Svenska Idrottsförbundets styrelse (1921–1927).⁴² Zander hade även varit sekreterare i den av regeringen tillsatta idrottssakkunnigkommittén 1921–1922 och till detta medarbetat i en mängd tidningar, bl.a. på Aftonbladet som sportredaktör 1917–1921, på Nordiskt Idrottslif och på det allra tyngsta organet i sammanhanget, Idrottsbladet.

Så här beskrevs radioprataren Zander i en artikel i Radiolyssnaren 1927:

Idrottskrönikören aktuarien John Zander, springer ibland 400-meterslopp med tungan, men det är, när han fått tiden för knappt tillmätt. Bråttom tycks han emellertid alltid ha, ty han

talkar jämt i staccato, men mot tydligheten finnes ingenting att anmärka. Man kan säga, att han talar raskt och hurtigt, som man kan vänta av en idrottsman. Zander hör numera både till den svenska sportens och den svenska rundradions veteraner, ty som radiokrönikör är han nästan lika gammal som Radiotjänst.⁴³

»Den svenska idrottens fader« Viktor Balck överlämnar ett pris till John Zander på Stadion.

Artikeln är osignerad men bär omisskännliga spår av Jerrings lätta, distanserade stil: de kvicka ironierna, de eleganta vändningarna. Det verkar för övrigt som om Jerring och Zander delade rätt broderligt på programledarskapet för *Veckans idrottskrönika*.⁴⁴ De författade själva manuskriptet och skulle det någon gång vara så, att båda var upptagna på annat håll, lästes krönikan upp av någon annan radio-medarbetare.

Men med tanke på att idrotten inte var Jerrings enda eller ens huvudsakliga arbetsområde torde John Zander kunna betecknas som Radiotjänsts förste sportkrönikör, speciellt avdelad för uppgiften. Detta skedde i hård konkurrens med lokalstationernas sportkrönikörer, inte sällan tidningsmän.

Göteborg, exempelvis, hade fram till 1928 en populär hallåman i ingenjör Per Welin. Denne började i september 1925 genom att i samband med damernas Idrottsspel på Slottsskogsvallen »översätta Mrs Elliot Lynns föredrag om kvinnoidrott i England«, något Welin själv betecknar som »min första 'idrottskrönika' [...]. Mina 'Västsvenska idrottskrönikor' tror jag ha slagit an ganska mycket, liksom de lokala idrottsnyheterna för övrigt.«⁴⁵ Welin blev 1926 den förste i Sverige att göra »'flytande referat' av fotbollsmatcher«, »'at ringside', nämligen de spännande sammandrabbningarna mellan Hälsingborg och Göteborg i resp. städer« samt av »landskampen mellan de gamla arvfienderna Sverige och Danmark i Köpenhamn«.⁴⁶

Stadionkonflikten

När Radiotjänst 1925 startade sina sändningar var Stadion i Stockholm den stora, nationella samlingsplatsen, framför allt för Idrotts-sverige naturligtvis, men arenan användes även för icke idrottsliga fester. Den ståtliga, i nationalromantisk stil till OS i Stockholm 1912 uppförda borgen åtnjöt ett mycket högt symbolvärde – Ivar Harrie, sedermera tidningen Expressens förste chefredaktör, skulle på 1930-talet komma att beteckna byggnaden som »den egentligaste platsen

för svensk nationell samling«. ⁴⁷ Det var exempelvis här man med konungen i spetsen firade Svenska flaggans dag.

Ledningen för Stadion sköttes av den av Kungl. Maj:t tillsatta Kungl. Stadionstyrelsen. I denna ingick några av de ledande gestalterna i den svenska idrottsrörelsen, bland dem de redan nämnda Viktor Balck, som var styrelsens ordförande, och telegrafisten och ordföranden i Svenska Fotbollförbundet Anton Johanson, fr.o.m. 1904 ledamot av Riksidrottsförbundets överstyrelse. I Stadionstyrelsen innehade Johanson posten som telegrafkontrollör och var dessutom bl.a. skattmästare och förhandlare. ⁴⁸ Styrelsens verkställande direktör var under åren 1916–1945 Erik Bergvall, som också var medlem av Riksidrottsförbundets överstyrelse. Till detta var han bland mycket annat initiativtagare till en lång rad grenförbund inom den organiserade idrottsrörelsen och själv som gammal simmare aktiv inte minst inom Svenska Simförbundet. ⁴⁹

Till saken hör att Stadionstyrelsen inte själv arrangerade tävlingar eller fester i Stadion, utan endast hyrde ut Stadion till arrangörer, dock ej för partipolitiska tillställningar. ⁵⁰ Stadionstyrelsen förbehöll sig emellertid ensamrätten till all fotografering och kinematografering på Stadion. Följaktligen var det Stadionstyrelsen själv som förhandlade med, gav tillstånd till och inkasserade likviden för den monopolrätt till journalfilmsupptagningar på Stadion som Svensk Filmindustri (SF) innehade t.o.m. 1925 (då man ifrågasätter denna betalningsplikt, för att sedan helt avböja ett nytt kontrakt). ⁵¹

Självfallet var det av stor betydelse för Radiotjänst att kunna radiera från Stadion, eftersom det var där de allra största, populäraste och mest prestigefyllda idrottstävlingarna gick av stapeln. Detta visade sig dock mycket svårt före 1929. De båda institutionerna var redan under våren 1925 på kollisionkurs, något som kom att utveckla sig till en flerårig, bitter kontrovers.

Den första kontakten, i januari 1925, förlöpte dock utan problem. Radiotjänst hemställde om att några presskort (frikort), förslagsvis tre stycken, skulle ställas till deras disposition detta år, med hänvisning till att man hädanefter varje vecka per radio skulle komma att »utsända en speciell idrottsöversikt, utarbetad av en av våra egna

medarbetare«. ⁵² Man beviljades två stycken. Dessa var annars inte särskilt lätta att få, ens för sportpressen. ⁵³ Några månader senare, i april, tog Radiotjänst återigen kontakt med Stadionstyrelsen och meddelade att man hade för avsikt att »under instundande idrotts-säsongs – under förutsättning av bifall för varje särskild gång från vederbörande idrottsorganisation – verkställa fortlöpande referat av märkligare tävlingar o.dyl. under liknande former som vår rundradiering av Vasaloppet för någon tid sedan«, varför man nu vördsam anhöll om styrelsens tillstånd att för ifrågavarande ändamål införa vissa ledningar i Stadion och på lämplig plats – förslagsvis Stadionstyrelsens läktare – uppsätta en mikrofonanordning. Dessa arbeten skulle utföras genom (Kungl.) Telegrafstyrelsens försorg (eftersom Telegrafstyrelsen ända fram till 1953 ombesörjer den produktions tekniska sidan av programverksamheten⁵⁴), men anordningarna skulle komma att bli sådana att några betänkligheter ur estetisk eller praktisk synpunkt från Stadions eller Stadionbesökarnas sida inte behövde befaras.⁵⁵

Då inget svar anlände, återkom Radiotjänst i maj och tillät sig att ännu en gång framställa en förfrågan hur styrelsen ställde sig till den i första skrivelsen framställda begäran »att på Stadion få vidtaga erforderliga tekniska anordningar för rundradiering av märkligare idrottstilldragelser«. ⁵⁶ Eftersom den annalkande sommarsäsongen gjorde frågan i hög grad aktuell, lät man från Radiotjänst meddela att det för dem vore ytterst förmånligt att i någorlunda god tid få veta vilka möjligheter som härvidlag stod dem till buds.

Att svaret trots allt dröjde hade sina orsaker. Stadionstyrelsen hade visserligen tagit upp Radiotjänsts framställan »om tillstånd att få uppsätta apparater i stadion [så!] i och för direkta radioreferat« till behandling, men då »betänkligheter yppades huruvida icke ingående radioreferat måste anses komma att inverka hämmande på publiktillströmningen i Stadion« bordlade man frågan för vidare utredning.⁵⁷ När så Stadionstyrelsen i maj åter tog upp frågan till behandling framkom att Radiotjänst efter förhandlingar med stadionchefen Bergvall tills vidare inskränkte sin framställan till en förfrågan om att på prov få utföra en »radioreferering« söndagen

den 14 juni vid »dansk-svenska federationsmatchen«, dvs. den vid det här laget traditionsenligt varje år återkommande fotbollslandskampen mellan Sverige och Danmark.⁵⁸

Emellertid beslutade Stadionstyrelsen sig för att avslå Radiotjänsts begäran, eftersom man ansåg att »radioreferering ej borde förekomma i Stadion med mindre än att skäligen ersättning härför lämnades såväl till Stadionstyrelsen som till anordnande korporationer«. Dock ordnade Jerring så att det ändå blev en rapportering från matchen. I en inofficiell historik över det första verksamhetsåret har Gustaf Reuterswärd berättat hur det gick till när Jerring refererade landskampen

på ett knepigt men oantastligt sätt. Under första halvtid skrev han på stadions pressläktare ett så levande referat som möjligt, spurtade därefter till studion på Malmskillnadsgatan i en mutad taxi och läste upp referatet på den i radioprogrammet fastställda tiden. Samma förfarande upprepades efter andra halvtid. Det hela var ju ett ganska dåligt surrogat men de fotbollsbitna lyssnarna i landsorten som inte kunde vara med i stadion hade säkerligen god behållning av reportaget.⁵⁹

På samma sätt refererade Jerring fotbollslandskampen Sverige–Ungern på Stadion den 12 juli samma år, dvs. 1925 – men denna gång efter matchens slut. Även fotbollslandskamperna Sverige–Tyskland den 21 juni och Sverige–Österrike den 5 juli samt stadsmatchen i fotboll mellan Stockholm och Köpenhamn den 4 oktober var föremål för korta efterhandsreferat.

Vad Stadionstyrelsen däremot beslutade bifalla inför matchen den 14 juni var en framställan från TT, som ju hade monopol på nyhetsutsändningar inom Radiotjänsts verksamhet, om att få upp-sätta en direkt, privat telefonförbindelse mellan Stadion och Telegrambyråns egna lokaler.⁶⁰ Tidningarnas Telegrambyrå var den huvudsakliga informationskällan för landets tidningar, och det är belysande att man först genom sina nyvunna förpliktelser som nyhetsförmedlare i radio såg det som nödvändigt att upprätta en

sådan förbindelselänk. Med tanke på att det i Stockholmsstationens riksutsändningar förekom en idrottskrönika endast på lördagskvällarna, blev TT-nyheterna ett viktigt komplement genom sina rapporter kring vad som timat i idrottsvärlden. Det säger förstås också något om den allt större vikt som nu började tillmätas tävlingsidrotten i det svenska samhällslivet.

Den 4 oktober 1926 beslutade Radiotjänsts styrelses arbetsutskott, efter att ha tagit del av lyssnarbrev där det framkommit »önskemål om utsändning av referat över fotbollsmatch å Stadion«, att »till nästa sammanträde upptaga frågan om reportageutsändningar över huvud taget«. ⁶¹ Så skedde också. Man diskuterar »frågan om utsändning av referat o.d., varvid verkställande direktören meddelar, att han ämnar upptaga förhandlingar för att söka ernå tillstånd att företaga utsändningar från Stadion«. ⁶² Dock förefaller ingenting anmärkningsvärt ha hänt på förhandlingsfronten.

I mars 1927 tillspetsades konflikten ytterligare i och med att Stadionstyrelsen tillsände Radiotjänst en skrivelse med följande lydelse:

Det har kommit till Stadionstyrelsens kännedom att vid radioutsändning från Östermalms idrottsplats den 13 februari i år gjorts polemiska, olämpliga och oriktiga uttalanden om Stadionstyrelsens skötsel av idrottsplatsen ifråga. I anledning härav har Stadionstyrelsen på sammanträde beslutat för Aktiebolaget Radiotjänst framhålla det oriktiga i att sådana uttalanden befordras genom Radiotjänst, till på köpet från den plats, som står under den förfördelades egen administration. ⁶³

Upprinnelsen till denna skarpa tillrättavisning var ett uttalande av Ulrich Salchow i samband med en utsändning från EM i skridskolöpning på Östermalms idrottsplats. Eftersom Salchow själv var flerfaldig guldmedaljör i konståkning vid EM, VM och OS samt satt med i Riksidrottsförbundets överstyrelse och var ordförande i såväl Svenska Skridskoförbundet som Internationella Skridskoförbundet kan man förstå att hans ord ägde en viss tyngd. ⁶⁴ Östermalms idrottsplats var ett annex till Stadion som stod under Stadionstyrel-

sens ledning, därav känsligheten. Vad exakt hade Salchow – som i egenskap av grosshandlare kuriöst nog hade deltagit med en monter på den allra första radiomässan i Stockholm våren 1924 där han bl.a. saluförde »låg- och högfrekvenstransformatörer, variometrar och vridmotstånd« – då sagt?⁶⁵ Eftersom det ännu inte förelåg några inspelningsmöjligheter fanns bara möjligheten att lita på hörsägnen.

I ett brev undertecknat av VD Gustaf Reuterswärd gav Radiotjänst sin version av händelseförloppet.⁶⁶ Man framhöll att de påtalade yttrandena faktiskt fälldes av Skridskoförbundets ordförande, direktör Salchow, vars improviserade anförande hölls på uppmaning av programledaren, redaktör Jerring, medan denne avlägsnat sig från mikrofonen »för att söka intressera några av de förnämsta löparna för en radiointervju«. Därför kunde Radiotjänst inte själva kontrollera att direktör Salchow inte fällt polemiska, olämpliga och oriktiga uttalanden om Stadionstyrelsens skötsel av Östermalms idrottsplats, men man ansåg sig å andra sidan »sakna anledning i detta avseende kontrollera en person i direktör Salchows framskjutna ställning inom idrotten«. I ett följebrev ber Jerring att angående Salchows anförande få meddela att den del av anförandet som han hörde, förutom det påstådda »angreppet«, var absolut neutralt hållet. Jerring framhöll att han fått dessa uppgifter från bl.a. Svenska Idrottsförbundets instruktör Gösta Holmér »som icke har några skäl att stödja dir. S.«.⁶⁷

Från Stadionstyrelsens sida behandlade man förvisso svarsskrivelsen från Radiotjänst »beträffande rundradiering vid europamästerskapet på skridskor« men det noterades bara kort att skrivelsen lades till handlingarna.⁶⁸ Vid en närmare granskning av de omständigheter som föregick och omgärdade Salchows uttalande förefaller det emellertid som om Stadionstyrelsen i och med den upprivna skrivelsen till Radiotjänst gjorde den klassiska förträngningsmanövern att blunda för budskapets innehåll och orsaksförhållanden för att i stället söka skjuta budbäraren, dvs. Radiotjänst. Detta kunde kanske ursäktas med att man trots Radiotjänst vara ute efter att återgälda alla avvisade framställningar, samtidigt som ovanan vid radiomediets genomslagskraft vid polemiska utfall av det här slaget

naturligtvis måste ha utövat sin chockverkan, eftersom sådana var mycket sällsynta i Radiotjänsts barndom, då man även vid till synes »spontana« reportageintervjuer i hägnet av de stenhårda objektivitetskraven sökte hålla sig till på förhand uppgjorda manuskript i syfte att kontrollera de i etern utgående budskapen.

Trots de nedslående erfarenheterna och skärmytslingen kring skridsko-EM beslutade Radiotjänst i mars 1927 att man skulle »vidtaga förberedande åtgärder i avsikt att för framtiden möjliggöra utsändning i större omfattning än hittills av idrottsreferat från Stadion och andra idrottsplatser«. ⁶⁹ Det tyder på att man på Radiotjänst nu började inse tävlingsidrottens attraktionskraft, ett antagande som styrks av ett uttalande under 1927 av Rabe angående reportageverksamheterna:

En synnerligen viktig gren av denna »reproduktiva« verksamhet utgörs av reportage från viktigare händelser och högtidligheter i det offentliga livet, en sida av radioprogrammen där vårt land gått i spetsen och har ett internationellt anseende att vårda. Särskilt lämpliga ha fortlöpande idrottsreferat visat sig vara och en utveckling av denna detalj är därför med hänsyn till det stora sportintresset i alla delar av landet en angelägen uppgift. ⁷⁰

Att det dock ingalunda var alla idrottsgrenar som lämpade sig för radioreferat, det förstod Rabe. Av största vikt var att någorlunda punktligt kunna förutse de viktiga och spännande ögonblicken:

Man kan icke låta lyssnaren sitta och vänta på uträkningen av resultat, utan dessa måste framgå omedelbart av tävlingarnas förlopp. Eller det måste vara en sport, där det oavbrutet händer något, så att lyssnaren genom referentens förmedling kan följa med sekund för sekund: en motortävling så lagd, att han har kontakt med de tävlande ekipagen från start till mål och måhända rent av kan avläsa resultatet på sitt eget fickur, innan han hör härolden förkunna det; en fotbollsmatch, där bollens gång

över planen skildras, så att även lyssnaren har möjlighet att förutse och leva med i de farliga situationerna; eller en stor tävlan i allmän idrott, där varje mans prestation är av vikt för det slutliga poängresultatet.⁷¹

Att Rabe personligen var intresserad av sport- och idrottsliv framgick under sommaren 1927, då Radiotjänst utvidgade »sitt radio-reportage till ännu ett område« genom att »med hjälp av telegrafverkets transportabla kortvågssändare« sända ett referat från Kungliga Segelsällskapets tävlingar i Sandhamn. Referenter blev Rabe, »som själv är en intresserad seglare och på sina semestrar plägar ge sig ut på långturer i sin båt«, och Svenska Dagbladets segelredaktör Guido Valentin.⁷²

En åtgärd 1927 i syfte att »möjliggöra utsändning i större omfattning än hittills av idrottsreferat från Stadion och andra idrottsplatser«, blev att under april månad åter vända sig till Stadionstyrelsen med en framställan om tillstånd till radiering av »den s.k. landskampen« Sverige–Danmark den 19 juni – denna gång mot en ersättning av 500 kr.⁷³

Ett argument som fördes fram i ansökan var radieringen av motsvarande match i Köpenhamn året före, en radiering som företogs genom ett samarbete mellan Radiotjänst och motsvarande företag i Köpenhamn, dvs. den danska Statsradiofonien och som gav ett resultat, »som torde kunna betecknas såsom mycket lyckat och väl ägnat att bidra till idrottens, speciellt fotbollens, popularitet«. Återigen dröjde svaret från Stadionstyrelsen, varför Radiotjänst gjorde en ny framställan, denna gång med tillägget att man »fått flera påstötningar från Köpenhamn, där intresset för en sådan i samarbete mellan de svenska och danska rundradioföretagen anordnad radiering är mycket stort.«⁷⁴ Svenska Fotbollförbundet meddelade i sin tur Stadionstyrelsen att det kommit till förbundets kännedom att förslag förelåg om »radiering av landsmatchen Sverige – Danmark« den 19 juni, varför man anhöll om ett meddelande »huruvida avtal har träffats om den ekonomiska uppgörelsen med vederbörande radiomyndigheter«. En något märklig förfrågan

kan tyckas, med tanke på att Fotbollförbundets ordförande, Anton Johanson, ju satt i Stadionstyrelsen. De borde väl ha haft kännedom härom.

Det visar det sig strax att Fotbollförbundet också hade, varför man hörde av sig till Stadionstyrelsen och undrade hur de hade tänkt ordna det med fördelningen av de 500 kronorna »mellan Stadion och den organisation, som förhyr Stadion«, dvs. Svenska Fotbollförbundet, vars uppfattning det var att »Stadion ej kan tillgodoräkna sig större andel än den utgående hyresprocenten liksom att ej heller avtal om radiering av match kan ske utan Svenska Fotbollförbundets medgivande«. ⁷⁵ Alltså: skulle det rundradieras så var det Fotbollförbundets sak att besluta i frågan. Dessutom skulle i det fall radiering tilläts hela Radiotjänsts betalning för radieringstillståndet tillfalla förbundet. Det är uppenbart att det vid det här laget handlade om någonting väsentligt annorlunda än Stadions aldrig ifrågasatta filmrättigheter, trots att upptagningar av film från sportevenemang i exempelvis Stockholm ända sedan sekelskiftet kunde visas på biograferna i staden redan samma kväll som de gått av stapeln: nu handlade det om över hela landet via radio direktsända matchreferat. ⁷⁶

Men Stadionstyrelsen vägrade ge med sig. Man fortsatte att köra i redan fastlagda spår och beslutade i maj 1927 att »avslå framställningen om tillstånd till rundradiering«. ⁷⁷ Dock började det nu framgå att man inom Stadionstyrelsen inte var lika samstämmig i inställningen till Radiotjänst som det kunde förefalla utåt. I en artikel med rubriken »Ingen fotboll i år heller. Radiotjänst utestänges från Stadion«, vilket var den allra första artikeln i frågan i den tidigare under året av Åhlén & Åkerlunds förlag startade tidningen Radiolyssnaren, framkom att Stadionstyrelsen avslag Radiotjänsts framställning »av principiella skäl«, men att Radiolyssnaren vid samtal med medlemmar av styrelsen lyckats utforska att åsikten att man borde utestänga rundradion ingalunda verkade vara enhällig:

En starkt påverkande faktor synes ha varit herr Fotbollsgeneralen Anton Johanson, som ställt sig på en kategorisk non-possumus-ståndpunkt och nedlagt ett bestämt och oåterkalle-

ligt veto mot allt vad radieringar heter från sportplatser där fotbollsspel pågår. Han lär bygga på vissa tråkiga erfarenheter från matcher, vid vilka publikfrekvensen minskat i betänklig grad, så snart det blivit känt, att spelet skulle skildras i radio. Huru det går med Radiotjänsts vällovliga avsikter att under sommaren bedriva s.k. radioreportage under sådana omständigheter vet man inte, men vad skall man väl kunna radiera av verkligt populära händelser, när den stora publiksporten utestänges? Det är naturligt att fotbollsförbundet är om sig och inte vill ha sina kassor länsade, men frågan är om detta är klok politik på längre sikt.⁷⁸

Detta antagande fick ytterligare belägg när det blev dags för 1927 års landskamp i fri idrott mellan Sverige och Finland på Stadion, då det ävenledes blev nej till radiering.⁷⁹ När beslutet fattades var Erik Bergvall inte närvarande utan ersatt i sin chefsfunktion av Anton Johanson.

På Radiotjänst började man nu tappa tålamodet med Stadionstyrelsens kompromisslösa inställning till radieringar. Man beklagade att Stadionstyrelsens ståndpunkt omöjliggjorde ett samarbete men uppfattade det vid det här laget vara »av största vikt att vägen beredes för ett rationellt utnyttjande av radions möjligheter« på sportens område, varför man såg sig tvungen fatta det drastiska beslutet att vidta åtgärder för att åstadkomma ett fortlöpande referat från matchen mellan Sverige och Danmark från någon plats *utanför* Stadion.⁸⁰

På Radiolyssnaren tyckte man det föreföll mycket egendomligt att Fotbollförbundet vägrade radiering, då ett evenemang av detta slag rimligtvis torde ha varit av intresse för oerhört mycket fler människor än Stadion kunde rymma; inte bara hela Sveriges fotbollsinresserade landsort utan även tiotusentals danskar, norrmän och finländare, »som man väl dock inte påräknat som biljettköpare vid stadiongrindarna«.⁸¹ Den givna, retoriska följdfrågan blev om Fotbollförbundet var en ideell förening med uppgift att höja och vidmakthålla fotbollspelets popularitet eller i själva verket ett affärs-

företag, »en sammanslutning av promotors, med uppgift att förtjäna mesta möjliga guld på fotbollsmatcher? Vi uppgivas ju ha amatör-idrott i det här landet? Huru mycket begär Stadionstyrelsen och Fotbollsförbundet av Radiotjänst för tillstånd att radiera landskamper?« Detta, menade man, var frågor som den stora lyssnande allmänheten torde hysa ett livligt intresse för att få sanningsenligt besvarade, och det påpekades avslutningsvis att en landskamp i Stockholm faktiskt var ett interskandinaviskt evenemang, som skulle locka en publik på nära nog miljonen till radiolurarna och koncentrera fyra folks intresse kring just Stadion i Stockholm: »Skildrat i ett skickligt genomfört radioreferat är det ett reklamnummer, som varken Sverige, Stockholm eller fotbollssporten har råd att undvåra.« I anslutning till artikeln finns ett helsidesuppslag med idolbilder på svenska fotbollslandslaget.⁸²

Det blev som sagt ingen direktsändning av matchen inne från själva Stadion. Men väl utifrån. På Radiotjänst beslutade man att till varje pris sända matchen, varför man lät montera upp en mikrofon på Svea Artilleriregementes område, närmare bestämt på gården till Generalstabens stall i Stadions omedelbara närhet. För att ytterligare förkorta avståndet placerade man en stege över järnstaketet. Tre man avdelades för ändamålet. Förutom Jerring var det »Göteborgs fotbollskunnige hallåman« Per Welin samt TT-medarbetaren Sven Stäckig. Dessutom deltog redaktör Tage Halberstadt för danska statsradiofoniens räkning.⁸³

Sedan gjorde man helt enkelt så, att man köpte ett trettiotal biljetter och i tur och ordning sprang fram och tillbaka över Sturevägen (nuvarande Lidingövägen), lämnande en ny biljett var gång man löste entré till Stadion. Varje reporter följde spelet en fyra fem minuter i taget, innan näste tog vid, varpå följde snabb reträtt till aktionens basläger för att via mikrofonen kungöra de i den stora federationsmatchen senast timade händelserna. Löjligt, men ledsam nog nödvändigt, kommenterade Jerring själv tilltaget.⁸⁴

Det hela verkade i alla fall ha fungerat förhållandevis hyggligt, även om TT-mannen Stäckig »på grund av ovana framför mikrofonen icke lyckades lösa sin uppgift så bra«:

I stort sett var referatet lyckat trots de svårigheter, som Fotbollsförbundet i ovist nit lagt i vägen för saken. »Folkets jubel« hördes då och då på avstånd och även stänk av »allsången«, som D.N. kallat massans sång under [Ernst] Rolfs ledning. [...] Köpenhamnarna kunde direkt avlyssna både det svenska och danska referatet på Raadhusplads tack vare anordningar vidtagna av tidningarna Politiken och Berlingske Tidende. Politikens sportredaktör satt vid hörtelefon, översatte direkt det svenska referatet och ropade omedelbart in det i en högtalare, tydligt hörbar av massorna på torget. Berlingske Tidende mottog referatet på en apparat försedd med en stark högtalare. Köpenhamnspressen betecknade både det danska och svenska referatet som en succés.⁸⁵

Styrkt av denna relativa framgång vände sig Radiotjänst återigen till Stadionstyrelsen – denna gång via Svenska Idrottsförbundet – med en framställan om att i september 1927 få radiera »svensk-finska landskampen« i fri idrott, dvs. »Finnkampen«.⁸⁶ Ett svar anlände från Svenska Idrottsförbundet, som menade att »saken icke kan avgöras förrän Kungl. Stadionstyrelsen lämnat sitt medgivande«, medan man för egen del under alla förhållanden inte ville avgöra frågan »förrän dagarna före svensk-finska matchen, då vi önska se resultatet av förhandsförsäljningen av biljetterna«.⁸⁷ Positionerna synes således ha varit lika fastlåsta som förut. Stadionstyrelsen beslutade för sin del att »i princip fastslå att rundradiering vid tillfället ifråga icke bör förekomma«. Svenska Idrottsförbundets egen framställan, på anmodan av finska sportjournalister, om »upplåtande av lämpligt rum för tillfällig telegrafstation i Stadion« vid landskampen, vilket Kungl. Telegrafstyrelsen ställt sig välvillig till, bifölls dock. Då detta mellanhandsförfarande inte gav något synbart resultat, vände sig Radiotjänst direkt till Stadionstyrelsen med en framställan, men där vidhöll man »sitt förut fattade beslut, att icke tillåta radiering av idrottstävlingar i Stadion«.⁸⁸

Vid denna tid var bandyn en publiksport av rang, sannolikt den största vinteridrotten vid sidan av längdskidåkning. Intresset inför

SM-finalen i februari 1928 på Stadion mellan IK Göta och IK Sirius var följaktligen landsomfattande, varför Radiotjänst återigen anhöll om tillstånd att företa en radioutsändning av evenemanget. Från Stadionstyrelsens sida kunde man dock inte se att det förelåg något skäl »att frångå tidigare fattat principiellt beslut att radioutsändning från idrottstävlingarna i Stadion icke må förekomma«, varför man i sedvanlig ordning avböjde Radiotjänsts begäran.⁸⁹ Inte heller uttagningstävlingarna i juni inför OS i Amsterdam samma år fick man tillstånd att radiera, medan »intet hinder skulle möta för rundradiering av idrottsmännens uppvaktning för Hans Majestät Konungen« (Gustav V, tennisspelaren »Mr G«, fyllde 70 år under uttagningstävlingarna).⁹⁰

Däremot biföll Stadionstyrelsen en framställan från Radiotjänst om att få radiera den stora körkonsert som i juni skulle avsluta Svenska Missionsförbundets jubileumskonferens, »under förutsättning givetvis att vederbörlig överenskommelse träffas med arrangörerna av konserten i fråga.«⁹¹ Här tillämpade man alltså plötsligt en annan princip och lät den (icke-idrottsliga) korporation som hyrt Stadion besluta om sändningstillstånd skulle ges eller ej.

I september 1928 hade det så blivit dags för fotbollslandskamp mellan Sverige och Tyskland – på Stadion. Här öppnade sig plötsligt en liten möjlighet. I ett brev till Anton Johanson på Svenska Fotbollförbundet meddelade Radiotjänst att Nordischer Rundfunk A.G. (Norag), Hamburg, anmodat Radiotjänst att söka ordna en tysk radiering av landskampen.⁹² Norags representant tänkte referera matchen från Stadion, varefter hans referat skulle sändas per telefonledning till Norags sändarstation i Hamburg för vidare befordran till Tysklands radiolyssnare. Norag, omtalades det i ansökan, hade utverkat tyska fotbollsförbundets tillstånd till radiering och nu anhöll man om Fotbollförbundets medgivande med motiveringen att Norags referat inte skulle utsändas över någon svensk station. Från Fotbollförbundet blev svaret att man inte hade något att erinra mot att »radiering ordnas på så sätt som i Edert nyssnämnda brev angivits.«⁹³ Inte heller Stadionstyrelsen visade sig ha något emot detta företag, »under förutsättning att Svenska och Tyska Fotbollför-

bunden tillåta radieringen, och torde Ni själva ombesörja dessa medgivanden«. ⁹⁴

Samtidigt som detta hände, låg Radiotjänst i förhandlingar med danska Statsradiofonien om att få sända fotbollslandskampen mellan Danmark och Sverige den 7 oktober. ⁹⁵ Förhandlingarna gick smärtfritt och det visade sig till och med bli billigare än vad man först räknat med, eftersom Statsradiofonien lyckades pressa ner Dansk Fodbold-Unions ersättningskrav och dessutom inte ämnade ersätta musikkåren. Radiotjänsts ursprungliga bud på 1 000 kr kom därmed att krympa till den något mer bekväma slutsumman 825 kr.

Detta fick Radiotjänst att fatta mod och anhålla hos Fotbollförbundet om »att Ni ville meddela oss tillstånd att genom rundradio över samtliga svenska rundradiostationer giva fortlöpande referat av svensk-tyska landsmatchen i fotboll å Stadion, söndagen den 30 sept kl. 2 e.m. Då endast två dagar återstå tillåta vi oss anhålla om omgående svar.« ⁹⁶ Ett svarsbrev anlände också, med ett endast alltför bekant budskap – Svenska Fotbollförbundet hade »tyvärr ej kunnat tillmötesgå Eder begäran att få anordna rundradiering över svenska stationer av ifrågavarande landsmatch«. ⁹⁷ Inte heller hos Stadionstyrelsen fann man någon nåd: »I anledning av Edert ärade av dagens dato beträffande tillstånd att rundradiera svensk-tyska landsmatchen över svenska radiostationer få vi härmed meddela, att Stadionstyrelsen av principiella skäl icke kan medgiva sådan rundradiering.« ⁹⁸

Vid det här laget började man på Radiotjänst att ledsna på dessa ständiga kontroverser, varför man bestämde sig för att en gång för alla få saken ur världen. Därför sände man den 15 oktober 1928 ett brev, som var undertecknat av VD Gustaf Reuterswärd, till vardera Kungl. Stadionstyrelsen, Svenska Fotbollförbundet och Riksidrottsförbundet med förslag om överläggningar alla fyra parterna emellan den 5 december 1928 på Radiotjänsts kontor med adress Kungsgatan 8 i Stockholm. Detta torde ha utgjort den första kontakten på bred front mellan radion och idrottsrörelsen, och kallelsen löd bl.a. som följer:

Under de senaste åren ha vi som bekant vid åtskilliga tillfällen gjort framställning till vederbörliga idrottsmyndigheter om tillstånd att genom rundradio utsända referat från vissa större idrottsevenemang. Dessa framställningar ha vederbörande i regel ej ansett sig kunna bifalla. Emellertid måste ett ganska allmänt intresse för sådana utsändningar anses förefinnas hos allmänheten. Vi önska givetvis gärna tillgodose detta önskemål från vår publiks sida och äro därför angelägna att söka häva de motsättningar mellan idrottsorganisationernas och rundradio-rörelsens intressen i ifrågavarande hänseende, som varit bestämmande för idrottsmyndigheternas avslag å våra framställningar. Vi tillåta oss i detta syfte föreslå, att Ni ville bereda oss tillfälle till mera ingående förhandlingar med Eder över frågan huruvida och under vilka villkor radiering av idrottsevenemang skulle kunna komma till stånd.⁹⁹

Som förhandlingsföreträdare för Stadionstyrelsen utsågs dess chef, Erik Bergvall. Fotbollförbundet skickade sin sekreterare, herr fabrikören Hilding Hallgren, och Riksidrottsförbundet sin ordförande, major Ernst Bredberg. Radiotjänst beslutade för sin del »uppdraga åt herrar Reuterswärd och Rabe att företråda bolaget vid förestående förhandlingar med vissa idrottsmyndigheter rörande tillstånd till radiering av idrottsevenemang«.¹⁰⁰

Det skulle alltså dröja omkring fyra år efter det att Radiotjänst i samband med startförberedelserna tog kontakt med alla de stora kulturinstitutionerna innan man kom till insikt om att man måste gå tillväga på samma sätt även med idrottsrörelsen – att man måste ta ett samlat grepp och söka breda överenskommelser i en ömsesidig anda av förståelse och respekt.

Det äger också sin betydelse att denna handling kom till stånd i en tid då man inom Radiotjänst började ifrågasätta utgifternas fördelning: när styrelsens arbetsutskott i juni 1928 diskuterade fördelningen under första halvåret, framfördes »åtskilliga synpunkter i fråga om värdet av de olika programinslagen i förhållande till kostnaderna för desamma. Speciellt behandlades därvid kostnaderna för

teater, opera, symfonimusik och för radioorkestrern.«¹⁰¹ Kanske kan den summa, 1 000 kr, som Radiotjänst i juli 1928 betalade för sändningsrätten till en boxningsmatch ses som en viss modifiering av programpolitiken, en öppning mot folkintresset och därmed populärkulturen? Samtidigt existerade en klar skala för värdering av skilda idrottsgrenar – en utsändning från »racermotorbåtstävlingar« vars produktionskostnader beräknades till 200 kr fick exempelvis se sitt anslag nedbantat till 60 kr.¹⁰²

Vid ingången till år 1929 skedde, till följd av ovannämnda partsöverläggningar, ett visst genombrott i relationen mellan Radiotjänst och framför allt Fotbollförbundet. Detta förde med sig två saker. Dels ingicks ett avtal om att Radiotjänst årligen skulle få sända sammanlagt högst två gånger från »landskamper, internationella matcher, finalmatcher«. Fotbollförbundet krävde ingen ersättning för denna sändningsrättighet, vilket kanske är något förvånande, men: »Därest Olympiska fotbolltävlingar, världsmästerskap eller Europamästerskap i fotboll anordnas i Sverige, tillåter Svenska Fotbollförbundet radioutsändning i större utsträckning, dock mot skäligt ekonomiskt vederlag.«¹⁰³

Dels kunde Radiotjänst snart räkna in en ny sportkrönikör i sina led: Erik Bergvall, Stadionchef. Bergvall tog tillfället i akt och införde en ny form av idrottskrönikor, där han sökte skapa en känsla av otvungen dialog och mer analyserande samtal. Ett brev från Bergvall, daterat den 15 juli 1930, till en presumtiv gäst i en av dessa krönikor, ingenjör Erik Salander, efter 1910 en av de mest anlitade svenska båtkonstruktörerna och även anlitad som skribent, berättar något om hur dessa tidiga idrottskrönikor var upplagda:

Som Du kanske vet så har jag varje måndag en kort idrottskrönika pr [så!] radio i form av en dialog mellan Jerring och mig. I anledning av Sandhamnsseglingarna skulle vi om måndag ha en översikt över särskilt innevarande veckas seglingar med en kunnig och känd segelsportsman såsom partner deltagande i dialogen vid sockerbiten [mikrofonen]. Jag har tänkt på Dig som »tredje man«. Radiotjänst betalar 50:– kr. Dialogen skulle

icke vara längre än 1/4 timme, lämpligen i form av frågor och inpass framställda av mig och Jerring samt besvarade av Dig. Frågor och svar formuleras av Dig gärna tillsammans med mig under måndagsförmiddagens lopp. Själva seansen vid sockerbiten skulle ske på kvällen vid 8–9-tiden.¹⁰⁴

Korrespondensen mellan Jerring och Bergvall präglas av en förtrolig vänskap; så var de också bekanta med varandra sedan tidigare. Det var också en hel del som de hade gemensamt. Liksom Jerring var Bergvall en bildad herre, som vid sidan av sysslorna på Stadion och annorstädes för land och rike kring och höll idrottshistoriska föredrag.¹⁰⁵ Båda kan de räknas till tidens verkligt stora idrottspropagandister. Vad deras vänskap kom att betyda för relationerna mellan Radiotjänst och Stadionstyrelsen är dock mera oklart. Möjligtvis blev de något bättre, men någon definitiv islossning ledde det inte till. Det synes framför allt »fotbollsgeneralen« Anton Johanson ha bidragit till med sin starkt negativa inställning gentemot rundradieringar från Stadion.

Boxningsfrågan

Ett annat tidigt konfliktämne var boxningssporten. »Sveriges Radio«, skriver radio- och TV-utredaren Ingemar Lindblad, »införde ett 'boxningsförbud' långt före riksdagen.«¹⁰⁶ I Sverige reglerades proffsboxningen fram till 1970 av polismyndigheten, varefter den förbjöds av riksdagen.¹⁰⁷ Ett tidigare förbud från 1921 kom att kringgåås med slutna sällskap, till dess polismyndigheten släppte proffsboxningen fri (i Göteborg 1932, i Stockholm 1946).

Inte sällan, som under 1920-talet och Harry Persson-eran, ville Radiotjänst dock anordna utsändningar av de populära evenemangen. Men att sända en så förment våldsam och rå sport som boxning i den allmännyttiga radion med dess föreskrifter om att hålla verksamheten på »hög ideell, kulturell och konstnärlig nivå« var kontroversiellt. Boxningen var för övrigt kontroversiell även för idrotts-

rörelsen själv – inte förrän 1939 beviljades Svenska Boxningsförbundet inträdesbiljett till Riksidrottsförbundet.¹⁰⁸

Redan på våren under det första verksamhetsåret, 1925, antog programrådet på Radiotjänst ett uttalande till Kungl. Maj:t, eftersom ett sådant hade begärts i fråga om utsändning av fortlöpande skildringar per radio av boxningstävlingar. Härvidlag framgick att det från verkställande direktören och programchefen vid Radiotjänst, dvs. Gustaf Reuterswärd, framhållits att det allmänna intresset för sådana tävlingar var så starkt att ett bristande intresse för denna sak från Radiotjänsts sida skulle väcka uppmärksamhet och vara ägnat att på sina håll hos allmänheten minska intresset för rundradioverksamheten över huvud taget.¹⁰⁹ Man konstaterade att offentliga professionella boxningstävlingar förvisso inte var tillåtna i Sverige, men att sådana trots allt anordnades inom ramen för slutna sällskap och därmed slutna lokaler.

Programrådet framhöll att en av de erkända uppgifterna för Radiotjänst var att ge sina lyssnare del av det viktigare nyhetsmaterialet utan annan inskränkning än den som frivilligt eller enligt lag ålades den allmänna pressen, vilken ju hade för vana att referera dessa icke offentligen tillåtna professionella boxningsmatcher. Följaktligen borde, kom man fram till, rimligtvis heller ingen invändning göras mot att Radiotjänst i vanlig ordning refererade även sådana tävlingar, i den mån de skulle äga nyhetsvärde. Vad beträffade en fortlöpande skildring av förloppet av dylika tävlingar, ansåg emellertid programrådet att »en bestämd skillnad bör göras mellan sporttekniskt avfattade, i en sansad, objektiv och omdömesgill form givna referat och detaljrika, sensationellt lagda dylika, inriktade på att i möjligaste mån visualisera vad som försiggår vid tävlingarna«. Man skulle alltså kunna vara med i fysisk och neutral mening, men däremot inte delta så att säga med själ och hjärta, dvs. inte referera händelseförloppet på ett inlevelsefullt och medryckande sätt – en märklig avvägning eftersom det trots allt rörde sig om ett tävlingsidrottsligt sammanhang.

I fråga om referat av den senare typen fann programrådet att de dels skulle motverka de avsikter som kunde antas ligga bakom

myndigheternas förbud mot offentliga professionella boxningstävlingar, dels, och framför allt, inte överensstämmer med den inriktning på kulturfrämjande uppgifter som borde prägla rundradioverksamheten. Det förhållandet att en viss, låt vara stor opinion för dylika referat existerade, innebar ingen anledning att genom ett undfallande agerande i saken »ge en direkt uppmaning åt en av sensationslystnad framdriven osund utveckling inom sporten med det icke önskvärda inflytande, särskilt på ungdomen, som denna måste anses hava«.

Vad gällde nyhetsmässigt avfattade efterhandsreferat ansåg sig programrådet – trots sina principiella betänkligheter mot en uppmaning av vad slag det vara må av den professionella boxningsporten – »inte för närvarande böra motsätta sig dylika, enär de närmast torde böra jämföras med de vanliga referat, som under alla omständigheter ges i samband med nyhetsutsändningen«. Styrelsen tog upp frågan till diskussion, varvid ordföranden uttalade sin synnerliga tveksamhet inför anordnandet av dylika boxningsreferat, som han ansåg »i hög grad strida mot Radiotjänsts kulturella inriktning«. Att frågan var av osedvanligt känslig karaktär framgår av det mycket ovanliga förfarings sättet att i styrelseprotokollet namnge ledamöterna och deras enskilda synpunkter i frågan.

Verkställande direktören Reuterswärd och programchefen Rabe menade dock att Radiotjänst förr eller senare skulle bli tvungen att gå in för dylika referat med hänsyn till den starka opinion som kunde förväntas. De påpekade även att de tillfällen då sådana referat kunde tänkas anordnas, skulle komma att inskränkas till ett par tre gånger om året. Styrelsen beslutade bordlägga ärendet.

Sålunda blev det så, att man fredagen den 4 december 1925 kunde annonsera i programtablån att det som sista programpunkt för kvällen, kl. 22.00, skulle bli ett *Referat, rond för rond av Harry Perssons cirkusboxning* – en eftersändning, alltså, som dessutom inte gick i Radiotjänsts regi, utan det var »Svenska Dagbladets korrespondent och referent som var i elden«. ¹¹⁰ Men redan den 4 oktober, efter att under eftermiddagen ha refererat stadsmatchen i fotboll mellan Stockholm och Köpenhamn på Stadion, hade Jerring refererat box-

ningsmatcherna på Cirkus i Stockholm: »En mikrofon var där placerad vid ringside och Jerring pratade med experter om matcherna och dessas resultat.«¹¹¹ Boxningsmatcherna gick mellan amatörer och återutsändes av tio av befintliga tretton landsortsstationer, vilket tyder på att publikintresset var stort. Gustaf Reuterswärd skriver om händelsen:

Med dessa referat hade Sven Jerring inte gett sig ut på för hal is, ty han gav dem endast bitvis som fortlöpande och mest i form av dialoger med närvarande boxningsexperter. Han hoppades att härigenom lyckas bibringa åtminstone någon bland motståndarna till boxning inom styrelsen och radioråd en känsla av att om blott boxningen utövades av amatörer så skulle även denna kunna räknas till de erkända tävlingsgrenarna. Inga egentliga missljud hördes från motståndarnas läger efter Cirkusreferatet och därefter gav man sig på ett riktigt vågat försök. Man satte den professionella matchen mellan tungviktarna Harry Persson [...] och Larry Gains, en kanadensare, i programmet för den 4 december och lovade till på köpet att referera den rond för rond.¹¹²

Så skedde också och åtta av nu fjorton landsortsstationer återutsände matchen. Reuterswärd fortsätter:

Trots att matchen var dålig och Harry vann på knockout i tredje rondan, lyckades Jerring tydligen att närma sig den idealiska formen av boxningsreferat, nämligen »sporttekniskt avfattade, i en sansad, objektiv och omdömesgill form givna referat«, eftersom någon kritik inte hördes av. Att Harry Persson, Sveriges tungviktshopp, blev än mer känd och populär genom radions hjälp, det är då visst och sant.¹¹³

Till debatten hörde det faktum att boxningens verkliga genombrott i medierna – i pressen och på filmduken – hade inträffat så sent som 1921. Före första världskriget var utrymmet för boxning i de svenska

dagstidningarna ytterst obetydligt.¹¹⁴ Genombrottet kom i samband med tidigare nämnda titelmatchen mellan amerikanen Jack Dempsey och fransmannen, tillika omåttligt populära stilboxaren och eleganten Georges Carpentier i Jersey City (se s. 69), inför vilken en veritabel boxningsfeber bröt ut i hela Europa.¹¹⁵ Svenska tidningar publicerade åtskilliga förhandsartiklar om matchen och de stora Stockholmstidningarna gav dagen efter »århundradets match« betydande utrymme åt matchen även på förstasidorna.

I Sverige var det stora boxningsnamnet alltså Harry Persson, som 1921 hade övergivit amatörboxningen till förmån för professionalismen. Under hela 1920-talet anordnades boxningsaftnar med Harry Persson i Stockholm, företrädesvis inom ramen för »slutna sällskap« (man löste ett medlemskort i samband med biljettinköpet).¹¹⁶ Harry Persson var således ett väl etablerat namn när Radiotjänst i december 1925 beslutade sig för att sända ett referat från hans match mot Larry Gains.

Utan att fråga hade programledningen med detta, menar Reuterswärd,

lyckats i sitt uppsåt att medelst dessa alltför få referat av bemärkta dagshändelser ge programmen en liten fläkt av den aktualitet, som dessa i radions barndom i så hög grad saknade [...]. Efter dessa första referat av huvudsakligen sport hade nog programledningen klart för sig att man var inne på rätt väg och att man borde sträva vidare mot det hägrande målet: stora och små reportage, helst minst ett om dagen [...].¹¹⁷

År 1926 inledde Persson en turné i USA som i Sverige fick stor uppmärksamhet, men vars sportsliga utbyte dock blev en besvikelse.¹¹⁸ Året efter, 1927, återupptog Persson boxningen i Sverige. På Velodromen i Stockholm skulle han i september i en med enormt intresse emotsedd match möta amerikanen Bud Gorman.

Radiotjänst beslutade sig för att sända matchen.¹¹⁹ Före det fick radiopubliken den 11 februari stifta en mer personlig bekantskap med Harry Persson, i programpunkten *Harry Persson berättar något*

om sina upplevelser i Amerika. Den 18 september blev det sedan dags att i vad Radiolyssnaren utnämnde till »veckans evenemang – den svenska boxningssportens största händelse hittills«, följa Perssons öden i ringen i programpunkten *Ringsidereferat från boxningsmatchen å Velodromen*.¹²⁰

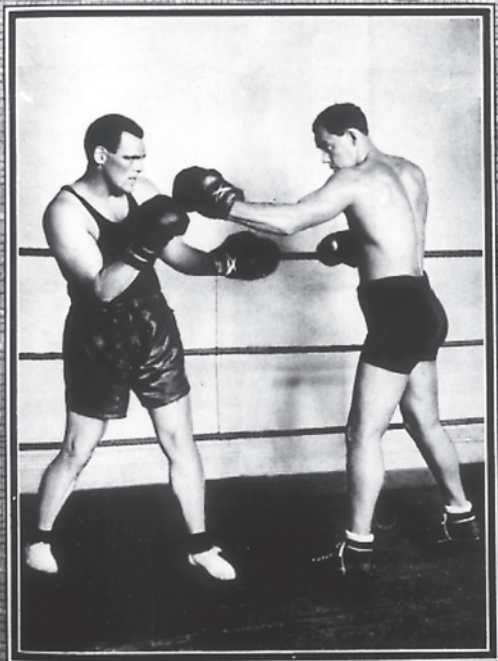
Dock handlade det här om att betala för sig för att få vara med i leken. I ett brev till Allmänna Boxningssällskapet, c/o A.-B. Wennerholm, Carlberg & Co, Stockholm, i september 1927 åberopar Radiotjänst ett samtal mellan Jerring och en kapten Kleve och anhåller på basis av detta om tillstånd att anordna radioutsändning med referat från A.B.S.-boxningarna i Velodromen den 18 september (Allmänna Boxningssällskapet var ett bolag som Persson och dennes manager bildat för att möjliggöra professionell boxning i Stockholm).¹²¹ Man anhöll bl.a. om att A.B.S. »måtte åtaga sig utverka tillstånd från Velodrombolagets sida att i Velodromen indraga ledningar för detta ändamål samt vidtaga övriga för utsändningen nödvändiga arrangemang. Såsom gottgörelse till Eder för denna utsändningsrätt erbjuda vi Kr. 500:–.«

Men det räckte inte. Mer pengar måste till. I ännu ett brev förklarade Radiotjänst att man för »rätten till radioreferat från boxningsmatchen å Velodromen den 18 ds.« nu var villig att betala 1 000 kr.¹²² Från firma Wennerholm, Carlberg & Co meddelades brevledes att man accepterade erbjudandet.¹²³

Då utsändningen från Perssonmatchen blev lyckad beslutades det sommaren 1928 att Radiotjänst även skulle »söka anordna radiering av boxningsmatchen mellan Harry Persson och Johnny Widd å Velodromen fredagen den 13 juli mot en ersättning av intill kr 1.000:–«. ¹²⁴ Dock ansåg sig arrangörerna denna gång inte kunna medgiva radiering av huvudmatchen för denna summa.¹²⁵ Därför läste det sig även här, varför Radiotjänst beslutade att man i samband med boxningsmatcherna på Cirkus den 23 november senare samma år förvisso skulle ordna med en utsändning, men att man då fick nöja sig med att läsa upp referatet från studion efter matchen.¹²⁶

Trots att frågan om boxningssportens vara eller inte vara i radion

RADIO- LYSSNAREN

UR VECKANS PROGRAM

VECKANS EVENEMANG
BLIR FÖR MÅNGA LYSS-
NARE RADIOREFERATET
AV MATCHEN MELLAN
HARRY PERSSON OCH
BUDGORMAN#BÖNDAG.

BOCCACCIO SUPPÉS
OPERA SES I RADIOVER-
SION FRÅN STUDIO PÅ
SÖNDAG.

INGENJÖR S. LEMOINE
TALAR PÅ ONSDAG OM
»RUNDRADIONS MÖJ-
LIGHETER».

PROF. NATANAEL BECK-
MAN INLEDER EN SERIE
OM SVENSK RÄTTSDOR-
NING (PÅ ONSDAGEN).

RADIOTEATERN
GER »LITTERATUR» AV
SCHNITZLER (FREDAG)
OCH »FEST I KVARTERET
GLÄDJEN STÖRRE» AV
ANNA ODHE (LÖRDAG).

OMSLÅSBILDEN
HARRY PERSSON OCH
BUDGORMAN (SE OVAN)

Veckans Radioprogram

nr 30

18-24 sept.

30 öre

var infekterad sökte man på Radiotjänst alltså få direktsändningar till stånd, något som kan tyckas märkligt med tanke på radions uttalade folkuppfostrande ambitioner och av finkulturen starkt dominerade programstruktur. Hela saken måste emellertid ses mot bakgrund av det mycket stora intresse som rådde kring boxningsporten på 1920-talet i allmänhet och i Sverige kring Harry Persson i synnerhet – ett intresse som under ett flertal år underblåsts av pressmediet. En titt på tidens filmrepertoar, främst dokumentär- och journalfilm, ger också belägg för de populära mediernas boxningsintresse, eftersom samtidigt spelfilmsrepertoaren under 1920-talet dominerades starkt av främst amerikansk men även annan starkt handlingsmättad äventyrsfilm («action»), dvs. filmer med manhaftiga, på olika sätt duellerande män.

Harry Persson själv kom att medverka i fem stumfilmer under åren 1923–1927; i Sverige slog ljudfilmen – i sig framtvingsad till följd av radiomediets framväxt under 1920-talet – inte igenom förrän vid ingången till 1930-talet. År 1923 medverkade Harry Persson som boxare i *Gamla gatans Karneval*, vilken hade Thor Modéen i huvudrollen som Ville Bom, innehavare av ett »dans- och boxningsinstitut». ¹²⁷ Året därpå, 1924, medverkade han i en film som inte handlade om boxning eller sport, *Studenterna på Tröstehult*, vilken Edvard Persson både regisserade och spelade huvudrollen i. ¹²⁸ Året för Radiotjänsts start, 1925, hade Persson jobbat sig upp till en huvudroll, i *För hemmet och flickan*, ett kärleksdrama med arbetsnamnet »Harry Persson-filmen«, där han gjorde rollen som maskinarbetaren Harry Boman vilken i en boxningsmatch om en kvinnas gunst besegrar den svekfulle Charlie, hemkommen från USA där han skördat både guld och ära som boxare. ¹²⁹ Året efter, 1926, medverkade han tillsammans med bl.a. boxarkollegan Jack Dempsey i filmen *En sommarfilm utan namn*, producerad av »All Boxning« och enligt censurbeskrivningen visande »en del boxningsscener, bl.a. med hrr [Axel] Ringvall, [Valdemar] Dalquist och Karl-Gerhard, ävensom ett 'drama', där en boxare besegrar sin rival och får sin tillbedda«. ¹³⁰ Det torde alltså ha rört sig om ett boxningsdivertissemang med inslag av både revy-, reportage/journal- och spelfilm. Sin

sista film, *Harry Persson – Bud Gorman* (titel vid första censureringen: *Den stora matchen*), medverkade han i 1927.¹³¹

Av det stora massmediala intresset kring mitten av 1920-talet för boxning och allmänhetens förväntningar kring Harry Persson att döma, tycker jag mig kunna dra den slutsatsen att Radiotjänst på grund av det stora trycket från den populära offentligheten helt enkelt inte kunde eller med tanke på sitt anseende och förtroende bland den breda allmänheten inte hade råd, att avsäga sig sitt intresse för boxningssporten, hur mycket än denna på sina håll ansågs strida mot den föregivet goda (men i själva verket alltid socialt och historiskt bestämda) smaken.

OS i Amsterdam 1928

Att blev det Jerring själv som kom att stå för den första längre rapporteringen från ett utländskt idrottsevenemang framstår som självfallet. I februari 1928 hade man börjat undersöka möjligheterna för en effektiv nyhetstjänst från olympiska spelen i Amsterdam stundande sommar.¹³² Detta med egen nyhetstjänst var dock ett synnerligen känsligt kapitel med tanke på att TT innehade monopol på att förmedla nyheter i radion – på kvällen efter det att dagstidningarna kommit ut (varigenom dagspressen ansåg sig undslippa en befarad konkurrenssituation med Radiotjänst): »Rundradioprogrammen må ej innehålla andra dagsnyheter eller därmed jämförbara meddelanden än sådana, som tillhandahålles genom Tidningarnas Telegrambyrå aktiebolag, eller annat av styrelsen och bolaget godkänt organ.»¹³³

Följaktligen beslutades att sådana nyhetsutsändningar skulle ordnas just genom TT, som för ändamålet ämnade ta Jerring i sin tjänst. Radiotjänst och TT kom överens om att dela på kostnaderna för Jerrings uppdrag.¹³⁴ Vidare sades i överenskommelsen att TT skulle engagera Jerring i sin tjänst som *andre* man (efter TT:s egen förste man får man förmoda), med uppgift att till Radiotjänsts stationer telefonledes dagligen under tiden 29 juli – 12 augusti göra ett 15

minuters sammandrag – eller »kåseri« som det benämns i protokollhandlingarna – av spelen. Detta som sista programpunkt mellan kl. 21.45 och 22.00.¹³⁵ I Radiolyssnaren var man säker på att lyssnarna »genom radions förmedling få tillfälle att få en mera personligt färgad bild av tilldragelserna där nere, än vad tidningarna mäktar ge«, och veckotidningen fortsätter: »Sin vana som radioreporter trogen kommer [hr Jerring] säkerligen vid varje dylikt kvällsreferat även att låta 'dagens hjälte' inom det svenska lägret, och möjligen också någon av de mest framstående utländska idrottsmännen, få tillfälle att säga några ord till de nyhetshungrande lyssnarna.«¹³⁶

Att OS i Amsterdam var en stor händelse och att idrott började bli en allt betydelsefullare programpunkt för Radiotjänst framgår av kringarrangemangen i samband med evenemanget. I enlighet med folkbildningsidealet lades det mellan den 18 och 27 juli in tre föredrag av intendent G. Munthe i Göteborg kring »De olympiska spelen i gamla Grekland«.¹³⁷ Dessutom anordnades söndagen den 22 juli, en vecka före spelens start, för första gången något som skall komma att bilda tradition i Sveriges Radio och TV, nämligen ett lycka till-program för den svenska OS-truppen, rubricerat *Olympiskt avsked*, i vilket lyssnaren förutom uppläsning och militärmusik samt föredrag av stadienchefen Erik Bergvall och den svenske övertränaren Gösta Holmér även gavs tillfälle att höra representanter för Svenska Idrottsförbundet och »de olika idrottsmannagrupperna«.¹³⁸

I Radiolyssnaren var man full av beundran för Jerrings sätt att hantera hemrapporteringen, som man menade »säkerligen avlyssnats ivrigare än något annat svenskt radioprogram«.¹³⁹ Men det fanns också anmärkningar att göra. Rapporterna miste stundom sitt nyhetsvärde genom att resultaten redan kungjorts i TT-nyheterna. Emellertid »torde det ha varit jubel i Göteborg med omnejd, när det meddelades att Åda vunnit längdhoppet«. Trådöverföringen från Holland lämnade också en hel del övrigt att önska; ibland passabel, ibland bedrövlig. Inte sällan kunde man höra en mängd samtal på olika språk samtidigt, sannolikt beroende på kontaktfel mellan olika delar av linjen. Man uttalade därför sitt tvivel vad gällde trådöverföringens lämplighet på längre avstånd och förutspådde att »för

vanlig reläing telefonlinjerna inom en snar framtid komma att ha spelat ut sin roll. Vi behöva endast påminna om de sorgliga skolradioförsöken i våras«; »Välkommen igen från Los Angeles 1932, bästa farbror Sven.«

Prolog till 1930-talet

Fem år efter radiostarten, vid ingången till 1930-talet, hade många svenska radiolyssnare hunnit bli bekanta med såväl fotbolls- och boxningssporten som friidrott och Vasaloppet, samt en hel del andra idrottsgrenar. Vid det här laget hade också utbyggnaden av sändarnätet kommit en bit på vägen genom tillkomsten av bl.a. flera s.k. storstationer, exempelvis Motalastationen 1927 som på ett annat sätt än tidigare möjliggjorde skapandet av ett dominerande riksprogram (de första åren var radion väldigt lokalt präglad).¹⁴⁰ Kring 1930 uppgick antalet radiolicensinnehavare till ca en halv miljon, och nu började också billigare radiomottagare med rörförstärkare och inbyggd högtalare att slå igenom på marknaden och bli ett attraktivt alternativ till kristallmottagarna och dess hörlurar, något som också torde ha påverkat programutvecklingen eftersom radiolyssnaren nu blev fysiskt obunden och radiolyssnandet mer avslappnat kollektivt till sin karaktär.¹⁴¹

Vid ingången till 1930-talet var det alltså betydligt fler än vid radiostarten som hade tillgång till radioprogrammet. Dessutom kunde man lyssna på ett helt annat och fysiskt ledigt sätt, samtidigt som radion stod på. Sammantaget skapade detta förutsättningar för att än fler lyssnarkategorier kunde stifta bekanskap med radions sportprogram. Som iscensatt radiodramatik syntes tävlingsidrotten appellera inte bara till den manliga halvan av Sveriges befolkning. Under rubriken »Sport för den late« kåserade signaturen »Kattmoster« under våren 1930 i Svenska Dagbladet:

Jag måste börja med två bekännelser. För det första: jag hatar och avskyr allt vad sport, idrott, friluftsliv och rörelse heter.

[...] Min andra bekännelse gäller musik. [...] Jag vet intet trevligare sätt att läsa Elinor Glyns romaner än till ackompanjemang av en radiokonsert, och jag är stormförtjust, om jag får diska till tonerna av en aria. [...]

Jag, stackars offer för dessa två svåra karaktärsfel, satt en dag i mitt trevna rum och kände mig ensam. Radion var min enda tröst. [...] Nu hann jag just lagom placera mig i en länstol med tre kuddar bakom ryggen, en pall under fötterna, en bok i ena handen och en cigarett i den andra samt med mina sex kattor pittoreskt grupperade runt omkring min härlighet. På programmet stod en musikunderhållning, som skulle begynna med ett smäktande violinsolo... men vad hörde jag? Jo, jag hörde en stark, men sympatisk röst, som högt ropade följande: Han har fått den...han är på den nu...X tar den ifrån honom...Y ansätter honom...nej, han ger upp...han passar till Z...Z har den...nej, nej, XY tar den...Z faller...men han klarar upp sig igen...nu har YZ den...

Underbart! Det var en verkligen upphetsad röst som talade, mera passionerat än jag nånsin hört [Anders] de Wahl tala i radio. Orden tumlade om varandra, det var som om de händelser som beskrevs följde på varandra för fort för att tungan skulle hinna med... Jag hörde på ytterligare: ...han har rest sig nu...XY passar till Z...han fick den...nej...jo...han har den framför målet...det är ett utomordentligt vackert spel...

Jag glömde alldeles Elinor Glyn för att lyssna till denna sympatiska, medryckande röst, som kulminerade i ett med dånande röst utropat M Å L ! ackompanjerat av rop, applåder, visslingar skrån och mummel...Jag var oerhört upphetsad. Jag hade inte och har ännu i denna stund inte någon sorts föreställning om vad som egentligen försiggick. Jag bara längtade efter att åter få höra detta M Å L ropat så många gånger som möjligt. Sak samma vem som fick målen, jag ville ha flera mål, det var alltihop. Jag flög upp ur min sköna stol och bara vrålade: mål! mål! men ack! det hjälpte inte. Rösten talade och talade, jag hörde hur det »passades« och »dribblades« och en

hel hop annat, men något mera mål blev det inte, hur jag än ropade och skrånade och gestikulerade åt tratten. En skarp vissling – så var det slut – och en vardaglig röst förkunnade, att nu skulle den uppskjutna konserten börja. Ursinnig stängde jag av – vem bryr sig om musik när man nyss haft den utsökta njutningen att höra M Å L ropas på detta hänryckande sätt!

Nog vet jag vem som kommer att höra på hela nästa fotbollsmatch utan kuddar och pallar och böcker och cigaretter och kattor!¹⁴²

Ytterligare ett kåseri i Svenska Dagbladet från våren 1930 med rubriken »Nutida heminteriör« ger belägg för den ökade uppmärksamheten kring radions sportprogram och ger även en beskrivning av den nya lyssnarsituationen vid sidan av en fristående radiohögtalare:

Jag kom hem och inträdde i salen, från vilken hördes några underliga ljud. Där såg jag tre pojkar – min egen samt två [av] hans själsfränder från våningen ovanför – ligga på golvet, utsträckta på magen, icke olikt radierna i en halvcirkel, vars medelpunkt utgjordes av radioapparaten, från vilken de underliga ljuden utströmmade

– Vad är det, frågade jag.

– Tsss! Tyst! Tig! var det trefaldiga svaret. Ungdomen av våra dagar brister betänkligt i vördnad mot äldre folk.

– Hör! Heja! Heja! skriade plötsligt en av de tre, men han tystades lika obarmhärtigt som jag nyss.

– Dom kan inte höra dig, det kan du väl begripa, dumsnut, tillade en av de tre indignerad.

Från radiotratten hördes: A-lagets kraftiga anfall fullföljes med skicklighet och energi... men försvaret är på sin vakt... angreppet drivs tillbaka... nu går det fram igen... nu passade Y. kulan rakt i läge för centern... motpartens spelare ila dit med rasande fart... Z. kolliderar med Y. och ramlar... nu är han uppe igen... nu skjuter centern... kraftigt, långt slag... kulan åker

förbi målvakten... Mål! Nu står det 4 mot 3.

– Mål! Mål! Mål! kommer ett trefaldigt jubelrop från golvet.

Och så kröka sig cirkelradierna något, och den ene säger:

– Men om W. inte hade missat så...

– Ja, men... avbryter den andre, men nu avbrytes diskussionen av radioapparaten, som förkunnar: Uppställt till avslag, W. öppnar spelet med ett glänsande slag...

Gossarna, som redan börjat vifta med både armar och ben, stelna plötsligt till pinnar igen för att avnjuta fortsättningen av bandylandskampen. Men jag går in i mitt arbetsrum. Dit hörs inte radion.¹⁴³

Förutom att de båda kåserierna belyser såväl språkbruket i dåtida idrottsreferat som lyssningssituationen kring dem, säger de också något om den moderna »fluga« som sporten nu kommit att utvecklas till. Vad kåserierna skvallrar om är att tävlingsidrotten vid det här laget utvecklats till ett helt modernt fenomen med hög popularitetsfaktor som slutligen brutit igenom samhällsfördämningarna och tvingat alla att på något sätt förhålla sig till den.

Detta inte minst beroende på Radiotjänsts programverksamheter. I sjätte bandet av *Nordisk Familjeboks Sportlexikon* (1946) framhålls att medan den s.k. medelklassen – speciellt i städerna – tidigt kom med i det idrottsliv som snabbt blev föremål för societetens och hovets välvilja, tätt följd av arbetarklassen som snart kom att utgöra idrottens kärna, dröjde det relativt länge, innan lantbefolkningen blev aktivt intresserad av annan sport än skidlöpning och skytte. Först från början av 1930-talet fick landsbygden – tack vare förbättrade kommunikationer och anläggandet av nya idrottsplatser – möjligheter att i större omfattning även ägna sig åt andra idrotter. Radion ansågs därvidlag ha varit »ett utmärkt propagandamedel«, liksom pressen, »som torde offra mer utrymme åt idrottsreferat än i något annat land i världen, USA möjligen undantaget«.¹⁴⁴

Sportutsändningarna breddas

Vid ingången till 1930-talet började det alltså stå alltmer klart för idrottsrörelsen i stort att Radiotjänsts idrottsutsändningar bara ökade i popularitet och att detta hade sitt givna propagandistiska värde. Att alltfler specialförbund, föreningar och klubbar började ansöka om att Radiotjänst skulle utsända just deras arrangemang förde med sig att man på radion i allt högre grad måste sälla i ansökningarna. »Med hänsyn till den ställning idrottsorganisationerna för närvarande intoge till frågan om radioutsändningar ansåg Utskottet en strängare sovring nödvändig beträffande utsändningar från sporttävlingar«, påtalas det exempelvis i ett styrelseprotokoll från 1932.¹⁴⁵

Ändå blev det ständiga premiärsändningar från arenor och evenemang. I maj 1930 provade man på en programpunkt som redan var etablerad i tysk och engelsk radio, nämligen hästkapploppningar: »Radiotjänst kommer att göra ett försök därmed på pingstdagen kl. 3, då ett par lopp på Järvafältet, däribland E. de Geers Memorial-handicapsteplechase kommer att utsändas. Slår försöket väl ut, är avsikten att även söka få till stånd radioreferat från travtävlingar.«¹⁴⁶ Sådana blev det också strax mer av.

I början av 1930 kunde pressen även meddela att det »för första gången skall gå av stapeln en motortävling med dirigering per radio«, genom att Svenska Motorklubben och Stockholms-Tidningen natten mellan den 15 och 16 februari skulle anordna en motortävling, »som har nyhetens hela behag«.¹⁴⁷ Idén hade tidigare praktiserats i Västsverige och där vunnit livligt erkännande och det hela gick ut på att de tävlande skulle starta från en viss plats för att sedan gå »okända öden och vägar till mötes«. På bestämda klockslag skulle de sedan per radio få vidare order. Uppgiften blev därmed dubbelt knepig – det gällde

både att sköta sin radioapparat väl, att läsa sin karta riktigt och att köra fint. Ett intressant och roande uppslag. Vart färden bär från Stockholm vet endast tävlingsledaren, S.M.K:s erfarne

RÖSTER I RADIO

N:r 23

2—8 juni

1935

Växling i »Dagbladsstafetten»

Pris 25 öre

RADIOTJÄNST

expert på sådana uppgifter hr Verner Hansson. Hela landet kan emellertid vara med och följa de tävlande på deras irrfärder i sina radiolurar, vilket skänker tävlingen ett extra intresse – både för de tävlande och för lyssnarna.

Här talas det fortfarande om hörlurar, vilket visar på att omställningen till högtalarapparater inte gick över en natt utan tog sin tid. Att inköpa en radioapparat var förstås inte billigt.

Som ett tidens tecken startade någon månad senare en verklig långkörare i svensk radio, K.A.K:s (Kungliga Automobil Klubben) vägrapporter, som varje fredagskväll lästes upp omedelbart efter väderleksrapporten.¹⁴⁸

I september 1930 hade det blivit tid för utsändning från Sveriges första »Grand Prix« för motorcyklar på Saxtorpsbanan, en tävling som anordnades 1930–1937 samt 1939 och alltså sändes i radio redan första gången, detta växelvis med »norsksvenska idrottslandsmatchen« i Oslo.¹⁴⁹ Kritiken av utsändningen blev emellertid av blandad karaktär. I Ny Tid menade man att det var ett misslyckande just därför att utsändningarna skedde samtidigt – det blev varken hackat eller malet, »intet helt referat utan hackmat i tre, fyra timmar«.¹⁵⁰ Inte heller ansågs kommunikationerna mellan Jerring, som kommenterade motortävlingarna, och funktionärerna vara de bästa. Av de motorföredrag som »proberades« under »dödperioderna« ansågs bara ett vara lyckat.

I Norrländska Idrottsbladet däremot imponerades man desto mer, framför allt av Jerring, förvisso inte någon ovanlighet under denna epok:

På söndag kom Jerrings trevliga stämna från radiolurarna. Det gällde utsändningen av motortävlingarna i Saxtorp. Under tecknad är långt ifrån någon stor älskare av motorsport men det sätt på vilket utsändningen skedde var så förnämligt att man icke kunde skilja sig från lurarna. Ett så väl komponerat program får man leta efter, nöjsamt spännande och intressant. De olika föredragen voro lämpliga avspänningsmoment. Roande, instruktivt och lärorikt var genomgående hela denna utsändning. Jerring stod i en klass för sig själv, från det att han med överlägsen skicklighet kastade in oss på åskådareläktarna till Sveriges första Grand Prix. [...] Jerrings sportreferat i radion äro högtidsstunder för alla svenska idrottsvänner

och den bästa reklam för idrottens popularisering som kan tänkas.¹⁵¹

Året därpå, 1931, fick ett liknande arrangemang, en samsändning från Saxtorpstävlingarna och landskampen i friidrott mellan Sverige och Finland på Stadion, dvs. »Finnkampen«, i Svenska Dagbladet betyget »ett briljant radioreportage«:

Det var en stor sportsöndag i går – även för radiopubliken. Radiotjänst hade en lyckad dag på idrottsgebitet. De hundratusenden lyssnare över hela vårt land, som i går följde de sensationella tilldragelserna på Stadion och på Saxtorpsbanan, äro säkerligen ense om att man icke gärna kan komma längre i fråga om teknisk fulländning eller journalistiskt utförande, när det gäller radioreportage av detta slag, än vad man gjorde på söndagen.

Där stod redaktör Jerring vid sin mikrofon i Stadion och Svenska Dagbladets idrottschef, redaktör Nils Stille, vid Saxtorpsbanan, båda i direkt telefonkontakt med varandra och i direkt förbindelse med radiolyssnarna, alternerande med sina livfulla, sensationsmättade kåseri-rapporter – i ett enda streck, hållande massorna vid lurar och högtalare i andlös spänning trots det strålande vädret. Man följde det fräsande bruset från de framrusande maskinerna på landsvägsbanan, hejaropen och folksångerna på Stadion, och slag i slag kommo rapporterna – utan några tålmodsprövande pauser – från bägge slagfälten. Radiotjänst och telegrafverket – som står för tekniken – äro att lyckönska till ett så fulländat arrangemang.¹⁵²

Även vid Sveriges Vinter Grand Prix för bilar (»Världens första racerlopp bland snö«), populärt kallat Rämenloppet (start och mål var förlagd till sjön Rämen i trakterna av Ludvika) och som anordnades 1931–1933 och 1936, var Radiotjänst med och sände från första början – med skiftande resultat. Rämenloppet blev dock, liksom Saxtorpstävlingarna, ett årligen återkommande evenemang i rund-

radion. År 1933 exempelvis blev det under en eftermiddag samsändning mellan Rämenloppet och 50-kilometersloppet i SM-skidlöpningarna – först kom en »skildring av skidlöparnas kamp på banan«, därefter kom en beskrivning av det tidigare skedet av motortävlingarna vid Rämen och slutligen kom rapporter från målet i Boden och slutvarven vid Rämen.¹⁵³

Det synes annars ha varit vanligt långt in på 1930-talet att sportutsändningarna fick maka på sig när andra programpunkter var i antågande. Det var inte som nu, att andra program fick vänta eller uppskjutas till ett senare tillfälle när en rafflande idrottstävling drog ut på tiden. På 1930-talet var det i stället föredrag och utsändningar av klassisk musik – allt i direktsändning eftersom det länge inte förelåg några inspelningsmöjligheter – som ständigt kom att dra över tiden, något som riksprogramchefen Rabe försvarade med att det i ett större verk, en sonat eller symfoni, bara behövdes »en olika nyans i uppfattningen av grundtempot för att utförandet i dess helhet skall variera på fem à tio minuter. Och vad skall programledaren göra, när någon föreläsare icke har den disciplinen att han håller tiden? Ja, han kan inte avbryta.«¹⁵⁴ Mot bakgrund av detta torde det ha utgjort ett undantag, när man en söndagskväll på våren 1930 lät ett referat från en lagkappsimning i Centralbadet i Stockholm »komma till genom en i sista stund företagen programändring«.¹⁵⁵

Att avbryta sportutsändningar tycks dock ha väckt mindre av samvetsbetänkligheter. Inför finalen i svenska tennismästerskapet 1932 bad en lyssnare att »bryt nu inte när det är som mest spännande, Farbror Sven, så som hände en gång i somras!«, och så sent som vid Berlin-OS 1936 bröt man mitt i en för svenskarnas del triumfatorisk prisutdelning – tre svenska guldmedaljörer – för att spela den utannonserade grammofonmusiken.¹⁵⁶ Enligt tjänstgörande programchefen Hjalmar Gullberg, som 1936–1950 var chef för Radioteatern, skulle detta ha varit Jerrings eget beslut. Efter den dagliga olympiska rapporten lade man alltid en kvarts musik med baktanken att den lätt gick att slopas om viktigare OS-händelser behövde extra programtid. Men uppenbarligen hade Jerring bedömt att det

var lika bra att bryta när den förste av de tre svenska guldmedaljörerna i brottning fått sin medalj, då han befarade att resten bara skulle bli en för lyssnarna tråkig upprepning av den första utdelningen. En klar missbedömning – naturligtvis blev det högljudda protester – som ter sig desto märkligare med tanke på en av Jerring tidigare gjord erfarenhet.

I sina memoarer minns Jerring tillbaka på finalen i Tennisstadion »om internationella skandinaviska mästerskapen« i januari 1936, alltså ett halvår före Berlin-OS, mellan Kalle Schröder och fransmannen Borotra, som han menar »klargjorde för mig svenska folkets omätliga idrottsintresse«. Det utvecklade sig till en väldig match där kämparna höll jämna steg med varandra och som drog ut på tiden – vid angivet sändningsslut återstod det att spela femte och avgörande set:

Jag funderade ett slag och kom till den slutsatsen, att större delen av svenska folket dock har mycket liten kännedom om tennis, och att jag inte borde göra något attentat mot den efter tennisreferatet följande halvtimmen underhållningsmusik. Om jag efter musiken meddelade slutresultatet i Tennisstadion, så skulle jag ha uppfyllt allan rättfärdighet.

Jag gav ordet åt studion, sköt mikrofonen åt sidan, såg femte setens [så!] första game spelas – och så lät Kungsgatan höra av sig. Där gick det livligt till i telefonväxeln. Ursinniga människor ringde oavbrutet. De ville inte ha någon underhållningsmusik, de ville ha fortsättning på tennismatchen. Musik är ju programmen fulla av, men hur ofta är Kalle Schröder nära att slå Borotra! [...] Det hjälpte inte att musikprogrammet kortades, så att jag kom åt att expediera en extra dosis fransk-svensk tennis, inklusive Kalles victoria. På kvällen låg en hel driva ovettiga telegram på mitt skrivbord, och de ovettiga breven flöt in i jämn ström minst en vecka framåt.¹⁵⁷

Bortsett från denna malör fick Jerring som vanligt mycket beröm för sin förmedlarkonst. »Den verkliga radiodramatiken är ändå det

s.k. storreportaget per mikrofon. Ingen pjäs, ingen film har försatt mig i en sådan spänning som Jerrings skildring av matchen mellan Schröder och Borotra [...]«, skrev exempelvis Svenska Dagbladets krönikör.¹⁵⁸

Frågan är emellertid om inte Jerrings allra största succé under 1930-talet var referatet från friidrottslandskampen mellan Sverige och Tyskland på Stadion 1934 – ett referat som Jerring betecknade som misslyckat men som kom att försätta de många radiolyssnarna i ett närmast andlöst tillstånd. Detta inte minst med hjälp av tävlingens inneboende dramatik, då hela landskampen avgjordes till Sveriges favör i slutstafetten. Maken till radioreferat hade inte hörts tidigare, menade man i tidningen Social-Demokraten. När endast stafettloppet återstod av landskampsmötet var poängsiffran lagen emellan jämn, och nu gällde bara seger:

Man hörde i radion hur Jerring berättade att första männen startat, och hur han hektiskt återgav loppet tills det började stå klart att svenskarna alla tips till trots hade en chans. Det var då poliskonstapel Wachenfeldt, slutmannen i det svenska laget, hade fått pinnen med ett oväntat men knappt försprång. Man fick höra hur Wachenfeldt höll undan för den anstormande och världsbekante tyske löparen, hur han kämpade som ett djur, till en början framgångsrikt, men hur han sedan måste ge sig. Löparna rundade sista kurvan. Det var då det hände. Ingen lyssnare behövde missta sig på den saken. Wachenfeldt hade gjort det otroliga, han hade åter sprungit fatt tysken.

Man hade hittills kunnat följa stafettloppet meter efter meter, men nu blev det med ens tyst i radion. Det fanns lyssnare, som inte kunde skilja på en stafettpinne och en fotboll, men inte ens någon av dessa var oberörd i denna stund. När Jerring åter hördes bad han om ursäkt för att han gjort ett dåligt referat, som han trodde, men det hade han inte. Hans egen begeistring, som kulminerade när löparna rusade genom sista kurvan, hade gripit allt Sveriges folk. Det var inte någon nationell yra över en idrottsseger, det var det, att när man

plötsligt rycktes upp fann man sig sitta framför en radioapparat. Man hade trott att man var på Stadion. Det var en ståtlig seger, Sven Jerring!¹⁵⁹

Från landskampen i friidrott mellan Sverige och Tyskland på Stadion 1934. Erik Bergvall (t.v.) talar till publiken, Sven Jerring till radiolyssnarna.

Jerrings referat från matchen Sverige–Tyskland skulle komma att leva länge i mångas minnen och med tiden få ett närmast mytiskt skimmer över sig. När han gjorde det, skall han i slutminuten, under dramats klimax, ha tappat all besinning och börjat skrika i falsett.¹⁶⁰ En inspelning finns kvar, men den är en rekonstruktion som Jerring gjorde i studio något år senare när Thor Modéen ville ha med den i en film han höll på att spela in. Vid själva sändningen från Stadion blev av okänd anledning ingen inspelning gjord.

Ett omisskännligt tecken på tävlingsidrottens popularitet vid denna tid är hur i dess kölvatten otaliga andra former av tävlingsverksamheter väller fram när tyglarna väl släppts. Som Sven Jerrings »lördagspåhitt« försommaren 1934 att åskådliggöra fröjderna på Gröna Lund medelst referat av en sexkamp mellan »Sickan« (Carlsson?), »Sudden« och Hjalmar Meissner, vilket Radiolyssnaren menade betydde något verkligt »prima i uppslagsväg«.¹⁶¹ Måhända detta var första gången man i svenska etermedier tillämpade den speciella programform där man blandar lek och tävlingsmoment och som i dag är en stapelvara i TV-kanalerna? Ett annat, ännu mer påtagligt exempel på tävlingsmentalitetens utbredning var de tävlingar i allmänbildning, *Vem vet vad?*, vilka sjuöattes den 1 december 1938 under ledning av Gösta Knutsson, »frågemagistern«.¹⁶² »Frågesporten en ny farsot«, »Senaste stormatch i Vem vet vadande«, »de så populära allmänbildningsmatcherna«, »revanchmatch« och liknande är en sportvokabulär som nu med ens breder ut sig på området lätt – dvs. osofistikerat konventionsstyrd och trivselbefrämjande – underhållning (av företrädesvis kärnfamiljsenheten).¹⁶³

Att sporten nu slog igenom på bred front i samhället och i radion bäddade för två samtidiga tendenser. Dels att sportens värld med välvilligt överseende kom att parodieras som varande bara alltför förutsägbar och stereotyp (nu hade de allra flesta hunnit skaffa sig egna erfarenheter av sportraffel, vid radioapparaten eller annorstädes). Dels att sporten blev ett stridsområde, ett brett fält med många starka intressen som ville vara med och påverka utvecklingen.

Det var exempelvis inte alla som var lika förtjusta i framför allt (den manliga) ungdomens starka intresse för radions idrottspro-

gram. Så sent som i mars 1936 erhåller Radiotjänst en skrivelse från Röda Korsets distriktstyrelse i Karlstad med följande, uppskrämda klagomål:

Vid upprepade tillfällen har distriktstyrelsen upptagit till behandling frågan om de olika faktorer, som bidraga till att tillskapa det allmänt kända och från olika håll påtalade missförhållandet, att skolbarn i allmänhet ej erhålla tillräckligt av den för dem ur hälsosynpunkt erforderliga nattsömnen och vad, som skulle kunna åtgöras för att undanrödja sagda missförhållanden. Då det för styrelsen står fullt klart, att en av dessa faktorer och en mycket viktig sådan är att söka däruti, att en stor mängd av dessa barn, vilkas intresse mer och mer inriktats på sport av olika slag, komma allt för sent i säng, därför att de så gärna vilja avlyssna sportnyheterna i de senaste dagsnyheterna i radio och de flesta föräldrar äro för svaga att neka dem detta, har distriktstyrelsen beslutat att hos Överstyrelsen vördsamt anhålla om hänvändelse till Regeringen för att, med hänsyn till den menliga inverkan på folkhälsan, som en otillräcklig sömn för skolbarn ofrånkomligen måste medföra, få bestämmelser utfärdade där- om, att tiden för kvällsnyheternas meddelande i radio utsättes till senast kl. 20.45. På anhållan av 1:e provinsialläkare E. Edlund bifogad tvenne av honom författade broschyrer.¹⁶⁴

På Radiotjänst vidtog man dock inga andra åtgärder än att upplysa Röda Korset om att TT:s kvällskommuniké endast på söndagar innehöll något större antal sportnyheter och att viktigare sportnyheter ofta meddelades redan i »eftermiddagskommunikén«.

Sportkrönikor och sportnyheter

Med anledning av 25-årsminnet 1937 av OS i Stockholm 1912 kom Erik Bergvall att i radio anordna en uppmärksammas »trevlig olympisk radorapsodi« där han med utgångspunkt från rekonstruerade

gestaltningar (dvs. »feature«-inslag) berättade om vad som tilldrog sig vid den s.k. solskensolympiaden. Efter att först ha talat litet om spelen, förde Bergvall lyssnarna tillbaka till 1912 och lät dem uppleva invigningen med dess sorl, kungakortege, kungatal, hurrarop och fanfarer, varpå de kastades in i tävlingarna. Recensionerna blev goda: »Det var väl dokumenterade händelser som Bergvall upptagit i sitt olympiska krönikespel, som framfördes synnerligen trovärdigt av Radiotjänsts artister och teknici«, menade en recensent.¹⁶⁵ »Olympiska spelen 1912 kunde ej fått en bättre skildrare i radio än stadionchefen Erik Bergvall«, var en annan i mängden av uppskattande kommentarer.¹⁶⁶ Så hade Bergvall också vanan inne – han beräknades vid den här tiden ha hunnit med uppåt 200 radioframträdanden sedan starten 1925, bl.a. kåserier inför OS i Amsterdam 1928. Åren 1930–1932 hade, som tidigare nämnts, han och »vännen Jerring« varje vecka »en dialog om idrott och idrottsliga prestationer«, betitlad *Sport och idrott*.¹⁶⁷

Sport och idrott-sändningarna var 15–20 minuter långa och sändes på måndagskvällarna, oftast någon gång mellan kl. 21 och 22. De sändes dock inte regelbundet. Programpunkten *Sport och idrott* återkom i stort sett varannan vecka. Ibland kunde det gå ett par veckor emellan, medan den ibland sändes ett par veckor i rad. Det var ett uppskattat programinslag, och Bergvall rönt stort beröm för sin kunnighet och saklighet. Inte minst förtjust var kritiken i den avspända dialogformen, som man menade hade nyhetens alla behag.

Det var inte fråga om någon stel resultatförmedling. Det hela var upplagt så att Bergvall kåserade kring nyligen timade idrottshändelser eller byggde upp en regelrätt liten föreläsning kring idrott och kroppskultur i vidare bemärkelse. Vanligt var alltså att det skedde i s.k. dialogform, vilket innebar att Bergvall hade en inbjuden gäst sittande bredvid sig mot vilken han bollade frågor och uppslag – eller lät sig själv bli utfrågad enligt något manus han själv sammanställt. Inte sällan var denna gäst Sven Jerring eller den andre av radions idrottsreportrar vid denna tid, Walter Holmstedt: »[på måndag] återkommer stadionchefen Erik Bergvall med en av sina allmänt uppskattade idrottsdialoger, eller skola vi kanske rent av

kalla det dispyter, med hrr Jerring eller Holmstedt. Ty så naturligt låter det, när hr Bergvall träffar någon av dessa båda herrar framför mikrofonen«, var ett vanligt betyg.¹⁶⁸ Denna dialogform var vid denna tid redan en »institution« i Tyskland, men började nu alltså också ta en plats i det svenska radioprogrammet. »Man börjar allmänt bli trött på skådespelardialogerna, medan ingen tycks ha ledsnat på Stadionchefens samtal«, framhålls exempelvis i Radiolyssnaren.¹⁶⁹

I början av 1932 började emellertid andra, mindre gillande röster höra av sig till pressens insändarspalter med synpunkter på Bergvalls idrottskrönika. Som denna, signerad »Verkligt idrottsintresserad«:

Undertecknad, intresserad radiolyssnare och även idrottsintresserad, ber Radiotjänst att ta itu med programpunkten »Sport och idrott«, som på senare tiden har tagit form av ett vardagligt samtal mellan Jerring och Bergvall, där idrottsinslaget fullkomligt saknas. Det där kallpratet nu senast var mer än ynkligt. Vad sjuutton plåtar intresserar det en idrottspojke att Bergvall bygger en stenmur på sin ägandes tomt och kallar det för idrott! Nej, bäste Bergvall: Gå och bada!¹⁷⁰

Jerring kom till Bergvalls försvar och menade att det var bra som det var. Han ville inte gå med på att den i denna och föregående insändare framförda kritiken mot sportkrönikan i radio hade något fog för sig. I Jerrings inlägg lyser dock ofrånkomligen ett drag av plikt-skyldig kollegialitet igenom. Jerring menade sig visserligen vara part i målet, men han

vågar ändå påstå att krönikorna som de nu läggas ganska väl motsvara vad som behövs och krävs. Det är direktör Bergvall som lägger upp samtalet i stora drag, och jag vill framhålla som min bestämda åsikt att han lyckats mycket bra härmed. Man måste nämligen alltid hålla i minnet att auditoriet i radio är betydligt blandat på samma sätt som en tidnings läsekrets är

blandad. Men under det en läsekrets sovrar och tar vad den vill ha ur en viss tidning har radions lyssnarkrets ännu inte kommit så långt och följderna är att innehållet i t. ex. en sportkrönika måste anpassas efter dessa hänsyn. Det gäller att inte gå för mycket i detalj, ty då stöter man dem för huvudet som just inte äro så mycket inne i sporten, men ändå lyssna. Just för dessa lyssnare kan det vara av stort intresse att få höra om hårt kroppsarbete som idrott. För resten kan man väl inte begära att en enda man skall vara lika väl insatt i allt som rör idrott och som i tidningarna behandlas av hundra och en experter, som meddela över huvud taget allt man behöver veta av faktiska uppgifter med kommentarer. Dessa sportdialoger i radio måste vara allmänt lagda; som sådana ha de en uppgift och som sådana komma de också att fortsätta.¹⁷¹

Jerrings inlägg hjälpte inte – 1932 lades programpunkten ned på grund av återkommande kritik. Bergvalls försök att vidga idrottsbegreppet till att även omfatta hälsoförebyggande frisksport föll inte i god jord. Det var inte vad de idrottsintresserade lyssnarna ville ha ut av sportkrönikorna. De ville ha kvar centreringen kring tävlingsidrott.

Fotbollsfrågan

Den avgjort mest infekterade och svårlösta frågan mellan Radiotjänst och idrottsrörelsen var redan från starten 1925 Fotbollförbundets synnerligen avoga inställning till radiering av fotbollsmatcher, på såväl nationell som internationell nivå. Under flera decennier tillät Fotbollförbundet »inte under några omständigheter« radiering av inhemska seriematcher, inte ens seriefinaler.¹⁷² Någon regelrätt direktbevakning av fotbollens seriematcher kommer inte till stånd förrän tillkomsten av *Sportextra* 1961.

Länge var det alltså uteslutande landskamper det handlade om, och man fick försöka komma överens från match till match. Det var

bara sporadiskt som Fotbollförbundet i egenskap av arrangör släppte in radion även i dessa sammanhang, exempelvis då man i juni 1931 – för ovanlighetens skull – tillät direktsändning av hela matchen Sverige–Danmark på Stadion, medan man samma månad bara tillät utsändning från andra halvlek av matchen Sverige–Tyskland.¹⁷³

Detta var dock inte bara ett inhemskt problem.

I Norge gjordes som tidigare nämnts den första överföringen från den nationella skidhelgedomen Holmenkollen redan 1925, medan det första referatet från en fotbollslandskamp gjordes 1926. Precis som i Storbritannien och Sverige varierade dock under 1930-talet de olika idrottsgrenarnas benägenhet att släppa in radion på sina domäner. Även i Norge var det Fotballforbundet som mest ställde sig på tvären varför striden mellan förbundet och radion böljade »fram og tilbake helt till Øksnevad halte i land ett lenge etterlengt 'forlik' sommeren 1937« – en överenskommelse som även kom att få giltighet på nordisk basis så att systerförbund i de nordiska länderna inte längre kunde sätta sig emot radioöverföringar av matcher mot Norge på hemmaplan, något som tidigare satt stopp för flera landskampsreferat.

Över huvud taget följde utvecklingen av fotbollsreferatet i Norge uppsvinget för fotbollen generellt, såväl spelmässigt, med det norska fotbollslandslagets framgångar under decenniet, som publikmässigt, med den påfallande högkonjunkturen för fotbollsintresset i Norge under 1930-talet.¹⁷⁴ Före 1927 var publikrekordet vid en fotbollslandskamp 14 000 åskådare, 1930 höjdes det till 30 000 åskådare och 1934 till 34 000. Bland radiofolket tvivlade man inte på att radioreferaten väsentligt bidragit till det förhöjda publikintresset och fann det därför bakvänt att Fotballforbundet, som omsatt detta ökade publikintresse i bl.a. högre biljettintäkter, länge fortsatte att nära en motvilja mot rundradion.

Även i andra nordiska länder var relationen mellan radion och fotbollen, den populäraste folksporten, ansträngd. Så förhindrar exempelvis Dansk Boldspilunion 1930 en radiering från det årliga, vid det här laget traditionstyngda mötet mellan Sverige och Danmark. Men det publika suget efter fotbollsutsändningar var stort, så

Jerring for ner till Köpenhamn i alla fall för att – sannerligen inte för första och enda gången – åtminstone kunna sända ett utförligt efterhandsreferat direkt efter matchen, »spark för spark«. ¹⁷⁵

Här hemma visade sig emellertid Jerring inte helt oförstående inför Fotbollförbundets farhågor om bl.a. publikbortfall på de lokala seriematcherna vid radioutsändningar av landskamper. Samtidigt var han övertygad om radioutsändningarnas propagandavärde. Vad som eventuellt förlorades i publikbortfall vid en utsändning togs säkerligen igen på den ökade publiktillströmning resten av året som blev följd av fotbollens popularisering genom radiomediet. Jerring yttrade sig med anledning av en uträkning gjord av Idrottsbladet, som visade att idrottsarrangörer ute i landet skulle förlora 25 000 kronor på att landskampen mellan Sverige och Norge i Oslo hösten 1931 gick ut i radion. ¹⁷⁶

Men detta år, 1931, framhöll Jerring – samtidigt som han presenterade egna beräkningar som snarare visade på en förtjänst för fotbollen tack vare ökade publiksiffror sedan radions ankomst – förekom det fotboll i radio vid otaliga tillfällen: varje vecka i Bergvalls krönika *Sport och idrott*, flera gånger i veckan i dagsnyheterna, titt och tätt i ungdomsprogrammen och i två landskampsreferat i juni månad, då fotbollens seriespel låg nere i hela landet. På basis av detta kunde Jerring inte annat än konstatera att idrotten för länge sedan »vuxit sig för stark för att drivas som en minuthandel, och inte förlorar den i det långa loppet på radion. Å andra sidan har radion idrotten att hjärtligt tacka för grunden till många goda programslag.« ¹⁷⁷

Detta argument bevekade emellertid inte Fotbollförbundet, som hårdnackat vägrade ge med sig, trots idoga förslag om att man väl kunde försöka att lägga seriematcherna vid tider som inte kolliderade med fotbollsutsändningar i radio och trots betoning av vad exempelvis en landskampsutsändning betydde för landsbygdens folk. ¹⁷⁸

Sommaren 1932 såg det för en stund ut att ljusna, då Radiotjänst från Fotbollförbundet erhöll en skrivelse vari meddelades att förbundet inte hade något att erinra mot radiering av fotbollsmatcher

under förutsättning att det utbetalades »en ersättning, som längre fram komme att fixeras av förbundet«. ¹⁷⁹ På Radiotjänst uppdrogs det åt programchefen att via förhandlingar söka få reda på ersättningsanspråkens storlek, men så mycket mer hände inte. I ett typiskt pressinlägg 1932 vidarebefordrade i stället Stockholms-Tidningen läsarnas krav på en utsändning från Stadion av den allsvenska toppmatchen AIK–GAIS, inte minst eftersom biljetterna redan var slutsålda. Fotbollförbundet vek dock inte från sin förbudsprincip och upprepade sin åsikt att denna form av referat blev till förfång för publiksiffrorna på andra platser och orter, en åsikt som i början av 1930-talet hade stor uppbackning bland småklubbar ute i landet. ¹⁸⁰

Detta satte dock inte käppar i hjulet för medverkan i radioprogrammet – Radiotjänst kunde förstås inte och hade heller ingen anledning bannlysa folk från mediet på grund av meningsskiljaktigheter rörande själva programverksamheten. Den ansvarade de först som sist själva för. Så höll t.ex. fotbollsförbundets stridbare ordförande Anton Johanson i juni 1932 ett radioföredrag över ämnet »De nationella fotbollsserierna«, medan den mot all direktöverföring av idrottsarrangemang starkt kritiske »Mr Jones« i Dagens Nyheter förekom mer än en gång i programtablån, som då han 1935 tillsammans med Jerring i propagandasyfte rapporterade från proven för Simborgarmärket i Eriksdalshallen – båda själva badande i bassängen samtidigt som de talade i mikrofonen. ¹⁸¹

Fotbollens stadigt stigande popularitet som radiounderhållning och Fotbollförbundets lika ihärdiga omedgörlighet gjorde emellertid situationen alltmer ohållbar.

I september 1933 bröt – följaktligen – den största pressdebatten ditintills ut kring förhållandet mellan radion och idrotten, beroende på att Radiotjänst inte tilläts referera från fotbollslandskampen mellan Sverige och Norge, som Radiotjänst erbjudit fotbollsförbundet 1 000 kr för att få sända, »såsom ersättning för av förbundet befarad minskning av åskådarantalet vid de samtidigt pågående matcherna i Stockholm och Gävle«. ¹⁸² Fotbollförbundet ansåg sig emellertid inte kunna anta erbjudandet, varför de – i enlighet med

en överenskommelse mellan de nordiska fotbollsförbunden om att radiering till ettdera av de medverkande länderna endast fick ske med tillstånd av vederbörande förbund – förbjöd en radioutsändning av matchen.¹⁸³ Det var en händelseutveckling som pressen snabbt slog mynt av. Exempelvis såg Nya Dagligt Allehanda till att iordningställa en extraupplaga direkt efter matchen med utförligt referat och resultat av »den med stor spänning emotsedda landsmatchen i fotboll«.¹⁸⁴

I en kommentar framhöll Jerring att man på Radiotjänst såg mycket mörkt på utsikterna att komma till tals med Fotbollförbundet och att man ansåg förbudet desto märkligare, eftersom Radiotjänst hade ett gott samarbete med alla andra idrottsorganisationer.¹⁸⁵ Han menade också att uppgiften att en radiering skulle inverka på publikfrekvensen i de svenska matcherna föll på sin egen orimlighet, då det under matchdagen endast spelades två andra matcher av betydelse, en i Stockholm och en i Gävle. På detta svarade ordföranden i Fotbollförbundets verkställande utskott, Hilding Hallgren, att han förvisso glädde sig åt att programchefen Rabe och Radiotjänst

nu helt ändrat uppfattning beträffande principen om betalning för radiering av fotbollsmatcher. Så sent som i somras meddelade mig riksprogramchefen i ett av de kortaste telefonsamtal jag för min del varit med om att Radiotjänst aldrig komme att betala ett öre för radiering av fotbollsmatcher. Han var så definitivt avvisande från varje tanke på ersättning som över huvud taget är möjligt.

– Å Fotbollförbundets vägnar vill jag omedelbart deklarerera, att vi vilja gärna samarbeta med Radiotjänst. Under förhandlingar, som förekommit, har jag också haft tillfälle understryka detta till chefen för Radiotjänst, major Reuterswärd, och till redaktör Jerring har från Fotbollsförbundets sida gjorts ett förslag, att han skulle i god tid till nästa år göra upp en plan för radiering av vissa fotbollsmatcher. Vi ha det intrycket här på Fotbollsförbundet, att red. Jerring för sin del är mycket

intresserad av dessa radieringar, och han har ju också lyckats utmärkt i de fall då radiering förekommit av större matcher.¹⁸⁶

Diskussionen utvidgades snabbt till en debatt om förhållandet mellan radion och idrotten rent generellt. Det fanns, påpekades det exempelvis i Svenska Dagbladet, skäl att få mera allmänna synpunkter på saken, eftersom det obestriddigen var så, »att radioapparaten för många idrottsintresserade speciellt i de avlägsnare bygderna blivit en hjälpare i nöden, då det gällt att stå i kontakt med idrotts-händelserna hemma och kanske framför allt i utlandet«, men att alltså stora svårigheter reste sig hindrande i vägen i och med att idrottsarrangörer klagade över att publiken uteblev från de mindre, lokala uppgörelserna när stora evenemang radierades.¹⁸⁷

Reuterswärd underströk att idrottsreportagen för Radiotjänst var högt uppskattade inslag i programmet och att man var absolut övertygad om att de gjorde en stor propaganda för idrottsrörelsen.

En synnerligen tvistig fråga är sedan den ersättning eller rättare sagt huru stor ersättning vi skola lämna för tillåtelsen att radiera en idrottstävling. Speciellt den fria idrotten anser sig förlora en del publik genom radieringen och då gäller det att dra upp en linje, som överensstämmer med båda parternas berättigade önskemål. Vi betala en viss tribut och göra samtidigt – enligt vår uppfattning – en viss propaganda för ifrågasvarande idrottsgren. Motorsporten har uppenbarligen icke förlorat någon publik på vår medverkan vid evenemangen, och där ha vederbörande också vid alla tillfällen tacksamt tagit emot våra erbjudanden.

Vad söndagens landskamp i Oslo beträffar, så var ju saken fullkomligt klar i och med det att inga förberedelser från fotbollsledningen träffats. Förläggandet av de inhemska uppgörelserna till annan tid på dagen etc. Jag fick dock det bestämda intrycket vid underhandlingarna att de olika ståndpunkterna långt ifrån voro oförenliga. När båda anser sig ha fördelar av saken så finna vi nog en lösning även om vi denna gång ansågo

motparten en smula för dyr. Vid förnyade underhandlingar är jag övertygad om att det hela ordnar sig till full belåtenhet. Vad vi behöva är icke något genomgående reportage från alla större tävlingar, det skulle bli för mycket av det goda, utan stickprov från olika idrotter under året.¹⁸⁸

Kapten Einar Råberg, själv av Radiotjänst anlitad brottningskommentator och av Jerring 1938 kallad »innehavare av en bland Sveriges mest kända radioröster«, menade att man från brottningsens sida var mycket tacksam för »allt det intresse som radion visat oss i form av utsändningar och referat om tävlingar«, vilket också löjtnant Stig Hasselrot försäkrade att man var från motorhåll, eftersom motorsporten »ju mer än de flesta idrotter haft förbindelse med radion«, medan provinsialläkare Ernst Norling framhöll att radion berett mycken glädje ute på landsorten – »jag har ofta kommit på sjukbesök i bygderna mitt under pågående utsändning från idrotts-tävlingar« – och att besvikelsen var stor när det inte blev några referat från landskamper och andra spännande uppgörelser i huvudstaden: »Fotbollssporten kan ju icke undvara allmänhetens intresse och är därför skyldig att någon gång göra en liten uppoffring.«¹⁸⁹ Fotbollens Anton Johanson menade sig ha förståelse för dem som bodde på avlägsna orter, varför »man någon gång icke bör neka lyssnarna möjlighet att höra en och annan viktigare match refereras i radio«. Ur ren propagandasynpunkt trodde Johanson däremot »icke så mycket på radions betydelse för idrotten över huvud taget. Det är nog i de flesta fall sådana, som redan tidigare fått sitt idrottsintresse väckt, som begagna sig av radions möjligheter i detta fall.«

För ett tag såg debatten ut att ge resultat, eftersom förhandlingar inleddes i oktober mellan Radiotjänst och Fotbollförbundet »rörande rätt till radiering av landsmatcher och vissa vänskapsmatcher, varvid från Fotbollförbundets sida framställs anspråk på viss ersättning per radierad match.«¹⁹⁰ Radiotjänsts representanter erbjöd i stället Fotbollförbundet viss tid i radioprogrammet för utsändning av förbundsmeddelanden, träningsråd m.m. Men man bemyndiga-

de också VD och programchefen att, obundna av styrelsens tidigare principiella inställning att inte betala någon ersättning för sådan radiering, fortsätta förhandlingarna och förelägga styrelsen förslag till uppgörelse som skulle innebära »gottgörelse i programtid och, om så visade sig oundgängligen nödvändigt för ernående av önskat resultat, därjämte även pekuniär ersättning«.

Men någon förlikning kom inte till stånd den här gången heller och snart var debatt- och konfrontationskarusellen åter i full gång, liksom strömmen av klagomål till pressen från framför allt lands-ortsbor som inte kunde förlika sig med att de skulle behöva vara utan kontakten med större fotbollstilldragelser trots att de troget betalade sin radiolicens; varför skulle fotbollslandskamperna bara vara förbehållna stockholmarna?¹⁹¹ Ömsom uppmanade man Fotbollförbundet att ge med sig, ömsom Radiotjänst att betala den ersättning som förbundet begärde för tillståndet att radiera. Förvisso tillät Fotbollförbundet 1934 radioutsändning från landskampen mellan Sverige och Norge på Stadion, men det torde som vanligt ha berott på att matchen spelades under den seriespelsfria högsommaren.¹⁹²

I juni 1936 avslår Fotbollförbundet Radiotjänsts framställning om tillstånd att utsända landskampen mellan Sverige och Norge, medan man »för propagandans skull« medger radiering av andra halvlek av landskampen mot Schweiz – den enda radioutsändning som Fotbollförbundet går med på under året och för vilken Radiotjänst får betala 1 200 kr.¹⁹³ I Dagens Nyheter ställde sig »Mr Jones« som vanligt kritisk till någon form av uppgörelse med Radiotjänst om det riskerade bli en finansiell förlust för idrotten, vilket han menade var fallet här, trots drygt 13 000 betalande – enligt hans beräkningar hade säkert »5 000–6 000 sommarstockholmare« valt att stanna hemma just på grund av utsändningen av andra halvlek, ett inkomstbortfall som inte skulle uppvägas av Radiotjänsts ersättning.

Den segdragna och infekterade konflikten mellan Radiotjänst och Svenska Fotbollförbundet skulle komma att nå sin kulmen våren 1937 i samband med en händelse som formar sig till en av 1937 års hetaste och mest omfattande pressdebatter alla kategorier. Händel-

sen i fråga var invigningen i maj månad (annandag pingst) av Råsunda Fotbollstadion och den samtidiga landskampen mellan Sverige och England – och Radiotjänsts rapportering från denna trots Fotbollförbundets proklamerade förbud.

Matchen föregicks av långvariga förhandlingar parterna emellan om radiering, förhandlingar som avbröts genom Fotbollförbundets definitiva avslag. Radiotjänst framställde då en förfrågan huruvida Fotbollförbundet ville tillåta ett direktreferat åtminstone av andra halvleken mot en ersättning av 1 500:–. Då även denna anhållan avslogs, ansåg sig Radiotjänst med hänsyn till hela landets fotbollsintresserade allmänhet nödsakad tillgripa åtgärden med ett fortlöpande efterhandsreferat från matchen, ett beslut som enligt uppgift i Röster i Radio också delgavs förbundet.¹⁹⁴

På Fotbollförbundet blev förvåningen stor eftersom man menade sig sakna varje uppgörelse med Radiotjänst om någon utsändning.¹⁹⁵ Skulle, menade förbundets sekreterare, kapten Rubenson, en framställning gjorts om att få radiera matchen, så hade den ändå säkert resulterat i ett avslag, eftersom förbundet inte önskade landskamperna radierade, »enär vi anse detta innebära en direkt konkurrens för oss. Skulle Radiotjänst icke desto mindre radiera matchen kommer Fotbollförbundet sannolikt icke att låta detta passera utan efterräkningar.« Radiochefen (sedan 1936) Carl Anders Dymling vidhöll dock att programmet med landskampen stod fast, men att det inte skulle bli någon radiering av matchen i egentlig mening, utan rapporter från den. Kort sagt, man tänkte att som sista utväg tillämpa samma metod som tio år tidigare, 1927, då man vägrades radiera matchen Sverige–Danmark och därför lät en stab av reportrar som sprang ut och in från arenan referera matchen från en plats utanför Stadion. Intressekonflikten var därmed total – för på Fotbollförbundet ansåg man att även ett sådant förfarande skulle innebära ett intrång på dess domäner.

Det starka motståndet från Fotbollförbundets sida kom sig förstås av att man ansåg direktutsändningarna i radio innebära publik- och därmed intäktbortfall, inte bara vid själva Englandsmatchen utan även för alla matcharrangemang i de lägre divisionerna runt

om i landet (Fotbollförbundet ordnade alltså inte flyttning av dessa till ett annat datum). Då klubbarna ute i landet var starkt beroende av matchinkomsterna blev det följaktligen för Fotbollförbundet ett riksintresse att inte ha denna konkurrens med radion. Hur avog inställningen var från Fotbollförbundets sida gentemot radiomediet kan förstås av att de inte gav med sig för opinionstrycket ens i detta fall, där det trots allt handlade om invigningen av Sveriges då största idrottsplats och dessutom nya nationalarena för fotbollslandskamper, med självaste England som gästande lag och där kung Gustav V skulle invigningstala inför en svensk rekordpublik (det blev 34 000 personer på Råsunda). Det handlade således om ett populärt riks-evenemang, per definition av exceptionell karaktär.

Radiotjänst vägrade emellertid ge vika i frågan. Sålunda installerade sig Jerring på matchdagen i ett hus c:a 200 meter från det nya Råsunda Fotbollstadion, »dock inte sämre placerat än att man tydligt kunde följa hörbilderna av preludierna; publikens jubel när spelarna kommo in, presentationen till tonerna av nationalmelodierna o.s.v.«.¹⁹⁶ Samtidigt placerades två reportrar inne på arenan. Men eftersom det var några minuter kvar till dess avsparken skulle göras, i kombination med att Jerring saknade möjligheten att direkt berätta om vad som tilldrog sig innanför, »underhöll han oss«, rapporterar signaturen »Hube« i Sydsvenska Dagbladet,

med så mycket annat i anknytning till matchen. Han talade om, hur han på sin hemfärd från England hade fått sällskap med det brittiska laget, hur man dryftat bandy, som engelsmännen voro helt ovetande om, hur man talat om den träning, som varje spelare i ligan måste underkasta sig, om tidigare nappatag av samma slag o.s.v. Faktiskt roade oss Jerring så ledigt och levande, att vi nästan voro på väg att glömma hela förtretet med det utestängda referatet, då han helt abrupt påminde om detta genom att efterlysa en kollega, vilken fem minuter efter stridens början skulle lämna en minnesbild av intrycken från starten.¹⁹⁷

Det första Jerring gjorde när han inledde sändningen var att förklara för lyssnarna att Radiotjänst hade gjort sitt yttersta för att bjuda lyssnarna direkt referat, då man förstått att en önskan om ett sådant var starkt förankrad bland landets radiolyssnare, men att Fotbollförbundet avslagit framställningen – varpå han erinrade om att lyssnarna bidragit till den nya idrottsarenan med sina tipsinsatser.¹⁹⁸

Radiotjänst utestänger tippningsverksamheterna

Det var emellertid inte alla som övertygades av Jerrings argument för att radion borde få sända Råsundamatchen, dvs. att lyssnarna bidragit till den nya idrottsanläggningen med sina tipsinsatser. För när ömmade Radiotjänst senast för de tippare som i över tre år, sedan starten 1934 av Tipstjänsts auktoriserade tippningsverksamheter, kämpat för att få tipsresultaten upplästa i radion?¹⁹⁹ Eller som en rubrik i Social-Demokraten löd i samband med att Radionämnden lade fram sin första årsredogörelse: »Hitlertal värdefullt inslag i svensk radio. Engelska tipsresultaten äro däremot tabu.«²⁰⁰ Radionämnden hade behandlat frågan om utsändning av de engelska tipsresultaten och därvidlag tagit del av programrådets uttalande år 1935, att sådan utsändning »icke borde ifrågakomma«, något som nämnden alltså anslöt sig till.²⁰¹ Mot bakgrund av att vid denna tid omkring en miljon svenskar tippade varje vecka, vilka dessutom i synnerligen hög grad var radiolicensbetalare och därigenom rimligtvis borde haft rätt att ställa vissa krav på radions nyhetstjänst, måste det onekligen ha krävts ett visst mått av mod inom Radiotjänst att fatta ett sådant, bland folkmajoriteten föga populärt beslut.²⁰²

Saken var nämligen den, att till följd av tippningens tilltagande popularitet i början av 1930-talet, då tippandet visade en tendens att stadigt öka trots myndigheternas insatser att stävja företeelsen, hade trycket ökat på regering och riksdag att legalisera tippandet under ordnade former. En ansökan om detta ingavs därför till regeringen i april 1933, gemensamt undertecknad av 44 idrottsklubbar och 8

klubbtipsföretag bara i Stockholm – ett mått på det folkliga stödet. Detta ledde till att Kungl. Maj:t i juni 1934 slutligen utfärdade en förordning gällande vadhållning i samband med tävlingar. I denna förordning stipulerades att hela nettobehållningen (vilket i realiteten skulle bli ca fem procent av intäkterna) skulle komma idrottsrörelsen tillgodo.

I september 1934 medgav så regeringen bildandet av AB Tipstjänst, som hade att »för allmänheten anordna vadhållning i samband med idrottstävlingar, dock ej hästtävlingar«. »Bra namn, förresten, Tipstjänst«, tyckte »Mr Jones« i Dagens Nyheter: »Det var Dagens Nyheter chefsredaktör, Sten Dehlgren, som tog det ur luften – efter Radiotjänst – och donerade det med varm hand.«²⁰³

Kravet från lyssnarhåll att radion skulle meddela resultaten från tipsmatcherna, dvs. de engelska ligamatcherna i fotboll, blev omedelbart ett stort problem för Radiotjänst. Att nämna ordet »tips« i radion gick inte för sig, menade man, eftersom det skulle ge företaget Tipstjänst otillbörlig reklam. Något som kan tyckas märkligt, med tanke på att både Radiotjänst och Tipstjänst var monopolföretag, vars verksamheter strikt reglerades genom avtal med staten. Dessutom var Tipstjänst i viss mening lika icke-kommersiell som Radiotjänst – Tipstjänst hade tillkommit för att staten skulle kunna kontrollera tippningen i landet och dessutom ta hand om och fördela intäkterna av verksamheten. (Under lång tid, ända in på 1940-talet, fick Tipstjänst inte gå ut och göra reklam för sin verksamhet i pressen, eftersom det från högre håll ansågs föreligga en risk för att tippningen då skulle ruinera svenska folket såväl ekonomiskt som moraliskt.)

Lika hårt som Radiotjänst höll på de folkbildnings- och uppfostrarideal som stipulerats i verksamhetsstadgarna, höll företaget på kraven om objektivitet och opartiskhet. Man var från Radiotjänsts sida helt enkelt paniskt rädd för att på något sätt ge avkall på dessa höga ideal. Inte utan fog, förvisso. För så fort det lyckades någon radiotalare i exempelvis ett föredrag att på något sätt framhålla en speciell produkt eller ett företagsnamn, anlände lika ofelbart som omedelbart protestskrivelser till Radiotjänst från konkurrenter eller

andra företag, organisationer o.dyl. som såg sig kallade att även de uppmärksamma lyssnarna på sin utmärkta existens. Således var man på det halvstatliga monopolföretaget AB Radiotjänst ytterst ovillig att, som man såg det, göra reklam för AB Tiptjänst, hur halvstatligt och monopolbärande även detta bolag än var.

Samtidigt torde det ha spelat in i Radiotjänsts bedömning att tippning på fotbollsmatcher, ehuru en omedelbar succé i de breda folklagren, länge från många håll betraktades som ovälkommen. Så framhöll expempelvis en läroverksadjunkt vid en konferens anordnad 1931 av Föreläsningsförbundens riksorganisation angående förhållandet mellan idrotten och föreläsningsverksamheterna, att det vore värdefullt om idrottsrörelsen kunde utvidga sitt program till att »omfatta även kulturell fostran« och att det var hans bestämda uppfattning »att den aktiva idrottsrörelsen har en mycket stor kulturell betydelse i och för sig. Däremot har jag mycket liten respekt för den publik som väsentligen sysselsätter sig med att skrika och tippa.«²⁰⁴

Men tämligen omedelbart efter legitimeringen av tipsverksamheten genom bildandet av Tiptjänst börjar alltså kraven resas i pressen på att Radiotjänst skall börja meddela tipsresultaten. Ett exempel är följande pressinlägg, daterat juni 1934:

Nu, då det med sådan iver tippas på de engelska ligamatcherna och ett särskilt bolag bildats för tippning, varför då inte låta oss få höra matchernas resultat i dagsnyheterna som utsändas i radio? Det bleve nog till största glädje över hela Sverige för många tusen tippare. Med litet god vilja från Radiotjänst och Tiptjänst skulle nog hindren ej vara större än det går att komma över dem. Alltså, tillmötesgå oss tippare och låt oss höra dessa nyheter, helst kl. 7.15 e.m.²⁰⁵

En annan insändare undrade apropå de fruktlösa försöken att förmå Radiotjänst att i kvällsnyheterna meddela matchresultaten på tipskupongen hur det kunde komma sig att radion »med glatt mod« offentliggjorde utgången av dragningarna i penninglotteriet samt resultaten vid de travtävlingar där det likaledes spelades för fullt och

där spelarna dessutom hade en helt annan möjlighet att på ort och ställe erhålla kännedom om resultaten (och hämta ut sina vinster) – innebar det att spel på toto och lotteri på något sätt var mer moraliskt högstående än fotbollstippning?²⁰⁶ Eller kunde det förhålla sig så, att Radiotjänst gjorde skillnad mellan överklassnöje och folkhobby?

Våren 1936 tog tidningen Vi Tippa saken i egna händer genom att till Radiotjänst i mycket hövlig, närmast servil ton överlämna en petition från sina läsare som man menade önskade att resultaten av de engelska fotbollsmatcherna

blevo upplästa i radio under lördagarna. [...] Då emellertid under vår- och höstsäsongen även svenska lags matcher äro föremål för tippstävlingen, våga vi hövligast anhålla, att dessa resultat också kungöras genom rundradion å lämplig tid å söndagarna sedan tävlingen genomförts och matchresultaten inlevererats till T. T. Redan nu kungöras ju resultaten av matcherna i division I, men då tipskupongerna även omfatta matcher i divisionerna II och III, samt vid enstaka tillfällen även division IV, skulle det vara av ytterligt stort värde för tipparna runt om i landet, att även dessa resultat bleve kungjorda i samband med söndagens idrott.²⁰⁷

På Vi Tippa menade man sig vara övertygad om att man med denna hemställan tolkade »många tiotusentals radiolyssnares mening«, och att redovisandet i radio av tipsresultaten skulle vara av ett alldeles särskilt värde för lyssnarna i Norrland, då det för dem i vissa fall kunde dröja ända upp till tre dagar innan de genom pressen fick vetskap därom. Det var också Vi Tippas övertygelse »att ett villfarande av vår begäran, skulle tjäna hela den svenska idrottsrörelsen, om icke direkt, så indirekt därigenom att vinsten å tipsrörelsen ökades till idrottens förmån«. Men man passade också på att förmedla en del av sina läsares förvåning över att resultaten av de olika trav- och galopptävlingarna och därmed sammanhängande totalisatorspel, »så utförligt omnämnas i radion under det att fotbollsresultat

tatens återgivande är begränsat i hög grad«. Gjorde alltså Radiotjänst trots allt skillnad mellan överklassnöje och folkhobby?

Från Radiotjänsts sida inlät man sig emellertid inte på någon diskussion i frågan utan tillhandahöll bara genom den för året nytillkomne radiochefen Carl Anders Dymling (riksprogramchef och VD) det abrupta, i en enda mening uttalade svaret, att »styrelsen icke funnit skäl bifalla framställningen«. ²⁰⁸ Radiotjänsts för många människor kontroversiella beslut att ignorera Tipstjänsts verksamheter och de åtföljande protestyttringarna från publikleden ledde till att tipsfrågan strax därpå, i maj 1936, kom att behandlas i Radionämnden, som tillkom just 1936 och övertog det fram till utgången av 1935 verkande Programrådets uppgift att granska programverksamheterna. ²⁰⁹ Vid denna Radionämndens behandling i maj 1936 av frågan rörande »utsändning i svensk radio av resultaten av de engelska ligamatcherna till tipparnas tjänst« fann man dock ingen anledning att avvika från Programrådets negativa uttalande från september 1935, som man alltså anslöt sig till. ²¹⁰

Våren 1937, före Råsundamatchen, for Jerring till London för att referera inte bara kröningshögtidligheterna utan även den stora fotbollscupfinalen på Wembley mellan Sunderland och Preston. Det var första gången den engelska cupfinalen direktrefererades i svensk radio och utsändningen mottogs väl i Sverige. ²¹¹ Men inte heller denna propagandautsändning kom att påverka de svenska tipparnas belägenhet.

Dock blev 1937 det år då tipsfrågan på allvar kom att sugas in i bråket mellan Radiotjänst och Fotbollförbundet till följd av att Radiotjänst utestängdes från den tidigare nämnda invigningen av Råsunda Fotbollstadion och landskampen Sverige–England.

När matchen väl kommit i gång fick de två reportrarna var femte minut bege sig med sitt manus till Jerring, som sedan berättade vidare till radiolyssnarna. Det blev åtta referatbitar i vardera halvleken. Råsundastadions ledning beredde vissa svårigheter för »serie-referenterna« att passera genom grindarna, »men trots detta arbetade systemet så perfekt att slutresultatet kunde meddelas två minuter efter det att pipan gått för full tid«. ²¹² Vid ett tillfälle blev det emeller-

tid några minuters uppehåll, eftersom referenterna »kom bort«.

Det blev dock, menade »Hube«, i stort ett »ganska blekt referat – och i synnerhet slätstruket i jämförelse med de mustiga, livliga och av temperament bräddade skildringar, vilka Jerring är mästaren framför andra att servera«. ²¹³ »Hube« påpekade även att det »kanske inte [skulle] vara ur vägen, om Fotbollsförbundets höga ledning i någon mån erinrade sig, att den bär ansvar även för mera än sitt bankkonto«, eftersom det lag som kämpade mot engelsmännen »räknade medlemmar från olika delar av landet« och eftersom

vi ute i landsorten på skilda håll, som offra våra tipsinsatser och som glatt oss att vinsterna på våra äventyrligheter i stor utsträckning kommit just fotbollen till godo i form av stöd till Råsundabygget, vi betraktas plötsligt av fotbollsförbundets ledning som närmast mindervärdiga. Annars är nog den riktiga meningen den, att ett direkt referat av Sven Jerring i längden gjort fotbollen och dess förbund en vida större tjänst än den restriktiva maktlystnaden i måndags. Tusen sinom tusen ha fått smak för leken med läderkulor just genom Jerrings sätt att förklara matcherna. Nu kunde vi emellertid blott konstatera, vilket trevligt lyssnarnöje vi blivit berövade.

De allra flesta debattinläggen fördömde liksom »Hube« Fotbollförbundets okänsliga handläggning av konflikten. I Aftonbladet påpekade en insändarskribent att genom »dagstidningarna och fackpressen samt radion har hos den svenska allmänheten skapats ett stort och levande intresse för fotboll« – och om »den svenska fotbollssporten genom press och radio blivit gjord till ett helt folks intresse, då föreligger också en moralisk skyldighet att med utnyttjande av vår moderna tekniks möjligheter ge publiken de reportage den begär«. ²¹⁴ Även Fotbollförbundet hade emellertid sina försvarare, bl.a. Dagens Nyheters »Mr Jones«, som liksom vid tidigare kontroverser ställde sig på idrottsförbundets sida och propagerade för deras rätt att värna om sina ekonomiska intressen. ²¹⁵

Dock menade exempelvis Aftonbladet att Fotbollförbundet blot-

tade att de »hade mera styrka i vadorna än psykologi« när de utestängde Radiotjänst.²¹⁶ I Svenska Dagbladet tryckte man på att »radions män känna alltjämt sitt ansvar mot hela landets lyssnarkår, en känsla som förmodligen de senaste dagarna intensifierats genom floder av insändare«.²¹⁷ I Västerbottens-Kuriren tyckte man att de »hallåmän« som genomförde sändningen åtminstone skulle ha »hela Norrlands tack« – »vi som bo så här ogynnsamt till för de viktigare sporthändelserna bli topp tunnor rasande över den nu senast visade njuggheten. Ty, som Jerring sa: Vi ha ju i alla fall också med våra tipsinsatser inte så litet bidragit till Råsundas tillkomst.«²¹⁸ Dagens Nyheter, som talade om »Jerrings och hans kollegers journalistiskt sett prima bedrift att trots motigheterna bereda det svenska folket nöjet att höra hur det svenska landslaget klarade sig mot de durkdrivna britererna«, menade i likhet med Smålands Folkblad att genom Fotbollförbundets »självgoða beslut om radieringsförbud en schism uppstått inte endast mellan förbundet och Radiotjänst utan även mellan förbundet och den breda allmänheten«, varpå man ställde en from förhoppning till att den nye ordföranden för Fotbollförbundet, disponent Elof Ericsson, skulle kunna etablera ett mer konstruktivt förhållande till Radiotjänst än sin föregångare.²¹⁹

I en tidningsintervju förklarade radiochefen Dymling Radiotjänsts ställningstagande och framhöll därvidlag just det faktum, att Råsunda fotbollstadion till 75 procent åstadkommits »genom tipsmedel från tippare i hela landet«, samtidigt som han, något retoriskt, frågade sig om »det verkligen anses rimligt, att många tusen intresserade landet runt utestängas från ett sådant evenemang bara därför att några stockholmare i annat fall kanske inte bege sig ut till Råsunda utan sitta hemma och lyssna?«.²²⁰ Det var, menar Dymling, inte fråga om att Fotbollförbundet skulle ta några ekonomiska risker, »eftersom en mycket god inkomst var säkrad redan på förhand. Nu ha vi i Radiotjänst gjort vårt, och det blir allmänhetens sak att döma mellan oss och fotbollsförbundet. Kräver opinionen radioferat av de viktigaste matcherna så böra sådana utsändningar också komma till stånd.« Svaret från Fotbollförbundets sida blev att tillsätta ett utskott med bemyndigande »att slutföra saken till det

yttersta, om så erfordras«, dvs. eventuellt stämma Radiotjänst.²²¹

Mot slutet av den så konfliktfyllda månaden maj 1937 började den hätska debatten ebba ut och i början av juni erhöll Radiotjänst genom Elof Ericsson ett »meddelande om att förbundet voro villigt förhandla rörande radiering av fotbollsmatcher, samt att till dess förhandlare utse herrar Ericsson, Hallgren och Arnborg«. ²²² Radiotjänst företrädde vid förhandlingarna av Dymling, som lade fram ett förslag till överenskommelse med Fotbollförbundet, vilket efter ytterligare förhandlingar omarbetades för att i augusti 1937 slutligen godkännas av båda parter. I denna överenskommelse, som till en början skulle gälla från den 1 januari till den 31 december 1938 och sedan eventuellt förlängas till att gälla ytterligare ett år i taget, postulerades att

– [fotbolls]Förbundet ger Radiotjänst tillstånd att i radio utsända referat av *fyra* svenska landsmatcher per år enligt Radiotjänsts val, oavsett om matcherna spelas på hemma- eller bortaplan.

– att Förbundet förbinder sig att vid match på bortaplan mot nordiskt landslag av vederbörande organisationer utverka tillstånd till dylikt referat och att vid match mot övriga utländska länder på det mest effektiva sätt understödja Radiotjänsts framställning om medgivande till radiering.

– att Radiotjänst för direkt referat i radio av tre svenska landsmatcher till Förbundet erlägger kr 10.000:– samt för ytterligare en landsmatch kr 2.000:–.

– att Radiotjänst emellertid utan ersättning må direktreferera i radio landsmatch mellan Sverige och icke nordiskt land, därest sådan match äger rum utanför Sverige och vid tidpunkt, då serie-match eller annan därmed jämförlig match icke pågår.

– att Radiotjänst äger rätt att utsända kortare efterhandsreferat från landsmatcher eller andra matcher och illustrera dessa med under matchen upptagna grammofonskivor.

– att Radiotjänst och Förbundet förbinder sig att inom ramen av för vardera institutionen gällande bestämmelser och utbildad hävd på allt sätt stödja varandras verksamhet.²²³

Men det var som sagt inte bara i Sverige som det förekom friktion mellan radion och fotbollsförbundet. Medan Norges och Finlands fotbollsförbund vid det här laget kommit överens med sina respektive radioföretag pågick i Danmark en konflikt liknande den i Sverige.²²⁴ Men även i Danmark nås i början av september 1937 en överenskommelse »rörande transmission av landsmatcher under tiden den 1 april 1938 – den 31 mars 1939«.²²⁵

Kvar stod nu bara att ordna en samnordisk överenskommelse gällande överföringar av landskampsreferat. Det förekom nu också förhandlingar på nordisk nivå, föranledda bl.a. av landskampen mellan Sverige och Danmark på Råsunda under hösten 1937.

Bakgrunden till detta skeende har till viss del kartlagts av förre radiomedarbetaren Ville Zilliacus, som framhåller att idrottsöverföringarna vid sidan av bl.a. reportageverksamheterna även kom att bli viktiga för det nordiska radiosamarbetet (som i organiserade former kan dateras redan till våren 1923).²²⁶ Exempelvis refererade Jerring i september 1929 friidrottslandskampen mellan Finland och Sverige i Helsingfors – en match inför vilken han brevlades hade lovat dels att sända ritningar över hur man på Stockholms Stadion löst tekniska problem, dels att medföra mikrofon. Jämfört med utbytet före 1928 hade det spontana och sporadiska vid det laget ersatts av en mera systematisk bevakning. Eftersom det ännu saknades inspelningsmöjligheter blev det, menar Zilliacus, händelserna själva som kom att avgöra tema och datum – spridningen över det nordiska fältet blev beroende av efterfrågan och »denna sunda 'programpolitik'« tycks ha lett till ett för dåtida förhållanden mångsidigt urval, »där aktualiteter och idrott varvades med opera och föredrag«.²²⁷ Idrotten kom också indirekt att spela en roll för den serie stadsporträtt – en tidig form av reportage – som samsändes över Norden i början av 1930-talet. När Helsingfors presenterades i februari 1931 och Oslo i mars 1932 skedde det i anslutning till idrottsevenemangen VM på skridskor respektive Holmenkollentävlingarna, som man alltså i sammanhanget kan sägas ha åkt snål-skjuts på.²²⁸

Men idrotten bidrog också med att ställa till problem i samman-

hanget genom ovilligheten från olika idrottsförbund att tillåta radioöverföringar, något som satte radioföretagen under stor press på grund av de massiva, ständigt ökande kraven från lyssnarhåll på utsändningar från de stora idrottsevenemangen. Zilliacus menar att radion, »som man trott vara ett villigt redskap för allt och alla«, vid mitten av decenniet »höll på att vecklas in i ett nät av paragrafer, dikterade av idrottsledare, skalder, musiker, nyhetsbyråer, dramatiker osv.«.

En omsvängning började dock komma till stånd i samband med den tredje nordiska programchefskonferensen i Oslo i maj 1936 (de två första hölls under 1935 i Stockholm respektive Köpenhamn) som förutom mer statusbemängda programfält som teater, konsertmusik och reportage även kom att beröra »såväl aktualitets- som underhållningsprogram och problem i samband med dem«. ²²⁹ Enligt Zilliacus vägar man här kanske tala om »en medveten strävan till större 'radiomässighet' och mod att ge mikrofonen chanser där den kom särskilt väl till sin rätt« eftersom radiopubliken under 1936 fick uppleva »två sådana tyngdpunkter«, olympiska vinterspelen i Garmisch-Partenkirchen och sommarspelen i Berlin, »då inte minst bolagens tekniska personal med koordinerade överföringar etc. fick licenstalen att stiga«. ²³⁰

Det för idrottsutsändningarnas del viktigaste resultatet av det nordiska samarbetet under 1930-talet kom att bli den vid den fjärde programchefskonferensen i Helsingfors i maj 1937 utfärdade rekommendationen att »referaten från fotbollsmatcher och andra idrottliga sammanhang borde säkerställas genom underhandlingar och avtal med respektive centralförbund«. ²³¹ Det är mot bakgrund av detta som konferensen i Stockholm den 28 augusti 1937 mellan de nordiska fotbollsorganisationerna och de nordiska radioföretagen skall ses eftersom man då träffade en principöverenskommelse angående radiering i samtliga nordiska länder av viktigare matcher. Kanske kan man även säga att det var ett avtal som slöts i rättan tid. Mot slutet av 1930-talet började krigsmolnen att torna upp sig på den europeiska himlen. Den femte programchefskonferensen i Stockholm i maj 1938 och den sjätte i Köpenhamn i maj 1939 kom

därför att präglas av allvarsstämning och försiktighet. Redan i Stockholm var mötet uppdelat på de tre etablerade sektionerna föredrag, musik och dramatik, medan aktualiteter och underhållning liksom skolradion saknade eget forum.²³²

Vid konferensen i Stockholm i augusti 1937 mellan de nordiska fotbollsorganisationerna och de nordiska radioföretagen träffades alltså en principöverenskommelse »angående radiering i samtliga nordiska länder av ett begränsat antal viktigare matcher« – en överenskommelse som officiellt skulle träda i kraft den 1 april 1938 och gälla för ett år framåt.²³³ Överföring kom också till stånd från den tidigare nämnda fotbollslandskampen mellan Sverige och Danmark på Råsunda hösten 1937, en match som kom att refereras av Radiotjänstmedarbetaren Sven Wilson – »samme man, som gav oss friidrottslandskampen i Berlin härförleden på ett så medryckande sätt« – eftersom Jerring befann sig i USA (från flera håll i landet rapporterades att publiksiffrorna i seriematcherna sjönk till följd av landskampen, något som fick »Mr Jones« att åter rycka ut till Fotbollförbundets försvar och kräva att stormatcher som denna skulle tas upp på grammofonskiva för senare utsändning).²³⁴

Efter ingångna avtal under 1937 mellan Radiotjänst och Svenska Fotbollförbundet respektive mellan de nordiska radioföretagen och dito fotbollsorganisationerna, kunde radiolyssnarna äntligen vara säkra på att få ta del av de stora fotbollsmatcherna. Det folkliga fotbollsintresset nådde under andra halvan av 1930-talet nya höjder, och ansvariga parter – Radiotjänst och Fotbollförbundet – hade som det tycks inte mycket mer att välja på än att söka anpassa sig efter trycket från allmänheten.

På samma sätt, men under betydligt mer konfliktfria former, svarade utsändningarna av friidrottslandskamperna mot och bidrog till svenska folkets tilltagande idrottsintresse. När Sven Wilson, språkkunnig fil. kand. med journalistmeriter som kommit till Radiotjänst 1932, en söndag sensommaren 1937 refererar nämnda landskamp mellan Sverige och Tyskland i Berlin finns omkring 1 030 000 radiolicensinnehavare, och riksprogramchefen Dymling menade sig ha intrycket att »de alla lyssnade på svensk-tyska lands-

kampen i allmän idrott [...]. Radiotjänst har nog aldrig haft så många lyssnare som den söndagen.«²³⁵

Ett axplock av större idrottsevenemang som utsändes i radio under 1937 ger ett mått på idrottens nu – till skillnad från vid radiostarten 1925 – självklara plats i radioprogrammet: landskamper i friidrott mot Tyskland, Holland och Ungern, i bandy och brottning mot Finland, i boxning mot Norge; vidare VM i skytte i Helsingfors, EM i »fribrottning« i München, SM i friidrott, »skidlöpning« och terränglöpning, Grand Prix för motorcyklar i Saxtorp och »finalen om The English Cup« i London.²³⁶

Olympiska spelen 1932 och 1936

LOS ANGELES OCH LAKE PLACID 1932

De första svenska radioutsändningarna från ett olympiskt spel var Sven Jerrings redan behandlade 15-minutersrapporter hem till Sverige var kväll under de två veckor OS i Amsterdam 1928 varade. När det 1932 blivit dags igen, lät utsändningar sig dock inte göra lika lätt, eftersom spelen denna gång gick av stapeln på andra sidan oceanen, i USA – vinterspelen i Lake Placid och sommarspelen i Los Angeles. Avståndet var helt enkelt för stort för radiosändningar. Det skulle dröja ytterligare elva år, till 1943, innan de första direktsändningarna över Atlanten kom till stånd. Men då handlar det å andra sidan, som vi skall se, om just ett sportevenemang – Gunder Häggs USA-turné.

På frågan om de svenska radiolyssnarna på samma sätt som i Polen och England hade att emotse åtminstone en »kortare stunds kontakt med de tävlande landsmännen i Lake Placid« svarade riksprogramchefen Julius Rabe att det skulle bli en alldeles för dyrbar historia och att man på Radiotjänst inte fått något meddelande utifrån om dessa arrangemang: »För övrigt är det tekniskt riskabelt. Man kan inte för tio minuters utsändning betala på ett ungefär lika mycket som ett helt veckoprogram annars kostar. F.ö. äro ju dessa vinterspel endast en detalj i det hela och så vitt jag kan finna icke

av sådan betydelse att så stora risker kunna tagas för vår del.«²³⁷

Så det blev ingen USA-resa för Jerring det året, trots att han av Bonniers förlag erbjöds att för deras räkning företa en två månaders resa till OS i Los Angeles. I stället kom Jerring att sitta hemma i studion och, som han själv uttrycker det, sätta kött på telegrammen från USA.²³⁸ (Tekniska problem var vid denna tid inte någonting som begränsade sig till det mellankontinentala planet. När exempelvis ett flertal länder året därpå, 1933, anmälde sitt intresse av att referera hem från skidspelet i Sollefteå så uppstod genast problem, eftersom radioutsändningarna måste sändas per tråd till Spånga och man hade att samsas om endast fem telefonlinjer.)²³⁹ För att i någon mån kompensera för de uteblivna sändningarna från USA försökte Radiotjänst i stället satsa på reportage från OS-förberedelserna hemmavid. Dessutom förfor man på samma sätt som vid OS 1928 i det att man sände en serie föredrag kring de olympiska spelens historia.

BERLIN OCH GARMISCH-PARTENKIRCHEN 1936

Något som i högre grad än den knappa rapporteringen från OS i Los Angeles torde ha bidragit till svenska folkets tilltagande idrottsintresse mot slutet av 1930-talet, de svenska framgångarna i Los Angeles till trots, var de omfattande utsändningarna 1936 från vinter-OS i Garmisch-Partenkirchen och sommar-OS i Berlin.

Vinterspelet i Garmisch-Partenkirchen i februari skulle komma att utförligt skildras i svensk radio. Radiotjänst sände Sven Jerring »till kampplatsen, och det är ju en förstklassig garanti för bästa tänkbara svenska radioreportage från de med stor spänning emotsedda tävlingarna«, som en tidning uttryckte det, samtidigt som man uttalade en förhoppning om att radioprogrammen skulle anpassas »efter de olympiska händelserna, så att man slipper avbrott för underhållningsmusik, föredrag eller språklektion mitt i en spännande olympisk final. Men det bör väl gå att ordna med litet god vilja, allra helst som de olympiska sensationerna utspelas under förmiddagstimmarna.«²⁴⁰ Jerring var dock inte ensam utsänd. Med sig hade han sportjournalisten Sven Lindhagen, som i den egenska-

pen medverkat i radiosammanhang sedan 1929. Men det var Jerring som var huvudreferent vid de stora händelserna medan Lindhagen huvudsakligen levererade rapporter från banorna och även agerade bisittare.

Bland det som sändes märks, vid sidan av bl.a. invigningshögtidligheten, de med stort svenskt intresse omfattade skidtävlingarna på 18 och 50 km.²⁴¹ Dock sändes loppet inte i sin helhet, eftersom de tog alltför lång tid i anspråk. I stället gick man till väga på samma sätt som vid SM-tävlingarna på skidor de närmast föregående åren, dvs. man sände från tävlingarnas sista och mest spännande hälft. Referatet från 18-kilometersloppet återgavs i bl.a. Ny Tid: »Dalmasen Matsbo kilar in på god tid. Svenska lägret väntar med spänning på Larsson, han faller i sista backen just i spurten, sekunderna äro dyrbara. Jerring och Lindhagen heja på svensken. De hetsa upp sig i väntan på tiden. 1,14,38 lät glädjebudskapet, han leder tävlingen!«²⁴² Erik Larsson vann och »hela svenska folket, som dock under de senaste åren blivit rätt härdad mot sådana sinnesrörelser, deltog kanske mer än någonsin i de svenska olympiamännens glädje«, menade man i Svenska Dagbladet, där bl.a. den populäre artisten och filmkomikern Thor Modéen fick ge utlopp för sin glädje över den svenska segern.²⁴³ Efter 50-kilometersloppet var lyckan fullständig, eftersom svenskarna lade beslag på de fyra första platserna.²⁴⁴ Detta gav signaturen »Eveo« i Svenska Dagbladet anledning att kåsera över

tävlingsbanans spännande dramer. Dessa dramer äro en högklassig form av improvisation. De diktas medan de utföras. De skrivas med blod och nerver. Sydeuropéerna förstå icke denna form av dramaturgi. De begära hastigt växlande, sensationella scener [...]. Må de ligga hemma när 5-milen går... Vilka spännande timmar också för oss som bara följde tävlingen med hörseln! Rapporterna från kontrollerna höllo spänningen vid liv.²⁴⁵

En orsak till att det fanns »skäl att hoppas på ett synnerligen njut-

bart referat« från bl.a. störtloppet var de tekniska arrangemangen, som »i Ga-Pa överträffa allt vad man tidigare hört talas om«. ²⁴⁶ Bland annat lanserades en serie helt nya, mobila utomhusmikrofoner, dvs. sladdlös kortvåg, och »de modernaste förstärkningar«. Kortvågssändarna möjliggjorde direktrapportering inifrån åkdon i rörelse som t.ex. en bobsleigh (en teknik som idag utvecklats så att vi i TV via minimala kameror kan följa ett Formel 1-lopp från förarposition i någon av bilarna), men underlättade också referat av skidloppen i skogsmiljö.

Dock kunde Jerring inte genomföra allt han hade velat, »t.ex. gå ut på banan etc., intervju de olympiska idrottsmännen i större utsträckning, höra meningar och yttringar från alla håll och kanter etc. Man var nämligen fastlåst i sin talhytt, men där hade man ju det så bra man kunde tänka sig.« ²⁴⁷ Med det stora antalet referenter hade det varit »stopp omöjligt att arrangera, så vi hade kunnat röra oss med våra mikrofoner«, menar Jerring. På plats fanns radioreferenter från arton nationer, och flera länder hade sänt två eller fler – bl.a. hade Norge sänt fyra och Finland tre man. ²⁴⁸ Vid hemkomsten skriver Jerring om arrangemanget: »Reportaget från Ga-Pa var Sveriges hittills största, kvantitativt sett, omfattande 13 utsändningar på sammanlagt 625 minuter, dvs. över 10 timmar. De siffrorna komma med säkerhet att överträffas i Berlin.« ²⁴⁹ Ett tecken på spelens popularitet var att de även togs upp i den lätta familjeunderhållningsföljetongen om Familjen Björck: *Sveagatan 13, 2 tr. upp. Familjen Björck i Garmisch-Partenkirchen.* ²⁵⁰

När det sedan började dra ihop sig till sommarspelen i Berlin gjorde Jerring, som åter var Radiotjänsts utsända, denna gång tillsammans med Sven Wilson, bl.a. en visit hos »olympiaaspiranter« runt om i landet. Omkring sju grammofonupptagningar gjordes under de sista 14 dagarna före spelen »och detta«, menade man i Svenska Dagbladet, »på ett sätt, som kom lyssnaren att känna sig som om han vore med på Stadion, Ullevi, Malmö idrottsplats, Brandkårens gymnastiksal eller i Sportpalatsets simhall«. ²⁵¹ Stadionchefen Erik Bergvall skildrade i tre kåserier sina personliga minnen från de gångna olympiska spelen, kåserier som illustrerades med

tävlingsreportage och intervjuer med gamla olympiamän.²⁵² I programpunkten »*Jag kallar världens ungdom...*« talade bl.a. ett antal idrottsledare om sina synpunkter på världstävlingarna och om de svenska förberedelserna.²⁵³ Det var Nils Backlund, Rolf von Heidenstam, Einar Råberg, Anton Johanson och Bo Lindman.

Från och kring själva tävlingarna i Berlin sändes under de två veckorna sammanlagt drygt 12 timmar under rubrikerna *I Olympiastadion* (direktsändningar) och *Olympisk dagsrapport*.²⁵⁴ Stommen i utsändningarna var sistnämnda *Olympisk dagsrapport*, som avgavs varje vardagseftermiddag kl. 18.30 och söndagseftermiddag kl. 17.30 – rapporter som innehöll alla för den svenska allmänheten intressanta resultat, grammofonupptagningar av avgörande tävlingsmoment, skildringar från de olympiska byarna, intervjuer etc.²⁵⁵ Den här gången var 39 olika radioföretag representerade vid spelen och Nazityskland lade under ett sken av vänlighet ner stora resurser på att ombesörja deras krav och bekvämlighet. I Sverige fick Telegrafverket ordna med extra telefonledningar för att klara av den hektiska nyhetsförmedlingen.

Evenemanget blev en klar succé bland de svenska radiolyssnarna. En röst från insändarleden:

I tusentals trogna radiolyssnares namn tar jag mig här friheten att efter Olympiadens slut sända er ett hjärtligt tack. Vi glömma ej hur vi med nerverna på helspänn följde edra skildringar av Lidmans lopp, fotbollsreferatet Sverige–Japan, simningarna 1500 meter, där Arne Borgs rekord stod på spel m.m. Det måste erkännas att vi radiolyssnare då andligen voro med i Berlin. Vi sågo faktiskt löparna eller simmarna framför oss, trots att televisionen ännu ej tagits i bruk i Sverige.²⁵⁶

Vilket arbete som låg bakom dessa olympiarapporter kunde man blott ana, menade en annan insändare: »Ett är säkert – med aldrig sviktande humör och aldrig sinande intresse ha redaktör Jerring och doktor Wilson i ord framställt Berlinolympiaden levande för oss.«²⁵⁷

Carl-Adam Nycop har påpekat att 1930-talet innebar en snabbare

kommunikationsteknik – från de olympiska spelen i Antwerpen 1920 och Paris 1924 hade man skrivit resebrev eller, som kompanjonerna Erik Bergvall och Anton Johanson, sänt telegram på kostnadsbesparande kod, men Berlin-OS 1936 blev »den första 'telefonolympiaden'«. ²⁵⁸ Bland annat hyrde Sven Låftman, nu sportchef på Nya Dagligt Allehanda, inne på stadion en speciell redaktionsbox där man inte bara beställde telefonsamtal utan också utnyttjade en installerad teleprinter.

Dock skulle det visa sig att inte bara tekniken fällde utslaget bland sportintresserade i Stockholm. Aftonbladets Arne Lindström och Per-Erik Lindorm var, menar Nycop, specialbegåvade på att extemporera referaten till mottagarna på hemmaplan där deras material togs om hand med stor skicklighet. Den sommaren växte därför Aftonbladets lösnummerförsäljning i stora språng i förhållande till Nya Dagligt Allehanda (Expressen startades först 1944) – sportjournalistiken hade åter spelat en betydande roll då det gällde att bygga upplaga. ²⁵⁹ Även morgontidningarna mobiliserade specialstyrkor för Berlin. »Mr Jones« på Dagens Nyheter tog med sig en talrik skara medarbetare, bland dem Barbro Alving, signaturen »Bang«, som snart skulle inta sin plats bland reportereliten. Svenska Dagbladet engagerade författaren Sten Selander som skrev närmast lyriska skildringar från tävlingarna på stadion. Nycop själv fick i uppdrag att leda Förenade Landsortstidningars olympiareaktion, bestående av fyra journalister.

Att vinter- och sommarspelen 1936 fick ett sådant genomslag i och genom radion måste alltså sättas i relation till den – på grund av främst tekniska och geografiska orsaker – bristfälliga rapporteringen i radion från de föregående spelen, 1928 och 1932, men också till den massiva pressrapporteringen före, under och efter spelen. I hög grad kom medierna här att relatera till och förstärka varandras rapportering och uppmärksamhet bland svenska folket.

Dagens Eko med sportnyheter

Av betydelse även för radions idrottsrapportering var starten den 1 oktober 1937 av *Dagens Eko*, en egen nyhetskommenterande programpunkt vid sidan av TT:s nyhetssändningar. Redan dagen efter premiären handlade det bl.a. om landskampen i fotboll mellan Sverige och Danmark. Om detta skriver Göran Elgemyr: »Telefonen kom då till användning. Ceve Linde satt i Stockholm och hans kollega Johannes Gandil i Köpenhamn. Här fick de idrottsintresserade lyssnarna en aktuell kommentar.«²⁶⁰ *Dagens Eko*, som hade ungefär två tre inslag, vilka var upp till åtta minuter långa, sändes inte på söndagskvällarna. I stället sändes då programpunkten *Dagens idrott*. Vid en genomläsning av den första tidens Ekolistor är det, menar Elgemyr, särskilt två områden som märks mycket snabbt. Dels världspolitik och främmande länders utrikespolitik, dels idrott:

Att jämföra *Dagens Eko* med en dagstidning vore orättvist. Det är kanske mer rättvist att ställa Ekot mot programutbudet i övrigt. Utan tvivel fick radion en aktuellare prägel än tidigare med tanke på att programtablån gjordes upp ca en månad i förväg. Utrikeskommentarerna och särskilt idrottsinslagen bidrog i hög grad till att ge *Dagens Eko* denna aktuella profil.²⁶¹

Förutom *Dagens idrott* förekom upp till tio andra idrottsinslag per månad. Sven Lindhagen var den återkommande kommentatorn och fanns med ända in på 1960-talet. Andra kända idrottsjournalister som medverkade var Bengt Ahlbom, Sigge Bergman, Oscar »Glokar Well« Söderlund m.fl. Om just Ahlbom skriver Carl-Adam Nycop 1986 att denne genom åren »byggt något av en personlig epok«, genom att bl.a. med stor skicklighet leda Stockholms-Tidningens sportredaktion och på senare år bli en »framgångsrik radiokommentator«.²⁶²

Även programtjänstemännen på *Dagens Eko* gjorde idrottsreferat, t.ex. Per Lindfors och Sven Wilson. Annars var förstås Sven Jerring en återkommande röst i Ekot. År 1938, exempelvis, blev Jerring den

flitigast förekommande medarbetaren i Ekot med ett femtontal vanliga Ekoinslag och ett tjugotal idrottsinslag: »Sven Wilson förekommer visserligen någon gång i idrottssammanhang, men Jerring är den programtjänsteman som utan intern konkurrens tar hand om idrotten vid sidan av de utomstående medarbetarna.«²⁶³ I verk-samhetsberättelsen för 1938 kan man läsa att det under året

i Dagens eko förekommit 516 olika programinslag. Under sommarmånaderna 1 juni–31 aug. har Dagens eko utbytt mot Sommarens kvart med sammanlagt 98 programinslag och på söndagarna mot Dagens idrott, sammanlagt 45 gånger, där söndagens sport behandlats i form av direktreferat, intervjuer och kåserier.²⁶⁴

Under sommarmånaderna 1939 byttes *Dagens Eko* ut mot *Dagens idrott* med sammanlagt 44 olika program, »ofta i reportageform«.²⁶⁵

Dagens Eko måste således, som Elgemyr framhåller, ha betytt mycket för de idrottsintresserade och även för idrottsrörelsen. Det redan från början självklara utrymme som gavs åt nyheter från sportens värld blir också ytterligare en indikator på sportens tilltagande samhällsbetydelse under andra halvan av 1930-talet.

Vasaloppet lever farligt

Vasaloppet blir ett idrottsevenemang som snart utvecklar sig till den största och mest traditionstygda nationella idrottsfesten, inte minst beroende på de uppmärksammade och snabbt populära radioöverföringarna av evenemanget från radiostarten 1925 och framåt. Trots detta, och trots en alltmer utvecklad, tekniskt avancerad och uttömmande reportageform som i sig bidrog till utsändningarnas slagkraft, kom den stora skidtävlingen märkligt nog att ifrågasättas som radioevenemang mot mitten av 1930-talet.

Redan 1929 började man utveckla Vasaloppsutsändningen till något mer än ett reportage av Jerring från målplatsen i Mora. En

nyhet i »radioarrangemangen vid loppet« det året var att man även rapporterade från kontrollstationen i Evertsberg, eftersom man ansåg tiderna där vara »ganska betydelsefulla för det fortsatta loppets bedömande«. ²⁶⁶ Även vid Vasaloppsutsändningen 1930 hade man, vid sidan av den vid målet i Mora posterade Jerring, en referent vid första kontrollen i Evertsberg. ²⁶⁷ Det var Walter Holmstedt, civilingenjör, reservofficer och rektor vid Stockholms tekniska institut. Han hade börjat vid Radiotjänst i juli 1925 som biträde åt Jerring och var vid den här tiden näst äldst i tjänst av »hallmännen«. ²⁶⁸

Året därpå, 1931, hade det blivit dags för det tionde Vasaloppet sedan starten 1922. Jerring for som vanligt upp till Mora i förväg för att på lördagskvällen före loppet intervjua deltagare och funktionärer »under en liten tvångsfri pratstund« på hotellet i Mora, vilken under rubriken *Dan före dan i Mora. Kring 10:e Vasaloppet* gick ut i etern 21.40–22.00, naturligtvis direkt. ²⁶⁹ Jubileumstävlingen till ära gjorde Radiotjänst, »som vårdat detta radioreportagens förstlingsbarn med all kärlek och omsorg och för varje år presenterat det i alltmer fulländad form«, en storsatsning och referade inte bara från starten i Sälen kl. 7 och målgången i Mora kl. 13. Reportrar stationerades även vid kontrollstationerna Mångsbodarna, Evertsberg, Oxberg och Långlet »så att lyssnarna kunna följa loppet praktiskt taget från start till mål«. ²⁷⁰ För första gången skulle alltså en hel liten stab av referenter koordineras. Dessutom släpptes (som brukligt var) gudstjänsten i Mora kyrka in kl. 10 och efter tävlingens slut blev det sändning från högtidsfestligheterna i kyrkan kl. 17, där den nationalromantiske kompositören Hugo Alfvén ledde Siljansbygdens körförbund.

Året därpå, 1932, ställdes loppet in. ²⁷¹ År 1933 började så Vasaloppet plötsligt leva farligt som radioevenemang. Denna niomilatävling och radiosuccé hade egendomligt nog aldrig lyckats bli riktigt populär hos svenska skidsportledningen, konstaterade en för ovanlighetens skull inte radiokritisk »Mr Jones«, trots att evenemanget »alltid hört till de populäraste sportutsändningarna i radio« och som ingen annan skidtävling kommit att bli »hela folkets egendom«. ²⁷² Detta förmodligen beroende på att det var för mycket slät-

löpning och – kanske ännu mer – därför att det lades på en redan förut rågad skidsäsong. Nu, 1933, råkade Vasaloppet komma verkligt illa till, nämligen söndagen före svenska mästerskapen i Boden, som detta år gick senare på vårvintern än vanligt.

Från Radiotjänsts sida framhöll man att det inte kunde ligga i deras intresse att betala »en större summa för radiering av ett lopp som på grund av kollision med SM ej kan samla eliten av svenska skidlöpare« – detta med hänvisning dels till att arrangörerna året innan begärt en ersättning på 2 000:– för rätten till utsändning av Vasaloppets högtidsfest (innan det ställdes in), dels att Radiotjänst inte kunde ta någon hänsyn till att Vasaloppet var en »stor turist-historia för Dalarna«. ²⁷³ I Mora däremot uttryckte man sin stora förvåning över att Radiotjänst tvekade att sända loppet och intygade att man detta år inte hade begärt någon ersättning för rätten att utsända loppet, samt betonade evenemangets karaktär av nationell folkfest. Förvåning kunde också utläsas i diverse tidningsartiklar och insändare, där radiolyssnarnas starka önskan att få ta del av sitt redan vid det här laget starkt traditionsbemängda Vasalopp kom till uttryck. Bland annat framhölls att det faktiskt gick tio extratåg till Vasaloppet, vilket alltså sade något om evenemangets popularitet.

Det hela slutade med att Radiotjänst i viss mån böjde sig för opinionstrycket och sände Vasaloppet som en del i en tvåtimmars sportutsändning, rubricerad *Svensk vintersport*. Inledningen utgjordes av ett referat från Vasaloppets mål, vilket följdes av en glimt från första halvleken i bandylandskampen Sverige–Finland på Stadion, varpå gjordes »ett mikrofonbesök hos curlingfarbröderna på Tennisstadions banor«. Det hela avslutades med en halvtimmes utsändning från travtävlingarna på Solvalla. ²⁷⁴ Men då det inte blev någon heldagsutsändning från Vasaloppet tog Jerring, i vad som i Radiolyssnaren omtalades som »den briljanta revyn från olika sportplatser«, i stället hand om bandylandskampen, medan »brodern Nils [Jerring] fyllde det till en stund i Mora hopkrympta Vasaloppet klart och rejält, hallåman [Pontus] Bohman gav ett elegant kåseri om den annars föga tillgängliga curlingen, och Walter Holmstedt på travarbanan [tycktes] befinna sig i en högform, som man hoppas måtte

fortfara till den stora bildagen på Råmen«. ²⁷⁵ Det är mot bakgrund av fotbollskonflikterna symtomatiskt att sändningen från bandylandskampen avbröts efter första halvlek och man i stället kopplade in den tämligen okända idrottsgrenen curling, trots att bandysporten vid denna tid alltså var mycket populär. Det var Bandyförbundet, inte Stadionstyrelsen, som låg bakom beslutet, eftersom man var rädd att en oavbruten radiering av matchen

skulle bli en svår konkurrens för klubbarna i division II, vilka denna enda söndag fingo spela utan den sedvanliga konkurrensen av mästerskapsseriens lag. Hade det blivit t.ex. 15 grader kallt hade många bandyentusiaster otvivelaktigt hellre stannat hemma och hört på radion än gått och sett andraplanslagens uppgörelser. Nu kunde lagen ordna med egna rapporter och efter bästa förmåga på avstånd »konkurrera« med stadionkampen. Vid sommarens fotbollsevenemang torde förhållandet bli analogt – en eller två landskamper blir nog maximum. ²⁷⁶

År 1934 ställdes Vasaloppet åter in. I stället valde Radiotjänst att i februari samma år satsa på omfattande utsändningar från de stora I.S.F.-spelen i Sollefteå – »säsongens största europeiska idrottstävling« där »Europas skidlöparelit drabbar samman för att kämpa om årets mästartitlar«. ²⁷⁷

Som en liten aptitretare och upptakt till den instundande, täta följetongsdramatiken (vilket land skall vinna flest medaljer och de mest prestigefyllda grenarna?) sändes redan en knapp månad före själva tävlingarna i riksprogrammet ett halvtimmeslångt inslag – ett »mikrofonbesök« – rubricerat *I Sollefteåspelens högkvarter*. ²⁷⁸ Det blev sedan sändningar under hela tävlingsveckan. På tisdagen sändes öppningshögtidligheten, på onsdagen »det s.k. sprinterloppet (18 km, vilken sträcka även löpes av deltagarna i den kombinerade tävlingen)«, på torsdagen blev det referat av den kombinerade tävlingens backmoment och slutresultat, på fredagen sändes stafettloppet, på lördagen blev det ett mer allmänt friluftorienterat inslag rubricerat *Visit hos draghundarna* – draghundar vilka »tidigare samma

dag gjort vad de kunnat för att öka sina hussars prissamlingar«, dvs. tävlat.²⁷⁹ Under söndagen blev det »glimtar från hopptävlingarna i Hallstabacken«. Inför sändningarna skrev man i Röster i Radio att tävlingarna i Hallstabacken »givetvis [kommer] att samla många lyssnare, ty intresset för backhoppning har under de senaste åren vuxit oerhört här i landet. Våra bästa hoppare äro ju också av mycket god klass, även om de alltjämt ha övermän i Norge – kanske även en eller annan i Centraleuropa.«²⁸⁰ Man utgick också från att norr-
männen var mer sakkunniga om poängidrotten backhoppning och på vilka grunder domarna gjorde sina bedömningar, varför man i Röster i Radio i en stort uppslagen artikel inför sändningen ingående instruerade lyssnarna om hur själva poängberäkningen gick till.²⁸¹

Det hela avslutades med att man på måndagen sände *hela* femmilsloppet. Med tanke på det knappa programutrymmet i den tidens enda rikskanal finns det goda skäl att anta att detta var den ditintills längsta, sammanhållna sportutsändningen i svensk rundradio.

»Mera kan inte begäras«, blev Jerrings bedömning, »eftersom praktiskt taget hela tävlingsprogrammet kommit med.« Dessutom hade »naturligtvis« TT meddelat samtliga resultat i sina nyhetsbulletiner, »och de, som äro förhindrade att lyssna på dagen, få på det sättet ändå radiobesked om hur det gått för Utterström, Selånger & co«. Vidare kom i de fortlöpande referaten resuméer att läggas in vid olika tillfällen så att de intresserade skulle slippa att gå miste om något viktigt, även om man hade kopplat in sin mottagare först efter utsändningens början. Referaten av loppet skulle också »späckas med rapporter från striderna ute i terrängen, delvis levererade via där placerade mikrofoner«.

De som kom att ombesörja referaten blev Jerring och en kapten Ragnar Abraham från Boden. Även Norge och Finland väntades ge »mycket utförliga« referat från Sollefteåspelen. Norge sände varje dag utom från lördagens draghundstävling och för referaten svarade sportjournalisterna P. Chr. Andersen och Bjarne Hoff, medan finska rundradion skickade redaktör Arwo Alanne som stod över draghundstävlingen samt invigningen; slutligen hade »den tyske stock-

holmsjournalisten dr Paul Grassman tvenne gånger haft den smärtsamma plikten att meddela der Führer och övriga landsmän, att nordmännen äro precis lika svåra att tas med i backe som i bana«. Det hade gått precis ett år sedan Hitlers maktövertagande i januari 1933 och något (kritiskt) perspektiv på »der Führer« ger sig ännu inte till känna hos Jerring, som när tävlingsveckan var till ända kunde konstatera att det »naturligtvis« hade talats om I.S.F.-spelen »i alla europeiska länders nyhetsbulletiner men dessutom gingo direkta rapporter till åtminstone grannländerna (för att inte tala om, att Sverige under tävlingsveckan i sammanlagt nära 12 timmar fått sin radiounderhållning från Sollefteå)«. ²⁸²

Under Vinterspelen 1934 tog sig också symbiosen idrott, press och radio konkreta former på ett sätt som framgent skulle bli mycket vanligt. Bland annat gällde det att »någorlunda rättvist fördela ledningarna och övriga tillgångar mellan radio, press och funktionärer«. Jerring skrev med sedvanlig poetisk och målerisk pregnans att

när extratågets passagerare, tävlande, funktionärer och publik, tidigt morgonen den 21 togo Graninge i besittning, så visade prydliga skyltar i klara färger, var telefon och telegraf väntade på att få föra de blivande segrarnas namn till hungriga tryckpressar, och vid startplatsen stodo mikrofonerna klara för radions och filmens hallåmän. ²⁸³

Med »filmens hallåmän« åsyftas med största sannolikhet de för journalfilmsändamål utsända. ²⁸⁴ Att ordna med de omfattande radioutsändningarna blev emellertid inte oproblemiskt eftersom de måste vidarebefordras per tråd till Spånga, varför det »med tanke på konkurrensen om de fem telefonlinjerna« blev »rätt trångt« i etern. ²⁸⁵

Ett par veckor efter genomförandet av de »stora internationella skidtävlingarna« i Sollefteå kunde man emellertid i Röster i Radio konstatera att de »tilldrogo sig ett enormt intresse, inte bara bland de speciellt idrottsbitna innevånarna i Sverige utan också bland många andra patriotiskt sinnade svenskar, och till alla dem bar

radion varje dag under spelens gång budskap om nederlag och segrar för de blågula färgerna«. ²⁸⁶ Det blev succé, med andra ord.

Jerring kom strax efter evenemanget att beskriva hur det var att i radio referera »ett längdlopp på skidor«, förmodligen åsyftande femmilsloppet. Det var inte lätt, menade han, eftersom det var individuell start, med en halv eller en minuts mellanrum, och det gällde att »göra denna inledningstimme åtminstone någorlunda spännande för åhöraren, fylla ut den med små påhitt och ordillustrationer«. ²⁸⁷ Något som ägde sina svårigheter, »ty en radioreporters rörelsefrihet är tyvärr ganska begränsad. Han kan inte gå längre än hans mikrofonsladd tillåter honom, och sladden får inte vara för lång, allra högst c:a 50 meter.«

Långt senare, inför VM-tävlingarna på skidor i Falun och Åre 1954, skulle Jerring återkomma till hur det var att referera skidtävlingar i radio:

Lätt, om man räknar med hela landet. De tätt återkommande mellantiderna gör att kampen mellan de främsta blir enkel att följa. Det räcker för mellersta och södra Sverige, som inte vill ha mer. Svårt, med tanke på Nord-Sverige, där varje lyssnare vet det mesta om varje startande, vill höra allt om allas förhållanden och tar det som en personlig förolämpning, om inte varje tillgängligt besked ges. Hur man än bär sig åt får man alltid något påskrivet: från norr därför att man levererat för få fakta, och från söder därför att man kommit med för många. Ändå åtar man sig gärna skidreferaten. Någoting mera svenskt kan man inte ge i radio [...]. ²⁸⁸

I samband med Vinterspelen 1934 kom Skidförbundets ordförande, kapten Einar Råberg, att på Röster i Radios ledarsida publicera ett synnerligen radiovänligt inlägg i debatten kring förhållandet mellan radiomediet och idrottssamhället under rubriken »Radion – ett stöd för idrotten«. Råberg kunde konstatera att idrotten inte bara hade utvecklats till »landets största ungdomsrörelse« utan att idrotten dessutom var

aktuell, icke endast på det sättet att den tilldrager sig ett mycket stort intresse bland så gott som hela Sveriges folk utan även i det hänseendet, att den ideligen kräver nya handlingar, nya initiativ och nya, alltjämt förbättrade resultat. Intet är väl då naturligare än att idrotten och radion gå hand i hand, då just radion har största möjligheten att besegra begreppet tiden och ögonblickligen sprida det aktuella över hela landet.²⁸⁹

Som Råberg såg det var radioledningens princip, att vid idrottsut-sändningar inte vänta till dess det hela var över och göra sammanfattningar utan att i stället »skildra handlingen i varje sekund« under det den pågick, säkerligen »riktig och ytterst betydelsefull. Det måste ju vara ytterst fascinerande för radiolyssnarna att få följa en idrottslig kamp, det må nu vara på fotbollsplanen, på löparbanan eller på brottningsmattan, direkt i varje sekund och få känna spänningen under kampens böljande gång, där än den ene och än den andre har övertaget.« Här drog Råberg inte bara fram de i tidens radioprogram mest framträdande idrotterna utan måste också sägas göra en partsinlaga som rimligtvis inte torde ha varit till någon större glädje för Fotbollförbundets Anton Johanson. Vad Råberg gör är ju att tillerkänna radiolyssnarna rätten att lyssna på direktreferat av bl.a. fotboll.

Råberg framhöll att svenska folket fordrade att genom radion »få veta resultatet av alla betydelsefulla kraftmätningar som äga rum landet runt, och det är ett faktum, att hela familjen, från gamle farfar och ner till yngsta pysen, skockas omkring radioapparaten för att höra hur det gick på Stadion, på skidmästerskapet eller i cirkusbrottningen«. Här konstaterade Råberg alltså att idrott är något som geografiskt och kulturellt knyter samman och får skilda generationer att samlas kring ett gemensamt intresse. Men även om radion som Råberg uppfattade det hade en »utomordentligt stor betydelse, då det gäller spridandet av idrottsnyheterna«, måste man, menade han, samtidigt komma ihåg att

radion alltjämt får en allt större betydelse som förmedlare av propaganda för idrotten. Idrottsledningen torde väl ännu

knappast ha tillräckligt fått upp ögonen för vilket utomordentligt stöd radion skänker och kan skänka idrottsrörelsen. Den snabba utvecklingen, som under de sista åren gjort sig gällande ifråga om radions utnyttjande har väl heller icke gjort det möjligt att kunna fastställa tillräckligt utmejslade och effektiva former för samarbetet mellan idrotten och radion.

Samarbetet mellan radion och idrotten låg alltså ännu i sin linda, men Råberg synes ha hyst stora, närmast utopiska förhoppningar om att samarbetet skulle kunna utvecklas till något för båda parter verkligt betydelsefullt.

Denna samverkan var redan vid denna tid enligt Råberg »ytterst livlig« och man hade redan hunnit skaffa sig värdefulla erfarenheter för den fortsatta utvecklingen. Det skulle inte heller vara ägnat att förvåna, menade Råberg, »om man i en mycket snar framtid finge se ett alltmer välorganiserat, ständigt återkommande samarbete mellan idrotten och radion«. Här fanns enligt honom »ett oerhört viktigt och säkerligen mycket givande arbetsfält« för dem som var ansvariga för »att idrotten ledes ut på bred front i verkligt sunda spår. Detta behöver visst icke ske i form utav snusförnuftiga moralpredikningar utan kan med litet förutseende ordnas på ett njutbart sätt i samband med de aktuella nervkittlande verklighetsskildringarna.« Råberg ville alltså att idrottens inneboende moralreproducerande förmåga skulle få verka och komma till uttryck i lustfyllda former, exempelvis genom den dramatik som radiomediet förmådde förmedla – och förstärka.

Eventuella farhågor om att radion skulle skapa »en stor skara stillasittande idrottsentusiaster« och på så sätt motverka den stora tanken om rörelse och friluftsliv åt alla var säkerligen helt ogrundade, menade Råberg. Detta eftersom erfarenheterna enligt honom visar att både ung och gammal får sitt idrottsintresse »väckt just genom radion och skyndar sig ut för att i Guds fria natur erfara njutningen av en hälsobringande fysisk fostran i en eller annan form«. Förvisso kunde det många gånger »ha sina sidor att i mikrofonen skildra de idrottsliga kraftmätningar som utspelas«, särskilt

om det gällde att »stå och berätta när ens egna föreningskamrater eller ens egna landsmän fått stryk efter noter, men ett är säkert och det är, att en dylik skildring är ägnad att landet runt väcka och sporra till nya ansträngningar och bättre resultat«.

Råberg är uppmärksam på det faktum att idrottsjournalister ofta har en nära, personlig förbindelse med idrottsrörelsen genom t.ex. klubbmedlemskap. Som jag visade i inledningskapitlet kan detta yttra sig i bl.a. en »aktiv journalistik« där journalisterna själva tar initiativ till skapandet av nya idrottsevenemang. Det innebär att upprätthållandet av journalistiska ideal som opartiskhet och objektivitet blir särskilt problematiskt inom idrottsjournalistiken. Den oblyga nationalism som är en av den moderna tävlingsidrottens födkrokar ställer problemet på sin spets när det handlar om landskamper. Men Råberg ansåg uppenbarligen att de positiva sidorna med radioöverföringar av idrottstävlingar, dvs. den propaganda för och upplysning kring idrotten som de innebar, kom att överväga de tänkbart negativa sidorna av dem och som alltså mer hade med journalistiska ideal att göra.

Råberg menade sig ha fått belegg för den saken efter den senaste brottningslandskampen i Helsingfors, som han själv refererade:

Döm om min fasa, när jag sedan i en idrottstidning finner en skribent förklara, att min utsändning måste ha varit både felaktig och vilseledande! Jag blev ju litet lugnare, då Jerring i ett offentligt uttalande i nämnda idrottstidning några dagar senare förklarade, att han kunde intyga, att utsändningen var all right. Men kritiken smärtade mig och jag tänkte: Aldrig mera prat i radio. – Så gick det en tid och glömskan började läka såren och så småningom fick jag belegg för att utsändningen dock hade haft sin betydelse. En hel del folk kom och sade mig, att de med stort intresse i radion hade följt våra duktiga idrottspojkers kamp i Finland och en hel del brev visade, att man här i Sverige tagit fasta på både ett och annat som sagts i mikrofonen i Helsingfors – Kapten sa' i radio i H:fors, skrev man bl.a., att man kan stoppa brottningsmattorna med renhår.

Var snäll och meddela, var man kan få köpa detta, ty vi ska' nu i veckan bilda en brottningsklubb. [...] Efter utsändningen från H:fors har medlemsantalet i klubben fördubblats –, skrev en tredje.

Dessa »'efterspel'« visade, enligt Råberg, olika sidor av och synpunkter på »en radioreferents arbete« och »ganska tydligt« därvidlag var att det inte alltid var så roligt »att i mikrofonen berätta, vad som tilldrar sig inför ens ögon«. Men »mer eller mindre egoistiska synpunkter« vägrade dock »fjäderlätt«, menade Råberg avslutningsvis, då det gällde att »bedöma värdet av dylika utsändningar med hänsyn såväl till åhörarnas intresse som till betydelsen för idrottspropagandan och idrottens popularisering«.

År 1935 såg det trots framgången med Vinterspelen året före och trots Råbergs mycket välvilliga inlägg i Röster i Radio ännu en gång ut som om Vasaloppet skulle strykas ur radioprogrammet, inte bara för att SM på skidor 50 km, där »storrännare« deltog, samtidigt skulle avgöras i Boden, utan beroende på att Radiotjänst beslutade prioritera Kalevalajubileet i Helsingfors och speciellt då »jubileets musikaliska avdelning«, vilken inföll 13.30, dvs. just vid tiden för målgången i Mora.²⁹⁰ I stället valde Radiotjänst, eftersom det nu fanns inspelnings- och redigeringsmöjligheter att tillgå, att till kl. 17.00 sammanställa ett s.k. grammofonreportage innehållande »de spännande momenten« i Bodentävlingen, Vasaloppet, tävlingarna i Holmenkollen och en samtidigt pågående bandylandskamp.

Inom Vasaloppsledningen i Mora, som bett om utsändning, blev man förstas missnöjd och vände sig till Falu rundradio med begäran om en lokal utsändning. Men även här blev svaret nej. Då vände sig tävlingsledningen i stället till den norska radion och bad den söka ordna en utsändning över Oslo. Den norske programchefen, som många gånger själv med förtjusning sagt sig ha lyssnat till utsändningarna från Vasaloppet, uttryckte stark förvåning över att Radiotjänst »inte håller fast vid en så gammal fin tradition«. Jag har dock inte stött på något material som talar om en av Norge arrangerad sändning.

Stockholms »gamle 'skidpamp' och storrännare direktör N. A. Hedjersson i Saltsjöbaden«, däremot, menade att Bodenloppet – 50 km i medelsvår terräng – prestationsmässigt sett stod mycket högre än Vasaloppet, som representerade en föråldrad form av skididrott.²⁹¹ Till detta, menade Hedjersson vidare, hörde också att löparna drog sig för att delta i Vasaloppet, som alltså inte längre hade någon mission att fylla – »den åsikten tror jag delas av alla, som intressera sig för skididrott, utom de personer i Mora, som vurma för Vasaloppet. Men Vasaloppet har ju fått ett sådant historiskt skimmer över sig att det kan hända, att den stora allmänheten alltså är av en annan mening.« Det var den.

Även redaktionschefen på Idrottsbladet m.m. Sven Lindhagen, som nämnts redan från 1929 och ända in på 1960-talet idrottskrönikör och -kommentator i radio, menade att Vasaloppet ur storrännarsynpunkt var en ganska död historia och nog skulle komma att så förbli, men han var å andra sidan fullt införstådd med att Vasaloppet ur turistsynpunkt betydde mycket mer än Bodenloppet, att det låg en särskild glans över detta lopp, som gjort en oerhörd propaganda för svensk skidlöpning och intresserat just den stora allmänheten för skidsporten: »Så det kan hända, att allmänheten ännu är mera intresserad av Vasaloppet, än av Bodenloppet.«²⁹² Det var den, som sagt.

I pressen mobiliserades Vasaloppsanhängarna, bland andra den kanske populäraste svenska filmkomikern vid denna tid, den i sina filmroller ofta dumsnälle och bondskt knipsluge Fridolf Rhudin:

Det var verkligen tråkigt, att jag inte får höra Vasaloppet i år – jag som vartenda år lyssnat till de utmärkta radioreportagen från Mora liksom från alla andra stora sportevenemang, säger skådespelaren *Fridolf Rhudin*, vars stora hobby är sport i alla former. Hur bra ett grammofonreportage än göres, kan det aldrig bli detsamma som de friska glimtarna direkt från tävlingen, från starten, kontrollerna och målet. Det har alltid varit en högtidsstund för mig att få lyssna till utsändningarna av Vasaloppet, så bra som de gjorts: de små intervjuerna med

löparna, dalkullan framför mikrofonen, landshövdingens tal, gudstjänsten. Att få det flera timmar efteråt kan inte bli så roligt. Så jag är ledsen.²⁹³

Det är sannolikt att denna starka och återkommande opinion för utsändning av Vasaloppet kom att påverka folket på Radiotjänst. År 1936 blev det förvisso en liknande reportagemix från olika idrottsarenor, men det var rapporterna från Vasaloppet som först och direkt gick ut i etern, innan något annat släpptes in.²⁹⁴ Telefonrapporter gavs vid kontrollstationer utefter banan, medan hallåmannen vid målgången stod beredd att omedelbart rycka till sig segraren för en intervju. Sedan de fyra främsta gått i mål ställde Radiotjänst om till ett »grammofonkoncentrat« av Bodenloppet, där starten hade gått 8.30. Senare på dagen fick bandyn sin »radiatorapsodi« med rapporter från inte mindre än tre landskamper; mot Finland A i Helsingfors (med Idrottsbladets och Bandyförbundets Torsten Tegnér, en sällsynt radoröst på grund av talfel), mot Finland B i Uppsala (med förre målvakten i bandylandslaget Sven Säfvenberg) och mot Norge i Örebro (med Vidar Stenborg, bl.a. ordförande i Södermanlands Bandyförbund och tidigare svensk mästare i fotboll). Men

[b]andyeftermiddagens dramatiska slut- och höjdpunkt var helt inter-svensk. Sven Jerring satte igång med sitt skivreportage på Stadion sex minuter innan full tid vid SM-finalen mellan Slottsbron och Västerås och hade turen att få in det avgörande målet på vaxplattan efter två minuter. [...] I helt vanlig telefon erforo vi sedan, att Västerås Sport gjorde sitt och matchens första mål redan efter halvannan minut och därefter snabbt lade sig på försvar [...].²⁹⁵

Efter dessa skärmytslingar kring tävlingens vara eller inte vara har Vasaloppet kommit att förbli en nationell angelägenhet i och genom radio- och TV-mediet. I sina memoarer kunde Jerring blicka tillbaka på tjugosex egenhändigt refererade Vasalopp:

Jag vet ingen tävling, som jag så gärna vill göra levande för andra. Jag begrep inte vad det handlade om första gången. Men nu smyger sig vasaloppsfebern på mig i veckor i förväg, den feber som anfäktar moraborna, arrangörerna, från och med höstens första lätta snöfall över Siljan.²⁹⁶

År 1970 gjorde Sven Jerring sitt som han trodde sista Vasalopp, varpå Lennart Hyland provade på referentsysslan i Mora. År 1972 övertogs dock denna av Åke Strömmer. Året därefter tyckte Strömmer det var lämpligt med en s.k. come back av Sven Jerring, som med detta kom att göra sitt fjortonde Vasalopp.²⁹⁷ Även Lars-Gunnar Björklund engagerades. I ett brev från 1996 berättar Åke Strömmer att han var »huvudreferent då och Jerring skulle göra segerintervju. Men finnen [Pauli] Siitonen vann, och då lät jag helt sonika Jerring ta över referatet av målgången. Jerring, med tårarna trillande, 78 år gammal, halvblind, 'körde på känn' assisterad av mig, och klarade det hela galant.«²⁹⁸ Jerring var sedan med vid Vasaloppet i två år till.

Frammot 1980 – Strömmer var då SR:s distriktschef i Dalarna och producent för Vasaloppet – beslöts, berättar Strömmer vidare, att man

för »all« framtid skulle göra Vasaloppet till vårt sista riktigt gammeldags referat med folkfest, stämningsbilder och – framförallt – non stop, hela tiden från start till mål! Det var också mitt beslut att Lars-Gunnar Björklund skulle bli vår nye Farbror Sven, så länge han ville och orkade. 1996 orkade han i varje fall fortfarande...

Själv fungerade Strömmer vid det laget som s.k. ankare i studion, med f.d. längdskidåkarstjärnan Assar Rönnlund som bisittare.

Sammanfattning

När Radiotjänst planerade för och startade sin verksamhet under åren 1924–1925 beaktade man inte den ställning sporten hunnit få i det svenska samhället. Därför uppstod snabbt en konflikt med delar av Idrottssverige, framför allt Fotbollförbundet. När Radiotjänst väl insåg detta sökte man under slutet av 1928 kontakt med de ledande idrottsförbunden. Men den lösning som uppnåddes blev bara temporär. Under hela 1930-talet kom Radiotjänst och Fotbollförbundet att stå i ett konfliktförhållande till varandra och en kulmen nåddes i samband med invigningen av Råsunda Fotbollstadion 1937 och tillhörande landskamp mot England. Konflikten betingades i hög grad av att alla större matcher fram till 1937 gick på dåvarande nationalarenan Stockholms Stadion, i vars styrelse Fotbollförbundets ordförande satt och därigenom kunde motverka radiosändningar från Stadion. I samband med Englandsmatchen 1937 kom en preliminär lösning på konflikten till stånd, till stor del som en följd av samarbetet mellan de nordiska radioföretagen.

Med klivet in i 1930-talet kan Radiotjänsts »smekmånad« med publiken sägas ha varit över. Den första tidens ängsliga hållning från programmakarnas sida släppte något och under decenniet introducerades en rad nya programformer som mer stod i samklang med folkliga intressen. Detta skedde inte minst inom sportprogramverksamheterna, då man i inledningen av decenniet provade på sändningar från olika arenor m.m. Dessutom startade man en sportkrönika som sändes med en eller två veckors intervaller. I och med starten av *Dagens Eko* 1937 fick sporten ett bredare forum vid sidan av TT.

Vid ingången till 1930-talet vidtog också en snabb utveckling av tekniken, på såväl mottagar- som sändarsidan. Jerrings kvartslånga rapporter per telefon varje kväll från OS i Amsterdam 1928 var av primitivaste slag. Vi kan på goda grunder föreställa oss att sändningar från 1932 års sommar- och vinter-OS skulle ha blivit av mer avancerat och lyssnarvänligt slag. Nu gick spelen på andra sidan Atlanten, i USA, varför direktsändningar omöjliggjordes – så långt

sträckte sig inte teknikutvecklingen under 1930-talet att det blev möjligt att sända direktöverföringar från USA. Sändningar 1936 från vinter-OS i Garmisch-Partenkirchen och sommar-OS i Berlin lät sig dock göras med mycket lyckade resultat.

De idrottsgrenar som under Radiotjänsts första femårsperiod stod i förgrunden i sportprogramverksamheterna var fotboll, friidrott, skidor (företrädesvis Vasaloppet) samt boxning. Att radiera från skid- och friidrottsevenemang tycks inte ha stött på några nämnvärda problem. Tvärtom verkar exempelvis arrangörerna av Vasaloppet inte ha gjort annat än glatt sig åt radiosändningarna från tävlingarna eftersom det innebar att evenemanget snabbt populariserades med ökad publik och turistström som följd. Dock var Radiotjänst under några år i början av 1930-talet på väg att avveckla sitt intresse för tävlingen. Men ett massivt opinionstryck fick Radiotjänst att komma tillbaka och satsa ännu mer resurser på utsändningar från Vasaloppet

Med boxningen och fotbollen förhöll det sig mera problematiskt, fast på skilda sätt.

Vad gäller boxningen fanns ett stort tryck från lyssnarhall att sända från hemmahjälten Harry Perssons matcher. Boxningsorganisationerna satte vissa ekonomiska hinder i vägen men var inte omedgörliga. Men även inom radion fanns betänkligheter mot att sända boxning – och här kunde man stödja sig på en från samhällsetablissemang massivt negativ inställning till den som man uppfattade råa och förvildande boxningssporten.

I fotbollens fall ägde Fotbollförbundet avsevärd kraft i egenskap av att företräda landets största och mest utbredda publiksport. Kring fotbollen rådde inga ideologiska tvivelsmål, som fallet var kring boxningen. Men här befann sig Radiotjänst i ett strukturellt underläge. Fotbollförbundet ägde makt och tyngd för sina argument att radiosändningar hotade att locka publiken att stanna hemma framför radioapparaterna, med stort bortfall av publikintäkter som följd för arrangerade förening och i värsta fall för fotbollsföreningar i hela Sverige, i det fall radiering skedde samtidigt som det pågick seriespel runt om i landet. Men just genom fotbollens stora

popularitet såg sig Radiotjänst nödgad att tillgodose de starka lyssnarkraven på utsändningar från viktiga fotbollsmatcher. Vi kan här tala om en mer kommersiellt betingad konflikt än i det mer programideologiska fallet boxningen.

Den som från första början och under hela perioden kom att referera alla större idrottsevenemang var Sven Jerring, som genom radiomediets genomslagskraft (som medium och som källa till nyheter i pressmediet) kan sägas ha blivit en av landets ledande idrottspropagandister. Jerring ansåg också att idrotten var föredömlig både som medel till folkförbrödning och som programstoff.

1939–1945: I beredskapens tjänst

En naturlig följd av andra världskrigets utbrott den 1 september 1939 blev att de internationella radioförbindelserna till viss del avbröts. Ledningar för överföring kunde nu inte längre disponeras i samma utsträckning som förut. Men om möjligheterna till ett samarbete med det övriga Europa försvarades, kunde däremot det nordiska samarbetet fortsätta och ytterligare intensifieras.¹ På tävlingsidrottens område skulle det komma att yttra sig framför allt genom den symboladdning landskamperna mot de nordiska brödrafolken kom att få, samt inte minst genom den snöbollseffekt som Radiotjänsts tidigt iscensatta kampanjer för material- och penninginsamlingar till de av kriget drabbade skulle få för utvecklingen av tipsväsendet i Sverige. En inhemsk händelse 1940 av i sammanhanget glädjande karaktär var att Sven Jerrings dryga femton år som en idrottens ambassadör och popularisator kom att uppmärksammas. Vidden av denna gärning gavs ett officiellt erkännande genom att Jerring vid idrottsriksdagen förärades Riksidrottsförbundets förtjänstmedalj, som utanför idrottsledarnas skara tidigare bara tilldelats Folke Bernadotte.² Jerring glädde sig åt medaljen inte minst som »ett tecken på den svenska idrottsledningens uppskattning av den propaganda, som Radiotjänst genom idrottsreportage och på annat sätt under alla år gjort för idrotten i Sverige«.

Om idrotten fick en starkt förhöjd betydelse i »kvalitativ« bemärkelse blev det dock också så, att olika former av idrottsrelaterade programpunkter fick maka på sig för mer samhällsviktiga inslag, dvs. blev färre i rent kvantitativ bemärkelse. Sålunda kom under 1939 söndagarnas *Dagens idrott* att 44 gånger bytas ut mot *Dagens*

Eko.³ Ekot fick efter krigsutbrottet i september större betydelse än förut. Den åt Ekot anslagna programtiden togs då i stor utsträckning i anspråk för officiella meddelanden och kommentarer till de krisåtgärder som förordnats av myndigheterna. Påföljande år, 1940, kom *Dagens idrott* efter den 3 mars att helt bytas ut mot *Dagens Eko*.⁴ Detta förhindrade emellertid inte att diverse idrottsinslag kunde förekomma inom ramen för de insatta *Dagens Eko*-sändningarna.⁵

Den allmänna idrotten bereddes under det första krigsåret, dvs. 1939, »som vanligt«, som det heter i verksamhetsberättelserna, »stort utrymme i programmet« och samtliga större idrottsevenemang under året var föremål för radiering. Förutom radiering från VM i Polen, i samband med VM-tävlingarna på skidor i Zakopane vilka alltså ägde rum före Nazitysklands invasion i Polen den 1 september, förekom bl.a. som vanligt referat från SM på skidor, från Vasaloppet och Holmenkollen, vidare från landskampen i brottning Sverige–Tyskland, landskampen i fri idrott Sverige–Finland, SM i allmän idrott, landskampen i fri idrott Sverige–Norge samt Sveriges fotbollslandskamper mot Danmark och Norge.⁶

Under 1940 uppehöll den svenska radion internationella förbindelser huvudsakligen med de nordiska länderna, framför allt med Finland. Vad beträffar Norge och Danmark blev av naturliga skäl förhållandena svårare efter den 9 april, då de båda länderna ockuperades av Nazityskland. Under senare delen av året återupptogs emellertid programutbytet med Danmark.⁷ Idrottsåret 1940 kunde trots svårigheter av olika slag bjuda på en hel del, och de flesta större tävlingarna radierades.⁸ I första hand bör nämnas bandylandskampen mot Finland den 11 februari, varvid propaganda gjordes för Finlands Röda Kors. Därefter närmast i intresse torde höstens »trelandskamp i allmän idrott« i Helsingfors ha kommit. Denna för Sverige segerrika tävling refererades i sin helhet från Olympiastadion (byggt inför OS 1940 som på grund av kriget aldrig genomfördes). Av övriga internationella tävlingar – de var av naturliga skäl inte så många – refererades alla de viktigaste: landskamperna i fotboll mot Danmark och Finland, landskamperna i boxning mot samma länder och landskampen i brottning mot Finland.

Vad de nationella arrangemangen beträffar, så ägnades lika stort intresse som vanligt åt mästerskapstävlingar och därmed jämförliga evenemang. Under krigsåret 1940 fick radion även i fredens Sverige en ännu större betydelse än någonsin förut.⁹ Programverksamheten fick under 1940 av förklarliga skäl i mångt och mycket sin prägel av det allmänna tidsläget, varför det blev ett år av nationell självbesinning. Självfallet bidrog även radion på olika vägar, direkt och indirekt, till den fosterländska väckelsen. Radioprogrammet kom att i hög grad återspegla samlingen kring svenskheten i dess skilda aspekter: i första hand kom svensk historia, svensk rättsordning, svensk litteratur, svenska bygder – och svensk idrott – att bli föremål för uppmärksamhet. Till detta kan, som ett nytt, tidsanpassat inslag, även de talrika referaten av militärt betonade tävlingar nämnas.

Kriget och krisen, den militära och den kulturella försvarsberedskapen och det allmänna försörjningsläget satte helt naturligt sin prägel på radions programverksamhet även under år 1941, då Radiotjänst i april kunde registrera den 1 500 000:e radiolicensinnehavaren.¹⁰ I fråga om programutbyte var Sverige huvudsakligen hänvisat till Danmark och Finland. Till Danmark överfördes 7 program, från Danmark 7 program.¹¹ Med Finland utväxlades 12 program, varav 9 från Sverige och 3 från Finland. Bland de speciella utlandsöverföringar som trots allt anordnades märks VM på skidor i Cortina i Italien.

I den nationella samlingens tjänst gjorde exempelvis författaren Karl Ragnar Gierow bl.a. radioprogram om »Svensk skog«, »Sveriges vatten«, »Sveriges berg« – och »Från Mora till Sälen«, ett program om Vasaloppet.¹² I denna sammanhållna räckvid av radioföredrag knöts Vasaloppet samman med de för vår natur karakteristiska inslagen, såsom varande ett lika karakteristiskt inslag i vår folkliga kultur och vårt nationella kulturarv, genom Vasaloppets historiska koppling till Gustav Vasa i egenskap av nationsbyggare. Med författarens egna slutord: »dessa skidspår gå rakt genom svensk historia« (texten lästes av Bo Willners medan Gunnar Ohlsson föredrog citat och sjöng en gammal visa om »Göstaff och dalkarlarna«).¹³

Idrottsåret 1941 hade trots de av krisen och kriget åstadkomna

inskränkningarna åtskilligt att bjuda på, bl.a. en del internationella evenemang.¹⁴ Sålunda radierades landskampen i bandy Finland–Sverige i Helsingfors, fotbollslandskampen Danmark–Sverige i Köpenhamn och landskampen i fri idrott Sverige–Ungern i Göteborg. De inhemska evenemangen, som SM i allmän idrott och SM på skidor, Vasaloppet, Skolungdomens hösttävlingar samt en del större tennis-, brottnings- och boxningstävlingar, »blevo« – som det står i verksamhetsberättelsen – »givetvis även föremål för radioutsändning«.

Förbindelserna med utlandet blev under 1942 i allmänhet mycket begränsade, men idrottsligt bjöds under året en del internationella evenemang, trots den genom kriget tilltagande isoleringen.¹⁵ Direkta radioreferat kom att äga rum från fotbollslandskamperna Tyskland–Sverige i Berlin, Schweiz–Sverige i Zürich och Sverige–Danmark på Råsunda, landskampen i allmän idrott Ungern–Sverige i Budapest och de internationella tävlingarna i allmän idrott i Stockholm. Som vanligt blev även större inhemska evenemang, såsom SM i allmän idrott och SM på skidor, Vasaloppet, Göteborgsspelen samt Skolungdomens hösttävlingar, föremål för radiering, liksom vissa tennis-, brottnings- och boxningstävlingar. I verksamhetsberättelsen för detta år påpekas, liksom 1943, 1944 och 1945, att under året återkommande program varit bl.a. »de månatliga väderlekskrönikorna« samt »idrottsreferaten« eller, som det senare kom att stå, »referat från mera märkliga idrottshändelser«.¹⁶

När Sven Jerring summerade idrottsåret 1942 kunde han konstatera att det svenska fotbollslandslaget under året uppträtt tre gånger och landslaget i fri idrott en gång »på utländsk botten«, nämligen i Köpenhamn, Berlin och Zürich (fotboll) samt i Ungern (fri idrott).¹⁷ Från samtliga dessa evenemang lämnades direkta radiorapporter hem till Sverige och vid alla tillfällena var det Jerring själv som stod vid mikrofonen. Om fotbollsmötet i Köpenhamn påpekar Jerring att man i denna tid inte kunde »föreställa sig en mera strålande, upplyftande, styrkande nordisk fest än ett fotbollsmöte Sverige–Danmark i den danska huvudstaden. Vilken reklam för idrotten, vilken demonstration av de båda folkens samhörighet!«:

»Det fyrtiotusenstämmiga härskriet i Idrætsparken hörs som förr över hela Köpenhamn, och 'Der er ett yndigt Land' och 'Du gamla, du fria' förmodligen ännu längre.«

Förbindelserna med utlandet var under 1943 fortfarande relativt begränsade. En del internationella idrottshändelser kunde dock registreras.¹⁸ Med Finland var utbytet ganska livligt, och »Sverige överförde«, som det heter i verksamhetsberättelsen, »därifrån 4 sändningar, dels idrottsreportage, dels konserter, dels också en del föredrag«. Vidare sändes direktreferat från svensk-danska friidrottslandskamperna i Köpenhamn och Stockholm, landskampen i handboll Sverige–Danmark i Göteborg, fotbollslandskamperna Sverige–Schweiz och Sverige–Ungern på Råsunda och »revanschmatchen« Ungern–Sverige i Budapest, vidare från boxningslandskampen Sverige–Danmark samt den inofficiella svensk-finska brottningslandskampen i Stockholm. I vanlig ordning radierades även större inhemska evenemang, som SM i allmän idrott och SM på skidor, Vasaloppet, Göteborgsspelen samt Skolungdomens hösttävlingar, liksom, återigen, också vissa tennis-, brottnings- och boxningstävlingar (bl.a. referat i maj från boxningsmatchen Tandberg–Sys på Fotbollstadion).

Förhållandena i Norden under år 1944 omöjliggjorde en närmare kontakt med våra grannländer. Direkt programutbyte kunde endast ske med Finland.¹⁹ Det internationella idrottsutbytet blev också ytterligt sparsamt under året, vilket avspeglade sig i radioprogrammen, som endast kunde uppvisa referat från svensk-schweiziska skidveckan i Örnsköldsvik samt från boxningslandskampen Sverige–Finland. Av inhemska idrottshändelser kan nämnas radioutsändningar från Vasaloppet, SM på skidor i Boden, Julispelen på Slottsskogsvallen i Göteborg, Vasaloppet, SM i fri idrott samt Skolungdomens hösttävlingar.²⁰

Det sista krigsåret, 1945, blev efter krigsslutet för svensk radio »de givande utlandskontakternas år«, även om överföringar på telefonledningar ännu inte kunde äga rum på grund av det söndertrasade telefonnätet i Europa. Telefonförbindelserna mellan de nordiska länderna kunde emellertid omedelbart tas i anspråk för radion och det

nordiska radiosamarbetet sköt snabbt fart efter fredsöverenskommelsen den 7 maj.²¹ Av internationella idrottsevenemang under året märktes referat från fotbollslandskampen Schweiz–Sverige i Genève – en stad från vilken Jerring under rubriken *Schweizisk vardag* i sedvanlig ordning passade på att ge några intryck i reportagets form – samt ishockeylandskampen Sverige–Tjeckoslovakien i Stockholm och i övrigt en rad reportage från landskamper och tävlingar, som ingick i det nu allt livligare idrottsutbytet med de nordiska grannländerna: landskamperna i fotboll mot Danmark, Finland och Norge, friidrottslandskamperna mot Danmark och Finland samt »svensk-finska storrännarloppet« i Mora och Boden–Ounasvaaraspelet. Stort utrymme lämnades också åt inhemska idrottshändelser genom referat bl.a. från SM på skidor i Kramfors, Vasaloppet, SM i fri idrott och orientering samt reportageglimtar från Derbyloppet på Jägersro, SM på cykel 15 mil och Sandhamnsregattan.²²

Sladdlös kortvågsapparatur

En viktig teknisk innovation under krigsåren var ultrakortvågssändarna (UKV-teknik), som när de 1942 började appliceras på Radiotjänsts ljudbilar kunde sända direkt till Radiotjänsts studioloraler utan bistånd av televerket. Om detta skriver Göran Elgemyr: »UKV-tekniken underlättade direktsändningar från rörliga evenemang som kungakorteger, riksmarscher och idrottstävlingar. Från taket på en ljudbil refererades i juni 1943 Svenska Dagbladets stafettävling.«²³ Dessa år experimenterade Radiotjänsts tekniska avdelning också med en bärbar sändare. För att kunna utnyttja en sådan i större sammanhang krävdes att någon av ljudbilarna fanns i närheten, för att via relästationen i bilen sända vidare till Radiotjänsts studioloraler på Kungsgatan 8 i Stockholm.

I mars 1945 meddelades det i Aftonbladet att

»Walkie-talkie« – gå och prata! – är det pigga och träffande anglosaxiska namnet på en ny frekvensmodulerad radiosända-

re och -mottagare, som inom kort kommer att debutera på Radiotjänst i Stockholm. När farbror Sven i fortsättningen skall göra sina Stadionreportage, behöver han inte gå och sno in sig i en massa sladdar, ty den lilla bärbara radiolådan behöver helt enkelt inga sladdar. Det är Philips-fabriken NEFA i Norrköping som tillverkar gå-prat-lådan [...].²⁴

Med ankomsten av den bärbara mikrofonutrustningen går det mot natt för en epok – de sladdberoende, till stora fasta aggregat anslutna mikrofonernas – medan gryningen randas för en ny tid, de sladdlösa mikrofonernas, kopplade till bärbara sändare. Reportern blev nu rörlig på ett helt nytt sätt, något som Jerring lustfyllt demonstrerade den 26 juni 1945 genom ett referat där han belamrad med bärbar kortvågssändare och tillhörande mikrofon agerade vänsterback i svensk-danska journalistlandskampen i fotboll på Stadion och i *Dagens Eko* refererade spelet och sina upplevelser medan det pågick.²⁵ I augusti 1946 gjorde Jerring om bedriften genom att med sändare på ryggen berätta i *Dagens Eko* hur det kändes att vara målvakt i sportjournalisternas lag, i en match mot ett lag bestående av skådespelare.²⁶ Tanken med den bärbara sändaren var sålunda att utnyttja den vid gatureportage och idrottstävlingar.²⁷ Lennart Hyland, som anställdes 1945, följde upp bedriften genom att referera från sulkyn i ett Solvallareportage 1946.

Nu började teknikutvecklingen göra snabba framsteg. Så tidigt som i augusti 1947 frågade sig Svenska Dagbladet hur Jerring egentligen hade det med kortvågssändarna, detta i samband med att han agerade domare »vid fotbollsdramat på Zinkens damm« – tidningen tyckte sig nämligen »sakna det sedvanliga åbäket, som den stackars hallåmannen brukar bära på ryggen«. Jerring kunde svara att man nu »fått en betydligt behändigare liten sak, två aggregat vardera av ungefär en fickpluntas storhet. Det är annat än det andra på 13–14 kilo, efter att ha använt det var man ju förstörd för flera dagar.«²⁸ Jerrings enda önskemål nu var »en mikrofon, som kan bäras behändigt som en knapphålsblomma. Den vi har nu skrämmer fortfarande folk, när man stillsamt ger sig ut på ett litet folkivsreportage.«

Sven Jerring, vänsterback, refererar journalistlandskampen mellan Sverige och Danmark på Stadion 26 juni 1945 med kortvågssändare på ryggen.

När kom då den nya sändaren till användning? Jerring: »Mest i idrottsreferat, skulle jag tro. Men också på platser dit kortvågsbilen inte kan gå fram och dit det inte går att dra en ledning. Och så i folkmassor – fast då skulle det som sagt vara skönast med den lilla knapphålsblomman.«

Sammanfattningsvis påverkades samhällsklimatet under åren 1939–1945 förstås helt av kriget. Organisatoriskt genomfördes inga större förändringar inom Radiotjänst utan man värnade om säkerhet och stabilitet i verksamhetsformerna. Detsamma gällde programpolitiken, som kom att styras av de uppkomna kraven på nationell – och nordisk – sammanhållning.

Hur kom då dessa manifestationer att utformas, vilket gensvar och vilka följdverkningar fick de – och framför allt, vilken roll kom tävlingsidrotten att spela i sammanhanget?

De stora radioinsamlingarna

Exempel på initiativ till stöd för sammanhållningen var de hjälpkampanjer för de krigsdrabbade som Radiotjänst drog igång omedelbart efter krigsutbrottet. Jörgen Cederberg och Göran Elgemyr skriver:

När radion julen 1939 startade sitt uppbåd med insamling för julglädje åt neutralitetsvaktens män och anhöriga, då var det ingen, som riktigt visste vilka krafter, som sattes i rörelse. En radioinsamling av det här slaget var ett helt nytt och revolutionerande experiment, men det skulle sedan följas av flera liknande radiohjälpinsatser med kulmen vid fredsslutet i maj 1945, då Radiotjänst startade en landsomfattande insamling – frihetsgåvan till Norge.²⁹

I november 1939 publicerades sålunda i Röster i Radio ett »Uppbåd« till alla radiolyssnare att på postgirokonto sätta in ett bidrag till den s.k. neutralitetsvakten, dvs. de många tusen svenska män som »in-

kallats att värna rikets neutralitet«, samt deras anhöriga inför den stundande julhelgen.³⁰ Starten för insamlingen blev ett stort festprogram i radion den 27 november, till vilket Radiotjänst »gjort ett uppbud bland sina och radiopublikens mest uppskattade artister« (bl.a. Edvard Persson, Pauline Brunius och Anders de Wahl). Programmet inleddes med att radiochefen Dymling höll ett innerligt tal till radiolyssnarna om värdet av insamlingen och allmän nationell samling och redan första kvällen inflöt 105 931 kronor via Radiotjänsts telefonister.³¹

En dryg vecka senare hade beloppet stigit till 1 800 000 kronor.³² Trots att kampanjen då avblåsts fortsatte bidragen att strömma in från olika delar av landet. Insamlingen hade, konstaterades det i Röster i Radio, »blivit en enastående manifestation av svenska folkets samhörighet och offervilja«. En väldig skörd av brev och telegram inkom till tidskriften, med lydelser som exempelvis denna, från Stockholms Städskåren:

Vi städerskor som jubilera
vi vill på detta sätt celebrera
Mottag vår skärv fast den är ringa
ty stora summor har vi inga.
Men hundra kronor det ger vi gärna
till dem som våra kuster värna.
Tack, »käre Dymling«, det var ju så det hette
och Dina hallåmän dom är väl »jätte«.
Vi önskar att Ni på studion
får önska snart en andra miljon.

Från Immetorp sändes »50 % av nettot på klubbmatch i brottning Karlskoga–Hallsberg 8 december« etc. Tisdagen den 12 december var beloppet uppe i 2 568 000 kronor.³³

»Det stora radiouppbudet 1939« gav blodad tand. Under de första månaderna 1940 förekom i det svenska radioprogrammet flera appeller och redogörelser för hjälpverksamheten för Finland, bl.a. vädjade kronprinsen om hjälp till landet.³⁴ Det föll sig naturligt att

särskild uppmärksamhet kom att ägnas åt Finland – det av våra grannländer som först drogs in i kriget – alltifrån den tidpunkt då förhandlingarna med Sovjetunionen påbörjades. Radiotjänst hade också under längre och kortare tider Sven Jerring stationerad i Finland, varifrån han gav regelbundna skildringar från Helsingfors. De svenska hjälpkaktionerna för Finland understöddes livligt av Radiotjänst, som bl.a. anordnade talrika programinslag i *Dagens Eko* till förmån för dessa insamlingar.

Radiotjänsts julinsamling för neutralitetsvakten och deras anhöriga kom till slut att inbringa över 3 miljoner kronor. Men det var inte bara själva insamlingarna i sig som gav slående bevis på radions möjligheter att samla nationen kring en uppgift, att skapa en grund för ett enigt folks uppslutning kring landets nationella värden.³⁵

Den stora landskampen i bandy söndagen den 11 februari 1940 på nationalborgens Stadion i Stockholm skulle komma att resultera i en ännu större tävling, en »ekonomisk« match kring matchen.³⁶ Organisationskommittén lanserade idén att låta radiera Stadionevenemanget och vädjade till alla radiolyssnare att via postgirokonto erlägga en »radioentré« till matchen för rätten och förmånen att få avlyssna Sven Jerrings referat av den historiska tilldragelsen – en radioentré som liksom intäkten från Stadion skulle gå till Finland. Det gällde att ge så kraftigt ekonomiskt stöd att lyssnarnas bidrag blev större än det som Stadionpubliken betalade som entréavgift. Nettot från Stadionpubliken beräknades till 140 000 kronor, så det var den summan radiopubliken hade att överträffa. Det hela blev alltså till en tävling i tävlingen.

Radiolyssnaren fick själv bestämma hur mycket han/hon ville ge – även de minsta bidrag var välkomna, underströks det från arrangörshåll. Men de som betalade minst 5 kronor fick det konstnärligt utformade matchprogrammet – som under matchdagen skulle säljas på plats för 1 krona – med bidrag av bl.a. nobelpristagaren Frans Eemil Sillanpää, Jarl Hemmer, Erik von Frenckell, Sune Almkvist och Torsten Tegnér.

Inför matchen uppmanade Tegnér tillsammans med gymnastikdirektör Agne Holmström i ett *Dagens Eko* den 30 januari helt till-

ägnat bandylandskampen lyssnarna att på detta sätt bidra till Finlandshjälpen.³⁷ Att denna »utmaning« ögonblickligen upptogs av radiolyssnarnas stora skara kunde konstateras, då radioentréns postgirokonto första dagen noterade influtna 1 455 kr. Samtliga första dagens radiobetalande hade erlagt »full radioentré«, dvs. minst 5 kronor. Detta följdes upp med att flera tidningar välvilligt åtog sig att till sin läsekrets sända ut postgiroblanketter för inbetalning av radioentréer.

Snabbt vann idén med radioentrén inför »vinterns stora idrotts-evenemang« allt större popularitet och summan influtna radioentrér uppgick fem dagar före matchen till över 15 000 kronor, två dagar före till knappt 30 000 kronor.³⁸ Med anledning av det väldiga intresse som på många håll visades uppslaget att anordna lokala insamlingar av radioentréer vände sig organisationskommittén till Tipstjänst med anhållan om hjälp med telefonmottagning av inflytande rapporter om radioentrén. Tipstjänst ställde då alla sina ingående telefonlinjer med personal till förfogande, varmed telefon- och telegramrapporter angående insamlade radioentréer kunde tas emot per telefon lördagen den 10 och söndagen den 11 februari – matchdagen – genom namnropet »Tipstjänst«. Alla fram till söndag förmiddag inkomna rapporter sammanräknades så att man i halvtid skulle kunna delge radiolyssnarna ställningen i omkringmatchen Stadion–Radion. Under eftermiddagens lopp meddelades därefter resultaten av radioentréinsamlingarna vid landets samtliga bandymatcher. Alla rapporter måste till slut telefonerats till Tipstjänst före kl. 19.00, så att man i radions kvällsnyheter skulle kunna ge lyssnarna dels rapport om ställningen just då i matchen Stadion–Radion, dels ge dem en sista uppmaning att på måndagsmorgonen sända in sina privata radioentréer.

Naturligtvis var det inte tal om annat än att Sven Jerring skulle sköta referatsysslan. Detta kom emellertid inte att bli hans mest nöjsamma uppdrag. Jerring anlände direkt från en reportageresa i Finland, och eftersom tåget var försenat var det bara att ta en bil från Centralstationen till Stadion, stiga upp på Norra arkadens blåsiga plattform och börja tala i radiomikrofonen.

Sydsvenska Dagbladet kallade matchen, då »elva finska kämpar, tillfälligt permitterade från skyttelinjerna i öster, ställa upp mot lika många svenska idrottskamrater i en fredlig bandymatch, den mest typiskt nordiska av alla idrotter«, för »en av de märkligaste idrottskamperna genom tiderna«, medan Söderhamns Tidning ett halvår efter matchen betecknade den som »en av de märkligaste idrotts-händelser, som någonsin ägt rum i Europa, ja, varför inte i hela världen«. ³⁹ Dagens Nyheter menade att många idrottsliga landskamper varit levande, spännande dramatiska, men att referatet från denna »bandykamp« blev något alldeles enastående. ⁴⁰ Jerring höll sitt referat i »ren vardagston«: »En extra eloge skall Jerring ha för den idrottsprestation han själv utförde. Trött och snuvig och direkt efter en lång resa stod han där i 15 graders köld och talade oavbrutet under mer än två timmar.«

På Stockholms-Tidningen tyckte man att Jerring skildrade matchen med »samma klarhet och livlighet, som är typisk för honom – och i de spännande ögonblicken revs han som vanligt med, förvandlades helt till publik och återspeglade på det sättet utmärkt stridens olika faser och situationer«. ⁴¹ Jerring stack dessutom med jämna mellanrum in antydningar om lämpligheten av att inte försumma att sända in en radioentré, något som säkerligen bidrog till att radioentrésummorna växte så kraftigt under och efter matchen. Bland annat påkallade Jerring i halvtidspausen – då radiolyssnarna var uppe i 125 000 kronor – särskild uppmärksamhet genom att knacka med en bombskärva från Rovaniemi, varvid han – utan varje ton av »fras- eller flåspatos« – vädjade till lyssnarna att bidra till insamlingen: »Det är för att lindra de skador, som sådana bombskärvor anställt, som ni idag betalar. Pengarna gå till ambulanser, medicin, instrument – till Röda kors-arbetet. Jag har med egna ögon sett de sårades tålmod, jag har sett att hjälp behövs och att det inte kan ges nog«, skall Jerring ha sagt. (Matchen slutade med svensk seger, 2–1.)

»Det var en av mina svåraste uppgifter«, menade Jerring efteråt. Dock var det ett evenemang som han sent skulle glömma: »Det var en av de vackraste idrottsfester som jag bevittnat. [...] Jag är glad, att

jag gick i land med den.«⁴² Bisittare var Sven Wilson, som »till oigenkännlighet påpälsad« stod bredvid honom hela tiden, beredd att rycka in, om Jerrings andedräkt skulle frysa till så hårt att ett fortsatt referat blev omöjligt.

Tipset accepteras

Om bandylandskampen var en naturlig fortsättning på radiouppbådet för neutralitetsvakten i november 1939 kom den i sin tur att starta en märklig kedja av händelser som började med att Tipstjänst införde en speciell, »blåvit« kupong för Finlands sak och som kom att mynna ut i att Radiotjänst ett par år efter krigsslutet började nämna ordet »tips« i sina sändningar.

Redan i maj 1939 hade Tipstjänst framfört önskemål om att tipsresultaten skulle sändas via radio. På detta svarade radiochefen Dymling att den av regeringen tillsatta radionämnden, som hade till uppgift att kontrollera radioprogrammen, »två gånger behandlat frågan om tipsresultatens utsändande i radio, men båda gångerna har det blivit avslag. Om vi gjorde det skulle det innebära ytterligare reklam för en sak, som staten med stor tveksamhet tagit sig an.«⁴³ I en replik menade tipschefen C. A. Ledin att Radiotjänsts fasthållande vid »det gamla resonemanget om att en dylik utsändning skulle ytterligare odla intresset för tippning och därmed bli en slags osund reklam tycker jag man kan bortse från totalt. Vi ha kommit över de där synpunkterna nu.«⁴⁴

I Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning använde man ironin som vapen och verktningsmedel för att klargöra sin uppfattning av Radiotjänsts hållning i frågan:

Det är naturligtvis alldeles riktigt att Radiotjänst inte utsänder tipsresultaten. Ett företag som distribuerar nyheter ska inte tänka på vad större delen av publiken vill veta, utan på vad som är nyttigt ur evighetens synvinkel och med tanke på lyssnarens odödliga själ. Radiotjänsts ståndpunkt är absolut oantastlig.

Bland det lilla jag minns av moral är följande bud: Låt icke den högra handen veta vad den vänstra gör. Så vitt jag kan förstå är detta det enda bud som kan tillämpas beträffande förhållandet mellan Radiotjänst och Tipstjänst. Måste man icke avundas dem som ha en så gammal och fast moralisk grund att stå på?⁴⁵

Under 1941 tog debatten om tipsordets vara eller icke vara i svensk radio ånyo fart. Under rubriken »Den brottsliga tippningen« konstaterar exempelvis Nerikes Allehanda att tippningen en gång i världen ansågs som någonting mycket syndfullt och nära nog brottsligt och att det inte är utan att

man känner sig behandlad som en visserligen ringa men dock en brottsling även nu, om man tänker på hur diskret hela tipsverksamheten arbetar. Ingen reklam får förekomma som kan uppmana den oskuldsfulla allmänheten att hänge sig åt den art av dobbel som består i att mot en ringa insats vara med och förutsäga utgången av fotbolls- och handbollsmatcher, och tänk bara på hur ytterst finkänsligt Radiotjänst betar sig när resultaten av tipsmatcherna skola kungöras i radio. Att rent ut säga att »resultaten av dagens tipsmatcher blevo« går rakt inte för sig. Nej. De rätta siffrorna måste noggrant inbäddas bland en mängd andra resultat, så att inte de arma syndare som offrat sina slantar på tippning (staten och idrotten) får sina mörka själar ytterligare nedsmutsade. Lyssnar man således till A.-B. Radiotjänsts resultatdelgivning på söndagskvällarna utan att medföra tipskupong, står man där lika oviss om tipsmatchernas utgångar som före utsändningen, ty Radiotjänst meddelar försiktigtvis 57 olika matchresultat bland vilka det gäller för den med gott minne begåvade att särskilja de tolv matcher han har på sin gula tipskupong.⁴⁶

Det lustiga var, menade skribenten vidare, att »den del av mänskligheten som sysselsätter sig med att satsa pengar på hästkapploppningar få resultaten ordentligt serverade lopp efter lopp. Varför

denna orättvisa? Förstår då inte Radiotjänst vilken otjänst den därmed gör svenska folket, och vilka faror den utsätter de hippologiska doblarnas skara för?» Alltså, när nu ändå tipsresultaten meddelades i radio, varför inte göra detta under en särskild rubrik? Varför, frågar sig signaturen »ås«, inte ransonera en smula med radions dyrbara sekunder genom att reducera pratet om att »i den och den småserien noterades bl.a. följande resultat« till kort och gott: »Söndagens tipsmatcher lämnade följande resultat.« Det skulle inbespara svenska folket en hel del förargelse, och det skulle – kanske – bidra till att »skapa en smula lugn för en söndagsarbetande telefonjäktad sportredaktör«.

Året därpå, 1942, släpptes så det blåvita tipset ut på spelmarknaden. I ett första steg – experimentet blev snart permanentat för ett flertal år – kom under tiden 29 mars – 31 maj två slags stryktippkuponger att tillhandahållas. Den ena var den vanliga gula och kostade 25 öre per tippad rad. Den andra, 5 öre dyrare, bar den finska flaggans blåvita färger och pryddes med Finlands riksvapen. »Tippa blåvitt och hjälp de finska krigsinvaliderna«, vädjade till svenska folket fotbollens ordförande Elof Ericsson och en av representanter för bl.a. LO, Arbetsgivareföreningen och Kooperativa förbundet (Konsum) bildad hjälpkommitté för Finlands invalider.⁴⁷ Regeringen och Tipstjänst hade gått med på att tippare som önskade hör samma denna vädjan kunde få lämna ett bidrag på en eller flera femöringar. Att »tippa finskt« blev därmed »vårens nya paroll inom tipparkåren«.⁴⁸ De svenska tipparna gav med detta 400 finska invalider hjälp till självhjälp genom att möjliggöra deras yrkesutbildning vid svenska skolor. Den blåvita tippningen hade »en särställning i världen«, menade chefen för Tipstjänst C. A. Ledin.⁴⁹

Även Radiotjänst drog på olika sätt sitt strå till insamlingsstacken. I ett *Dagens Eko* gavs en påminnelse om de blåvita tipskupongerna, då en dr Odén berättade om arbetet på beredskapssjukhuset, där invaliderna fick behandling »med kirurgins och frisk- och sjukgymnastikens alla resurser«.⁵⁰ Trots detta vägrade Radiotjänst hårdnackat att nämna ordet »tips« i sina reguljära programverksamheter. Elof Ericssons »storslagna idé« utföll trots det väl, då minst 50 procent

av tipparna offrade en 5-öring per rad via de blåvita kupongerna för de finska invaliderna, varefter siffran kom att pendla runt 35–40 procent.⁵¹

Nya Dagligt Allehanda kunde i och med detta med tillfredsställelse konstatera att de pengar som flöt in från Tipstjänst inte längre betraktades som »orena«, att den konservativa uppfattningen om fotbollstippningens moraliska fördärv alltmer försvann och att det inte längre gjordes någon hemlighet av att man önskade att tipsomsättningen skulle stiga.⁵² Införandet av idén med den blåvita kupongen för att skaffa hjälp till de finska invaliderna skulle också kunna betecknas som Tipstjänsts första reklamkampanj. Tidigare hade reklamverksamheten, om man kan kalla den så, inskränkt sig till »information« åt pressen vid arrangerade middagar för distriktens tidningsrepresentanter, där någon av bolagets ledande representanter försåg journalisterna med lämpliga uppgifter, oftast i form av siffror och statistiska tablåer. Men vad den tippande läsekretsen vill ha, framhöll tidningen, var mindre »torra« saker; den ville läsa om exempel på hur folk vunnit på tips, episoder av det ena eller andra slaget kring tipsverksamheten o.dyl.

När den svenska allmänheten hunnit tippa »blåvitt« under ett par veckor började det visa sig att det mellan städerna söderut försiggick en »våldsamt kapplöpning om äran att visa de bästa procentuella siffrorna«.⁵³ Tippandet på blåvita kuponger började därmed snart alltså utveckla sig till en sport i sig. I mars 1944 utmanade exempelvis Göteborg Stockholm i »invalidtippning«.⁵⁴ Det var emellertid inte bara Stockholm och Göteborg som satte i gång med en inbördes tipsmatch. Följande städer kom också överens att »söka överträffa varandra i inbördes kamp för det behjärtansvärda ändamålet att omskola Nordens invalider«, som det hela nu utvidgats till att handla om: Norrköping–Borås, Malmö–Gävle, Visby stad–gotländska landsbygden.

Snart förekom sådana stadsmatcher runt hela landet.⁵⁵ Men fortfarande inget tips i radion. När Nya Dagligt Allehanda i oktober 1943 tog kontakt med de tre berörda parterna Radiotjänst, TT och Tipstjänst, menade tidningen sig inte bli överraskad när det konfirme-

rades att alla i själva verket var överens om att förbudet för ordet »tips« i radio »är minst sagt överflödigt. Radiotjänst hänvisade till TT och TT i sin tur till Tipstjänst. Alla svära sig fria och önska bara att den fatala bestämmelsen slopas.«⁵⁶ Till saken hör att den engelska ligan återupptagit sitt spel under 1943 varför Tipstjänst äntligen kunde frångå sina reservalternativ som handboll o.dyl. och återinföra engelska fotbollsmatcher på kupongerna – något som innebar ett uppsving för tipsverksamheten som i och med bortfallet av engelsk ligafotboll ditintills under kriget fått kännas vid en markant nedgång av omsättningen.⁵⁷

På Radiotjänst sträckte man sig så långt att man ställde en utredning i utsikt. Då ändå inget hände, såg sig bl.a. Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning i augusti 1944 därför föranlåten att än en gång kommentera saken.⁵⁸ Tipsresultaten i radio – dvs. frånvaron av dem – var, fastslog signaturen »Pen«, samma landsplåga som tidigare:

Vi hade hoppats, att vederbörande äntligen skulle ta sitt förnuft till fånga. Är det verkligen omöjligt för herrarna att starta idrottsnyheterna i radio på söndagskvällarna med »Tipsresultaten«. [...] Om Radiotjänst och TT visste hur lite den stora lyssnarskaran i radio bryr sig om resultaten i alla smärre fotbollsserier, som man nu får [sig] till livs i kvällsnyheterna om söndagarna! Det är tipsresultaten man vill ha. Inte ett dyft annat i fotbollsväg. De allsvenska matcherna står alltid på tipskupongerna. Övriga *icke tipsmatcher* har absolut inget riksintresse.

Denna gång fick man emellertid svar från chefen för TT:s radioavdelning, Gunnar O-son Dahlgren, som framhöll att i radions idrottsnyheter betraktades fotboll i första hand som idrott och i andra hand som tipsobjekt.⁵⁹ Säkerligen fanns det också fortfarande en stor publik, som intresserade sig för fotbollsmatcherna i deras egenskap av sportprestationer och inte bara stirrade sig blinda på tipskupongens 1:or, 2:or och kryss, menade Dahlgren. Signaturen »Pen« tycktes, menade han, gå med på detta i fråga om allsvenskans

matcher. Men andra fotbollsresultat verkade inte ha något riksintresse, om de inte förekom på tipskupongerna. Den enda nackdelen för kategorin tippande lyssnare var ju trots allt, menade Dahlgren, att den fick höra några resultat som inte angick dem. »Men det kan man väl stå ut med, särskilt som resultaten läsas i den ordning de förekommer på kupongen och som uppläsaren har instruktioner att genom långsam och tydlig läsning markera just tipsmatcherna.«

På tidningen svarade man att man fann det tråkigt att Dahlgren skulle ha en så underlig uppfattning om saken. Det är självklart att »göteborgarna är intresserade av Örgrytes och Gårdas matcher« liksom att stockholmarna »vill höra hur det gått för Hammarby och Djurgården«; »men har vi därmed sagt, att dessa div. II-matcher har riksintresse?«.

Situationen började nu bli alltmer ohållbar för Radiotjänst. Den kanske allra siste som hann kommentera sakernas dåvarande tillstånd innan Radiotjänst föll till föga för trycket utifrån var »R:et« Eklöv i Dagens Nyheter i januari 1948, där han menade att man borde ta bort den »löljliga ljusskyggheten« kring tipset.⁶⁰ »Låt Tips-tjänst som andra företag göra reklam för sin rörelse«, menade han; och varför skulle inte ordet »tips« få nämnas i radion? »Just nu låter det för fjompigt när TT-mannen inte får nämna det farliga lilla ordet i lördagskommunikén, utan det skall heta 'bland övriga resultat märkes...?'«

Bara någon vecka efter detta inlägg meddelades det i Aftonbladet, att TT och Radiotjänst genomfört en »tipsreform«:

Det är efter moget övervägande förklarar TT:s radiochef, red. Staffan Rosén, som man nu äntligen beslutat sig för att tala om att det är tipsresultaten som man läser upp. Att finansminister Wigforss i en tidningsintervju häromdagen förklarade sig vara förvånad över, att man på TT inte ansåg sig kunna göra »reklam« för tippningen genom att nämna ordet tipsresultat i radio, är visserligen en händelse, som ser ut som en tanke. Men TT har fattat sitt beslut utan påtryckningar utifrån.

– Inom TT:s ledning har man faktiskt redan för några

månader sedan diskuterat om det inte vore på tiden att tala om att det var tipsresultaten man läste upp. Redan tidigare har TT ju läst upp resultaten av de engelska tipsmatcherna i den ordning de stått på kupongen, så förändringen var ju inte så revolutionerande. Än har det inte inkommit några klagomål fast radiopubliken är så oerhört känslig för alla förändringar i dagsnyheterna.⁶¹

Sydsvenska Dagbladet kunde med anledning av det inträffade skriva: »Nu hände det [...] i lördags, att nyhetsuppläsaren förkunnade, att resultaten av dagens *tipsmatcher* blevo följande.«⁶²

De definitiva avskeden till det gamla, negativa förhållningssättet till ordet »tips« i radiosammanhang togs när den nya, populära förmågan vid Radiotjänst, Lennart Hyland, i september 1949 – »efter 15 års väntan!« som det heter i en skrift med anledning av Tips-tjänsts 50-årsjubileum 1984 – i radio intervjuade tipschefen Ledin och när Radiotjänst i samband med att Tipstjänst i oktober 1949 fyllde 15 år passade på att för första gången utanför TT nämna ordet tippning i radio – men då också med besked, i och med att Hyland gjorde ett s.k. mikrofonbesök på företaget, »vars tjänstemän bombarderade lyssnarna med siffror om antalet tippare, tipsrader, pool-tips, stryktips och siffertips«.⁶³

En fråga man kan ställa sig i sammanhanget är vad finansminister Ernst Wigforss och med honom regeringen hade för del i att Radiotjänst till slut lät TT släppa lös det ditintills så rigoröst bevakade tips-ordet i etern. Måne kom det definitiva – och för radioledningens säkerligen mycket befriande – klartecknet från denna absolut högsta myndighetsinstans, Radiotjänsts egen avtalsgivare? Hur självständigt var TT:s beslut – fattades det i samspråk med radioledningen eller på eget bevåg? På det kan jag inte ge något svar.

Det blåvita tipset – som fanns att tillgå från den 29 mars 1942 t.o.m. 1947 – upphörde vid årsskiftet 1947/1948 i och med att omskolningsverksamheten för de finska krigsinvaliderna upphörde definitivt den 1 januari 1948.⁶⁴ Det fick emellertid sin förlängning genom att Tipstjänst fram till den 31 december 1949 gav ut en »röd-

vit« kupong till samma pris, 30 öre, och vars behållning tillföll Svenska Europahjälpen, en sammanslutning av svenska riksorganisatorer i syfte att hjälpa de krigshärjade länderna, i synnerhet i Centraleuropa.⁶⁵ För att kunna bidra till detta ändamål hade Radiotjänst redan i april 1946 inom ramen för *Grammofontimmen* (som ingått i radioprogrammet sedan 1928) startat programpunkten »Hjälp Europahjälpen, lyssnarnas önskeprogram på grammofon«.

När Europahjälpen avslutade sin verksamhet som samlande organ vid utgången av 1949, beslutade radioledningen att programpunkten trots det skulle bestå – inte bara som önskeprogram, utan också i fortsättningen som en plattform för insamlingar i humanitärt syfte, dock med den skillnaden att nu också sådana inhemska humanitära behov skulle kunna gynnas, som måste räkna med hjälp från frivilligt håll.⁶⁶ Insamlingens postgironummer blev 90 1950, som därmed också kom att ange Radiohjälpens startår. I januari 1950 började sålunda den nya insamlingsverksamheten under namnet *Radiohjälpen 90 1950. Lyssnarnas önskeprogram på grammofon* – detta till följd av en process som startade hösten 1939 genom initiativet till en insamling för neutralitetsvakten och deras anhöriga och som fick sin förlängning genom insamlingen vid bandylandskampen mellan Sverige och Finland i februari 1940 för det krigsdrabbade Finland.

Fotbollsbråket flammar åter upp

I oktober 1940 spelade Sverige på Råsunda en fotbollslandskamp mot Danmark, en match som genom den tyska ockupationen av Danmark (och Norge) den 9 april antog formen av vänskapsmanifestation två fredliga grannfolk emellan. Matchen sändes inte bara i svensk radio utan även i övriga Norden. I Danmark refererades andra halvlek. I Sverige var det Jerring som refererade och

festligt måtte det ha varit, när de 38,000 åskådarna med en applåd mera hjärtlig än i vanliga fall hälsade de elva spelarna

i det danska laget. »Der er et yndigt Land« intonerades, och Jerring sjöng med i sin mikrofon. Så kommo de våra och med dem folksången. Publiken förvandlades till en allsångskör.

– Ha Ni tänkt på, hur mycket vackrare »Du gamla, du fria« har blivit under det år som gått? Det var hallåmannens påpekande i förbigående, medan kungen i sällskap med prins Gustaf Adolf och fotbollsgeneralen Elof Ericsson gick ned på plan för att hälsa kämparna.⁶⁷

I april 1941 var emellertid, efter det första krigsårets besinning, återigen ett bråk under uppsegling mellan Radiotjänst och Svenska Fotbollförbundet.

Enligt upprättat kontrakt med Fotbollförbundet betalade Radiotjänst år 1939 10 000 kr per år för rätten att få göra direktreferat från upp till tre landskamper i fotboll och under året direktrefererades just tre landskamper (i jämförelse härmed betalade Radiotjänst exempelvis till Konsertföreningen 223 000 kr per år, till Operan 50 000 kr per år, till Dramatiska Teatern 1 500 kr per föreställning – och till Svenska Idrottsförbundet 3 000 kr per år för rätten att göra direktreferat från alla landskamper i allmän idrott samt från svenska mästerskapstävlingar).⁶⁸ Men förhandlingarna mellan Radiotjänst och Fotbollförbundet var alltså mycket svåra, trots allt stod man fortfarande långt ifrån varandra. För att i någon mån komma förbi problemet med de matcher som spelades samtidigt som radioutsändningarna av landskamper konfererade radiochefen Dymling under en Köpenhamnsvistelse på hösten 1940 med representanter för Svenska Fotbollförbundet, varvid han som en framkomlig väg diskuterade möjligheten för Svenska Fotbollförbundet att erhålla tipsmedel för understöd åt de mindre fotbollsklubbar som genom radieringarna kunde tänkas lida ekonomiskt avbräck.⁶⁹

Under år 1940 direktrefererades fyra landskamper (två mot Danmark, två mot Finland), för vilket man betalade Fotbollförbundet 12 000 kr (10 000 kr för stipulerade tre matcher plus 2 000 kr för den fjärde). Men under kommande år, 1941, började det alltså kärva ordentligt i förhandlingsmaskineriet.

Som en prolog till höstens stundande sammanbrott fördes under våren en diskussion i Idrottsbladet om viktiga principfrågor mellan Dymling och sportjournalisten och idrottsledaren Carl Linde, signaturen »Ceve«. Till saken hör att »Ceve«, som hade haft ett stort antal ledaruppdrag i klubbar och förbund, sedan 1920 var styrelseledamot i Svenska Fotbollförbundet och sedan 1931 ordförande och chefsinstruktör i förbundets tekniska kommitté.⁷⁰ Han var även styrelseledamot i Tipstjänst sedan dess start 1934.

»Ceve« menade att »fotbollen icke är till för radions skull utan radion för fotbollens och allmänhetens« men att »hrr Dymling och Jerring i Dagens Nyheter lagt upp hela detta problem, 'fotbollen contra radion', på ett sådant sätt, att fotbollen skulle ha en slags service-förpliktelse gentemot radion«, hänvisande till Dymlings åsikt att de mindre matcherna borde kunna spelas vid en tidpunkt då de inte kolliderade med radioutsändningarna.⁷¹ Det kunde aldrig komma på fråga, menade »Ceve«, att fotbollen över hela Sverige skulle behöva flytta sina arrangemang till tidigt på förmiddagen eller sent på eftermiddagen, då detta skulle innebära att man miste sin publik i alla fall och tillresande lag dessutom fick det besvärligare med sina resor.

Det var alltså radion som måste rätta sig efter fotbollens arrangemang, önskningsar och villkor. »Ceve« menade att Dymlings tal om radioutsändningarnas roll som propaganda för fotbollen inte var något annat än en bluff, eftersom radieringarna bevisligen fick fotbollsanhängarna att stanna hemma och det vidare var matchresultaten (»resultatets färdigställande«) i långt högre grad än själva spelreferatet som folk var nyfikna på. »Men om vi slapp radieringen, så kunde våra matcharrangörer landet runt själva åstadkomma denna nyhetsförmedling, kompletterad med en redogörelse i halvtid«, tyckte »Ceve«. Radion var till för fotbollens och allmänhetens skull och måste alltså därför inrätta sig efter dess behov och önskemål.

Dymling bemötte inlägget med konstaterandet att Radiotjänst inte hyste något speciellt intresse för fotbollen som sådan men att man representerade »hundratusentals lyssnare över hela vårt land.

Det är *deras* önskan att få vara med om de stora idrottsevenemangen som är bakgrunden till våra strävanden att komma fram till en för alla parter godtagbar lösning.«⁷² Eftersom det var fråga om tre, högst fyra matcher per år, kunde man från Radiotjänsts sida inte se annat än att svenska folket hade en viss rätt att få vara med om dessa matcher. Dymling tog tillfället i akt att påminna om bl.a. bandylandskampen Sverige–Finland »den oförglömliga vintersöndagen 1940 (där f. ö. 'matchen' radion-Stadion gav ett värtaligt vittnesbörd om radions makt)«.

Med sådana exempel för ögonen skulle man, menade Dymling, överväga konsekvenserna av att utestänga den radiolyssnande allmänheten »från att uppleva samhörigheten med svenska idrottsmän och svenska lag som kämpar för Sverige och svenska fredliga segrar«. Påståendet att radion inte skulle göra propaganda för fotbollssporten bestred Dymling bestämt: »Betydelsen av denna propaganda kan självfallet inte fastställas i siffror, man kan värdesätta den olika, men det är lite barnligt att som hr Linde helt förneka den.« Det väsentliga i sammanhanget var, fastslog Dymling, att idrotten – med pressens och radions hjälp och stöd – blivit en nationell angelägenhet varför en landskamp inte bara angick vederbörande idrottsförbund och dess aktiva medlemmar utan praktiskt taget hela svenska folket: radions nationellt samlande betydelse vid dessa och andra liknande tillfällen kunde helt enkelt inte överskattas. Frågan om radieringen av vissa landskamper i fotboll hade också ett vidare, nordiskt perspektiv, framhöll Dymling, eftersom det ju i första hand gällde matcherna mot »våra broderfolk, danskar, finnar och norrmän«: »Är det någon som verkligen vill förneka värdet av att det idrottsliga utbytet mellan oss och dem genom radion vinner en djupare och vidare anklang?«

I september 1941 strandade förhandlingarna angående radiering av nästkommande landskamper på grund av generellt förbud från Fotbollförbundets sida mot all radiering innevarande år – ett beslut som hade förankrats vid förbundets årsmöte tidigare på våren, då praktiskt taget alla ombud uttalade mycket stark kritik mot radieringen, som ansågs avsevärt skada klubbarnas ekonomi.⁷³ Dock

lämnades en öppning för att uppta nya speciella förhandlingar angående den tredje landskampen 1941, Danmark–Sverige i Köpenhamn den 19 oktober, samt i samband därmed rörande nästkommande års landskamper, eftersom det fanns utsikter att visst anslag av tipsmedel skulle kunna ställas till Fotbollförbundets förfogande för kompensering av klubbarnas förluster i samband med radiering.

Inför landskampen mellan Sverige och Danmark i september, som Radiotjänst hade planerat att direktradiera (liksom även en landskamp mot Tyskland), frågade sig Dymling i en stort uppslagen artikel på ledarplats i Röster i Radio hur det egentligen kommit därhän att en idrottshändelse »av den vikt och betydelse, som en landskamp med ett nordiskt frändefolk, skall reserveras för några tiotusental stockholmare, medan hundratusentals svenskar, som genom radio kunnat följa matchen, snöpligen få avstå från det nöjet«.74 Varför stod Fotbollförbundet som den sista på skansen bland radions gamla motståndare, varför hade det endast när det gällde fotboll hittills varit omöjligt att uppnå ett stadigvarande, friktionsfritt samarbete? De flesta idrottsledare, påpekade Dymling, hade vid det här laget klart för sig radions betydelse som propagandafaktor och Radiotjänst hade också »sedan många år ett förträffligt samarbete med flera större idrottsförbund«. Vasaloppet, exempelvis, skulle aldrig fått den plats det vid det här laget hade i det allmänna medvetandet utan radions medverkan, framhöll Dymling.

Nu förnekade man förvisso inte från fotbollsledningens sida att radion gjorde god propaganda för sporten, påpekar Dymling vidare, men man fortsatte hänvisa till den omständigheten att om en stor landskamp radierades, föredrog lyssnarna att stanna hemma och höra den refereras i stället för att bevista de mindre fotbollsevenemang som ägde rum på olika platser i landet. Att de talrika, mindre klubbarna därigenom gick miste om en del av sin betalande publik, med försämrat ekonomiskt läge som resultat, var ett resonemang som Dymling hade förståelse för. Men att Radiotjänst skulle betala ett sexsiffrigt belopp för att gottgöra denna förlust, ett tal framkastat av Fotbollförbundets talesmän, det föll på sin egen orimlighet, menade Dymling, liksom förslaget att ta upp landskampsreferaten

på stålband och sända dem först senare på dagen. Vad skulle lyssnarna ha för glädje av ett fotbollsreferat, om de redan från början visste resultatet? Värdet för radiolyssnaren låg förstås i den fortlöpande skildringen minut för minut av matchens aktuella förlopp, dvs. i den dramatik som möjliggjorde för publiken att fördela antipatier och sympatier och eljest göra moraliska reflexioner och ställningstaganden, skulle man kunna tillägga. Utan detta dramatiska moment, vidhöll radiochefen, skulle matchreferatet förlora all spänning.

Dymling erinrade om Radiotjänsts sedan länge åberopade förslag att de lokala matcherna skulle förläggas på en tidigare eller senare timma än landskampen för att därigenom lämna öppet för fotbollsvännerna »att det ena göra och det andra icke låta, dvs. att både höra landskampsreferatet i radio och bevista hemmamatchen«. Från Fotbollförbundet framhöll man med samma emfas sin tidigare ståndpunkt att detta inte lät sig göras – med hänsyn till lagens resor och andra skäl.

Om nu alla utvägar ur konflikten tycktes oframkomliga, varför då helt enkelt inte acceptera faktum och låta saken bero? »Det är sannolikt att herrarna i fotbollsstyret – eller åtminstone klubbarna – skulle finna denna 'lösning' behagligast. För oss i Radiotjänst ligger det annorlunda till«, framhöll Dymling, eftersom Radiotjänst faktiskt representerade över 1 500 000 licensbetalare, dvs. över 4 miljoner lyssnare. Även om inte alla dessa utan lågt räknat kanske »bara« 400 000–500 000 människor valde att sitta vid högtalarna för att ta del av en landskamp i fotboll, så var det tillräckligt för att Radiotjänst skulle söka tillmötesgå deras önskemål.

Emellertid, fortsatte radiochefen i ett upprepande av sina argument från vårens diskussion med »Ceve«, var inte detta den enda eller viktigaste orsaken till att man från Radiotjänsts sida ogärna ville uppge försöken att finna en för alla parter tillfredsställande lösning. Det var nämligen här, efter Radiotjänsts sätt att se, inte bara – eller ens i främsta rummet – fråga om fotbollsklubbarnas ekonomi eller radiolyssnarnas önskemål. Det väsentliga var att idrotten vid det här laget – med pressens och radions hjälp – blivit en nationell angelä-

genhet. En landskamp var mer än en intern affär för vederbörande förbund. Det angick praktiskt taget hela svenska folket: »Är det mycket sagt, att vi svenskar sällan känt oss så förenade till ett folk som vid dessa idrottsavgöranden hemma eller på främmande mark? Radions nationellt samlande betydelse vid dessa och andra liknande tillfällen kan helt enkelt icke överskattas«, fastslog radiochefen ännu en gång.⁷⁵

Dymling underströk ånyo att frågan om radieringen av vissa landskamper, inte minst i fotboll, också hade ett vidare perspektiv, ett internationellt, men framför allt ett nordiskt sådant. Ingen ville väl förneka, menade Dymling, att dessa idrottsmöten just nu utöver det sportsliga intresset var »en psykologisk faktor av icke ringa betydelse. Sådant läget i världen nu ter sig – skulle vi icke tacksamt ta emot varje tillfälle att låta det idrottsliga utbyte som ännu är möjligt i Norden genom radion få en vidare och djupare anklang?« Sport och tävlingsutbyte som ett vapen i fredens tjänst, således.

Dymlings tunga debattinlägg skapade en livlig pressdebatt, där de flesta kommentatorerna tog ställning för ett direktreferat av landskampen. Socialdemokratiska Ny Tid framhöll tillställningens nationella intresse och menade att den sportintresserade radiopubliken, som var mycket stor, säkerligen skulle komma att fråga sig

varför radioledningen inte bryr sig om att via högtalarna sända ut referat av den svensk-danska landskampen i Råsunda på söndag. Så mycket mer som detta evenemang anses vara ett av årets största inom sportvärlden. Nu blir det förbehållet några tiotusental stockholmare, medan landet i övrigt blir åsidosatt. Det hela är icke Radiotjänsts fel. Folkets vrede bör adresseras åt annat håll – Svenska fotbollsförbundet.⁷⁶

På Svenska Dagbladet menade man att en stor skara radiolyssnare skulle komma att »gå miste om en efterlängtd feststund, de timmar vid radiolådan, som många anse ge licenstagares bästa utdelning«, att »Dr Dymling skall ha tack för sitt osentimentala klarläggande av radioledningens positiva inställning till problemet« och att de för-

luster som klubbarna åsamkades själva landskampsdagen enligt allt sunt förnuft tiofalt borde tackas »av de nya supporters som en sådan utsändning medför«. ⁷⁷ En liknande hållning intog Söderhamns Tidning, där man underströk att radiosändningarna även hade sin betydelse »för den nordiska samhörighetstanken och särskilt i år borde den saken uppmärksammas mer än tidigare«. ⁷⁸

Nya Dagligt Allehanda var dock kritisk till Radiotjänsts anspråk på företräde till fotbollsarenorna. Dymling och Radiotjänst, menade man, ansåg att svenska folket var

en massa, som utan någon större ansträngning har rätt att fordra att få sig serverad dagens alla attraktioner, såväl i fråga om musik, teater och idrott eller andra områden, där någonting uträttas. Licensinnehavaren skall bara ha att trycka på en knapp, så skall dagens sensationer komma flygande som stekta sparvar i munnen på honom. Att pocka på att få leverera dessa godbitar är tydligen radions huvudsakliga uppgift. Enligt dr Dymling. ⁷⁹

Dagens Nyheters »Mr Jones« tog, liksom i 1937 års fotbollsdebatt, Fotbollförbundets parti och menade sig ha svårt förstå »hr Dymlings obenägenhet att ordna en efterutsändning bara för att den skulle sakna det omedelbara charm«. ⁸⁰

Nu blev det dock så, att man i Skåne med omnejd kunde höra den danska utsändningen av andra halvlek med den danske kommentatorn Gunnar »Nu« Hansen, medan resten av riket kunde åtnjuta nationalsångerna, som gick ut i *Dagens Eko* (!). ⁸¹

Ett par veckor före matchen Danmark–Sverige i Köpenhamn den 19 oktober 1941 meddelades emellertid att Svenska Fotbollförbundet vid de senast hållna förhandlingarna hade begärt 10 000 kr för direktradering av landskampen. ⁸² Med hänsyn till föreliggande förhållanden och särskilt till matchens betydelse som nordisk manifestation ansåg sig Radiotjänst böra acceptera Fotbollförbundets villkor, ett beslut som dock skulle vara avhängigt av vidare förhandlingar med regeringen. Styrelsen markerade också att uppgörelsen om denna match inte fick bli prejudicerande för framtiden och att för-

handlingarna om bidrag av tipsmedel för täckande av Fotbollförbundets förluster vid radieringar skulle fortsättas. Förhandlingsläget var så spänt att radiochefen Dymling bestämde sig för att resa till Köpenhamn för att där bl.a. sammanträda med den danske och finske radiochefen och med representanter för det danska och svenska fotbollsförbundet.⁸³

Den 9 oktober hölls så i kanslihuset förhandlingar med representanter för regeringen, Fotbollförbundet och Tipstjänst.⁸⁴ Av förhandlingarna framgick att fotbollslandskampen den 19 oktober skulle betraktas som ett specialfall och att Radiotjänst borde betala de 10 000 kronorna. Beträffande radiering av fotbollslandskamper i framtiden skulle nya förhandlingar under handelsministerns ledning upptagas å det snaraste.

Dymling uttryckte sig diplomatiskt då förhandlingarna var i hamn och Radiotjänst kunde sända matchen. Han påpekade att överenskommelsen förvisso endast gällde denna match, men att man i viss mån förstod

fotbollsfolkets syn på saken, och kanske har de haft orsak att vägra tidigare utsändningar. Den här gången ville man emellertid inte sätta sig emot våra planer. Det gäller större ting än, om jag får uttrycka det så, materiella, ty i dessa tider gäller det att ta vara på varje tillfälle till samarbete mellan de nordiska folken. Och Fotbollsförbundet har respekterat våra önskemål, så på söndag ljuder åter Farbror Svens röst i etern [...].⁸⁵

Med detta var krigsårens fotbollsbråk över. I mitt material har jag inte stött på någon senare konflikt mellan Sveriges Radio och Fotbollförbundet som i vikt och engagemang på högsta radioledningsnivå kan mäta sig med denna. En uppgift i *Hört och sett ...* (1974) gör gällande att det inte skulle ha varit förrän 1943 som en mera definitiv lösning kom till stånd.⁸⁶ Så vitt jag har kunnat bedöma förefaller det emellertid som om konflikten 1941 var den sista parterna emellan som rörde sig om principfrågan huruvida radion skulle inneha en självklar rätt att till de svenska radiolyssnarnas tjänst sända alla

viktigare fotbollsmatcher, eller om det först som sist skulle vara Fotbollförbundets sak att med hänsyn till de egenarrangerade fotbollsaktiviteterna runt om i landet avgöra frågan. Hädanefter verkar den principfrågan vara överstökad, dvs. det förefaller som om det efter 1941 års överenskommelse kring matchen Danmark–Sverige togs mera för givet att svenska folket via etermedierna – radio och sedermera television – skulle ges möjlighet att ta del av fotbollsmatcher av nationell dignitet.

Förutom matchen Danmark–Sverige refererade Jerring under krigsåren i Köpenhamn även friidrottslandskampen sommaren 1943 mellan Danmark och Sverige, varvid han fick en del kritik för att inte tillräckligt ha koncentrerat sig på det rent idrottsliga och siffermässiga, något som idrottspecialisterna annars ofta brukade märka på. Men ändå – eller kanske just därför, menade krönikören »Fale Bure« i Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning, framtrollade Jerring från idrottsplanen »en monumentalmålning över svensk-dansk förbrödring, och sällan har hans talang att ge pojkar mål i mun framför mikrofonen framträtt lika oemotståndlig som här«. ⁸⁷ Bure gjorde den intressanta iakttagelsen att man bara behövde höra »en idrottsreporter av amerikansk saklig inriktning, som nu den första Hägg-rapportören, för att plötsligt inse till vilken höjd Jerring bragt det svenska idrottsreportaget«. Jerring gav ju, menade Bure, tillfredsställande besked om det huvudsakliga i händelserna på tävlingsbanan, men han talade samtidigt om »så mycket annat som är minst lika viktigt att veta. Hans skildring blir flerdimensionell, dvs. allmänt mänsklig, medan utländska experter nästan alltid fastna på det speltekniska ytplanet, varför deras redogörelse enbart kan njutas av på förhand invigda.«

Häggäventyret

Med världen utanför Norden var samarbetet som nämnts mycket begränsat under 1943. Radiotjänst försökte dock under året att så småningom åter öppna vägarna till länderna bortom spärrarna:

En ny och så småningom ganska livlig kontakt med Amerika etablerades i samband med Gunder Häggs löpparresa i Stater-na. Fem direktöverföringar ägde rum. Speakern vid dessa sändningar var svensken Tage Palm, som tillvann sig stor popularitet genom sina reportage. När Hägg väl återvänt till Sverige, träffade Radiotjänst avtal med Tage Palm om fortsatta skildringar från Svensk–Amerika. Under tiden oktober – december gjordes sex reportage, de allra flesta av dem med acceptabel mottagning och med stor framgång bland lyssnarna.⁸⁸

Så obroderat beskrevs det hela i verksamhetsberättelsen. I själva verket var överföringarna (även ett par eftersändningar) unika som radioprograminslag i mer än en mening, och de gav upphov till en i Sverige ditintills kanske aldrig tidigare skådad idoldyrkan.

Det hela hade sin upprinnelse i att Radiotjänsts styrelse i juni 1943 beslutade att direktreferat från »Häggs löpning« i Chicago skulle utsändas lördagen den 3 juli klockan 7.20 på morgonen – något som dock inte skulle komma att bli det allra första direktsända (sport)-referatet över Atlanten i den svenska radions historia.⁸⁹

Den första överföringen från USA blev i stället direktreferatet av 5 000-metersloppet i New York den 20 juni, enligt pressuppgifter kl. 21.10 men enligt studiorapporten kl. 20.45, där Hägg ställdes mot hemmastjärnan Rice och där själva tävlingsreferatet gjordes av Aftonbladets USA-korrespondent Einar Thulin efter Tage Palms inledande presentation (Radiotjänst hade ännu inga egna utrikeskorrespondenter). Övriga lopp kom att refereras av USA-svensken Palm själv. Märkligt nog var inte sändningen upptagen i Röster i Radios programtablå, där i stället ett föredrag annonserades. Dock måste radiolyssnarna ha informerats om sändningen eftersom Yngve Hugo kunde meddela i Röster i Radio att det berättades att »gatorna i Stockholm och Göteborg voro så gott som folktomma« vid tiden för utsändningen.⁹⁰

Gensvaret hos lyssnarna på beskedet om överföringarna blev överväldigande. I Röster i Radio framhölls att utbyggnaden och utvecklingen av radiomediet i Sverige hade nått så långt och hörbar-

heten blivit så god att vad som nu gjorde att de som ännu inte hade radio skaffade sig en dylik var

programmet, enkannerligen sådana programpunkter som alla talar om och som alla *måste* höra. När krigshändelserna når sin högsta intensitet, är dagsnyheterna i radio sådana punkter. Då skruvas radiointresset upp till en ansevärd höjd. Men när en sådan händelse som Häggs debut i Amerika direktrefereras i radio, då är det absolut radioklimax!⁹¹

En mer dramatisk uppläggning för ett sådant publiknummer kunde man knappast tänka sig, påpekade skribenten vidare. Resan i lejdått genom spärrar och farozoner, frågan om Häggs sedvanliga storform skulle infinna sig eller inte, träningen på ett amerikanskt universitets skogsstig »med lurade presshajar lurande i buskarna«, det tryckande klimatet osv. Allt gjorde att »svenska folket gick i olidlig spänning, alla måste till radion, antingen egen eller andras«.

Utsändningen av Häggs lopp i Chicago avlöpte inte utan problem.⁹² Vid halv fyra-tiden på lördagsmorgonen hade »över dussin-talet av huvudstadens skarpaste sportjournalister« samlats på Radiotjänst för att höra loppet direkt och sedan rusa iväg till respektive redaktion i tid för pressläggningen. Radiotjänst hade nämligen planerat att spela in själva direktreferatet på band för att återutsända det några timmar senare, kl. 7.20. De atmosfäriska störningarna omöjliggjorde dock detta. Reportern Tage Palm började med att berätta från evenemanget, men allt eftersom tiden för start närmade sig drunknade rösten i alla störningar. När startskottet väl gått hördes dock Palm säga något om att Hägg löpte som en gasell och att han inte behövde åka brandbilen vid uttryckning utan sprang fortare själv, men så försvann rösten igen så att man inte hörde vem som vann, Hägg eller Dodd. Det blev Hägg.

Inte förrän kl. 15.00 på lördagseftermiddagen kom genom tillmötesgående från NBC i New York en återutsändning till stånd i Sverige, nu genomförd tämligen störningsfritt och där man till och med hann höra Hägg själv berätta att löparbanan mest påminde

om något som de flesta svenskar framför radioapparaterna vid denna tid torde haft egna erfarenheter av att gräva i – ett potatisland. Den till slut lyckade officiella utsändningen av bandningen från USA fick den redan brännheta Häggfebern att stiga ytterligare några grader.

Starten för Häggs lopp i Los Angeles gick kl. 23.45 svensk tid och sändningen började 23.40.⁹³ Radiotjänst hade än en gång träffat avtal med The National Broadcasting Corporation (NBC). Återigen var det alltså direktör Tage Palm, »som visade sig vara en god radiospeaker i Chicago«, som skulle referera loppet: »Vi hoppas – näst seger för Hägg förstås – på att etern inte skall svika oss. Att Palm inte sviker, det litar vi på.«⁹⁴

Redan kl. 23 på lördagskvällen hade Radiotjänst kontakt med relästationen i New York. Mottagningsförhållandena var dock långt ifrån idealiska och ju närmare tiden led för själva loppet, desto sämre blev det i etern. »Det är inte otroligt att vi måste avbryta sändningen om förhållandena i luften skulle bli alltför svåra«, sade den svenska hallåmannen, Sven Wilson, Radiotjänsts »introduktör för främmande sändningar« och ansvarig för Häggutsändningarna.⁹⁵

Lyckligtvis var vädrets makter Hägg nådiga, och Tage Palms röst i Los Angeles hördes denna gång riktigt bra. Eftermälet blev också mycket positivt. Dagens Nyheter talade om »[p]erfekt samarbete med USA-radion« och framhöll att Palm även nu gav en »fullt acceptabel bild av vad som hände på Coliseum stadion«. När Hägg själv efter loppet kom fram till mikrofonen, bröt emellertid ovädret ut och hans röst drunknade. Lyssnarna hann bara uppfatta en hälsning till Sverige. Dock försäkrade Wilson att de amerikanska radiokollegerna varit utomordentligt tillmötesgående och »gjort allt där ute för att göra dessa sändningar så goda som möjligt. Ett mer perfekt samarbete är svårt att tänka sig.«⁹⁶

Utsändningen från San Francisco började dåligt men blev till sist lyckad.⁹⁷ Radioutsändningen, som från början var bestämd att börja kl. 24 på lördagsnatten, framflyttades en kvart, men just då var sändnings- och mottagningsförhållandena mycket dåliga. Lyssnarna

fick det nedslående beskedet att det »var hopplöst att höra något alls«. Störningarna var så kraftiga att det inte fanns något att göra trots att hjälp begärts av engelska stationer. Inte ens de kunde uppfatta Amerika just då. Man antydde att det kanske skulle bli bättre om en kvart, samtidigt som lyssnarna fick tips om att inte ge upp hoppet, utan sitta kvar vid högtalarna. Väntetiden skulle fördrivas med grammofonmusik. En skiva började också tona fram då man plötsligt hörde sändningen från San Francisco »komma in«. Visserligen mycket skrapig, men dock fullt hörbar. Man fick höra hur Hägg överlägset gick i mål, hans tid, ett tal av svenske generalkonsuln och en intervju med Hägg själv.

Loppet i Boston sändes på för Sverige mer normal kvällstid, kl. 21.00, vilket innebar, rapporterar Svenska Dagbladet, att »radio-tjänst därhemma på Kungsgatan i Stockholm kan glädja sina lyssnare med en betydligt tidigare Hägg-utsändning än de båda föregående lördagarna«. ⁹⁸ Att det skulle bli en utsändning »vågar man t.o.m. på denna sidan Atlanten ta för givet. Direktör Tage Palm är nämligen med i Boston. Han tycks för övrigt höra till dem som Hägg tycker speciellt bra om.« Nästa lopp som refererades var det i Cincinnati.

Gunder Häggs sista löpning under Amerikaturmén kom att refereras natten mellan onsdagen den 11 och torsdagen den 12 augusti kl. 00.30, varför det ordnades »radiovaka kring Hägg i natt«. ⁹⁹ Det innebar att radioprogrammet kom att pågå hela kvällen. Evenemangets populära, lätt underhållande karaktär framgick tydligt av valet av artister som skulle förgylla vakan. Mellan 22.15 och 22.40 spelade Nils Södermans kvintett. Klockan 22.40 läste Ludde Gentzel »Brev från Farbror Karl« av C. T. Holmström och kl. 22.55 följde en bandreprise på Nils Georg-kabarén »Timmarnas dans« med musik av Georg Enders (och med Olof Sandborg, Annalisa Ericson och Nils Kihlberg i rollerna). Kapten Fredrik Kylberg berättade kl. 23.40 en historia från sjön om »Ett skeppsbrott och tjugu guldpund«. Sedan blev det grammofonmusik från kl. 23.55 till dess Häggloppet började 00.30.

Häggäventyret avslutades den 12 augusti (USA-tid) med en trans-

Sven Wilson (t.v.) och Arne Andersson under radiosamtal 13 augusti 1943 med Gunder Hägg, Tage Palm och legationssekreterare Dahlman.

atlantisk intervju, där löparkollegan och argaste konkurrenten på hemmaplan, Arne Andersson, tillsammans med Sven Wilson från studion i Stockholm samtalande med Hägg, Tage Palm och legationssekreterare Dahlman i New York.

Radiotjänst skulle komma att få mycken ros för utsändningarna från Häggtävlingarna i USA, men, som man påpekade i Röster i Radio, i rättvisans namn skulle dessa rosor delas med Telegrafverket, »vars skickliga tekniker klarat den viktigaste uppgiften – den tekniska».¹⁰⁰

Östergötlands Folkblad skrev:

Att Häggvaka är ett alldeles nytt och särdeles uppskattat nöje, som det svenska folket inte gärna avstår från. Jag vet en gammal farbror, som djupt omhuldar sin förmiddnattssömn, men som alltid bestämt påyrkar att väckas när klockan börjar när-

ma sig »häggdags«, och enligt inofficiella upplysningar skall den extra elkraftförbrukningen i samband med Häggreferaten vara så stor att dylika evenemang ej kunnat ifrågakomma när vattnet i våra floder var som lägst i våras.¹⁰¹

Ett par insändare ur folkdjupet, framlyfta i Röster i Radio, belyser mer direkt radiolyssnarnas behållning av det hela. Lars Mörling, major:

Nu när vännen Häggs sista lopp gått av stapeln där borta i väster, höves det litet var att till Radiotjänst frambära »nationens« tack för all den [...] möda Radiotjänst lagt i dagen för att ge radiolyssnarna full valuta för nattvak i de spännande ögonblick, då Gunder har haft det som hetast på kolstybben. Inte förstår sig en vanlig dödlig på finesserna beträffande det tekniska problemet, men en sak står klar, och det är den, att Radiotjänst har velat och också gjort sitt allra bästa till radioinnehavarnas fromma.

Det är så många med mig, som vill tacka, och vi som äro samlade i denna stund ber att än en gång få tacka av allt vårt hjärta! Alla äro vi stolta – inte allenast över »idrottsambassadörens« prestationer, utan även fylles vårt hjärta över av sannskyldig glädje däröver, att Radiotjänst har visat att »den svenska licensinnehavaren icke är till för Radiotjänsts skull, utan att Radiotjänst är till för licensinnehavaren«. Det är en välsignad tia, som man får valuta för många gånger om!¹⁰²

Vilhelmina Ericsson, Stockholm:

Hjärtligt Tack till Radiotjänst, dess Chef, Hallåmän å öfriga medhjälpare, som uppoffrat tid å arbete till den storartade utsändningen från Amerika med anledning af Gunder Hägg. De stunderna har varit spännande och efterlängtade. Trots mina 81 år har ingen sömn eller trötthet hindrat mig att lyssna. Herr Tage Palm var en utmärkt Conferencier å Hallåman. På

samma gång vill jag uttrycka min stora tacksamhet till Herr Sven Sköld för hans alltid väl valda musik-program för andliga sånger. Sådana program får gärna gå i Repris.¹⁰³

Det är krig; en alldeles vanlig men samtidigt ovanligt duktig svensk – allas »Gunder« i en tid när ett titulärt tilltal ännu var högst självklart i det sociala umgänget och man frågade om lov innan man lade bort titlarna med varandra – har tagit sig över Atlanten för att tävla i Sveriges färger; för första gången kan man höra direktsändningar ända från det mytomspunna Amerika dit det, från detta 1940-tal sett, under nästan precis på årtalet hundra år emigrerat 1 miljon svenskar, människor och släktingar vars minne ännu är levande; sändningarna har ett flertal gånger gått nattetid, så att för första gången nationell s.k. nattvaka framför apparaterna kommit till stånd; nattvaker i vilka ibland deltagit välkända och folkliga artister som underhållit i radion i väntan på själva tävlingsreferatet.

Allt detta var faktorer som inverkade på varandra och tillsammans skapade en förväntan och en nationell samhörighetskänsla över tid och rum som vi i dag har svårt att föreställa oss. Häggsändningarna måste ha varit någonting väldigt stort, någonting som djupt grep tag i de svenska radiolyssnarna. Det är just när allt sammanfaller – faller på plats – på detta vis som vi upplever någonting som Magiskt, som en upplevelse bortom det normala, det obevekligt rådande: just i det här ögonblicket hör alla svenskar samman, genom släktled, över geografiska – inhemska och utländska – gränslinjer, oavsett köns-, generations- och klasstillhörighet.¹⁰⁴ Tåtare kan vad Benedict Anderson kallat »den föreställda gemenskapen« knappast bli; en gemenskap som inte är »falsk« men just föreställd »eftersom medlemmarna av även den minsta nation aldrig kommer att känna, träffa eller ens höra talas om mer än en minoritet av övriga medlemmar, och ändå lever i vars och ens medvetande denna gemenskap«: »Gemenskaper känns inte igen på sin falskhet/autenticitet utan på hur de föreställs.«¹⁰⁵

I kampen till den nationella särartens försvar mot diverse hot har, som etnologen Orvar Löfgren påpekat, medierna – film, musik,

seriemagasin, kiosklitteratur – ofta tilldelats skurkrollen.¹⁰⁶ Genom dessa har importerats »skräpkultur« som hotat traditionella svenska värden och traditioner. Nog kan det vara så i vissa fall. Men på samma sätt som medier och de »kommunikativa processer« de genererar kan skapa kulturell desintegration kan de i lika hög grad spela en för den kulturella integreringen positiv roll i det moderna, nationella kulturbygget. Det är de transatlantiska Häggutsändningarna ett exempel på.

Sammanfattning

Till följd av krigsutbrottet stängdes många möjligheter till internationellt idrottsutbyte. På hemmaplan uppbådades i stället stort intresse för en solidaritets- och insamlingslandskamp i bandy mot Finland i början av 1940, en fortsättning på den 1939 startade insamlingen för neutralitetsvakten. Finlandsmatchen resulterade i att Tipstjänst började ge ut en speciell blåvit tipskupong vars behållning delvis gick till Finlandshjälpen. Med detta startade en kedja händelser som slutade dels med att tipsresultaten börjar meddelas i radio under 1948, dels med att Radiohjälpen 90 1950 skapades.

Konflikten med Fotbollförbundet fortsatte men en principupp- görelse nåddes under 1941 som innebar en smidigare förhandlings- gång parterna emellan i framtiden.

Krigsåren visade sig bli något av en omkopplare till en ny tid vad gäller tekniken. För första gången kunde man 1943 direktsända över Atlanten, från Gunder Häggs löpningar i USA, vilket rönt ett rekordstort intresse bland svenska folket. Vid krigsslutet kom den sladdlösa och mobila kortvågssändaren som möjliggjorde en helt ny rörelsefrihet för reportern.

1945–1955: I hägnet av en ny tidsanda

Efter kriget randas på många sätt en ny tid, både i samhällelig bemärkelse och vad beträffar Radiotjänsts utformning och programpolitik. Belagt är att efterkrigstiden för Sveriges del innebar en serie påtagliga strukturförvandlingar, bl.a. en tilltagande urbanisering å den ena sidan och framväxten av välfärdsstatens trygghetssystem å den andra. På Radiotjänst vidtar efter kriget en omfattande nyrekrytering, varför företaget snabbt kommer att svälla personalmässigt, vilket samtidigt innebär något av en generationsväxling. Ett konkret exempel på det blir »popularitetsskiftet« mellan Sven Jerring och Lennart Hyland kring mitten av perioden. Nu påbörjar inte bara det svenska samhället utan även svensk rundradio ett expansivt skede.

Radiotjänsts framväxt före och expansion efter kriget har till vissa delar kartlagts av Lars-Åke Engblom (1998) i boken *Radio- och TV-folket. Rekryteringen av programmedarbetare till radion och televisionen i Sverige 1925–1995*. Engblom kan där bl.a. visa att Radiotjänsts personalstyrka fördubblades i stort sett vart femte år, från 15 medarbetare startåret 1925 till drygt 200 fredsåret 1945.¹ Därefter tillkom ytterligare nästan 300 medarbetare fram till 1955. En tablå i mars 1945 visade att företaget hade 155 anställda och att av dessa den programproducerande personalen bestod av ett 30-tal medarbetare, av vilka tre fjärdedelar var akademiker (i den resterande fjärdedelen hade nästan alla musikalisk bakgrund, beroende på den starka övervikten för »seriös« musik i radioprogrammet). Så sent som 1944 anställdes de första kvinnliga programpresentatörerna – fram till dess hade enbart manliga kandidater kommit i fråga.²

År 1945 beslutade styrelsen om en omorganisation som innebar att ett förvaltningsutskott tillkom och att det infördes ett chefskollegium med verkställande direktören plus de av styrelsen utsedda avdelningscheferna.³ Nu skulle till skillnad från tidigare, då man förfarit mer informellt, praktiskt taget alla anställningsärenden avgöras på styrelsenivå. Chef för den nybildade administrationsavdelningen blev 1947 Erik Mattsson, som 1952 utsågs till verkställande direktör och personalchef med ett kansli som bland annat skötte personalfrågor. Den 1 november 1955 inrättas sedan en särskild personalbyrå inom centrala kansliet.

Dessa interna förändringar skulle även få återverkningar på programverksamheterna. Vid ingången till 1950-talet var det »paternalistiska« eller »akademiska« greppet på väg att släppa och en ny, mot folkintresset orienterad programpolitik började göra sig gällande. Jag vill hävda att det är mellan åren 1947 och 1952 som de stora förändringarna på olika sätt kommer till stånd i det svenska radioprogrammet, som Radiotjänst mer påtagligt börjar orientera sig mot den folkliga smaken och efterfrågan. Detta är ett antagande som styrks av ett ledningsprotokoll från 1947, där det fastslås att från den 2 februari det året den ändringen har vidtagits i radioprogrammen »att 'tyngre program' och sådana, som ej kan anses intressera flertalet lyssnare, i regel ej förekommit under de första kvällstimarna (kl. 19 – omkr. kl. 21)«. ⁴ Bland annat hade en del »mer seriösa program (vissa symfonikonsalter, teaterpjäser, föredrag och diskussioner)« i regel förlagts till tiden efter kl. 21, dvs. efter den s.k. bästa sändningstiden (»prime time«).

Det handlade om en programpolitisk omställning som också skall ses mot bakgrund av det samhälleliga arbetet på att efter kriget – då moderniseringstakten tilltar och exempelvis bilen i allt högre grad blir var mans egendom – återstrukturera helgernas familjeegenskaper, för att knyta an till Raymond Williams teori om det moderna samhällets »mobila privatisering« och som etermedierna i viss mening har till yttersta sociala syfte att strukturera (med avseende på livsvanor) och reglera (med avseende på samhällslivet). Det är något som Radiotjänst starkt kom att bidra till framför allt

Vid SM på skidor i Hammarbybacken i Stockholm den 28 januari 1951 segrade Bror Östman, Friska Viljor, som här intervjuas av Sven Lindhagen i en av Radiotjänsts inspelningsbilar. Bollen runt mikrofonen är ett vindskydd.

genom inrättandet av lördagsbaserade och mycket populärt hållna familjeunderhållningsprogram som *Karusellen* (1951).

Också idrottsfolket drogs nu alltmer in i underhållningsgenren – erkända, folkära underhållare som de själva kommit att bli inte minst genom radions försorg och tävlingsidrottens slutgiltiga, samhälleliga genomslag efter kriget. Så möttes exempelvis under våren 1948 idrottsmän och skådespelare i en fyrtyo minuter lång »musikalisk frågesport« under ledning av Per Lindfors.⁵ Frågesport var vid denna tid en etablerad form för underhållning i radio och även frågesport om sport hade förekommit tidigare. Men musikalisk frågesport om sport torde ha varit ett nytt grepp, i det här fallet formgiven av de kända sportjournalisterna »R:et« Eklöw och Per Ivar »Perman« Ekman.⁶ Programledare var Lennart Hyland, som under perioden också skulle komma att revolutionera sportreferatet. Eller

som det står i SR:s 50-årsjubileumsbok, angående den programserie av karaktären lätt underhållning som banade vägen för *Karusellen*, nämligen *Lördagskväll*, där producenten Per-Martin Hamberg och Hyland samarbetade för första gången: »Den gick åren 1947–49 och kan betecknas som en framgångsrik förelöpare till *Karusellen*. Det var också under de åren som Lennart Hyland etablerade sig som legendarisk idrottsreporter [...].«⁷

Ytterligare exempel på den lätta underhållningens utbredning och sammansmältning med sporten under perioden var dels att *Karusellen* delegerade en egen åkare till Vasaloppet, vilket väckte stor uppståndelse i dagspressen, där man i en rad artiklar som sammantagna formade en trivsamt följetong kunde följa »Karusellmannens« öden och äventyr i samband med tävlingen.⁸ Dels den *Karusell*-special med bl.a. svenska skidlöparstjärnan Nils »Mora-Nisse« Karlsson och norska skridskostjärnan Hjalmar »Hjallis« Andersen som tillsammans med norska radion arrangerades i Oslo 1952 i samband med olympiska vinterspelen och där Hyland delade programledarskapet med den norska radions underhållningschef Leif Rustad.⁹

Men hur kommer då den vanliga, rutinmässiga sportbevakningen att utvecklas under det första efterkrigsdecenniet? Kommer de sportrelaterade programpunkterna att beredas mer utrymme och resurser? Hur länge kommer Sven Jerring att kvarstå som förste sportreporter i det nya företags- och samhällsklimatet? Vad kommer anställningen av Lennart Hyland att föra med sig?

Nyheter och sporten

Det första som efter krigsslutet hände av vikt i sammanhanget var att »Mr Jones« i en kritisk krönika i Dagens Nyheter sommaren 1946 framförde åsikten att nyhetssändningarna i radio var illa disponerade från idrottsfolkets synpunkt. Han framhöll det olämpliga i att de idrottsintresserade om söndagarna var tvungna att lyssna både på nyheter, väderlek, efterlysningar och sjöfartstelegram innan

sportnyheterna kom.¹⁰ Är, frågade sig »Mr Jones«, söndagssystemet med sportnyheterna lästa efter väderleken så särskilt vänligt uttänkt. Radions stora sportpublik, under tipssåsongerna väl halvannan miljon och däremellan kanske en halv, tvingades, menar »Mr Jones«, på grund av rådande missförhållanden

sitta uppe 8–10 minuter längre än andra och lyssna på vädret och efterlysningarna och telegrammen till sjökaptenerna. Nyheterna är inte heller så tokroliga på söndagarna. Världspresen tar ledigt, utifrån kommer bara skåpmat på den löpande politiken, invigningarna av utställningar och mejerier med högtidstalet om dessas betydelse kan den intelligente lyssnaren i förväg, och kongresser och riksmöten skrattar han heller inte ihjäl sig åt. Skulle ett statsråd smyga sig emellan med någon poäng någon söndag, är lyssnaren oftast redan bedövad.

Efter denna 8–10 minuter utdragna, sorgmodiga upptakt följer, som i söndags, minvarningar, telegram till en droskchaufför på resa och de vanliga telegrammen till sjökaptens Andersson, som skall vara snäll att gå någon annanstans med sin båt [...].

Hallåmannen ödslar ytterligare med tid: »Nu kopplar vi in TT för idrottsnyheterna«, varpå TT leker vidare med sekunderna och svarar: »Idrottsnyheter från TT.« Äntligen händer något. Kan den stora sportpubliken – som väl inte minst hälften också är ordinarie radiolyssnare – skötas bättre? Troligen.

Börja med vädret och kör det 19–19.05, respektive 22–22.05. Därmed vinnes: vädret får exakt klockslag i stället för som nu ett på flera minuter varierande; nyheterna får också ett exakt klockslag, som man kan gå in på om man inte vill höra vädret; TT kan slippa ifrån känslan att behöva blanda vatten i den tunna söndagssoipan, så att materialet kan läsas undan på de 2–3 minuter dess värde påkallar; sporten får komma i följd med nyheterna; på sista sportsaken ges tiden, och så kan hallåmannen ägna resten av natten åt sjökaptenerna och efterlysningarna.

Sen är det en sak för sig att sporten i radion fortfarande med fördel kan putsas på en del sifferresultat och att den gott kan tåla en stramare begränsning åt de stora folksporterna till. Visserligen har inte gångförbundets VU på någon tid fått in vartenda beslut det fattade [...], men inte heller är väl radion till för att ett av de minsta och exklusivaste förbunden skall få med ett helt säsongsprogram, som för resten inte ens landslagets tjugu aktiva utövare hinner komma ihåg?

Dagens Nyheter lade fram frågan för Radiotjänst och TT och fick belägg för att problemet diskuterats, men att det knappast märktes några klagomål i lyssnarposten.¹¹ Vissa förändringar funderade man emellertid på, som att förlägga efterlysningar och telegram till annan lyssnartid.

De önskemål som »Mr Jones« här förde fram hade varit uppe till diskussion tidigare, men någon ändring hade inte ansetts nödvändig eller påkallad, framhöll redaktör Gösta Öhman på TT:s radioavdelning, som svarade för nyhetsutsändningarna. Men frågan kunde sägas ha fått förnyad aktualitet efter krigsslutet, medgav Öhman. Man var naturligtvis med på varje ändring som innebär en förbättring ur lyssnarsynpunkt, men i det här fallet måste, menade han, olika intressen vägas mot varandra och tillgodoses, jordbrukets och sjöfartens såväl som idrottens. Det gällde inte bara ett tekniskt arrangemang, utan i långt högre grad olika lyssnarintressen.

Öhman trodde för sin del att ordningen på söndagarna med väderleksrapporten inlagd mellan de vanliga nyheterna och idrottsnyheterna lät sig väl försvaras. Det kunde inte betraktas som någon riksolycka, menade han, om idrottsfolket fick vänta 5 à 10 minuter på idrottsresultaten: »För resten bör det påpekas att söndagens radioeko numera ofta bjuder på en kommentar eller ett referat från något av de större idrottsevenemangen, som omnämnts i nyheterna, och det måste ju då anses lämpligt att ekot följer i omedelbar anslutning till idrottsnyheterna.« En lösning som »Mr Jones« föreslagit och som kanske skulle kunna lösa problemet var att – som fallet hade varit ett antal år tidigare – låta väderleksrapporten komma före

nyheterna, »men det är en sak som närmast berör Radiotjänst och Väderlekstjänsten. Varje ändring tarvar emellertid noggrant och ingående övervägande.«

Radiotjänsts Olof Forsén påpekade i egenskap av riksprogramchef att diskussionen om tiden för dagsnyheter och väderleksrapport pågått så länge radion funnits. Så sent som under hösten 1945 hade frågan åter kommit upp till behandling, och nu höll en särskild kommitté på att undersöka möjligheterna att åstadkomma en förändring:

Som det är nu klyvs nyheterna av väderlek och efterlysningar, och att det blivit så beror på att sjöfolk och fiskare vill ha väderleken på en så exakt tid som möjligt [...]. När de sitter på sjön med sina batterimottagare vill de ha telegrammen i samband med väderleksrapporten. Nu har emellertid efterlysningar och andra telegram svällt så oerhört att vi på Radiotjänst börjat fundera över om man inte skulle kunna förlägga uppläsningen av dem till en annan lyssnartid.

Ett halvår senare, i februari 1947, inledde Radiotjänst under vad Yngve Hugo betecknade som en »februarirevolution« ett försök med rörliga nyheter i syfte att öka den centrala programtiden.¹² Förändringen innebar att väderleksrapporten kom redan 18.30 och nyheterna från TT tio minuter senare, som vanligt följda av *Dagens Eko*. En mera ingripande förändring var att 22-nyheterna bortföll och ersattes av en rörlig programpunkt kallad *Aktuellt* någon gång mellan kl. 21 och 22 och bestående av en kort TT-kommuniké, kommentarer till dagshändelserna, »rapporter från Radiotjänsts utlandsreporters, hört i etern osv«. Här skapades med andra ord ett »fast« nyhetsprogram utan fast sändningstid: under februari månad kunde kvällseket uppvisa inte mindre än fjorton olika programtider.¹³

Det hela mynnade emellertid ut i vad Nils-Olof Franzén betecknat som ett »revolutionärt fiasko« och redan i slutet av februari beslutade Radiotjänst till följd av »folkstormen« att i mitten av mars återgå till den gamla ordningen, med den skillnaden att kvällsnyhe-

Sven Jerring refererar Dagens Nyheters stadslöpning den 15 maj 1949 tillsammans med Sleipners Åke Hallgren.

terna skulle sändas kl. 22.15, en programpunkt vars varaktighet berodde på hur stort nyhetsmaterialet var från gång till annan, medan de tidiga nyheterna med väderleksrapporter och aktualiteter åter sändes kl. 19.00–19.30.¹⁴

Saker och ting skulle dock komma att förändras på andra sätt, inte minst beroende på ett tillskott på reportersidan från tidningen Barometern. Inom ramen för anställningsvägen åren efter krigsslutet beslutades först i februari 1945 att på föredragsavdelningen »på prov under tre månader« och sedan att från den 1 juli samma år som »extra tjänsteman« anställa en ung »redaktör«, Lennart Hyland.¹⁵

Lennart Hyland – den nya tidens man

Lennart Hyland härstammade från Tranås och hade vid femton års ålder blivit Smålandsmästare på skridsko.¹⁶ Liksom sin föregångare och kollega Sven Jerring var Hyland alltid mycket förtjust i att spela tennis.¹⁷ Hans journalistiska karriär började när han som sexton-åring fick arbete som sommarvikarie på hemstadens lokala blad Tranås-Posten.¹⁸ Hyland verkade sedan som journalist på Tranås-Posten, Karlskoga Tidning och Barometern under åren 1937–1945.¹⁹ Sina kvaliteter som lättsam underhållare till trots skulle de prestationer Lennart Hyland själv var mest stolt över alltid vara förbundna med journalistiska verksamheter; redan tidigt bestämde han att det på hans gravsten skulle stå »redaktör«.²⁰

Vad gällde det framtida radioarbetet menade Hyland, som inte fått klarlagt för sig vad för slags radioarbete han framdeles skulle ägna sig åt, att han i alla fall närde den förhoppningen att han skulle få göra idrottsreportage: »Här i Kalmar har jag ju skött idrottsredaktionen helt och hållet, och i höstas, när det var storrännarlopp, gjorde jag några intervjuer med löparna härifrån. Idrottsreportagen är det en speciell fläkt över!« konstaterade Hyland och berättade att han själv förutom att spela tennis och åka skridsko även spelade bandy.

Hylands önskan gick i uppfyllelse. Redan sommaren 1945 refererade han bl.a. Svenska Dagbladets stafettlöpning inne i Stadion och

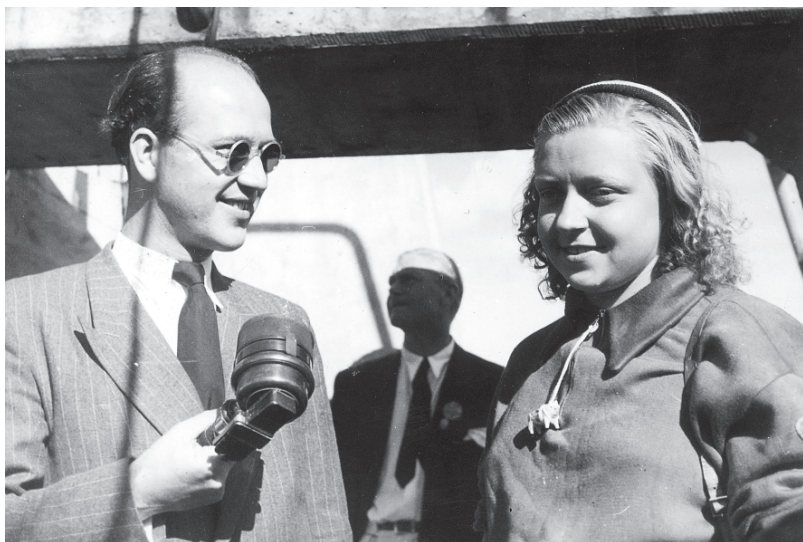
passade då även på att intervjuva segrarlagets slutman Arne Andersson.²¹ Senare i augusti gjorde Hyland det första svenska radioreportaget från en cykeltävling, Svenska Mästerskapen (på Lidingö), varvid segraren Harry Jansson bereddes tillfälle att efter loppet säga några ord i mikrofonen.²²

Hyland fick alltså göra idrottsreportage. Men eftersom det ännu återstod drygt tio år innan Radiotjänst skulle få sin första sportredaktion, anställdes Hyland som reporter på *Dagens Eko*, 1946: »På den tiden«, mindes Hyland långt senare, »fick man rycka in på de mest skiftande områden: jordfästningar, bröllop, underhållning, sport, socialreportage. Dessutom fick jag hallåa varannan dag, vilket gjorde att jag kom upp i hundratimmars arbetsvecka. Det var så då, eftersom vi var få, och det var givetvis nyttigt.«

Hyland kom därmed att bli en av de yngsta medarbetarna på radions nya aktualitetsavdelning som startade sin verksamhet den 1 juli 1946 och därmed förutom reportage och *Dagens Eko* också övertog en del andra av föredragsavdelningens uppgifter – och dess personal, bl.a. alltså Hyland.²³ I en karakteristik av den nystartade aktualitetsavdelningen framhåller Tuss Hyland i sin bok om sitt och makens gemensamma liv, *Leva med Lennart Hyland* (1994), att »alla satte en ära i att behärska så många sidor av journalistiken som möjligt – samtidigt som var och en hade sin specialitet, som helst ingen annan fick röra vid« och vidare att »övertid var ett ord som överhuvudtaget inte existerade. Jag tror knappt jag hörde det före 50-talet.«²⁴ Ett annat ännu okänt begrepp var »kändis«.²⁵

Med vilket nit Hyland gick in för sin reportersyssla belyses i Tuss Hylands bok, apropå en episod som hade sin upprinnelse i att Radiotjänsts styrelse i oktober 1946 beslutade att Hyland »under 1 à 2 veckor«²⁶ skulle »studera idrottsreportage m.m.« i den engelska radion.²⁷ I själva verket blev det en tre veckors resa, då han åkte över i sällskap med IFK Norrköping för att skildra lagets matchturné mot engelska fotbollslag och samtidigt göra en del reportageinslag av allmänkaraktär.²⁸

Året därpå, 1947, var Hyland tillbaka i England, för att referera dels fotbollslandskampen England–Sverige på Highbury onsdagen den 19

Lennart Hyland intervjuar simmaren Marianne Furulund 1946.

november, dels dåvarande prinsessan Elizabeths bröllop (med prins Philip) dagen därpå. Det »snabbsmattrande« matchreferatet gjorde stor succé och eftersom matchen gick på engelsk mark och inte heller hotade publiktillströmningen på de svenska arenorna kunde Radiotjänst, för en gångs skull, sända matchen i sin helhet mellan 15.30 och 17.15, med tio minuters avbrott för en väderleksrapport.²⁹

Bröllopsreferatet blev i viss mening inte lika lyckosamt. Hyland hade – som alltid – läst på men kanske inte grundligt nog, ty han förklarade att änkedrottning Mary anlände med »en fjäder i hatten«. Omedelbart hörde en del lyssnare av sig – det änkedrottningen hade i hatten hette nämligen »espri«. Även om kritiken i efterhand kan förefalla betydelselös tog Hyland den hårt och skulle hela sitt liv komma ihåg att han fick kritik för det där med »en fjäder i hatten«. Han ville, menar Tuss Hyland, »vara perfekt, i varje fall så perfekt som möjligt« och fortsättningsvis såg Lennart Hyland till att alltid ha sakkunnig hjälp vid mikrofonen i samband med liknande evenemang.³⁰ Incidenten säger mycket om Lennart Hylands professionella

inställning till reporteryrket och de stora krav han ställde på sig själv – och sedan, från 1956, som chef för den nybildade sportredaktionen på avdelningen för Talat Ord, kom att ställa på sina medarbetare.

Lennart Hyland kom från början att jämföras med Sven Jerring. Angående sin egen relation till läromästaren Jerring menade Lennart Hyland att denne var hans förebild och att de »arbetade nära varandra« i många år. Hyland betraktade honom dock med en viss kritisk syn:

På den tiden var det så att om Jerring inte hade tid att åka på ett evenemang, så blev det inget referat därifrån. Han släppte inte fram några andra. Jag minns att jag gärna ville resa till fotbolls-VM i Rio 1950. Sverige hade ju underligt nog kvalificerat sig dit. Men det fick jag inte eftersom Jerring inte tyckte det var intressant. Likadant var det när vi hade viktiga radiosändningar. Jag fick stå bakom honom och skriva protokoll, för det kunde han inte sköta själv, men tala i mikrofonen fick jag sällan göra.³¹

Matcherna i Rio de Janeiro kom i stället att refereras av platschefen för det svenska företaget Facit i Brasilien, Gunnar Göransson: »Hans första referat, 1–7-matchen mot Brasilien, med aj-aj och oj-aj – han visste ju inte att han talade till hela Sverige, kunde inte underrättas därom – gav åtminstone mig vida mer av matchens atmosfär än den mest rutinerade yrkesman kunnat förmedla«, tyckte Jerring.³² Den tillfällige radiokommentatorn Göransson kom med detta referat att gå till hävderna inom den svenska sportjournalistiken som »Oj-Oj« Göransson.

Egentligen, menade Hyland, visste Jerring inte särskilt mycket om idrott, sport var för honom bara ett intressant arbetsområde – det var lätt att göra intressant radio av det. Detsamma gällde barn. Jerring skall inte ha varit speciellt barnkär »men gjorde på ett lysande sätt sin egen show av barnprogrammen«. Det rådde dock ingen tvekan om att Jerring var en stilbildare för allt och alla på Radiotjänst, framhåller Hyland:

I början av min radiobana var jag så påverkad av honom att folk faktiskt blandade ihop våra röster. Det gav mig en tankeställare. Vändpunkten kom vid ett fotbollsreferat, där han mycket skickligt berättade om hur spelet fördes nere vid danska målet, när det egentligen tilldrog sig vid det svenska! Den gången beslöt jag mig för att bli snabbare och verkligen berätta vad som hände.

I motsats till Jerring refererade Hyland därefter helt manusfritt, dock alltid minutiöst förberedd: »På tågresorna landet runt brukade jag träna mig genom att referera vad som hände utanför tågfenstret. Dessutom använde jag restiden till att läsa på om personerna jag skulle möta. Jag preparerade mig så att jag kunde bemöta alla upptänkliga situationer – det är nog en förutsättning för att man sedan skall våga improvisera.«

När Hyland vid slutet av sin livsbana jämför dåtidens förhållanden med dem på 1990-talet är det inte utan att det smugit sig in en smula gammelmansförakt över nya tider, nya generationer och nya arbetsförhållanden.

Så sent som på OS i Mexico City 1968 fick jag sitta i drygt åtta timmar på en marmorbänk i 35 graders värme och referera idrott. Ibland gick tre finalgrenar samtidigt. Jag skulle föra protokoll i höjdhopp samtidigt som jag skulle ta mellantider i olika löpgrenar med mitt stoppur. Att referera sport idag är inte alls lika krävande. Nu sätter man sig i en studio och får alla mellantider och fakta rullande på en monitor framför sig. Man behöver inte längre hålla reda på någonting själv. Trots detta består sportjournalistiken nästan enbart av intervjuer. Det har skett en väldig utarmning. För dem som har yrkesambitioner är situationen olidlig. Numera har vi bara en massa springpojkar som kutar ner på planen och frågar hur matchen har varit. I första hand beror detta på okunnighet, de behärskar inte ämnet. Dessutom kan de inte skriva – de har inget ordförråd, för de läser inte böcker.³³

Hylands åsikt kan emellertid inte bara ses som uttryck för bitterhet. Tiden före televisionens och datorernas genombrott var det inte sällan sportjournalister som kommenterade och gjorde krönikor om idrott i radion, som Sven Lindhagen och »Glokar Well«. Man var helt enkelt tvungen att rekrytera folk som hade alla kunskaper i huvudet. Sedan 1970-talet är det, framför allt i televisionen men även i radio, inte sällan f.d. idrottsfolk som rekryteras som bisittare och medhjälpare för att göra intervjuer m.m.

Att utan fördröjning förmedla det som hände i det omedelbara nuet blev alltså ett av de sätt på vilka Hyland förnyade idrottsreferatet i radio. Han började utveckla detta redan efter något år »och sen blev det moget för stor upptäckt hos allmänheten« i samband med olympiska spelen i London 1948. Redan 1946 levererade Hyland svensk radios första orienteringsreferat och detta på ett sätt som renderade honom följande betyg i *Skärmen. Orienterarnas Årsbok 1946*: »[R]appe radioreportern Lennart Hyland hade lyckats förtäta stämningen vid målet till den grad, att orienteringssporten aldrig kunnat önska sig en bättre radiopremiär.«

Hylands senare så berömda snabbpratande kom åtminstone till viss del till som en reaktion på Jerrings sätt att referera.³⁴ Vid pass 1948 var Hyland på det klara med att han skulle berätta vad som skedde och inte, som han menar att Jerring till viss del gjorde (om än på ett mycket förfaret sätt), dikta upp sin egen match.

Det var skillnaden och på så sätt drog jag mig ur och kom ifrån greppet från Sven. Sen var ju Sven oerhört manusbunden i alla sina mellanstick och övergångar och sättet att binda ihop program, så även därvidlag var vi helt olika. Jag gjorde allting i flygande fläng, allting extemporerat. Han skrev vartenda ord.

Hyland var nu nära ett definitivt genombrott som sportreferent. Det skulle komma, men vägen dit gick över vinter- och sommarolympiaderna 1948.

OS 1948 – S:t Moritz och London

VINTER-OS I S:T MORITZ

En gång tidigare hade svensk radio givit en komplett serie utsändningar från olympiska vinterspel, skrev Jerring inför vinterspelen i S:t Moritz.³⁵ Från Garmisch-Partenkirchen 1936 expedierades utförliga rapporter varje dag och då fanns det ju dessutom en del att tala om – svensk seger i 18-kilometersloppet, fyrdubbel svensk seger i 50-kilometersloppet och annat trevligt ur svensk synvinkel. OS-veckan i Garmisch-Partenkirchen hörde nog, menade Jerring, »till de s.k. oförgängliga för dem som var med om dem. För den svenske radiomannen exempelvis. Allting var perfekt ordnat för oss pratare, det var bra.« Det var, tyckte Jerring, stor skillnad på atmosfären i GaPa och den »tunga, heta chauvinistiska, ångestingivande i Berlin ett halvt år senare«. Hur kunde det då tänkas bli i S:t Moritz? frågade sig Jerring. Anspråken var rent allmänt mindre, men rapportgivningen hem borde förlöpa tillfredsställande.

Dels tycktes den schweiziska radion, Radio Suisse, komma att göra sitt yttersta för att tillmötesgå de gästande referenternas önskemål. Dels hade Europas telefonnät »maskats ihop« så pass hyggligt under det senaste året att daglig, vid behov upprepad, kontakt med Sverige blev möjlig: »Vi måste samsas med Norge om den enda ledningen hit upp, det borde gå bra. Endast vid ett eller annat tillfälle blir det fråga om gemensamt referat, men vilken svensk förstår inte tillräckligt mycket norska för att kunna följa det! Allt vad vi vill ha sagt hem, Lennart Hyland och jag, det kommer vi att kunna säga.« Jerring och Hyland, mästaren och lärjungen i par i S:t Moritz, alltså, varifrån man varje kväll kl. 19.30 sände en olympisk sammanfattningsrapport och dessutom varje dag utom en sände på dagtid från olika evenemang som skridskor, ishockey, störtlopp, slalom, backhoppning och längdskidåkning.³⁶ Men det blev inte bara Sverige och Norge utan dessvärre alla skandinaviska länder som fick dela på en enda telefonlinje från Schweiz. Då det visade sig omöjligt för schweizarna att ordna bättre telefonförbindelser upprättade de i stället kortvågsförbindelse mellan Skandinavien och Schweiz.³⁷

I en stort uppslagen artikel i Röster i Radio om hur reportrarna på BBC:s utländska avdelning tränade inför sina OS-uppdrag – bl.a. övades skildringsförmågan genom provreferat av idrott upptagen på film – framhöll Jerring att han för sin del brukade se all idrott han kom åt, »stora tävlingar, små tävlingar, träning, vad som helst«. Ibland blev det inte mer än tio minuter eller en kvart,

men i gengäld sörjer jag för att ingen idrott blir bortglömd. Jag har exempelvis aldrig refererat bågskytte via mikrofonen men väl åtskilliga gånger i veckan i tankarna, medan jag beundrat de långa pilarnas snabba flykt mot halmtavlan – förr eller senare står kanske en tävling i bågskytte på radioprogrammet. Vidare faller det av sig självt att jag håller mig à jour med allt som händer och sker på de olika idrottsfronterna, därom ger idrottstidningarna och de dagliga tidningarnas sportspalter besked. Naturligtvis studerar jag dessutom alla mera anmärkningsvärda sportfilmer, men inte för tränings skull. Jag vet ju i förväg hur det går [...], kan ingen spänning känna. Och vad blir ett idrottsreferat i radio, om inte referenten har sin egen intensiva spänning att vidarebefordra! [...] Det räcker inte med mekanisk skicklighet, det viktigaste, känslan för tävlingens atmosfär, förvärvas på »fältet«.³⁸

Halvvägs genom S:t Moritz-spelen skrev Jerring en krönika i Röster i Radio där han frågade sig om han och Hyland haft en stor åhörarskara, något han höll för troligt eftersom hans erfarenhet talade för att de mest lidelsefullt idrottsintresserade svenskarna var att söka bland vinteridrottarnas, framför allt skidlöpningens, vänner.³⁹ Ingen radioreferent var noggrannare påpassad och förmanad än den som skötte SM på skidor, menade Jerring.

Annars flöt det mesta på ganska bra – »ishockeykrigandet sköter min yngre kollega Hyland« och alplandets radio skötte sig väl. Visst hade det gnisslat här och där ibland och visst kunde arrangemangen varit bättre på en eller annan punkt; visst hade förseningar, ändringar av starttider osv. vållat en förfärlig oreda i alla berörda länders

radioprogram och visst hade radioutsändningarna låtit vänta på sig ett par gånger. Men på det stora hela hade schweizarna klarat det bra och de svenska reporterparet hade fått hem sina allra flesta rapporter i tekniskt oklanderligt skick. Jerring sände också en tacksamhetens tanke till den norska tekniska delegation som i S:t Moritz gjorde studier för vinter-OS 1952 i Oslo och övervakade utsändningarna till Norge »och snart även våra«.

Dock skulle, berättar Jerring i en i Rösterna i Radio införd »Olympisk slutrapport«, Hyland, »min unge vän och kollega«, ha varit »sur och butter« under avslutningsceremonin beroende på att det svenska ishockeylaget konsekvent åsidosatt den olympiska edens passus om respekt för idrottens lagar: »Det passade inte min vän, som

Sångarhälsning från olympiastaden. En kvintett ishockeyspelare medverkar i ett programinslag från S:t Moritz. Major Einar Råberg leder kören som består av från höger Svante Granlund, Åke Ericson, Mackan Pettersson, Klas Lindström och Brand-Johan. Vid mikrofonen Sven Jerring.

begick sin första olympiad.«⁴⁰ Vid dessa Jerrings ord bör man hålla i minne hans eget, lindriga intresse för ishockeysporten, varför man kan fråga sig hur mycket av sina egna tankar och känslor han här läste in hos Hyland. Jerring menade fortsättningsvis att detta som skulle ha blivit Hylands största upplevelse hittills blev till »ingen-ting«: »Ingen-ting hade passerat. Dåliga referat hade vi givit hem också.« Därvidlag hjälpte det inte, enligt Jerring, att han krasst påpekade för Hyland att »alla idrottsreferat är bra, som handlar om svenska segrar, alla andra dåliga« och att man faktiskt haft flera framgångar att rapportera »än vilken som helst av våra främmande yrkesbröder«, då Sverige ju faktiskt vann nationstävlingen, »vad nu det är för något«.

Sedan säger Jerring något om Hyland som nog får hållas som viktigt: »Inte bra ändå. Hans rent mänskliga misräkning var för stor.« Hyland skall alltså ha varit starkt missnöjd med sin egen insats i S:t Moritz. Ämnet för denna avhandling är inte att ställa en diagnos över de svenska radioreportrarnas psykiska beskaffenhet. Men Lennart Hylands närmast självdestruktiva perfektionism är väl dokumenterad och är alldeles klart en nyckel till förståelsen av drivkraften bakom hans ständiga arbetsaktivitet såsom den kom till uttryck i hans olika radiouppdrag, alltfrån allmänna reportersysslor över sportreferat till programledarskapet i olika underhållningsprogram. Inte minst har Tuss Hyland (1994) vittnat om detta.

Jerring menade avslutningsvis att de olympiska spelen, vars berättigande han tyckte man kunde ha delade uppfattningar om, aldrig mera borde förläggas till en plats där de i praktiken degraderas till att bli en extra attraktion »för ett relativt fåtal onormalt välsituerade«: »Tävlingarna bjöd på förstklassig idrott, men den levande ramen kring dem var smaklös och skämde tavlan. En alltför övervägande del av publiken saknade sportslig inställning, visste för litet om vad idrott egentligen är, visste inte (?) att den är något för mer än mål och tiondelssekunder.«

Hade spelen legat till så, att idrottsvänner kunnat dominera bland åskådarskarorna, då hade det hela, menar Jerring, fått en annan karaktär, »en bättre stil, som helt enkelt framtvungits av den för

idrott bättre och värdigare miljön. Största felet med vinterolympiaden i S:t Moritz var själva S:t Moritz.«

Humanisten Jerring tvekade alltså inte inför att anlägga ett politiskt och sociokulturellt (eller som i fallet S:t Moritz ett kultursociologiskt) perspektiv på idrotten. Men han framhöll samtidigt att politik och idrott inte skulle sammanblandas.

Det var en fråga som aktualiserades vid bordtennis-VM i Sverige i början av 1949, då det uppstod ett visst rabalder kring radioreferenten från det kommunistiska Ungern, som, berättar Jerring, »i sitt av Sveriges Radio till Budapest förmedlade reportage kring den ungerska lagsegern i bordtennis över USA såg sig föranlåten att, trots de dyra ledningskostnaderna, avsätta tid till politiskt färgade, med glåpord kryddade omdömen om de slagna motståndarnas nation«. ⁴¹ Detta var illa eftersom idrottens innersta mening är, framhöll Jerring som så många gånger förr, att främja samhörigheten och vänskapen mellan människorna och folken. Jerring var dessutom väl medveten om radiomediets spridningsradie och övertalningskraft:

De idrottsvänner, som fått förtroendet att använda det effektivaste propagandainstrumentet av alla, radion, till idrottens fromma bör besinna sitt stora – dubbla! – ansvar, även om de hör hemma i länder, där politiken kommit att genomsyra så gott som allt. Jag skrev att ansvaret är dubbelt. Vem kan bestrida att radions vackraste och viktigaste framgångar är de, som bidrar till missförstånds utplånande och förståelses skapande.

I ljuset av detta kanske det är möjligt läsa Jerrings egna inlägg, där han stundom drar upp storpolitiska och samhällskritiska perspektiv på tävlingsidrotten och iscensättningen av den, som angrepp på försök till kommersialisering och ideologisk exploatering av idrotten och dess idé, allt i syfte att hålla idrotten ren från just affärsmässiga och politiska intressen. Tvetydigt är det i vilket fall som helst: Jerring menade att idrottsreferenten skulle hålla sig till idrotten och ingenting annat, samtidigt som han själv ofta anlade politiskt-

ideologiska perspektiv på idrotten, i varje fall i sitt skrivande i företrädesvis Röster i Radio kring sina radiosportuppdrag.

SOMMAR-OS I LONDON

När Lennart Hyland bevakade sitt första sommar-OS för radiosportens räkning, i London 29 juli – 14 augusti 1948, inför vilket för övrigt Lars Henrik Ottoson gjorde två program där han berättade »om den olympiska samlingen i London – händelser och gestalter, utsikter och nyheter«, gjorde han det återigen tillsammans med Sven Jerring och denna gång även med reporter- och (blivande) programledarkollegan Folke Olhagen (vilken börjat på Radiotjänst året före som »hallåman« men snabbt kommit över till *Dagens Eko*) och teknikern Assar Svensson.⁴² Genom att de svenska framgångarna vid dessa spel var så stora, inte minst beroende på att de svenska idrottarna var vältränade och välnärda medan många av de andra länderna i Europa förlorat många människor under andra världskriget och nu efteråt hade att brottas med brister både i fråga om organisation, träningsmöjligheter och till och med mat, fick alla fyra »bra nära jobba ihjäl sig«, men de fick också sin »belöning i form av rekordartat lyssnarintresse och mycket beröm i tidningarna«.⁴³

Denna gång var det emellertid inte bara Jerring som skrev en krönika i Röster i Radio inför evenemanget. Även Hyland författade en sådan. Att han i fabuleringsglädje, spiritualitet och förmågan att dra ihop sitt berättande kring det lakoniska konstaterandet inte stod Jerring långt efter framgick med ens. Hyland skrev bl.a.:

Inför budskapet att Londons olympiska radioservice kommer att bjuda 20 inspelningsapparaturer för 170–180 radiomän mot S:t Moritz' 15 för 50 reporters darrar radiomanschetterna på dem som har S:t Moritz bakom och London framför sig. Som skall vara till tals med hela idrottsnationen och kanske få lov att stå till svars. Senare. Mäktiga BBC självt med begränsade efterkrigsresurser andas tungt under trycket av alla önskemål, skaffar teleprintrar i reserv för den händelse radioförbindelserna världen ut skulle braka samman fullständigt [...], och anlägg-

ger för övrigt en underfundig engelsk spleen mitt i det intensiva förberedelsearbetet.

– Det förvånar de radiomän som kommer hit till överläggningar att vi här på Bush (det engelska radiohuset för internationella förbindelser) har en *kvinna* att dirigera det mesta av det tävlingsmässiga inför olympiaden.

Med en vänlig axelryckning.⁴⁴

Det såg alltså ut som om London skulle komma att bjuda svåra radioproblem. Emellertid såg det samtidigt ut som om de svenska önskemålen skulle bli väl tillgodosedda. Finland, Norge, Danmark och Sverige hade två linjer till förfogande, av vilka dock den ena vid vissa tillfällen kunde tänkas ockuperad av Hamburgsändarna och Holland (åtminstone invigningen gick ut i en gemensam sändning för de skandinaviska radiobolagen). Sverige tilldelades två fasta dagliga rapporter kl. 18.30–19.00 och 22.00–22.15. Därutöver hoppades man även kunna sända direkt från tävlingar av speciellt svenskt intresse – de viktigaste grenarna i fri idrott, fotboll, brottning osv. Dessa direktsändningar kunde dock inte fastställas i förväg utan fick improviseras fram från dag till dag – beroende inte bara på linjetillgång utan också, med Hylands ord, på »de svenskes insatser på de olympiska vädjobanorna!«.

I sin egen krönika skrev Jerring, med sedvanligt humanistiskt patos och dito högstämnd idrottslig idealism, att England verkade trött efter kriget och att den politiska atmosfären verkade

tung och olustig, allt annat än olympisk. De olympiska spelen skall ju vara en glädjefest, en förbrödningsfest för världens unga; men broderskänslan nationerna, eller åtminstone nationsgrupperna, emellan har inte högkonjunktur just nu. Låt oss hoppas att många vänskapsband kommer att knytas mellan ungdom från skilda länder, och låt oss hoppas att England går i land med det gigantiska arrangemanget, så att olympiska spelen 1948 blir en betydelsefull aktion i den kampanj för fred och förståelse, som är en av idrottens viktigaste uppgifter.⁴⁵

Naturligtvis hoppades Jerring att »de tekniska resurserna för oss radiomän blir tillfredsställande« och han menade att de inte kunde göra annat än att lova att göra sitt bästa för att »tillfredsställa den rekordpublik, som vi vet att våra olympiska rapporter kommer att få. Vi har förberett oss efter bästa förmåga och vi räknar med bistånd av svenska och andra sakkunniga på olika områden.« Rapporteringen från London kom att bli minst lika »vidlyftig« som vid senaste olympiska spelen, de år 1936 i Berlin, eftersom man nu liksom då kom att höras vid vissa bestämda tidpunkter. Av begripliga skäl kunde dock inte den engelska radion så pass snart efter kriget vara lika tekniskt värustad som den tyska var 1936.

Jerring anlade härvidlag ett historiskt perspektiv och menade att det var »typiskt för både idrottens och radions snabba utveckling« att för bara tjugو år sedan en enda – kort och sen – »kommuniké« ansågs vara tillräcklig. Jerring syftade här på OS i Amsterdam 1928, då Jerring ensam skötte rapporteringen hem telefonledes en kvart varje kväll. Vid spelen i Los Angeles 1932 var ingen svensk radioman alls närvarande, eftersom på den tiden radioutsändningar över så stora distanser som USA–Sverige var tekniskt ogenomförbara; man kunde i varje fall inte garantera kvalitén. Radiotjänsts rapporter den sommaren bestod som tidigare nämnts av utredigerade telegram. Jerring talade här i en anda av tillförsikt om »på den tiden« men faktum var att distansproblemet åter skulle bli akut så sent som 1956 i samband med sommar-OS i Melbourne i Australien.

Sommarspelen i Berlin 1936 kom, fortsättningsvis, »med fulländad teknisk apparat och olympiska fanfarer utan all ände i de svenska högtalarna, men också med en obehaglig förnimmelse av att idrotten på något sätt satts i andra rummet, av att det först och främst rörde sig om en demonstration av makt och en effektivitet«, där »chauvinismen brann med hetare låga än den olympiska, också vi andra smittades av den och hade till slut blott en enda ursinnig längtan: att se våra egna segra, segra, segra till varje pris«. Det olympiska mottot, att huvudsaken inte är segern utan den ärliga kampen, glömdes bort, varför det mer kändes som att vara i krig än att bevista fredliga tävlingslekar, tyckte Jerring, som dock inte trodde

att den känslan skulle behöva infinna sig i England, »idrottens moderland«.

Radiotjänsts stab bestod alltså av tre man: Jerring, Hyland och Olhagen. Deras rapporter kom inte att uppta stor procent av de olympiska veckornas sammanlagda sändningstid. Egentligen borde de, enligt Jerring, ha startat med att iltelefonera hem och kräva dels förstärkning, dels större svängrum i programmet. Men man gjorde inte det utan nöjde sig med att få de redan tilltänkta extrareferat placerade som inte kunnat få någon plats förrän man fått reda på tiderna för en del ur svensk synpunkt särskilt viktiga tävlingar: »Vi har inte velat tro, att svenska folket gripits av olympiskt hysteri.«

Ehuru i stort sett väl mottagen hemma i Sverige orsakade radions rapportering från London-OS mycket riktigt missnöje och debatt på sina håll, beroende på (bl.a. tekniska och organisatoriska) besvärligheter kring utsändningarna. I korthet handlade det om att vissa tyckte att det var för litet OS i radio, andra att det var för mycket. Den senare kategorin hämtade inte minst debattbränsle från det faktum att på grund av arrangörstabbar i London de i programtablån utannonserade OS-utsändningarna blev förskjutna och radioprogrammet även på andra sätt kom att drabbas. Exempelvis kom varje svensk fotbollsmatch under de olympiska spelen att föranleda programändringar, vilka gick ut över alla kategorier av program. Att så måste ske var beklagligt, framhöll man från Radiotjänsts sida, samtidigt som man ansåg de olympiska fotbollsmatcherna vara av sådant lyssnarintresse att programändringar för deras skull blev nödvändiga.⁴⁶ Men för att tidsförskjutningen inte skulle förrycka hela kvällsprogrammet »måste en justering vidtas, och då är principen den att konserter, som icke innehåller symfonisk musik med en strängt musikalisk uppbyggnad, vilken icke kan brytas, tonas ner, så att efterföljande programpunkt inte blir katastrofalt fördröjd«.

Av betydelse i sammanhanget är den kollision mellan lätt och sofistikerad (»seriös«) underhållning som OS-utsändningarnas upp-brytning av programtablåerna orsakade. Som jag redan visat, fick före kriget alla program, inklusive sporten, maka på sig när den

symfoniska musiken drog över tiden – det var på det stora hela taget den enda programkategori som då tilläts göra det. Efter kriget tog emellertid en påtaglig programpolitisk omsvängning sin början, något som i det här fallet kom till uttryck i att sportprogrammets tidsöverdragningar, genom tävlingsidrottens vid det här laget i allt högre grad accepterade popularitet, beaktades redan i programplaneringen. (Dock handlade det inte om att bara ge sig till att ändra inriktning på programpolitiken enkom för att samhällsklimatet och med detta lyssnarnas krav och preferenser börjar förändra karaktär. Radiotjänst hade fortfarande trots allt bara en programkanal – och en noga övervakad sådan – att förfoga över.)

Hylands genombrott som snabbpratare

Det definitiva genombrottet för Lennart Hyland som snabbtungad idrottskommentator kom i samband med VM i ishockey i Stockholm under februari månad 1949 på Stadions och Östermalms »ishockeybanor«, som det ännu hette – det rörde sig här fortfarande om utomhusrinkar.⁴⁷ Det var med detta VM som svensk radio på allvar började bevaka de stora ishockeyevenemangen och därigenom lade den verkliga grunden till det nationella intresset för och uppslutningen kring vad som brukar kallas vårt folkkäraste landslag, Tre Kronor. Dock hade Radiotjänst redan tidigare varit med om att bana vägen för ishockeysportens genombrott i Sverige genom den serie instruktionsprogram som sändes i radio hösten 1945, betitlade *Med klubba och puck* (se Dahlén 1999).

De åtta dagarna mellan den 12 och den 19 februari 1949 sände Radiotjänst från VM två gånger varje dag, en tio- eller femtonminuterssändning omkring 18.30 och någon gång mellan 21.00 och 22.00.⁴⁸ Under denna VM-vecka, då bl.a. Gustav »Lulle« Johansson, »Sveriges hittills främste ishockeyspelare«, samt dennes son, Gösta »Lill-Lulle« Johansson, som vid tillfället spelade center i den ena av svenskarnas (anfalls)kedjor, fick komma fram till mikrofonen och kommentera matcherna, gjordes också en specialstudie av de inspe-

lade skivorna, varvid det framkom att Hyland talade i genomsnitt 312 ord per minut, dvs. 5,2 ord per sekund!⁴⁹ Signaturen »Big Ben« i Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning menade i egenskap av gammal sportjournalist med »många års lyssnarerfarenhet av sportreferat i radio« att »referatet Sverige–Kanada [...] var helt enkelt utomordentligt och även i den ur referentsynpunkt föga givande matchen Tjeckoslovakien–Schweiz gjorde han [Lennart Hyland] en god insats«.⁵⁰

På Svenska Dagbladet blev man så imponerad av Hylands prestationer att man ägnade honom en speciell artikel, dessutom på första sidan:

Den svenska radiopubliken har fått en ny favorit vid sidan av »Farbror Sven«. Redaktör Lennart Hyland har under den snart tilländalupna VM-veckan i ishockey hunnit göra sig ett namn som en snabbtalare av sällan upplevt slag och hans referat av det ilsabba skeendet på Stadions isbana är desto märkligare som redaktör Hyland gjort dem, pressad av en besvärande halssjukdom...⁵¹

Kåsören »Cello« fängade poetiskt in det nya referentfenomenet: »Flera gånger vid de tillfällen man lyssnade i radio på Hylands snabbtungade skildringar av spelet greps man av oro över att spelarna inte skulle hinna med utan ge upp först som sist...«⁵²

Samma vecka som ishockey-VM arrangerades 1949 bevakade Radiotjänst även skid-SM i Härnösand, likaledes med två sändningar på runt 15 minuter vardera i stort sett varje dag, strax före och efter lunch. Skidtävlingarna refererades – och hyllades för sitt ursvenska saktmod – av Jerring, och det var ingen tillfällighet. Jerring uttryckte misstro mot ishockeysporten och dess, som han ansåg, skrånigt skymfbenägna publikklientel.⁵³ Nej, ishockeysporten tycks ha passat Jerring illa, både som sportkommentator (för snabbt) och som människa (för brutalt). Ändå refererade Jerring Sveriges matcher mot Kanada och Schweiz under vinter-OS i Oslo 1952, medan Hyland tog hand om Sveriges övriga matcher.⁵⁴

Klivet in i 1950-talet innebar att den fartfylldt rafflande ishockeysporten fick sitt definitiva publika genombrott. Tidsandan, präglad av en allt hastigare samhällsomvandling byggd på tilltro till tekniken och ett stigande materiellt välstånd för det stora folkflertalet, fick annars sitt kanske mest kongeniala uttryck på idrottsområdet i det att den motoriserade, ytterligt snabba och inte minst folkligt förankrade speedwaysporten klev fram som landets näst fotbollen största publiksport – ett intresse som tog fart i och med att serieidén introducerades i speedwaysporten 1948.⁵⁵ En insändare i Röster i Radio frågade sig därför våren 1949 varför det aldrig förekom några referat från motortävlingar i radio. Radiotjänst svarade att det hade varit tunnsått med större evenemang inom motorsporten de senaste åren, men att i den mån sådana förekommit hade även radion varit med på ett hörn.⁵⁶ Sålunda behandlades Grand Prix i Skarpnäck utanför Stockholm i maj 1948 dels i ett *Dagens Eko*, dels genom direktreferat. Även från vinter-Grand Prix på Rommehed i februari 1947 sändes referat: »För övrigt har det endast varit smärre arrangemang, som ej är av så stort intresse för radiolyssnarna i gemen.« Litet mer motorsport skulle det emellertid bli i radion framöver.

Skilda perspektiv på fotbollsreferaten

Måhända var det ett tidens tecken att Jerring, som före och under kriget hyllats för sina idrottsreportage, vid tiden för Hylands genombrott började stöta på viss kritik för sina referat.

Kritiken mot Jerring framgår indirekt via Röster i Radio, där man menade sig häpna över den »trångbröstade expertis« som »kastat sig över« ett fotbollsreferat av Jerring från matchen Holland–Sverige i Amsterdam den 9 juni 1948.⁵⁷ Radiotjänsts språkrör går således i försvar för sin trojänare. Fotbollsreportagen, skriver man, hade alltid varit ett omtyckt folknöje, inte minst för de miljoner lyssnare som aldrig gick på en fotbollsmatch. Detta berodde i sin tur på att dessa reportage inte varit alltför fackmässiga utan »mera lagts som ett spel vilket som helst med ideligen växlande situationer och spän-

ningsmoment«. Det hade, framhåller man, alltid varit Jerrings avsikt att »göra fotbollsreferaten till ett underhållande radioprogram för så många lyssnare som möjligt och inte till en fackmannamässig rapport för experter«, något som man anser torde ha varit en riktig synpunkt. Det hade, menar man vidare, tidigare gjorts försök att låta experter sköta fotbollsreferat. Dessa hade då blivit »i det närmaste onjutbara« för vanliga radiolyssnare och följaktligen olämpliga som radioprogram. En halvt ironiskt vinklad brasklapp kastas dock in: »Därmed inte sagt, att inte Sven Jerrings Amsterdamreferat kan ha varit nervpåfrestande. Det blir så i regel, när det går dåligt för de våra.«

Emellertid hade det omdiskuterade referatet föregåtts av andra, kritiserade fotbollsreferat, vilket fick »några ledande idrottsjournalister i Stockholm« att kräva rent ut att en expert skulle få sköta »uppgifter av detta slag«. Detta ledde till att sportjournalisten Bengt Ahlbom kom att stå vid mikrofonen den 11 juli 1948 för att referera trettio minuter av andra halvlek av landskampen Sverige–Österrike. Radiotjänst visade här alltså förståelse för ett annat, mer professionellt sätt att se på idrottsreferaten.

Ahlbom, signaturen »Bom«, känd för sitt stora idrottsvetande och medryckande framställningssätt, medarbetare och sedermera sportchef i Stockholms-Tidningen (1924–1932, 1937–1966), sportchef i Morgontidningen i Göteborg (1932–1936), medarbetare i Aftonbladet (1966–1969), författare till skönlitterära idrottsböcker för ungdom samt förutom ledare inom främst bandy och tennis initiativtagare till bl.a. fyrstadsmatcherna i brottning, blev en flitig medarbetare i radiosportsammanhang.⁵⁸ Han skulle komma att medverka i radio långt in på 1980-talet, bl.a. genom att under 1950-talet hålla i den lokala idrottskrönikan över Stockholmsområdet. Ahlboms idrottskrönikor influerade i inte ringa grad de kommande *Sportextra*-medarbetarna i början av 1960-talet.⁵⁹

I sin memoarbok *Mästare i det mesta* beskriver Ahlbom hur Jerring, som han var god vän med och flitigt umgicks med på bl.a. tennisbanan, »tvingade« honom att bli radioreporter. Det skulle ha skett vid VM på skidor i Zakopane i Polen 1939, från vilket Jerring

blev brådstörtat hemkallad. Jerring bad då Ahlbom referera backhoppningen i hans ställe. Ahlbom menar sig med tvekan ha åtagit sig uppdraget eftersom han inte hade talat i radio tidigare. Detta kom att bli »upptakten till över 40 års livlig frilansverksamhet i radion. Äldre idrottsvänner brukar komma ihåg mina sammanfattningar på söndageftermiddagarna från de allsvenska fotbolls- och bandyomgångarna.«⁶⁰

Men nu, 1948, visade det sig att även Ahlboms sätt att referera kom att mötas av kraftiga protester. En av Jerring utförd analys av »expertreferatet« utmynnade i en del synpunkter på det »aktuella problemet 'fotboll i radio'«, publicerade i Rösterna i Radio.⁶¹

Jerring slog inledningsvis fast att det var »rejält och karlaktigt« gjort av Ahlbom att åta sig mikrofonreferatet. Genom att Ahlbom redan sedan tidigare var i besittning av en betydande radiovana, samtidigt som han var en bland de idrottsexperter som tidigare krävt större sakkunskap och rappare skildringsförmåga hos radions fotbollsreferenter gjorde detta hans uppgift särskilt ansvarsfull, menade Jerring. Likväl accepterade han utan tvekan inviten till »ett gästspel i Fotbollsstadions radiohytt«.

Där valde han, enligt Jerrings mening, att i första hand tillgodose finsmakarna på fotboll, »alltså dem, som önskar en klar, korrekt redogörelse för matchförloppet, kompletterad med kritiska omdömen«. Det fann Jerring vara en försvarlig princip, efterhandsreferat fick givetvis en helt annan tyngd och bredd än direktreferatet. Ett efterhandsreferat förutsatte dock att den skildrade händelsen var avslutad och det var den inte i det aktuella fallet. Då radion och Ahlbom kopplades in pågick den andra halvleken för fullt och radiolyssnarna kunde höra publiklarmet stiga och sjunka »och frågade sig varför«, eftersom Ahlbom inledde med att rekapitulera första halvlek. Men vid sådana tillfällen »nöjer man sig inte med förvisningen att så småningom få besked, man vill veta *nu*, allt om *nu*. En förklarande parentes då och då räcker inte utan irriterar snarare«, menade Jerring.

Även sedan Ahlbom »äntligen hunnit ifatt spelet« använde han med förkärlek imperfektum och han lade dessutom in en liten in-

tervju med den svenske lagledaren Rudolf («Putte») Kock, »allt tydligen i syfte att frigöra sig från 'spark-för-spark'-stilen«. En lovvärd föresats men riskabel, menade Jerring: av de två mål som föll under de trettio radiominuterna nämndes det ena först efter en stund, medan det andra, avgörande, med den ringaste otur kunnat göras mitt under samtalet med Kock.

Själva direktreferatet, de få minuter det varade, »blev knappast åskådligare i new look«, tyckte Jerring, eftersom ögat inte på en och samma gång kunde följa fotbollen och överblicka de ständigt ändrade taktiska dispositionerna på hela planen; hjärnan hann inte att samtidigt – »eller ens som nu nästintill samtidigt« – registrera symbolerna och omsätta dem i andra ord än de enklaste och närmast till hands liggande. Till och med Ahlbom, »den kräsnaste stilisten bland Stockholms idrottskribenter, måste ibland i brist på bättre nappa åt sig sådana ogräsplantor i sportjournalistikens ymniga bildflora, som han normalt djupt föraktar«, konstaterade Jerring och fortsatte:

V. y. [vänsterytter] Liedholm störtade sig t.ex. in i stridens vimmel »med längsta benet före«, två gånger rentav. Men sportsidornas obligatoriske »som ur en kanon« skjutne grabb uppträdde inte, plus för det. Bengt Ahlbom är skämt åsido stor heder och tack värd för att han prövade en ny väg. Jag hade varit glad om den lett till målet, fullgoda fotbollsreferat i radio, men det skulle inte falla mig in att vara skadeglad för att den inte gjorde det.

Jerring trodde i själva verket inte att målet – »fullgoda fotbollsreferat i radio« – alls kunde nås genom »direkt skildring«. Med »tillbörlig respekt för experterna« så var Jerring övertygad om att »vi är ett par hundratusen här i landet som på en fotbollsmatch iakttar mer än tillräckligt att fylla en halv eller hel radiotimme med, nämligen alla vi som sedan många år regelbundet och ofta ser god fotboll«. Konsten låg emellertid, som Jerring såg det, i att blixtnsnabbt förvandla det överflödande stoffet till ord, till de rätta orden och ordföljderna,

»men den konsten har ännu ingen visat sig hundra procentigt behärska, vare sig här hemma eller utomlands«. Jerring menade sig ha hört otaliga fotbollsreferat i radio utan att någonsin haft en känsla av att verkligen ha sett med berättarens ögon.

Jerrings kritik av Ahlboms referat fick medhåll av en insändare i Rösterna i Radio signerad en Magnus Werenius i Ranseryd, som menade att det »var rätt förvånande, att en redaktör, en tidningsman, icke bättre förstår, hur allmänheten vill ha nyheter serverade«. ⁶² Här satt, menade Werenius, otaliga lyssnare landet runt och ville leva med i matchen men fick sig i stället till livs en »långsam, tråkig skildring av vad som redan passerat i första halvlek, allt under det att de få höra jublet stiga och sjunka från åskådarmassorna«. Endast när det pågående spelet kulminerade avbröt verkligen

hr redaktören sin skildring av offside-tillfällena (!) i första halvlek för att torrt meddela att nu gjorde österrikarna mål. Han begrep tydligen inte ett dyft, att lyssnarna satt på nålar för att få höra hur spelet gick. Dessemellan strödde han in några snusförnuftiga och sakliga subjektiva omdömen (s. k. »pärlor«) som lyssnarna, så länge spelet pågick, icke hade det minsta intresse för.

Jerring själv kom fram till den slutsatsen att han föredrog att höra om fotboll, dvs. i efterhand; enligt honom var efterhandsreferatet »problemets lyckligaste lösning, ifall rätter man går till verket«. Jerring menade avslutningsvis att »den ypperlige idrottsjournalisten och idrottsförfattaren Bengt Ahlbom« med all sannolikhet skulle ha gjort exempelvis denna »dramatiska, färgrika, stimulerande« landskamp mellan Sverige och Österrike till en »dramatisk, färgrik, stimulerande radionovell«, bara han haft ett par timmar på sig att sammanställa ett efterhandsreferat: »De timmarnas väntan på 3–2 hade vi blivit rikligen gottgjorda för.«

Jerrings favoriserande av efterhandsreferat framför direktreferatet förefaller logiskt med tanke på de positiva reaktioner han hade fått genom åren för sin skicklighet i att på ett målande sätt beskriva en

idrottshändelse och framför allt dess inramning i form av publikstämning, väder, allmänna förutsättningar etc., alltså de aspekter kring idrottsevenemang som, vid exempelvis Vasaloppet, helt eller delvis tillåter användande av någon form av manuskript, stolpar eller anteckningar. Å andra sidan förefaller favoriserandet av efterhandsreferat också märkligt ur samma perspektiv, dvs. med tanke på de positiva reaktioner han kommit att få för sin förmåga att göra medryckande direktreferat.

Åke Jonsson påpekar i sin avhandling om Jerrings radiospråk att denne i de programgenrer Jonsson undersökte (*Barnens brevlåda*, Vasaloppet och Fotbollsreferatet) med bara få undantag talade utan manus.⁶³ Samtidigt uppfattar Jonsson det så, att Jerring strävade efter ett informellare språk men inte helt klarade detta inom programgenren Fotbollsreferat, där han inte hade samma möjlighet att reflektera över språkformen (Jerring intresserade sig mycket för språkfrågor). Men kanske skillnaden mellan genrerna återspeglade de skilda talsituationerna, menar Jonsson. I *Barnens brevlåda* och Vasaloppet uppträdde Jerring tillsammans med andra, medan han vid fotbollsreferaten var ensam – och i takt med att umgängesformerna i samhället blev »naturligare«, blev också tonen ledigare, något som i Jonssons studie ger större utslag i genrer där Jerring hade medverkande omkring sig.

Diskussionen 1948 kring det ideala fotbollsreferatets utformning ställer också Hylands kritik av Jerrings kommentatorstil i en vidare belysning. När Hyland fick sitt slutgiltiga genombrott som idrottskommentator i samband med ishockey-VM i Stockholm i februari 1949, torde han knappast ha undgått denna 1948 års debatt om radions – som det förefaller – vid det här laget otidsenliga fotbollsreferat. Jerring kommer senare också att kritiseras för sina »synnerligen illa disponerade referat« från OS i Oslo 1952:

Man behöver emellertid inte uppehålla sig vid Jerrings upprepade felsägningar eller bristande påpasslighet vid just detta OS; hr Jerring tycks ha haft svårt att följa med i galoppen rätt länge, och man tycker det är orätt av Radiotjänst att låta sin program-

direktör på gamla dar själv få ta knäcken på sitt goda rykte från många, många år.⁶⁴

Kanske betraktades Jerrings sätt att referera idrott vid det här laget i ljuset av Hylands nya, moderna kommentatorstil och jämförelsen utföll till Hylands fördel genom att Jerrings idiom började framstå som gammalmodigt? Det skulle i så fall stödja min tes att det var mellan åren 1947 och 1952 som Radiotjänsts programverksamheter, attityder till den folkliga smaken och publika tilltalsformer ändrade karaktär genom att man under dessa år börjar frångå den tidigare uttalade akademiska och formella hållningen till förmån för en mer populär och informell. Ett bland flera tecken på det var att man sommaren 1948 upphörde med den sedan 1929 under militaristisk drill och klara folkuppfostrambitioner hållna morgongymnastiken (se Dahlén 1999).

OS 1952 – Oslo och Helsingfors

VINTER-OS I OSLO

Inför de olympiska vinterspelen i Oslo 1952 tog Radiotjänst tillfället i akt att på samma sätt som förut göra några program med återblickar på tidigare spel och olympiska händelser. Denna gång var det signaturen »Glokar Well«, dvs. den redan tidigare nämnda sportjournalisten m.m. Oscar Söderlund, som inför invigningen i två program betitlade *Olympiader i närbild* berättade minnen, fakta och kuriosa från fem vinterspel.⁶⁵ »Glokar Well« återkom sedan under våren med ytterligare fem program i serien *Olympiader i närbild*, eftersom det även stundade olympiska sommarspel i Helsingfors. »Glokar Well« var för övrigt flitig radiomedarbetare även i andra sammanhang vid denna tid. Bland annat blev han på hösten 1951 programledare för ett nytt, lätt underhållningsprogram på lördagsmorgnarna döpt till *Lördagsbaren*.⁶⁶ Några dagar före jul det året går också ett program rubricerat *Före dopparedan* där »Glokar Well serverar vad som önskas«.⁶⁷

Inför spelen, som man kom att ägna stort intresse och utrymme i programtablån (stundom upp till fem sändningstillfällen per dag à 20–30 minuter), publicerade Radiotjänst i Röster i Radio »till lyssnarnas tjänst« en uppsättning tabeller över de ur svensk synpunkt viktigaste grenarna, såsom skridsko, storslalom och skidor, såväl herr- som damklasserna.⁶⁸ Man sände bl.a. från Sveriges åtta landskamper i ishockey, allt från tio minuter, som vid Sverige–Finland (21.50–22.00), till fyrtio minuter, som vid Sverige–Kanada (22.30–23.10). Dock var detta med tabeller i Röster i Radio inget nytt arrangemang, snarare hade det vid den här tiden kommit att utveckla sig till en mångårig tradition att Röster i Radio vid allt från diverse SM-tävlingar, inte minst på skidor, till olympiska spel tillhandahöll sådana tabeller i riklig mängd för läsarna att själva fylla i för att ha kontroll över deltider och resultat.⁶⁹

Radiotjänsts reportertrupp vid Oslospelen bestod förutom av Jerring av Hyland och Olhagen.⁷⁰ I sin sedvanliga betraktelse i Röster i Radio över intryck från och erfarenheter av större evenemang han deltagit vid, framhöll Jerring att norska radion klarade av allting »storfint«.⁷¹ Jerring invände bara mot två händelser. Dels att publik och radiolyssnare fick vänta bortåt en kvart på medaljutdelningen efter skidstafetten, då det segrande finska laget och en svensk fick stå på prispallen och vänta på fyra norrmän och ytterligare tre svenskar som skulle medaljeras, varefter man gav upp. Dels mot att man i stället för att låta skridskolöpare föra den olympiska flaggan runt banan lät bära den »direkt från stängen ut genom Maratonporten – detta försiggick så långt från oss att vi inga detaljer kunde se och inte ge våra skildringar en så stämningsfull avrundning som vi gärna hade önskat«.

Att raden av svenska bakslag i Oslo kändes som en serie chocker här hemma framgick för Jerring av det faktum att »vi referenter praktiskt taget inte alls hörde av våra okända vänner vid högtalarna. Tidigare har vi alltid fått mängder av s.k. lyssnarbrev med kritik, påpekanden och förslag men den här gången fick jag för min del summa summarum ett, ett anonymt.«

Rent radiomässigt blev sommar-OS i Helsingfors större än både spelen i Berlin (1936) och de i London (1948). Man räknade med 150 radioreferenter från närmare 40 länder.⁷²

I sin krönika inför spelen uttryckte Jerring i vanlig ordning sin skepsis inför evenemanget och OS-rörelsen i stort: »Om man får leva och behålla den lilla hälsa man har ska det bli intressant att se om olympiska spelen består så värst länge till i nuvarande mammutformat och med nuvarande karaktär av chauvinistisk reklamcirkus. Jag tror inte det, och jag hoppas det inte.«⁷³ Jerring menade sig mest tro på idrotten som ett »internationellt förbrödringsinstrument i den mån det officiella internationella umgänget begränsar sig till landskamper«. Landskamper var »överskådliga, fattbara, och stimulerar till ömsesidig vetgirighet med vidhängande förståelse. Idén idrott = lek består.« Nu gjorde emellertid även det kalla kriget entré i Jerrings världsbetraktelser. För alla de över sjuttio nationer som denna gång är med och tävlar gäller det därför, menar Jerring, att

visa hur starka och oövervinneliga de är, var för sig gentemot världen i övrigt; det ska blottas huggtänder. Berlinspelen 1936 blottade nazi-Tysklands. I Helsingfors 1952 kommer det att exponeras flera vassa garnityr av den sorten. De flesta av de blivande olympiasegrarna kommer att vara professionellt trimmade propagandister för sina resp. land, och det kommer att röra sig om stora land som har råd att satsa propagandapengar på idrotten som vapen i det kalla kriget, där varje framgång är värdefull och användbar.

Med detta hade Jerring uttalat att han ansåg Sveriges möjligheter att behålla den idrottsliga stormaktsställningen från 1948 vara obetydliga. Vi hade bara sju miljoner att leta fram olympiskt folk ur »och av de framletade kan ingen enda släppa sin dagliga yrkesgärning för att göra den idrottsliga så eller så många sekunder eller centimeter bättre«. Några svenska framgångar skulle svenska folket alltså inte förvänta sig. Men ställde man in sig på detta så kunde det i alla fall

bli roliga spel, menade Jerring och lät därmed optimisten slå pessimisten på handen: »Att bevittna fenomenala prestationer, oavsett vem som gör dem, måste vara roligt om man har det rätta sinnelaget. Och det har vi väl, så olympiska är vi väl av gammal vana.«

Sveriges radio – Jerring benämner det så – var beredd på att förmedla »åtskilligt av det roliga«. »Olympiareportagens« huvudpunkter utgjordes av en eftermiddagsrapport kl. 18.30 och en kvällsrapport cirka kl. 20.30. Den senare hade måhända förlagts en smula tidigt, anade Jerring, med tanke på att kvällstävlingarna ibland kanske inte skulle vara avslutade, »men vi har tänkt på de unga lyssnarna«. Förutom de »fixerade sakerna« blev det »naturligtvis« också diverse direktinslag från tävlingar som särskilt kunde tänkas intressera en svensk publik.

Något av en nyhet vid evenemangen blev inplaceringen av en av de aktiva i kommentatorledet. Jerring hade att berätta om fälttävlans sista prov men berövad sakkunnig information och assistans från den svenska ryttarledningen såg han sig tvungen att för uppdraget enrollera den unge ryttmästaren Hans von Blixen-Finecke, som vunnit ett fälttävlingsmoment på hästen Jubal.⁷⁴ Denne kom med detta att bli svensk radios förste ridsportreferent med expertstatus. En annan ny och uppskattad röst från spelen var brottningsreferenten Sten Svensson: »Han är en berättare, ta vara på honom! Jerring bleknar i jämförelsen till en trött gammal herre, den där litar på sin rutin och på svenska folkets fördragsamhet alldeles för mycket«, menade man i Svenska Dagbladet.⁷⁵

Bedömningen av radions OS-bevakning i allmänhet och av Jerring i synnerhet visade sig bli övervägande negativ. I Svenska Dagbladets bedömning av Jerrings rapportering från invigningsceremonin var det inte svårt att spåra en viss ironi:

Ack, vilket skådespel om inte oturen med vädret hade varit, utbrast Sven Jerring i sitt invigningsreportage i radio. Det var en av hans få känslöyttringar. Och rätt behärskad även den. Annars beskrev han skådespelet på det oklanderligt korrekta, hurtiga,

sakliga och diplomatiska neutrala sätt som är hans eget och som har stått sig så bra genom åren. Som vanligt kunde inga oförutsedda händelser bringa honom ur fattningen.⁷⁶

I Dagens Nyheter menade man sig nära en förhoppning om att »Spelen i verkligheten var mer spännande än de svaga referaten». ⁷⁷ Om Jerring sades det i kringpratet efter OS bl.a. att han var en medelålders herre med ringa intresse för och liten kunnighet i idrott. Själv skrev Jerring med en blandning av sorg, vrede och ironi i sin OS-krönika efter hemkomsten från ett som han såg det »perfekt arrangemang«, att det väl var

lite vågat, lite oförsynt, att åta sig att skriva texten till ett efterolympiskt uppslag när man vid återkomsten från Helsingfors finner sig ha varit den tillsammans med tungviktsboxare Ingemar Johansson mest misslyckade av med olympisk uppgift betrodde svenskar. Avhyvlad i insändarspalter och tagen vid örat i en ledare i självaste Vecko-Journalen, bl.a. därför att man efter att ha skildrat med boll över dödlinjen slutande svenska anfall i matchen mot Österrike inte avslöjade *tanken* bakom de felriktade framstötarna. [...] Jag har refererat hundra så visst som ett lopp på [distansen 1 500 m] och aldrig bommat på de tre första i mål förrän nu.⁷⁸

Det skulle emellertid vara märkligt om den kritik som från slutet av 1940-talet började resas mot Jerrings sätt att referera idrott, och som här kom att accentueras, vore obefogad, eller att Jerring bara fick klä skott för de svenska idrottarnas massiva misslyckande. Någonting hade uppenbarligen hänt. I min pressgenomgång fann jag för den tidsperiod som sträcker sig fram t.o.m. andra världskriget få eller inga kritiska inlägg mot Jerrings idrottsreferat. Vad som kan tänkas ha utlöst de kritiska tongångar som började höras vid ingången till 1950-talet torde därför mindre vara att söka i någon förändring av Jerrings referatstil än i en förändrad samhällskontext. En ny tid randades, en ny tidsanda började växa fram präglad av nya normer,

attityder och förhållningssätt – och för radions del nya konventioner och tilltalsformer. Ett exempel på det var Lennart Hylands genom-brott som snabbpratade 1949. Allt detta ställde Jerrings referat i ny relief. Det som en gång var så modernt med Jerrings mikrofonteknik och publiktilltal hade nu blivit omodernt. Hyland var med sitt sätt att närma sig radiomikrofonen, publiken och händelsernas gång den nya tidens – de s.k. rekordårens – man.

Skid-VM 1954

Mellan den 5 februari och den 10 mars 1954 var det dags för VM på skidor i Falun och veckan därefter i Åre. Radiotjänst gjorde i samarbete med Svenska Skidförbundet en storsatsning för att på bästa sätt understödja gäster från utländska radioföretag, varvid allt arbete vid mikrofoner, mixeranläggningar och inspelningsapparater löd under Radiotjänst medan Televerket stod för distributionen, själva överföringarna.⁷⁹ Vad gällde de tekniska arrangemangen hade Radiotjänst kunnat inhämta många lärdomar från senaste vinter-OS i Oslo 1952 och redan på hösten samma år anordnades med hjälp av militär från I 5 nedläggning av kablar till Åre, närmare bestämt platsen för radioläktaren och starten för störtloppet. Detta skulle komma att bli Radiotjänsts dittills största och mest avancerade arrangemang – och en nyttig övning inför anordnandet av fotbolls-VM 1958.

Karin Bergman från Radiotjänsts utlandsavdelning och hennes kollega Marianne Lamby bodde på samma hotell som de utländska radioreportrarna med uppgift att stå till tjänst som förmedlande länk med beställningskontoret och tekniken i övrigt i mån av behov, som tolkar etc. I en artikel i Röster i Radio skrev Bergman om intresset för skid-VM, som var stort. Med mångårig erfarenhet från utländska radioförbindelser slogs Bergman av att radioföretag, vilka ytterst sällan kostade på sig att resa till exempelvis Sverige, satte »alla klutar till för att få bästa möjliga rapporter från skideevenemanget«.⁸⁰ Sammanlagt hade 16 radioföretag anmält sitt deltagande.

Bergman kunde också konstatera att det gick en skiljelinje mellan de nordiska ländernas reportrar, som koncentrerade sig på längdskidåknningen och backhoppningen i Falun, och de alpina länderna, som mer var intresserade av att följa utförsåknningen i Åre.

Vid varje tävlingsplats hade uppförts en speciell radioläktare med mikrofonposter och på läktaren fanns två tekniska assistenter och ett antal »springpojkar« som distribuerade tävlingsresultaten. Varje radioföretag disponerade »en mikrofon avsedd för close-talking, en hörtelefon och en telefonapparat«. Med tillhjälp av en »omkastare« kunde antingen hörtelefonen eller telefonapparaten anslutas till en »konferenslinje«. Även om radion nu i allt högre grad kunde sända trådlöst, blev den vid ett sådant här tillfälle mer än någonsin beroende av att tillräckligt antal överföringsledningarna kunde skaffas fram, dels lokalt inom själva tävlingsområdet, dels från tävlingsorten genom Sverige till utlandet (de lokala ledningarnas längd enbart för radions räkning uppgick till över 300 kilometer). Ofta fick man i stället spela in sitt program på band, »varigenom reportaget blir konserverat tills det blir tid ledig på någon av överföringsledningarna. Ett slags ransoneringssystem alltså. Genom inspelningsförfarandet får man också möjlighet att komprimera ett tävlingsmoment, som drar ut på tiden, och därigenom göra det mera radiomässigt«, skrev civilingenjör Claes Wachtmeister vid ledningen för Radiotjänsts tekniska avdelning.⁸¹

Radioläktaren stod via ledningar i förbindelse med den tekniska centralen, där inspelning, redigering och sändning av program kunde ske. All inspelning skedde på band och det fanns 10 inspelningsplatser med sammanlagt 20 bandapparater samt 5 provisoriska talstudior med in- och uppspelningsmöjligheter, varifrån reportarna kunde göra sina »efterhandskommentarer«. För att möjliggöra snabba utredigeringar och bandklippningar, vilket var nödvändigt då sändningarna ofta ägde rum kort tid efter det att en tävling genomförts, disponerade varje reporter en språkkunnig inspelningstekniker, som hjälpte till att hålla reda på vad reportern hade sagt och var på bandet det kunde återfinnas. I övrigt var tekniken av mobil karaktär för att bl.a. snabbt kunna förflyttas till Åre. Ett

formmässigt intressant arrangemang i syfte att förhöja den drama- tiska potentialen och därmed lyssnarvänligheten bestod i att man placerade mikrofonposter inte bara vid målgången utan även vid banans start uppe på Åreskutan samt vid banans mitt så att det gick att följa utförsåkningen i hela dess utsträckning – ett förfarande som skulle komma att vidareutvecklas till dramaturgisk perfektion av TV-mediet genom tillhandahållandet av konstant närbild på de deltagande åken igenom. Teknische chefen Claes Wachtmeister skrev angående arrangemanget på Åreskutan:

Men då hela sträckan på mer än 3 km inte tar stort mer än 2 minuter får dessa reportrar inte mycket tid på sig att klargöra för lyssnarna vad som händer, förrän de tävlande är i mål. Allra bäst lämpar sig utförsåkningen förstås för televisionen, vilket också italienarna har insett och skickat en TV-fotograf för upptagning av sammanlagt en minut från Åre-tävlingarna. Undra sedan på att televisionsprogrammen blir dyra!

Utsändningen från störtloppet och annan sport söndagen den 7 mars kom att diskuteras internt på Radiotjänst i ett programkollegium, varvid Pontus Bohman konstaterade att dagen bjudit på rätt mycket idrott och att sådana reportage, enligt hans mening, var helt beroende av den eventuella spänningen i själva tävlingen. Det enda spännande inslaget på söndagen hade därför blivit störtloppet på skidor i Åre.⁸² Lyssnarna hade genom de tre utmärkta reportrarnas placering fått möjlighet att följa loppet från start till mål, vilket inga andra haft tillfälle till. Hyland påpekade att en svårighet med den alpina skidsporten var att den inte hade någon förankring hos de relativt ointresserade lyssnarna. Bohman trodde emellertid att reportaget kanske rent av hjälpt till att ändra den inställningen. Chefen för föredragsavdelningen (från 1950 till 1956 då han blev programdirektör för radion) Nils-Olof Franzén tackade därefter Hyland för »hans konst att referera idrott så att även idrottsokunniga lyssnare har nöje av referatet och kan lära sig någonting av det. Detta så mycket mer som pressens sportsidor enbart tycks vara skrivna för fackmän.«

Förutom att skid-VM kom att utgöra ett väsentligt inslag i radio-programmet fick det även andra konsekvenser. För att kunna tillhandahålla all erforderlig materiel hade såväl medarbetare som inspelningsapparat »inkallats« till VM från såväl Stockholm som landsorten, med följd att det från centralt håll utgick ett påbud att de allmänna programplanerna under denna tid därför borde »inriktas på direktsändningar och mindre komplicerade historier«. ⁸³

Vidare uppstod en dragkamp om Lennart Hyland, som alltså medverkade vid skid-VM, vilket till en början inte var helt självklart. På högsta styrelsenivå inleddes nämligen hösten 1953 en diskussion huruvida Hyland skulle medverka vid den som lätt underhållning banbrytande programserien *Karusellens* sista säsong sedan starten hösten 1951, eller för aktualitetsavdelningens räkning som reporter vid skid-VM. Det förutsattes att om Hyland kom att arbeta som »konferencier« i *Karusellen*, en »ställföreträdare« ordnades för honom så att han bereddes möjlighet »utföra vissa idrottsreportage, bl.a. i samband med vinterns världsmästartävlingar«. Att Hyland skulle referera från ishockey-VM i Stockholm var en självklarhet och här avsågs i första hand hans eventuella medverkan »som reporter vid VM i vinterspelen«. ⁸⁴

Frågan var av sådan dignitet, beroende på att Hyland vid det här laget arbetat sig upp till en position som den populäraste radioprattaren, att en utredning i frågan tillsattes bestående av Sven Jerring, Erik Mattsson, Herbert Grevenius och Henrik Hahr. ⁸⁵ Det slutade med att den som vanligt dubbelarbetande Hyland fortsatte som »conferencier«, som det hette, i *Karusellen* med undantag för en lördag under spelen, den 20 februari, då *Karusellen* inte sändes (Hyland var alltså programledare för *Karusellen* lördagen den 6 mars, dagen före störtloppet). ⁸⁶

VM-arrangemanget gjorde emellertid stor lycka, och från Svenska Skidförbundet inkom till Radiotjänst en skrivelse, där förbundet uttryckte ett stort tack för alla de radiotekniska arrangemang och det goda omhändertagandet av utländska radioreportrar, »som på initiativ av Radiotjänst gjordes under de nyligen genomförda Världsmästerskapstävlingarna på skidor«. ⁸⁷ Skidförbundet uttryck-

te, genom ordföranden Sigge Bergman och sekreteraren N. Stenberg, sin glädje över att under dagarna i Falun och Åre fått tillfälle att då och då bekanta sig »med olika radioreporters och efter vad vi då kunde förstå var de överlag mycket tacksamma och tillfreds med radioarrangemangen«. Å förbundets vägnar och därmed å VM-arrangörernas bad man att till Radiotjänsts direktion och personal få framföra »ett varmt och uppriktigt tack för det stöd och den utomordentliga hjälp vi fått« och man närde även den förhoppningen »att det goda samarbete, som alltid rått mellan Radiotjänst och skidsportens representanter i vårt land, skall fortsätta och ytterligare utvecklas«.

Det finns anledning förmoda att detta lyckade storarrangemang gav medarbetarna på Radiotjänst ökad självtillit och inte minst goda erfarenheter att utnyttja vid det jättelika arrangemanget kring fotbolls-VM 1958.

Ishockeyfrågan

Mellan skidförbundet och Radiotjänst synes det genom åren alltså inte ha förekommit några intressekonflikter, möjligtvis undantaget det spända läget i början av 1930-talet mellan radion och skidfolket i Mora med omnejd då Radiotjänst under ett par år tvekade att sända eller tillskjuta tillräckligt med resurser för överföringar från Vasaloppet. Inte heller verkar samarbetet med Friidrottsförbundet ha fungerat annat än bra. Värre var det länge, fram till början av 1940-talet, med Radiotjänsts förhållande till Fotbollförbundet. Men även här inträdde så småningom en lång period av som det förefaller tämligen friktionsfritt samarbete.

Vid mitten av 1950-talet har emellertid en ny part växt fram på idrottsområdet, Svenska Ishockeyförbundet. Detta till följd av ishockeysportens starka tillväxt och tilltagande popularitet sedan mitten av 1940-talet.

Ett mått på ishockeysportens tilltagande betydelse var en incident som inträffade den 23 november 1951 och som ledde till att en utländsk radiostation »på grund av vissa påtryckningar« inte fick sända matchen Sverige–Tjeckoslovakien den 25 november (en match som dock planenligt sändes i svensk radio kl. 17.10 – kl. 17.30).⁸⁸ Det som hände måste ses mot bakgrund av att Tjeckoslovakien sedan 1948 var under kommunistiskt styre. Ty påtryckningarna kom från det tjeckoslovakiska lagets ledare och gällde en planerad utsändning av matchen över Tjeckoslovakien av en s.k. frihetssändare.

Tillbudet ansågs av sådan principiell vikt att den kom upp till behandling i Riksidrottsförbundets överstyrelses möte dagen efter, den 24 november. Vid mötet reste Bertil Nordenfelt på grund av det inträffade frågan om »i vilken utsträckning en tävlingsarrangör har befogenhet att inskrida mot det fria ordets representanter i samband med offentliga idrottstävlingar«.⁸⁹ Nordenfelt menade att man från idrottshåll hade »anledning att hysa stor tacksamhet mot pressen och för publicitet över huvud taget genom radio, bildservice osv.«, och att det låg »i idrottens intresse att visa tillmötesgående mot dem som syssla med sådan verksamhet«. Han efterlyste därför dels ett uttalande »om vilken befogenhet en arrangör har att i ett sådant här fall inkräkta på publicistisk verksamhet, i den mån den inte har några politiska bisyften«, dels en upplysning från någon representant för Ishockeyförbundet om vad som legat bakom just i det nu inträffade fallet.

Ishockeyförbundets representant i överstyrelsen, förbundets vice ordförande Rudolf »R:et« Eklöw, meddelade att förbundet inte känt till den planerade utsändningen, eftersom någon framställning om att få radiera matchen aldrig gjorts till dem. Eklöw kunde berätta att Ishockeyförbundet dagen före, dvs. den 23:e, hade kontaktats av en attaché från tjeckoslovakiska legationen, som framfört en vädjan från det tjeckoslovakiska lagets ledare om att en utsändning, »varom han läst i tidningarna« (utländska sådana får man förmoda), skulle stoppas. Men från Ishockeyförbundet hade man alltså inte nåtts av någon förfrågan om utsändning. Lagledaren väd-

jade då i egenskap av gäst till sina värdar att de måtte avstyra utsändningen, »som kom från en icke officiell sändare«, med argumentet att den skulle kunna vara till skada för den tjeckoslovakiska nationen.

Eklöw hade då satt sig i förbindelse dels med Radiotjänst, dels med Stadion. För Stadionchefen Tage Ericson var saken en nyhet, medan man på Radiotjänst hade fått reda på att en sådan sändning skulle äga rum. Sedan Eklöw diskuterat saken med sin förbundsordförande beslutades, som det står i en något oklar passus, att man »inte gärna kunde avslå den gjorda framställningen, då vederbörande ansåg att sändaren egentligen hade till syfte att diskreditera nationen som sådan, framför allt naturligtvis när det gäller politiska förhållanden och sådant«. Eklöw talade sedan

ytterligare med den man, som skulle sköta utsändningen. Han förklarade, att den helt och hållet var avsedd att utgöra en service åt den tjeckiska publiken, och att han på intet sätt tänkte blanda in politik i det hela. Han framkastade, att han vore villig att göra utsändningen under kontroll av våra gäster, alltså ledaren för det tjeckiska laget eller den, som han ville utse härtill.⁹⁰

Eklöws svar blev att Ishockeyförbundet inte hade något att invända mot utsändningen, under förutsättning att man lyckades åstadkomma kontakt med den tjeckiska ledningen, och denna gick med på ett sådant arrangemang. Någon sådan kontakt togs emellertid inte, och utsändningen blev inställd.

Med denna förklaring nöjde sig Nordenfelt, som tyckte att Ishockeyförbundet behandlat saken alldeles korrekt. Det blev också överstyrelsens bedömning. Fler än en av ledamöterna kom att dra paralleller till de tidigare konflikterna mellan Fotbollförbundet och Radiotjänst, varvid man kunde fastslå att ingen kursändring vidtagits av idrottsrörelsen, dvs. att det fortfarande var varje delförbunds sak att avtala med Radiotjänst om sändningsrättigheter, dvs. tillåta eller icke tillåta radioutsändning.

Om Radiotjänst fått sändningsrättigheter ägde de, påpekade Stadionchefen Tage Ericson, under normala förhållanden »kanske [...] rätt att inom ramen av detta avtal låta även främmande sändare göra utsändningar från matcherna«. ⁹¹ Vad som komplicerat frågan i detta fall var, menade Ericson, »de politiska motsättningar, som råda ute i världen«. Ericson underströk att man på Stadion inte fått någon underrättelse »om utsändningen från denna frihetssändare« förrän just dagen före, och av Eklöv.

Inom Stadionstyrelsen kom man överens om att egentligen varken Stadion eller Radiotjänst hade med denna fråga direkt att göra, utan att det var en fråga mellan frihetssändarens representanter och Ishockeyförbundet, och mellan dem hade uppenbarligen inga förhandlingar förts. Ericson:

När Ishockeyförbundet på ett sent stadium blev ställt inför dessa svårigheter, och det icke gick att ordna upp saken genom förhandlingar med vederbörande legation, fick det hela förfalla. Jag tror inte att Ishockeyförbundet här har gjort något som det kan lastas för, utan det har uppträtt fullt korrekt och iakttagit de lagar som gälla för allmän gästfrihet och allmän ordning.

Uppenbarligen fattades beslutet att avstyra sändningen av rädsla för att idrotten skulle bli indragen i ett politiskt känsligt sammanhang, eftersom det denna gång, enligt en annan av överstyrelsens ledamöter, Carl Albert Anderson, inte gällde en officiell sändare, utan »en sändare av ren propagandakaraktär«. Vissa »politiska bisyften« kunde alltså befaras. Här gällde därför först och främst Riksidrottsförbundets princip om »idrottens frihet från politik«.

En slutpunkt för diskussionen utgör Andersons påpekande

att denna fråga i framtiden kan bli av större betydelse än nu, nämligen när televisionen kommer. Idag ha vi en viss, tämligen obetydlig konkurrens från radion, men när televisionen kommer, kan det bli en konkurrent av helt andra mått, och det vore

underligt om inte arrangörerna skulle ha några befogenheter, när det gäller att anordna utsändningar.

Denna diskussion är viktig i sammanhanget eftersom det är den första större debatt kring förhållandet mellan radiomediet och idrottssamhället jag stött på i min genomgång av protokollen från Riksidrottsförbundets överstyrelsemöten och till dessa anslutna, ordinarie Riksförbundsmöten från radiostarten 1925 och framåt. Av min protokollgenomgång att döma har radion i stort sett bara behandlats en gång tidigare inom RF, och det var när man beslutade om att utse representant till det av Radiotjänst 1928 föreslagna mötet mellan RF, Stadionstyrelsen och Fotbollförbundet rörande frågan under vilka villkor radiering av idrottsevenemang skulle komma till stånd.⁹²

Anledningen till det från högsta idrottshåll nyutsprungna etermedieintresset tycks dock i främsta hand ha varit den förestående etableringen av televisionen, inte en hastigt uppkommen rädsla för radiomediets hot mot idrottsarenornas publiksiffror. En sådan rädsla hade förvisso förekommit, men begränsad till vissa delförbund, och då företrädesvis Fotbollförbundet. Nu var ett nytt medium i antågande, som ägde potentialen att i grunden omstrukturera hela idrottslivet.

Måhända är det symtomatiskt både för utvecklingen inom idrottsrörelsen, dvs. dess tilltagande kommersialisering, och för den upplysningsverksamhet kring idrottsrörelsens viktiga frågor som Radiotjänst kom att stå för under enkanalstiden (i princip före tillkomsten av en idrottsredaktion 1956), att Riksidrottsförbundets överstyrelse knappt två månader före konflikten kring den tjeckiska frihetssändaren, den 29 september 1951, ajournerade sina förhandlingar 35 minuter »för att giva ledamötena tillfälle att avlyssna ett radioprogram, som bl.a. behandla vissa ersättningsfrågor i samband med idrottsutövning«.⁹³ Den programpunkt det torde ha handlat om var *Junior*, en vid denna tid stående programrubrik under vilken Lennart Hyland »pratar idrott för ungdomen« (se Dahlén 1999).⁹⁴

Det ovan sagda utgör en del av bakgrunden till att det i början av 1954 ånyo utbryter en diskussion kring huruvida radion skulle betala för reportage från idrottstävlingar eller ej, nu med ishockeyförbundet som ny part vid förhandlingsbordet efter Fotbollförbundet. I januari det året kunde man i pressen läsa mycket om »konflikten«, som Jerring uttryckte det, mellan radion och ishockeyförbundet inför världsmästerskapen i ishockey i Stockholm 26 februari – 7 mars 1954.⁹⁵

Upprinnelsen till konflikten synes ha varit Svenska Ishockeyförbundets krav på ersättning av Radiotjänst för rätten att få göra direktreferat från de matcher »som har särskilt stort intresse för svenska idrottsvänner«. Som skäl angavs att publiken i händelse av dåligt väder – här handlade det alltså fortfarande om spel på utomhusrinkar – skulle stanna hemma och lyssna på radioreferaten i stället för att komma till »tävlingsplatsen« och betala entré. I »kompensation« begärde ishockeyförbundet, enligt en uppgift i Dagens Nyheter, vars sportchef »R:et« Eklöw som nämnts var förbundets vice ordförande, ett belopp på 10 000 kronor.

När frågan om eventuell »ersättning vid rundradiering av världsmästerskapen i ishockey« diskuterades vid Radiotjänsts direktionsmöte i januari 1954, där även Lennart Hyland deltog i egenskap av fackexpert, fastslogs emellertid att Radiotjänsts »principiella« inställning var att betalning inte skulle ske: »Härvid stöder vi oss även på internationell praxis.«⁹⁶ Jerring och ekonomichefen Erik Mattsson utsågs därför att förhandla med Ishockeyförbundet. (Det var emellertid inte bara ishockeyn som vid denna tid började ställa hårdare ekonomiska krav på radion. I januari 1955 avslög Radiotjänst Bandyförbundets anspråk på 2 000 kr vardera för sändningsrättigheterna till två matcher i februari.⁹⁷)

För egen del sade sig Jerring dock inte kunna se att någon konflikt förelåg. Radiotjänst hade å sin sida varken bett om eller fått någon offert, framhöll han, varför man betraktade saken ur principiell synpunkt, nämligen den att radion borde tillerkännas samma rätt som pressen att skildra idrottstävlingar, den rätt som i fråga om

amatöridrott – och i de flesta fall också professionell idrott – gällde i hela Europa. Utom i Norden, där det, enligt Jerring, »på grundval av åldersstigna kontrakt t.v. betalas till fotbollen och för Sveriges vidkommande även till friidrotten«. Jerring synes alltså ha levat i den förvisningen att betalning för sändningsrättigheter snart skulle vara ett minne blott, att sådant bara varit ett tillfälligt hinder på vägen mot en situation där det skulle råda institutionell oavhängighet och självbestämmande så att radio och andra medier fritt kunde rapportera från idrottshändelser.

Dock kunde man förstå ishockeyförbundets inställning, menade Jerring. Den svenska idrottens ekonomiska resurser var begränsade, i toppen och via specialförbunden ner till småklubbarna. Men »'chansen radion'« kunde aldrig bli verklighet, enligt Jerring: »T.o.m. den mest vitglödgade hockeyfanatiker måste ju fatta att om radion betalar för att få berätta om ishockey, så skulle varje annan tävlingsidrott på goda grunder kunna ställa liknande, tillhopalagda helt orimliga anspråk.« Det var uppenbart att Jerring och med honom Radiotjänst här var oroad för varthän utvecklingen var på väg. Att betala för sändningar från fotbolls- och friidrottshändelser hade låtit sig göra, om än under stort gnissel, framför allt med Fotbollförbundet. Men nu började även den nya storsporten ishockey, som radion alltså varit med om att lansera genom sin succéfyllda ishockeykurs hösten 1945, att ställa hårda ekonomiska krav för att släppa in radiomediet på sina domäner.

Jerring tog upp skidsporten till jämförelse. Skidförbundet arrangerade sina VM-tävlingar samtidigt med ishockeyn och var mer beroende av vädret för publiktillströmningen till de stora evenemang som kunde komma i fråga för radioreferat än vad ishockeyn var. Skidreferat innebar också propaganda för skidsporten, menade Jerring med klar adress till ishockeyfolket, »och propaganda ger alltid utdelning förr eller senare. Det är skidförbundets uppfattning, liksom den är Radiotjänsts.«

Ishockeyförbundet hade dock en motsatt uppfattning, kunde Jerring konstatera. Det motsatsförhållandet motiverade dock inte talet om en »konflikt«, tyckte han:

Vill ishockeyförbundet inte ha direktreferat av de »stora« VM-matchernas sista trettio, tjugufem eller tjugu minuter – mera är det inte tal om för vi kan ju inte fylla hela kvällsprogram med ishockey, en hel match varar omkring två timmar – så får vi nöja oss med att ge våra lyssnare inspelningar eller snabba efterhandsreferat.

Konstigare var det inte, enligt Jerring. Ingen konflikt, alltså: »Ishockeyn fordrar, radion kan inte godkänna dess fordringar – då återstår bara att under givna förhållanden ge allmänheten bästa möjliga service. En angelägen sak för båda parter.«

Men radion betalade ju året innan enligt kontrakt till Fotbollförbundet och Friidrottsförbundet, till fotbollen omkring 33 000 kr och till friidrotten 8 000 kr. Jerring menade sig dock i egenskap av »gammal radioman och ännu äldre idrottsvän« tro att både idrotten och radion gagnades mest om dessa kontrakt korsades över och de radiopengar det handlade om fick disponeras på annat sätt, till förmån för svensk idrott. För frånsatt från Norden var hela Europa »inne på den bogen«. Radion skulle samarbeta med idrotten, givetvis, men på sitt sätt, tyckte Jerring. Idrotten gav ett programstoff och detta blev i radions bearbetning god reklam för idrott. Likadant lät det från alla håll, framhöll Jerring. Detta på basis av en »alleuropeisk« undersökning som Radiotjänst hade gjort.

Med det material Jerring hade till hands och med den kännedom han ägde om europeisk radio menade han sig inte kunna komma till annan slutsats än den att Sveriges Radio satsade proportionsvis mera på idrotten än något annat västeuropeiskt land – i det kommunistiska Östeuropa sammankopplades dock politik, idrott och radio på ett sådant sätt att varje jämförelse blev omöjlig. Jerring menade sig vara övertygad om att den svenska idrotten skulle vinna mycket på att av radion inte stöddas med pengar utan med programtid. Som det var bjöd Radiotjänst förutom tävlingsreferat på idrott i en mångfald olika sammanhang: barn- och ungdomsprogram, *Dagens Eko*, kåserier och lokala idrottskrönikor; kl. 16.50 varje söndag under högsåsongerna berättade inte mindre än 23 lokala idrotts-

krönikörer under tio minuter om vad som nyss hade hänt och närmast skulle hända inom deras respektive »landamären«. Dessa tio minuter, påpekar Jerring, kostade radion lika mycket som en hel *Karusell*-timme; och på tal om stora pengar beräknades Radiotjänsts kostnader i samband med utländska radioreferat från skid-VM i Falun och Åre 1954 till 70 000 kr.

Vore de ekonomiska förutsättningarna bättre än de var, bl.a. genom slopande av avgifterna till Fotbollförbundet och Friidrottsförbundet och om Radiotjänst oftare fick konkreta programförslag från idrottens sida, så skulle naturligtvis idrottsprogrammen bli både flera och bättre, menade Jerring avslutningsvis: »Vi skulle exempelvis kunna anordna en instruktionskurs då och då. Hittills har vi bara givit en enda. Det var i slutet av 40-talet. I ishockey. På vårt initiativ.«

Med anledning av Jerrings artikel gick Ishockeyförbundets ordförande, borgarrådet Helge Berglund, i svaromål, ävenledes i Röster i Radio.⁹⁸ Berglund menade att Jerring i sitt inlägg visade upp sig i en för honom »alldeles ny roll«, som hårddkott förhandlare vilken radar upp det ena skälet efter det andra »till att Radiotjänst – som annars betalar allt och alla – *inte* skall betala den fattiga idrottsrörelsen, när den ger stoff för de program, som svenska folket uppskattar mer än de flesta andra«. Jerring tycktes enligt Berglund alldeles ha glömt bort »hur vi fröjdas och lider med laget, som kämpar för Sverige – antingen det vinner eller förlorar. Att påminna om den hederliga förlusten mot Belgien med 2–0 i fotboll var väl egentligen ett slag under bältet, Sven?«

Berglund menade sig vilja fråga Jerring hur denne såg på radions uppgift. Vad var det väsentliga? Var det att radion skulle vara ett propagandamedel, som sålde sina tjänster på de för företaget Radiotjänst fördelaktigaste villkoren? Hade inte radion alltjämt som sin huvuduppgift att ge lyssnarna/licensbetalarna de bästa möjliga programmen? Om det nu ansågs att det i en god radioservice även ingick en viss portion av goda idrottsreferat »och vi är ense om att direktreferat från världsmästerskapen i ishockey i Stockholm är något som lyssnarna har all rätt att önska, så bör väl lyssnarna få

direkterferat«, menade Berglund, med tillägget att om Radiotjänst är berett att »kosta på« 70 000 kronor för att andra länders lyssnare skall få höra skid-VM i Falun och Åre, så föreföll det ju också rimligt att man tog vissa kostnader för att de svenska lyssnarna skulle få referat från ishockey-VM i Stockholm.

För Ishockeyförbundet var VM-tävlingarna en mycket allvarlig sak, underströk Berglund. Förbundets fasta kostnader, oberoende av åskådarinkomsterna, rörde sig om en halv miljon kronor. Förbundet tog en betydande risk om man tillät direktutsändning i radio, »ty det råder ingen tvekan om att detta påverkar åskådarsiffrorna, särskilt om vi får dåligt väder«. Det betydde också lägre åskådarsiffror för andra ishockeymatcher runt om i landet. Just därför ville Ishockeyförbundet ha en »rimlig ersättning« av Radiotjänst på samma sätt som Radiotjänst betalade fotbollen och den »allmänna idrotten«. Berglund tyckte också att Radiotjänst tog en betydande risk genom att inte betala. Med endast efterhandsreferat fick radiofolket räkna med ett missnöje från sina lyssnare, »som de inte kommer att kunna vältra över på ishockeyförbundet – alla idrottsintresserade förstår våra synpunkter«.

Angående uppgiften från Jerring om att Radiotjänst skulle sluta betala även till fotbollen och »allmänna idrotten« så tyckte Berglund att Radiotjänst skulle fortsätta med sin betalning. Men då det nu var praxis att man betalade till fotbollen och friidrotten, varför skulle då just ishockeyn sättas i strykclass, frågade sig Berglund, som också bemötte Jerrings uppfattning att idrotten borde vara tacksam för den propaganda som radion kunde ge den och att idrottens företrädare av det skälet inte borde kräva någon ersättning i pengar, med påpekandet att en viss reklam för personer eller ändamål väl var en följdverkan av de flesta radioprogram, även sådana som Radiotjänst betalade för. Avslutningsvis underströk Berglund att om olika idrottsgrenar bedömde frågan om ersättning olika – »skidförbundet vill enligt Jerring inte ha betalt« – så berodde det på i vilken utsträckning de var beroende av inträdesavgifterna för att finansiera sina arrangemang: »Ishockeyförbundet är det helt.«

Jerring menade sig inte ha någon anledning att kommentera

Berglunds inlägg utan svarade bara kort på Berglunds passus att denne gärna skulle ge Jerring uppslag till fler och bättre idrottsprogram i radio »– gratis!«, att de när de kom skulle bli »de första i sitt slag sedan Radiotjänsts start år 1925«.

Dock återkom Jerring veckan därpå med ett nytt inlägg i ishockeydebatten, denna gång föranlett av att saken den 6 februari 1954 diskuterats i Dagens Nyheter av dess sportchef och alltså tillika vice ordförande i ishockeyförbundet, Rudolf »R:et« Eklöw, varvid denne gått till häftigt angrepp mot Radiotjänst och, enligt Jerring, mot honom själv både som representant för Radiotjänst och, sagt inom parentes, i »egenskap av idrottsvän och efter fattig förmåga idrottsbefrämjare, men det betyder ju mindre«. ⁹⁹ Detta i en artikel som enligt en för ovanlighetens skull öppet ilsken och stridslysten Jerring var »så späckad med oriktigheter att en sida i 'hurra-vad-jag-är-bra-organet', redaktör Eklöws i Dagens Nyheter smeknamn på Röster i Radio, måste offras för en replik«.

Enligt Jerring berodde Eklöws vrede på att Radiotjänst av principiella skäl inte ville betala för att få göra referat från de viktigaste ishockeymatcherna, trots att Fotbollförbundet och Friidrottsförbundet på grundval av gamla kontrakt ännu åtnjöt ekonomisk ersättning för radieringsrätten. Jerring återupprepar här det han sade i sin tidigare artikel, nämligen att Radiotjänst i längden inte kunde stödja idrotten med pengar och därmed omöjliggöra för sig själv att ge det effektivare stöd som utgjordes av ökad programtid åt idrotten med de konsekvenser som skulle följa därav. Detta avspisades av Eklöw som en »snusförnuftig reflexion av en hög radiofunktionär som mig veterligt aldrig varit med om att nosa på svensk idrottsorganisation, utan bara sätter sig på sina höga hästar«. ¹⁰⁰

Jerring bad då få påpeka att han faktiskt redan omkring 1920 var så pass hemmastadd i ämnet idrott att han fick det hedersamma uppdraget att i Uppsala, »där idrotten då stod i sitt flor«, representera – Dagens Nyheterers sportredaktion. Vidare framhöll Jerring att han sedan dess varje dag läst ungefär allt vad landets ledande sportjournalister, »redaktör Eklöw bland dem«, skrivit i sina tidningar och sålunda borde veta nästan lika mycket som de.

För att bevisa Radiotjänsts bristande intresse för idrotten kom Eklöw med påståendet att vid olympiska spelen i London 1948 »toppades radioutsändningarna av Holland 109, Finland 107, Brasilien 93, USA 92 etc, och på *tolfte* platsen kom Sverige med 67 sändningar«. Över detta sifferexercerande förvånade sig Jerring, både över att USA skulle ha kostat på sig endast 25 fler sändningar än lilla Sverige och över »att *antalet* sändningar tillmättes en avgörande betydelse. Det väsentliga är väl att *allt av vikt* kommer med.« Mest förvånansvärt för Jerring var »att redaktör Eklöw inte hört sig för om radioförhållandena i de 'toppande' länderna«. Hade han gjort det så skulle han ha erfarit att »Holland har fyra radioföretag som alla skickar representant till varje stor tilldragelse. Han skulle ha erinrats om att Finland är tvåspråkigt och att dess radio alltså dubbelsänder allting och han skulle ha fått veta att radioföretagen i Brasilien är fyrtiosex, alla utom ett kommersiella och i vild konkurrens med varann.«

Londonsiffrorna var således, menade Jerring, avsedda att slå sönder hans bevis på att Sveriges radio satsade proportionsvis mera på idrotten än radion i något annat västeuropeiskt land. »En ren amatör på gebietet som undertecknad kan genast vederlägga det påståendet«, menade Eklöw. Jerring protesterade mot att Eklöw förlade Brasilien och USA till Västeuropa: »Hans amatörskap på radiogebyttet verkar däremot oklanderligt«, tillade Jerring syrligt och framhöll att »pengar och amatörskap« inte hörde ihop men att det nu ändå blivit tal om pengar »eftersom det är pengar ishockeyförbundet vill ha«. Om Jerrings tidigare åberopande av en undersökning som visade att i inget västeuropeiskt land utom i de nordiska betalade radion för rättigheter att göra utsändningar från tävlingar i amatör-idrott, svarade Eklöw: »Synd bara att han inte i sina forskningar sträckt sig till England och Italien för att nämna ett par exempel på länder, där man helt enkelt inte har råd att gynna radions soffliggare utan anser att utsändningar skall honoreras.«

Därmed beskylldes alltså Jerring för lögn; undersökningen skulle inte ha varit alleuropeisk. Det hade den strängt taget inte heller varit, påpekade Jerring, så tillvida som att han »inte velat ödsla

pengar på telegram till de i knappa förhållanden existerande radioföretagen i Grekland och Eire. *Men besked från England och Italien* finns med i den bunt av dokument som jag förgäves försökt få redaktör Eklöw att intressera sig för.« BBC i London gjorde veterligt: »För utsändningar från stora saker i fotboll, hästkapplöpningar och cricket betalar vi 50 pund (725 kronor) till arrangörerna. Från denna regel finns det några få undantag, som världsmästerskapsmatcher i boxning och hästkapplöpningarna i Epsom och Aintree, då siffran kan stiga till flera hundra pund (hundreds of pounds).«

Professionell sport alltså, konstaterade Jerring. Blygsamma avgifter var det i varje fall: »Även de 1000 pund = 14 500 kronor, som BBC enligt en tidningsuppgift i år ska betala för radieringen av cupfinalen i fotboll, är litet i jämförelse med de ca 6 700 kronor som en vanlig landskamp kostar de svenska licensinnehavarna. De brittiska är bortåt sju gånger flera.« Så var det Italien, där enligt Jerring fotbollen »till allbekant förfång för vår egen fotboll« – Jerring syftar här sannolikt på den från och med 1949 och Gunnar Nordahls anställning i AC Milan inledda spelarflykten till kontinentens storklubbar – »också är i högsta grad professionell«. Det var bara fotbollen som nämndes i telegrammet från Radio Italiana: »I Italien betalas ingenting för direktutsändningar från idrottstävlingar. Fotbollsförbundet får dock ett litet årligt bidrag men det är mera att betrakta som en subvention än som en avgift.«

Redaktör Eklöw, fortsatte Jerring, tog inte med österrikarna »bland de 'soffliggare' – varmed menas idrottssinnad allmänhet – som indirekt pungar ut med en slant för att få vara med per högtalare när det inte går att vara med på platsen. Så gör jag det, för att få samlingen av till idrotten betalande radioföretag komplett.« Sålunda betalade RAVAG österrikiska fotbollsförbundet 10 000 schilling, motsvarande 2 000 kr »för varje radierad landskamp som spelas i Wien. Sonst nicht.« Det genomgående svaret från övriga »utländer« var att ingen betalning erlades till vare sig amatör- eller proffsidrott. Med sina avgifter till Fotbollförbundet och Friidrottsförbundet betalade redan nu, underströk Jerring, Radiotjänst mera än något annat europeiskt radioföretag, »om man bortser från

de där hästkapplöpningarna och den där cricketen i England. Men det finns de som tycker att det borde bli mycket mer.»

Eklöw tyckte för sin del att Radiotjänst borde gå in för att betala »de ideellt arbetande« rörelserna såsom idrottsrörelsen hellre än uppburna artister såsom »Jularbo-Kalle och Karl-Gerhard« samt att Radiotjänst borde ersätta handbollen med »2–3 tusenlappar« eftersom nyligen timade handbolls-VM, från vilket Radiotjänst sände, gått med förlust. Mot detta hävdade Jerring att »utsändningarna« hade bestått av ett referat av de sista tjugo minuterna av finalmatchen i Mässhallen i Göteborg och ett på turneringens första dag av »Glokar Well« hållet kåseri i *Dagens Eko* om den svenska VM-period (handboll, skidor, ishockey) som då inleddes; samtidigt var alla biljetter till evenemanget utsålda i förväg. Att radion, som Eklöw hävdade, skulle betala till idrotten för att över huvud taget få tala om den (»Glokar Wells« Ekoinslag), det kunde Jerring inte finna annat än »alldeles barockt«. Jerring fortsatte:

Svenska Skidförbundet har VM samtidigt med VM i ishockey. Om Ishockeyförbundet hade kunnat tilltvinga sig de begärda 10.000 kr för radiering från matcherna, så skulle jag ha utnämnt skidbasen Sigge Bergman till vår största vinteridrotts fiende nr. 1 om han inte genast hade begärt 50.000 kr för *sitt* mycket riskablare arrangemang; och bandy och brottning borde också ha hållit sig framme, SM och landskamper är redan insatta i radioprogrammet.

Beträffande ishockeyförbundet var situationen, att »förbundet förbjuder t.o.m. *inspelningar* från matcherna. Det vore sorgligt om den inte vore annorlunda den dag som är i dag för Er.« Jerring avrundar sitt inlägg med en förfrågan: »När kallar Riksidrottsförbundet till överläggning? Allmän överläggning mellan samtliga specialförbund och radion.«

Denna Jerrings artikel om förhållandet mellan idrott och radio skulle inte gå spårlöst förbi. Från Danmark meddelade F. E. Jensen i en helsidesartikel i Röster i Radio att den »satt sinnena i rörelse«. ¹⁰¹

Följaktligen frågade man sig även där om radion skulle betala för »referat från idrottstävlingar«. Sett från radiomannens sida blev svaret ett absolut »nej«, menade Jensen men sade sig ha förståelse för att det vid vissa tillfällen kunde se annorlunda ut från idrottsledarnas synpunkt. Från radions sida måste man dock hålla på att en radiering av ett idrottsevenemang aldrig hade inverkat menligt på besöksfrekvensen – »i varje fall inte här i Danmark«. Det visade den hittillsvarande erfarenheten liksom också att radioreferaten och radions ständiga tal om idrott skapat ökat intresse för de olika idrottsgrenarna: »Det måste fastslås att idrotten är särdeles väl betjänt av radions propaganda och jag är glad att kunna säga att idrottsledarna i Danmark är eniga härom.«

Likväl betalade den danska radion fotbollsförbundet för landskampsreferat, 4 000 kr per landskamp. Det gjorde den på grund av ett samnordiskt avtal och man hade förbundit sig att radiera minst fem landskamper per år. För olympiska spel och världsmästerskaps-tävlingar betalade danska radion emellertid ingenting »och vi har i ett stort antal fall gjort utsändningar från klubb-tävlingar och internationella tävlingar utan att det i något fall förekommit ens någon diskussion om betalning«. I kontraktet mellan Dansk Boldspilunion och Statsradiofonien fanns en passus som sade att parterna skulle etablera ett verkligt samarbete och stödja varandra på de områden där det fanns möjlighet därtill. Detta samarbete hade efter hand utvecklats sig inte bara i förhållande till fotbollen utan till all idrott.

Enligt danska radions principiella ståndpunkt skulle man inte betala någonting för fotbollsreferaten, »men man måste ju också se saken från fotbollsförbundets sida. De *har* något att sälja.« På samma sätt som pressen skulle man naturligtvis kunna göra efterhandsreferat hur mycket man vill men det var ju förstås inte det lyssnarna vill ha. Kunde man då låta sig nöja med ett efterhandsreferat av den stundande landskampen mot Sverige? »Omöjligt!« Lyssnarna ville ha direkta referat »och sådant är bra mikrofonstoff«. Fotbollen hade, menade Jensen, å sin sida en moralisk förpliktelse, genom sin monopolställning. Fotbollen fick inte ställa radion inför orimliga krav;

den hade moralisk skyldighet att ge hela landets befolkning tillfälle att följa med i de stora idrottshändelserna och om den skulle vilja ställa för höga krav var Jensen säker på att »folkopinionen skulle tvinga ner den på jorden igen«.

Trots den principiella ståndpunkten fann Jensen det alltså inte orimligt att radion i Danmark betalade som den gjorde till fotbollen, men han tillade att förhållandena i Danmark var »mycket lättare än i Sverige«. I Danmark hade man nämligen bara fotbollen som var mans egendom, medan man i Sverige hade såväl skidor som ishockey, »som är av mycket stor betydelse« och som genast gjorde situationen mycket svårare, det var Jensen på det klara med. Om Jensen vore i Jerrings ställe skulle han »inta samma ståndpunkt« som denne. I Danmark var situationen »lätt och enkel«, eftersom radion hade det bästa tänkbara förhållande till och samarbete med fotbollen och andra idrottsrörelser över huvud taget. Fotbollen, avslutade Jensen, intog en särställning i fråga om betalning; »men detta avsteg från en god princip har inte medfört några konsekvenser beträffande de övriga idrottsgrenarna, som utan vidare inser att de har nytta av radions propaganda och att de inte därjämte skulle kunna uppnå någon betalning«.

Jerrings artikel, eventuellt också Jensens, sätter även sitt klara avtryck på det nordiska radiochefsmötet strax därpå i Köpenhamn 15–16 mars 1954.¹⁰² Här diskuterades radion och idrotten och det beslutades att de nordiska radioföretagen »inte utan att först samråda med varandra skulle gå med på några avgifter utöver dem, som nu betalas till idrottsorganisationerna, eller några höjningar av nuvarande belopp«. På samma sätt som 1937 togs här alltså initiativ till enad, nordisk front från radiosidan gentemot de tilltagande kraven på ersättning för sändningsrättigheter från idrottssamfundet.

Men i långa loppet hade den gamle radiopionjären och idealisten Jerring inte mycket för sitt motstånd mot idrottsvärldens ökade ekonomiska maktanspråk. Kanske var det insikten om detta som fick Jerring att här för ovanlighetens skull frångå sitt vanliga, litet upphöjda lugn för att i stället gå till motattack i en affekt som gränsade till ursinne. Sett mot bakgrund av dels det ökande suget

i det alltmer moderniserade samhället efter mera sport – betraktat som ett moralreproducerande, gemenskapsbefrämjande och i förlängningen därav också identitetsförstärkande underhållningsmaskineri – i allmänhet och mediekommunicerad sådan i synnerhet, dels den nya medieteknologi som skytmade vid horisonten, alltså televisionen, var Jerrings visioner dömda till undergång. Det började i allt högre grad bli kapitalet som styrde även idrottsutvecklingen, inte Radiotjänsts eller andra »allmännyttiga« samhällsinstitutioners gemensamt odlade folkrörelse- och folkbildningsideal.

Måhända var det insikten om detta som fick Jerring att om inte initiera (vilket förvisso kan ha varit fallet), så åtminstone aktivt medverka vid de trevare som gjordes från Radiotjänsts sida i mars 1954 till Riksidrottsförbundet »beträffande eventuell överenskommelse om ekonomisk ersättning för radiering av idrottsarrangemang med Riksidrottsförbundet som huvudman«. ¹⁰³ I klartext hade Radiotjänst erbjudit Riksidrottsförbundet en viss summa för att få göra utsändningar från samtliga idrottsgrenars tävlingar. Ordföranden i Riksidrottsförbundets förvaltningsutskott, hr Hallgren, kunde meddela att Jerring »vid ett par tillfällen« sökt kontakt med honom och då framhållit att Riksidrottsförbundet skulle »få en summa pengar« och dessutom genom utsändningarna »få en viss propaganda för idrotten«. Svaret från Riksidrottsförbundet blev emellertid nej, och via förvaltningsutskottet hänvisades till specialförbunden, som närmast berörda av frågan.

Hallgren menade att RF möjligen kunde tillsätta »en koalitionskommitté för att man skall kunna ingripa, om en radioutsändning skadar andra idrotter«. Radion hade nog, tillstod Hallgren, »ett propagandavärde av ganska stor betydelse«, men den fråga han ställde sig var om detta uppvägde »de olägenheter som kunna följa en utsändning«. Hallgren drog upp ett varnande exempel, där en radioutsändning från en bandylandskamp i Helsingfors orsakat publikminskning vid en samtidigt med utsändningen pågående skidtävling.

Tagge Ericson anförde å sin sida uppgifter från USA, rörande televisionens inverkan på publiksiffrorna, som det senaste året hade

»sjunkit katastrofalt, då folket i stället för att själva utöva idrott eller se på tävlingar numera sitta vid televisionsapparaterna«. Överstyrelseledamoten Wiklund framhöll att beträffande televisionsfrågan hade förvaltningsutskottet »sin uppmärksamhet riktad på den samma«.

Ledamoten Murray, representant för orienteringsförbundet, tyckte å sin sida att »frågan om radio- och televisionsutsändningar« behandlats väl ensidigt och framhöll att det inte fanns några möjligheter att hindra utvecklingen på radio- och televisionsteknikens område, varför man i stället borde inrikta sig på att »utnyttja den strålände möjlighet som här erbjuder sig att komma in i de svenska hemmen med idrotten«. Förhållningssättet gentemot etermedierna synes alltså ha divergerat beroende på respektive idrottsgrens publika förankring. För en gren som orientering var villkoren inte det viktigaste, utan möjligheten att över huvud taget komma i åtnjutande av etermediernas intresse, medan de stora publiksporterna såg sig nödsakade att i första hand bevaka sina ekonomiska intressen.

I november 1955 meddelades att Riksidrottsförbundets förvaltningsutskott beträffande radio- och televisionsfrågor hade tillsatt en »tre-mannaberedning för ett eventuellt gemensamt kontaktorgan för idrotten«, bestående av Henry Allard, »R:et« Eklöw och Sten Svensson (sekreterare).¹⁰⁴ Den förhoppningen uttalades

att beredningen för radio- och televisionsfrågor framsynt även måtte ägna sig åt problemet, hur man skall utnyttja de möjligheter till propaganda och instruktion, som särskilt televisionen bjuder och inte bara bevaka den ekonomiska sidan.

Icke desto mindre understryker en ledamot att det är

enorma ekonomiska värden som står på spel för idrotten i framtiden. Både radio och television måste väl nästan ha idrotten för att kunna existera, och därför anser jag att idrotten bör vara med och så långt det låter sig göra utnyttja de fördelar som kunna vinnas.¹⁰⁵

För övrigt kan nämnas att VD för Riksidrottsförbundets förvaltningsutskott i oktober 1958 meddelade att man kallat representanter för specialförbunden till konferens den 5 november, »för diskussion av frågan om idrottens förhållande till radio och television«.¹⁰⁶

Då hade Sveriges Radio i förhandlingar med Ishockeyförbundet hösten 1957 bestämt sig för att gå ut med ett anbud där man erbjöd sig betala 40 000 kr, i sista hand 50 000 kr som var Ishockeyförbundets utgångskrav, för nio matcher – med den ungefärliga fördelningen 20 000 kr på radio och resterande 30 000 kr på TV. I Radiotjänsts styrelseprotokoll finns antecknat:

För jämförbar prestation från förbundets sida avtalades förra säsongen en ersättning på 12.000:–. Av hänsyn till senaste ersättningssumman och konsekvenser för framtiden kan kravet icke accepteras även om på grund av de många sändningstillfällena (18 st om alla matcher refereras både i radio och TV) ersättningen per match blir överkomlig. Särskilt med hänsyn till framtida krav bör vårt motbud begränsas till en fördubbling av ersättningen, nämligen till 24.000:– i ett för allt för radio och TV.¹⁰⁷

Sveriges Radio tvingades emellertid backa för Ishockeyförbundets krav. Det beslutades att förbundets slutbud gällande nio landskamper till ett pris av 45 000 kr för både radio- och TV-sändningar skulle antas.¹⁰⁸

Inför säsongen 1961–1962 betalade Sveriges Radio till Ishockeyförbundet 160 000 kr för rätten att, förutom vissa mindre inslag, direktsända sex landskamper i radio (60 000 kr) och två landskamper i TV (100 000 kr).¹⁰⁹ (Till detta sändes hela VM från Prag 1959 utan särskild ersättning till Ishockeyförbundet.) Det kan nämnas att Sveriges Radio samma säsong betalade Bandyförbundet 15 000 kr för rätten att bl.a. direktsända delar av två matcher i ljudradion respektive i televisionen.¹¹⁰ Sveriges Radio sköt till ytterligare 10 000 kr för att »stimulera ungdomsverksamheten inom Svenska Bandyförbundet«.

En väldig, ytterligare skjuts för ishockeysporten blev Sveriges guld

vid VM i Colorado Springs i USA 1962. Enligt Svenska Dagbladets årsbok var svenska folket »ovanligt morgonpiggt under turneringen, då Lennart Hyland vid 4-tiden på morgnarna startade sina reportage«. ¹¹¹ Det är i sammanhanget värt notera att Hylands exalterade och sedermera så berömda utrop från Kanadamatchen att »Den gliiider in i mååå!!!« alltså tillkom i ett radioreferat, varefter det i efterhand har satts samman med en ursprungligen (förmodligen) stum reportagefilmupptagning av sekvensen i fråga. Året därpå, 1963, kom ishockey-VM i Stockholm att bli vinterns »allt överskuggande evenemang«, som »tilldrog sig ett intresse i press, radio och TV som man bara för några år sedan icke kunnat drömma om«. ¹¹²

Vid ingången till 1960-talet hade sålunda penningkarusellen kring idrotten tagit fart ordentligt, inte minst till följd av televisionens framväxt. Detta kom också att påverka och insnäva radions möjlighet att rapportera och göra utsändningar från vissa populära idrottsgrenar och -evenemang.

Radiotjänst ändrar ståndpunkt

Som jag påvisat i de föregående kapitlen och i annan skrift om idrott i svensk radio (Dahlén 1999), kom idrottsrörelsens verksamheter att från och till diskuteras flitigt i svensk radio och då på en nivå som omfattade samhällets allra högsta skikt, i både politisk, ideologisk och opinionsbildande mening – kungahuset, militärer, präster, representanter för de politiska partierna och andra intressegrupper, chefer för olika statliga verk som socialstyrelsen, skådespelare och artister, m.m.

Detta förhållande fortlevde under tiden 1945–1955, med vissa modifieringar. Så länge etermediet i Sverige utgjordes av en ensam radiokanal fortsatte radion att vara den över allt annat samlande kulturella och ideologiska faktorn i svenskt samhällsliv, samtidigt som idrottsrörelsen efter kriget kunde kalla sig Sveriges största folkrörelse. Radion och idrotten var därför i allra högsta grad varandras angelägenheter. Dels i propagandahänseende: idrottsrörelsen önskade ex-

ponera sina aktiviteter gentemot den stora allmänheten och radion ville kunna tillgodose radiolyssnarnas idrottsintresse. Dels i ideologisk bemärkelse: radion och idrottsrörelsen var nu, efter kriget, att betrakta som en del av de »statsapparater« vilka reglerade och satte ramarna kring samhällets norm-, värde- och föreställningssystem.¹¹³

Men eftersom idrottsrörelsen gått segrande ur den »folkkrörelsestrid« som präglade samhällsklimatet ännu under 1930-talet – något som kom till uttryck inte minst i heta radiodebatter om tävlingsidrottens vara eller inte vara – präglades radions idrottspropaganda efter kriget och fram till införandet av dubbelprogram mer av opportunistisk än av ideologisk förankrade kontroverser.

Ett exempel på det gavs inför referatet från fotbollslandskampen mellan Sverige och England våren 1949 på Råsundastadion (från vilken Radiotjänst i vanlig ordning sände en halvlek). Då utfrågades en rad i Röster i Radio avfotograferade samhällspotentater – betecknande nog bara män – om matchens utgång: statsrådet och nyblivne ordföranden i Svenska Fotbollförbundet Gunnar Danielsson, tidigare radiochefen och nuvarande chefen för Svensk Filmindustri (SF) C. A. Dymling, biokungen Anders Sandrew, förbundskaptenen (eller UK-ordföranden som det hette då) i fotboll Rudolf »Putte« Kock, »Göteborgskamraternas och landslagets högerinner« Gunnar Gren, skådespelaren Douglas Håge (känd som »Lille Fridolf« både i radio och på film), vilken varit med och spelat i den nyligen utkämpade fotbollsmatchen mellan skådespelare och fyrtiotalister, samt dr Olle Strandberg, »nog så salomonisk domare i matchen skådespelare–fyrtiotalister, Veckojournalskribent och lekstugehållare för långhåriga i radio«.¹¹⁴

I november samma år, 1949, sände Radiotjänst en söndag under 25 minuter (21.50–22.15) »de viktigaste avsnitten« från Idrottsriksdagens stadgeenliga sammanträde.¹¹⁵ Programpunkten beledsagas av en informativ artikel i Röster i Radio, där man fick veta att »Idrottens riksdag« tämligen troget följde de parlamentariska formerna »från högt föredöme, Svea rikets riksdag«, vidare varifrån ombuden härstammade samt att dessa kom »väl rustade med brännbara debattämnen från det gångna verksamhetsåret«. I maj

Idrott eller raffel? Ett samtal om publiksmak den 26 april 1949. Från vänster Gösta Björk, fru Asperyd, redaktör Lennart Dansk, redaktör Sven Jerring, »motorpampen« major Gösta Holmström och redaktör Bengt Ahlbom.

1953 framförde Elis Håstad, professor i statskunskap och »högerriksdagsman«, en liten radioappell på 10 minuter under rubriken *Jag tror på idrotten*.¹¹⁶ Samma månad sände Radiotjänst programmet *Riksidrottsförbundet 50 år: Veteraner berättar*.¹¹⁷

Inte nog härmed. Sensommaren 1953 var det dags för den s.k. Finnkampen, dvs. den vid det här laget traditionstyngda friidrottslandskampen mellan Sverige och Finland, från vilken Radiotjänst som vanligt sände bägge tävlingsdagarna.¹¹⁸ Inför det stora evenemanget framträdde i Röster i Radio inga mindre än de båda ländernas statsministrar, Tage Erlander respektive Urho Kekkonen, för att delge sina tips om landskampens utgång.¹¹⁹ Om Kekkonen skrevs att han själv var gammal idrottsman och att »han tog sig tid till RiR-tippningen, trots den nyligen genomgångna regeringskrisen där hemma«, medan det om Erlander sades att han »fick stjäla sig till

några minuter då och då i de fåtaliga pauserna vid socialistinternationalens kongress«. Finnkampen – en fråga med avsevärd dignitet år 1953, således; och ett utsökt tillfälle för de båda ländernas högsta makthavare att förklara sig stå i samklang med ett brett folkligt intresse.

Något slags kulmen på detta vördnadsfulla intresse för idrottsrörelsen från Radiotjänsts sida skedde senare under hösten 1953, då man med anledning av Riksidrottsförbundets 50-årsjubileum inte bara sände 25 minuter från evenemanget under rubriken *Kung Gustaf Adolf jubileumstalar vid Riksidrottsförbundets kamratfest*, utan även lät göra en enkät bland idrottsledare över ämnet »Idrotten och radion« som redovisades i Röster i Radio, med bilder på de svarande: ordföranden i Riksidrottsförbundet prins Bertil, direktören i Riksidrottsförbundet Torsten Wiklund, ordföranden i Svenska Bandyförbundet Gunnar Galin, ordföranden i Svenska Fotbollförbundet Gunnar Lange, ordföranden i Svenska Brottningförbundet Per Strömbäck, ordföranden i Svenska Friidrottsförbundet Tage Ericson samt ordföranden i Svenska Skidförbundet Sigge Bergman.¹²⁰

De frågor som ställdes var: 1) Brukar Ni lyssna på idrottsreferat i radio? 2) Föredrar Ni direktreferat eller inspelade och redigerade? 3) Tror Ni att idrottsreferat i radio i allmänhet stimulerar folk att gå och se mer idrott? 4) Tror Ni att ett idrottsreferat i radio från ett visst bestämt evenemang drar bort åskådare från just det evenemanget? 5) Tycker Ni att radion ägnar idrotten tillräckligt stort intresse? På vilka punkter anser Ni att radion skulle kunna göra mer för idrotten än den gör nu? 6) Anser Ni att radion skall betala idrotten för att få göra referat eller tvärtom?

På fråga 1 blev svaret ett enhälligt ja: lyssnade på radions idrottsreferat gjorde de alla när de kunde.

Angående fråga 2 tyckte alla att de »livfullare och suggestivare« (Lange) direktreferaten var att föredra, utom Tage Ericson, som menade att bådadera hade sitt berättigande: »Ett inspelat referat behöver inte mista sin fräschör om det bara inte spelas upp alltför långt efter evenemanget.« Här fick Jerring och Hyland mycket gott betyg. Strömbäck: »Direktreferat. Med hjälp av de utomordentliga

reportrar som brukar ombesörja referaten känner man det som om man själv var närvarande.« Bergman: »Direktreferat – då referenten är förstklassig, vilket inte alltid är fallet då Radiotjänst släpper fram icke-ordinarie medarbetare.«

På fråga 3, huruvida idrottsreferat i radio i allmänhet stimulerade folk att gå och se mer idrott, gick meningarna starkt isär. Prins Bertil svarade – måhända diplomatiskt – ja, »i synnerhet för folk som inte känner till så mycket om idrott kan ett väl utfört referat stimulera dem att gå och se en tävling«. Galin, Wiklund, Bergman och Ericson instämde i stort, medan Lange och Strömbäck förhöll sig mera tveksamma.

På fråga 4, om herrarna trodde att ett idrottsreferat i radio från ett visst bestämt evenemang drog bort åskådare från just det evenemanget, var alla, något överraskande, överens om att det gjorde det knappast – alla utom den som det förefaller framsynt Ericson, som menade att så kunde bli fallet »vid regn eller oberäknelig väderlek, det har vi lagt märke till. Men besvärligare kommer det ju att bli när televisionen kommer, det berättar rapporter från Amerika om.«

På den för idrottsrepresentanterna kluriga fråga nummer 5, om radion ägnade idrotten tillräckligt stort intresse och på vilka punkter man ansåg att radion skulle kunna göra mer för idrotten än den redan gjorde, svarade prins Bertil att idrotten ägnades tillräckligt stort intresse: »Radion kan knappast göra mera nu.« Galin och Ericson instämde, liksom Bergman. Wiklund menade å sin sida att det var en svår avvägningsfråga för Radiotjänst

hur mycket tid som ska ägnas åt kultur och hur mycket åt idrott, »fotkultur« som den kallats. De stora och för publiken aktuella evenemangen tycker jag behandlas på ett tillfredsställande sätt. Men sen är det den delen av idrotten som jag och mina medhjälpare mest sysslar med, ungdomsarbetet, motionsidrotten, samarbetet med andra ideella rörelser, kort sagt idrotten som fritidssysselsättning av socialt värde – det kunde man tänka sig att radion, och pressen, ägnade lite större uppmärksamhet åt. Det skulle, tror jag, vara av stor betydelse.

Galín svarade ja, när det gällde bevakandet av storevenemang och resultatgivning, men nej, »ifråga om idrottsliga spörsmål och problem. (Anlitandet av en och annan fackman, som i *förbifarten* kommenterar idrottshändelser räcker inte.) En radions egen idrottsredaktion borde finnas.« Strömbäck, till sist, menade att det var klart att han »inte skulle hälsa ökat utrymme för idrotten i radion med otillfredsställelse«. Emellertid tyckte Strömbäck att bevakningen av de stora evenemangen var till fyllest. Mer tid tyckte han dock skulle kunna ägnas åt »den fysiska fostran; man kunde tänka sig programserier om olika idrottsgrenar. Och ett så stort företag som radion är och en så väldig rörelse som idrotten är vore nog en idrottsredaktör på Radiotjänst inte ur vägen.«

Två av de tillfrågade ville alltså se att en särskild idrottsredaktion inrättades på Radiotjänst.

På den sista frågan, en svår kärnfråga om huruvida man ansåg att radion skulle betala idrotten för att få göra referat eller tvärtom, levererade en långtblickande prins Bertil ett till hälften diplomatiskt, till hälften intressant svar: »Den frågan har så många aspekter som jag inte anser mig kunna överblicka. Däremot skulle jag vilja säga att när televisionen kommer och man sänder ut inte bara ljud utan även en direkt bild, då bör nog idrotten ha rätt att ställa ganska stora anspråk på ersättning.« Wiklund menade för sin del att han inte hade tillräcklig erfarenhet av frågan för att kunna yttra sig bestämt om den: »I vissa fall kan naturligtvis radieringen leda till förluster för idrotten, och i den mån man kan beräkna dem är det kanske rimligt att radion betalar. Men å andra sidan det stora och i pengar omätbara propagandavärdet...«

Galín trodde för sin del att ett bättre samarbete mellan radion och idrotten skulle eliminera frågan:

Nu anses det med viss rätt att radion i främsta hand rent reportagemässigt utnyttjar idrotten – givetvis till båtnad för lyssnarna. (Att här ligger en viss reklam för idrotten förnekas inte.) Det är emellertid betydligt svårare för idrotten att placera sina problem på radioprogrammet. Och när en idrottsman

eller ledare någon gång kommer till tals framför mikrofonen sker det mestadels i synnerligen enkla och improviserade intervjuprogram, där det fordras stor rutin och »scenvana« om man ska få fram något för idrotten värdefullt inom ramen för frågorna.

Fotbollförbundets Gunnar Lange framhöll att detta var en gammal stridsfråga, »som ju framför allt gäller fotbollen. Eftersom jag tror att radioreferaten drar folk från matcherna – och det är naturligtvis speciellt fallet vid dåligt väder – bör nog radion betala för att få göra sina utsändningar.« Detsamma tyckte Strömbäck, som menade att det var självklart att radion skulle betala när det handlade om »direktreferat från stora arrangemang«; »det tycker jag är en billig fordran«. Som gentjänst borde, menade Strömbäck, idrotten stå till tjänst när det gällde »propagandamässiga program; man kunde tänka sig sådana ifråga om skidor, fjällfärder, orientering (som visst aldrig förekommit i radion) osv.«. Ericson var inne på samma linje. Det var ingen tvekan om, menade han, att arrangörer, som haft en mängd utgifter, borde kompenseras, att »Radiotjänst bör betala 'entréavgifter' för sina lyssnare. Och detta speciellt som mindre tävlingar i landsorten blir lidande: folk lyssnar hellre på utsändningen från det stora evenemanget än går och tittar på hemmatävlingen.« Friidrottsförbundets ordförande Tage Ericson påpekade att Fotbollförbundet gjort en utredning om vad radioutsändning innebar i det här fallet, »och förhållandet blir ju detsamma inom den fria idrotten«. Radion borde således, konkluderade Ericson, »ge en väl avvägd ersättning, och så sker ju också enligt de avtal Fotbollförbundet och Friidrottsförbundet har med Radiotjänst«.

Skidförbundets Sigge Bergman, däremot, menade slutligen att »i princip skall radion *icke* betala«: »Den reklam och propaganda, som radion genom sina utsändningar från idrottstävlingar skänker idrotten, är så betydande, att jag närmast tycker att det vore oförskämt, om idrotten dessutom skulle ta betalt.«

Att idrottens ställning i samhället på olika sätt stärktes efter andra världskriget vittnar inte bara denna undersökning om. Samma

vecka som kungen höll sitt radiosända tal till Riksidrottsförbundets ära sände Radiotjänst även ett program rubricerat *Annorlunda om idrott* där femtio år av svensk idrott belystes ur sociologiska, ekonomiska och historiska perspektiv.¹²¹ Här befinner vi oss uppenbart i ett i allt högre grad vetenskapliggjort samhälle. Frågor som varför vissa socialgrupper ägnade sig åt idrott och andra inte, hur idrottsrörelsen utvecklats till vår största frivilliga folkrörelse, hur mycket pengar som sattes i omlopp vid en stor landskamp i fotboll, vad nöjesskatten betydde för idrotten samt sportskadefrekvensen m.m. sades här ha varit föremål för ingående studium »av ett lag unga vetenskapare, utvalda för uppgiften av den härom året bildade Kommittén för folkrörelseforskning«. Uppdragsgivare hade varit det 50-årsjubilerande Riksidrottsförbundet, »topporganisationen för landets nära 10.000 föreningar och dessas mer än 800.000 medlemmar, och resultatet av undersökningarna framläggs i en diger festskrift, som uppenbarar sig på boklådsdiskarna i medio av denna månad«. Det var alltså ur denna skrift som radiolyssnarna fick ett smakprov.

Naturligtvis förekom debattprogram om idrotten även efter införandet av en andra radiokanal (i november 1955), men nu på en mer modest nivå, som söndagen den 7 april 1957, då en idrottsfråga diskuterades under 25 minuter i P 2 under rubriken *Ledarbristen!*.¹²² Symtomatiskt nog var det inte idrottens vara eller inte vara som problematiserades utan en hotande ledarbrist inom den vid det här laget helt erkända idrottsrörelsen. Ett program vid denna tid i den allmännyttiga svenska radion med ett spörsmål som detta skall också ses mot bakgrund av att rock'n'roll-kulturen och med den nya ungdomsrörelser då hade grasserat i ett par tre år, varför det följaktligen låg i statsmaktens – och därmed Radiotjänsts – intresse att befrämja fostrande krafter, exempelvis idrottsrörelsen, som förmådde stävja samhällets upplösningsprocesser och återintegrera ungdomarna i den legitimerade, organiserade samhällsgemenskapen.

Idrottsrörelsen var här, vid mitten av 1950-talet, alltså att betrakta som legitim helt och fullt; dess sociala och kulturella betydelse för det moderna samhällsmaskineriet odiskutabelt. Men det innebar

också att tävlingsidrotten började veta sitt värde, något som inte minst de redovisade betalningsdiskussionerna ger belägg för.

Hur kom man då på radion att bemöta idrottsrörelsens allt större krav på ekonomisk ersättning för sändningsrättigheter?

Sport – folkrörelse eller marknadsvara?

I mars 1955, ett drygt halvår före införandet av dubbelprogram, presenterade VD och tidigare ekonomichefen Erik Mattsson, sedan länge väl förtrogen med de ekonomiska förehavandena med idrottsvärlden, en promemoria angående radion och idrotten, där han främst behandlade situationen beträffande radions utbetalande av ersättningar till idrottsförbunden, ersättningar som han fann »synnerligen flytande».¹²³ Betalning skedde efter särskilda avtal till Fotbollförbundet och Friidrottsförbundet och i enskilda fall till Ishockeyförbundet och Boxningsförbundet. Enligt Mattsson började det emellertid bli nödvändigt att utarbeta en klar linje i Radiotjänsts framtida förhållande till idrottsförbunden, och det vore, menade han, klokt att redan på innevarande stadium ta upp frågan om televisionen i sammanhanget. Därför föreslogs ett möte med Riksidrottsförbundet och specialförbunden i slutet av mars 1955. Inför detta möte hade man på Radiotjänst att nogsamt penetrera »olika positioner«. Detta är ovan beskrivet som »trevare« från Radiotjänst via Jerring till Riksidrottsförbundet.

I sin promemoria påpekade Mattsson att förutom de stora tävlingsreportagen, för vilka ersättningsfrågan var akut, sände radion ett stort antal inslag från idrottens vardag och från lokalt betonade tävlingar. Avsevärda summor lades ned på riksradierade och lokala idrottskommentatorer, *Dagens Eko* och idrottsinslag i barn- och ungdomsprogram: »Det är inte minst genom dessa inslag, som radion lämnar ett propagandamässigt och moraliskt stöd åt olika former av idrottslig verksamhet.«

I vad jag uppfattar som en för hela denna studie central passus menade Mattsson beträffande ersättningarna för de stora tävlings-

reportagen, att vid ett flertal tillfällen de stora tävlingarna syntes »böra bedömas som ren massunderhållning«. Allt tal om idrotten som folkrörelse, som manande exempel, som medel för uppbyggande av karaktär och främjande av mellanfolkliga förbindelser måste då tystna, tyckte Mattsson: »Idrottens företrädare på det organisatoriska planet synes i dessa sammanhang närmast vara att likna vid managers i massunderhållningsbranschen och ingenting annat.« Något som för övrigt upprepade uttalanden i pressens idrottsspalter (inte minst i Dagens Nyheter) också kom att understryka. Vad polemiken mot Radiotjänst beträffade så hade den, menade Mattsson, ju ingenting annat gällt än att försöka bevisa att Radiotjänst skulle vara förpliktat att betala ersättningar för att få tillträde till åtråvärda evenemang. Radion var rik, hade det hetat, och man hade talat om radions (licens)inkomster på 32 miljoner – utan att sätta ersättningsbeloppen i förhållande till tillgängliga anslag (från statsmakten) för radions skiftande arbetsområden: »Här har rena subventionstankar kommit fram.«

Det uppkomna läget visade, vilket Mattsson särskilt framhöll, att bedömningen – dvs. värderingen – av idrotten i radio måste ske från två utgångspunkter. För det första fanns det idrottsprogram vilka måste bedömas som »stimulerande för den enskilde och som kan ha en viss fostrande betydelse för ungdomen«. Å andra sidan fanns »de underhållande tävlingarna, där mycket hänger på referentens möjlighet att förmedla spelets spänning och upphetsning«.

Med dessa utgångspunkter klara och under förutsättning att »viss ersättning« skulle utgå för den senare kategorin drog Mattsson slutsatsen att Radiotjänst i det förra fallet – sport-i-samhällsnyttanstjänst – hade att försöka bedöma en riktig tilldelning av programtid i enlighet med sina (programpolitiska) principer (som allmännyttigt företag). I det senare fallet – sport-som-underhållning – däremot, fick Radiotjänst

bedöma underhållningsvärdet för den stora allmänheten i vissa matcher och förhandla angående priset. Går vi in för en avtalsmässig betalning för vissa ur publiksynpunkt åtråvärda

arenaevenemang, blir det en avvägningsfråga, hur mycket underhållning av idrottskaraktär, som kan infogas i radioprogrammet. Att i detta fall hävda »reportageets« frihet är meningslös. Man får nog anlägga synpunkten om inköp av en underhållningsmöjlighet.

Samtidigt stod det för Mattsson helt klart att radion inte kunde acceptera några som helst principiella grunder för betalningskrav från idrottsorganisationernas sida, utan bedömningen borde ske enligt ovan skisserade utgångspunkter. Alltså beroende på huruvida det handlade om idrott som stod i samklang med radions genom avtal med staten redan från första början stipulerade målsättning att verka för folkbildningens främjande eller om det handlade om inte fullt så värdefull utan rent »underhållande« idrott; alltså, vilket Mattsson noterat, framför allt liktydigt med av den breda allmänheten omhuldade storevenemang. Hänsyn borde även tas, påpekade han vidare, till den kreditering som idrotten borde ge radion med tanke på dels den ovannämnda »stimulerande inverkan på den enskilde, som ett idrottsreportage kan ge, dels den propaganda och vägledning vi kan lämna i därför särskilt avsedda program«.

Man kunde i grova drag räkna med att de lokala och riksradierade idrottskrönikorna kostade ungefär 50 000 kr. Till detta kom ett reseanslag, närmast för resor utomlands, på 10 000 kr. Till dessa summor fick fogas ersättningar för tävlingsreportage, och en överslagskalkyl skulle då visa att ytterligare c:a 50 000 kr krävdes.

De idrotter, som i första hand skulle kunna komma i fråga för ersättning, var, skriver Mattsson, i nu nämnd ordning: fotboll, ishockey, bandy, brottning och eventuellt friidrott. Skidor, skridskor, simning, handboll och tennis stod utanför »men kommer givetvis fram med krav, om vi skulle betala till de övriga«. Här fick man göra en avvägning, konstaterade Mattsson avslutningsvis, från gång till gång vilka evenemang som var så åtråvärda att företaget måste betala något även för dessa – »men det bör väl i så fall endast vara rena undantagen«. Det var alltså ord och inga visor från VD:s sida. Det var uppenbart att han representerade inställningen att Radio-

tjänst så att säga borde sätta hårt mot hårt gentemot idrottsorganisationernas krav på ersättning för radiering.

Mattssons promemoria är enligt min mening att betrakta som ett uttryck för ett systemskifte vad gäller radions inställning och förhållande till en alltmer penninghungrande idrottsvärld. Promemorian markerade att den svenska radion övergav sin tidigare huvudsyn på idrotten som en samhällsnyttig folkrörelse vilken behövde allt det stöd och all den uppmuntran den kunde få från den likaledes allmännyttiga radions sida, för att i stället börja omfatta en mindre idealistisk och en mer materialistisk, eller om man så vill realistisk eller rent av desillusionerad, syn på idrotten som en marknadskommersiell underhållningsprodukt som var till salu och som betingade ett visst pris. Med en dramaturgisk term skulle man kunna uttrycka det så, att vi i relationen mellan Radiotjänst och idrottssamfundet kommit fram till styckets peripeti, vilket enligt Aristoteles estetik betecknar den avgörande vändpunkten i ett drama. Den svenska radion som levande företagsorganism tycks mot mitten av 1950-talet ha berövats en illusion: illusionen om idrottsrörelsens oegennyttiga karaktär. Nu såg man idrottsrörelsen för vad den om inte alltid varit, så dock vid det här laget kommit att bli – en av inte minst penningintressen styrd verksamhet.

Tävlingsidrottens utveckling var då sedan länge ett debattämne inom själva idrottsrörelsen. Exempelvis hade Torsten Tegnér vid ett Riksidrottsförbundsmöte i november 1948 fått anledning att bemöta kritik från norskt håll, införd i en stor Göteborgstidning, om att svensk idrott skulle vara »helt och hållet kvantitativt inställd«. ¹²⁴ Tegnér framhöll med emfas vad han uppfattade som idrottens inre värden:

Vi alla som har den djupare kännedom om den verklighet som ligger bakom de stolta [medlems]siffrorna, om vi också inte alltid formulerat det för oss, [anser] att denna rörelse är *en moralisk institution* – som är särskilt behövlig i en tid då så många renommerade kulturella branscher förefaller så många medborgare att vara snarast *omoraliska* institutioner.

Tegnér's inlägg är av intresse i sammanhanget dels eftersom det underbygger min teoretiska utgångspunkt att den moderna tävlingsidrotten får sin betydelse inte minst som moralisk vägvisare, dels eftersom meningsutbytet, i sig ett uttryck för en ökad själv-reflexion inom idrottsrörelsen, äger rum vid tiden för Radiotjänsts programpolitiska omsvängning i populär riktning (1947). Sammantaget pekar det på en efter kriget förändrad – och kanske man kan säga mindre traditionsbunden och mer kommersiellt betingad – tidsanda där de höga idealens företrädesrätt inte längre ter sig lika självklar, inom vare sig svensk radio eller svensk idrott.

Sammanfattning

Tioårsperioden från krigsslutet fram till 1950-talets mitt kännetecknades av stark expansion och dynamik på såväl personal- som programsidan. Dels genom den omfattande nyrekryteringen, som i stora delar innebar en generationsväxling bland medarbetarstaben, dels genom den i förhållande till förkrigstiden nya, mer folkligt inriktade programpolitik som börjar slå igenom med början 1947.

År 1945 anställdes Lennart Hyland, som 1949 når ett definitivt genombrott som referent i samband med ishockey-VM på Stadion, efter att först ha varit med och refererat från olympiska vinter- och sommarspelen 1948 i S:t Moritz respektive London. Hyland började därmed att i allt högre grad överta rollen som förste sportreporter från Sven Jerring. Det blev tydligt bl.a. i samband med rapporteringen från vinter- och sommar-OS 1952 i Oslo respektive Helsingfors.

Hyland var den nya tidens man, vilket bl.a. kom till uttryck i hans exempellöst snabba referat. En debatt växte också fram om hur fotboll bäst skulle refereras i radio, vilket även det kan ses mot bakgrund av omvandlingen och den tilltagande moderniseringen av samhällslivet decenniet efter kriget.

Sin ditintills största evenemangssatsning gjorde Radiotjänst i samband med skidspelen i Falun och Åre 1954, som rönnte uppskattning i publikleden och inom Svenska Skidförbundet och som kom

att innebära en stort steg framåt i teknikutvecklingen.

En ny konflikthärd som började växa fram var synen inom Radiotjänst respektive Svenska Ishockeyförbundet på frågan om betalning för sändningsrättigheter, en fråga som kom att aktualiseras av ishockeysportens tilltagande popularitet under perioden. Konflikten mynnade ut i att Radiotjänsts VD Erik Mattsson drog upp nya direktiv för hur radion skulle förhålla sig till idrottssamhällets ökade krav på ekonomisk ersättning för sändningsrätterna. Det innebar att Radiotjänst började betrakta sporten mer som en form av marknadsunderhållning än som ideell folkrörelse.

1956–1969: Sportredaktion under Hylands ledning

Vid ingången till 1960-talet befann sig det svenska samhället i en period av stark tillväxt och framtidstro, en period som i efterhand har kommit att få beteckningen »rekordåren«. Ekonomiskt-politiskt hade Sverige det väl förspänt med en efter kriget intakt produktionsapparat, samtidigt som merparten av de för välfärdsstaten grundläggande reformerna genomförts redan under 1940-talets andra hälft, då som jag påvisat Radiotjänsts programpolitik påtagligt ändrade karaktär. Kulturellt började vid mitten av 1950-talet framtidstron att »bli allmän; den [blir] hegemonisk«.¹

Allt detta kom att successivt förändra vardagslivets villkor, varför man en bit in på 1960-talet kan påstå att välfärden blivit tämligen allmän. En delvis ny tidsanda hade utvecklats: välfärdssamhällets. Med välfärdssamhället följde också vad man skulle kunna kalla för en informalisering av sociala relationer, ett slags demokratisering av vardagen, manifesterad i bl.a. dureformen.

Intressant i sammanhanget är att under andra hälften av femtio-talet nådde en rad publika evenemang sina högsta publiksiffror någonsin: »Det gäller för fotbollsallsvenskan (1959), biograferna (1956) och folkparkerna (1958–59). Sedan dess har så gott som varje år sett en fortsatt publiknedgång.«² Detta inte minst beroende på utbredningen av det starkt hemcentrera(n)de TV-mediet, som på sikt förde med sig genomgripande förändringar i nöjes- och umgängesvanorna.

Det dryga decennium som kan räknas från mitten av 1950-talet till andra halvan av 1960-talet skulle komma att innebära en grundläggande omvandling, utveckling och expansion också av Sveriges

Radios (namnbyte 1957) verksamheter, genom tillkomsten av televisionen, regionalradion och en andra och sedermera även en tredje radiokanal – allt beslutat och förberett under den första, riktigt expansiva fasen från krigsslutet fram till 1955. Torsten Thurén menar att perioden 1955–1970 för etermediernas del kom att präglas av självständighet, professionalisering och radikalisering, s.k. vänster-*vridding*, i det att kontroversiella program blev vanligare och skarpare i tonen.³

Hur kom allt detta att påverka den svenska radions sportprogramverksamheter? Bevarade Hyland sin position som förste sportreporter? Hur länge måste han vänta på att få assistans av nya för-*mågor* och hur länge behövde man vänta på att det tillsattes en särskild radiosportredaktion?

Beslut om P2 och idrottsredaktion

År 1947 fattades ett beslut som kom att bli av stor betydelse för den svenska radions framtida utbyggnad då riksdagen den 16 april i enlighet med statsutskottets förslag biföll Kungl. Maj:ts (regeringens) proposition om rundradion.⁴ Beslutet innebar att den fortsatta planeringen för rundradion i Sverige skulle inriktas på en övergång till ett flerkanalssystem.

Som en följd av detta började man på Radiotjänst att senast under 1952 laborera med tanken på att inrätta en idrottsredaktion eftersom behovet av en sådan nu började bli alltmer skriande på aktualitetsavdelningen.⁵ Detta påpekades av Henrik Hahr, efter samtal med en samtyckande Sven Jerring, i en skrivelse till direktionen det året. Hahr framhöll att Jerring ensam hade att sköta om såväl den redaktionella programplaneringen av idrottsstoffet som flertalet idrottsreportage. Förvisso fanns Hyland som Jerrings »naturliga komplement«, men denne kunde inte »slitas hur hårt som helst«. Övriga, mer tillfälliga medhjälpare var Folke Olhagen och Rolf Bergström, den senare med huvudsaklig hemadress på Barnsektionen.

Vad som därför behövdes, menade Hahr, var »en redaktions-

sekreterare, som huvudsakligen skall vara fast men som givetvis också skall kunna göra enstaka referat och dessutom en man = verklig påläggskalv till Jerring-Hyland«. Vidare tyckte han att möjligheterna att exempelvis »på söndagar göra ett bra redigerat idrottseko« måste undersökas. Med tanke på »det enorma intresse som finns beträffande all idrott i radio är det hög tid att vi ser om vårt hus i detta avseende«, menade Hahr och föreslog att man skulle sätta i gång och utreda saken.

En upprinnelse till denna skrivelse torde ett direktionmöte ett par månader tidigare ha utgjort, där frågan »angående eventuell ersättare för Hyland som idrottsreporter« var uppe till diskussion.⁶ Här framgick att om det »tyvärr skulle leda därtill att Hyland begär sitt avsked«, programdirektören Jerring menade sig kunna »klara Olympiska Spelen med hjälp av Olhagen och Rolf Bergström«. Vad som orsakade Hylands missnöje och hot om avsked har jag inte lyckats få helt klart för mig. Utom tvivel står dock att han under 1951 hade yrkat på högre lön. Kanske föresvävade det radioledningen att man skulle förlora sin vid det här laget största publikmagnet om man inte hörsammade Hylands krav på större erkännande i ekonomisk bemärkelse.⁷

I en uppföljande promemoria i juli 1955 bad Jerring och Hahr få påpeka att tanken på en särskild idrottsredaktion fått ökad aktualitet genom nödvändigheten av att tillgodose TV samt etablerandet av en andra kanal i rundradion.⁸ För samtidigt som det stod klart att radio- och TV-reportaget följde sina egna produktionslagar torde, enligt Jerring och Hahr, det mest ändamålsenliga för båda medierna ändå vara att planeringen och avvägningen av idrottssändningarna skedde på en gemensam idrottsredaktion. Det ansågs nödvändigt bl.a. med tanke på att överenskommelser med idrottsorganisationerna måste ske centralt. Dessutom tyckte man att Lennart Hyland måste »förutsättas helt få ägna sig åt idrottsfrågor. En idrottsredaktion, som kan täcka såväl radio som TV, blir nödvändig med därtill hörande personalförstärkning.« Hylands möjlighet att »biträda med allmänna reportage« skulle därigenom bli »ringa eller förmodligen ingen«.

Genom en sådan idrottsredaktion skulle det bli möjligt att genomföra en »sedan länge önskad mera omfattande idrottskrönika i radio på söndagar«. Denna idrottsredaktion skulle, tänkte man sig, bestå av en fast stab, som svarade för den allmänna bevakningen och det organisatoriska arbetet samt själva utförde referentarbete. Dessutom borde redaktionen begagna sig av till buds stående frilanskrifter. Den organisatoriska uppbyggnaden föreslogs bli så, att Jerring blev »chefredaktör« och Hyland »redaktionschef«. Dessutom skulle ytterligare två medarbetare anskaffas. På basis av detta beslutade direktionen »i princip förorda« en sådan idrottsredaktion. Först borde dock, påpekade man, kontakt tas med idrottsorganisationerna »för överläggningar i principfrågor«.

Nu kom det aldrig att bli någon för radion och televisionen gemensam idrottsredaktion. Men frågans aktualiserande tyder på att man var inställd på att åstadkomma en förbättring av villkoren för radiosidans sportprogramverksamheter.

Tidigt under hösten 1955 meddelades angående den förestående omorganisationen av Radiotjänst, vilken skulle börja gälla från den 1 februari 1956, att det under det kommande året, då televisionen planerades börja sända mer reguljärt, skulle inrättas fyra produktionsavdelningar, en för vardera Teater, Musik, Underhållning och Talat ord.⁹ Under radiochefen Olof Rydbeck och programdirektören Nils-Olof Franzén, chef för radioverksamheterna, skapades alltså en stor sammanhållen talavdelning, under chefskap av Nils Erik Bæhrendtz. Inför omorganiseringen tillstyrktes att i samband med en successiv personalutökning inom aktualitetsavdelningen skulle två tjänster som idrottsredaktör inrättas vid sidan av tillsättandet av bl.a. en redaktionschef för *Dagens Eko*, som i och med kanaldelningen och omorganiseringen av nyhetsavdelningen tilldelades – och erövrade – ett utvidgat verksamhetsfält.¹⁰ Ny redaktionschef för *Dagens Eko* blev Per Persson, som närmast kom från Vecko-Revyn.

Den 26 november 1955 startades så officiellt den andra programkanalen, P2. Detta med ny signaturmelodi och Sven Jerrings »inhalående« av dess första officiella sändning (det var också Jerring som hade öppnat Radiotjänsts första sändning 1925), och därefter radio-

chefen Olof Rydbecks stämma. Tidigare under veckan hade lyssnarna i bl.a. Stockholm på P2:s blivande UKV-kanal med hjälp av den nyligen lanserade L(ong)P(lay)-skivan kunnat höra oavbruten grammofonmusik med kort stationsidentifikation under hela kvällar.¹¹ Ironiskt nog blev dessa sändningar, som alltså egentligen endast stoppats in för att allting skulle kunna finjusteras rent tekniskt, »ytterst populära bland allmänheten. Så populära att många har hoppats att de skulle få återkomma. Lennart Hyland fick t.o.m. göra en sådan under säsongen, där talet hölls nere och musiken skvalade ganska obehindrat.«¹²

Inom Talavdelningen ledigförklarades i samband med P2-starten »redaktionschefstjänster på inrikes-, utrikes- och idrottsredaktionerna«, som det heter i ett styrelseprotokoll från december 1955.¹³ I januari 1956 utsågs Lennart Hyland till chef för denna till Talavdelningen hörande idrottsredaktion. Hyland blev även 1:e reporter.¹⁴ Samtidigt utsågs till chef för Talsektionen en person som skulle komma att spela en viss roll i sportradions fortsatta öden på väg till dess fulla mognad åren 1961–1962 genom tillkomsten av Melodiradion: Tage Danielsson.¹⁵

Vad beträffade frågan om medarbetare till Hyland stod redan här en »redaktör Sven Petersson i Östersund« på förslag, dvs. den sedermera som sportkommentator i framför allt televisionen kände Sven »Plex« Petersson. En konkurrent till Petersson var Berndt Ranevall på Expressen. Det var de två som i september 1956 nämndes som sökande till den ledigförklarade tjänsten som idrottsredaktör.¹⁶ Personalchefen Ragnå kunde strax meddela chefskollegiet att man i första förslagsrummet satt Petersson och följaktligen som tvåa Ranevall. Det beslutades att ärendet skulle tas upp på nästkommande sammanträde, då även »programdirektör Jerring« skulle medverka. Chefskollegiet enades om att redaktör Petersson skulle anställas, »om han efter provinspelningar av olika typer av reportageprogram ansågs lämplig för uppgiften«.¹⁷ Ärendet sköts alltså upp ytterligare. Men efter en provinspelning beslutades till sist att Sven Petersson skulle erbjudas tjänsten som idrottsredaktör.¹⁸

Vid Hylands sida fanns sålunda snart »nykomlingen till Stock-

holm, Sven Petersson, f.d. röst i Östersund och dagstidningsjournalisten 'Plex'«, som det hette i en personpresentation i Rösterna i Radio.¹⁹ Petersson hade alltså liksom Hyland börjat sin bana som tidningsjournalist och den vägen kommit in på radion för att bl.a. referera utförsåkningen från vinter-OS i Cortina 1956, en sport han även skrev om i Dagens Nyheter, vilket han också hade gjort från VM på skidor i USA 1950 och från vinter-OS i Oslo 1952. Han hade även skrivit från samtliga dessa evenemang i hemtidningen Östersunds-Posten.

Införandet av ett tvåkanalssystem samt tillkomsten av en idrottsredaktion och en fast medarbetare i form av »Plex« Petersson vid sidan av Hyland kom att bereda vägen för en ökning och breddning av florans sportprogram i radio. Inte minst medförde inrättandet av en självständig idrottsredaktion inom ramen för den nya Talavdel-

Hylands första medarbetare på sportredaktionen Sven »Plex« Petersson intervjuar skidesset Sixten Jernberg vid SM i Kalix 1958.

ningens nyhetsredaktion en mer uttänkt och systematisk täckning av idrottsvärlden och en kompetensutveckling då medarbetare rekryterades vars uttalade uppgift det var att bara syssla med sport och inte, som Jerring och Hyland hade gjort, även fungera som allmänreportrar. Framför allt kom sportrapporteringen att organiseras på ett rationellare sätt under fasta programrubriker som *Idrottskrönikan* och *Sportjournalen*.

Det finns två viktiga aspekter av denna utveckling.

För det första det som Per Persson berättat, nämligen att det vid några enstaka tillfällen hände att man »kuppade« TT genom att lyfta ut TT:s sista nyhetstelegram ur pågående sändning, därför att den uppgjorda åttaminuterskommunikén hade passerat sluttiden kl. 21.30. Dock fanns det gränslinjer som det inte var värt att över-skrida: »Det gällde bara att se till att det inte skedde en dag TT hade tipsraden för svenska folket, som alltid lades sist i sändningen. Då skulle kritiken endast drabba oss på ekot.«²⁰ Att idrotten genom sin popularitet redan tidigt blev ett ämne att kivas om har även Elgemyr understrukt i sin framställning av *Dagens Ekos* utveckling:

Det fanns hos vissa medarbetare länge en markant kitslighet gentemot TT. I debatten 1949 menade Gunnar Helén att de båda institutionerna i viss mån saboterade varandras verksamhet. Alltför många gånger hade TT tagit udden av ett direkt-reportage och alltför många gånger hade Radiotjänst svarat med en motaktion. Ofta blev det besvärande upprepningar. På TT:s radioredaktion blev man i sin tur irriterad över att Ekot ibland ville att TT skulle hålla inne med en nyhet som Ekot »tänkt göra ett stort nummer av«, särskilt gällde detta idrott.²¹

När Per Persson i en promemoria till Radiochefen drog upp riktlinjerna för det nya Ekot poängterade han således att »idrottsstoff [bör] betraktas som ett mycket attraktivt material med stor lyssnarprocent«.²² Idrott förekom även i den nya programpunkten *Journalen*, en lättare och mer diversifierad motsvarighet i P2 till riksprogrammet *Dagens Eko*, tillika radions första nyhetsprogram som var

helt fristående från TT. Det sjösattes i P2-kanalen i september 1956.²³ *Journalen* sändes fem eller sex dagar i veckan kl. 21.00 medan på söndagarna idrottsredaktionen inom c:a ett halvår kom att göra en *Sportjournal* på samma tid.

För det andra det faktum att utbyggnaden av dubbelprogrammet kom att utsträcka sig till en fyraårsperiod.²⁴ Förändringarna skedde alltså gradvis och inte över en natt. Redan inför igångsättandet av den andra radiokanalen hade Henrik Hahr sommaren 1955 sammanställt en promemoria, där det om det nya programmets karaktär och uppbyggnad framhölls att en viktig utgångspunkt måste vara att program 2 gjordes »så 'säljande' som möjligt«. ²⁵ Den relativa frihet i programsättningen som P2 fick under den första tiden innebar också att man inte behövde räkna med den »låsta« programkomposition som delvis måste karakterisera riksprogrammet (fasta konsertkvällar, krönikor etc.). Det innebar för sportens del att den förekom i båda kanalerna, litet som det föll sig, eftersom till en början ingen av kanalerna gavs någon renodlad inriktning.²⁶

Söndagen den 21 januari 1957 startade således i P2 det andra fasta sportprogrammet vid sidan av den på söndagarna likaledes utsända *Idrottskrönikan* i P1 (kl. 17.05–17.30), eller Riksprogrammet som det ännu kallades: halvtimmeslånga *Sportjournalen* (kl. 21.00–21.30) – »en dagsfärskrönika med sport från hela landet«. I *När Var Hur* skrev man att också *Sportjournalen* skulle »ses som ett led i den utvidgade nyhetsservicen – här har man lyckats få fram snabbanalyser av sportsöndagarnas viktigaste evenemang m.m.«.²⁷

Redan från början utgjordes ett av de stående inslagen i *Sportjournalen* av en tipsservice, åtminstone inledningsvis utförd av Oscar »Glokar Well« Söderlund, som sade att han ämnade vända sig till »småtipparna«, som nöjde sig med »en rad eller på sin höjd en hel kupong för 2:80« – inte till »systemtipparna«, som försökte »fånga in varje matematisk chans med sina omfattande och dyrbara system«. Söderlund underströk att han inte hade större pretentioner än att hans funderingar på söndagskvällarna skulle ge radiolyssnarna »en impuls att klämma dit en tvåa eller ett kryss i tipsraden, där ni anar att det kan passa för att ge utdelning. Blir det ingen, så har

man i alla fall fått litet nöje och spänning för en ringa penning. Ty det är faktiskt skojigt att tippa och se hur det går.» Glömd och begravnen var nu alltså en gång för alla tråtan om tippningens vara eller inte i svensk radio. *Sportjournalen* kom även att spela en roll i provinsens i övrigt omfattningsrika sportbevakning, eftersom provinsombuden förutom inslag i *Dagens Eko* och *Journalen* nu kunde komma till tals och presentera den lokala sporten även här, vilket rönt stor uppskattning.²⁸

Sportjournalen och *Idrottskrönikan* sändes dock inte regelbundet varje söndag. Ibland sändes det ena, ibland det andra programmet, återigen ibland båda samtidigt. Det hela förefaller ha varit litet säsongbundet – och litet förvirrat. Så sent som ett par veckor innan *Sportjournalen* startade dök det i P2 på söndagar upp ett program betitlat *Idrottsjournalen*.²⁹ Samtidigt gjorde inte minst Petersson en del andra sportprogram under våren 1957, exempelvis *Skellefteå – idrottsstad* söndagen den 31 mars (kl. 21.15–21.45) och *Stämsväng på stålkant*, från SM i utförsåkning i Kiruna söndagen den 14 april (kl. 21.00–21.30), allt i P2, där sändningarna ännu ett och ett halvt år efter starten i november 1955 började först kl. 19.30.³⁰ Vid sidan om detta förekom som vanligt diverse idrottsutsändningar av evenemangstyp i P1/Riksprogrammet. Exempelvis sände man söndagen den 17 februari 1957 i P1 från både skridsko-VM i Östersund (kl. 14.30–14.50 och kl. 18.10–18.50) och SM-finalen i bandy (kl. 14.50–15.45). Samma dag sändes i P1 även den reguljära *Idrottskrönikan* (kl. 17.05–17.30). Detta samtidigt som P2 sände likaledes reguljära *Sportjournalen* (kl. 21.00–21.30).³¹

Man kan alltså förstå att det kom att behövas ett sammanhållet programblock som söndagarnas *Sportextra*, som kom att sändas för första gången under egen rubrik den 17 september 1961, för att få litet struktur på programtablån.³²

Vad hände då med Sven Jerring, 60 år i december 1955 – vad blev det av honom i detta expansionens och förnyelsens tidevarv? Inför genomförandet av den nya organisationen beslutade styrelsen »på radiochefens förslag att Sven Jerring med bibehållande av titel och ställning som programdirektör« skulle ingå i direktionen.³³ Det var

särskilt idrottsfrågor som Jerring skulle föredra. Jerring tillärades även uppdraget att vara radiochefens särskilde rådgivare i radio- och televisionsfrågor. I övrigt förutsattes att Jerring »såsom hittills deltagar i programarbetet«. Vid pass 1959/60 var Jerring programdirektör och ställföreträdande radiochef vid radiochefens frånvaro.³⁴

Tillkomsten av en idrottsredaktion 1956 och anställandet av speciella, yngre idrottsreportrar innebär dock att Jerrings sagolika karriär som idrottsreporter nu var över. Hans uppdrag som sportkommentator bestod framöver i sporadiska inlägg, bland annat vid Vasaloppet och vid olympiska spel.

OS-året 1956 – Cortina och Melbourne

Till vinter-OS i italienska Cortina 1956 sände Radiotjänst Jerring, Hyland och Erik Bergsten, sedermera känd som programledare för TV-programmet *Tekniskt Magasin*.³⁵ I Cortina var det kallt men i teknisk bemärkelse utomordentligt ordnat. Dessutom hade man en smula tur – till skillnad från finländare och norrmän, som ibland var mycket illa ute och missade hela sändningar. Dock menade Hyland att även med tanke på det rent idrottsliga värdet – Hyland visste sig inte ha varit med om något så sportsligt och så fint OS rent idrottsmässigt – så var TV-insatsen den mest fantastiska upplevelsen där nere: »Det fanns världsreportrar som gjorde sina reportage från TV-apparaten, så omfattande var bevakningen. [...] Resurserna, skickligheten och artisteriet var helt enkelt häpnadsväckande. Det gav en svensk radioman mycket att tänka på.«³⁶

Med sommarspelen i Melbourne i Australien blev dock det hela betydligt besvärligare. Att direktsända hem över halva jordklotet med acceptabel kvalitet lät sig inte riktigt göras ännu och redan i mars 1954 beslutade Radiotjänst att bara skicka en representant till Melbourne.³⁷ Verkställda prov i december 1955 bekräftade att tillförlitlig radioförbindelse inte gick att ordna, och direktreferat ansågs därmed ogenomförbara.³⁸ Jerring fick därför i uppdrag att i samråd med förefintlig expertis undersöka vad man kunde göra – bl.a.

skulle »möjligheten att ordna teleprinterförbindelse« undersökas. Det slutade med att både Jerring och Hyland begav sig till OS i Melbourne för att ordna med radioreferat till de svenska lyssnarna.

En rapport på morgonen, ytterligare en på förmiddagen samt en sammanfattning på kvällen skulle det bli för de svenska radiolyssnarna från spelen i Melbourne.³⁹ Det lyssnarna fick höra blev dock mest bandupptagningar, som i slutgiltigt skick redigerades av Folke Olhagen och hans medhjälpare på hemmaredaktionen. Trots omfattande förberedelser och tekniska prov visade det sig nämligen att sändningarna från Melbourne blev »mycket påfrestande för lyssnarna« – det blev det »hittills vanskligaste radioreportaget«, menade man på Televerket som sände ingenjör Assar Svensson, chef för rundradiocentralen, till Melbourne.⁴⁰

Radiosändningarna hem till Sverige blev också av skiftande kvalitet. Ibland hördes de utmärkt, ibland verkade reporterarnas stämmor »som viskningar, många gånger helt överröstade av atmosfäriska störningar«.⁴¹ Olhagen och hans tekniker fick därför i stort sett sortera ut det som kunde återutsändas i riksprogrammet och till detta göra de sammanbindande texterna samt med en TT-teleprinters hjälp fylla ut sändningarna »med siffror och kommentarer till de tävlingar där radioreferaten blivit förstörda av atmosfäriska störningar«. De olympiska mikrofonerna synes för övrigt ha varit av »en lustig konstruktion«, med en trådställning som gjorde att de hölls på exakt avstånd från reporterens mun. Några ljud från Stadion kom dock inte med. För att få med litet »atmosfär« blandades det därför in »publikorl, hejarop, speakermeddelanden etc. Annars skulle det låta för dött.«⁴²

Australien var före OS i Melbourne den enda vita fläcken på radions reportageglob – dit hade tidigare ingen svensk radioman åkt. Det tränade reporterparet passade därför på att göra en hel svit inspelade reportage längs resvägen, som kom att sträcka sig jorden runt. Det blev den mest omfattande resan i Radiotjänsts historia. Resan till Melbourne synes åtminstone delvis ha rättfärdigats av detta stora reportageprojekt.

Strax efter hemkomsten från OS reste Jerring ut igen – nu med

SAS över Nordpolen, för ett snabbt besök i Japan, varifrån han strax återvände eftersom han mycket ogärna ville missa sitt tjugofemte Vasalopp. Lennart Hyland tog för sin del itu med uppgiften att »gjuta litet spänst i svenska folket« genom att sätta i gång en stor serie motionsprogram, betitlad *Från hösäck till muskelknutte* (se Dahlén 1999).

En som ännu hängde med i radiosportsammanhang var Sven Lindhagen, vilken som nämnts hade debuterat redan 1929. Vid den här tiden stod han för kommentarer på hemmaplan – och som nu började förefalla otidsenliga. I Skånska Socialdemokraten menade man i november 1956 att det var ett fattigdomsbevis att man på Radiotjänst fortsatte att plocka fram Lindhagen – »han med 'di svenske pöjkarne'« – så fort någon större idrottshändelse skulle kommenteras, när det i själva verket borde finnas »en uppsjö av bättre krafter«.⁴³

Fotbolls-VM 1958 med nyrekryteringar

Sveriges Radio började sina förberedelser för världmästerskapen i fotboll på olika platser runt om i Sverige 8–29 juni 1958 i god tid.⁴⁴ Redan ett år i förväg, våren 1957, tillsattes en kommitté, som omfattade personal från administration, programproduktion och teknik. Under sommaren och hösten inventerade kommittén resurserna och inledde diskussioner med Telestyrelsen om distributionen. Våren 1957 skickade Sveriges Radios utlandskontor även en serie förfrågningar till utländska radio- och TV-företag om deras intresse för evenemanget och deras behov av direktsändning, inspelningar eller studiorapporter från varje match. Av svaren skulle det visa sig att intresset för turneringen var större än vad man från början räknade med.

VM-kommitténs arbete utmynnade i att ett särskilt sekretariat bestående av sex personer började arbeta i december 1957, under uppsikt av administrativa direktören Erik Mattsson. Kontaktperson och chef för den allmänna organisationen, ett kansli som skulle

sköta arbetet inte bara inför fotbolls-VM utan även planera för friidrotts-EM i Stockholm samma sommar, blev Marianne Lamby från utlandskontoret, vilken medverkade i en liknande funktion vid skid-VM i Falun och Åre 1954.⁴⁵ I samband med inrättandet av sekretariatet skulle alla andra interna kommittéer sysselsätta med VM och EM omedelbart upplösas. Ansvarig för den tekniska driften blev Åke Lundin.

Nu stod Sveriges Radio, i första hand dess tekniska avdelning, inför det största kraftprovet, den största organisatoriska, tekniska och produktionsmässiga uppgiften i företagets 33-åriga historia. Radioreportrar från 37 företag skulle förses med teknisk utrustning. Därtill kom en rad brådskande arrangemang för att ordna direktsändningar i TV från Stockholm, Göteborg och Malmö, samt en fullständig filmservice för TV på alla de tolv matchorterna (bortsett från ett program från den världsunika 1700-talsteatern vid Drottningholm utanför Stockholm innebar televisionssändningarna från VM-fotbollen Sveriges debut i Eurovisionen).

Vissa tekniska förberedelser gjordes därför redan under september och oktober 1957. Svenska Fotbollförbundet hade bildat lokala kommittéer i de tolv matchorterna och dessa besöktes av representanter för Sveriges Radio, som klarlade behovet av särskilda byggnader och andra tekniska faciliteter på och kring arenorna för såväl radio som television.

Åtskilliga av de arenor som skulle användas i de första matcherna var emellertid små, varför det inte – beroende också på det stora deltagarantalet – kunde bli fråga om att bygga hytter för reportrarna, annat än på de stora arenorna i Malmö, Göteborg och Solna, där man på Råsunda Fotbollstadion på östra läktaren ovanför publiken inrättade 40 avskärmade bås för radioreportrar från hela världen. Därför blev man tvungen att använda sig av s.k. close-talk-mikrofoner, dvs. mikrofoner av den typ som hålls intill munnen och endast uppfångar reporterns röst och således utestänger omgivningens ljud. Detta visade sig vara ett fördelaktigt arrangemang, eftersom störningarna reportrarna emellan därigenom blev obetydliga. Arenornas viktiga stämningsskapande »ljud, hurrarop, hejningar,

musik, tal etc.« fick man i stället, liksom fallet var i Melbourne, söka uppfånga med lämpligt placerade mikrofoner, vilkas »effekter« mixades centralt i en särskild »effektkedja«.46

Televerket lät även sätta upp linjeväxlar i omedelbar anslutning till teknikerutrymmena vid arenorna. Uppdykande problem kunde på så sätt lösas med hjälp av omedelbar kommunikation mellan teknikerna och växelpersonalen. Inte minst viktigt i sammanhanget var att från växlarna på de tolv spelorterna gick *alla* linjer till Stockholm, där Televerket hade inrättat en central växel. Med detta läggs den tekniska grunden till det kommande (1961) – även i internationellt perspektiv unika – söndagsblocket *Sportextra*, där en studio-placerad programledare efter behag kunde koppla in direktkommentarer från olika arenor runt om i landet.47 Detta passade man omedelbart på att utnyttja vid fotbolls-VM.

För radioföretag som önskade referat från mer än en arena samtidigt anordnade Sveriges Radio nämligen centrala mixpunkter i Stockholm, där respektive sändningsledning med hjälp av ett förlyssnings- och kommandosystem kunde bestämma från vilken match man önskade referat under sändningens gång. Systemet användes av England (BBC), Västtyskland, Östtyskland, Österrike och – Sverige. Eftersom Sverige sände referat från samtliga matcher innebar det att sändningsledaren och teknikerna i kontrollrum 1 på Kungsgatan den 8, 11 och 15 juni hade att hålla kontakt med och beordra referat ifrån inte mindre än sju arenor samtidigt. Systemet fungerade emellertid bra och övergångarna mellan referaten gick smidigt.

Den stora insatsen från Sveriges Radios sida kom att röna stor tacksamhet från Fotbollförbundet. Efter tävlingarnas slut inkom till Sveriges Radio ett tackbrev från förbundet där man med glädje konstaterade att tävlingarna blivit en framgång för Sverige »ej endast genom det uppnådda tävlingsresultatet« (Sverige tog silver efter att ha besegrats av Brasilien i finalen) utan även genom att tävlingsorganisationen kommit att fungera på ett sätt som vann erkännande – en förtjänst som tillkom även Sveriges Radio och andra samman slutningar och personer som bidrog till att föra evenemanget i hamn.48

Det flitiga radiorefererandet från olika matcharenor krävde dock ett kraftigt tillskott på kommentatorsidan. Men Sveriges Radio behövde aldrig annonsera om saken – sedan Expressen i en notis hade meddelat att radion skulle tvingas nyrekrytera folk till referentsystemen överöstes Sveriges Radio av propåer från personer som ville bli engagerade för ändamålet.

En av de personer som sökte sig till Sveriges Radio efter att ha läst notisen var Lars-Gunnar Björklund. När Hyland bland de 400 som anmälde sitt intresse för att bli radioreporter vid fotbolls-VM kallade 14 till mikrofonprov testade han främst fackkunskaper och uttrycksförmåga i direktsändningar.⁴⁹ En av dem som Hyland »vaskade fram« var Björklund, vars bakgrund och idrottsliga – och även »civila« – utbildningsbana torde kunna betraktas som tämligen representativ för den moderna radiosportens pionjärgeneration. Redan i tioårsåldern gav Björklund ut en egen sporttidning, tillsammans med två kamrater vars namn var Åke Wilhelmsson (som var fyra år äldre än Björklund) och Tommy Engstrand; båda sedermera prominenta Sveriges Radio-medarbetare. Mest intressant i sammanhanget är dock det faktum, att både Engstrand och Björklund skulle komma att bli två av landets mest folkära radio- och TV-sportkommentatorer. Engstrand skulle så småningom bli chef för radiosporten medan Björklund flyttade till Sveriges Radio i Göteborg och bl.a. initierade TV-klassikern *Tipsextra* (1969).⁵⁰

Efter utgivandet av sporttidningen började Björklund så småningom att skriva i dagpressen, detta med sådan framgång att han till och med fick referera allsvenska matcher: »Under den tiden så var det ju sportextratidningar som kom ut klockan halv fem, så man fick extemporera in, vilket innebar att man ju pratade på av bara katten i första halvlek. Så gjorde man analys och kommentar ...« Detta skulle visa sig bli goda lärospån inför de framtida radiouppdragen: »Man hann aldrig skriva några referat utan bara extemporera – och det var ju radiomodellen, faktiskt ...«

Efter att ha läst notisen i Expressen 1958 skickade Björklund ett brev till Lennart Hyland, med följd att han blev kallad upp till

Den Våldige, som ställde några frågor: »Kan ni nån idrott?« Jag kan allt, sa jag ... »Jaha, hur gick det i fotbolls-VM 1950?« sa Den Våldige. Ja, sa jag ..., jag räknade upp precis allting hur det hade gått och det kunde man ju då ... kalenderbitare. Då borde man ha förstått att det är bättre att ha lite poängar, för det där kalenderbiteriet kan man ju alltid slå upp, det är dom personliga grejorna som man alltså vill ha.

Björklund klarade sig emellertid bra och kallades till test där det var 15 man som testades »och sedan fick jag chansen faktiskt då, att vara med på VM i fotboll, som reporter«.

Det var Hyland som lärde honom att ett bra referat inte bara bestod av resultatexercis. När de argumenterade om något resultat och Björklund hade rätt

på nån tiondel eller vad det var, så sa han [Björklund härmar Hyland med mörk, myndig stämma]: »Hörrudu, det där är väl ingenting, det kan du slå upp! Lär dig i stället att bevara poängerna!« Och det är det som är väldigt viktigt för all journalistik, tycker jag, att det är grejen som sådan, inte att någon springer på tio och två, exempelvis, på 100 meter, utan att denne någon har jobbat i en kolgruva i 18 år innan han släpptes upp och kunde springa – det är grejen; ett exempel på en poäng.

Det är alltså viktigt, menar Björklund, att som sportkommentator berätta någonting om människan runt omkring, någonting man inte kan slå upp i en bok: »Man kan formulera det så också, I am not collecting things, I am collecting moments [jag samlar inte på saker, jag samlar på upplevelser], det är ganska bra.« För att skapa känslomässiga beröringspunkter skall återberättade sporthändelser med andra ord helst ges en existentiell förankring, tillföras ett mänskligt intresse (s.k. human interest).

Björklund kom sålunda att arbeta som sportreporter men delvis också som »vanlig« nyhetsreporter. Detta eftersom radiosportsek-

tionen inte var så utvecklad ännu, det handlade fortfarande i stort sett bara om de större evenemangen samt söndagskvällarnas *Sportjournalen*. Så småningom fick han större uppdrag beroende på att Hyland delade sin tid mellan sporten och lätt underhållning – det var egentligen bara ishockey och fotboll som Hyland inte släppte ifrån sig.

Det var tänkt att Björklund skulle ha varit med vid vinterspelen i Squaw Valley i USA »men där gick Jerring in och sa nej« på grund av att *Dagens Eko-* och *Journalen*-medarbetaren Frithiof Haglund, som även han medverkat vid fotbolls-VM 1958 och på hösten 1959 erhållit fast anställning som ersättare för Sven »Plex« Petersson som gick över till TV-sporten, skulle åka. Haglund var tio år äldre än Björklund och hade dessutom akademisk examen, varför Jerring fann det bättre att skicka Haglund, som också hade varit anställd längre än Björklund. Det hjälpte inte att Hyland påpekade att Björklund kunde detta bättre. Tredje reporter i Squaw Valley vid sidan av Hyland och Haglund var Folke Olhagen, och radorapporterna därifrån gick först till San Francisco och därifrån över hela den nordamerikanska kontinenten till New York, där de sändes vidare till Sverige med atlantiska undervattenskabeln.⁵¹ (Radions »hemmalag« bestod förutom Björklund av Åke Strömmer.)

Olympisk debut fick Björklund i stället göra vid sommarspelen i Rom 1960: »Och det var underbart. Och då fick jag naturligtvis dom där andrahandsgrenarna som brottning, cykel, kanot, etc.«⁵² Till Rom åkte också Hyland, Jerring, Rustan Älveby (vid Göteborgsradion) och Folke Olhagen (som blev sjuk), samt teknikern Ragnar Ölander.⁵³ I ett direktionsprotokoll anges Jerring vara »teamledare« för truppen.⁵⁴

Frithiof Haglund, ursprungligen utbildad till adjunkt, bl.a efter studier i USA, hade en annan social bakgrund och idrottslig bildningsgång än Lars-Gunnar Björklund – och skulle inte heller bli långlivad på radiosporten, däremot desto mer bemärkt som kultur- och samhällsreporter. Haglund arbetade förvisso ett tag som skrivande journalist men han skrev aldrig själv om sport i någon egentlig mening, mer än att bistå andra som gjorde det. I detta avvek

Haglund markant i förhållande till de livslånga sportmedarbetarna Sven »Plex« Peterssons och Lars-Gunnar Björklunds tidiga bildningsbanor, vilka huvudsakligen hade cirkulerat kring just sport. »Då [1958] barskrapades resurserna, kan man väl säga, för att mina kvalifikationer som sportreporter var väl ganska begränsade. Jag har ju alltid varit intresserad, men inte mycket mer än normalt intresserad amatör«, berättar Haglund, som kom att få göra mycket studjobb eftersom Björklund var så mycket starkare på »fältet«. ⁵⁵

Haglund hade alltså inte det starka sportintresse som krävdes för att bli en riktigt bra sportreferent. Han försökte sig efter hand på att referera olika sporter, men menar sig aldrig ha nått upp till samma nivå som sina två mer sportintresserade kollegor – och kom därför aldrig att hysa några planer på att stanna kvar inom sporten någon

Frithiof Haglund (t.h.) och Oscar »Glokar Well« Söderlund i programinslaget Den leende olympiaden, om Stockholms-OS 1912, som sändes den 2 april 1962 i P1.

längre tid. Han betraktade aldrig sportredaktionen »på det sättet som så många andra, har jag förstått sen, som den verkliga avstampen för en häftig karriär, som Åke Strömmer och ... ja, en hel mängd andra personer som ju har tagit sig väldigt långt fram. Jag såg det aldrig på det viset.«

Dock var sporten den bästa tänkbara skolan för en radioreporter, menar Haglund:

Det är generation efter generation utav duktiga reportrar – rappa i truten – som sen har gjort sig gällande både på radio och TV. Och det är klart: det var inte dumt, som utbildning, att stå ensam med en mikrofon, en fotbollsmatch, 30 000 människor där och ett okänt antal hundratusen lyssnande vid radioapparaterna. Det var ingen dålig skola ...

Haglund menar sig aldrig ha varit med i, »eller ens betraktat utifrån«, något sammanhang där medarbetare undantagslöst har varit så entusiastiska som på sportsidan.

När Haglund kom in på sporten åtog sig Jerring på det stora hela taget inte några uppdrag som sportreporter längre, »annat än att han plockade åt sig tennis nån gång för att han tyckte det var roligt att resa – och var ju själv en stor tennisfreak«. Jerring satt som chef på »fem trappor« och tog det han ville ha av sportuppdrag, menar Haglund. Jerring skall dock inte mer än högst undantagsvis ha sökt påverka den nya sportredaktionens arbete. Han flyttade undan sina positioner och var egentligen, ur Haglunds synvinkel, bara en trevlig kamrat. Detta beroende på att han inte upplevde Haglund som en konkurrent och därför slappnade av.

Däremot såg, menar Haglund, Jerring »reflexmässigt« Hyland som en konkurrent: Det var »spegelbilden utav 10–12 års jävla arm-brytning« mellan de två; en kamp om att vara nummer 1, den bästa och mest populära reportern:

Därför att det var ju så som Hyland kom in: alla vägar var ju blockerade utav Jerring, men ishockeyn, det sket ju Jerring i –

och det skulle han aldrig ha gjort ... Det var vid ishockeyturneringen -49 som Hyland bara kom ner som en *bomb*. Och sen satt han där.

Enligt Haglund tyckte Jerring att ishockey bara var dumheter, »han kunde inte tro att det var nånting att ha«. Dessutom gick det väl fort, något som emellertid passade Hyland: »Så där satte han sin fot och sen så ... bara växte han Men det hör ju alltså till historien, att han var ju sportreporter, så han var ju den professionelle av dem båda. Och det är väl kanske det som Sven Jerring var rädd för också«, menar Haglund, som därmed bekräftar min tidigare beskrivning av Hylands genombrott 1949 vid ishockey-VM och Jerrings ointresse för ishockeysporten.

Så småningom kom dock Haglund och Hyland ihop sig ordentligt. Haglund hade varit helt inställd på att få bevaka interzonfinalen i tennisens Davis Cup i Mexico mellan Sverige och Mexico 1962 eftersom tennis var den enda sport han egentligen var riktigt intresserad av, men Jerring reste själv. Då brast det mellan Hyland och Haglund, som talade om vad han ansåg om Hyland som chef därför att denne inte förmådde stoppa Jerring. Haglund försvann därefter från radiosporten och kom framgent bara att göra några enstaka inhopp som tennisreferent.

»Ingos« VM-matcher 1959 och 1960

Som redan framgått var frågan om proffsboxningens vara eller inte vara i svensk radio lika gammal som radion själv. En ovanlig lösning på en i raden av konflikter genom åren kom till stånd 1949. Då ingrep dåvarande kommunikationsministern Torsten Nilsson personligen för att få Radiotjänst att ompröva sitt beslut att inte referera matchen mellan Olle Tandberg och Joe Walcott på Råsunda. Nilsson hade, skriver Göran Elgemyr, »fallit till föga för några tidningars direkta uppmaningar till ingripande och ringt styrelsens ordförande Conrad Jonsson. Resultatet av denna påringning blev att

matchen sändes.«⁵⁶ Detta skall ha varit ett av de få tillfällen då regeringen eller enskilda statsråd har ingripit i Radiotjänsts verksamhet via dess styrelse.

Nils-Olof Franzén ger en delvis annan bild av händelserna. Styrelsens förvaltningsutskott hade förklarat att något hinder denna gång inte förelåg för Radiotjänst att sända direktreportage från matchen. Men: »Av principiella skäl kunde dock icke Radiotjänst betala något för sändningsrätten.«⁵⁷ Matchens promotor Edwin Ahlqvist var dock intresserad endast om Radiotjänst betalade 5 000 kr för rätten att radiera från »ringside«. Kunde inte komma på tal, meddelade Radiotjänst.

Stor vrede utbröt då bland boxningens vänner, och Aftonbladet rapporterade om revolutionär stämning i både Malmö och Göteborg. Strax därpå kunde man emellertid på Aftonbladets första sida läsa att tidningen räddat en utsändning genom att få de båda boxarna att avstå från radiogaget – något som Aftonbladet i sin tur skulle ersätta dem för. Radiochefen Yngve Hugo meddelade då att det skulle bli en utsändning. Dock återkom han snart med ett nytt meddelande, om att Radiotjänst självklart inte kunde gå med på att en tredje part betalade, varför det inte skulle bli någon direktsändning. Aftonbladet ställde då sitt hopp till att kommunikationsministern skulle ingripa. Om det var på dennes initiativ eller inte är oklart, men till slut böjde sig Radiotjänst för folkviljan och meddelade att det skulle bli ett direktreferat av Sven Jerring och att Radiotjänst betalade 2 000 kr vardera till boxarna och 5 000 kr till Ahlqvist, som i sin tur skulle ge 1 000 kr till ett behjärtansvärt ändamål i form av barnkolonin Barnens ö.

När Ingemar »Ingo« Johansson 1959 skulle boxas om VM-titeln i tungvikt mot Floyd Patterson i New York den 26 juni, den match som skulle innebära att världen i Johansson fick sin i skrivande stund senaste »vite« världsmästare i tungviktsboxning, ställde det i sedvanlig ordning Sveriges Radio inför den kniviga frågan om man skulle våga sig på att direktsända professionell boxning eller ej.

Redan i april 1959 väcktes frågan huruvida ett undantag skulle göras från styrelsens principbeslut av den 28 maj 1958 att inga referat

av boxningsmatcher, vare sig direkta eller inspelade, fick sändas i radio och television.⁵⁸ Efter votering avtog styrelsen med 9 röster mot 2 förslag om undantag från föregående års principbeslut. Efter en diskussion rörande det sätt på vilket den nyhetsmässiga bevakningen av VM-matchen skulle ske, beslutade styrelsen att en kommuniké skulle offentliggöras om att resultatet och förloppet av Ingemar Johanssons VM-match i New York mot Floyd Patterson utförligt skulle redovisas i radio direkt efter matchens slut. Det blev Rustan Älveby som på plats i New York kom att stå för denna efterhandsrapport under morgonsändningen.⁵⁹

Nu kunde en mycket betydande del av svenska folket ändå lyssna på matchen direkt, via medieföretaget Philips sändning med svensk kommentator över Radio Luxemburg, vars våglängder och sändningstider – »lätt« på grammfonen från kl. 01.00 fram till direktreferatets start kl. 03.00 – meddelades i Röster i Radio-TV.⁶⁰ Sällan hade väl ett evenemang varit av så stort intresse för en så stor del av svenska folket, utan att Sveriges Radio ordnat med en direktsändning.

Janne Bengtsson på Svenska Dagbladet berättar hur han som åttaåring lyssnade på Radio Luxemburgs direktsändning av matchen:

Klockan 03.37, på morgonen till den 27 juni, höjde ringdomaren Ingemar Johanssons hand över Yankee Stadium i New York. Då hade Floyd synat golvet sju gånger, och Lars Henrik Ottosson utbrast, nästan med gråt i rösten: »Vi har fått en svensk världsmästare, Ingemar Johansson, utan tvekan«. Allt det där minns jag, och också hur grannarna där i radhusområdet i Huskvarna, mitt emot Vättern, framemot fyratiden på morgonen strömmade ut på gatan för att gratulera varandra och prata om det mest fantastiska: en svensk världsmästare i tungviktsboxning, sportens blå band.⁶¹

Musikern och TV-mannen Berndt Egerbladh berättar om hur han under en nattlig bilresa får höra att »Ingo« har knockat Floyd i tredje ronden:

Jag lyssnade på det mycket splittrade och närmast extatiska reportaget i radion och när segern var klar signalerade varenda bil jag mötte, folk vinkade genom bilrutorna och man möttes i det gryende morgonljuset av sång och dans på bensinstationer och parkeringsplatser. Svenska folket var som förbytt. Helt plötsligt var alla fascinerade av boxning.⁶²

En bidragande orsak till intresset för boxningsdramat torde ha varit minnet av »Ingos« inblandning i den största skandalen vid sommar-OS i Helsingfors 1952 då han fick lida stor smälek. Den unge Ingemar Johansson mötte i tungviktsfinalen amerikanen Ed Sanders, om vilken man visste att han hade knockat en man till döds, men Johansson blev utbuad och diskvalificerad för sin defensiva boxning – vid prisutdelningen fick han inte ens någon medalj. Johanssons taktik tolkades alltså som feighet, som ett i det nationellt prestigeladdade sammanhanget omoraliskt beteende.

I sitt radioreferat från finalmatchen (det rörde sig här alltså om OS och därmed sanktionerad amatörboxning) sade Lennart Hyland, med ett alltmer indignerat tonfall:

[...] å amerikanen försöker så gott han kan att få fatt på den blåvite svensken men han lyckas inte med det ... en rak vänster från amerikanens sida går ... duckar Ingemar för ... å så en höger som Ingemar smiter undan ... och så smiter han också undan de slag som Sanders tänkte leverera i ringen ... Jag måste säga att jag skäms, som svensk, över att behöva se det här spektaklet ... Ingemar gör inte bara en slät figur, han gör faktiskt en ynkelig figur ... Så dåligt ska man inte bära sig åt om man har gett sig med i leken, den saken är absolut klar ... Där bryter domaren ...! Ja, matchen är slut ... ringdomaren hämtar poänglapparna, Ingemar blir utvisad efter alla konstens regler – han är diskvalificerad ... Han ville inte fajtas, han ville inte gå matchen, helt enkelt ...

Lennart Hyland var inte ensam om sin uppfattning. Många svenska

sportjournalister kallade Ingemar både »feg« och »osportslig«, en del till och med »landsförrädare«.⁶³ Johansson hade helt enkelt, enligt mångas uppfattning, uppträtt skamligt omoraliskt, gjort avkall på allt vad kampmoral ville säga.

Ingemar Johansson befann sig sommaren 1952 på vad man i dramaturgiska sammanhang brukar kalla läget »noll«, dvs. på en till synes hopplös och utsiktslös bottennivå. Svenska folkets förhoppningar kring honom var grusade. Kvar fanns bara den kollektiva känslan av svek och förnedring. Men en revansch för Ingemar skulle innebära en revansch för hela Sverige, och vad kunde vara mer tacksamt ur publiksynpunkt än en dramatisk resning från bottenträsket i skuggan av det avlägsna berget och gudaboningen Olympen till suveränt världsherravälde på dess absoluta topp?

I och med den medialt våldsamt uppmärksammade segern 1959 hade »Ingo« gått från »0« till »100«, från att vara villebråd och åtlöje till att helt behärska situationen; till positionen som Kungen av Tungviktstronen. »Ingos« och med honom hela Sveriges ära, heder och höga moral var därmed att betrakta som återupprättad.

Detta kan också ses som ett typexempel på ett ämne och en nyhet av – per definition populär – »mänskligt intresse«-karaktär, dvs. ett människoöde med samtidigt stark kulturell (samtidens Sverige) och existentiell (vi delar alla ödet att vara människor med erfarenheter av att ha befunnit oss i situationer av utsatthet) förankring och som innefattar både moral- och gemenskapsdimensioner. Ytterligare en massmedial indikation på matchens popularitet var att Göteborgs-Posten den natten kunde notera alla tiders upplagerekord – 322 000 ex.⁶⁴ Ett rekord som står sig ännu (1997).

Beroende på det enorma intresset och den likaledes enorma succén för Radio Luxemburg-referatet kom juli månad 1959 att bli rannsakingens tid för Sveriges Radio. Radiochefen fick inför styrelsen redogöra för radioledningens synpunkter på de problem som hade uppstått i samband med VM-matchen i boxning. Styrelseordföranden fick redogöra för arbetsutskottets behandling av frågan.⁶⁵ Efter diskussion beslutade styrelsen att offentliggöra en kommuniké av följande lydelse:

Styrelsen har icke funnit anledning ändra sin principiella inställning till boxningen som underlag för sändningar i radio och TV. Den situation som uppstått kring VM-matchen visar emellertid att styrelsens principbeslut från maj 1958, tillkommet i full överensstämmelse mellan styrelsen och radioledningen, för många lyssnare framstått som svårbegripligt till sina konsekvenser. Frågan om direktsändningar av boxningsevenemang i radio och television kommer därför tillsvidare att med iakttagande av en restriktiv praxis handläggas av radioledningen från fall till fall och med hänsyn till de eventuella programmets nyhetsvärde samt till de av sändningarna aktualiserade ekonomiska konsekvenserna.

Vad Sveriges Radios inställning till boxningssporten i allmänhet och proffsboxningen i synnerhet anbelangar fortsatte den alltså att vara vad den varit ända sedan 1920-talet, dvs. problematisk.

Det beräknades att 29 procent av lyssnarna hörde enbart Philips direktreferat, 14 procent enbart Sveriges Radios efterhandsrapport och 12 procent båda sändningarna (36 procent hörde ingen av sändningarna och 8 procent minns vid frågetillfället inte).⁶⁶ Dessa siffror innebar att minst 55 procent och högst 63 procent följde VM-matchen 1959.

Vis av erfarenheten beslutade man sig på Sveriges Radio för att trots allt direktsända returmötet mellan Johansson och Patterson natten till den 21 juni året därpå, 1960 – något som kom att utveckla sig till en match i matchen om lyssnarna mellan Philips och Sveriges Radio. Till skillnad från 1959 års match ordnade Sveriges Radio denna gång också en »nattvaka« med lätta underhållningsinslag under programtiteln *Vi väntar på Johansson*, med Sigge Fürst som programvärd och förutom önskeskivor och nyheter inkluderande inslag som »Skansennatt« med Folke Olhagen, »Knep och knåp« med Gösta Knutsson, »Almanacka i soluppgången« med Maud Reuterswärd, »Skivor till nattkaffet« med Bertil Perrolf och »Tipshörna« med »Glokar Well«. Vakan pågick från kl. 22.30 till dess Rustan Älvebys direktreferat tog sin början omkring kl. 03.30.⁶⁷ Philips

började sitt underhållningsprogram kl. 00.30 och det varade till Lennart Risbergs förmatch, som alltså inte refererades i Sveriges Radio.

»Matchen« mellan Philips och SR blev dock en ojämn affär till följd av Luxemburgsändarens begränsade räckvidd, störningar och »lyssnarnas ovilja att ändra på radions inställningsratt«, något som tydligt återspeglade sig i lyssnarsiffrorna. Intresset för radioreferaten var även denna gång »oerhört stort – sex av tio satt vid apparaterna kl. 3.30 på natten«, och av dem beräknades 13 procent ha hört hela Philips och 72 procent hela Sveriges Radios direktreferat: »Det kan beräknas att 63 procent av befolkningen satt eller låg vid radioapparaterna kl. 3.30 – en fantastisk siffra för ett radioprogram vid denna tidpunkt av dygnet.«⁶⁸ Dock svalnade intresset när det visade sig att Johansson förlorat matchen – medan 47 procent hörde hela Sveriges Radios matchreferat, var det »endast« 21 procent som hörde de efterföljande kommentaterna till slut. Motsvarande siffror för Philips var 8 och 5.

Tillkomsten av Melodiradion

Tillkomsten av *Sportextra* betingades som nämnts dels av de personella resurser och kompetenser som blev tillgängliga i och med tillkomsten av en idrottsredaktion 1956, dels i teknisk bemärkelse av den rikstäckande sammanlänkning av olika idrottsarenor som kom till stånd i samband med fotbolls-VM 1958. Det sistnämnda är inte minst viktigt, eftersom en viktig funktion som *Sportextra* kom att få var att knyta ihop Sveriges olika regioner genom att vid varje sändning alternera mellan ett flertal idrottsarenor runt om i landet (och även övriga världen). Nils-Olof Franzén har pekat på en tredje faktor. Ett viktigt och populärt dagligt inslag i radions nyhetsverksamhet var *Riksronden*, som startade 1958. Denna programpunkt byggde på nyheter och kommentarer från landsortstidningar, inringda av Sveriges Radios växande skara lokalredaktioner ute i landet. Franzén skriver: »En viktig grupp, de sportintresserade, fick en daglig sport-

krönika, och den utvidgades under högsåsongerna till det stora programmet Sportextra.«⁶⁹

En fjärde bricka i pusslet var tillkomsten av Melodiradion 1961. Upprinnelsen till Melodiradion var att Sveriges Radio på något vis hade att söka svara på den kommersiella privatradiostationen Radio Nord med dess starka inriktning på aktuell, publikdragande pop(ulär)musik. När man på Sveriges Radio i början av 1960 fick veta att en s.k. piratsändare höll på att stationeras på internationellt vatten utanför mellansvenska kusten, påpekade man för kommunikationsdepartementet, som radio och TV sorterade under, att i så fall skulle den situationen kunna uppstå att folk i stora delar av Sverige kunde ta in populärmusik från piratsändaren medan deras egen radio, som de betalade licens för att höra, inte ens hade resurser nog för att kunna fylla igen de timslånga pauser som fanns varje förmiddag i P1.⁷⁰ Sålunda hemställde Sveriges Radio till kommunikationsdepartementet om att få medel som möjliggjorde en mot-attack.

När Radio Nord startade sina sändningar från skeppet Bon Jour den 8 mars 1961 hade radiochefen Rydbeck fått besked från departementet att Radiotjänst tilldelats pengar för att sätta i gång en tredje programkanal, P3, som skulle spela populärmusik på gramfon från kl. 6 till kl. 17 (vartill snart kom liknande nattsändningar). Månaden därpå orienterade radiochefen så direktionen om »vissa åtgärder som planeras vidtas med anledning av Radio Nordts verksamhet«, och redan veckan därpå kunde radiochefen bl.a. berätta att styrelsen behandlat »utfyllnaden av den sändningsfria delen av P2 med ett lätt program, kallat P3, samt förlängningen av P1 till kl. 01«.⁷¹ Rydbeck frågade Franzén hur snart man kunde börja sända, varpå Franzén vände sig till underhållningschefen Tage Danielsson som inte bara meddelade att det kunde ske inom två veckor, utan själv hittade på namnet Melodiradion för de nya sändningarna.

Man kom i gång med Melodiradion den 5 maj 1961, dvs. knappt två månader efter Radio Nordts start, och Tage Danielsson satt själv i studio och kontrollrum under den första tiden (namnet Sveriges Melodiradio förekommer i dagsprogrammet först den 8 maj). Pro-

ducenten Allan Schulman menar att radioåret 1960/61 ur underhållningsavdelningens synvinkel framför allt bör betecknas som »det året då musiken, melodin, på något sätt blev en huvudfaktor i underhållningssammanhangen«. ⁷² Detta alltså »främst beroende på att Sveriges Melodiradio blev till under denna period«. Det nya P3 började sända egna program vid sidan av de andra kanalerna den 7 juli 1962. Den 12 december 1966 började P3 fylla hela dagstablån med eget material och slutade därmed samsända, eller, som man säger i dag, »tappa« de andra kanalerna. ⁷³

RADIO NORD

Radio Nord var reklamfinansierad och stationerad på ett fartyg i höjd med Ornö, nordost om Nynäshamn, på internationellt vatten för att kringgå lagen om sändningsmonopol för Sveriges Radio. ⁷⁴ Stationens programverksamheter syftade huvudsakligen till att odla fram en publik till de kommersiella intressen som köpt reklamtid. Det huvudsakliga lockbetet var populär musik, ackompanjerad av olika lyssnartävlingar. Till detta serverades korta nyhetsändringar mellan varven.

Stationens skapare, Jack S. Kotschack, berättar i sin minnesbok *Radio Nord kommer tillbaka* (1963) att man redan i utgångsläget var på det klara med att stationens nyhetsvärdering skulle bli en annan än Sveriges Radios: »Nyheter av s.k. 'mänskligt intresse' skulle alltid komma i första hand: Om Greta Garbo gifte sig med Lars Hansson skulle den nyheten ligga i topp – inte en utredning om situationen i mellersta Östern, hur viktig den än, sakligt sett, vore.« ⁷⁵ Det föll sig därigenom självklart att till mixen av populärt programmaterial också foga en bevakning av sportens värld, med dess självlysande stjärnor, känslomässiga laddningar och otvetydiga konfliktstrukturer.

Kotschack hyste en stark tilltro till sin kommersiella station och närde tidigt stora planer för den. Redan 1960 hade han kontaktat vad han betecknar som »Sveriges skickligaste och populäraste radio-man alla kategorier, vännen Lennart Hyland«, för att värva över honom från Sveriges Radio. Just 1960 var (förutom OS-år) »de stora

anbudens år« för Hyland.⁷⁶ Hyland hade redan tidigare fått erbjudanden om att lämna Sveriges Radio och han skulle komma att få det även i framtiden. Men här, efter succén med familjeunderhållningsprogrammet *Stora famnen*, som starkt bidrog till TV:s genombrott som lättsam folkunderhållare, kom ett attraktivt erbjudande om att bli programchef för Radio Nord.

Anbudet gick ut på att Hyland skulle ta befälet över programverksamheten med en stab på trettio personer till sin hjälp. På Kotschacks förfrågan lade Hyland fram sitt lönekrav: 100 000 kronor om året – som Kotschack accepterade. Vid sin sida under förhandlingarna med Hyland (som skedde per telefon) hade Kotschack haft Arne Thorén på tidningen Expressen, som stort slog upp nyheten om att Hyland skulle bli radiochef på nybildade Radio Nord. Emellertid kom Lennart Hyland snart att tveka och sedan tacka nej, eftersom Kotschack inte hade resurser nog att ställa upp en femårsgaranti för honom, alltså mer eller mindre en deposition på 500 000 kronor.

Tuss Hyland skriver om händelsen:

Om Lennart kippade efter andan eller ej, vet jag inte, men han bör ha gjort det. Summan var otrolig, direkt chockartad. 100.000 kr hade säkerligen inte ens radiochefen i lön vid den tiden och själv hade han antagligen knappt hälften så mycket, trots att han både var sportchef och – även om det inte hette så – dessutom chefsunderhållare både i radio och TV.⁷⁷

Det lockande anbudet till trots tackade Hyland alltså nej. Det gjorde han även till generösa erbjudanden om att bli PR-man på bokförlaget Bonniers Folkbibliotek, flygbolaget SAS och bilföretaget Volvo.⁷⁸ Men i det sistnämnda fallet skall det ha suttit mycket hårt åt. Hyland hade bestämt sig för att lämna radio och TV för att i stället göra PR för Volvo men ändrade sig i sista stund – innerst inne var han inte pigg på att lämna journalistiken, menar Tuss Hyland, även om han skulle komma att ångra att han inte antog ett erbjudande från USA, där framgångsrika programledare tjänade miljon-

tals dollar, medan han själv menade sig inte ha fått ut särskilt mycket av sitt slit på Sveriges Radio.

Att Lennart Hyland verkligen övervägde att lämna Sveriges Radio bekräftas av de styrelseprotokoll jag tagit del av. Mina efterforskningar visar otvetydigt att han var mycket hårt hållen av Sveriges Radio. Så sent som hösten 1958, efter alla stora radiosuccéer i underhållnings- och sportsammanhang (hans reportagegärning icke att förglömma), då Hyland arbetat sig fram till en tätposition i Nöjesverige i stort och var en för Sveriges Radio omistlig publikmagnet, erhöll han en förnedrande skriftlig tillrättavisning av styrelsens ombud Nils-Olof Franzén för en artikelserie med reseintryck från USA som han låtit publicera i veckotidningen *Allers*.⁷⁹

Men Hyland var först som sist den store folkidolen. Det kunde ingen ta ifrån honom. Det är som Tuss Hyland skriver, att tanken svindlar när man tänker på hur svenskt, folkligt kulturliv skulle ha påverkats om Lennart Hyland slutat på Sveriges Radio, med tanke på bl.a. hans lika lättsamma som populära familjeunderhållningsserie i TV under 1960-talet, *Hylands hörna*, som fick TV-kannorna att belägra de svenska hemmen på lördagskvällarna. Även Kotschack kom att reflektera över detta: »Jag, och förmodligen också Lennart, har många gånger spekulerat över vilka konsekvenser det inneburit för svensk radiopublik om Radio Nords programchef kommit att heta Lennart Hyland.«⁸⁰ Man kan spekulera över vad det skulle ha fått för konsekvenser för svensk rundradioverksamhet över huvud taget, om det på litet längre sikt rent av skulle ha kommit att påverka Sveriges Radios monopolställning genom att öppna upp för kommersiell rundradioverksamhet redan under 1960-talet.

Det är och förblir spekulationer. Radio Nord fick bedriva sin verksamhet utan Hyland, som blev kvar på Sveriges Radio. Enligt Kotschack skall man emellertid ha blivit »först med många sensationella nyheter tack vare systemet med avlyssning av utländska radiostationer«.⁸¹ Lyssna av utländska radiostationer kunde förstås även Sveriges Radio-medarbetarna göra. Men genom sitt programupplägg och sin starkt publikfriande programpolitik kunde man på Radio Nord när som helst bryta in med en nyhetskommuniké.

Kotschack hade ställt upp två »huvudteser«. ⁸² För det första skulle ingen människa som slog på Radio Nord behöva stänga av sin apparat därför att den underhållning, den musik som han eller hon tyckte om inte kom inom rimlig tid. Med andra ord: ingen skulle få tillfälle att hinna bli uttråkad på Radio Nord. För det andra skulle varje människa »kunna gå i och ur programmet när som helst«. Inga tider skulle behöva passas och inget inslag fick vara onjutbart för en nyttillkommen lyssnare därför att det syftade på något tidigare: lyssnaren fick absolut inte bibringas känslan av att ha gått miste om någonting.

Sålunda kunde man bli först med bl.a. nyheterna om den första bemannade rymdfärden, utförd av sovjeten Jurij Gagarin den 12 april 1961, och om den misslyckade invasionen på Kuba samma år av en grupp exilkubaner. Dessutom blev man genom att följa referatet i engelsk radio i stånd att rond för rond ge ställningen i den boxningsmatch 1962 inför ett fullsatt Ullevi i Göteborg som innebar att Ingemar Johansson erövrade EM-titeln från Dick Richardson. ⁸³ (Radio Nord's räckvidd för god hörbarhet sträckte sig längs Östersjöns kuster och över låglandsområdet i södra Norrland, Svealand och mellersta och norra Götaland, dvs. över mellersta Sverige men inte längst norrut eller längst söderut. ⁸⁴)

I övrigt ringde stationsmedarbetarna själva till de olika arenorna för att få fram resultat, men de fick också nyheter av några sportjournalister. På särskilt en punkt inom sporten kunde man, skriver Kotschack,

slå Sveriges Radio och övriga nyhetskällor: nämligen hästsportresultat. Radio Nord's V 5-service från Solvalla var ytterligt snabb. Så fort loppet var kört, intelefonerades till vår redaktion resultat, odds och strykningar. Detta sändes på radiotelefon vidare till Bon Jour, och efter ytterligare några minuter sändes nyheten över vårt ordinarie program. Grunden lades här till den programform, som numera finns i Melodiradion under rubriken Sportextra. ⁸⁵

Ansvarig »tipster« för »serviceserierna« med Solvalla- och Täbytip- sen var Owe Frihammar, chefredaktör för tidningen Sulky & Sadel. Frihammar kompletterades emellanåt av signaturen »Red Mile«, Bo Fransson. »Hästsporten är ju vårt lands näst största publiksport och det tycktes mig naturligt att låta en expert komma till tals i Radio Nord med några tips inför V 5-spelet«, skriver Kotschack, som drar sig till minnes att Frihammar en gång lyckades tippa rätt enkelrad på Solvalla.⁸⁶ Så småningom började Radio Nord's serier (av vilken en hette *Sportfrågan*) »få sina motsvarigheter på Melodiradion: turisttips m.m., Topp 20 blev Tio i topp, De Tio blev Svensktoppen, Barbros timme blev Karin spelar för husmödrarna, Solvallatipset motsvarades av Fotbollstipset etc., etc.«⁸⁷

Ett tidigt tillfälle att slå Sveriges Radio på fingrarna när det gällde sportbevakningen öppnade sig under 1961 då löparstjärnan Dan Waern avstängdes för brott mot amatörbestämmelserna. På Radio Nord föddes uppslaget att låta Dan Waern, som just då skall ha befunnit sig i »sitt livs toppform«, ta farväl av Stockholmspubliken med ett Radio Nord-lopp på Stadion.⁸⁸ Waern antog erbjudandet, varför Radio Nord kunde gå ut med löftet att Stockholmspubliken inom tre veckor skulle få ta farväl av sin favorit i ett särskilt inbjudningslopp, där han skulle sätta ett »Radio Nord-rekord« på engelska milen (eftersom han var avstängd från tävlande, skulle hans tid inte noteras officiellt, men däremot var han oförhindrad att sätta ett Radio Nord-rekord). Dock inträffade en händelse som satte stopp för Waernevenemanget: Förenta Nationernas svenske generalsekreterare Dag Hammarskjöld hade förolyckats i en flygkatastrof, och begravningen skulle äga rum just den dag, då Radio Nord bokat Stadion. Någon gala var därmed inte att tänka på.

För Radio Nord's del betydde Dan Waern-historien några ordentliga förstasidor, men det PR-mässiga resultatet hade förstås blivit mycket större, om Waern verkligen hade fått göra sitt lopp.

Men in på Stadion kom Radio Nord på annat sätt under 1961. Inför friidrottslandskampen mellan Sverige och Finland rapporterades mycket dålig biljettförsäljning. Kotschack såg här en möjlighet

att hjälpa till och lovade att »ge gratisreklam i radion – en verkligt intensiv kampanj – om Radio Nord i gengäld fick donera priser till de båda landskampsdagarnas bästa prestationer på svensk och finsk sida. Priserna – radioapparater – skulle utdelas av vår nyvalda Miss Radio Nord.«⁸⁹ Ärendet hamnade hos Nils Carlus, ordförande i Svenska Friidrottsförbundet, som tackade ja till anbudet. Med hjälp av Radio Nord's forcerade annonsering tog biljettförsäljningen fart, och när landskampen började var Stadion fullsatt. Kotschack berättar: »Sveriges Radio hade självaste Lennart Hyland på plats! Lennart, som inte kände till vårt avtal med Carlus, refererade f.ö. även omisstänksamt Miss Radio Nord's framträdande!«

Bland Radio Nord's mer uppmärksammade engångsprogram minns Kotschack »kanske i första hand« boxningsreferat.⁹⁰ Det hade börjat med matchen mellan Lennart Risberg och Willie Pastrano på Stadion i Stockholm sommaren 1961, strax efter starten av Melodiradion, och från vilken Radio Nord sände »fortlöpande rapporter« efter varje rond.⁹¹ Som sponsor för programmet fungerade AGB, som saluförde tändstift och annan bilutrustning och som fått inskrivet i sitt kontrakt med Radio Nord att firmanamnet skulle nämnas 26 gånger.

Kotschack berättar att intresset var på kokpunkten inför matchen och att

Sveriges Radio, i enlighet med sin styrelses direktiv, inte kunde göra någon återutsändning. Tanken på att ge svenska folket matchen rond för rond kunde inte släppa mig, men hur arrangera en direktlinje från Stadion ut till Bon Jour? Lösningen var oväntat enkel. Vid det laget hade vi ännu telefonförbindelsen öppen till fartyget, och en snabb sondering på Stockholm Radio visade, att man där ingenting hade emot att hålla en kanal öppen för Radio Nord under en timmes tid.⁹²

Radio Nord kunde därigenom installera Gert Landin som referent på Stadion (i Djurgårdens klubbrum i Stadions tornet), som slag för slag rapporterade matchen över telefon till Bon Jour, där tjänstgö-

rande nyhetsman, som var Lars Branje, omedelbart efter varje ronds slut berättade vad som hade tilldragit sig »och även efter förmåga fick söka rekapitulera stämningen på Stadion«. Att det hela fick lov att gå till det sättet, dvs. mer eller mindre i form av sammanfattande nyhetskommunikéer, berodde på att Radio Nord inte köpt rätten till återutsändning av matchen. Men för att inte åsamka matcharrangörerna något publikbortfall hemlighöll man i det längsta att Radio Nord skulle sända matchen. Först samma dag från klockan 12 gick man in i programmet med nyheten att Radio Nords lyssnare skulle få ett referat. Innan dess hade man också genom gratisreklam sökt främja biljettförsäljningen, vilket lyckades, eftersom Stadion blev med råge fullsatt.

Sveriges Radio ville emellertid också bevaka matchen.⁹³ Det var tänkt att Sydney Colson skulle göra ett referat för engelska kortvågen, dvs. utlandsprogrammet. En muntlig överenskommelse träffades mellan Sveriges Radios tekniker Ragnar Ölander och boxningspromotorn m.m. Edwin Ahlqvist, som ägde evenemangs rättigheterna. Sveriges Radios mobila grupp engagerades för ändamålet och teknikansvarige Bengt Sundström ringde till något som hette International Sports och bad om passerkort för tekniker, hänvisande till detta löfte, och fick veta att det skulle ordnas.

Icke desto mindre visade det sig att Sveriges Radios bud blev bryskt avvisad då han kom för att hämta ut passerkorten på International Sports. Med anledning av detta tog Erik Mattsson kontakt med Ahlqvist och statssekreterare Nils Hörjel på kommunikationsdepartementet. Ahlqvist uttryckte sin besvikelse över att Sveriges Radios planerade inspelning inte blev av och för undvikande av flera sådana störningar bestämde Mattsson och Ahlqvist att det i fortsättningen var de två som skulle träffa överenskommelser.

Radio Nord kom att tillhandahålla rapporter från ytterligare två boxningsmatcher. Förutom den redan nämnda titelmatchen mellan »Ingo« och Dick Richardson 1962 också den mellan »Ingo« och Joe Bygraves, där sändningen snarare bestod av en rekapitulation av matchen i efterhand. Detta tillgick så, att

Kjell Bergström gjorde ett referat av matchen och därefter gjorde en »direktsändning«. Ljudeffekterna, publikjubel etc. hade vi redan bandat och dessa fick nu bilda bakgrund till Kjells upphetsade referat. Sponsor för detta program, som sändes dagen efter matchen, var Kapp-Ahl. Han ville, liksom vi själva, ge lyssnarna hela stämningen runt matchen – något nyhetsvärde hade ju inte denna rekapitulation. Det grinades en smula surt på sina håll i pressen över detta sätt att göra referat, men lyssnarna tyckte om det, vilket ju var huvudsaken.

Konkurrensen från Radio Nord på idrottsområdet var alltså inte obetydlig. En antydning om hur hårt Sveriges Radio satte sig till värns mot uppstickaren visar det bemötande man gav Lasse Branjes försök att vid ett tillfälle få till stånd en fotbollsmatch mellan Radio Nord och Sveriges Radio. Kotschack: »Vi översände en utmaning, Sveriges Radios idrottssektion tackade ja, men matchen stoppades av Sveriges Radios direktions. Någon beblandning med 'pirater' var givetvis otänkbar ...«

Sportextra

Sveriges Radio hade emellertid också några kort att spela ut i den nya konkurrenssituationen. Ett sådant blev *Sportextra*.

I augusti 1961 ingicks, efter ett visst förhandlande, en överenskommelse mellan Sveriges Radio och Svenska Fotbollförbundet som stipulerade att fotbollsinslag tilläts förekomma »i 'Sportextra' som kommer att sändas i Melodiradion under söndagar mellan 14 och 17«, som det heter i ett direktionsprotokoll.⁹⁴ Som ett komplement till detta kom att från studion »lämnas resultat, tabeller och kommentarer tillsammans med resultat från andra idrottsgrenar«.

Därmed hade Sveriges Radio tillägnat sig rätten att under sju söndagar, från den 3 september till den 15 oktober 1961 direktsända referat från fyra seriematcher med högst fem minuter från varje match. (*Sportextra* förekommer som rubrik i Röster i Radio första

gången den 17 september 1961.) Innehållet blev direktreferat, resultat, kommentarer och grammofonmusik och Sveriges Radio fick förbinda sig att »icke lämna några förhandsuppgifter om från vilka matcher direktsändningar kommer att göras«. För ovanstående rätt betalade Sveriges Radio till Fotbollförbundet 18 000 kr (avtalet undertecknades av Erik Mattsson). (Detta kan jämföras med det avtal som i mars 1962 ingicks mellan Sveriges Radio och Fotbollförbundet om sändningar av fotbollsmatcher i radio och TV till en kostnad av 52 500 kr för radio och 290 000 kr för televisionen, vilket pekar på en hastig kostnadsstegring.⁹⁵)

Men det allra starkaste kortet i konkurrensen med Radio Nord var avtalet med staten som gav Sveriges Radio en monopolställning som per definition allmännyttigt radioföretag. Följaktligen stod

Sportredaktionen 1961: Lars-Gunnar Björklund (sittande) tillsammans med teknikern Bengt Björnekärr.

statsmakterna helt på Sveriges Radios sida i kampen, vilket ledde till att riksdagen den 29 mars 1962 instiftade en lag som förbjöd piratsändare, en lag som skulle träda i kraft den 1 augusti samma år. På Radio Nord betraktade man därmed slaget som förlorat och bestämde sig för att lägga ner verksamheten innan lagen skulle träda i kraft. Stationen gjorde sin sista sändning den 30 juni 1962. Därefter kunde Sveriges Radio åter skina ensam och starkt på den svenska eterhimlen.

Nils-Olof Franzén drar i sin bok *Radiominnen* (1991) slutsatsen att utan Jack Kotschacks privata initiativ hade det aldrig blivit någon Melodiradio och därmed heller inget P3, eftersom departementet och regeringen var så fixerade vid den våldsamt kostsamma televisionen »att de aldrig skulle ha gett oss de två miljoner om året som Melodiradion nu skulle få kosta«. ⁹⁶ En given följdfråga till Franzéns slutsats måste bli: utan Melodiradion, utan P3, heller inget *Sportextra* ...? Beträktat i efterhand ter det sig dock ganska självklart att sporten på ett kongenialt sätt passade in i denna lättsamt underhållande programkontext. Liksom i andra programpunkter i P3 firades och hyllades i sportradion personer och händelser (inom sportens värld), och de glatt trivsamma melodier som skulle komma att omge de olika inslagen i *Sportextra* överensstämde med såväl Melodiradions programprofil som sportens entusiasmerande puls, rytm och energi. Eller, som Franzén själv skriver om det han kallar »den kanske största förändringen i radioprogrammets historia«, dvs. tillkomsten av Sveriges Melodiradio 1961, att det ganska snart stod klart att man kunde placera andra röster och andra program än discjockeys i den nya kanalen:

Att det borde vara *korta* inslag tedde sig naturligt. De viktigaste inslagen blev nyheter, sport, barnprogram och regionala sändningar. Sportradion måste med nödvändighet ganska ofta ha långa sändningar för att täcka exempelvis fotboll, ishockey och tennis, och man spelar som bekant musik mellan målen och gamen. ⁹⁷

Med vid den allra första *Sportextra*-sändningen 1961, i egenskap av studioreporter, var Frithiof Haglund. Eftersom man inte hade råd med mer än Hylands rapporter från en pågående simtävling i Finland, och eftersom Lars-Gunnar Björklund var på någon viktig fotbollsmatch, kom Haglund att sitta »i en studio på Kungsgatan 8 tillsammans med en tekniker, som dessvärre visade sig vara kolossalt idrottsointresserad ...«. ⁹⁸ Det hela ordnade upp sig genom att man plockade in Lars-Gunnar Björklunds bror Lennart, »Gurkan« kallad, som expert och mottagare av telefonmeddelanden. Av detta kommer det sig att alla som därefter har kommit in som nybörjare på radiosporten och tilldelats marktjänst i form av telegraminsamling m.m. har givits smeknamnet »gurka«. Än i dag börjar man alltså vanligtvis sin (eventuella) karriär på Radiosporten i egenskap av »gurka«.

Haglund hann vara med om att göra många *Sportextra* innan han hoppade av radiosporten 1962:

Det blev ju en väldigt populär form, omedelbart, och jag var väldigt ofta studioreporter. Det passade mig ju alldeles perfekt. [...] Det hör väl till att säga, att man kunde inte drömma om att det skulle bli populärt. Men det är klart, att det gjorde man ju, för att det var gjutet.

En intressant, mediekontextuell aspekt på *Sportextra* har presenterats av förre tidningsmannen och (på frilansbasis) Sveriges Radiomedarbetaren Carl-Adam Nycop. Under hela 1940-talet och en bit in på 1950-talet drev, berättar Nycop, kvällstidningarna i Stockholm, Göteborg och Malmö upp snabbheten i sin rapportering »i vilken ingick speciella Sport-extra-upplagor som utgavs efter söndagarnas allsvenska matcher«. ⁹⁹ Referaten ringdes in bit för bit från pressläktarna och i samma ögonblick som slutsignalerna ljud lämnades matchresultaten direkt till sätterierna: »Ibland möttes publiken på väg hem från Stadion av tidningsbilar som slängde av färska buntar med sportextra.«

År 1949 började så Expressen och Aftonbladet distribuera sina

sportupplagor med flyg: »Den 3 april 1949 var premiärdatum för svensk flygdistribution i större skala. Det var Aftonbladet som den söndagen prövade att flyga ut sin sport-extraupplaga över Mellan-sverige.«¹⁰⁰ Expressen följde strax efter. Det visade sig att det ute i landet fanns ett stort intresse för denna service, varför flygdistributionen snabbt kom att växa i omfång. Allt eftersom började man flyga även på vardagarna i små chartrade plan som landade på primitiva fält. För att förbättra ekonomin i denna transportoperation satte man in stolar i planen och tog passagerare med på returen till Stockholm/Bromma. På det sättet började ett svenskt inrikesflyg växa fram och en bit in på 1950-talet gick tidningarna ihop med SAS för att gemensamt bilda inrikesflygföretaget Linjeflyg.

Denna Sport-extra-epok fungerade, menar Nycop,

ända tills Sveriges Radio organiserade fortlöpande direktsändningar från de allsvenska arenorna. Då satt folk vid sina högtalare och lyssnade till livliga referat av Lennart Hyland och andra »talande kulsprutor« som inom Sveriges Radio fullföljde de pionjärinsatser som Sven Jerring i många år stått för.¹⁰¹

Radions snabbhet och rörlighet tog sålunda över det mesta av sportbevakningen på söndagarna med följd att tidningarna fick inrikta sig på att mera presentera analyser och bakgrunder, intervjuer och nyheter än detaljerade matchreferat från sportområdet. Sportjournalistiken utvecklades, konkluderar Nycop, och en markant skillnad kunde snart märkas mellan pressens och etermediernas sätt att möta sin publik – en skillnad som blev ännu mera påtaglig i och med televisionens inträde på sportområdet.

Sommaren 1962 författades inom Sveriges Radio en promemoria med rubriken »Några allmänna synpunkter på radion i TV-åldern«.¹⁰² Här fastslogs att redan sommaren 1958, då VM-fotbollen i Sverige blev det definitiva genombrottet för televisionen som förmedlare av sportevenemang, visade radion på den programform som »säkerligen« skulle komma att dominera sportsändningarna i radio i framtiden: de snabba, fortlöpande rapporterna från tävlingar

som pågick på olika håll ute i landet och utomlands, liksom korta efterhandsreferat och sammanfattningar av dagens sporthändelser.

Programpunkten *Sportextra* i Melodiradion på söndagarna sågs som ett uttryck för denna strävan att tillvarata radions alldeles speciella möjligheter. Däremot menade man att det vore förhastat att tro att radion i framtiden inte skulle komma att sända referat av exempelvis hela fotbollsmatcher därför att sådana referat var så definitivt överlägsna i TV. Det var nämligen föga sannolikt, framhöll man, att alla eller ens flertalet begärliga idrottsmatcher blev tillgängliga för TV-utsändning. Därtill kom naturligtvis den viktiga allmänna synpunkten att man med en allsidigt utbyggd bevakning av sporten i radio knappast kunde underlåta att ganska fylligt och utförligt referera de verkligt stora evenemangen.

Vägen mot en självständig redaktion

Under verksamhetsåret 1963/64 startade Sportredaktionen med daglig idrottsbevakning under rubriken *Sport i dag*.¹⁰³ Utöver dessa »vanliga« sammanfattande program gjordes 34 *Sportextra* som under 2–3 timmar speglade pågående sportevenemang inte bara i Sverige utan världen runt. Vidare sändes 15 program i frågesporttävlingen *Sexstad* och 20 *Sportkikare* i Melodiradion. Bland de speciella evenemang som bevakades kan nämnas vinter-OS i Innsbruck, skridsko-VM i Helsingfors, SM på skidor i Rättvik samt landskamper mellan Sverige och Sovjet i såväl fotboll som ishockey. I en stor omröstningstävling anordnad vid årsskiftet av Ekoredaktionen valdes skridskoåkaren Jonny Nilsson till »Årets man«. Nu träffades också ett avtal mellan Centralredaktionen på SR och nyhetsbyrån AP gällande sportnyheter.

Sommaren 1964 genomförde Sportredaktionen vad som torde ha varit Sveriges Radios ditintills längsta sammanhängande reportage, när man i 16 timmar med jämna mellanrum sände från Tiomilakaveln i orientering. Sändningen började på lördagseftermiddagen kl. 17.50 i P1 och slutade i Melodiradion på söndagsförmiddagen

kl. 10. Åke Strömmer berättar att man var »ett helt gäng« som i regn och dimma fick »pröva på s.k. aktiv journalistik«. ¹⁰⁴ Det var Lars-Gunnar Björklund (ansvarig), Erik Elmsäter, från TV lånade Sven »Plex« Petersson, frilansaren Torgny »Swiss« Östgren samt Strömmer själv och teknikerna Sven Andersson, Ulf Carlsson, Urban Carlsson och Gösta Johansson:

Den aktiva journalistiken bestod i att varje reporter mellan rapporterna ägnade sig åt 35 mil motocross på skogsvägar och knappt det. Med Nagror över axlarna och med MC-ordonnan-ser som chaufförer kämpade vi för [Olof] Rydbeck och fosterland. Och det märkliga var att allting klaffade. Inte minst tack vare att våra tekniker, som opererade från tre olika platser i Sörmlands vildmark, lyckades komma på plats i bilträngseln i lagom tid för respektive sändningar.

De »Nagror« det talas om är de små och lätta bandspelare som kom ut på marknaden mot slutet av 1950-talet och som på många sätt kom att förändra inte bara radioreportaget utan även bl.a. film- och TV-dokumentären, som med detta inspelningsverktyg på ett allt smidigare och alltmer realistiskt sätt kunde frilägga olika sidor av samhällslivet.

Detta 16-timmarsprogram gjordes mest som ett experiment. Man ville veta hur pass mycket den tekniska apparaten och de inblandade själva tålde. Strapatserna blev många och det var, menar Strömmer i sedvanligt kåserande stil,

dukade bord som väl egentligen inte fyllde alla de krav som känsliga musiktekniker kan ställa på ljudkvalitet. En gång kopplade vi in en sändarbil till en stackars oskyldig lantbrukares telefon, en annan gång hade vi dragit ledningar rakt ut i vildaste skogen och kopplat en annan sändarbil till den, en tredje gång hade vi dragit ett telefonabonnemang till en stubbe i en skogsglänta, så att det bara var för Plex Petersson att till publikens förvåning rusa in i skogen och slå numret till RRC

[Riksradiocentralen]. Så KAN man alltså göra radio än i dag. Ett litet helsicke var det, och inte gör vi om det! Förrän nästa år, vill säga. Vi känner redan barrdoften, hela gänget.

Strömmer hade inlett sin bana som tidningsjournalist – Kramfors-redaktör för Västernorrlands Allehanda och sommarvikariat på Svenska Dagbladet i Stockholm – och först kommit in på radion i samband med starten i Luleå 1959 av regionalsatsningen *Norrbottens-kvarten*.¹⁰⁵ Vid Norrbottens regionalradio stannade han till 1962 och där skötte han i första hand om sportinslagen.

Efter en kort tid vid radion i Malmö kom Strömmer 1963 till radiosporten som ersättare för Frithiof Haglund. På redaktionen fanns då också Hyland, Björklund och Erik Elmsäter, f.d yrkesmilitär och toppidrottsman – den förste i världen som sprang under nio minuter på 3 000 meter hinder, vilket skedde i augusti 1944 på Stockholms Stadion.¹⁰⁶ Det var också Elmsäter som vid 33 års ålder hade hedersuppdraget att bära den svenska fanan vid invigningen av vinter-OS 1952 på Bislet i Oslo. Genom sitt idrottande fick Elmsäter god kontakt med sportreportern Hyland, vilket ledde till in hopp i radion och i förlängningen därav till en anställning som radiosportens första redaktionssekreterare (biträdande chef) 1962. Elmsäter kom att arbeta i sex år för radiosporten och var bl.a. med och gjorde *Sportextra*, varefter han blev administrativ chef för TV1.

Sommaren 1964 hölls också de olympiska spelen i Tokyo, där det ordnades på bästa sätt för radiosändningarna (och även för TV) i den nykonstruerade olympiska idrottshallen som bl.a. hade den fördelen att den förbättrade den akustiska effekten.¹⁰⁷ Vinter-OS samma år hölls i Innsbruck i Österrike. I genomgången av Sveriges Radios nyhetsverksamheter framhöll *När Var Hur* »sportredaktionernas sändningar från de olympiska spelen i Österrike med direkt-rapporter på uppemot sex timmar per dag, där man täckte praktiskt taget allt som gick att sända i radio eller TV«. ¹⁰⁸

Den tekniska utvecklingen gick nu stadigt framåt. Lagom till VM i ishockey i Tammerfors våren 1965 blev Anläggningsavdelningen på Sveriges Radio (till en kostnad av 400 000 kronor) klar med utrust-

ning för 20 kommentatorer. Utrustningen skulle användas vid ut-sändningarna från Tammerfors och fraktades dit med möbelbuss.¹⁰⁹ Halva utrustningen hade finländarna köpt och den andra halvan lånade de.

Det som framför allt kom att skilja dessa kommentatorenheter från t.ex. dem som användes vid vinter-OS i Innsbruck året innan och som EBU (European Broadcasting Union) hade standardiserat var att de var personalbesparande. Där det tidigare behövdes 21 tekniker för att sköta 20 enheter behövdes nu endast 5 tekniker vid själva starten för att ställa in den automatiska mixerenheten. Sedan räckte det med 2 personer för att hålla alla 20 enheterna i gång. Varje kommentator kunde sköta sig själv – han kunde både prata med hemlandet och ta telefonrapporter. När han sände fungerade apparaturen så, att det blev en automatisk kompression av effektljuden – man behövde alltså inte hålla på att mixa in effekterna för hand.

Varje kommentator var också utrustad med ett s.k. head set – dvs. en hörtelefon och mikrofon – som användes för både sändnings- och telefonbruk. Till detta hade kommentatorn också möjlighet att få muntliga informationer från hemlandet, som kommentatorn med de nya enheterna alltså kunde konferera direkt med. I de EBU-standardiserade enheterna, däremot, slutade direktlinjen hos den tekniker som betjänade kommentatorn. Vidare gavs det nu möjlig-het att betjäna två personer i kommentatorbåset samtidigt. Båda kunde då ha sina mikrofoner »inne« och öppet konferera med var-andra eller tala en i taget.

Utseendemässigt var de nya enheterna likadana som de EBU-standardiserade. Skillnaden låg som sagt i de automatiska mixrarna, en för varje kommentatorenhet, samt i den s.k. centralenheten som kunde betjäna tio kommentatorgrupper. I utlandet visade man strax »ett smickrande intresse för de nya SR-enheterna«. England bad att få låna dem till VM i fotboll 1966 och andra länder hörde sig för om de kunde »ta efter«.

År 1965 flyttade Lars-Gunnar Björklund till Sveriges Radios regio-nalkontor i Göteborg. Ersättare för honom blev Bo Hansson, med studentexamen och universitetsstudier och långa perioder bakom

sig på *Idrottsbladet* (1947–1962) och Strömbergs Förlag (1962–1965), där han arbetade med sportpublikationerna.¹¹⁰ Hansson gick sedan över till TV-sporten i samband med tillkomsten av en andra TV-kanal 1969.

I Göteborg byggde Björklund snabbt upp en sportredaktion, för både radio och TV. Efter samma modell som Hyland tillämpat för att spåra talanger inför fotbolls-VM 1958 började han söka efter medarbetare i Göteborg och Västsverige. Om Björklunds initiativ skriver Lars-Åke Engblom att det kom att utvecklas till ett av de lyckosammaste rekryteringsprojekten i Sveriges Radios historia:

Ett viktigt inslag i »Björklundmodellen« var vidareutbildningen inom redaktionen. De som engagerades hölls flitigt sysselsatta både i radio och tv, både på lokal- och riksplanet och fick fortlöpande kritik för sina insatser. De fick inte minst vana vid direktsändningar i båda medierna. »Björklunds radio- och tv-skola« i Göteborg var ett inofficiellt och framgångsrikt mentorsystem. Bland dem som »examinerades« återfinns flera av de senaste decenniernas mest framträdande radio- och tv-profiler inom sport- och underhållningsområdet.¹¹¹

Bland dem som Björklund kom att rekrytera (från Göteborgs-distriktet med omnejd) och som under längre eller kortare tid skulle komma att arbeta med sport i radio var Bo Gentzel, Leif Larsson (som kom att efterträda Björklund som sportchef i Göteborg), Thomas Simson, Agne Jälevik, Christer Ulfbåge, Staffan Lindeborg, Arne Hegerfors, Fredrik Belfrage, Ingvar Oldsberg, och Leif »Loket« Olsson.¹¹² De fyra sistnämnda kan definitivt sägas tillhöra gruppen »de senaste decenniernas mest framträdande radio- och tv-profiler inom sport- och underhållningsområdet«, som Engblom talar om.

Verksamheterna centralt kom i slutet av 1960-talet också att präglas av den omorganisation som skulle träda i kraft den 1 juli 1968 och som innebar en programpolitisk satsning på nyhetsredaktionen. Man började inom radion sträva efter att göra programmen mer aktuella och nyhetsbetonade och samtidigt täcka allt fler områden

inom aktualiteternas ram. Uttrycket »den snabba radion« myntades och syftade bl.a. på omläggningen av P3 (Melodiradion) 1966, som efter det kom att servera en bredare nyhetsservice som därtill var snabb.

Att den populärt hållna P3-kanalen och hela trekanalssystemet med skilda programprofiler stod färdigutbyggda den 12 december 1966 kom också att påverka dåvarande Sportredaktionen.¹¹³ Det kom till uttryck i en skrivelse från Hyland i november 1967 till direktionen, där han med anledning av »den ständigt ökade programvolymen inom Sportredaktionen, vars tjänster i allt större utsträckning dessutom anlitas av ungdoms-, fråge- och aktualitetsprogram av olika slag«, anhöll om att få kontraktsanställa en ny medarbetare.¹¹⁴ Med tanke på skrivelsens avslutande rad förefaller det som om Hyland hade förankrat sin förfrågan hos Nils-Olof Franzén: »För närmare motivering hänvisas till Programdirektören.« Skrivelsen gav snabbt resultat i och med att Hyland redan månaden därpå kunde meddela Mats Strandberg – den i skrivande stund (1998) längst anställde medarbetaren på Radiosporten – att denne erhållit anställning vid radions sportredaktion.¹¹⁵

Att det blev Strandberg hade sin upprinnelse i att han, liksom så många andra yngre män, hade lyssnat på och influerats av Lennart Hyland.¹¹⁶ Strandberg ville därför själv börja på sportradion. Men eftersom han inte vågade gå på Hyland »direkt« så sände han, i 17-årsåldern, till den beprövade åldermannen Sven Jerring ett brev med ett bandprov på ett egenhändigt utfört fotbollsreportage. Detta ledde först till ett engagemang 1963 i Hasse Linders ungdomsprogram *Zick-Zack*, där Strandberg bl.a. fick göra intervjuer med sportstjärnor. I augusti 1964 kom han över till Sportradion på frilansbasis, vilket kombinerades med universitetsstudier i bl.a. statskunskap. Detta ledde till att han 1967 av Hyland erbjöds en fast tjänst på Sportredaktionen.

På vårvintern 1968 arrangerades vinter-OS i Grenoble i Frankrike, varifrån TV sände 80 timmar (därav hälften i färg) och radion 60 timmar.¹¹⁷ Ansvarig för radiosporttruppen var (förstås) Lennart Hyland, som här gjorde sitt sjätte vinter-OS sedan S:t Moritz 1948,

och med sig hade han reportrarna Lars-Gunnar Björklund, Åke Strömmer, Bo Hansson och Allan Synnemark (skidåkning och skidskytte), samt teknikerna Bengt Sundström (chef), Sune Månsson och Tommy Grünbaum.

År 1968 var det också olympiska sommarspel i Mexiko, varifrån radion sände 100 timmar med 11 personer på plats; en evenemangsrapportering som startade efter »en hygglig allsidig information om OS-landet Mexiko – bl.a. i reportage av Günther Stiehl«. ¹¹⁸ Genom tidsförskjutningen blev det möjligt att via nattradion ge aktuellare nyheter än vad TV kunde, och trots avsaknaden av svenska framgångar täckte man fint, menade en krönikör som också tyckte att söndagarnas kvällssändningar under rubriken *Sportnytt* hade utvecklats till »en välfylld, ofta nästan krönikebetonad bevakning med reportrar som Lars-Gunnar Björklund, Åke Strömmer och unge Mats Strandberg«. ¹¹⁹ Hur kvalificerad radions sportbevakning var visade sig under VM i ishockey i Stockholm vårvintern 1969 där TV på grund av sändningsrestriktioner hade det betydligt svårare än radion att ge en helhetsbild av tävlingen. (Att detta ishockey-VM arrangerades i Stockholm i stället för som tänkt i Tjeckoslovakien berodde på den ryska inmarschen. ¹²⁰)

Verksamhetsåret 1968/69 kom annars att präglas av att idrott började presenteras i dagliga sändningar även under rubriken *Sport-extra*, förutom *Sport i dag*. En viss vidareutveckling av Sportradions speciella profil skedde genom korta, snabba rapporter – gärna direktåtergivna – från världsarenorna och den nationella toppsporten. Den lätta snabba tekniken möjliggjorde också för radiosporten att på ett djupare sätt behandla speciella händelser. Tekniken kom här kanske främst till sin rätt i »innerplansintervjuer med friidrottssegrare«. ¹²¹ Vidare hade distrikten genom »gott samarbete« med *Sport i dag* kunnat »förstahandspresentera många sportnyheter« och därmed uppfylla fordringarna på ett aktuellt dagsmagasin som skulle spegla internationell och »allsvensk« sport. Även intentionerna att rapportera från mer udda sporter hade till viss del kunnat fullföljas då bl.a. rugby, dragkamp och casting förekom i programmen. I övrigt rapporterade man bl.a. från VM i bordtennis i München och

VM-kvalmatcher i fotboll mot Norge och Frankrike. Inom ramen för söndagarnas *Sportextra*-sändningar specialbevakades som vanligt bandy och fotboll.

En med den ökade nyhetsatsningen nära sammanbunden tendens som under 1960-talets sista år började bli skönjbar för radiosporten var annars konkurrensen från just TV-mediet, inte minst i form av personomflyttningar. Till följd av förberedelserna inför starten 1969 av en andra TV-kanal kom en hel del av radions personal att engageras av televisionen. En av dem var radiosportens hittillsvarande chef Lennart Hyland, som blev kanalråd på TV1.

Sammanfattning

Efter drygt trettio års radioverksamheter inrättas 1956 en särskilt avdelad sportredaktion. Detta var en följd av tillkomsten av både en andra radiokanal och TV-mediet, vilket innebar att radion kom att satsa resurser på att bygga ut och programmässigt utveckla sin nyhetsverksamhet. Sportredaktionen kommer till som en del av den nyskapade nyhetsredaktionen under ledning av Per Persson. Chef för radiosporten blir Lennart Hyland. Under 1957 anställs den förste särskilt avdelade sportreporter, Sven »Plex« Petersson. I samband med detta utvecklas också nya programverksamheter för sportnyheter.

Ännu är inte tekniken fullt utvecklad. Det märks i samband med sommar-OS 1956 i Melbourne i Australien, varifrån det är svårt att sända på grund av det långa avståndet. Från vinter-OS i Cortina gick det bättre.

Sveriges Radios ditintills största evenemangssändning kom att utgöras av fotbolls-VM 1958, som arrangerades i Stockholm och på andra platser runt om i landet. I samband med detta togs nya medarbetare in på radiosporten. En av dessa var Lars-Gunnar Björklund, som 1965 flyttade till Sveriges Radios distriktskontor i Göteborg och där började bygga upp en sportredaktion vars medarbetare skulle komma att få stor betydelse för radiosportens och även den lätta TV-underhållningens utveckling.

Mycket uppmärksammat och omdiskuterat blev Ingemar Johanssons boxningsmatch om tungviktstiteln 1959. Sveriges Radio sände bara i efterhand, varför många kom att lyssna på utsändningen från Radio Luxemburg med svensk kommentator.

En milstolpe för radiosportens del under perioden 1955–1967 markerades av de långa söndagseftermiddagssändningar som startade 1961 under rubriken *Sportextra*. Det var en programpunkt som möjliggjordes bl.a. genom tillkomsten av Melodiradion och av en idrottsredaktion och den nyrekrytering och utbildning av specialkompetenser som det medgav, samt fotbolls-VM 1958 som innebar att flera stora fotbollsarenor i Sverige tekniskt kom att sammanlänkas med varandra.

I slutet av 1960-talet avgick Lennart Hyland som chef för radiosporten för att gå till en tjänst på TV. En epok var därmed avslutad.

1969–1995: Radiosporten möter konkurrens

Under 1960-talet kom samhällsklimatet att i allt högre grad präglas av radikala stämningar och av utbyggnaden av det s.k. miljonprogrammet (en miljon nya bostäder c:a 1965–1975) som resulterade i betongförorterna. Med oljekrisen 1974 kom efterkrigstidens första krisfas varvid »Den gröna vågen« vände det kulturella ifrågasättandet av det etablerade direkt mot välfärdssamhället och den makthavande socialdemokratin.¹ På 1980-talet kom den nyliberala högerreaktionen mot 1970-talets vänsterhegemoni, den s.k. yuppieeran, som tillsammans med bl.a. marknadsmässiga avregleringar och det tidiga 1990-talets anpassning av valuta- och penningpolitiken till EU:s monetära union ledde till dramatiskt höjd arbetslöshet mot mitten av 1990-talet, något som frammanade jämförelser med 1930-talssamhällets klasskillnader och arbetsmarknadsklimat. En ny tidsanda växte därmed fram, präglad av inte minst besvikelse, resignation och bristande framtidstro.

I Sveriges Radios historia var, menar Torsten Thurén, den första hälften av 1970-talet en betydligt mörkare och hårdare period än 1960-talet.² Dels karakteriserades perioden (1970–1977) av svåra konflikter om programmets innehåll, deras påstådda »vänstervridning«; dels utmärktes den av besparingar och inskränkningar, betingade bl.a. av utbyggnaden av en andra TV-kanal 1969.

Under perioden 1977–1995 skedde en radikal förändring av medielandskapet:

Förändringarna har varit så genomgripande att man kan tala om ett helt nytt system. På några år degraderades den svenska

public service-radion och -televisionen från att vara en dominerande samhällsinstitution till att bli en, visserligen väsentlig, del i ett större, i hög grad kommersiellt, sammanhang.³

Under 1970-talet fick radion alltså ökad konkurrens från ytterligare en TV-kanal, en konkurrens som ökade väsentligt under 1980-talet då SR-koncernens allmännyttiga radio- och TV-verksamheter började bli utsatta för konkurrens utifrån i form av kommersiella radio- och TV-kanaler – en konkurrens som kom att tillspetsas avsevärt under 1990-talet.

Vilka strategier kom man att uppbåda på radiosporten för att bemöta denna konkurrens? Blev de tillvägagångssätt man använde sig av framgångsrika eller kom man att hamna på undantag i de mellan 1970- och 1990-talen skiftande medielandskapen? En fråga som kan ställas till perioden är hur länge det skulle det dröja innan den första kvinnan anställdes på radiosporten.

Hyland går – Wester kommer

Den 1 juli 1967 hade ett nytt avtal med svenska staten angående rundradions programverksamhet trätt i kraft, ett avtal som skulle gälla t.o.m. den 30 juni 1977.⁴ En nyhet i avtalet var att Sveriges Radio skulle ha huvudansvaret för rundradioverksamhetens planering, i nära samarbete med vederbörande myndigheter. Det var en omorganisation som även innebar att radiosporten – eller Sportradion som redaktionens namn var då – inte längre kom att ingå som en enhet inom Nyhetsredaktionen.⁵ Självständigheten förefaller dock inte ha varit omedelbar utan utvecklades gradvis. Först 1969 kom radiosporten att bilda en helt självständig redaktion.⁶ Till och med verksamhetsåret 1968/69 angavs fortfarande Per Persson som ansvarig för »Nyheter, samhälle och sport«. Lennart Hyland kvarstod som chef för Sportredaktionen fram till den 17 januari 1969 då han i samband med införandet av en andra TV-kanal blev programråd på TV1 och för c:a ett halvår lämnade över chefsposten på ra-

diosporten till televisionens Åke Iwarsson, som i sin tur lämnade över till Per Olof Wester, vilken tillträdde som chef för Sportradion den 1 september 1969.

POLITISERING

Strax innan Wester började sin nya tjänst kom den ökade politiseringen att också påverka radiosportens verksamheter.

I militärjuntans Aten skulle EM i friidrott arrangeras i september 1969, varvid EBU – Europeiska Radiounionen – som brukligt var vid dylika evenemang ombesörjde alla sändningsförberedelser. Från styrelsehåll kom man emellertid att ifrågasätta om Sveriges Radio verkligen skulle sända från idrottstävlingar arrangerade av en diktaturregim (beslutet om sändningar hade fattats innan juntan kom till makten).⁷ Bakgrunden till detta ifrågasättande var att det världen över fanns opinionsstarka grupper, som kämpade för en bojkott av tävlingarna. I Sverige hade Expressen beslutat att inte skicka reportrar till Aten och tidningen startade också en kampanj för att medierna i övrigt skulle följa efter.

För Sveriges Radios del medförde detta en frontalkrock mellan styrelsen och direktionen som resulterade i att styrelsen, efter en hetsig debatt och mot radiochefen Rydbeck och hans direktion vilja, fattade beslutet att tävlingarna inte skulle direktsändas. Bara rapporter i de ordinarie nyhetssändningarna skulle få förekomma. Därmed hade Sveriges Radios styrelse gjort ett sällsynt ingrepp i ett enskilt programärende. Ljudradions dåvarande programdirektör Nils-Olof Franzén skall ha ansett att beslutet var ett direkt censuringripande i informationsverksamheten. Av Swidlers intervjustudie att döma var man inte heller på radiosportredaktionen glad över bojkotten, som man bl.a. fann opportun.⁸ Rydbeck själv tyckte att styrelsen handlade inkonsekvent genom att förorda bojkotter mot icke etablerade diktaturer som den i Grekland men inte tillgripa sådana mot fasta, stabila och sedan länge etablerade diktaturer.

Per Olof Wester kom till Sveriges Radio efter att under fyra år ha verkat som generalsekreterare i Svenska Ishockeyförbundet, där han bl.a. hade varit med och organiserat ishockey-VM i Stockholm 1969, varifrån både radio och TV sände, med mycket stor genomslagskraft.⁹ I samband med tillsättningen, som uppmärksammades på bred front i dagspressen, fick Wester uttryckligen dementera alla spekulationer om att han skulle bli »en ny Hyland«.¹⁰ Wester såg sig själv som huvudsakligen administratör, inte sportreporter. Ett av kraven för att Wester skulle ta jobbet var just att slippa referera, eftersom han saknade journalistisk erfarenhet. (Dock hände det att Wester gjorde vissa inhopp som kommentator, framför allt när det handlade om ishockey.)

När Wester kom till radiosporten befann sig redaktionen i något av en krissituation på grund av att »de andra hörnpelarna«, Åke Strömmer och Bo Hansson, aviserat sin avgång som en följd av den uppsplitande diskussionen kring vem som skulle efterträda Hyland som chef för radiosporten – skulle man välja någon utifrån eller någon som redan verkade inom redaktionen och som kunde »fältet« och arbetsrutinerna?¹¹ Det blev alltså någon utifrån. Det spekulerades därför i att Wester skulle bygga upp »en ny avdelning«. Så drastiskt blev det nu inte. Strömmer och Mats Strandberg stannade kvar, Strömmer som biträdande redaktionschef, medan Hansson gick till TV-sporten. Men det var Westers uttalade målsättning att ge radiosporten en ny profil, karakteriserad av hela avdelningen och inte som tidigare av huvudsakligen en person, dvs. Hyland.

Som övriga målsättningar framhöll Wester före sitt tillträde att för det första inrätta en »aktuell sport-kommentar på söndagkvällarna efter matcherna«.¹² Ett program där de utsända medarbetarna skulle kunna komma med »synpunkter, kommentarer och intervjuer. Kort sagt: knycker en del av det som tidningarna skriver om dagen efter.«

Wester aviserade för det andra att han hoppades kunna aktivera radions utrikeskorrespondenter till att »göra fler sportgrejer«. Önskemålet var att en gång i veckan ha en fyllig utlandskommentar, där

man speglade idrottshändelser runt om i världen, exempelvis i form av rapporter om vad våra fotbollsproffs hade för sig. En av de utrikeskorrespondenter som radiosporten kom att anlita var den i Moskva stationerade Malcolm Dixelius.¹³

För det tredje önskade Wester att »massidrotten« skulle få större utrymme i etern genom att man varje vecka samlade ihop »vad som hänt utanför stjärnidrotten. Leta fram kul poänger i korpen och olika hurtbulleritävlingar.« Wester tryckte också på att han för att kunna hävda radiosporten i konkurrensen med TV behövde mer folk: »Jag har ju fått löfte om en reporter till, men det räcker knappast.«

Hösten 1969 kunde Aftonbladet meddela att »sen P O Wester för tre månader sedan drog in på radiosporten har det börjat blåsa andra vindar. Hans första nya grepp: att införa rapporter direkt efter matchernas slut. Det gjorde han mot ishockeyfolkets vilja.«¹⁴ Wester försvarade sig emellertid med att det var nödvändigt att tänka nyhetsmässigt.

Nu började mycket nytt hända kring radiosporten. Bland annat kunde *Sportextra* med början under verksamhetsåret 1969/70 tillhandahålla kommentatorservice från ishockeyallsvenskans slutspel, »med rapporter direkt efter matchernas slut«.¹⁵ Men det kostade också, drygt en kvarts miljon kronor fick Sveriges Radio betala, vilket ändå bara var drygt hälften mot vad man betalade fotbollen för glimtar från de allsvenska matcherna. Men i betalningen för ishockeyrättigheterna ingick då också rätten att sända från de viktigaste landskamperna, bl.a. Tre Kronors hemmamatcher mot Tjeckoslovakien och Sovjet. Vidare koncentrerades det dagliga utbudet av sportnyheter till P3, samtidigt som redaktionsstaben förstärktes.

De dominerande evenemangen vårsäsongen 1970 var ishockey-VM, som oväntat förlades till Stockholm, samt fotbolls-VM i Mexiko.

Vad VM-ishockeyn anbelangade betraktades det som självklart att radion, till skillnad från televisionen med dess begränsningar, skulle sända så många matcher som möjligt.¹⁶ Den roll radion kunde spela i sammanhang som dessa framgick av det faktum att man

för två av dessa matcher kunde notera lyssnarsiffror av helt unik karaktär. Båda matcherna Sverige–Östtyskland och Sverige–Finland avlyssnades av 49 procent av radiopubliken, en siffra som var särskilt märklig vad beträffar Finlandsmatchen, eftersom denna även sändes i TV på s.k. bästa sändningstid, dvs. 19.30–21.00. Förmodligen var det alltså många som tittade på TV-bilderna samtidigt som de lyssnade på radions kommentator (i vår familj hade vi för vana att göra det).

Men man var tvungen att finna nya ishockeykommentatorer efter Lars-Gunnar Björklund, som i den rollen hade gjort stor succé senast under 1969 och därför plockades över till TV, där han fr.o.m. 1971 med gamle ishockeystjärnan Roland »Rolle« Stoltz som bisittare gjorde en pyramidal succé – paret var i början av 1970-talet *mycket* omtalade och hyllade, av presskriverierna att döma de populäraste TV-underhållarna alla kategorier (under första året som ishockeykommentator i TV 1970 rapporterade Björklund tillsammans med Leif Forsberg).¹⁷ Framgångarna som ishockeykommentator i TV kröntes då Björklund 1972 fick Stora journalistpriset för rapporteringen från VM i Schweiz 1971, en medalj han gärna ville dela med sin lika populära bisittare »Rolle« Stoltz.¹⁸ Nya ishockeykommentatorer i radio i bl.a. VM-sammanhang blev Tommy Engstrand, som kommit till radiosporten 1969, samt Åke Strömmer, vilka även de gjorde lycka i lyssnarleden.

Fotbolls-VM i Mexiko 1970

Vid fotbolls-VM i Mexiko kunde radion utnyttja sina möjligheter att vara närvarande samtidigt på flera arenor. Lyssnarna fick därigenom inte bara fylliga reportage kring vad som från svensk håll betraktades som de olika speldagarnas huvudmatcher, utan även kontinuerliga rapporter från andra, samtidigt pågående matcher.

Som ny chef för radions sportredaktion föll det på Westers lott att tjänstgöra som ledaransvarig för radiosportens stora satsning på Mexiko-VM, med första avspark den 31 maj 1970. Den tekniska pla-

neringen för detta VM hade påbörjats redan i oktober 1969, alltså c:a åtta månader i förväg. Inte minst måste personal tas ut i tid, med tanke på den långa bortavaron i Mexiko, omkring fyra veckor. En stor hjälp i detta planeringsarbete var erfarenheterna från Mexiko-OS 1968.

I fotbolls-VM kom matcherna att med små undantag spelas vid samma tidpunkt på alla fyra gruppsspelsplatserna varför det hela kom att likna en allsvensk serieomgång. Det var ett matchprogram som förenklade diskussionerna om hur evenemanget skulle bevakas. Redan på ett tidigt stadium stod det klart att man skulle använda sig av något som i framtiden skulle komma att kallas Mexikosystemet. Det var ett system som möjliggjorde snabba växlingar mellan olika arenor eller studior, där alla dessutom hörde varandra och kunde samtala sinsemellan, såväl när ljudet »låg ute« som vid kommunikation av mer intern karaktär. Detta system gav radiosporten teknisk och programmässig täckning på samtliga fyra platser där de olika gruppernas matcher spelades.

Allt som allt fanns nitton personer i arbete under det stora evenemanget, uppdelade på fem reportrar plus fem tekniker i Mexiko, tre medarbetare på hemmaredaktionen och sex telefonister i en sluss för att ta emot frågor per telefon. Varje match direktrefererades, varför en reporter och en tekniker fanns utstationerad på varje matcharena. Det var Åke Strömmer och Aare Aaw i Mexico City, Lennart Hyland och Kjell Bohlin i Puebla/Toluca, Lars-Gunnar Björklund och Åke Nordell i Guadalajara samt Tommy Engstrand och Krister Grewin i Leon. Som en jämförelse kan nämnas att för televisionen bemannades endast kommentatorplatserna i Puebla och Toluca av svensk personal, försedd med svensk kommentatorutrustning.¹⁹ Detta berodde bl.a. på att Stockholm bara kunde ta emot två av de satellitsända matcherna samtidigt. (TV:s utsända kommentatorer var Bo Hansson, Bengt Bedrup och »Putte« Kock.)

De erfarna reportrarna Hyland, Björklund och Strömmer hade här fått sällskap av en ny förmåga, Tommy Engstrand, sedermera chef för radiosporten. Engstrand hade som nämnts börjat sin journalistiska bana redan som företagsam tioåring genom att tillsam-

mans med kamraten Lars-Gunnar Björklund ge ut en egenhändigt ihopsatt kvarterstidning.²⁰ Som tjuugoåring ringde han 1958 upp Torsten Tegnér på Idrottsbladet och erbjöd sina tjänster. På Idrottsbladet blev Engstrand kvar i sex år, varefter han flyttade till bildtidningen Se och därefter till Aftonbladet innan han slutligen kom till radion 1969. I *När Var Hur* 1972 utnämndes Engstrand till »radians nye Hyland. Ännu har han kanske inte Lennart Hylands rutin men mångkunnigheten finns där.«²¹ Då hade under 1960-talet Lars-Gunnar Björklund fått vidkännas epitetet »Hylands kronprins«.

Det blev Hyland och Strömmer som fick svara för rapporter från den svenska truppen i Mexiko, medan P. O. Wester skötte om samordningen mellan de fyra arenorna via radiotornet i Mexico City. Det gjorde han tillsammans med chefen för Specialtekniken sedan 1962, Bengt Sundström, som 1948 börjat vid Televerkets rundradio-central på den i svensk rundradiohistoria legendariska adressen Kungsgatan 8, varefter han 1951 gick över till dåvarande Radiotjänst som studiotekniker. Hemmaredaktionen i Stockholm bestod av Bo Gentzel, Mats Strandberg och Wolf Lyberg.

Vid ett planeringssammanträde i april 1970 hade man också väckt tanken på ett storinternationellt telefonväktarprogram. Det bestämdes att panelen skulle bestå av de utsända Mexiko-reportrarna tillsammans med aktuella fotbollsgäster och radiosportens hemmaredaktion samt att inslaget skulle sändas en halvtimme före matchstart (varje matchomgång). Radiolyssnarna inbjöds sålunda till direktkontakt med Mexiko under anropet »Hallå Mexico«. Här gavs det möjligheter att ställa frågor om VM till hemmaredaktionen, VM-reportrarna i Mexiko eller till svenska ledare och spelare.

Förutsättningarna för telefonväkteriet – som de utländska radiobolagen skall ha imponerats storligen över – var att de fyra reportrarna på sina respektiva arenor, programledaren i studion i Torre och redaktionen i Stockholm kunde samtala med varandra under pågående sändning, samt att lyssnarna kunde ringa upp och ställa frågor som besvarades av den som »kände« för frågan. Svar på frågorna gavs senare under sändningen eller i någon av de *Sport i dagsändningar* som inkluderade en särskild VM-avdelning och som, i

likhet med *Sportextra* och de c:a kvartslånga *Sportsöndag*-program som vid denna tid gick på söndagsmorgnarna, sändes växelvis i P₃ och P₁, om än företrädesvis i melodiradiokanalen P₃.

Sammantaget innebar Mexiko-VM ett stort kliv framåt för radiosporten vad gäller sättet att rapportera från större, utländska sportevenemang.

Radiosporten expanderar

Verksamhetsåret 1970/71 överskred Sportradions sändningsvolym 400 timmar, vilket kunde jämföras med ett ordinarie olympiaår.²² Särskilt stor framgång visade lyssnarsiffrorna för programpunkten *Sportextra*, inte minst beroende på den för året nya bevakningen av allsvenskan i handboll. Radiosporten hade förvisso redan tidigare »smugit« i gång med ett speciellt Handbollsextra med efterskörd till de allsvenska matcherna, men nu började man i direktsändning följa dem från en kvart in på första halvlek till full tid, samt även alla landskamper. Därmed var den fjärde av den tidens stora bollsporter inmutad av ljudradion (vid sidan av fotboll, ishockey och bandy; på senare tid har andra bollsporter som basket och innebandy kommit att erhålla bred täckning).²³

Detta innebar också att Radiosporten kom att utveckla expert- eller bisittarfunktionerna, vilket var något nytt. Lennart Hyland hade aldrig velat ha någon bisittare. I stället hade han medhjälpare vid sin sida som skötte protokoll och kanske i en halvtidspaus fick komma in och säga några ord (bl.a. Björklund, Strömmer och sportjournalisten »Bassen« Sköld). Hyland ville vara ensam referent och hade inget intresse av att föra en dialog med någon på sidan om sig. Tommy Engstrand: »Lennart sa alltid att det ska vara en 'one man show'. Du ska själv måla bilden, du ska själv ge ut hela din personlighet; det är du som ska ge din syn på vad som händer, på alla sätt och vis – både underhållningsmässigt och faktamässigt och analysmässigt och allt vad du vill ...«²⁴ Engstrand menar att det i långa stycken låg någonting i detta, eftersom man måste ha väldigt

skickliga bisittare om de skall tillföra något och inte bara sitta och »rundsacka« och säga självklarheter.

Detta gamla invanda system förändrades nu genom att man införde med huvudkommentatorn jämlika bisittareexperter som dels i egenskap av toppidrottare hade egna erfarenheter som »intervjuoffer«, dels var duktiga analytiker (mindre viktigt var deras språk-sinne eller dialekt), som Assar Rönnlund (f.d. längdskidåkare), Orvar Bergmark och efter honom Ralf Edström (f.d. fotbollsspelare), Frank Ström (f.d. handbollsmålvakt), Gunnar Larsson (f.d. simmare), Jan Kårström (f.d. brottare), Ove Bengtsson (f.d. tennisspelare), samt under senare år bl.a. Thomas Wassberg (f.d. längdskidåkare), »Rage« Carlsson (f.d. förbundskapten i handboll) och Anders Gärderud (f.d. medeldistanslöpare).²⁵ Men även sportjournalister kom att anlitas som expertkommentatorer, exempelvis Björn Hellberg (tennis) och Ulf Jansson (ishockey).

Det fanns även en ekonomisk aspekt av denna utveckling. Förr hade radion mindre pengar att röra sig med, och sport var inte något man i första hand förbrukade medlen på. Därför kom man att anlita tidningsjournalister som medhjälpare till företrädesvis Jerring och senare Hyland, eftersom de ändå fanns på plats som rapportörer åt sina tidningar (det innebar att radion slapp betala resa och uppehälle för dem). Det var också därför som vissa utländska idrottsevenemang refererades av tidningsmän eller andra, då Radiotjänst inte ansåg sig ha råd att sända någon av sina egna (såvida det inte rörde sig om de största evenemangen såsom OS), som vid Häggelöpingarna i USA 1943 eller fotbolls-VM i Brasilien 1950.

Svenska framgångar inom cykel- och motorsporterna medförde en utökad bevakning även inom dessa områden. Ytterligare försök med trådlös teknik gav dessutom lyssnarna möjlighet att följa den expanderande orienteringssporten och medgav närbevakning av inte minst ishockey via en vid rinken placerad reporter men också »avståndsbevakning« av exempelvis segling. Stor uppskattning i lyssnarleden rön-te också telefonväkterierna före viktigare matcher. Mer än 3 000 samtal kunde registreras på 20 minuter vid den Len-nart Hyland-ledda programpunkten *Hej Schweiz* som föregick

matchen Sverige–Sovjet i ishockey-VM i Schweiz i mars 1971.

Vidare totalbevakades Vasaloppet av årgång 1971 i hela sex timmar i en sändning som växelvis förekom i samtliga tre kanaler och som genom försök med »kanal-typisk musik« medgav täckning av hela 8-milaspåret – med högt utslag i lyssnarundersökningen. Även radiosportens mest avlägsna reportageresor visade sig bli lyckokast. Som ensam svensk journalist prickade Lars-Gunnar Björklund in Pelle Svenssons guldmedalj i brottnings-VM i Kanada, medan Mats Strandberg fanns på plats i Nagoya i Japan när Stellan Bengtsson erövrade världsmästartiteln i bordtennis.

I en årskrönika i *När Var Hur* framhålls att »radios sportavdelning« redan under fotbolls-VM sommaren 1970 visade att de genom koordination, friskt tänkande och bra reportrar kunde konkurrera med »storebror« TV, något som under våren 1971 kom att understrykas ytterligare – under ett för svensk del vemodigt VM i ishockey i Schweiz, i *Sportextra* och i reportagen från fotbollslandskamperna i Sveriges kvalgrupp.²⁶ Vidare påpekades att radiosporten hade breddat sitt fält genom att ge plats också för annat än elitidrotten. *Sportextra* visade även att det ute i landet började växa fram en kader av allmänreportrar som växt upp med idrott i radio, med Sven Jerring och Lennart Hyland, och som följaktligen hade grundliga förkunskaper om hur ett reportage inom genren skulle göras:

Sven Jerring – 75 år och jubilar under året – och Lennart Hyland behöver inte oroa sig. De har efterträdare: Lars-Gunnar Björklund, Tommy Engstrand och Bo Gentzel – bara för att ta några ur högen. Och tydligen tycker dessa radiojournalister att »ångradion« är ett tacksammare media än TV. Vilket radiolyssnarna bör vara tacksamma för.

Nästa radioår, 1971/72, kom enligt årskrönikan i *När Var Hur* att domineras av fyra tendenser. Till det ökade nyhetsutbudet och den skärpta nyhetsbevakningen, experimenterandet för att söka undvika »enkanaligt lyssnande« samt den utbyggda regionalradion kom nu radiosportens dominans över TV-sporten.²⁷ Det var framför allt i

nyhetsdelen, »den viktigaste delen av radions sportbevakning«, som radion »nu i flera år visat sin överlägsenhet gentemot TV«. ²⁸ Speciellt märkbart skulle detta ha varit under olympiaåret 1972, trots det chefsbyte som ägde rum mitt under säsongen i och med att P. O. Wester slutade och Bo Gentzel tog över.

Från vinter-OS 1972 i Sapporo i Japan gav radiosporten en omfattande rapportering och kunde, genom tidsskillnaden på åtta timmar, erbjuda direktrapporter tidigt på morgonen, flera timmar innan TV:s satellitsändningar tog sin början. I Sapporo arbetade man under parollen »Vi sänder när det händer«. Vid sommarspelen samma år i München gällde en annan slogan: »Där en svensk tävlar finns en mikrofon.« I München innebar det en redaktion på 18 personer och så gott som oavbrutna sändningar växelvis i P3 och P2. Från Sapporo sände radion 57 timmar direkt, medan TV sände 54 timmar – ofta i efterhand och i sammandrag. Förutom möjligheter till dygnet runt-sändningar grep radiosporten under OS-året 1972 också tag i möjligheten att på ett annat sätt än TV utnyttja de »vanliga« nyhetssändningarna för OS-rapporter. Detta förfarande, denna »teknik«, var i sin tur något som radiosporten hade lärt sig vid fotbolls-VM i Mexiko 1970 och vid EM i fri idrott i Helsingfors 1971.

Årskrönikan uttryckte på det stora hela taget en stor erkänsla för Radiosportens verksamheter: »Radiosporten speglar – enligt mångas sätt att se – det bästa hos den moderna ljudradion. Den är snabb, journalistisk och serverar lyssnarna det bästa på de tider lyssnarna vill ha det.« I nästa årskrönika, om radioåret 1972/73, skrev Bengt Melin, till vardags på Aftonbladet, att under senare år »ungdoms- och sportredaktionen varit friska inslag« i »P3 – eller den s.k. melodiradion«. ²⁹ Sportredaktionen fick i förhållande till ungdomsradiation, som det vid den här tiden stormade rejält kring till följd av politisering och generationsmotsättningar, fortsätta sin verksamhet oförändrat, påpekar Melin. Det berodde dels på att radiosporten inte var kontroversiell, dels på att radiosporten visat ljudradions överlägsenhet då det gällde att förmedla olika sporthändelser, från kvalmatcher till storsatsningar som OS i München,

ishockey-VM i Prag och bordtennis-VM i Sarajevo. Radiosportens sändningar omfattade under året 666 timmar (varav 90 timmar motionsgymnastik).³⁰

Wester går – Gentzel kommer

Wester stannade inte mer än två och ett halvt år på posten som chef för radiosporten, från hösten 1969 till en bit in på 1972 (t.o.m. vinter-OS i Sapporo, varefter han blev marknadsdirektör på Williams förlag). Men det blev å andra sidan ett par händelserika år som förde med sig att radiosporten påbörjade en utvecklingsprocess rörande såväl verksamhetsfält som arbetsmetoder. Att Wester genom de internationella och andra kontakter han skaffat sig under tiden på Svenska Ishockeyförbundet lyckades förlägga ishockey-VM till Sverige både 1969 och 1970 prisades inte minst.³¹ I Expressen menade Alf Montán att Wester var »en stjärna på att organisera. Det kunde Hyland inte alls. Wester har av sporten skapat en av radions piggaste avdelningar.«³²

Westers sista uppdrag som radiosportchef blev att leda sändningarna från vinter-OS i Sapporo i februari 1972. I Aftonbladet menade Leif Emsjö att radiosportens »rapporter hem till Sverige har blivit en enorm succé. Aldrig någonsin har lyssnarna fått en mer perfekt service.«³³ Inte minst berodde detta på att man kunde ge direktrapporter från alla de arenor där svenskar deltog. Wester stod via ledningar från sitt studiorum i kontakt med övriga medarbetare och kunde därigenom så fort något som intresserade Sverige hände släppa in just den tävlingen i etern. Det var i övrigt bara »att dribbla fram den referent som just då hade bästa grejen att bjuda på«. Enligt Wester var Sverige »det enda landet med denna exklusiva radioservice«. Idén var hämtad från söndagarnas *Sportextra* och provades för första gången i stora sammanhang i fotbolls-VM i Mexiko. Hela den tekniska utrustningen, inklusive 600 kilo sladdar, hade man tagit med sig från Sverige. De som stod för rapporterna var Lars-Gunnar Björklund, Lennart Hyland, Assar Rönnlund, Lars Hanse-

gård (backhoppning), Åke Strömmer och Tommy Engstrand.

Våren 1972 övertog, inför väntande VM i ishockey i Prag och sommar-OS i München, den blott 29-åriga Bo Gentzel chefskapet för ljudradions sportredaktion. Gentzel hade kommit till radion tre och ett halvt år tidigare, handplockad av Lars-Gunnar Björklund till Göteborgsredaktionen för att ta hand om den lokala sportbevakningen.³⁴ Sin karriär som sportjournalist hade Gentzel inlett med att skriva bl.a. handbolls- och fotbollsreferat i Göteborgs-Posten och Handelstidningen.³⁵ Det dröjde emellertid inte länge förrän han kom till centrala sportredaktionen i Stockholm, efter att på inrådan av Björklund ha sökt den tjänst som blev ledig när Erik Elmsäter slutade. (Gentzel började alltså som administrerande redaktionssekreterare innan han efter en tid kom in i själva programverksamheten som kommentator och studioankare, dvs. »hallåman«.) Av c:a 300 ansökningar hade Gentzel sållats bort i första omgången av redaktionschefen Hyland, som ansåg att denne inte höll måttet. Dock såg Björklund till att Gentzel åter blev aktuell och när Hyland skulle åka till OS i Mexiko 1968 pressades han till slut att snabbt bestämma sig, varvid Gentzel fick jobbet.

Bo Gentzel 1975.

Redan under våren 1971 kunde man i Expressen konstatera att Gentzel, som då var påtänkt för ett arbete på TV-sporten, var »en utomordentlig tillgång för radiosporten«, bl.a. som reporter i *Sportextra*.³⁶ Inför tillträdet som chef uttalade Gentzel samma förhoppning som Wester hade gjort, nämligen att det skulle glädja honom mycket om man kunde engagera radions utrikeskorrespondenter betydligt mer för sportsändningarna.³⁷ I övrigt gällde det för radiosporten först och främst »att över huvud taget försöka hålla rörelsen igång. Vi har brist på en medarbetare, framför allt en man som kan ägna sig åt skrivarbetet«, menade Gentzel, som också förklarade att han tog jobbet för att avhjälpa en kanske total splittring av radiosportredaktionen. Liksom fallet varit tidigare beledsagades nämligen chefsbytet 1972 av en diskussion kring huruvida radio- och TV-sportredaktionerna skulle slås samman.³⁸ Den som i direktionen hårdast drev linjen om radiosporten som en fristående avdelning var programdirektören Nils-Olof Franzén. Mot sig hade han bl.a. radiochefen Otto Nordenskiöld som förespråkade en gemensam avdelning för radio- och TV-sport med Hyland som chef. Men någon sammanslagning blev det inte heller denna gång.

I *När Var Hur* omtalades radiosporten som »en redaktion som ständigt rosas för sina insatser i såväl internationella som lokala sammanhang«. Man menade vidare att Sportradions bevakning av München-OS (utan Björklund och Hyland, som rapporterade för TV-sportens räkning) »gick till radiohistorien« och att Gentzel blev chef för en ung redaktion som kompletterades med »freelancekrafter av fin kvalitet« och därigenom kunde skapa

bra och välgjorda sportprogram där främst söndagarnas »Sportextra« bör nämnas. Säsongen 1973–74 var ett laddat sportår med många stora evenemang: kvalificering till och VM i fotboll, skid-VM i Falun, bordtennis-VM, ishockey-VM, Ronnie Petersons Formel 1-karriär, Björn Borgs framfart på de internationella tennisbanorna – det är några exempel på vad radiosporten bevakat. Utan Gentzel hade vi inte fått de godbitarna – det sågs att hans obyråkratiska agerande skapat ett

brett kontaktnät och goda relationer till idrottens olika specialsektioner vilka möjliggjort exklusiva sportsändningar.³⁹

Åke Strømmer tilldelades Radiopriset för år 1972 »för en lång serie briljanta och humorfyllda sportreportage, inte minst under München-olympiaden, i vilka han trots all sin entusiasm och sakkunskap aldrig glömmer att ställa idrotten och dess utövare mot ett perspektiv av andra händelser och människor runtomkring«, som juryns motivering löd (närmaste konkurrent var Pekka Langer med hustru och medarbetare Bibi).⁴⁰

Vari bestod då framgångsreceptet under München-OS? Enligt Gentzel själv berodde det förstås främst på den nitton personer starka truppen, speciellt »de nya killarna Mats Strandberg, Ulf Elfving och Tommy Engstrand.«⁴¹ Radiosporten hade dessutom ett tacksamt utgångsläge i förhållande till TV genom att man kunde låta lyssnarna följa alla svenskar i direktsändning och dessutom rapportera om händelserna redan under förmiddagen, innan TV börjat sina sändningar. Radiosporten sände från München mellan kl. 7.30 och kl. 23.

Under 1974 direktsände radiosporten alla matcher vid ishockey-VM i Helsingfors och alla 38 matcherna vid fotbolls-VM i Västtyskland. Dessutom fanns radiosporten till skillnad från TV-sporten på plats vid bordtennis-EM i Novi Sad i Jugoslavien. I Expressen skrev man i samband med detta: »Ljudradions Sportextra, inte minst blocket på söndagarna, har enorma lyssnarsiffror. I särfall kan de mäta sig med sådant som TV:s Hylands hörna och Sveriges magasin.«⁴² En lördag under München-OS med bl.a. kanotfinaler hade radiosportens sändning i P2 c:a 1,7 miljoner lyssnare trots konkurrens inte bara av grundmurat populära programserier som Hasse Tellemars *Ring, så spelar vi* och *Svensktoppen* i P3 utan också av TV-sporten, som även de sände direkt från OS. Bo Gentzel menade att det bara var roligt att konkurrera med TV-sporten eftersom man ofta satt med trumf på hand; det var stimulerande eftersom man visste att folk hade transistorradion påslagen på jobbet och eftersom man alltid kunde koncentrera sig »på svenskar i storinternationella

tävlingar, medan TV-bilden måste betjäna kanske ett par dussin TV-bolag och speakern därmed foga sig«, skrev Expressen och tillade: »Att vara så ung och så skicklig och glädja så många, reflekterar Radio-Expressen.« Tidningen skriver vidare att när radiosporten »ligger i som värst har de direktkontakt med kanske 15 arenor, stundom i fyra världsdelar, samtidigt. Allt fördelat av en kombinerad studiereporter/producent med en liten snäckmikrofon i örat.« Radiosporten bemöttes alltså med stor respekt från populärjournalistiskt håll under första halvan av 1970-talet.

Engstrand menar att Gentzels avgång till viss del berodde på att han inte fick igenom alla sina förändringsplaner och -idéer.⁴³ Gentzel, menar Engstrand vidare, hade ett utvecklat nyhetssinne och skall som förste chef ha kämpat hårt för ett ökat nyhetsintresse. Nyheter hade man inte brytt sig särskilt mycket om på radiosporten tidigare, dvs. att jaga nyheter om det som låg vid sidan av själva evenemangen och referaten. Gentzel skulle ha varit den som började satsa mer på de dagliga sändningarna, som ditintills hade setts litet över axeln. Tidigare hade man mest vidarebefordrat nyheter som kungjorts i tidningarna, om spelares klubbyten etc.

Parollen blev nu att de (var)dagliga sändningarna skulle innehålla så mycket nyheter som möjligt från och kring idrottsvärlden. Man började ringa runt, hämta in nyheter från olika förbund och utnyttja de kontakter man hade på skilda håll. Inte minst hade Gentzel själv många kontakter sedan sin tid som PR-man på Ullevi i Göteborg innan han kom till radion. Det var genom detta som radiosporten började göra sig ett namn också som nyhetsorgan, menar Engstrand. Man försökte tävla med tidningarna, att få dem att lika mycket citera radiosporten som vice versa. Detta bekräftas av Gentzel: »Det var naturligt för mig att vi skulle vara först med nyheterna, likaväl som morgontidningarna.«⁴⁴ Vid sidan av Gentzel kom särskilt Tommy Engstrand att engagera sig i den nya, aktiva jakten på nyheter.

Hyland hade inte lagt så stor vikt vid nyhetssidan utan sett sport som »bara en underhållningsgren som skulle refereras och levandegöras på skickligast möjliga sätt. Men det här som låg i sportens

vardag, med skandaler hit och uppköp dit och övergångar hit och transfersummor fram och tillbaka, det brydde han sig på något vis aldrig om. Så uppfattade jag honom«, berättar Engstrand. Att »ragga nyheter« var alltså inget som Hyland satsade något särskilt på. Det gjorde däremot Gentzel, till skillnad från både Hyland och Wester. Den senare kan i stället sägas ha varit den som strukturerade radiosporten och gjorde förhållandet mer jämlikt reportrarna emellan, jämfört med situationen under Hyland, som med hela tyngden av sin popularitet och position tämligen självsvåldligt bestämde vilka som skulle göra vad, och först som sist själv kunde bestämma vad han ville göra för referentuppdrag.⁴⁵

Gentzel framhåller att man under hans tid på radiosporten hade ett stort stöd i den idrottsintresserade programdirektören (fram till 1973) Nils-Olof Franzén, vilket var till hjälp i den ständiga kampen redaktionerna emellan om programtid i någon av de tre kanalerna. För genom de goda kontakter Gentzel tidigt hade etablerat med chefen för underhållningen, f.d. filmstjärnan m.m. Stig Olin, kunde radiosporten med Franzéns tysta medgivande göra överenskommelser (så att säga kohandla) med Olin om programtider; man utarbetade helt enkelt en gemensam taktik som man höll tyst om i de regelbundna mötena med de andra redaktionerna (möten som inte leddes av Franzén utan av vice programdirektören).

Gentzel kom sedan han slutat på radiosporten att engageras från tid till annan, bl.a. som huvudprogramledare vid sommar-OS i Moskva 1980, Los Angeles 1984 och Söul 1988.

Bengt Melin kunde om radioåret 1974/75 konstatera att radiosporten, som under perioden maj–november 1975 bytte redaktionsnamn från Sportradion till Radiosporten, »som vanligt« hållit hög kvalitet men även haft turen att, vid sidan av bevakningen av en del internationella storeevenemang, kunna följa de unga stjärnorna Björn Borg och Ingemar Stenmark »i deras vandring mot världsstjärnornas firmament«.⁴⁶ Radions livsnerv, påpekade Melin, »är direktkontakten, närheten« – något som han menade radiosportens reportrar tog vara på genom att leverera en »snabb och rapp talad journalistik som utan tvekan konkurrerar ut den tekniskt mer tung-

rodde TV-sporten«. Melin framhöll vidare, apropå det stundande chefsbytet på Radiosporten, att Bo Gentzel var en av männen bakom »den radiosport som vi har idag«. ⁴⁷ Melin underströk att radiosporten höll en hög kvalitet även på regionalplanet – »de regionala 'sportkvartarna' är ofta omväxlande och innehållsrika«. Även här hade det i samband med stora sporthändelser funnits en flexibilitet med glidande övergångar mellan P2 och P3.

Gentzel går – Strømmer kommer

I mars 1975 sade Bo Gentzel upp sin anställning på radiosporten, »en av de få avdelningar som fungerar perfekt i det överadministrerade företaget Sveriges radio. TV-sporten, förutom Lars-Gunnar Björklunds Tipsextra, dödas av kritiker och tittare gång på gång«, som man skrev i Göteborgs-Tidningen där man också sade sig veta att »det finns en stark och inflytelserik falang i företaget som vill slå ihop radio- och TV-sporten till en avdelning«. ⁴⁸ Till denna falang skulle Lennart Hyland ha hört: »Han har i många år krigat för den idén. Det är mycket möjligt att Hylands falang vinner striden nu.« En orsak till det skulle i så fall ha varit att det var ont om kandidater inom Sveriges Radio som hade kapacitet för att efterträda Gentzel, eftersom Lars-Gunnar Björklund inte ville flytta upp från Göteborg och Åke Strømmer ansågs vara för värdefull som reporter. Gentzel själv säger att han varit mycket missnöjd över att radiosporten bara hade sex fast anställda. Han hade begärt två till men blivit nekad detta till följd av anställningsstopp på radion. (Gentzel gick till ett PR-jobb på nystartade Volvo Fritid och kunde därigenom flytta tillbaka till familjen i hemstaden Göteborg.⁴⁹)

Chefskapet medförde också kniviga situationer som krävde diplomatiska färdigheter. När Sveriges fotbollslandslag 1973 skulle spela en VM-kvalmatch mot Malta i huvudstaden Valletta åkte Gentzel dit för att rekognoscera.⁵⁰ Väl på plats insåg han att telefonledningarna inte skulle räcka till. Det krävdes kontakter på regeringsnivå för att få de resurser som var nödvändiga. Men tillbaka i

Sverige klandrades Gentzel av sina överordnade för att han på eget initiativ tagit sådana kontakter.

När det sedan var dags för match – en match som kom att locka ca 3 miljoner svenska radiolyssnare – fanns Gentzel åter på plats i Valletta samtidigt med Cyperns av världspresen hett eftertraktade ledare, ärkebiskop Makarios, som dock inte åkt till Malta för att titta på fotboll. Av sina nyetablerade regeringskontakter erbjöds Gentzel en (som det brukar heta) exklusiv intervju med Makarios, som tack för gott samarbete. Den svenska radioledningen blev förstås förtjust över chansen till en världsnöhet. Gentzel vägrade emellertid att göra intervjun till följd av den behandling han tidigare blivit utsatt för. Incidenten torde inte ha ökat motivationen hos Gentzel att stanna kvar på radiosporten.

Efter intensiva räddningsaktioner av radioledningen lyckades man emellertid övertala Strömmer att våren 1975 acceptera chefsbefattningen. Samtidigt fortsatte radio- och TV-sportredaktionerna att verka självständigt i förhållande till varandra.

Åke Strömmer 1976.

År 1976 fick en annan, blivande chef för radiosporten fast anställning vid redaktionen efter att först ha verkat vid Radio Stockholm som sportreporter: den juristutbildade Per Josefson.⁵¹ Radiosportens goda renommé höll i sig. Vid en utvärdering av radioåret 1975/76 menade Bengt Melin att det stod klart att en stagnation inträtt på radiosidan: »Från den kritiken klarar sig egentligen bara radiosporten – under den nye chefen Åke Strömmer.«⁵² Å andra sidan hade de, tyckte Melin, haft »ett tacksamt år« med olympiska spel, ishockey-VM, bordtennis, Ingemar Stenmark och Björn Borg i världstopp. Även radioåret 1976/77 lyckades sportredaktionen hålla greppet om publiken, konstaterades det i *När Var Hur* – »men så har de också haft hjälp av Ingemar Stenmark, Björn Borg och VM-kval i fotboll och ishockey-VM«.⁵³

Under sommar-OS i Montreal kom ljudradion »som vanligt att täcka precis allt i direktsändningar. En svensk radioreporter ska finnas på plats varhelst en svensk tävlar, lyder parollen, som man säkert kommer att leva upp till«, skrev man i *Aftonbladet*.⁵⁴ Sändningarna kom att gå ut i både P2 och P3. Reportrar på plats var Fredrik Belfrage, som tillsammans med guldmedaljören i München 1972 Gunnar Larsson refererade simningarna (Larsson debuterade som simkommentator i radio i mars 1974), samt Lars-Gunnar Björklund, Åke Strömmer, Leif Larsson, Lasse Kinch, Ulf Elfving, Christer Ulfbåge, Ingvar Oldsberg, Mats Strandberg, Kjell Lindqvist (segling) och redaktionssekreteraren Jan Edbrink, ansvarig chef i Montreal. Hemmaredaktionen bestod av Tommy Engstrand, Per Josefson, Peter Eng, Agne Jälevik, Björn Grundel, Artur Ringart, Jacob Hård och Torbjörn Winsnes (utlånad allmänreporter). Eftersom Hyland hade gjort en mindre lyckad insats som kommentator för TV vid vinter-OS i Innsbruck tidigare samma år beslutade Strömmer att också sända Hyland till Montreal så att denne skulle få en chans att revanschera sig.⁵⁵ I Montreal fick Hyland huvudsakligen till uppgift att intervjuva framgångrika svenskar och göra betraktelser. Till Montrealspelen anlätade Strömmer också Sveriges Radios korrespondent i New York, Arne Thorén.

Att sportsändningarna stundtals gick i olika kanaler irriterade

Cecilia Steen-Johnsson, till vardags allmänreporter och radiorecensent på Dagens Nyheter, när hon i *När Var Hur* gav sin översikt över radioåret 1977/78. Steen-Johnsson kunde konstatera att något P4, »den efterlängtrade evenemangskanal som framför allt radiosportens folk längtar efter«, inte tycktes vara inom räckhåll.⁵⁶ Detta var beklagligt, tyckte Steen-Johnsson, eftersom det hade varit många sportsändningar under säsongen, »där direktrapporterna tvingats åka nästan lika mycket slalom som Stenmark själv«. Men framför allt ställde detta till mycken irritation för lyssnarna, framhöll Steen-Johnsson, »såväl de intresserade som de som struntar i sport. Vissa ordinarie radioprogram får maka på sig för sportevenemanget, och oredan blir stor för lyssnaren när sändningen mitt i ett spännande moment byter kanal.«

De första kvinnorna på Radiosporten

Sedan 1973 fanns en kvinnlig medarbetare på radiosporten i form av programsekreteraren Inger Morath. Strax före jul 1975 inträffade emellertid den i sammanhanget unika händelsen att en kvinnlig reporter för första gången i den svenska radiohistorien refererade ett sportevenemang. Det var Birgitta Essén, som var journalistpraktikant på sportredaktionen under hösten 1975 och som huvudalternativ valt att få komma till barnavdelningen på TV2, som refererade en – boxningsmatch. En debut som måhända berodde på att Stockholms sportjournalister – och därmed även radiosportmedarbetarna – just denna afton sammanstrålade för att spisa höstmiddag. Essén var alltså inte inställd på att i första hand arbeta med sport. Hon hann dock med att pröva på att kommentera ishockey för Stockholms-Nytts lokala krönika på söndagskvällarna:

Första månaderna när hon hade barnvaktsproblem kunde hon inte utnyttjas så mycket men när de hade lösts var hon flitigt i elden nästan varje kväll och helg. Något 9–17-jobb kan det nämligen inte bli tal om när man jobbar som sportjournalist.

Och därför uppstår de för kvinnan så vanliga problemen, när daghemmet stänger kl. 18!

Så kommenterades denna könsrelaterade problematik i Sveriges Radios personaltidning *Antennen*.⁵⁷

Nu var det bara en tidsfråga när den första kvinnan skulle anställas på radiosporten.

Den första kvinnan på radiosporten med en ordinarie tjänst skulle bli Mildred Eriksson, som hade tagit sin journalistexamen 1972. Därmed blev Eriksson, som kom till radiosporten 1977, också den första radiosportmedarbetare som genomgått utbildning vid journalisthögskola. Eriksson anställdes direkt efter sin utbildning på Sveriges Radios centralredaktion som telegramuppläsare men plockades efter några år över till radiosporten i samband med att Åke Strömmer bad henne hjälpa till vid VM-tävlingarna i utförsåkning i Åre 1977. Om denna erfarenhet säger Eriksson: »Det var nyttigt. Jag lärde mig att extemporera, dvs. att rapportera utan att tänka vare sig före eller efter.»⁵⁸

Mildred Eriksson hade ingen tidigare erfarenhet som sportjournalist och var när Strömmer kom med sin förfrågan allmänreporter på *TV-nytt*. Strömmer tog in Eriksson på radiosporten för att hon

hade kvalifikationer, hon ville jobba ... hon siktade ju hela tiden på televisionen. Hon var klok nog att, så vitt jag har förstått det, tänka att det var nyttigt att göra ett par år i radio och lära sig snacka utan att tänka, så att säga, att pratet ska komma automatiskt ... [...] Och hon var dessutom intresserad av sport, kunde en väldig massa sport. Dessutom en hyfsad utförsåkare, hon brukade vara med i toppen på dom här journalisttävlingarna varje år ...⁵⁹

Eriksson kom också att rapportera utförsåkning, vid sidan av Strömmer själv och bisittaren, förre utförsåkningsstjärnan Olle Rolén. Dock strävade Eriksson inte efter att bli just sportjournalist.⁶⁰ Efter henne kom emellertid fler kvinnliga praktikanter till radio-

sporten. En var Annika Mlinarich (sedermera Helin-Duncan⁶¹), som kom från journalisthögskolan i Stockholm lagom till vinter-OS 1980 i Lake Placid i USA.⁶² Efter avslutad skolgång var hon tillbaka på radiosporten 1981 som sommarvikarie. När Christer Ulfbåge 1982 gick till TV-sporten fick Mlinarich anställning och blev kvar på radiosporten till 1990, då hon gick till TV4.

Mildred Eriksson framhåller i min intervju med henne att det i radion skulle behövas en mer kritiskt granskande sportjournalistik, att det var något hon själv kom att sakna.⁶³ Svårigheten var emellertid att få tid till att göra den sortens reportage vid sidan av den dagliga nyhetsbevakningen. Den traditionella synen på idrotten som en egen värld – fristående från den »stora« världens politiska, ekonomiska och kulturella strukturer och processer – var också ett hinder. Efter c:a ett års erfarenhet av att arbeta på radiosporten publicerade Eriksson hösten 1978 en lång artikel i Antennen, där hon försökte reda ut sambanden mellan »sport, damidrott och kvinnliga sportjournalister».⁶⁴

Eriksson påpekade att 19 procent av Sveriges kvinnliga befolkning mellan 18 och 70 år var ansluten till någon idrottsförening. År 1971 var motsvarande siffra 10 procent. För män var siffran 32 procent mot 29 procent 1971. Antalet idrottsaktiva kvinnor hade alltså i det närmaste fördubblats under perioden 1971–1978. »Skildrar vi den verkligheten???» frågade sig Eriksson: »Sport och idrott, ett ämne som skrivs av män, om män och för män.» Emellertid var bevakningen av den manliga idrotten på bekostnad av den kvinnliga inte så framträdande när det gällde ren nyhetsrapportering inom sportområdet i allmänhet och av elitskiktet i synnerhet – en elitidrottare åtnjöt lika stor uppmärksamhet oavsett kön, kunde Eriksson konstatera.

Om utbudet i Radiosporten delades upp i nyheter och evenemang var det på evenemangssidan »vi måste börja ompröva vårt utbud«, menade Eriksson, eftersom det låg slentrian i bevakningen av evenemang och »det är där vi måste göra en medveten omprövning för att få en rättvisare bild av idrotten i Sverige«. Eriksson ville emellertid inte att Radiosporten skulle ta bort eller skära ned på

Mildred Eriksson 1977, den först anställda kvinnliga reportern på Radiosporten.

bevakningen av elitidrotten: »Elitidrott är ofta stor underhållning oavsett kön.« Enligt Eriksson fanns dock idrottsgrenar där Radiosporten skulle kunna ersätta den traditionella bevakningen av herrmatcher med motsvarande damtävlingar, exempelvis basket, handboll, volleyboll och bordtennis. Emellertid vilade inte skulden för

den dåliga bevakningen av damidrotten enbart på sportjournalisterna, betonade hon. Även idrottens förbund och föreningar fick ta på sig en stor del av skulden: »Förbunden 'glömmer' ofta att informera press och allmänhet om evenemang på damsidan. Detta plus att damidrotten har sämre resurser.«

Detta om den utominstitutionella ramen i form av idrottsrörelsen. Vad gäller själva radion och sportjournalistiken gav rådande förhållanden enligt Eriksson inga skäl till glädjeskutt utifrån ett jämställdhetsperspektiv: »Till sportjournalisternas 'intresseorganisation' är sex kvinnor anslutna. 6 kvinnor och 500 män!« En orsak till den dåliga bevakningen av kvinnlig idrott under 1970-talet var således att de kvinnliga sportjournalisterna var så få. Eriksson var emellertid nog med att understryka att hon inte tyckte att kvinnliga sportjournalister enbart skulle syssla med damidrott. Men det fanns, menade hon, en traditionell uppfattning om vad kvinnor skall ägna sig åt »och dit hör inte sportjournalistik«.

Eriksson framhöll också att många av sportreportrarna var rekryterade från idrottssamhället. Efter avslutad idrottskarriär hade de börjat skriva om idrott i stället. Eftersom de kvinnliga aktiva inom idrotten hade varit mycket färre än männen och dessutom slutade sin idrottskarriär tidigare, i många fall för att ägna sig åt barn och familj, bidrog förstås även det till den skeva könsfördelningen inom sportjournalistiken. Till detta kom att män vanligtvis hade en längre erfarenhet av lagidrotter, att lagidrott för kvinnor var ett förhållandevis sent påfund.

När artikeln skrevs, 1978, hade det hunnit blivit rätt vanligt att flickor i skolan fick spela till exempel fotboll, varför Eriksson förutspådde att vi inom

ca 5 år [...] kommer att se en ökning av antalet kvinnliga sportjournalister. Lagsporterna är nämligen viktiga för en framtid i det här yrket. Fotboll, ishockey och bandy har en stark ställning i samhället och dominerar som bekant våra sändningar stora delar av året. Det är svårt att beskriva lagsporter utan praktisk erfarenhet.

Denna förhoppning skulle dock inte komma att infrias. Eriksson själv kom att stanna på radiosporten till 1981 då hon började på televisionens *Rapport* och därefter bl.a. kom att verka som företagets första kvinnliga utrikeschef, samt som inrikeschef och biträdande redaktionschef på Rapportredaktionen.

Någon större könsutjämnande effekt på Radiosportredaktionens anställningslista skulle Erikssons ankomst alltså inte komma att få. Men att denna trots allt könsutjämnande utvecklingsprocess tog sin början under andra halvan av 1970-talet måste ses i samband med de jämställdhetsprojekt som igångsattes på Sveriges Radio under denna tid. Symtomatiskt nog var det i oktober 1975, det s.k. kvinnoåret, som den första egentliga anmälan till Radionämnden om bristen på jämställdhet i programverksamheten gjordes, och hösten 1977 hölls i TV:s regi två pilotkurser för kvinnliga programledare som ett led i företagets jämställdhetsprojekt.⁶⁵

Sommaren 1987 blev det återigen aktuellt att behandla den sneda könsfördelningen på Radiosporten, vilket nu tycktes uppfattas som ett större problem än förut. Sedan Pia Erlandsson 1972 som första kvinna blev medlem i sportjournalisternas förbund verkade inte mycket ha hänt med jämställdheten inom sportjournalistiken (Erlandsson återfinns 1987 på TV-sporten).

En debatt ordnades därför i Radiohuset i Stockholm under rubriken »Gubbväldet och tjejerna på sporten«.⁶⁶ Vid det här laget var Annika Mlinarich den enda anställda kvinnan på radiosporten. Mlinarich menade i debatten att hon blev »förbannad ibland« och stundom skulle vara betjänt av »en skylt där det står 'Ja, det är jag som är den riktiga reportern, ja, det är jag som ska prata i radio'«. Dock ville hon inte ha några fördelar för att hon var »tjej i en mansdominerad värld«. Mlinarich trodde inte heller att hon gjorde andra sportinslag än vad hennes manliga kollegor gjorde: »Jag trodde att jag skulle göra det, när jag började. Men kanske gör jag lite annorlunda intervjuer än killarna. Kanske svarar de lite mindre förutsägbart [...].« Efter ett tag tedde sig allt emellertid självklart: »Nyhetssynen avgör, där gör man ingen skillnad om man är kille eller tjej. Det journalistiska arbetssättet avgör.« Liksom Mlinarich trodde

Erlandsson att »personen är viktigare än könet« när det handlade om hur de arbetade som sportjournalister.

Även några aktiva och f.d. aktiva idrottskvinnor var inbjudna att »tala ut om radions och teves sportbevakning«. Annichen Kringstad, f.d. världsmästare i orientering, tyckte att inom orienteringen så nådde de ut: »Vi fick mycket publicitet för att tjejerna lyckades när killarna inte gjorde det.« Kvinnor i individuella idrotter uppmärksammades, tyckte Kringstad, medan lagidrotterna hade det svårare. Behandlingen av kvinnliga idrottsutövare varierade förstås beroende på vilket förbund de tillhörde. Men de kvinnliga sportjournalisterna på Riksradien och televisionen tyckte inte att damidrotten fick för liten uppmärksamhet. Mlinarich ansåg att man sände »precis lagom med damidrott. I och med att den blir bättre får den också utrymme. Det är inte vårt jobb att föra fram idrotten.« Katarina Hultling på TV-sporten menade för sin del att hon många gånger hade retat sig på »tjejers attityd till sport«, att det inte ansågs fint att vara sportjournalist.

Under 1980-talet fanns det kvinnliga medarbetare till och från på Radiosporten, bl.a. Cecilia Benkö, Katarina Sjöberg och Ann-Britt Pettersson, men när den sista av dem slutade 1990 blev mansdominansen för påträngande. Om det ännu på 1960-talet ansågs som en självklarhet att det var män som skulle sköta radions sportrapportering så hade det vid ingången till 1990-talet blivit könspolitiskt okorrekt att inte ha en kvinnlig sportreporter anställd.

Jubileumsåret 1991 – *Sportextra* fyllde 30 år – blev det därför åter dags att proklamera kvinnornas intåg på Radiosportredaktionen: »De sökte med ljus och lykta. Annonserade, raggade på andra SR-redaktioner och på tidningarna. Till slut fann de vad de sökte. En kvinnlig reporter till radiosporten.«⁶⁷ Men det var svårt. Inget napp under hela hösten 1990. Då gick Journalistklubben med på att hålla minst en reportertjänst vakant och låta en vikarie gå på den. Till slut gav dock ansträngningarna resultat då Margita Boström tackade ja till erbjudandet och i maj 1991 började som enda fast anställda kvinna på radiosporten – vilket hon var ännu 1997.

Boström kom närmast från Dagens Nyheter, men hade arbetat

som sportjournalist i tio år.⁶⁸ Via arbeten som skrivande sportjournalist på bl.a. Svenska Dagbladet och (för ett tag återupplivade) Stockholms-Tidningen kom Boström 1985 till Dagens Nyheters lokalbilaga Huddinge, först som allmänreporter men efter en kort tid till sportredaktionen. När sedan alla sportavdelningar i Dagens Nyheters förortsbilagor slogs ihop till en särskild sporttidningsbilaga, Stockholmssporten, i ett försök att bredda och fördjupa sportjournalistiken, och för att appellera mer till kvinnor, följde Boström med dit. För första och enda gången i Boströms ganska långa sportjournalistkarriär fanns det här fler kvinnliga än manliga medarbetare. Publikundersökningar visade också att sportbilagan hade fler kvinnliga läsare och fler läsare generellt än Dagens Nyheters ordinarie sportavdelning.

Sportbilagan levde kvar 80-talet ut. Efter nedläggningen gick Boström vidare till »stora sporten« på Dagens Nyheter (där hon tilldelades ett Bonnierstipendium), varefter hon alltså kom till Radiosporten 1991 – beroende på att dåvarande redaktionssekreteraren Mats Taxén (som kommit från TV-sporten och hade börjat strax före Boström) ville att åtminstone en av två vakanta tjänster skulle tillsättas av en kvinna. Detta för att motverka den »grabbighet« som vanligtvis präglar sportredaktioner.

Ett grundläggande problem, som Boström ser det, är att det förutsätts att kvinnor i sin funktion som radioreferenter skall bli »kopior av män – man vill ha en kvinnlig röst men den skall låta som en man, som det alltid har gjort. Man låter inte tjejer vara tjejer, så att säga.« Kvinnor »skräms bort av att man jobbar inne i en extremt manlig värld. Den är manlig därför att den är manlig på din arbetsplats – en manlig struktur, ett manligt sätt att vara – och det du vänder dig utåt mot är oftast manlig idrott. Så det blir dubbelt manligt, på nåt sätt.« Boström menar också att många unga kan skrämmas iväg av en förhärskande sportfanatism som innebär att så att säga leva med idrotten dygnet runt. Att kombinera sportjournalistik med familjeliv och barn och allmän markttjänst i hemmet blir då så mycket svårare för en kvinna. Dessutom kan det kanske hos kvinnor finnas ett intresse av att blicka litet djupare i olika samman-

hang, anlägga ett mer socialt perspektiv på sportvärlden; något som dock, vilket även Mildred Eriksson framhåller, inte prioriteras (i tillräcklig grad) på Radiosporten.

Som ensam kvinna kan man inte förändra någonting, menar Boström: »Samtidigt så är ju intrycket att man skall ha en tjej, en tjej på varje redaktion. Men det gör ingen revolution, du gör inga förändringar på sportsidan, hur mycket man än pratar om att man vill förändra.« Så, menar Boström, har det varit på alla sportredaktioner där hon verkat:

Man *vill* förändra, man *vill* bredda, man *vill* få mer tjejer som läser, man *vill* få en annan lyssnar-/läsargrupp – men man är inte beredd att ta konsekvenserna av att förändra så pass mycket så att man kan få det. För det är ju ändå matchen som är det viktiga, matchreferatet ... Så man går ett halvt steg men vågar inte ta hela steget.

Nytt medieklimat: »Informationssamhället«

Den 30 september 1978 tog Jan Edbrink, utbildad ekonom (och inte huvudsakligen journalist), över chefskapet efter Strömmer, vilket var en tillfällig lösning. Efter precis ett år, den 30 september 1979, avlöstes Edbrink av Tommy Engstrand, som kom att inneha chefsbefattningen fram till 1986. År 1979 instiftades också Jerringpriset, en lyssnaromröstning via (huvudsakligen) tipskuponger om årets bästa idrottare och vars resultat traditionsenligt kommit att tillkännages på nyårsafton.⁶⁹ År 1980 fick Åke Strömmer Stora journalistpriset för sina idrottsreferat det året vid sommar-OS i Moskva och vinter-OS i Lake Placid.

Under verksamhetsåret 1983/84 började, menar Cecilia Steen-Johnsson, framtiden hinna i kapp Sveriges Radio-koncernen: »Det kommande informationssamhället – med sina ökade tekniska valmöjligheter och utsuddande av nationella gränser – ryckte närmare. Trycket på monopollet ökade samtidigt som knappa ekonomiska

ramar beskar handlingsfriheten.«⁷⁰ Exempelvis blev det tekniskt möjligt att i Sverige via satellit titta på TV från bl.a. USA, Sydamerika och Afrika.⁷¹ Utvecklingen på området kabel-TV-distribuerade satellitsystem började ta fart ordentligt.

På Riksradiion bestämde man sig för att bemöta den framväxande konkurrensen genom att satsa på områdena ungdom, nyheter, ekonomi och sport. Kaj Nohrborg skriver i *När Var Hur*:

En del framgångar noterades. Den för framtiden så viktiga ungdomsgruppen tycks bl.a. ha återupptäckt radion. Med ökade sport- och nyhetssändningar förs också en framgångsrik kamp mot televisionen. [...] Radiosporten i P3 har ytterligare vidgat revirgränserna och prisats för det. Sändningarna före Ekot har vunnit ökat gehör, inte minst i just ungdomsgruppen. Sport och nyheter kan ju radion effektivt och till egen förmån konkurrera med TV om. Radion är snabbare och kan improvisera på ett sätt som inte TV mäktar med.⁷²

Nästkommande programår, 1984/85, innebar utökade nyhetssändningar, större utrymme för radioteater och en fortsatt satsning på sporten.⁷³ Just för radiosporten visade det sig bli ett ovanligt framgångsrikt verksamhetsår. Under vinter-OS i Sarajevo och sommar-OS i Los Angeles 1984 gjorde Riksradios sportredaktion under ledning av Tommy Engstrand så väl ifrån sig att den tilldelades Stora journalistpriset – för övrigt första gången som priset utgått kollektivt till en hel redaktion.

I september 1986 kunde radiosporten realisera ett önskemål man länge hade haft: ett fast sportinslag (på fem minuter) kl. 7.35 inom ramen för morgonekot, med en regelbunden lyssnarskara på c:a 750 000.⁷⁴ Det var en plats i etern som man skulle komma att ha kvar till ingången av 1998, då sportnyheterna byttes ut mot vetenskapsnyheter.

Den 30 juni 1986 upphörde Sveriges Radio-koncernens s.k. första avtal med staten att gälla och dagen därpå trädde ett nytt avtal i kraft som dock inte, enligt Örjan Wallqvist, VD för Sveriges Radio och

Under programåret 1984/85 gjorde Radiosportredaktionen så bra ifrån sig vid OS-sändningarna att den tilldelades Stora journalistpriset. Övre raden fr.v.: Tommy Engstrand, Jacob Hård, Mats Strandberg, Annika Mlinarich, Owe Eriksson, Björn Fagerlind. Undre raden fr.v.: Siv Holst, Peter Eng, Per Josefson, Inger Morath, Lasse Kinch, Bengt Sundström.

koncernchef, innebar några dramatiska förändringar.⁷⁵ Organisationsordningen av år 1978, en koncern med fyra programbolag – varav Sveriges Riksradio var ett – och ett moderbolag, kom att bestå till avtalsperiodens slut 1992.

Utanför koncernens egna domäner var det mycket som höll på att förändras. Exempelvis hade fr.o.m. den 1 januari 1986 kabel-TV och närradio, den senare efter flera års försöksverksamhet, etablerats med permanent lagstiftning och särskild myndighet för tillståndsgivning och samordning. Vidare var en betydelsefull förändring gällande nationella markbundna sändningar förestående. Genom det riksdagsbeslut som föregick Sveriges Radios nya avtal gavs klar-tecken för utbyggnad av en fjärde radiokanal, P4 (på planeringssta-diet benämnd FM4). Denna kom att byggas ut i form av 24 regio-

nala nät, som täckte de utsändningsområden som lokalradion hade vid denna tid. Utbyggnaden av P4-nätet skulle enligt planerna börja hösten 1987 och vara färdig två år senare, alltså hösten 1989. Nätet skulle tas i bruk efter hand som det blev färdigt, och 1989 skulle samtliga stationer ha tillgång till en egen kanal.

Riksradion började således få konkurrens »utifrån«, genom bl.a. kabel-TV och närradio, men även »inifrån«, genom att lokalradio-stationerna tillkämpade sig eget kanalutrymme i form av P4 där de kunde sända på egna frekvenser. Starten av P4 innebar en satsning på nyheter och annat i huvudsak informativt programmaterial. Sporten däremot stannade ännu så länge kvar i P3, den mer »nöjes«- eller »underhållnings«-inriktade kanalen.

Frågan om sponsring och reklam

Lars-Gunnar Björklund, vid det här laget marknadschef på AB Tips-tjänst, framförde under 1987 sin åsikt om »sportens position i vårt vittomfattande etermediaföretag«. Björklund ansåg att sporten, i det här fallet sportverksamheterna på TV-sidan, borde få »härja fritt – i en egen kanal«. ⁷⁶ I Björklunds vision skulle de olika idrottsförbunden köpa sändningstid av TV eftersom TV nu ändå köpte rätten att sända exempelvis handboll och friidrott till ett mycket lågt pris (»när de borde betala 100 000 betalar de bara 10 000«) medan ansvariga förbund fick stå för merparten av kostnaderna i övrigt. En anledning till att införa en sportkanal var det faktum att man sällan visste exakt när ett idrottsevenemang skulle sluta, vilket ledde till att sporten ofta kom att tidsmässigt inkräkta på andra i televisionen pågående inslag.

Med anknytning till såväl sportprogrammets utformning som deras vara eller inte vara argumenterar Björklund för en viss form av reklaminslag i TV, på vissa villkor, som ett nödvändigt ont. Han berör även sporten i radiomediet: »På min tid var det bara löst snack om att radiosporten skulle få leka i en egen kanal. Men att en särskild sportkanal i teve är praktiskt genomförbart kan vi ju se på

ESPN, den amerikanska motsvarigheten som sänder för jämnan i USA. Jag kan föreställa mig att det går även i Sverige, men jag tror inte att det går utan reklamens hjälp.« Björklund var emellertid inte orolig för att radion skulle hotas av televisionens tilltänkta reklamintäkter, snarare hade radion enligt honom mycket att vinna på »fri reklamframfart«:

Jag ser det som det är utomlands, nämligen att radioreklamens styrka ligger på det lokala planet. Det är där du ska kunna få reda på att Jönssons fisk i Åmål har fått in ett prima parti torsk idag och att det går bra att handla där. Samtidigt kan det bli lokala, sponsrade fotbollssändningar. Fotbollens folk inser väl att det är slut på sötebrödsdagarna, publiken kommer ju ändå inte, så det blir lika bra att sälja sig. [...] Vi har ju redan nu lokala sändningar, via lokalradion. Men när det gäller sportevenemang tillkommer de efter en oerhörd vända. Lokalradio-stationen har inte råd att betala tillräckligt för sändningen och de lokala idrottsföreningarna har inte råd att sälja sig billigt. Där måste också pengarna in.

Det var ingen tillfällighet att Björklunds tankar kring detta ventilerades just vid denna tidpunkt. På hösten 1987 befann man sig på tröskeln till ett helt nytt medielandskap, där svenskspråkig reklamfinansierad TV och radio kom att utgöra allvarliga hot mot det ända sedan radiostarten monopolistiska Sveriges Radio. Exempelvis startade under 1987 den av Jan Stenbeck ägda och i London baserade TV-satellitkanalen TV3, som omkring 1990 nådde en tredjedel av de svenska hushållen.⁷⁷

Att en helt ny konkurrenssituation var på väg att växa fram under hösten 1987 märktes bl.a. genom att man inom såväl kanalledningarna som Sveriges Television (SVT) centralt diskuterade riktlinjer för att hantera sponsringsfrågor samtidigt som en särskild grupp arbetade med sponsring av Eurovisionssändningar.⁷⁸ Dessutom arbetade man på ett yttrande till Radionämnden, som på eget initiativ beslutat pröva ett antal sportsändningar, vilka inte skulle ha kommit

till stånd om inte arrangörerna skjutit till pengar, som de i sin tur tjänat på reklamintäkter.

De intimt sammanvävda konkurrens- och sponsringsfrågorna började i maj 1988 bli direkt akuta i och med att TV3 lade beslag på de nordiska rättigheterna för US Open-tennisen och sedan, på hösten samma år, förvärvade sändningsrätten till det av svenska folket mycket omtyckta ishockey-VM, våren 1989 – som skulle genomföras i nybyggda Globen i Stockholm och som skulle kommenteras i TV3:s direktsändningar av det återförenade paret Lars-Gunnar Björklund och Roland »Rolle« Stoltz. Sveriges Television tilläts efter sju timmars förhandlingar på TV3:s huvudkontor i London att sända, men med 15 minuters fördröjning och i gengäld hjälpa TV3 med den tekniska produktionen, vilket beräknades spara utgifter på fem miljoner kronor för TV3.⁷⁹

Allt detta fick SVT:s informationschef Stig Carlsson att konstatera att man för första gången fått en synlig fiende, dvs. TV3: »Nu måste vi finslipa vårt förhandlingsmaskineri så att alla risker elimineras för att det här upprepas. Det gäller nu att slå vakt om att hela svenska folket, och inte bara en exklusiv del, erbjuds sport och underhållning i framtiden.«⁸⁰ Att SVT nu hade starka krafter emot sig visade det faktum att man på sitt förhandlingsbud om US Open-tennisen inte ens erhöll ett svar. Chefen för TV-sporten, S. O. Malmros, sade att det var »första gången det hänt mig under mina åtta år här«.

Under andra halvan av 1980-talet började det allt tydligare framgå att TV-sporten knappast skulle klara sig i konkurrensen utan sponsrade sportsändningar. Sam Nilsson, VD för SVT, föreslog därför en ändring i avtalet med staten, så att sponsring kunde bli tillåten när det gällde »sport och nöje«. Utan sponsrade sändningar var det i framtiden risk för att SVT inte skulle ha råd att köpa in sig på EBU:s Europarättigheter för de OS-sändningar som EBU 1988 fått betala 5,7 miljoner dollar för, ett belopp som inför OS-året 1992 väntades stiga till 50 miljoner dollar – och detta inkom för vinterspelen i Albertville i Frankrike. De gissningar som gjordes rörande Europarättigheten för att sända sommarspelen i Barcelona samma år handlade om 150 miljoner dollar. Sponsrade sändningar blev alltså EBU:s

sätt att kompensera för den explosiva kostnadsstegringen. Hade tävlingsidrotten inte varit detsamma som publikmässig hårdvaluta förut så började den bli det nu, under 1980-talets sista år av genomgripande förändringar av den populära medieoffentlighetens infrastruktur.

I mars 1988 kom så SVT:s yttrande till Radionämnden angående sponsring, utarbetat av Roland Hjelte och Elsa Willius på TV2:s respektive Kanal 1:s programsekretariat.⁸¹ Yttrandet föranleddes av Radionämndens beslut 1987 att på eget initiativ granska tre sändningar med avseende på sponsringsparagrafen i SVT:s avtal med staten; SM i basket, Båstadtennisen och V65-loppen. Då Radionämndens utslag skulle bli vägledande för TV-sportens framtida handlingsutrymme föreslog Hjelte och Willius framtänkt en paragrafändring som tillät sponsring, eftersom de inte kunde se hur TV-sporten annars skulle kunna bemästra kostnadshöjningarna för sändningsrättigheter till internationella sportevenemang. Men frågan var kinkig, det handlade ju om att lätta upp det genom alla år, sedan starten 1925, så fastlagda reglementet för en s.k. allmännyttig, dvs. icke på några villkor av kommersiella krafter styrd, etermedieverksamhet. Det som kunde tyckas stå på spel var inget mindre än programföretagets oberoende och integritet.

Därför valde Radionämnden, som för egen del kom fram till att de tre sportprogrammen inte bröt mot den förvisso diffust formulerade sponsringsparagrafen i Sveriges Radio-bolagens avtal med staten, men som ändå hyste farhågor för framtiden, att ta initiativ till en regeringsgranskning av paragrafen i fråga.⁸² Vad integritetsaspekten anbelangade friade Radionämnden med motiveringen att SVT hållit fast vid den redaktionella integriteten, trots att sponsorererna i vissa fall stått för större delen av programkostnaden. Utbildningsminister Bengt Göransson gav sin sakkunnige Leif Larsson i uppdrag att behandla frågan om sponsring. Larsson kom under hösten 1989 fram till slutsatsen att det borde bli »tillåtet att sponsra sport-, kultur- och underhållningsprogram i SR:s utbud«.⁸³ Även koncernchefen Örjan Wallqvist menade att det var »nödvändigt med någon form av legitimitet för sponsring«.⁸⁴

Det hela mynnade ut i att det den 1 augusti 1991 blev fritt fram för sponsring i Sveriges Television. Först ut att sponsra en sändning i Sveriges Television genom sina logotyper blev Volvo och PLM i en sändning från Scandinavian Masters i golf. Bara fram till april 1992 hann ca 300 sponsorskyltar passera genom sportens TV-ruta, och i januari 1992 undertecknades också det första sponsoravtal som sträckte sig över flera program och som innebar att lördagseftermiddagarnas Tipsextramatch under vårsäsongen sponsrades av Folksam och ICA-handlarna.⁸⁵

Sponsringsfrågornas aktualitet under våren 1988 ledde till att EBU i mitten av maj antog regler även för sponsring av radioprogram i det internationella programsamarbetet.⁸⁶ Genom moderbolaget Sveriges Radio var dess dotterbolag medlemmar i EBU, vilket betydde att de nya sponsringsreglerna blev tillämpliga på de program som Riks- eller Lokalradion erbjöd till eller erbjöds av andra radioföretag som också var EBU-medlemmar. Att EBU:s sponsringsregler för radio stadfästes just under våren 1988 var ingen tillfällighet, eftersom det under hösten 1988 skulle bli premiär för det blandade mark-/satellitnätet Euroradio – en radions motsvarighet till televisionens Eurovision.⁸⁷

Med tanke på den tilltagande kommersialiseringen av etermedierna, och då särskilt sportsektorn, var det inte en tillfällighet att Radio Halland inför de olympiska sommarspelen i Söul 1988 köpte reklamplats på OS-seglaren Mats Caaps båt – för »ett par tusenlappar« döpte Caap om sin båt till »Halland« och satte därtill Radio Hallands logotyp på båtens andra bog.⁸⁸ Radio Hallands chef Stellan Stuesson framhöll att vad man ville vinna med detta var »goodwill« och »det är det det handlar om«. Stuesson menade att man förvisso var i besittning av ett »mycket litet PR-konto« men att man inför övergången till lokalradiokanalen P4 ville »hitta andra uttrycksformer«. Det var, menade Stuesson, »en chansning, det är bra om han [Caap] kommer i teve och hallänningarna får se honom«.

Caap vann nu ingen OS-medalj, varför det inte blev någon exponering i TV. Men båten och därmed även Radio Hallands logotyp kom i alla fall att synas på Hallands Nyheters förstasida.

Ett annat »PR-trick« i syfte att nå ökad uppmärksamhet gjordes av Sveriges Radio Jönköping och dess chef Janne Svensson våren 1995, när de direkt efter det att Jönköpingslaget HV 71 vunnit SM-guld i ishockey sände ett snabbt hopsatt sammandrag av Radiosportens referat av HV 71:s väg till guldet – ett sammandrag som »upprockat« med den speciella HV 71-låt som jönköpingsgruppen Crut gjort blev till en 20 minuters »guld-CD«.⁸⁹ Allt med Radiosportredaktionens samtycke. CD-skivan, som såldes för 100 kronor, distribuerades i 2 000 exemplar och SR Jönköping fick draghjälp med försäljningen av lokala skivaffärer och av HV 71. Den var alltså inte ämnad att göra SR Jönköping till en förmögen station utan att ge stationen så kallad PR, det vill säga den användes som medel utanför den direkta programverksamheten för att odla fram en positiv bild av stationen hos allmänheten – men också mer altruistiskt för att hjälpa HV 71 (SR Jönköping höll även auktion på HV-målvakten Boo Ahls klubb, vilket inbringade 41 000 kronor som gick till Radiohjälpen).

En instans vars ledamöter inte blev oreserverat förtjusta över denna företagsamhet var Granskningsnämnden, som fällde SR Jönköping därför att de i ett längre radioinslag, inkluderande utdrag ur skivan, angett priset på skivan samt uppmanat lyssnarna att ringa och beställa den. Förvisso kom Granskningsnämnden fram till att det »med hänsyn till att motsvarande inspelning inte fanns i handeln och till att guldvinsten var mycket uppmärksam, kunde vara motiverat att i programmet lämna information om att skivan fanns«.⁹⁰ Dock fann nämnden att »den starka fokuseringen på CD:n med prisuppgifter och uppmaningar att beställa skivan gick utöver vad som kunde vara motiverat«, varför man alltså fällde inslaget för otillbörligt gynnande av kommersiellt intresse. Ge gärna information om din produkt, men bara lagom mycket – så skulle nämndens dom i traditionell allmännyttigideologisk anda kunna sammanfattas.

Föga överraskande blev det i en sportsändning som radiolyssnarna tidigt 1993 för första gången i Sveriges Radios nästan 70-åriga historia fick höra ett sponsormeddande av typen »Den här sänd-

ningen från Svenska Rallyt är sponsrad av ...«, inläst av en »neutral« och okänd röst och hörbar i början och slutet av sändningarna och i anslutning till längre avbrott vid knappt tio tillfällen.⁹¹ Direktionen hade på prov gett klartecken till ett par sponsringsprojekt under året. Att just Svenska Rallyt valdes till ett av testfallen under 1993 innebar lägre produktionskostnader för Sveriges Radio Värmland, som ombesörjde sändningarna. De tre övriga sportevenemang som direktionen hade godkänt som sponsringsobjekt var Vasaloppet, bordtennis-VM i Göteborg och friidrotts-VM i Stuttgart. Senare under året kom även ytterligare några sport-, »kultur«- och evenemangssändningar att få sponsras. Efter det skulle alla erfarenheter samlas in och företagets s.k. policy – dvs. grundprinciper – för sponsringsverksamheten utvärderas.

I samband med utsändningen från Vasaloppet i P4 den 7 mars 1993 mellan kl. 07.08 och 13.00, med avbrott för Ekonyheter kl. 09.00, 10.00 och 11.00, uppstod dock vissa misshälligheter. Granskningsnämnden valde att fälla Sveriges Radios sändningar från evenemanget för dess sponsormeddelanden – dels beroende på deras placering i sändningarna, dels beroende på det slags sponsorer som fanns med.⁹² Sponsormeddelanden fick nämligen enligt reglerna bara sändas före och efter program. Vidare tilläts företag – men inte varumärken – sponsra sändningar. Under Vasaloppssändningen lämnades sponsormeddelanden vid sju tillfällen. Enligt Radionämnden utgjorde de tablålagda nyhetssändningarna särskilda program i radiolagens mening. Därför var även Vasaloppssändningens olika delar, dvs. de som låg före, mellan och efter nyhetssändningarna, att betrakta som separata program, vilka skulle inledas och/eller avslutas med sponsormeddelanden.

Radionämnden fann mot denna bakgrund att de sponsormeddelanden som förekom i början och i slutet av Vasaloppssändningen samt i anslutning till de tre nämnda nyhetssändningarna var »förenliga med bestämmelserna i 30 § andra stycket p.1 i avtalet med staten«. De sponsormeddelanden som förekom i samband med starten respektive målgången i loppet lämnades däremot inte i anslutning till någon nyhetssändning utan under pågående program, var-

för de enligt Radionämnden stred mot bestämmelserna i avtalet.

Sveriges Radio kom efter detta att inta en restriktiv hållning när det gällde sponsring. Ett undantag gjordes dock då klartecken gavs för sponsring av jätteevenemanget VM i friidrott i Göteborg sommaren 1995, som innebar stora kostnader för Sveriges Radio.⁹³ Totalt kom 15 sändningar i P4 att kunna sponsras, vilket medförde betydande intäkter. I praktiken innebar det att tre fyra sponsorer sammanlagt skulle få ett 70-tal s.k. sponsormeddelanden upplästa under friidrotts-VM – fyra sponsorer skulle ge en bruttointäkt på c:a 1,8 miljoner för Sveriges Radio. Dock begränsades till slut antalet sponsorer till två, Telia och Teamwork. Men deras »sponsormeddelanden« kom mycket riktigt att kunna höras 70 gånger i P4 under de totalt 55 timmar som Radiosporten sände från friidrotts-VM på Nya Ullevi i Göteborg – ett evenemang där runt 2 500 journalister bevakade tävlingsdeltagare från 192 länder.⁹⁴

I praktiken innebar öppnandet för sponsring av friidrotts-VM 1995 också att Sveriges Radio aktivt började arbeta med sponsring.⁹⁵ Enligt ett beslut av styrelsen skulle Radiosporten och P3 under nästkommande år, 1996, minska kostnaderna med sex respektive en miljon kronor genom sponsring av evenemangssändningar – de enda program som enligt styrelsebeslutet fick sponsras var just större evenemang i rikssportsändningar och i P3. Lokala sportevenemangssändningar fick följaktligen inte sponsras. Dock var det många företag som hade uttryckt intresse för att sponsra program i P4, framhöll Dagny Eliasson på Programsekretariatet, som satt med i den arbetsgrupp vilken hade fått i uppgift att utreda om sponsring var en möjlig källa till intäkter för SR.

Kamp om sändningsrättigheter

Det hårdnande medieklimatet vid ingången till 1990-talet kom också att på ett mycket påtagligt sätt beskära Radiosportens programverksamheter. Ännu 1991 kunde Radiosporten utan konkurrens på radiosidan dra till sig enorma lyssnarsiffror. Vid VM i ishockey det

året samlade radioutsändningen från matchen Sverige–Kanada i gruppspelet den 26 april fler lyssnare än vad SVT och TV3 gjorde tillsammans.⁹⁶ I snitt följde drygt en miljon lyssnare Tre Kronors och de andra lagens öden via Radiosporten. Dock var det fler som valde att se finalen i TV än att lyssna på radio.

Våren 1993 stötte radiosporten emellertid på konkurrens, från den kommersiella kanalen Z-radio, som hade köpt rättsigheter till ishockey-VM i april. Z-radio, som sände i Stockholm, Malmö och Göteborg, kunde förvisso tänka sig att förhandla med Sveriges Radio »om Sveriges Radiocheferna lär sig slå rätt telefonnummer«, som Medviks Jörgen Widesell enligt Pressens tidning uttryckte sig (TV-rättigheterna hade TV3 och de behöll dem för den egna kanalen).⁹⁷ Men radiosportchefen Per Josefson hade inte för avsikt att förhandla och han sade sig inte heller riktigt förstå vad Z-radio skulle med rättigheterna till eftersom han hade svårt att se något annat rikstäckande radiobolag än Sveriges Radio som kunde täcka upp det likaledes heltäckande nationella intresset för evenemanget.

Saken var dock inte utagerad med detta. Radiochefen Ove Joanson (som den 1 juli 1990 tillträdde en nyinrättad tjänst som vice VD i hela Sveriges Radio-koncernen, således omfattande både radio och TV)⁹⁸ skickade ett bud till Z-radio där han föreslog att Sveriges Radio skulle betala Z-radios kostnader samt ett påslag med 25 procent. Dessutom skulle Z-radio kunna sända parallellt utan kostnad. Sveriges Radio åtog sig dessutom att »svara för alla praktiska arrangemang vid VM i Sverige 1995«, vilket beräknades kosta c:a 2 miljoner kronor.⁹⁹ Det var redan klart att Sverige skulle vara värd för ishockey-VM 1995 och vid ett så stort, internationellt medieevenemang måste på ett tidigt stadium de nationella radio- och TV-företag utses som skall ansvara för teknik m.m. och stå för all service åt de utländska medieföretagen. Inför VM 1995 var det Sveriges Radio – som också ägde sändningsrättigheterna – som skulle ombesörja detta (Sveriges Radio har haft rättigheterna 1995–1998). Därför kunde man erbjuda Z-radio att de skulle få vara med och sända 1995 utan att behöva stå för några kostnader.

Men även detta bud avvisades. Ove Joanson gick då ut med en

debattartikel i Dagens Nyheter med rubriken »Kan man spela ishockey i radio?« där han pekade på det utifrån journalistiska och publicistiska grundprinciper tvivelaktiga i att allmänhetens rätt till information reglerades genom en kombination av närvarorätt och betalning. Men inte heller det gav något resultat. När ishockey-VM 1993 började var det Z-radio som ensam direktsände från evenemanget (med mindre lyckat resultat). När det hade blivit dags för spel i finalomgångarna nåddes emellertid en uppgörelse som innebar att även Sveriges Radio tilläts sända.¹⁰⁰

Under våren 1993 var också en kommersiell, kombinerad »sport- och nöjesradio«, lokalradiostationen Storstadsradien, under framväxt.¹⁰¹ Storstadsradien ägdes till 25 procent »av vad man i ett vitt begrepp skulle kunna säga vara idrottsrörelsen«.¹⁰² Några av dessa intressenter som satsade pengar för att få en idrottens egen reklamradiokanal var Svenska Fotbollförbundet, Stockholms Travsällskap, Stockholm Open, Stockholm Marathon och golfförbundet. Stationer med ett tiotal anställda skulle upprättas i Stockholm (med högkvarter i Globen), Göteborg och Malmö till en kostnad av två till fyra miljoner kronor per station. De tre stationerna skulle till 50 procent samsända och även sända lokalt (med bl.a. trafikinformation) morgnar och kvällar. Man sökte därför lämpligt folk till »en arbetsplats med stor lönespridning – spannet är från 'bättre än SR-lönerna' till på höjden TV4-löner«.¹⁰³ Efter ett år beräknades Storstadsradien sända 18 timmar per dygn (men vara i gång utan personal dygnet runt) till sina tänkta två och en halv till tre miljoner lyssnare – »typlyssnare är 37–40 år med god ekonomi« som fick sig till livs reklam för »sportprylar« samt för »allt lyssnaren kan tänkas behöva eller vilja ha« (inför starten fanns förhandsbeställd reklam för ungefär 1 miljon kronor).¹⁰⁴

Det blev Storstadsradien som kom överens med Z-radio om att producera radiosändningarna från 1994 års ishockey-VM, eftersom Z-radio ägde sändningsrättigheterna till evenemanget även detta år (via TV3, som ingick i samma koncern som Z-radio).¹⁰⁵ I Stockholm gick VM-sändningarna i Storstadsradien, i övriga landet i Z-radio på de orter där de sände. Därutöver erbjöds olika reklamradio-

stationer att sända. Man räknade med en täckning i landet på 65–70 procent – varmed stora delar av landet, t.ex. hela Norrland, Örebro, Västerås och Gotland, blev utan radioreferat.¹⁰⁶ Sveriges Radio kunde bara sända nyhetsinslag, inte direktsända. Att Sveriges Radio, som hade haft kontinuerlig kontakt med Z-radio sedan sommaren 1993 om detta ishockey-VM, inte fick uppgifter från Z-radio själva utan via en tredje inblandad part om att det blev Storstadsradion som skulle direktsända evenemanget kom, menar Sveriges Radios vice VD Jan Engdahl, att påverka framtida kontakter. Dock hade Radiosporten vid det här laget säkrat sändningsrätten till de kommande tre årens ishockey-VM, dvs. 1995–1997.

Storstadsradion blev ingen succé, trots att man bl.a. knöt till sig Tommy Engstrand. Denne kom dock bara att göra några enstaka inslag för stationen, som gick i konkurs efter c:a ett år. Det innebar bl.a. att Roger Burman gick tillbaka till Radiosporten, varifrån han hade sagt upp sig för att börja på stationen.¹⁰⁷

Ökad personalomsättning

Konkurrensen utifrån i form av nya, kommersiella etermediekanaler kom också att yttra sig i att många och mångårigt rutinerade radiosportmedarbetare fick anbud om nya och betydligt mer välbetalda arbeten. Bland annat lämnade Tommy Engstrand på sommaren 1987 Radiosportredaktionen för att gå över till den kommersiella medie-sektorn. Hur ojämn den kamp var som Sveriges Radio med början under 1980-talet skulle komma att behöva utkämpa med de kommersiella medierna, framgår av det faktum att när Engstrand slutade var han, enligt dåvarande riksradiochefen Ove Joanson, inte bara radions bästa sportreporter utan också »rikstradions klart högst betalde reporter. Han har även bättre betalt än de flesta chefer här.«¹⁰⁸ Ändå lyckades Sveriges Radio alltså inte behålla Engstrand.

Den skeva lönestrukturen bekräftades av TV-sportens Artur Ringart, som menade att TV3 under tre veckor i samband med ishockey-VM i Globen 1989 betalade löner »som motsvarar årslöner

för SVT:s medarbetare: »Riksradien har två reportrar och en bisittare på plats som har arbetsdagar på upp till 15 timmar under VM. Deras löner är lägre än en busschaufför, som kör i Stockholms innerstad. Därmed inte sagt att en busschaufför har bra lön.«¹⁰⁹ Sveriges Radio skulle aldrig komma att betala rimliga löner till sin personal, trodde Ringart: »Alla som hoppas eller tror på det i framtiden ska inte göra sig några falska illusioner. Företaget räknar kallt med att det är 'så roligt och stimulerande' att arbeta här att det inte finns någon anledning till radikala löneförändringar. – Passar det inte så sluta!« Ringart blev själv en av dem som lämnade Sveriges Radio/TV för en tillvaro som frilansare eller en mer lukrativ anställning inom den kommersiella mediesektorn, tillsammans med bl.a. Lasse Kinch, Annika Duncan (Mlinarich), Peter Eng, Ingvar Oldsberg, Fredrik Belfrage och Leif »Loket« Olsson (i Göteborg).

Det kom alltså att bli många Radiosportmedarbetare som vid ingången till 1990-talet lämnade redaktionen för att gå över till den kommersiella sektorn – något som genererade sina speciella konfliktsituationer. Inför Söul-OS 1988 anlätade Radiosporten sina gamla medarbetare Lars-Gunnar Björklund och Bo Gentzel som reportrar på plats, vilket väckte irritation inom företaget.¹¹⁰ Dels för att Tipstjänst, där ju Björklund till vardags var marknadschef, skulle använda OS-tävlingarna för sin vadhållningsatsning Oddset.

Men mer upprörande ändå, för journalistklubben, synes det ha varit att Riksradien hade engagerat Björklund och Gentzel utan att beakta medbestämmandelagarna (MBL). Detta i ett läge då företaget nyligen skärpt – de av Björklund kritiserade – reglerna för vad medarbetarna fick och inte fick göra utanför koncernen. (Ett exempel på det var att Ann-Britt Pettersson – *Aktuellt*-medarbetare och tidigare vid både radiosporten och TV-sporten – som alltsedan 1984 fått tillstånd att vara konferencier för Tjejmilen inte tilläts att medverka 1988.¹¹¹) Åke Levin, administrativ chef på Riksradien, försvarade sig med att alla regler och olika former för engagemang blivit ett »så krångligt område att man beslutat sig för att anställa en speciell person på riksradien bara för att hålla reda på formalia« och med att han »bara [tycker] att Lars-Gunnar Björklund är en av de

bästa i landet på såna här saker« samt att han inte var säker på att lyssnarna kopplade Björklund direkt till spelformen Oddset »så fort de hör honom i radio«.

Det slutade med att Radiosportredaktionen fick böta 10 000 kr till fackföreningen för att man genom att anlita Björklund inte följt reglerna i MBL, något som fick Björklund att bestämma sig för att hoppa av alla uppdrag för radiosporten förutom Vasaloppet.¹¹² På tidningen Expressen var man mer uppskattande och tilldelade Björklund ett specialpris för hans kommentatorinsatser i Söul.¹¹³

En liknande konflikt uppstod 1990. En orsak bakom konflikten var kritik mot att Tommy Engstrand hade engagerats som referent på plats vid fotbolls-VM i Italien 1990. Engstrand skulle med detta ha prioriterats framför Radiosportens egna anställda. Missnöjet över detta skulle främst ha kommit till uttryck bland medarbetare och betrodda fotbollsreferenter ute i landet i allmänhet och i Göteborg i synnerhet. Men det synes ha funnits mer djupgående, redaktionella orsaker till konflikten.

Det hela hade, menar den under 1990-talet ledande och mest tongivande medarbetaren vid Radiosporten, Lasse Granqvist, vilken kom till Radiosporten som praktikant från dåvarande Journalisthögskolan i Stockholm i januari 1988, sin egentliga upprinnelse i att Björn Fagerlind hösten 1989 slutade som redaktionssekreterare för att gå till TV-sporten.¹¹⁴ Fagerlind var Radiosportens starke man som hade ordning på det mesta och därigenom i viss mening höll samman redaktionen. Det blev ett vakuum efter Fagerlind »som var enormt« och som inte gick att fylla.¹¹⁵ I ett försök att kompensera den redaktionella förlusten av Fagerlind tog man in Kenneth Jansson, medan Lasse Kinch, som vid denna tid var efterfrågad av TV3, blev »journalistisk chef« (Fagerlind kan sägas ha varit både redaktionssekreterare och journalistisk chef).

Det skall i grund och botten ha handlat om »en djup, internredaktionell kris« som ledde till att man för första gången i radiosportens historia organiserade ett »fackligt« möte (i den meningen att alla redaktörer träffades, utan inslag från redaktionsledningen, för egentligen första gången med syftet att dryfta internredaktio-

nella problem). Grunden till konflikten var, enligt Granqvist, att företaget tillsatte cheftjänsten – dvs. förlängde Per Josefsons förordnande – utan att först ordentligt ha förankrat beslutet på redaktionen.

Mötet ägde rum i maj 1990 – då arbetade totalt 21 heltidsanställda reportrar vid Radiosporten¹¹⁶ – som en förberedelse inför det årliga stormöte som 1990 hölls i Karlstad. I denna Radiosportens sedvanliga »kongress« träffade redaktörerna i Stockholm redaktörerna ute i landet (dvs. Riksradios fasta korrespondenter men inte lokalradioredaktörerna). Det förberedande mötet syftade alltså åtminstone delvis till att skapa en enad front inför Karlstadmötet.

Resultatet av Karlstadmötet blev emellertid att Robert Perlskog och Peter Eng efter sommaren 1990 gick till TV4 (som startade sin verksamhet vid denna tid), medan Lasse Kinch slutligen accepterade erbjudandet från TV3 (Kinch gjorde sitt sista landskampsreferat för radiosporten i oktober 1990). Som en följd av denna avgång slutade Jens Tolgraven två år senare. År 1991 inrättades ytterligare en cheftjänst i organisationsplanen, en biträdande redaktionschef (Mats Taxén). Efter fotbolls-VM 1990 kom man också att akta sig noga för att ta in »folkkära« f.d. medarbetare på de egna medarbetarnas bekostnad.¹¹⁷ Som ersättare för Peter Eng anställdes 1990 Bengt Skött, vilken i egenskap av praktikant på dåvarande Journalisthögskolan i Stockholm kom till Radiosporten hösten 1988. »Det är många som gått den vägen, som praktikanter«, understryker Skött.¹¹⁸

En ny omorganisering av Radiosportredaktionen trädde i kraft den 1 september 1998, och innebar att den tidigare redaktionschefssysslan delades upp i två tjänster. Ny formell redaktionschef blev Lasse Granqvist, med utgivar-, personal- och budgetansvar, dvs. företrädesvis redaktionsinterna arbetsuppgifter. Förra redaktionschefen Per Josefson kom i stället att tillträda en ny befattning som sportchef. Det innebar att Josefson fick ansvar för mer utåtriktade eller redaktionsexterna sysslor som att ombesörja avtalen med de olika idrottsförbunden, internationella avtal och evenemang samt EBU:s sändningsrättigheter.

Genom att Lasse Granqvist, som menade att det framför allt

handlade om »en intern omorganisation, där vi alla tillsammans ska ta ett större ansvar«, kom att kombinera sitt nya chefsarbete på halvtid med fortsatt arbete som referent på den andra halvtiden fick Radiosporten åter en redaktionschef som liksom Åke Strömmer och Tommy Engstrand – och före dem Lennart Hyland – gav redaktionen ett ansikte utåt genom att samtidigt fortsätta i rollen som populär referent och även uppträda i lätta underhållningssammanhang (dock slutade Granqvist att göra »vanliga« nyhetsinslag och reporterjobb).¹¹⁹

Sammanslagning

I och med den nya avtalsperiod som trädde i kraft den 1 januari 1993 sammanfördes, efter ett riksdagsbeslut den 11 juni 1991, de sedan 1986 fristående bolagen Riksradion och Lokalradion åter i ett »ljudradiobolag« (i november 1991 utsågs Ove Joanson till det nya radiobolagets chef).¹²⁰ Riksdagen framhöll i sitt beslut att Lokalradion, sedan bolaget inrättades 1975 i syfte att bl.a. motverka de starka koncentrationstendenser på olika samhällsområden som åter hade blivit synliga, utvecklats till en framgångsrik och effektiv organisation och att lokalradioverksamheten därför inom det nya bolaget borde ha minst den omfattning som motsvarade verksamheten inom de 25 lokalradiostationerna. Riksdagen framhöll sammanfattningsvis att de organisatoriska förändringarna skulle genomföras så, att förutsättningar skapades för att förstärka den regionala och lokala radioproduktionen. Ett sätt att göra detta på blev att överföra sportprogramverksamheterna från riksradiokanalen P3 till lokalradiokanalen P4.

En bidragande orsak till detta kan den konflikt som utbröt under 1987 mellan Ungdomsradiion och Radiosporten ha utgjort, en konflikt betingad av den starka ställning som Radiosporten vid det här laget hade skapat sig inom Sveriges Radio. De starka känslorna tolkades av Anna Frenning i Antennen:

Är det fotbollslandskamp mellan Sverige och Sovjet så ska den beredas plats i radio. Självklart och med allt det eftertryck som sportradiochefen Per Josefson kan lägga in i orden. Alla andra tyckanden är bara dumheter, det vet minsta barnunge som någon gång tvingats acceptera att deras älsklingsprogram byts ut mot allehanda cuper och kamper. Nu är det så att sport inte låter sig planeras. Oftast inte i alla fall. Och har man bestämt sig för att lyssnarna ska få den service som direktsänd idrott anses vara, så får man finna sig i att andra program utgår. Som ungdomsradions 'Tvärnit' som skulle sänts på påskafton, och där redaktionen tre dagar i förväg fick reda på att programmet bytts ut mot landskampen Sverige–Sovjet.¹²¹

Med detta programbyte blev femton personers arbete förgäves, menade Frenning. Håkan Persson, projektledare för programpunkten *änubah!*, ett annat ungdomsprogram som »drabbats av sportens 'veto-rätt'«, påpekade att han personligen inte tyckte illa om sport, men att han däremot inte tyckte att »en vanlig allsvensk omgång i fotboll ska kunna preja ut program, vilket faktiskt har hänt«. Persson underströk de konsekvenser som alla bortfall fick för lyssnarna: »I april har alla våra program antingen utgått eller halverats. Det är inte lätt att få någon kontinuitet i lyssnandet då.«

Eva Blomquist, som var redaktionschef på barn- och ungdomsradion och hade arbetat med radio i över tjugo år, var dock inte riktigt lika upprörd – hon sade sig vara van vid att ungdomsprogrammen fick stryka på foten för sporten och hade insett att det »inte är någon idé att göra alltför ambitiösa program på lördagseftermiddagar«. Blomquist ville därför att ungdomsradion under kommande budgetår (1987/88) inte skulle behöva sända på den tiden. I stället hoppades hon få med programpunkten *Tvärnit* i ungdomsblocket på vardagskvällarna: mellan januari och april (1987) hade 23 program från ungdomsredaktionen kortats eller utgått helt, och just *Tvärnit* var hårdast drabbat – fem gånger kortat och tre gånger helt bortlyft. Håkan Persson och hans redaktion ville dock ha till stånd en debatt om sportens ställning inom Sveriges

Radio och uppvaktade med anledning av detta P3-chefen Åke Källqvist.

Per Josefson kontrade med att det också var många ungdomar som lyssnade på radiosporten och menade att det inte var hans fel att det just blev ungdomsprogrammen som fick utgå. Det bestämde ledningen och tablågruppen. Frenning:

Han [Josefson] vet vad han har i ryggen, och han är full av »nu är det nämligen så« och »naturligtvis«. Att sporten får köra över andra är självklart. Men när han får frågan om inte sporten borde ha en egen kanal mjuknar till och med han.

Josefson föreslog inrättandet av en speciell evenemangskanal.

Annika Rindfors Lundvall, som lagt tablån där Sverige–Sovjetmatchen dök upp, menade å sin sida att hon hade gjort så gott hon kunnat – ungdomsradiion fick trots allt ha två program kvar den dagen. Men, frågade sig Frenning, »skulle det verkligen inte gå att få till ett system där ingen behöver bli ledsen? En egen kanal, eller en 'slalombana' som fungerar? Nu finns ju hela P4 att bolla med också.« På det svarade P3-chefen Källqvist att man kunde önska sig hur många kanaler som helst, »men så ser inte den ekonomiska verkligheten ut«. I praktiken var det, menade Källqvist, Radiosporten som avgjorde »när det är befogat att bryta tablån« och att det ansvaret »sköter de bra«. Tablågruppen försökte bara »saxa mellan kanalerna så att inte samma program ska drabbas jämt«. Emellertid existerade ett principbeslut om att det i första hand var just P3 som vid behov skulle upplåta programtid.

Till följd av dels de senaste trettio årens tydliga tendens att varje åldersgrupp skaffat sig en mer uttalad musiksmak och radiolyssnandet därigenom i stor utsträckning kommit att bli ålderssegregerat, dels förekomsten av kommersiella popradiokanaler, fann man det nödvändigt att i denna nya radiomiljö även det allmännyttiga Sveriges Radio riktade P3 och P4 till olika åldersgrupper. Det sades att kanalernas karaktär, både vad gällde form, talat innehåll och musik, måste utformas så att de nådde fram till specifika målgrupper. Kana-

lerna P3 och P4 borde därför medvetet rikta sig till var sin halva av befolkningen. Den svenska medianåldern var 38 år – och P3 skulle rikta sig till den yngre halvan av befolkningen, »dvs publiken upp till 35–40 års ålder«. ¹²² P3 skulle förvisso ha »höga journalistiska ambitioner« men också erbjuda bl.a. »underhållning och förströelse«.

P4 utgjordes i sin tur av 25 olika radiokanaler som å ena sidan skulle spegla sitt sändningsområde och därigenom kunna vara olika men som å andra sidan, betraktade som en gemensam kanal, skulle präglas av sådana programkriterier att var och en av de 25 kanalerna utgjorde ett verkligt alternativ till de tre rikskanalerna. Vidare skulle de lokala kanalernas informationskaraktär förstärkas, den lokala aktualitetsbevakningen förbättras och utsändningarna av nationella och internationella aktualiteter utökas. Såväl de lokala som de nationella och internationella nyheterna skulle i de lokala kanalerna också »presenteras på ett brett och lättillgängligt sätt«. ¹²³ Programmen skulle alltså 1) ge utrymme för mer informations- och aktualitetsmaterial och 2) vara populärt hållna.

Detta innebar att det lämpade sig väl att placera sportprogramverksamheterna i P4 – sporten är ju som jag framhållit att betrakta som både 1) en journalistisk verksamhet (aktualiteter) och 2) en form av lätt (och samtidigt allvarlig) underhållning. Så kallade förströelseprogram och kontaktskapande program skulle sålunda alltså vara viktiga i den lokala kanalen – samtidigt som de 25 lokala kanalerna också blev »huvudkanaler för radiobolagets samlade sportsändningar«.

Att sporten – inte utan diskussion – förlades till nyskapelsen P4 hade förvisso också mer pragmatiska orsaker. Eftersom radiosportprogrammen inte sällan består av långa direktsändningar på upp till 2–2 1/2 timmar från en speciell match så innebär det, menar Bengt Skött, att man, utifrån radiosportgenrens breda publikperspektiv, blir »ganska smal«, i meningen inriktad mot »en speciell krets« som är intresserad av just denna idrottsgren (exempelvis en SM-final i handboll, i sig en stor idrottshändelse) – och då »försvinner många ungdomar, som inte råkar vara intresserade. Därför är det ganska rimligt att vi *inte* ligger i P3 utan att vi ligger i en specialkanal för

dom intresserade eftersom det allt för många gånger är så pass smalt innehåll«, dvs. smalt i den meningen att det inte tilltalar det stora flertalet sportintresserade.¹²⁴ Samtidigt fick Radiosporten i P4 det programutrymme man ville ha. Eftersom det övergripande målet var att kanalerna skulle komplettera varandra skulle av princip heller ingen »tappning« (återsändning) av riksprogrammen, exempelvis av sportsändningar, förekomma (de riksprogram som sändes över de lokala kanalerna skulle vara lokalt producerade).

Ett tillfälle att etablera P4 som sportkanal kom, menar Per Josefson, i samband med vinter-OS i norska Lillehammer 1994, som kom att bevakas av 21 personer från Sveriges Radio, inklusive en reporter från *Dagens Eko* och en från *Efter tre*-redaktionen, Ulf Elfving.¹²⁵ Totalt sände Radiosporten 150 timmar från vinter-OS: på förmiddagar, kvällar och helger i P4 och på eftermiddagar i P3. Den kommandofördelningsenhet som användes var den som byggdes 1964; otymplig, men ännu funktionsduglig. Samma år, 1994, spelades fotbolls-VM i USA (där Sverige blev bronsmedaljörer). Det blev det dyraste enskilda arrangemanget för Radiosporten så långt – 3,5 miljoner kr, något mer än sommar-OS i Barcelona 1992.¹²⁶

Trots att ungdomspräglade P3 till en början mest erhöll lovord i pressen för sina nya och gamla program, såsom *Stormvarning* på förmiddagar, *Efter två* på eftermiddagar och *Glädjetåget* på helger, framstod P3-kanalen som den stora förloraren när den första publikmätningen efter kanalreformen presenterades: 22 procentenhet färre lyssnare jämfört med tidigare: 50 procent före omläggningen hade krympt till 28 procent (under radioåret 1994/95 fortsatte P3 tappa lyssnare till de kommersiella uppstickarna).¹²⁷ Vinnare var främst P4, som ökade från 31 till 40 procent – siffror som bl.a. måste sättas i relation till att sportprogrammen nu sändes i P4.

Margita Boström berättar att när hon kom till radiosporten 1991 sände man en till en och en halv timme vardagskvällar (man började kl. 20 och sände till 21.30, eller till 22.00 på torsdagar då det var elitishockey) och en halvtimme på fredagskvällar, en kvart plus fem minuter på lördagar och till detta söndagarnas långa *Sportextra*-sändningar.¹²⁸ När så Riksradiion och Lokalradiion 1993 slogs ihop

och man gick över till P4 ökade snabbt radiosportens sändningstid med över 100 procent.

Dock ökade inte personalresurserna. Det sades att centralredaktionen skulle få mer hjälp från lokalt håll men »de gick själva på knäna med sitt«, menar Boström. Därför blev det heller ingen tid över till att göra längre och djupare reportagearbeten av det slag Boström efterlyser, trots den avsevärt ökade sändningstiden. Men det var heller ingen från ledarhåll som drev på och det fanns ingen genomtänkt plan för vad man skulle göra av den ökade sändningstiden efter kanalomläggningen, menar Boström, som därför tog initiativ till ungdomssatsningen *Spurt*, som började sändas tidigt under 1993 en timme i veckan med Ulf Elfving som programledare (se Dahlén 1999).

Konflikten mellan riks- och lokalsport

Åke Strömmer uttryckte hösten 1994 sina tvivel på den nya ordningen: »Sven Jerring...Lennart Hyland...Lars-Gunnar Björklund. Det var DÅ, det! Nu gäller lokalradiofönster. Får jag presentera medielegenden som ströps – Radiosporten!«¹²⁹ Strömmer påpekade att när det fanns tre eller två eller till och med en radiokanal gick det att ge hela Sverige de största idrottsupplevelserna – något som dock blev omöjligt med det nya fyrkanalsystemet. Flytten av Radiosporten till P4 under parollen »En egen sportkanal« kommenterar han på följande sätt: »Visst – men inte förrän 19.10 på vardagar, bara 15–18 på lördagar och inte ograverat på söndageftermiddagar. Och framför allt inte över Stockholms bästa P4-sändare!« Sveriges Radios ledningsansvar till trots – i praktiken fungerar det så, menade Strömmer, att de 25 lokalradiocheferna har den suveräna rätten att välja, till och med på »rikstider«. Av dem anser många att lokal sport är viktigare än rikssport, medan åter andra anser att deras egna sportreportrar gör ett bättre arbete än Radiosportens, och därför »går in« i P4, stänger ute Radiosporten för att i stället sända alternativa referat av samma evenemang.

Problemet med den nya ordningen var alltså att det plötsligt fanns 25 stycken lokala chefer »som bestämmer *fullkomligt* oberoende av Riksradien så om dom inte vill ha sport så blir det inte sport«. ¹³⁰ Det är förvisso fortfarande Radiosporten som producerar Vasaloppet, »men det kan inte garanterat sändas i hela landet, eftersom beslutet ligger hos de 25 bysnillen som utgör Lokalradiens chefer. Såvitt jag vet var det fyra–fem år sedan HELA landet fick Vasaloppet. Radio Kristianstad brukar höra till ’vägrarna’.. Men för dem som får Vasaloppet i P4 är det numera en stor fest«, skriver Strömmer till mig 1996. ¹³¹ Sveriges Radio gjorde, menar han,

ett *fundamentalt* misstag när dom samtidigt gjorde P4 till en evenemangskanal *och* en lokalkanal – *och* frånhändade sig all rätt, att på lokalradiotid, vilket i princip är från sex på morgonen till sju på kvällen alla dagar utom lördag och söndag; sen är det vissa timmar på söndagarna också. Dom frånhändade sig *all rättighet*, att disponera evenemangskanalen mellan sex på morgonen och nitton på kvällen och satte sig *helt* i händerna – handen på regeln heter regeln i Sveriges Radio, vilket innebär, att vilken lokalradiochef som helst kan, om [dåvarande radiochefen] Ove Joanson säger, »Nu ska vi sända en VM-final i ishockey ...« »Nä!«, säger en lokalradiochef, då blir det inte det i det distriktet. Det är ju en fullkomligt löjlig bestämmelse – bestämmelsen skulle ju ha hetat, att detta är en evenemangskanal och evenemang ska man vara sparsmakad med, men *när* det är ett evenemang, då är det radiochefens utsagor som gäller ... Idag finns det alltså ingen radiokanal för riksevenemang på dagtid. ¹³²

Det håller inte, menar Strömmer, att från lokalradioråd hänvisa till att lokal sport – i faktiska siffror – har fler lyssnare än rikssport till »vardags«. Stora världsevenemang intresserar även den lokale lyssnaren – varför skulle annars lokaltidningarna upplåta plats åt fotbolls-VM, OS och VM i friidrott (det vid det här laget tredje största sportevenemanget efter OS och fotbolls-VM)? Vad vissa lokalradio-

stationer enligt Strömmer inte begriper, är att det helt enkelt inte går att låta dem alla så att säga köra sitt eget »race«: för detta finns inte plats.

Argument liknande dessa framförde Strömmer redan inför friidrotts-VM 1995 i Göteborg, då han tryckte på att sändningsrätten för »Sveriges största idrottsfest någonsin«, där det enligt föreskrifterna för VM-arrangemang och de kommentatorplatser som upp gick till 50 för all världens radiobolag och 100 för olika TV-bolag skulle finnas sittplats för tre personer samt två monitorer och »headset«, i konsekvensens namn borde begränsas till att gälla bara för nationella bolag:

Enbart det »kostar« 1 350 läktarplatser. Det handlar om 150 kommentatorsenheter. Varje enhet tar upp nio platser. Bara Sveriges lokalradio skulle alltså, i princip, behöva 225 läktarplatser – mot de nio som Radiosporten får. Det skulle bli kaos om alla världens lokala radio- och TV-stationer fick tillträde!¹³³

Dessutom hade man facit i hand från EM i Helsingfors, varifrån Radiosporten inte fick skildra sådant som skedde mellan 17.00 och 18.00. Det skulle man inte få göra från friidrotts-VM heller: »Inte i P4 'Sportkanalen' i varje fall. Där är det lokalfönster. Okej – i rättvisans namn – inte 17.00–17.05 och 17.30–17.35.« De sistnämnda tiderna kom alltså de »vanliga« nyheterna in – en gång i halvtimmen som den nya ordningen föreskrev. För det som skedde före 19.10 på vardagar var det lika »kört«.

Strömmer avslutade sitt debattinlägg med en passus om dagens triangelförhållande mellan idrotten, medierna och samhället i stort:

Argumentet att vi på Radiosporten överskattar sportens betydelse finns, men det faller på att ALLA andra svenska medier anser sådana fester som friidrotts-EM eller VM är värda att ges högsta prioritet. Antagligen för att publiken gillar sådant. Enda möjligheten att få vara med via radio är att P₁, P₂ eller P₃, som egentligen inte ska sända sport, släpper till tid. Att alla lokal-

radiochefer skulle göra det är lika otänkbart som att Jonas Gardell skulle gifta sig med kronprinsessan Victoria. Jerring och Hyland roterar inte i sina gravar – de snurrar som propellrar!

Strömmar får medhåll (1996) av Bo Gentzel, som tycker

att det var bättre när vi inte hade P4, för då låg sporten i P3 och då hörde alla P3. Nu är det ju större konkurrens – jag vill inte säga att konkurrensen är särskilt stor från dom kommersiella kanalerna, för det är ju inte så stor lyssning på dom ... Men det är rörigt idag mellan P3 och P4; P4 har ju också sin lokala status som gör att dom går ju in och klipper sportprogrammen, vilket *inte* skedde tidigare. Då hade man fasta tider, i P3. Man visste: alla hörde, ingen bröt för regionalt eller lokalt.¹³⁴

Strömmers inlägg backades upp av ett kritiskt inlägg från Mats Dahlberg på Radiosporten. Dahlberg berättade om hur han i egenkap av intervjureporter var utsänd till Landskrona där Örebro lag i fotbollsallsvenskans allra sista omgång stred för en guldmedalj.¹³⁵ När det så återstod två eller tre minuter av fotbollssäsongen och dramatiken var fullständig – skulle det bli guld till Örebro, IFK Göteborg eller rent av Malmö FF? – fick Dahlberg enligt egen utsago »uppleva det osannolika« att Radio Malmöhus plötsligt bröt den högdramatiska sändningen i *Sportextra* för att i stället släppa in lokala nyheter.

Ytterligare ett exempel på konflikter som kunde genereras i det nya fyrkanalssystemet var den programkollision som uppstod i början av 1995. Denna gång var det de lokala finska nyhetssändningarna som kom att bli kraftigt förkortade under Radiosportens sändningar från skid-VM i Kanada i mars. Från början var det meningen att de finska nyhetsprogrammen helt skulle utgå, men efter kraftiga protester från Sveriges Radios finskspråkiga P4-journalister sändes de i avkortat skick:

Vi vet att P4 är sportkanal och att även de svenska programmen drabbas. Men för oss innebar förslaget att vår enda dagliga sändning helt skulle utgå. [...] Lyssnarna är inte nöjda när våra program kortats, någon gång helt uteblivit, vid olika sportevenemang. Så har det varit sedan sammanslagningen 1993.

Det menade Eija Björstrand, finsk reporter vid SR Kronoberg, som hoppades det hela var övergående och att man skulle få en egen finsk kanal när den digitala radion kom.¹³⁶ Från Radiosporten svarade man att det var de lokala kanalchefernas sak att fatta beslut om alternativa lösningar under sportevenemang. Direktionen påpekade i sin tur att lokala sändningar kunde flyttas och kortas, men att de finska nyheterna inte kunde utgå helt eftersom de bara sändes en gång om dagen. Sålunda kom under skid-VM de finska sändningarna i exempelvis SR Kronoberg att minskas under fyra dagar – under två torsdagar avkortades det normala femtiofemminutersprogrammet till fem minuter lokala nyheter och fem minuter riksenheter.

De upprepade skärmytslingarna mellan riks- och lokalsportens företrädare ledde till att man i mars 1995 för första gången sedan kanalsammanslagningen 1993 anordnade ett möte mellan Radiosporten, alla sportansvariga på lokalstationerna samt kanalcheferna, detta för att diskutera sportfrågor i P4.¹³⁷ Några frågor som kom att diskuteras var rikssport kontra lokal sport – när slog rikssändningarna ut lokala sändningar? – och det till sommaren instundande friidrotts-VM i Göteborg, med bevakning av både förmiddags- och eftermiddagspass.

Några omedelbara förändringar kom dock inte till stånd och konflikter till följd av krockar mellan sporten och andra, utannonserade programpunkter när sporten pockade på utrymme skulle därför fortsätta att dyka upp.

Exempelvis undrade Gunnar Fägersten Novik på SR Sjuhärad senare på våren 1995 varför sändningarna från ishockey-VM nästan totalt måste tränga ut P4:s nyhetssändningar.¹³⁸ Vid två tillfällen

under samma vecka drabbades nyhetssändningar kl. 16, 17 och 18. Dessa dagar försvann nästan 3/5 av nyheternas sändningstid sen eftermiddag. Detta samtidigt som personalen »ständigt får höra att nyheterna är kärnan i verksamheten«.

Fägersten Novik framhöll att det trots allt fanns många som inte uppskattade sport lika mycket som han själv gjorde. Dessutom hade P4 flest lyssnare av alla SR:s kanaler,

med människor som gärna vill höra de lokala nyheterna, det lokala perspektivet. Jag vet att P4 ska vara den breda sportkanalen, men att inte ha råd med att låta nyheterna vara just ryggraden i verksamheten, något en lyssnare kan lita på finns där, anser jag vara att skjuta sig i foten. Speciellt när det faktiskt finns andra alternativ för den sportintresserade för att kunna följa sporthändelser.

Fägersten Novik menade sig kunna acceptera att nyheterna kunde få dra ner något på sändningarna. Att däremot helt ta bort nyheter ett klockslag, eller att så kraftigt beskära nyheter som i det här fallet, menade han var fel. Det underförstådda budskapet till alla lyssnare, vare sig de var intresserade av sport eller inte, blev då att de aldrig kunde lita på att det blev en nyhetssändning, att nyheterna egentligen inte var så viktiga. Med tanke på att friidrotts-VM och därefter andra viktiga sporthändelser stod för dörren och nyheterna riskerade att få sitta emellan fler gånger, levererade Fägersten Novik en uppmaning: »Tänk om, tänk om och gör det snart!«

Debattinlägget bemöttes av Åke Strömmer, som därmed gavs tillfälle att än en gång förespråka sportens återtag till fadershuset P3.¹³⁹ Fägersten Novik hade rätt, menade Strömmer, som framhöll att Sveriges Radios stora problem var att få plats med direktsända evenemang: »Det radikala 70-talet tog död på evenemangssändningar av typ kungabröllop, statsbesök och liknande, men riksdagsdebatter finns kvar och sporten finns kvar. Och sporten borde inte sändas i P4!«

Till detta fanns flera skäl, menade Strömmer. Ett var det som

framhölls av Fägersten Novik om att »just nyheter tillhör public service-radions tunga inslag och bör inte ruckas på i onödan«. Ett annat var att direktsända evenemang var dyra för SR genom att både rättigheter och produktion kostade pengar. Att då aldrig veta om hela Sverige fick servicen, eftersom erfarenheten sade Strömmer att alltid någon »lokalpåve i landet har 'handen på regeln' och väljer bort delar av evenemangsutbudet«, måste vara frustrerande. Nej, sporten till P3; det var vad Strömmer förordade, även om det förmodligen skulle »komma att innebära en (kanske behövlig) nedskärning av utbudet«. Men när en sändning väl vore beslutad skulle å andra sidan Ove Joanson och Per Josefson till skillnad mot vad som nu var fallet veta att hela Sverige fick ta del av programmet: »Idag, i P4, är det så och så med beslutstroheten.«

Att »drabbas« av sporten var dock ingen drömsits för programmakarna i P3, det var Strömmer väl medveten om: »Men det har gått en gång tidigare och det kan gå igen. Det är ju, trots allt, inte varje dag det är något stort VM.« Dessutom skulle, trodde Strömmer, problemet försvinna om några år när den nya tekniken kunde »ge evenemanget en egen fil att köra i och lokalpåvarna kan LIMMA fast sina händer på reglarna, om det dem lyster«. Centralt styre för radiosporten och sändningar i rikskanalen P3, med syftet att bevara möjligheten att skapa nationella enhetsupplevelser, kan alltså sägas ha varit Strömmers recept. Han var inte heller ensam i sin kritik av den nya ordning som föreskrev att all sport skulle sändas i P4.

Exempelvis påpekade Pea Nilsson i Dagens Nyheter att avregleringen av etermedierna förvisso gett oss flera rikstäckande TV-kanaler med ambition att bevaka sport, men att allmännyttiga Sveriges Radio »däremot inte ens [har] en rikstäckande sportradio. Sporten har gömts undan i lokalradion.«¹⁴⁰ Nilsson kom i sin stående krönika »Sport i radio/TV« i Dagens Nyheter att upprepade gånger ge uttryck för missnöje med den nya kanalordningen. Redan i januari 1993 påpekade han att det inte längre var en självklarhet att i Stockholmsområdet kunna »ratta in frekvensen där Radiosporten håller till, P4-kanalen, alltså. Nu för tiden är detta en ynnest kan man nästan få för sig.«¹⁴¹ Problemet var, enligt Nilsson, att »lokalradion

behöll den starkare sändaren, medan Radiosporten fick nöja sig med den avlagda, svagare saken».

Detta bekräftades strax i Röster i Radio/TV, där man påtalade att det i Stockholmsområdet ibland varit svårt att få in P4 och menade att trängseln i etern på FM-bandet var stor och att det krävdes allt starkare sändare för att »överrösta etergrannarna».¹⁴² Enligt uppgift från Per Josefson räknade man ändå med att det skulle bli 1 300 timmar radiosport under 1993. Från och med nyordningen 1993 skulle sändningarna på vardagskvällarna börja kl. 19.03 och till följd av den utvidgade sändningstiden innehålla mer av levande idrott och reportage än förut. Som den största nyheten räknade Josefson att man nu kunde blanda riks- och lokalsport i P4 i samma sändning: »Medan man lyssnar till direktreferat från elitserien i hockey kan man samtidigt få senaste nytt från favoritlaget i division 1 eller 2.»¹⁴³

Men problemen kvarstod. I november 1994 återkom Pea Nilsson till ämnet genom att åberopa en lyssnarundersökning som visade att precis som han befarat Radiosporten hade tappat lyssnare i Stockholm på grund av placeringen i P4.¹⁴⁴ Procentuellt hade man bara hälften så många lyssnare som övriga delar av landet, framkom det vid en försiktig analys av lyssnarundersökningen. Detta trots att P4 var den »stora vinnaren» i Stockholm: »Kanalen är faktiskt den populäraste i huvudstaden, men det hjälper inte Radiosporten eftersom den har hamnat i P4:s B-kanal, en kanal som man behöver anlita privatdeckare för att leta reda på.»

Nilsson återkom i december 1995 och senare även i mars 1996 med klagomål på de usla mottagningsmöjligheterna och menade att radiosporten »klantats bort» för stockholmarna genom att den sändes på en svagare frekvens i huvudstaden och inte som i övriga landet på riks-P4-kanalen.¹⁴⁵ Ännu sommaren 1996 kvarstod dessa avlyssningsproblem i Stockholm, men en liten tröst var nu, menade Nilsson, att Radiosporten utan driftstörningar kunde avlyssnas på Internet.¹⁴⁶

Bland dem som framförde sina klagomål var Expressens Anders Björkman, som sommaren 1995 i samband med att radiochefen Ove

Joanson aviserade att man skulle spara 204 miljoner kronor framt framföreslog att man skulle lägga ner den »fjantiga lokalradion« där alla 25 kanalerna gjorde »en buskvariant av melodiradion«, samtidigt som han framhöll att »Radiosporten är av världsklass och i förhållande till hur mycket den åstadkommer faktiskt billig«. ¹⁴⁷ Men det var just dessa sparkrav som tvingade fram finansiering via sponsring av bl.a. större idrottsevenemang i P4, menade SR:s vice VD Jan Eng som svar på de allmänna anklagelserna om att Radiosporten hade »sålt sig« åt kommersiella intressen vid exempelvis friidrotts-VM i Göteborg sommaren 1995. ¹⁴⁸

Denna kritik och kampen för sporten i P3 skulle strax visa sig ge ett visst resultat. Sommaren 1995 tillkännagav P3-chefen Mats Åkerlund att sporten nu var tillbaka i P3; förvisso var P4 ännu huvudkanalen för sport, men Åkerlund tyckte att också P3 skulle erbjuda sportnyheter i kortformat, eftersom det ingick i public service-uppdraget. ¹⁴⁹ Till en början skulle sportnyheterna smygas in litet försiktigt, med 3 minuter på vardagsmorgnarna. Dessutom ville Åkerlund ha 3 minuter under sen eftermiddag och 3 minuter under kvällen på vardagar, plus sportnyheter under helgen. Att sporten skulle höras i P3 menade han var en självklarhet – sportintresserade fanns det naturligtvis gott om även i P3:s »ungdomliga« målgrupp. Biträdande chefen för Radiosporten, Mats Taxén, var också nöjd över att kunna nå fler lyssnare och hoppades därför att det blev fler sändningar med sportnyheter i P3.

Åke Strömmers egentliga dröm, evenemangssändningar i P3 eller i en särskild evenemangskanal, kom dock inte att förverkligas.

Sammanfattning

Från det att radiosportredaktionen inrättades 1956 fram till 1969 hade pionjären Lennart Hyland hand om redaktionen. Därefter blev det tätare mellan chefsbytena. Per Olof Wester tillträdde som chef för Sportradion den 1 september 1969 och slutade den 31 mars 1972, då Bo Gentzel tog över. ¹⁵⁰ Som biträdande chef till Wester utsågs Åke

Strömmer, vilken i sin tur skulle komma att avlösa Gentzel från den 1 augusti 1975 och kvarstå som Sportradiochef till den 30 september 1978, då Jan Edbrink tog över exakt ett år fram till den 30 september 1979 då han i sin tur avlöstes av Tommy Engstrand, som 1986 lämnade över stafettspinnen till Per Josefson.¹⁵¹ I skrivande stund (1998) har en uppdelning av chefsbefattningen gjorts så att Josefson delar på ansvaret tillsammans med Lasse Granqvist.

Under perioden 1967 till 1995 skedde en ständig tillväxt av radiosportredaktionen. Radiosporten kom inte att tillhöra de minst gynnade redaktionerna inom SR under perioden, ett förtroende som resulterade i många positiva omnämmanden av radiosportens verksamheter och landvinningar, inte minst under 1970-talet, då man framgångsrikt lanserade och experimenterade med nya programformer, som det s.k. Mexikosystemet.

Radiosporten blev in i 1970-talet som en helt självständig redaktion. Under decenniet skedde också en ordentlig utvidgning på personalsidan. Under andra halvan av 1970-talet gjorde de första kvinnliga medarbetarna entré, till viss del som ett led i det påbörjade jämställdhetsarbetet inom Sveriges Radio. Den första fast anställda kvinnan blev Mildred Eriksson 1977, som med sin journalistutbildning också markerade ankomsten av en ny rekryteringsbas, landets journalisthögskolor.

Mot slutet av 1980-talet uppstod en rad friktioner till följd av en utvidgad och lukrativ arbetsmarknad för sportreferenter genom tillkomsten av kommersiella etermediekanaler. Till följd av den kommersiella mediesektorns snabba utbyggnad fr.o.m 1987 kom brandskattningen av Radiosportens personal att bli stor, vilket innebär att omsättningen av personal under 1980- och 1990-talet blev större än någonsin tidigare. De nya medarbetare som i stället togs in rekryterades i hög grad från högskolornas journalistutbildningar, ofta i form av praktikanter.

På grund av den hårdnande konkurrensen blev det inte längre självklart att Radiosporten kunde sända från vilka evenemang man ville, då man blev tvungen att ekonomiskt strida med konkurrenterna om sändningsrättigheterna. Ett sätt att bekämpa de därige-

nom stegrade kostnadsökningarna blev att tillåta sponsring av ut-sändningar från större idrottsevenemang.

En ny arbetsordning blev följd av sammanslagningen av Lokalradion och Riksradien (som hade skilts åt 1977) och tillkomsten 1993 av en fjärde kanal, P4, i vilken sporten förlades. I samband med sammanslagningen uppkom en rad problem och skärmytslingar som rörde vad som skulle ha företräde i eteren, de lokala sportsändningarna eller Radiosportens rikssändningar. Det nya fyrkanals-systemet skapade också till följd av försämrade mottagningsmöjligheter problem för dem i Stockholmsområdet som önskade lyssna på radiosporten.

Radiosportens publik

Som redan framgått har radions utsändningar från större sportevenemang vid olika tillfällen samlat ett rekordstort antal lyssnare framför radioapparaterna. Det har gällt såväl vid reguljära turneringar med global spännvidd som OS och fotbolls-VM som vid specifika evenemang som Gunder Häggs löpningar i USA 1943, Ingemar Johanssons VM-match 1959 och olika landskampsevenemang. Vad gäller min första period, fram till mitten av 1950-talet, finns sällan eller aldrig några statistiska beräkningar av publikens storlek. Före mitten av 1950-talet förekom ingen systematisk undersökningsverksamhet vid Sveriges Radio. Vi får förlita oss på ett antal tillfälliga undersökningar. Mer frekventa studier av publiken började inte göras förrän dubbelprogrammet i radion och – ungefär samtidigt – televisionen introducerades. De båda radiokanalerna och det nya mediet skapade behov av jämförande publikstudier och därför inrättades 1955 Sektionen för lyssnarundersökningar inom radiochefens kansli, som 1969, inför introduktionen av den andra TV-kanalen, ombildades till en självständig avdelning – Publik- och programforskningsavdelningen (PUB).

Period 1: 1925–1955

En första lyssnarundersökning anordnades 1928 av Kungl. Telegrafstyrelsen, men bland de 20 programkategorier som fanns representerade i formuläret – bl.a. »Körsång« och »Föredrag« – ingick inte sport.¹ Att man på Radiotjänst inte var omedveten om sportens

betydelse i dagsprogrammet vittnar dock en förfrågan till utländska radiobolag vid 1920-talets slut om. Man förhörde sig om huruvida de (underförstått) mött samma motstånd mot radieringar från vissa idrottsförbund som Radiotjänst mötte från framför allt Fotbollförbundet. Rundfrågan till radioföretagen upprepades för övrigt 1932.

Våren 1943 gav Radiotjänst i uppdrag åt Svenska Gallupinstitutet AB att genomföra den första regelrätta publikundersökningen. Beklagligtvis ingick inte sport i den undersökta veckans tablå.²

Med anledning av de ändrade programtiderna fr.o.m. februari 1947 (den programpolitiska omläggning jag tidigare behandlat) anordnade Radiotjänst på egen hand 1948 en s.k. gallupundersökning. Den kom bl.a. att inkludera vissa sportprogram – fotbollslandskampen Österrike–Sverige, sommar-OS i London och en programpunkt rörande »Årets tio bästa svenska idrottsmän«.³ Om landskampen och reportaget ges föga information men om sommar-OS får vi veta en del. Ungefär lika många följde spelen i tidningarna som i radio – drygt 60 procent av befolkningen. Såväl radio som tidningar användes i större utsträckning av boende i städer jämfört med den (då stora) del av befolkningen som bodde på landsbygden. Ett kombinerat användande av radio och tidningar kan alltså konstateras, och endast var fjärde tillfrågad uppgav sig inte alls ha följt OS-rapporteringen från London.

Den första specialundersökningen kring en enskild sportutsändning gjordes med anledning av boxningsmatchen den 14 augusti 1949 mellan Olle Tandberg och Joe Walcott. Uppdraget att genomföra undersökningen gick ånyo till Svenska Gallupinstitutet. Man ville mäta i vilken omfattning allmänheten följt radioutsändningen från matchen och söka få en uppfattning om huvudanledningen till att folk alls valde att lyssna till denna utsändning. »Var det verkligt sportintresse, var det på grund av att tidningarna i förväg hade skapat sensation kring matchen, eller var det annan orsak?« frågade man sig.⁴ Man ville också få vägledning för framtidens sportbevakning och frågade om publiken föredrog långa direktreferat eller avkortade referat i efterhand.

Resultaten baserades på 604 genomförda intervjuer och visade

bl.a. att 68 procent av urvalet lyssnade. Av männen hade 79 procent lyssnat, av de förvärvsarbetande kvinnorna 61 procent och av övriga kvinnor 54 procent. Det utbredda lyssnandet även bland kvinnor gav »belägg för matchens stora popularitet«. Lyssnandet analyserades också fördelat på en mängd andra bakgrundsvariabler som ålder, sysselsättning, socialgrupp och utbildning. En tendens som kom till uttryck var att största antalet lyssnare återfanns inom trä- och metallindustrierna med 89 respektive 80 procent. Lyssnarfördelningen på socialgrupper var annars tämligen likformig. Man hade också, i stort sett, lyssnat till matchen oberoende av utbildning. Hos ungdomskategorin mellan 16 och 21 år hade 86 procent lyssnat. Motsvarande siffra för dem över 65 år var 41 procent.

Många hade valt att lyssna eftersom de såg matchen som en landskamp mellan Sverige och USA. Att Sven Jerring refererade matchen hade också stor betydelse för valet att lyssna – 18 procent av samtliga tillfrågade gav det svaret. Bland kvinnor var detta skäl till och med lika ofta nämnt som alternativet »skulle i vanliga fall inte ha lyssnat men hade hört talas om eller läst om matchen«. Vartdera skälet fick en tredjedel av kvinnornas svar. Två tredjedelar av de kvinnliga intervjuobjekten angav alltså som motiv till sitt lyssnande vad undersökarna uppfattade som »två egentligen helt ovidkommande faktorer: att referenten var Jerring och att ryktet och inte minst pressen redan i förväg överdimensionerat matchen«.

I historiens ljus kan vi se att tendensen att betrakta dels referenten, dels uppmärksamheten i press och vardagsmiljön, som ovidkommande faktorer innebär att man här bortsåg från två helt centrala faktorer vid evenemangsutsändningar av detta slag. Ett evenemang som detta kan inte ses som ett fenomen isolerat till ett medium utan som något som cirkulerar i och mellan olika medier. Undersökarna själva kommer också fram till slutsatsen att det faktum att en helt ny lyssnargrupp (kvinnor) nu tillkommit och att intresset för att höra en boxningsmatch refererad i radio mer än fördubblats inför matchen Tandberg–Walcott »torde vara en följd av den opinionsyttring för en radioutsändning som pressen bidrog till att bilda. Det är de stora rikstidningarna Dagens Nyheter, Stock-

holmstidningen, Aftonbladet och Expressen som på detta sätt fått ökad upplaga, men även Idrottsbladet har köpts i större utsträckning än vanligt med anledning av matchen«, konkluderar man.

Man identifierade en grupp på 13 procent av befolkningen som följde sport enbart i radion. »Här har tydligen AB Radiotjänst en uppgift att leverera idrottsnytt till en icke oansenlig skara lyssnare, som aldrig bryr sig om eller har möjlighet att sedan läsa om respektive idrottsevenemang i tidningarna«, tyckte man därför. De »ivrigaste kunderna på idrottsnytt« i såväl tidningar som radio tillhörde de yngsta åldersgrupperna.

På frågan om man tyckte om långa direktreferat från stora idrottstävlingar eller tyckte att det var bättre med avkortade referat i efterhand med glimtar från de avgörande momenten, svarade majoriteten att de föredrog långa direktreferat.

Period 2: 1956–1995

Ännu i televisionens barndom hade radiosporten ett försprång genom att man till skillnad mot TV kunde sända nattetid. Som exempel kan nämnas nattsändningarna från boxningsmatcherna Ingemar Johansson–Floyd Patterson 1959 och 1960, som tilldrog sig ett enormt intresse. Mellan 55 och 63 procent av svenskarna lyssnade på dessa matcher.

En lyssnarundersökning gjord våren 1968 visade att mer än hälften av alla svenskar lyssnade på *Sveriges bilradio* och inte fullt hälften på *Sportextra* – som därmed, c:a 7 år efter starten i dåvarande Melodiradion, placerade sig i toppskiktet av de populära radioprogrammen.⁵

Radiosporten kom vid ingången till 1970-talet att på olika sätt expandera och förgrena sig. Denna utveckling möttes av ett allt större medialt intresse för verksamheten. Samtidigt skedde en påtaglig ökning av antalet specialundersökningar kring sportutsändningar.

Våren 1971 ställdes frågor om VM-matchen i ishockey mellan

Sverige och Sovjet den 26 mars.⁶ Matchen parallellsändes i radio och TV och första perioden sågs av c:a 4,5 miljoner människor, något av ett publikrekord för TV2. Nu ville man bl.a. titta på hur många som enbart lyssnade på P3:s sändning och hur många som såg på TV2 och samtidigt lyssnade på ljudradions referat. I en studie 1970 hade 40 procent svarat att de åtminstone ibland lyssnade på referaten i ljudradion samtidigt som de tittade på bilden i TV. När samma fråga här ställdes i anslutning till ett konkret tillfälle visade det sig emellertid vara endast 1 procent av samtliga tillfrågade som uppgav att de hade lyssnat och tittat samtidigt. Detta förklarades med att populära Lars-Gunnar Björklund och Roland »Rolle« Stoltz var kommentatorer i TV. I radion kommenterade Lennart Hyland och P. O. Wester. Ett sammandrag av matchen sändes också i TV1. Läger man samman publikerna i radio och TV finner man att 79 procent av Sveriges befolkning 9–79 år följde denna match under kvällen och att radion var enda programkälla för 5 procent av befolkningen.

En undersökning av publiken till sändningarna från vinter-OS 1972 i Sapporo redovisar en låg publiksiffra, omkring 2 procent av totala befolkningen, för radions direktreportage med början omkring 00.30.⁷ Sammanfattningarna i radion kl. 07.00 hade knappt 10 procent lyssnare och TV:s sammanfattningar omkring 15 procent tittare.⁸ På förmiddagen och eftermiddagen hade radion sin största publik då man refererade ishockey innan kvällens TV-sändningar startat. I samband med sommar-OS i München samma år, alltså 1972, genomfördes en undersökning av lyssnandet på radio, varvid uppmättes lyssnarsiffror på dagtid mellan 6 och 23 procent av totala befolkningen. Med undantag för två mättillfällen var det fler män än kvinnor som lyssnade.⁹ Något särskilt samband mellan utbildningsgrad och lyssnande kunde inte säkerställas, vilket ger belägg för sportintressets generellt klasslösa karaktär.

Vid mitten av 1970-talet kom tennissporten att tilldra sig stort intresse till följd av Björn Borgs framgångar. I början av maj 1975 sände radiosporten två av slutspelsmatcherna i WCT-tennisen: semifinalen mellan Borg och Rod Laver och finalen mellan Borg och Arthur Ashe. Såväl radio- som TV-publikens storlek mättes.¹⁰ Semi-

finalen natten till lördag kl. 00.00–04.15 nådde en radiopublik på 14 procent, vilket motsvarade närmare en miljon människor. Detta innebar en mångdubbling av natrradiopubliken, som vanligen uppmättes till 1 à 2 procent på helgnätter. Men radion hade också stor dragningskraft på kvällstid – med rätt matcher att referera! Finalen Borg–Ashe en söndag kl. 18.00–20.25 hade en publik på 39 procent, c:a 2,7 miljoner lyssnare. Jämfört med en normal söndag innebar detta en fyrdubbling av radiopubliken. Det omfattande radiolyssnandet tycks till och med ha påverkat TV-tittandet så att färre människor än vanligt tittade på TV då matchen pågick.

I en undersökning från 1977 rörande radiosportens vardagspublik konstateras att det finns en stabil publik på c:a 6 procent, dvs. c:a 400 000 lyssnare.¹¹ För TV-sporten anges dock vid samma tid högre publiksiffror. Att höra på sportnyheter i radio var dock inte skilt från att se dem på TV – drygt hälften av radiosportlyssnarna uppgav att de fann den rådande sändningstiden 21.00 vara lämpligast för kvällarnas sportnyheter, förmodligen för att man då undvek en krock med *Sportnytt* i TV1.

Sommaren 1979 genomfördes en undersökning av lyssnandet på sändningar från allsvensk fotboll och fotbollslandskamper.¹² Vid undersökningen framkom att den genomsnittliga radiopubliken för de tre undersökta allsvenska omgångarna var uppemot 1 miljon människor eller närmare 15 procent av totala befolkningen. Matcherna varvades mellan P2 och P3 och ungefär 400 000 lyssnare bytte kanal för att kunna följa hela sändningen.

Samtidigt som Björn Borg skördade stora framgångar på världens tennisarenor gjorde Ingemar Stenmark stor lycka i slalombackarna. Vid ingången till 1980-talet hade han fått sällskap av en rad andra svenska utförsåkningsstjärnor. I december 1980 genomfördes åter en undersökning om i vilken utsträckning radion användes när radio och TV sände samma sportevenemang. Den här gången gällde det två dagar med sändningar från världscupen i utförsåkning i Madonna Di Campiglio (slalom och storslalom).¹³ Av undersökningen framkom att 64 procent av befolkningen, eller omkring 4,5 miljoner människor, hörde eller såg något från de båda tävlingsdagarna.

Under de två dagarna lyssnade i genomsnitt 21 procent på radiorapporteringen, varav 3 procentenheter motsvarar dem som såg på TV och samtidigt hörde på radioljudet. Män visade, som ofta annars i sportsammanhang, ett något större intresse för denna alpina sport än vad kvinnorna gjorde. Framför allt lyssnade männen i betydligt högre grad än kvinnorna på radiorapporteringen; TV-sändningarna tog män och kvinnor del av i ungefär samma utsträckning.

Större sportevenemang som t.ex. fotbolls-VM eller tennisturneringar gavs traditionellt stort utrymme för sändningar i radion, något som innebar omläggningar – ordinarie programpunkter flyttades eller utgick. För att ge underlag åt Riksradiön att bedöma om intresset för sportsändningar i radio gjorde sådana förändringar motiverade genomförde man sommaren 1990 en undersökning – i det här fallet föranlett av fotbolls-VM i Italien.¹⁴ Av 517 intervjuade personer i ett urval av totalbefolkningen 9–99 år svarade 57 procent att de åtminstone någon gång brukade lyssna på större sportevenemang i radion. Av dessa var den största delen, föga överraskande, män. De som valde att lyssna på stora sportevenemang i radio och de som valde att kombinera TV-bilden med radiokommentatorerna utgjorde tillsammans 5 procent av befolkningen.

Av dem som lyssnade uppgav de flesta, 31 procent, att de lyssnade ibland. Uppdelningen på undergrupper visade att den största delen av dem som lyssnade ofta återfanns i yrkesverksamma åldrar. Men också radiosportens publik är TV-tittare. Av dem som svarade att de brukade lyssna på sportsändningar i radio svarade tre av fyra att de hellre tittade på sportevenemangen i TV, medan knappt en av tio faktiskt föredrog att lyssna på radio.

En undersökning av lyssnandet gjordes också vid ishockey-VM i Finland våren 1991.¹⁵ Den här gången analyserades hur radiosporten samverkade med den kommersiella televisionen. Matcherna refererades i Riksradiöns P3 parallellt med direktsändningarna i TV3. Fyra av tio svenskar kunde vid den här tiden se TV3. Sveriges Television sände också matcherna, men med en fördröjning på 1 eller 3 timmar. Enda undantaget var finalmatchen Sverige–Sovjet, som sändes med endast en halvtimmes fördröjning. Radioreferaten gällde Sveriges

samtliga sju matcher i grundspelet samt alla sex slutspelsmatcherna.

I genomsnitt 14 procent av befolkningen 9–99 år – 1 064 000 människor – hade hört (helt eller delvis) på radions direktreferat. I genomsnitt 9 procent av befolkningen hade bara lyssnat på radioreferaten, inte sett dem på TV. Följaktligen hade 5 procent både lyssnat och tittat på en genomsnittlig match. Det vanligaste var att man hörde en liten stund, mindre än en av matchernas tre perioder. En match mot Kanada en fredag drog flest lyssnare: 29 procent av befolkningen, eller 2 204 000 människor, lyssnade något på det referatet. De matcher som uppvisade det minsta lyssnandet var inte oväntat två slutspelsmatcher utan Sverige som deltagare. Finalen mellan Sverige och Sovjet en lördag – med ett synnerligen omfattande TV-tittande både i TV3 och i Sveriges Television – hördes till någon del i radio av 11 procent av befolkningen. I takt med att det gick bra för Sverige var det fler som valde bort radion för att bara se matcherna i TV.

Under 1970- och 1980-talen var det som framhållits inte ovanligt att befolkningen använde radions ljud till TV-bilden. Under ishockey-VM 1991 var det endast en halv procent av hela befolkningen 9–99 år som under en genomsnittlig match stängde av TV-ljudet och lyssnade på radioreferatet. Av dem med satellit-TV var det 11 procent (330 000) som lyssnat på ett genomsnittligt radioreferat. Motsvarande siffra för dem utan satellit-TV var 15 procent (645 000). I absoluta tal var det nästan dubbelt så många utan satellit-TV som lyssnat på radio jämfört med dem som hade satellit-TV.

Lyssnandet på ishockey-VM i radio var spritt i alla befolkningsgrupper, men det var människor i arbetsaktiv ålder som utnyttjade radioreferaten mest – arbetet och andra aktiviteter omöjliggjorde TV-tittande under hela eller delar av direktsändningarna.

Sammanfattning

Som framgår av redovisade publikmätningar har radio- och/eller TV-publiken vid större evenemang generellt uppgått till c:a två tredjedelar av befolkningen. Män har, liksom yngre människor, i något högre grad än kvinnor eller äldre personer tillhört publiken i radio och TV. Utbildning eller social hemvist har föga förklaringsvärde, och intresset för radio- eller TV-sport kan alltså betecknas som i hög grad klasslöst.

Med televisionens framväxt kom radions sportutsändningar ofta att hamna i skuggan av TV:s i de fall då medierna sände parallellt. Detta märktes särskilt tydligt då TV kunde erbjuda de verkligt populära kommentatorerna. Radions styrka har på dagtid visat sig vara att den gjort det möjligt för förvärvsarbetande att lyssna på arbetsplatsen. Radion har också kunnat utnyttja sin smidighet och sina ringa produktionskostnader genom att sända exempelvis på tider när det inte varit möjligt för TV att göra det.

För de reguljära sportsändningarna från 1960-talet och framåt har publiksiffrorna för radiosporten legat på i genomsnitt mellan 5 och 10 procent.

Under senare decennier har radioutsända sportevenemang sällan eller aldrig kunnat uppvisa samma lyssnarsiffror som under radions enkanalstid. De stora publikerna från den tiden har man under senare decennier fått överlåta till TV, men sammantaget har publiknivåerna stått sig väl. Medievalet vid parallella sändningar i radio och TV visar att i de fall radiosporten blir valet är det oftare män än kvinnor som lyssnar.

Slutdiskussion

Efter en inledande experimentfas under slutet av 1920-talet, då det först och främst handlade om att pröva sig fram både produktionsmässigt och i förhållande till idrottssamhällets representanter och maktorgan, började den svenska radion att under 1930-talet gradvis hitta sina program- och samarbetsformer för sporten. Under kriget 1939–1945 framkom tydligt att sportsändningarna från olika evenemang förmådde samla nationen. Efter kriget utvecklades sportprogrammen både form- och innehållsmässigt, till följd av bl.a. ny kortvågsteknik, nya populära idrottsgrenar som ishockey och en ny medarbetare – Lennart Hyland.

De genomgripande organisatoriska förändringarna vid mitten av 1950-talet, då television och en andra radiokanal tillkom, medförde att en särskild sportredaktion kunde inrättas på radion. Sportsändningarna utvecklades under 1960-talet och resulterade i såväl långa *Sportextra*-sändningar på söndagar som dagliga sportnyhetssändningar. När en kommersiell radio- och TV-marknad växte fram under 1980-talet visade det sig att sport var en programmässig hårdvaluta, vilket ledde till att många av Radiosportens medarbetare kom att köpas över till de nya kanalerna.

Vad var det då för huvudsakliga faktorer som kom att styra denna utveckling? På vilket sätt kom samhälls- och idrottsutvecklingen att betinga radions sportprogramverksamheter? Omvänt, hur kom framväxten av radiomediet och dess sportrapportering att påverka idrottsutvecklingen sett ur ett längre perspektiv? För att kunna svara på dessa frågor faller det sig bäst, tycks det mig, att göra en mer tematiskt orienterad periodindelning.

Utgångspunkten för undersökningen var en enkel och pragmatisk periodindelning som markerade tiden före respektive efter tillkomsten av en särskild sportredaktion, 1956. På basis av vad som framkommit av det empiriska materialet skulle jag emellertid vilja konstruera en ny, tredelad periodisering med avseende på utvecklingen av idrottsbevakningen i svensk radio.

Den första perioden omfattar åren 1925–1949, och karakteriseras av att idrottsbevakningen skedde inom ramen för de allmänna nyhets- och reportageverksamheterna, eftersom det inte existerade någon sportredaktion. Här blev Sven Jerring viktig för såväl förekomsten av sport i radioprogrammet (kvantitativ aspekt) som utformningen av sportsändningarna (kvalitativ aspekt). Den andra perioden sträcker sig mellan 1949 och 1969, två årtal som sätter de tidsmässiga ramarna kring Lennart Hyland som radiosportens centralfigur. Under denna period tillkommer också en sportredaktion. Den tredje perioden sträcker sig från 1969 fram till 1995. Detta beroende på att Hyland 1969 avgår som chef för radiosportredaktionen, som därefter får en allt fastare organisation med fler medarbetare.

I det följande kommer jag att ta denna tredelade periodindelning som utgångspunkt för ett mer tematiskt hållet resonemang, där jag knyter an till de inledningsvis presenterade teorierna kring sporten som en genre vilken inrymmer både dramatiska, journalistiska och lättsamt underhållande element.

1925–1949: Epoken Sven Jerring

Tiden från radiostarten 1925 till ett par år in i efterkrigstiden kan på ett samhälleligt plan karakteriseras som en period då begrepp som »folkhemmet« och »samliv« stod högt i kurs. Sverige genomgick under dessa år en omfattande moderniseringsprocess, med bl.a. en tilltagande inflyttning till städerna. Ett sätt att från de styrandes håll motverka tendenserna till social och kulturell splitt-ring eller heterogenitet blev att eftersträva homogenitet, inte bara

genom att söka åstadkomma frid på arbetsmarknaden utan också genom att skapa en känsla av nationell samhörighet.

I detta samhällsprojekt i enandets tjänst synes Radiotjänst inte bara ha fått sin givna roll, utan närmast ha kommit till som på beställning. I sin doktorsavhandling om radion som folkbildare 1925–1950 med den betecknande titeln *Folkhemmets röst* menar Karin Nordberg att det framstår som uppenbart under radions första period (i Nordbergs perspektiv 1925–1950) att en radikal intellektuell elit såg det nya mediet som »ett idealiskt redskap i den mobilisering som förestod«. ¹ Det handlade om att i folkbildningens och medborgarfostrans namn utnyttja den nya tekniken såväl till att förmedla och distribuera de idéer som syftade till att omdana samhället i modern riktning som till att »vinna gehör för rådande normer, attityder och förhållningssätt«. ²

Detta skulle dock i första hand inte uppnås medelst ett populärt eller eljest lättsmält utbud. ³ I centrum stod folkbildningsuppdraget, och Nordberg menar att de första radiomännen närmast tycktes »besatta av möjligheten att förmedla den höga lärdomens visa till folket«. ⁴ Villkoren för medverkan i radion var akademiska eller motsvarande kvalifikationer. De programproducerande avdelningarna bestod till en början följaktligen mest av akademiker och vissa specialister.

INTERNA FAKTORER

En bild av hur akademiskt Radiotjänst var och vilka prioriteringar man gjorde framgår, för det första, av att man inför radiostarten inte efterfrågade ett samarbete med idrottsrörelsen, utan främst vände sig till företrädare för ett mer sofistikerat kulturfält (konsertmusik, modern dramatisk teater etc.). För det andra användes ordet underhållning långt in på 1930-talet som beteckning för sofistikerat konstnärliga eller bildande program (opera, konsertmusik, romansaftnar, teater, uppläsningar etc.). Även underhållningsuppgiften föll in i folkbildningsambitionen: »Mot bakgrund av en vulgär publiksmak och en florerande nöjesindustri sågs fullgod underhållning som en kulturgärning. Man skilde i det sammanhanget på underhållnings-

program och 'lättare' underhållningsprogram.«⁵

För det tredje bestod över 40 procent av programtiden under perioden 1925–1955 av musik »med en övervikt för den seriösa musiken till en början och den lättare mot slutet«.⁶ För det fjärde utgjordes den programproducerande personalen så sent som i mars 1945 av endast ett trettiotal medarbetare, av vilka tre fjärdedelar var akademiker; i den resterande fjärdedelen hade nästan alla musikalisk bakgrund. Rekryteringsvägarna förutsatte, med andra ord, länge ett rikt kulturellt eller socialt kapital, ibland även personliga kontakter, vilket innebar att programmedarbetarna under de två första decennierna – dvs. fram till 1945 – kom att utgöra en, som Lars-Åke Engblom skriver, »mycket homogen grupp«, med i stort sett bara akademiker och musikspecialister. Detta återspeglades också i programutbudet, som till nästan hälften bestod av sofistikerad eller »klassisk« musik och som hade en stor andel s.k. kulturprogram.⁷

Det fanns alltså en mentalitet och en (åtminstone fram till slutet av 1940-talet) programpolitik på Radiotjänst som inte i första hand prioriterade folkligt omhuldade – dvs. populära – kulturformer. Svensk radio var länge i hög grad en radio för finsmakare av finsmakare som huvudsakligen – och på både gott och ont – skulle verka i bildande och uppfostrande syfte. Till dessa inre grindvakter fanns, påpekar Nils-Olof Franzén, också yttre spärrar i form av ledande samhällsföreträdare som noga vaktade på och kommenterade Radiotjänsts verksamheter så att företagets medarbetare inte i alltför stor omfattning skulle falla till föga för folkliga intressen och önskemål. Bland »folkliga intressen och önskemål« torde vi kunna räkna in den föga intellektuella eller sofistikerade men desto mer lättåtkomliga och känslomässigt medryckande tävlingsidrotten.

Även andra internorganisatoriska faktorer torde ha bidragit till att begränsa förekomsten av sport i radion de första decennierna. En grundläggande förutsättning var att det fram till 1955 endast fanns en riksprogramkanal (förutom vissa lokala sändare) som dessutom länge började sända först på sen eftermiddag. Det var alltså mycket trångt om programutrymmet; allt programmaterial skulle få plats i denna enda kanal. Även om Radiotjänst skulle ha fått tillåtelse av

alla idrottsförbund – och då särskilt Fotbollförbundet – att obegränsat sända det man ville så skulle ökningen av sportutsändningar troligtvis ha förblivit tämligen marginell i kvantitativ bemärkelse, på grund av bristande programutrymme.

Även den länge utvecklade nyhetstjänsten utstakade gränser för en eventuell expansion av sportprogramverksamheterna. Eftersom det över huvud taget inte fanns någon självständig aktualitetsavdelning före 1945 torde detta ha satt stopp för alla funderingar på en särskild sportredaktion, eftersom en sportredaktion först och främst är att betrakta som en nyhetsförmedlande instans. Formell rätt till egen nyhetsanskaffning vid sidan av TT fick Radiotjänst först genom ett avtal mellan staten och företaget 1947, men i praktiken kom TT:s monopol som nyhetsleverantör till Radiotjänst att leva kvar ända till 1950-talets mitt. Det dröjde i själva verket ända till 1956, innan Radiotjänst tillvaratog möjligheten till egna nyhetssändningar. Först då möjliggjordes också inrättandet av en särskild sportredaktion på radion.⁸

Radiotjänst kunde under de första verksamhetsdecennierna alltså inte anlita andra nyhetskällor än TT. Med andra ord hade en utomstående organisation monopolrättigheter inne i radion och omöjliggjorde därmed en organiserad nyhetsverksamhet i radions egen regi och på dess eget ansvar. Företagen var fristående från varandra och förbindelserna mellan dem var formella och rörde sig inte alls om aktuella nyhetsfrågor utan om ekonomiska avtal som reglerade deras samarbete. Emellertid fanns det, menar Nils-Olof Franzén, åtminstone ett område där rätten för radion att sända direktreferat aldrig hade kunnat förnekas av TT, eftersom det hade varit »alltför absurd«, och det var idrottsarenorna.⁹ Med tillkomsten 1937 av *Dagens Eko* ändrades situationen något, men Ekot var ett kommenterande och fördjupande program och inte någon nyhetssändning. Att idrotten var en bland andra nyhets- och reportageverksamheter framgår av den första radioutredningen, framlagd 1935, där det sägs att radioreportage bl.a. ägde rum från »större nationella fester och tilldragelser«, från »socialt och industriellt arbetsliv«, »ävensom från idrottstävlingar, framför allt vissa större idrottsevenemang«.¹⁰

Utvecklingen kan jämföras med brittiska och likaledes allmännyttiga BBC. Där bröt man 1938 ned nyhetsbulletinerna, som producerades av företagets egen redaktion, i tre sektioner – för nyhetsbulletiner, nyhetskommentarer («news talk») och sport, med särskilt avdelade grupper av journalister inom nyhetsavdelningen ansvariga för varje delsektion. Då hade redan 1936 sportnyheter blivit ett fast »och av många lyssnare välkommet« inslag i nyhetssändningarna efter det att man tillsatt en speciell sportnyhetsredigerare.¹¹ Vid pass 1939 fanns det på BBC fyra heltidsarbetande redaktionsgrupper ansvariga för två dagliga sportnyhetsbulletiner, en sportkrönika («sports talk») i samband med lördagarnas kvällsnyheter (lördagar är den stora fotbollsdagen i England) samt för kontakter med idrottsfolket.

Personalresurserna inom Radiotjänst var också länge närmast minimala, i kvantitativ bemärkelse (att de flesta var akademiker kan därvidlag betraktas som en kvalitativ aspekt av personalresurserna). När Radiotjänst den 1 januari 1925 startade sina reguljära sändningar utgjordes hela programstaben av en handfull personer. År 1927 hade antalet anställda vuxit till 20, en siffra som 1934 inte hade stigit högre än till drygt 30 personer.¹² Vid fredsåret 1945 fanns allt som allt drygt 200 anställda; en siffra som 1955 emellertid hunnit växa till närmare 500, en indikation på den expansion som skedde efter kriget, under 10-årsperioden 1945–1955.

Fram till dess att det vid mitten av 1950-talet blev aktuellt med en sportredaktion som en del av utbyggnaden av en självständig och mer omfattande nyhetsverksamhet inom radion kom sportprogramverksamheternas fortlevande därför att i hög grad vara beroende av den begåvning, egensinnighet och initiativrikedom som fanns hos de inom enkanalsstrukturen verkande, enskilda aktörerna Sven Jerring och Lennart Hyland.

Med tanke på Radiotjänsts lilla tjänstestab de första åren – bara ett tiotal personer – och Jerrings betydelse för Radiotjänst utåt torde man kunna utgå från att han inom de egna väggarna propagerade för fler direktsändningar från sportevenemang och att han därvidlag var i besittning av en viss tyngd och pondus, även om han formellt

inte hade någon direkt styrande chefsbefattning. Så skriver också Radiotjänsts första VD Gustaf Reuterswärd om det inledande verksamhetsåret 1925, då Jerring kämpade hårt för att få till stånd och legitimera radioutsändningar från boxningstävlingar, att »[r]edaktör Jerring kände en inre kallelse att referera idrottsevenemang«. ¹³

En tänkbar, bidragande orsak till att det ändå var så pass mycket sport som det var i radion de dryga två första decennierna torde alltså ha varit respekten bland kollegorna för Sven Jerring, på grund av dennes popularitet och position inom företaget i egenskap av stilbildande pionjär som programledare, reporter m.m. – var sport fint nog för Jerring så kunde de andra inte gärna säga emot. ¹⁴ Själv inte speciellt idrottsintresserad kom Jerring att omhulda direktsänd sport som programmaterial framför allt för att det med sin inre dramatik och spänning ägde kraften att framkalla ett engagemang och en respons i lyssnarleden.

Det förefaller också ha varit så, att Jerring i sin strävan att bereda sporten utrymme i programmet hade radioledningens samtycke. Riksprogramchefen Julius Rabe framhöll redan i boken till Radiotjänsts 5-årsjubileum 1929 att framför allt vissa idrottsevenemang kom till sin rätt i radio. Sport var alltså radiomässigt och hade den uppenbara fördelen att den genom sin popularitet knöt publiken närmare radion. Att radioledningen i den mån det var möjligt tycks ha gett sitt bifall åt sport i programmet, om inte annat för publikintressets skull, bekräftas också av VD och riksprogramchefen Carl Anders Dymlings oförblommerade engagemang i pressdebatten under krigsåren 1940–1941 för utsändningar från samnordiska fotbollslandskamper. Annars var det oftast Jerring som oförtrutet försvarade Radiotjänsts intressen i debatterna kring sportens vara eller inte vara i radion, vilket han rimligtvis måste ha haft radioledningens medgivande för att kunna göra. Däremot finns det tecken som tyder på att många av Jerrings kollegor, med speciell redaktionell hemvist och artskilda programintressen, höll andra kvaliteter i helgd än publikintresset och därför värderade mer intellektuella och estetiskt avancerade programverksamheter högre än sporten.

Det perspektivet skulle också kunna anläggas, att sportbevak-

ningen bidrog till att den svenska radion på 1930-talet började finna sin journalistiska särart »inom de skamligt snäva ramar som statsmakterna hade föreskrivit i och med sitt förbud mot en radions egen nyhetstjänst värd namnet«, som Franzén uttrycker det.¹⁵ Om 1940-talet berättar Franzén att man vid nyhetstorka kunde ringa någon av de trogna fackmän man brukade anlita och fråga om de hade något att berätta om, lämpligt för *Dagens Eko*:

Det var framför allt tre herrar: Björn Collinder, astronom och framstående föreläsare i sitt mycket populära ämne; C.J. Östman, trivsam meteorolog; Sven Lindhagen, sportredaktör, en fenomenal improvisatör som fyllde exakt det antal minuter och sekunder som behövdes. Utan manus och med täta blickar upp mot klockan på väggen talade han ledigt, flytande engagerat, och slutade på sekunden. Vilken yrkesman!¹⁶

Det torde alltså inte kunna uteslutas att vid sidan av Sven Jerring i dennes roll som sportkommentator kom Sven Lindhagen och andra tillfälliga sportmedarbetare att bidra till utvecklandet av en specifik radiojournalistik. Genom sin svårbestämbara status i gränslandet mellan nyheter och »underhållning« kanske Radiotjänsts sportjournalistiska verksamheter kunde ta sig andra friheter än vad den mer konventionella reportageverksamheten, som den kallades, kunde göra och därmed bidra med uppslag och förebilder för hur t.ex. en evenemangsbegivenhet skulle skildras, en händelse återberättas eller ett intervjuportage utformas.

EXTERNA FAKTORER

Att Radiotjänsts bevakning av idrottsvärldens händelser fick så pass sporadisk karaktär under enkanalstiden 1925–1955 kan rimligtvis inte ha berott på en outvecklad idrottsrörelse eller bristande medieintresse för idrott. När Radiotjänst startade sin verksamhet 1925 var idrottsrörelsen tvärtom väl förankrad och utbredd i samhällslivet, och alla större och medelstora dagstidningar hade inrättat eller var på väg att bygga upp en sportredaktion. Under loppet av 1920- och

1930-talen växte idrotten ut till landets kanske största folkrörelse. Idrottsrörelsen hade under 1920-talet stadigt expanderat, för att i början av 1930-talet ta ett märkbart språng framåt i utvecklingen.¹⁷ Från 1930 till 1931 ökade antalet nybildade föreningar med 130 för att därefter hålla sig på eller över det senare årets nivå. Om och när exempelvis Jerring och Rabe förespråkade mer direktsänd sport i radio så kunde de som skäl till detta alltså anföra ett omfattande och väl utvecklat idrottsliv i det svenska samhället.

Till de externa faktorer som påverkade radioledningens inställning till sport som programmaterial hörde också den allmänna opinionen. När Radiotjänst 1933 tvekade att sända från Vasaloppet utbröt en opinionsstorm som fick radioföretaget att backa och återgå till den vid det laget invanda ordningen.

Däremot vidhöll Fotbollförbundet länge sin motvilja mot att tillåta direktsändningar från framför allt stormatcher på nationalborgen Stockholms Stadion, eftersom man befarade publikbortfall. Av det empiriska materialet framgår tydligt att man på Radiotjänst ville bevaka den folkkära fotbollen mer än vad som tilläts från fotbollsmyndigheterna. Men detta förhindrades till och från under ca 16 år, fram till 1941. Utstängandet av radion från större fotbollsevenemang blev redan från början föremål för offentlig debatt, speciellt när det handlade om landskamper som inte fick refereras. När Radiotjänst 1933 inte fick sända från matchen Sverige–Norge utbröt den ditintills största debatten om förhållandet mellan radion och idrotten – en debatt där Radiotjänst fick de flesta, av pressmediet kanaliserade sympatierna. Den allmänna opinionen tycks helt klart ha stått på radions sida i kampen för rätten att sända från större idrottsevenemang.

En islossning började som en följd av detta att komma till stånd efter den tredje nordiska programchefskonferensen i Oslo våren 1936, vilket ledde till en principuppgörelse hösten 1937 mellan de nordiska radioföretagen om landskampssändningar – en överenskommelse som officiellt trädde i kraft i april 1938 för att sedan gälla ett år i taget.

Sport som evenemangsjournalistik

Den svenska radions sportbevakning kan sägas ha skett i huvudsakligen två former. Dels i form av sammanfattande efterhandsrapportering och resultatredovisning. Dels i form av direktsändningar av i förväg utannonserade sporthändelser. I det första fallet handlar det om nyhetsjournalistik, i det senare fallet om evenemangsjournalistik. Det var – oaktat de lokala sportkrönikorna – huvudsakligen i egenskap av evenemangsjournalistik som rikskanalens sportut-sändningar kom att utformas de första c:a trettio åren.

Förre chefen för Sveriges Radios regionalkontor i Göteborg Rustan Älveby, som började på radion 1953 och förutom att efterhandsreferera Ingemar Johanssons VM-match 1959 på plats i New York bl.a. kom att bistå »AB Jerring & Hyland vid Romolympiaden 1960«, menar att idrotten har kommit att ge

förstklassig draghjälp när det gällt att ge radio och TV en fast och folklig förankring. Genom sändningar från olika idrotts-evenemang flyttades dramatiken från skådeplatserna in i vardagsrummet. Särskilt i radions barndom bidrog detta till att tvätta bort den stämpel av högdragenhet och folkbildariver som gärna sattes på radion under pionjäråren. De idrottshändelser som skildrades var emellertid just av typen evenemang, som alltså kunde förutses långt i förväg och i god byråkratisk ordning passas in i programtablåerna inom gängse tidsramar. Det skulle dröja lång tid innan idrottens »vardagshändelser« fick plats i etern. Nyheter – det gällde också sportnyheter – fick trängas i TT:s nyhetssändningar medan Sven Jerring målade händelser, miljöer och stämningar från Vasalopp, landskamper och olympiader.¹⁸

Älveby trycker alltså här på idrottssändningarnas karaktär av evenemangshändelser.

Sett ur ett mer teoretiskt perspektiv har de stora internationella sportevenemangen via massmediernas förmedling och utformning

vid olika tidpunkter förmått förvandla alla de skilda, lokala idrotts-gemenskaperna till en enda stor, föreställd nationell gemenskap, där vardagens hierarkier och (känslor av) isolering förbytt i en känsla av horisontellt, krav- och prestigelöst kamratskap. Detta är kanske också den djupaste, kulturella betydelsen av de stora, rundradierade sportevenemangen: VM- och OS-evenemang med svenska deltagare, fotbolls- och friidrottslandskamper, boxningsmatcher om de stora titlarna med svenskar som Harry Persson och Ingemar Johansson i ena ringhörnan, löparbedrifter som Gunder Hågg på andra sidan Atlanten m.m.

I en stor studie med titeln *Media Events* menar Daniel Dayan och Elihu Katz (1992) att sådana (mediehändelser eller -evenemang) framför allt fyller en nationellt eller eljest kulturellt gemenskapsbefrämjande och sammanhållande funktion; en funktion som Jerring själv och efter honom andra radiosportkommentatorer som gått över till den lätta familjeunderhållningssfären kommit att fylla genom att ständigt förknippas med evenemang av detta slag. Dayan och Katz behandlar tre former av evenemang: kungliga tilldragelser som exempelvis bröllop (»Coronation«), erövringar av exempelvis andra planeter men också av återerövringar som den av länderna i det kommunistiska östblocket till den västerländska och därmed kristna kultursfären (»Conquest«) samt idrottstävlingar som exempelvis olympiska spelen (»Contest«). Något som förenar de tre evenemangskategorierna är att de centrerar kring heroiska figurer och handlingar – exempelvis inom idrottsvärlden – som får representera ett folk eller en kultursfär.

Hur nära medieevenemang av erövrar- respektive tävlingskaraktär ligger varandra kommer till uttryck i 1960 års radioutredning, där det framhålls att för den idrottsintresserade delen av publiken har etermedierna blivit outhärliga och att den moderna kommunikationsteknikens förändring av människans vardag sällan är så påtaglig »som när miljoner människor i många länder samtidigt kan följa ett världshistoriskt framsteg såsom ett rymdförsök, eller ett stort internationellt idrottsevenemang«. ¹⁹ Till detta kan tilläggas att stora idrottsevenemang kommit att invigas och välsignas av kunga-

husens representanter, så att evenemangen i fråga närmast fått formen av symboliska giftermål mellan överheten och folket.

Den enligt Dayan och Katz huvudsakliga skillnaden mellan stora nyhetshändelser och stora evenemangshändelser är att medan de förra berättar om kriser och katastrofer med hotande splittring, sönderfall och upplösning, snarare prisar och högtidlighåller de senare den rådande ordningen eller återupprättandet av den (sammhällets centrala institutioner och maktorgan arrangerar vanligtvis inte evenemang i syfte att problematisera och undergräva den nationella självbilden utan för att konfirmera och idealisera den).²⁰ Mordet på statsminister Olof Palme (1986) var en extraordinär nyhetshändelse av katastrofkaraktär som försatte den svenska nationen i ett chockartat kristillstånd, medan begravningen av honom var en i förväg öppet arrangerad evenemangshändelse. Mediernas direktsändningar och omkringliggande förhands- och efterhandsrapporteringar från begravningen kan förstås som ett sätt att ge uttryck åt och lindra människors känslomässiga smärta och skapa sammanhållning i en svår stund; kort sagt, att läka de kulturella såren. På samma sätt var terroristattentatet vid sommar-OS i München 1972 en attack på idrottens förbrödrande idé och en nyhetsjournalistisk händelse, medan själva spelen var (och är) menade som en hyllning till nationernas fredliga samexistens och sålunda en evenemangsjournalistisk händelse.

I sin bok om den engelska radions sociokulturella förankringar i ett historiskt perspektiv understryker Paddy Scannell och David Cardiff etermediernas förmåga och grundläggande uppgift att samla nationen genom att skapa en syntes av beståndsdelar som under 1800-talet började glida isär till följd av industrialismens moderniseringsprocesser; att frammana en »vi«-känsla och göra föreställningen om nationen och dess kulturella karakteristika grip- och identifierbar genom ett brett spektrum av bilder och symboler, evenemang och ceremonier – vidarebefordrade till lyssnarna på ett direkt och levande sätt.²¹ I detta sammanhang erhåller tävlingsidrotten uppgiften att exempelvis vid fotbollslandskamper skapa en syntes av landets alla fotbollsklubbar genom att välja ut ett antal indi-

vider som sammantaget, genom ihållande massmedial exponering, kommer att erhålla ett starkt symbolvärde som representanter för nationen.²²

Detta resonemang kan kopplas till den tankemodell som etnologen Fredrik Schoug lyfter fram i sin doktorsavhandling *Intima samhällsvisioner* genom sin fokusering på en av sportvärldens många paradoxala sidor, nämligen sportens roll som slagfält för motstridiga krafter.

Enligt Schoug opererar sporten i ett konfliktfyllt spänningsfält mellan å ena sidan det antimoderna behovet av vardagsnära känslor av äkthet, närhet, gemenskap och starka lojalitetsband mellan klubblaget och orten, av småskalig översiktlighet och social och kulturell intimitet; och å andra sidan den moderna tendensen att göra allting så stort, sensationsfyllt och överväldigande – så icke-vardagligt – som möjligt, såsom det kommer till uttryck i per definition massmediala »mega«-evenemang som exempelvis OS och VM i fotboll.²³ Här förbyts på ett för den lätta, utopiska underhållningen karakteristiskt sätt det idealistiska slitet för den lokala klubben och vardagens knapphet, brister, tristess och utmattning för ett slag i sin motsats, dvs. i ett tillstånd präglat av eufori och av ett överflöd av positiv energi, kort sagt, av fullkomlighet (men i mångas ögon också förkonstling och rå kapitalism som fjärrar sporten från dess föregivet ursprungliga, modesta ideal).²⁴ Schoug understryker också tävlingsidrottens moraliska dimensioner.²⁵

Sportens kulturella och socialpsykologiska betydelse, dess publika och känslomässiga dragningskraft i egenskap av att utgöra en motvikt till modernitetens instabilitet, otrygghet och rotlöshet, synes det alltså finnas skäl att beakta. Inte minst kombinationen sport–etermedier och särskilt i form av evenemangssändningar. Det var också först och främst tävlingsidrottens betydelse i egenskap av (inter-)nationella evenemang som man på Radiotjänst tog till vara. Detta blev särskilt tydligt under krigsåren.

Med Fotbollförbundet hade Radiotjänst, efter upprepade opinionsstormar, lyckats sluta ett avtal 1937. Dock blossade konflikten strax upp igen, för att nå en ny klimax under 1941, då Fotbollförbun-

det utfärdade ett generellt förbud mot all radiering det året. Emellertid kom en uppgörelse till stånd i oktober samma år inför matchen Sverige–Danmark. Detta efter förhandlingar mellan parterna i kanslihuset tillsammans med representanter för regeringen. Frågan om radieringar av fotbollslandskamper hade blivit en fråga av rikspolitisk vikt.

Detta torde med största sannolikhet ha berott på den stora betydelse idrotten hade kommit att få för den allmänna mobiliseringen i rådande krigstillstånd, manifesterat redan i februari 1940 i samband med den radiosända bandylandskampen mellan Sverige och Finland, kring vilken anordnades pengainsamling till Finlandshjälpen. Då hade redan månaden innan, i januari 1940, en särskild, kvartslång programpunkt med »radiogymnastik för de många som anslutit sig till fältsportrörelsen«, kommit att ingå i det dagliga radioprogrammet, placerad direkt före den ordinarie morgongymnastiken.²⁶ Under sommaren 1941 anordnades också den första s.k. Riksmarschen, som syftade till att få svenska folket att skaffa en god fysisk grundkondition men också blev ett tacksamt medel för mobiliseringen, för det övergripande målet att stärka den nationella sammanhållningen men i förlängningen även samnordiska, demokratiska värden och principer (se Dahlén 1999).

I ljuset av dessa omständigheter kom fotbollslandskampen den 19 oktober 1941 mellan Sverige och Danmark att få stor symbolisk betydelse. Att inte sända den under rådande förhållanden, med ett Danmark ockuperat av Nazityskland, och detta på grund av käbbel mellan Radiotjänst och Fotbollförbundet, skulle ha inneburit ett stort svek mot den nordiska solidariteten och gemenskapstanken. Det torde ha varit därför man ingrep från regeringshåll. Kanske är det möjligt att fastslå att tävlingsidrotten med detta slutgiltigt erhöll kulturell legitimitet i Sverige, att den internationella storidrottens plats i den nationella radion efter detta kom att framstå som obestridd. En efter denna överenskommelse återupptagen fiendskap mellan Radiotjänst och Fotbollförbundet framstår i all sin futtighet som närmast otänkbart, särskilt med tanke på den uttalade, nationella samförståndsanda som kriget hade gett upphov till.

Radiotjänsts officiösa, nationalistiska hållning under de c:a trettio första åren kan till viss del förklara det utrymme och den betydelse man ändå gav sporten i form av konsensusunderstödjande evenemangsutsändningar. Det ger också perspektiv på Sven Jerrings roll i sammanhanget.

I sin analys av Jerring som radiojournalist slår Torsten Thurén fast att ett utmärkande drag hos denne var att han avskydde konflikter, älskade vänlighet och harmoni och struntade i politik: »En konflikträdd journalist! Något mer främmande utifrån den moderna synen på journalistik kan man knappast tänka sig.«²⁷ Det kan tänkas att ryska revolutionen 1917 var en händelse som förstärkte Jerrings demokratiska och pacifistiska övertygelse och hans patos för grundmurat svenska nationella värden. Jerring hade tagit del av skeendet på plats i egenskap av ung medarbetare vid svenska legationen i Petrograd, och kom, berättar Nils-Olof Franzén, bl.a. att »ställas inför en personlig uppgörelse med de rödgardister som han tyckte så illa om«.²⁸

Thuréns karakterisering av Jerring i egenskap av journalist är på det stora hela taget riktig. Dock måste två faktorer beaktas i sammanhanget.

För det första den institutionella och organisatoriska kontext inom vilken Jerring verkade, åtminstone fram till och med andra världskriget. Det var en kontext där det kontroversiella och utmanande skyddes (annat än i strikt estetisk bemärkelse inom främst musik- och teaterprogramverksamheterna). Radion spelade, som Thurén också påpekar, under denna tid en aktiv roll i skapandet av samhällelig konsensus.²⁹ Under radions första period, enkanalstiden fram till mitten av 1950-talet, betonades från statsmakter och ansvariga chefspersoner att ett av mediets och programverksamhetens främsta syften var att hålla samman nationen i kulturell bemärkelse och skapa samhörighet mellan samhällsklasserna. Det som ställdes i förgrunden var vad Thurén kallar »konsensusprincipen«.³⁰

Ett sätt att bygga upp konsensus var att referera officiella evenemang och sådana arrangemang var mycket vanligt förekommande under radions enkanalstid. Så länge Jerring var verksam som radio-

journalist var det självklart att han skulle sköta referatsysslän.

I sin beskrivning av Jerrings pionjärinsats som referent och hans nationella symbolvärde inom den populärkulturella offentligheten framhåller Åke Jonsson att genom decennier nästan alla offentliga evenemang av betydelse – riksdagens öppnande, de kungliga festligheterna, idrottshändelserna – förmedlades till den svenska allmänheten av Sven Jerring.³¹ Torsten Thurén menar i anslutning till detta att Jerrings reportage

om utställningar, om atlantångare, om flygpionjärer kan betraktas som delar i det stora projektet att skapa nationell konsensus. Detsamma gäller hans utlandsreportage. När Jerring reste i Estland och USA var det svenskbygder och svenskminnen han besökte. Och när han reste i Tyskland var det för att rapportera från något så patriotiskt som Lützenfirandet. (Detta gäller mellankrigstiden. Jerrings utlandsreportage efter 1945 har en helt annan karaktär.) Man får heller inte glömma den roll som Jerrings idrottsreferat spelade för den nationella sammanhållningen.³²

Sven Jerring var alltså en viktig person i radions arbete för nationell enighet och han kom därvidlag att få stor – rituell – betydelse som riksläkare och trygghetssymbol. Ett bland många exempel som kan hämtas från min empiri är hans roll vid utsändningen från bandylandskampen mellan Sverige och Finland på Stadion i Stockholm den 11 februari 1940 till förmån för Finlandsinsamlingen. En liknande roll och position kom Lennart Hyland att få efter genombrottet som snabbkommentator vid ishockey-VM i Stockholm 1949, men då som representant för – eller inkarnation av – ett mer modernt, svenskt efterkrigssamhälle, präglad av en större rörlighet och omvandlingshastighet.

1949–1969: Epoken Lennart Hyland

I den empiriska framställningen underströks det programpolitiska skifte som ägde rum under åren 1947 till 1952, för vilket låg som grund ett uttalande i februari 1947 i ett ledningsprotokoll om att bereda plats för ett mer populärt, lättillgängligt programmaterial på de publikmässigt bästa sändningstiderna. Det är ett skifte som också Karin Nordberg lyfter fram:

Besluten 1947 markerade en övergång för AB Radiotjänst till ett modernt företag. Detta tog sig också uttryck i en ny radioideologi, i många stycken så avvikande från den föregående att man under det slutande 1940-talet kan tala om ett programideologiskt brott. Förändringen hade i och för sig grott under några år. Det förefaller som om kriget både förstärkte och utmanade det folkbildande paradigmet, som varit radions ideologiska särmerke under två decennier. Framför allt hade nyheter och underhållning fått ett uppsving.³³

Med detta, fortsätter Nordberg, blev svensk radio ut ur sin försöksperiod, lämnade »katedern och skolbänken bakom sig och trädde in i en journalistisk epok, där publiksmaken fick större styrkraft än förut, på bekostnad av det folkfostrande inslaget».³⁴ Exempelvis inledde 1947 Lennart Hyland »sin bana som underhållare» genom programledarskapet för den lättsamma serieunderhållningen *Lördagskväll*.³⁵

Detta utgör viktiga bakgrundsfaktorer och skapar förutsättningar och utrymme för Hyland att vid radioutsändningarna från ishockey-VM 1949 introducera sin nya, snabba referatstil med dess mer otyglade känsleregister. Med detta blev svensk radiosport in i en ny, modernare fas. Om under epoken Sven Jerring tonvikten hade legat på idrottssändningarnas karaktär av mer eller mindre högtidliga evenemang, kom nu det idrottsliga spänningsmomentet, dramaturgin, att i högre grad skjutas i förgrunden. Så var också Hyland i första hand journalist, inte akademiker, vilket de flesta

andra programproducerande radiomedarbetare var vid mitten av 1940-talet. I detta avseende tycks Jerring ha intagit en mellanposition: han hade varit verksam som journalist redan innan han började på Radiotjänst, samtidigt som han efter sin studentexamen 1915 i olika omgångar bedrev humanistiska studier vid Uppsala universitet.³⁶ Kanske var det just Jerrings journalistiska erfarenheter och sinne som gjorde att han tog de publikorienterade initiativ han gjorde, på bl.a. idrottsområdet.

INTERNA FAKTORER: NYA STYRMEDEL

Rustan Älveby pekar på tre faktorer, som under 1950-talet påverkade etermediernas förhållande till idrotten och därmed till sina lyssnare och tittare.³⁷

För det första en ändrad inriktning i rekryteringen av medarbetare. Efter att under de första decennierna huvudsakligen ha rekryterats bland akademiker började skaran av medarbetare under efterkrigstiden få allt fler inslag av reportrar med journalistisk bakgrund. Här var således Lennart Hyland en föregångsman.

För det andra ny teknik och en ny distributionskanal över FM. Älveby och med honom journalister som rekryterades från dagspressen var ovana vid radions långa »pressläggningstid« och blev därför ofta otåliga över den byråkratiska gången då deras programidéer behandlades. Inspelningstekniken var omständlig och skulle de utanför studiolokalerna »var det bokstavligt fråga om expeditioner med manstarka insatser av teknisk personal både från radion och Televerket«.³⁸ De bärbara bandspelarna gav därvidlag helt nya rörelsemöjligheter. För radions del var emellertid den viktigaste händelsen tillkomsten 1956 av en helt ny distributionsform, FM-nätet.

Av de nya programformer som föddes under 1950-talet lyfter Älveby särskilt fram de s.k. monitorsändningarna som i dag är en självklarhet för radiosportlyssnarna. Det handlar alltså om den teknik som installerades till fotbolls-VM 1958 och sedan lades som grund till *Sportextra* 1961, dvs. den teknik som innebär att en sändningsledare håller samman en rad olika inslag med direktsändningar från olika evenemang där reportrarna kan påkalla uppmärksam-

het alltefter händelseutvecklingen, något som sker via en s.k. konferensledning. Älveby menar att programformen hade sin upphovsman i Lennart Hyland.

Den tredje faktorn som Älveby lyfter fram är televisionens entré och mediets definitiva genombrott i Sverige i samband med fotbolls-VM 1958. Som jag redan påpekat medförde televisionens ankomst att radion gick in för att skapa en snabb och heltäckande nyhetsservice som ett vapen i konkurrensen, vilket i sin tur utgör en viktig bakgrundsfaktor för tillkomsten under 1960-talet i radion av *Sportextra* och dagliga sportnyheter under egen rubrik. En annan viktig bakgrundsfaktor härvidlag var också tillkomsten 1955 av en andra radiokanal. Därmed utökades programtiden i radio väsentligt. För att underlätta publikens orientering i de båda programmen, och även för att skapa hållpunkter i förhållande till TV-programmet, krävdes en mer systematisk uppläggning av programtablåerna och etablerandet av fasta, återkommande programrubriker som *Sportextra* och de dagliga sportsändningarna på kvällstid.

I samband med tillkomsten av en sportredaktion rationaliserade man inom radion synen på sport genom att mer entydigt börja betrakta den som en nöjesdetalj. Att detta i sin tur var ett uttryck för en tendens inom Sveriges Radio/TV mot större publikmässighet visar en artikel av dåvarande TV-chefen Nils Erik Bæhrendtz i Sveriges Radios årsbok för 1960, där han funderar kring frågan »Vad är underhållning?».

Bæhrendtz fann det egendomligt »att vi alltjämt inom och utom radion och televisionen, i pressen och i samtal laborerar med begreppet underhållning som något fixerat och givet, något som gestaltats i vissa bestämda och sedan gammalt vedertagna former».³⁹ Förekomsten av en speciell underhållningsavdelning bidrog enligt honom bara till att »befästa konventionerna på detta av konventioner så genomsyrade område»: »Det befäster t.ex. föreställningen att underhållning är något alldeles för sig, något som behärskas av sina egna lagar, något som skiljer programmen inom detta område från teater, kulturprogram, sport och nyheter för att bara nämna några huvudgrupper.»⁴⁰ Men är det då inte, frågar Bæhrendtz retoriskt,

underhållande att »se på en landskamp i ishockey, en komedi eller en deckarpjä» etc.? Bæhrendtz insåg svårigheten att upprätthålla de gamla genregränserna i de nya, innehållsmässigt breddade programtablåernas tidevarv, och propagerade för ett utvidgat underhållningsbegrepp.

Vid ingången till 1960-talet började man alltså omdefiniera begreppet underhållning inom Sveriges Radio/TV. Det kan antas att detta, vid sidan av externa faktorer som konkurrensen från Radio Nord, bidrog till att bryta ned gränslinjerna mellan olika programformer och möjliggöra placeringen av sporten i den nöjesbetonade Melodiradion under rubriken *Sportextra*, som i enlighet med Melodiradiokontexten innehöll lättsam musik mellan sportinslagen. Radiosporten blev därmed programmässigt ett med den lätta underhållningen.

I sin studie av sportjournalistikens utveckling i svensk dagspress kan Ulf Wallin påvisa en liknande omsvängning beträffande pressens idrottsbevakning kring mitten av 1950-talet. Fram till 1950-talet var de flesta artiklarna referat eller förhandstexter. Därefter blev texterna »modernare disponerade«. Wallin förklarar:

Den kronologiska följden bryts allt oftare och istället plockas tävlingens höjdpunkt, avgörande ögonblick eller person upp i början av texten. I förhandstexterna slopas alltmer den mer annonsliknande informationen och ersätts med innehåll som skapar förväntningar på matchen eller tävlingen. Båda dessa förändringar visar att reportern börjar tänka mera på läsarna och något mindre på idrottsrörelsen. Sportjournalistiken blir mer underhållande.⁴¹

Wallin menar också att rapporteringen generellt blivit mer dramatiserad genom att sportens upplevelsemässiga sidor kommit att prioriteras (fokusering på rekord, svenska medaljer, heroiska prestationer, nervpirrande upplösningar m.m.).

Från och med 1960-talet kom också idrottsrörelsen att förändras i fråga om ideal och verksamhetsformer.⁴² Ett avgörande skäl till detta var att pengarna kom in i idrotten i en aldrig tidigare skådad omfattning. En delorsak till denna utveckling var att sporten under 1960-talet flyttade inomhus eller utövades på konstfrusna utomhusbanor och på elljusupplysta arenor. Därmed kunde tävlingsidrott utövas när som helst, bl.a. på vardagskvällarna. Med detta kom inte bara kostnaderna för idrottsverksamheterna att öka, med höjd prisättning på sändningsrättigheterna som följd, utan även tävlingsintensiteten, som utvidgades från en ganska blygsam nivå främst i storstäderna till en verksamhet som kom att pågå dagligen överallt i landet. Därmed kom också tävlings säsongerna att förlängas för de flesta idrottsgrenar, exempelvis fotbollen och ishockeyn.

Detta ledde i sin tur till att inte bara tidningarna utan även radio och TV fick ett både större och jämnare flöde av idrottsmaterial. Jämte interna faktorer som införandet av dubbelprogram i radio, utgör detta de externa betingelserna för införandet under 1960-talet av stående »kategoriprogram« bestående av lika delar (allvarliga) nyheter och lätt underhållning, exempelvis *Sportextra*.⁴³ Med en konsekvent upprätthållen serialitet kom radiosporten därmed att utveckla ett djupgående släktskap med andra former av starkt konventionsbunden kategoriunderhållning som *Svensktoppen* och *Ring, så spelar vi* – båda liksom *Sportextra* symtomatiskt nog med tävlingsmoment och rangordningar som bärande innehållselement.⁴⁴

Det är inte minst mot bakgrund av tävlingsidrottens expansion och förändrade karaktär som verkställande direktören Erik Mattssons i mars 1955 framlagda interna promemoria skall ses, där han drog upp nya riktlinjer för vilka förhållningssätt som fortsättningsvis skulle gälla visavi idrottsrörelsens intressenter. Idrotten skulle hädanefter betraktas som en kommersiellt styrd marknadsunderhållning och bemötas därefter, dvs. osentimentalt och med samma hårdföra inställning som idrottsrörelsen själv i allt högre grad tenderade att visa upp med ekonomisk vinning i sikte. Radion skulle alltså i första hand tänka på sin sportintresserade publik och skapa

så gynnsamma villkor som möjligt för att kunna tillgodose dess intressen, med hänsyn till de ekonomiska ramarna och villkoren kring förvärvandet av sändningsrättigheter. I ljuset av att Radiotjänst under de första två decennierna betonat en folkuppfostrande verksamhetsideologi innebar detta att en ditintills vördsamt idealistisk hållning visavi idrottsrörelsen fick ge vika för en mer realitetsanpassad inställning.

1969–1995: Breddning och specialisering

För den sista perioden, från 1969 och framåt, är det inte längre lika enkelt att bedöma hur interna respektive externa faktorer har kommit att påverka radiosporten. De externa villkoren synes emellertid spela en viktigare roll än under de föregående perioderna. Bakgrunden är dels tillkomsten vid ingången till 1970-talet av ännu en TV-kanal, TV2, dels framväxten under andra halvan av 1980-talet av en kommersiell radio- och TV-marknad. Det förändrade medielandskapet har successivt skapat nya konkurrensbetingelser för radion, samtidigt som många Radiosportmedarbetare kommit att sugas upp av framför allt de olika TV-kanalerna.

EXTERNNA FAKTORER: FÖRÄNDRADE VILLKOR FÖR REKRYTERING
De utbildnings- och yrkesmässiga förutsättningar som radiosportmedarbetarna haft från tid till annan kan betraktas som externa faktorer, vilka på olika sätt kommit att sätta sin prägel på programverksamheterna.

Starten av en sportredaktion 1956 innebar att man började anställa professionella sportjournalister från pressen för att handha programverksamheten tillsammans med Lennart Hyland. Den första av dessa som Hyland fick vid sin sida var Sven »Plex« Petersson. Från starten av sportredaktionen och långt in på 1970-talet hade radiosportmedarbetarna huvudsakligen en bakgrund som tidningsjournalister. Detta berodde på att den statliga journalistutbildningen inte tillkom förrän hösten 1962, då Journalistinstitut, som de kalla-

des, inrättades i Stockholm och Göteborg, med en länge ettårig utbildning.⁴⁵ År 1967 ombildades de till journalisthögskolor. De bidrog till att journalistkåren fick en delvis annan sammansättning, en förändring som dock skedde successivt.⁴⁶ Liksom de flesta tidningsföretag åtog sig också Sveriges Radio att regelbundet ta emot praktikanter från journalisthögskolorna.⁴⁷ Från slutet av 1960-talet rörde det sig om ett 50-tal praktikanter om året från journalisthögskolorna i Göteborg och Stockholm.

Dock synes ingen av dessa ha kommit till radiosporten. Där dyker journalistutbildade medarbetare upp först under andra halvan av 1970-talet. Sedan dess har man även på radiosporten kontinuerligt och från och med slutet av 1980-talet i starkt tilltagande grad värvat praktikanter från journalisthögskolorna, varav många efter sin praktik blivit kvar på Radiosportredaktionen. Den utvecklingen be-tingades inte minst av den stora personalomsättningen till följd av de kommersiella TV- och radiokanalernas framväxt.

Utbildade sig till (sport)journalist, det gjorde man alltså länge på tidningarna, framför allt i landsortspressen. Där var dock sportjournalisternas status låg. Det var exempelvis först på 1960-talet som deras namn började skrivas ut (fram till dess användes signatur).⁴⁸ Åke Strömmer ger sin bild av hur det sedan kom att bli på 1970-talet:

Under det här ... tokvänsterns 70-tal så blev man väl närmast mobbad ut ur journalisthögskolan om man sa att man skulle bli sportjournalist för det var så jävla »borgerligt« – det var inte i linje med vare sig Ho Chi Minh eller Pol Pot, och det skulle man, det *skulle* man vara om man skulle bli journalist på 70-talet och det där hängde ju med en bit in på 80-talet ... Man fick helt enkelt inte ... man blev utfrysad av kamraterna på journalisthögskolan om man sa att man skulle bli sportjournalist. *Idag* är det ju många som går på journalisthögskolan med *sikte* på att bli sportjournalist.⁴⁹

Om än tillspetsad och kategoriskt generaliserande överensstämmer Strömmers beskrivning av klimatet på journalisthögskolornas 1970-

tal med en rad andra beskrivningar av stämningarna och de ideologiska rörelserna inom journalistkåren under decennieperioden i fråga. En som har belagt detta är Leif Furhammar i boken *Med TV i verkligheten. Sveriges Television och de dokumentära genrerna*, där han bl.a. tar upp till behandling de påfallande många faktareportage som under 70-talet handlade om idrotten, »som nu för första gången mer systematiskt blev granskad som samhällsföreteelse. Nu rörde det sig inte längre bara om sportresultat.«⁵⁰ Bland annat kom provocerande frågor om idrottens värdesystem till uttryck.

En negativ följdverkan av den nya mediestruktur och konkurrenssituation som blev följden av avregleringen av etermediemarknaden med början under andra halvan av 1980-talet var, enligt Åke Strömmers bedömning, en ökad populism, i klartext en mer påtaglig selektering i täckningen av idrotten. Under monopoltiden fanns ett outtalat krav att täckningen skulle vara så bred som möjligt. I dag, i den nya konkurrenssituationen, finns det tendenser till att Radiosporten håller sig till de säkra publikkort som inte minst många bollsporter utgör, vilket bl.a. inneburit att det 1996 hunnit gå sex år sedan Radiosporten Riks sände skid-SM. Det sänds numera av Lokalradion, med den lokalstation som ligger i arrangerande distrikt som huvudsakligt sändningsområde. Det är sedan de resterande 24 lokalradiostationerna som avgör om de vill återutsända ett dylikt riksevenemang eller ej. Lokalradiostationerna har också kommit att låna in reportrar som tillhör Radiosport(redaktion)en för att rapportera skid-SM, bl.a. Assar Rönnlund, Hasse Johansson och Strömmer själv.

Men frågan är om denna ökade populism eller publikorientering under 1990-talet till följd av de nya konkurrensvillkoren egentligen är så alldeles ny. Exempelvis avtog redan i samband med tillkomsten av en sportredaktion 1956 och framväxten av TV-mediet den tidigare relativt omfattande rapporteringen av förbundsmöten, jubileer och liknande omkringverksamheter, samt även de tidigare rätt flitigt förekommande radiodiskussionerna kring idrottens vara eller icke vara och eventuella samhällsbetydelse. I stället kom man fr.o.m. andra halvan av 1950-talet att mer konsekvent inrikta sig på de rent

tävlingmässiga begivenheterna och de allt större inhemska sportevenemang som växte fram efter skid-VM 1954 och fotbolls-VM 1958. Det är en utveckling som delvis torde ha betingats av den konkurrens som blev följden av den nya mediestruktur som växte fram genom tillkomsten av TV-mediet, på samma sätt som det senaste decenniets utveckling (med bl.a. utökad bevakning av s.k. popsporter som exempelvis snowboard) betingats av den under denna tid framväxande kommersiella mediestrukturen.

INTERNA FAKTORER: ÄNDRADE SMAKHIERARKIER OCH NYA PROGRAMFORMER

Under 1970-talet kom sportjournalistyrket som nämnts att nedvärderas av den radikala, politiska (alternativ)kulturens företrädare. Men det förekom även ett smak(för)tryck inifrån, varför radiosporten kan sägas ha blivit klämd inte bara utifrån utan även inifrån.

De som anställdes på radion under 1940- och 1950-talen, nästan undantagslöst akademiker, var de som på 1960-talet i hög grad kom att besätta ledningspositionerna inom radio- och TV. De var vanligtvis inte särskilt sportintresserade och Strömmer menar sig veta

att man såg ner på sportfolket därför att dom i regel inte var akademiker – Hyland hade ju bara realexamen, hemska saker! ... och fick prata i *radio*, bara en sån sak ... Om en sportjournalist andades om till exempel att göra sommarvikariat som utrikeskorrespondent, då skratta' dom ju ihjäl sig, nästan. Jag vet, Lars-Gunnar Björklund, som ändå tog nån sorts akademisk examen, några akademiska studier i Amerika, i New York [Björklund bedrev universitetsstudier även i Sverige], försökte ett år att få vikariera över sommaren, i New York. Men det gick ju inte alls, dom skratta' – sportjournalist, det går ju inte ... Så att det var inte *fiint* med sport ...

Situationen för radiosporten kan därmed sägas ha varit av dubbel karaktär. Å ena sidan nedvärderades på många sätt under 1970-talets s.k. vänstervridning idrott och idrottsjournalistik till följd av dess –

i Gramscis mening – starkt hegemonibefrämjande verksamhetsinriktning.⁵¹ Å andra sidan innebar samma strömning en tillnyktring och ett kritiskt ifrågasättande utifrån alternativa, mot-hegemoniska perspektiv av idrotten som samhällelig maktinstans och socialisationsagent, något som det dock inte verkar ha funnits något nämnvärt utrymme för på den samhällstillvända – hegemonivänliga – radiosporten.

Om än radikalismen aldrig kom att få något fotfäste på radiosporten (därom vittnar de som jag intervjuat samstämmigt), kom vänsterströmningarna ändå att i viss mån påverka radiosportens verksamheter, menar Strömmer, som betecknar åren c:a 1972–1976 som »stormötesperioden« inom Sveriges Radio, då ledstjärnan hette »demokrati« och då »i princip ingen skulle göra två landskamper i fotboll som referent förrän alla hade gjort varsin, oavsett om dom kunde eller inte« (Strömmer understryker att hans beskrivning har en något överdriven karaktär och inte skall tas för bokstavlig utan som en karakteristik över då rådande tendenser).⁵²

Men de högdragna (och på 1970-talet »politiskt korrekta«) attityderna gentemot sportmedarbetarna från dels de vänstersinnade, dels de högutbildade, kunde inte frånta radiosporten dess breda, publika förankring. Radiosporten synes av allt att döma inte ha förlorat i popularitet under 1970- och 1980-talen. Tvärtom kom från många håll prov på hög uppskattning av redaktionens verksamheter och av enskilda medarbetare. För detta ger mitt empiriska material och redovisade publikundersökningar belägg.

En märkbar förändring i Radiosportens programverksamheter under 1990-talet, och som till viss del motsäger talet om att konkurrensen från kommersiella radio- och TV-kanaler fört med sig en mer publikfriande programsammansättning inom radiosporten, är de utökade reportageverksamheterna, som möjliggjorts genom det radikalt ökade sändningsutrymmet i och med att sporten fr.o.m. 1993 förlades till den nya P4-kanalen. Mer daglig programtid gav utrymme för utprovande av nya programformer.⁵³ Bengt Skött menar att man på Radiosporten vid en jämförelse med andra programverksamheter inom radion tar sig tid

att experimentera med formen väldigt mycket. Okej, P3 gör det en hel del också, men ... vi ligger nästan mittemellan Ekot och dom här P3-programmen som har väldigt mycket spännande händelser mitt i, liksom; väldigt avancerade reportagemixar och sånt. Nästan däremellan går vi hela tiden.⁵⁴

Skött menar vidare att många av dem som kommit till Radiosporten från c:a 1990 har slussats in i detta nya formtänkande, den nya »mentaliteten«, och trivts med det – exempelvis Åke Unger, Tommy Åström, Christian Olsson, Margita Boström och Kenneth Jansson. Bland annat har detta fört med sig tillkomsten av olika reportageserier som har varit dynamiska till formen, och där man kunnat kosta på sig att ställa litet udda frågor kring »lite halvhumoristiska ämnen«, t.ex. varför friidrottare i dag bär så åtsittande kläder.

En något paradoxal och mer negativ effekt av den utvidgade programtiden för Radiosporten är, påpekar Skött, att det blivit mindre tid över till att göra ett reportageinslag: eftersom ett sådant bara fyller c:a 3–6 minuter måste man göra fler liknande inslag för att kunna fylla sändningstiden, vilket innebär att det framtvings ett slags brådskande »massproduktion« av sådana inslag, med skiftande kvalitet som följd – en fördel med en kortare programtid är möjligheten att förädla programinslagen. Dessutom tenderar reportagesatsningarna att skrämja bort de yngre lyssnare som lockats över från det ungdomsorienterade P3 och som visat sig premiera lättsamt programmaterial som önskelåtar och frågesporttävlingar.

Men den nya, kommersiella mediemarknad som växte fram under slutet av 1980-talet förde otvivelaktigt med sig nya öppningar på programsidan. Strömmer hade varit chef för redaktionen åren 1974–1978, sedan distriktschef för Sveriges Radio i Falun varefter han blev chef för Borlänge Folkets Hus 1984–1986, dock med frilansuppdrag under tiden för radio- och TV-sporten. År 1987 var han tillbaka som Sveriges Radios distriktschef i Falun, med en fri roll som reporter. Detta tillsammans med det nya medieklimatet möjliggjorde för honom att starta en ny verksamhetsform genom att bli radiosportens genom tiderna förste kolumnist eller krönikör. Strömmer:

Något sånt kunde vi inte ha förut, när vi var monopol, för vi fick inte ha några egna åsikter i monopolradion. I och med att monopolet sprack så tyckte Pelle Josefson, att vi testar med en åsiktsgubbe, och så blev det jag för att jag var äldst ... [...] Genom att vi inte längre var monopol så fick vi ha åsikter. Det var ju knappast så ens, att radioreferenterna över huvud taget ... jo, dom fick möjligen kritisera spelarna men dom fick ju aldrig kritisera ett förbund i radion! Orsaken var att vi var monopol ... det fanns inga andra radiokanaler där folk kunde försvara sig, så att säga – skulle man tycka nånting så skulle den som man tyckte nånting om vara med i samma program.⁵⁵

Starten för Strömmers krönikörverksamhet skedde den 4 september 1989 och den 10 juni 1996 kunde han göra sin femhundra krönika (sin sista krönika gjorde Strömmer den 31 augusti 1996).

Med dessa krönikor gavs radiosporten inte bara möjlighet att mer oförblommerat kritisera idrottsvärlden utan man fick också ett forum där man kunde försvara sig mot kritik och rena sarkasmer från exempelvis pressens skribenter, något som medförde att de sistnämndas personangrepp på misshagliga radio- och TV-sportkommentatorer drastiskt minskade. För nu märkte de att de kunde få svar med samma mynt, både från radio- och TV-håll, eftersom även TV-sporten genom Strömmers krönikörverksamhet erhöll ökad legitimitet att bita ifrån och framföra sina egna åsikter; en situation som bl.a. Bo Hansson kom att utnyttja både som studioankare (programledare) och som reporter (Hansson gick i pension i oktober 1998). Men att Strömmer som han säger fick krönikörsysslan för att han var äldst på radiosporten torde dock inte utgöra hela sanningen. Rimligtvis måste det också ha spelat in att han är känd som både frispråkig och ordkonstnär.

Lasse Granqvist anser (1997) att man »valt bort« den grävande, undersökande journalistiken, som sysslar med sportens baksidor och mer obehagliga sidor som doping, fiffel och allsköns skumraskaffärer. Det finns förvisso utrymme för det också, men man borde ta tillvara resurserna bättre, tycker han. Som det är nu gör alla allting. Han

efterlyser därför en effektivisering av Radiosportens verksamheter men påpekar samtidigt att det är upp till var och en att ta initiativ till den typen av journalistik – det kan inte kommenderas fram. Granqvist förutspår en framtid med en radiosport uppdelad på dels en evenemangssida, dels en nyhets- och aktualitetsredaktion.⁵⁶

Även om radiosporten från och med 1970- och 1980-talen och särskilt under 1990-talet kommit att satsa på utökad nyhets- och reportageverksamhet har den kritiska journalistiken alltså inte utvecklats i motsvarande grad. Både kvalitativt och kvantitativt har Radiosporten hamnat på efterkälken genom att den inte i motsvarande grad som andra redaktioner hunnit flytta fram sina journalistiska positioner. Kanske kan vi inte ännu tala om en konsekvent kritisk inställning bland radiosportjournalisterna, även om mycket har hunnit förändras sett ur ett historiskt perspektiv, vilket Åke Strömmers krönikor är ett exempel på – en verksamhetsform som bl.a. fått sin efterföljare i Leif Larssons sportkrönikor i Sveriges Radio Göteborg. Det beror på vilka måttstockar vi använder och vilka former av journalistik och journalistiska ideal som vi jämför med.

Avslutande reflektioner

RADIOSPORTENS BETYDELSE FÖR IDROTTE PUBLIKEN OCH SAMHÄLLET

För 1800-talets svenska »nationsbyggare« stod det, menar Orvar Löfgren, klart att »*kommunikationen* var ett centralt problem när det gällde att svetsa nationen samman: det gällde att skapa former, medier och institutioner för en nationalisering av kulturen«.⁵⁷ Hur den moderna, nationsbindande dagspressen bl.a. genom sitt mot moralfrågor orienterade följetongsmaterial och hur den moderna, starkt nationalistiska och moralistiska veckopressen kom att tjäna dessa syften från mitten av 1800-talet har utforskats av Dag Nordmark respektive Eric Johannesson.⁵⁸

En annan för ändamålen effektiv kommunikationsteknik kom radiomediet att bli, genom att bl.a. skapa egna traditioner för årets

stora helger och att ge »en mycket traditionsfast struktur åt svenskt vardagsliv«. ⁵⁹ Som Mats Hellspong påpekat har idrottens årsrytm inte minst genom massmediernas försorg kommit att bli en starkt styrande faktor när det gäller alla idrottsintresserade människors upplevelse av tiden, både årets rytm och det egna livet i ett retroaktivt perspektiv: »Vissa idrottsevenemang är förmodligen de bästa exemplen på massmediala årshögtider i vår tid.« ⁶⁰ I sin symbios med medierna skapar och upprätthåller idrotten alltså en egen festkalender med högtider som SM-finaler, världsmästerskap och OS eller »bara« allsvenska omgångar i t.ex. fotboll och ishockey, regelbundet återberättade i bl.a. *Sportextra*. Detta kan jämföras med årsrytmen i bondesamhället, som bestämdes av naturens gång och årstidernas växlingar, men även av det kristna (högtids)årets särskilda rytm.

Björn Hettne, Sverker Sörlin och Uffe Østergård uppfattar å sin sida sporten som »nästan otänkbar utan massmedier« och menar att »sporten för breda (manliga?) grupper börjat ersätta bondens år som grundprincip för den sociala temporaliseringen«, genom alla regelbundet förekommande nationella och internationella sportevenemang: »Men det är inte sporten själv, eller ditt eller mitt besök vart fjärde år på någon arena, som konstituerar detta mönster. Det är den medierade sporten.« ⁶¹ Måhända motsvarar de regelbundet utsända idrottsevenemangen också ett behov i det moderna, alltmer föränderliga samhället av det fasta, igenkännbara och rituellt typiserade i programtablan – ett behov som bl.a. *Sportextra* kom till mötes med sina långa, regelbundet återkommande och formmässigt förutsägbara söndageftermiddagssändningar.

Av den publika uppmärksamhet som omramat sportutsändningarna i radio att döma, har dessa också kommit att spela en inte obetydlig roll i skapandet av en symbolisk nationell identitet. Ett exempel på det är de med tiden traditionsenliga radieringarna av den nationella minnesfesten Vasaloppet, vilket kom att ge tävlingen evenemangskaraktär och digniteteten av nationellt emblem – åtminstone t.o.m. 1980-talet. Därefter har det genom tillkomsten av lokalradio-kanalen P4 blivit varje lokalradiostations sak att själva bestämma om de vill återutsända från Mora eller ej (dock direktsänds ännu evene-

manget i Sveriges Television). Som andra exempel kan nämnas de regelbundet återkommande radioutsändningarna från traditions-tyngda landskamper som de i fotboll mellan Sverige och Danmark och de i friidrott mellan Sverige och Finland, finalmatcherna i olika seriesystem (fotboll, bandy, ishockey, brottning m.m.) och under många år också Dagens Nyheters och Svenska Dagbladets stadslöpningar.

Som framgått av dels det folkliga engagemang som de stora radiosända sportevenemangen framkallat genom åren, dels de publikstudier jag redogjort för som visar att sportintresset har en solid förankring inte minst i arbetarklassen, torde man även kunna dra slutsatsen att en starkt bidragande faktor till det genomgående stora publika intresset är sportens formmässiga lättillgänglighet – en fotbollsmatch är utformad som alla andra fotbollsmatcher – och moralkonservativt återförsäkrande betydelser. Det sistnämnda är i sin tur betecknande för vad Dag Björkegren benämner samhällets »lägre medelklasskultur« och »arbetarkultur«. Den allvarliga underhållningssidan hos sporten, som den delar med annan allvarlig underhållning som såpopera, tabloidpressen (skandaljournalistiken) och televisionens reguljära nyhetssändningar, är den moraliska aspekten.

Enligt Björkegren kännetecknas »lägre medelklasskultur« och »arbetarkultur« av att innehållet är »av moralisk och konventionsstärkande karaktär«. ⁶² Här uppskattas inte brott mot rådande konventioner och samhällsmoral, utan filmer och böcker »bör upprätthålla traditionella värden, gärna med en 'vanlig' människa som hjälte«. Det ligger nära till hands att koppla detta till mediasportens värld med dess stereotypa innehåll och kategoriska berättarformer, »vanliga« hjältar och möjligheter till engagemang kring moraliskt förankrade spörsmål rörande exempelvis huruvida ett av en matchdomare beivrat regelbrott verkligen var att betrakta som ett regelbrott – som en moraliskt förkastlig handling – eller ej.

I den år 1977 publicerade avhandlingen *Arbetarrörelsen och idrotten 1919–1939* påvisar Rolf Pålbrant att idrottsrörelsen under 1930-talet kunde notera sin dittills största ökning procentuellt sett – Riksidrottsförbundet ökade sitt medlemsantal med c:a 100 000 åren 1932–

1935. Pålbrant framhåller olika förklaringar till detta som hänför sig till den allmänna samhällsutvecklingen med ökad fritid och en utbyggnad av idrottens infrastruktur genom det kraftigt ökade statliga och kommunala stödet till byggandet av idrottsplatser.⁶³ Dock menar Pålbrant att »radions betydelse [måste] ha varit marginell på 1930-talet med tanke på de få idrottsreferat som förekom«.⁶⁴ Sett utifrån ett sentida perspektiv var det också färre idrottsreferat under mellankrigstiden. Men det behöver inte ha inneburit att de sportrelaterade radioprogramverksamheter som förekom var av marginell betydelse.

Förutom att det förekom såväl en omfattande lokalt utsänd idrottsservice vid ett flertal radiostationer, som andra idrottsrelaterade programpunkter i rikskanalen än direktsändningar, såsom krönikor, föreläsningar, minnes- och diskussionsprogram etc. (se Dahlén 1999), så tycks många av de direktsända landskampsevenemangen, vare sig de var av officiell eller inofficiell karaktär (enstaka internationella evenemang med populära svenskar som Harry Persson i huvudrollen), ha fått ett stort publikgenomslag och därigenom ägt en avsevärd kulturell tyngd. De var populära, de var publikt emotsedda, de var spännande och känslomässigt gripande och de fick en stor symbolisk betydelse för det nationella enandet, för skapandet av en »föreställd gemenskap« som inneslöt alla landsändar i ett gemensamt intresse för hur det gick för tävlingsidrottare som representerade Sverige.⁶⁵

Av detta kan vi, menar jag, sluta oss till den uppfattningen att den radioförmedlade idrottens betydelse för utvecklingen av landets idrottsintresse och idrottsrörelse under mellankrigstiden måste ha varit mer än marginell, även om det är svårt att fastställa den exakta graden av dess påverkan.

Radiosport och lättsam underhållning

Med utgångspunkt i att den lätta underhållningen generellt syftar till att skapa och vidmakthålla konsensus och att sportjournalistiken på det stora hela avviker från den konventionella, s.k. grävande

journalistiken genom att i huvudsak söka förmedla positiva känslor av glädje, fest och gemenskap i stället för indignation (vilket förvisso också är ett viktigt, allvarsbetonat underhållningselement i direkt-sänd sport genom den publika indignationen över spelarmissar och domartabbar), kan man till viss del förklara varför så många radiosportreferenter också kommit att göra sig kända som programledare i televisionens lätta underhållningsprogramverksamheter. Det var, understryker Thurén, inte trots, utan just tack vare sin »fridsamma konsensusinställning« som Jerring vann sin popularitet.⁶⁶

Det handlar här om en utveckling från radiosport till annan, lättsam underhållning som »Farbror Sven« Jerring banade vägen för genom att från radiostarten och ett antal decennier framåt sköta om programledarskapet för såväl *Barnens brevlåda* – den första familjevänliga serieunderhållningen i radioprogrammet, om än riktad först och främst till barnen – som julprogrammen. Redan vid de utförligt radierade skidspelen i Sollefteå 1934 kom Jerring att sätta likhets-tecken mellan tävlingsidrott och »underhållning« när han talade om att »Sverige under tävlingsveckan i sammanlagt nära 12 timmar fått sin radiounderhållning från Sollefteå«.⁶⁷ Även nedtecknaren av BBC:s historia, Asa Briggs, framhåller det nära släktskapet mellan sport och »underhållning«.⁶⁸ Det gör också den norske mediehistorikern Hans Fredrik Dahl, som angående den norska radion skriver: »I utvecklingen av en speciell radiounderhållning är det [...] ett fält som framför andra framstår som 1930-talets bidrag: idrottsreferatet, med fotbollsöverföringarna som de minnesvärda höjdpunkterna [min övers.].«⁶⁹ Asa Briggs påpekar att det inte sällan är via radions sportprogram som publiken blivit bekant med många sedermera kända »broadcasters«, dvs. radio- och TV-personligheter.⁷⁰

Som Karin Nordberg påpekar i ovan återgivet citat fick inte bara nyheter utan även »underhållning« ett uppsving efter den programpolitiska omläggningen 1947. Det handlar här om en lättillgänglig och populär underhållning, som kännetecknas av att den till sin form är okomplicerad, att den attitydmässigt präglas av en familjär ton och innehållsmässigt av en värdekonserverativ hållning, samt att den ytterst syftar till bred, kulturell integrering. Det kan härvidlag

sägas gå en rak linje från Jerring via Lennart Hyland, »vår förste nationelle lekledare« som Expressens kännare av nöjessektorn, Anders Björkman, kallar honom, fram till dagens trivselunderhållare i TV.⁷¹ *Lördagskväll* (1947–1950) och i ännu högre grad *Karusellen* (1951–1954), båda med Hyland som entusiasmerande programledare, var den första familjeunderhållningen av seriekaraktär där tidigare okända människor ur folkdjupet fick kliva upp på radioscenen för att leka, tävla och uppträda inför hela svenska folket.⁷² Hyland kom sedan på 1960-talet att i TV leda den monumentala succén *Hylands hörna* (vilken även den började som radioserie).

»Glokar Well« serverar Milli Stoffer från Vänersborg vad som önskas i lätta underhållningsserien *Lördagsbaren* den 27 oktober 1951.

Efter Hyland har bl.a. Lars-Gunnar Björklund, Arne Hegerfors, Tommy Engstrand, Fredrik Belfrage, Ulf Elfving, Leif »Loket« Olsson, Ingvar Oldsberg, Björn Hellberg (vilken redan som 16-åring agerade bisittare åt Jerring vid tennisturneringar i Båstad),⁷³ Peter Eng (som i TV4 varit programledare för bl.a. synnerligen familjevänliga *Småpratarna*) och Lasse Granqvist kommit att verka som lust- och gemenskapsgenererande programledare i TV – alla liksom Jerring och Hyland tidigt verksamma som radiosportreferenter. Inte minst representativ för de många radiosportmedarbetare som verkat i Jerrings och Hylands anda är Åke Strömmer, som bl.a. författat ett hundratal schlagertexter, manus till revyer och TV-underhållning, hejaklacksvisor till allsvenska klubbar, en motionsserie i radio och TV och annat. Idel »lätta«, trivsel- och gemenskapsbefrämjande underhållningsaktiviteter, alltså. En dagstidning har uttryckt det som att Strömmer under sin radiokarriär »hunnit med mycket mer underhållning än bara sport«.⁷⁴

Ulf Elfving som programledare i TV för lätt underhållning i form av Melodifestivalen 1977 (TV1).

Tendensen att skapa hybrider av sport och lätt underhållning blev särskilt tydlig under 1980-talet, då man på TV-sidan med början säsongen 1982–1983 sökte hålla uppe tittarsiffrorna bl.a. genom en ökad satsning på s.k. glitter och flärd.⁷⁵ Ett försök med nya grepp inom sektorn lätt underhållning gjordes i Göteborg med början våren 1982, där Ingvar Oldsberg i *Oss skojare emellan* släpptes fram »i full frihet att busa med modiga tävlande som ställt upp«. Oldsberg menar att man med ett innehåll som skulle vara ett slags femkamp varvad med artister och husband ville göra ett mindre pretentiöst program, »[m]ed vanligt folk – för vanligt folk«. ⁷⁶ Det handlar här om tävlingsprogram i de fysiska lekfulla upptågens tecken, utgående från den tradition *Karusellen* och i viss mening dess föregångare *Lördagskväll* initierade med sina festliga tävlingslekar och »flugiga« tävlingsuppdrag – tävlingsprogram i form av en karnevaliskt lustfylld uppochnedvändning av den »riktiga« sportens, dvs. tävlingsidrottens, regel- och konventionsstyrda allvar.

Här blir i själva verket gränserna mellan sport och s.k. lätt underhållning flytande, något som också Olle Sjögren framhållit i sin bok om *Den goda underhållningen. Nöjesgenrer och artister i Sveriges Radio och TV 1945–1995*. Beträffande genren frågesport frågar sig Sjögren om »sporten går ut på att vara modig, rolig eller fantasifull« och påpekar att sportvärlden nog haft sina egna »branschtävlingar« i Sveriges Radio, som *Ringside*, *Olympiafrågan* och *Heja Blågult!*, men att de alla »hamnar helt i skuggan av alla sportreportrar som blivit slagfärdiga programledare i 'vanliga' tävlingsprogram«. ⁷⁷ Hylands mantel övertogs, menar Sjögren, av bland andra Ingvar Oldsberg, Lars-Gunnar Björklund och Fredrik Belfrage, med program som *Prat i kvadrat* (1983–1986), *Supersvararna* (1987–1998) och *Ordtennis* (1993). Tillsammans med Fredrik Belfrage fick Ingvar Oldsberg i uppdrag av Göteborgs-TV att även leda en något våghalsigare variant av *Oss skojare emellan*, *Bell & Bom* (1984–1985), där man bl.a. visade så kallade grodor, dvs. mer eller mindre pinsamma tillkortakommanden ur tävlingsidrottens värld.

De unga på Radiosporten, blir de också »underhållare« så småningom? Nej, menar Björn Geijer, då 27 år och en av de senast

anställda på Radiosporten, i samband med *Sportextras* 30-årsjubileum 1991: »Så tänker man inte. Är man ny här har man inga planer på att bli kändis. Å andra sidan *är* idrott underhållning och Sportextra i synnerhet är underhållning.«⁷⁸ Kanske krävs det att man måste ha hunnit bli en van sportreferent innan det blir dags att prova på programledarskapet i andra, lätta underhållningssammanhang. Så hann dagens ledande förmåga på Radiosporten, den ofta

Lasse Granqvist som programledare i TV för lätt underhållning i form av frågetävlingen Massor med sport 1997.

med Hyland jämförda Lasse Granqvist, verka i över åtta år på radiosportredaktionen innan han 1997 tog klivet över till Sveriges Television och blev programledare för frågesportprogrammet *Mas-sor med sport* (varefter han återvände till Radiosporten). Om detta skriver Gert Malmberg i Göteborgs-Posten, att Granqvist som programledare är »en typisk representant för radiosportens flyhänta snabbpratere med föregångare som Åke Strömmer, Lars-Gunnar Björklund och Lennart Hyland, den störste av dem alla«. ⁷⁹

Granqvist fick 1994 Hylandpriset för att han enligt juryn »med sina rappa, entusiastiska, kunniga och humoristiska referat, framför allt från fotbolls-VM i somras, gjort idrottsreportaget till en konst«. ⁸⁰ Tillsammans med sin bisittande expertkommentator, förre fotbollsstjärnan Ralf Edström, tilldelades Granqvist även producentföreningens Ikaros-pris »för en lustfylld, kunnig och bildmässig rapportering från VM i fotboll sommaren 1994, som invigde den oinvigde och hänförde den hängivne«. ⁸¹ Då hade redan Arne Hegerfors, med ett förflutet som sportreferent vid Göteborgsradiation under 1960-talet, fått Stora journalistpriset 1992 i TV-klassen för sitt sätt att leda OS-sändningarna från Barcelona tillsammans med författaren Ernst Brunner. ⁸² Hegerfors, som fick priset för sitt »personliga sätt« att leda sändningarna, där han »breddade sportjournalistiken, kombinerade sakkunskap med underhållning och folklighet med språklig stilkänsla«, påpekar i en kommentar till sin utmärkelse att det inte var första gången en sportjournalist fick Stora journalistpriset och att sportjournalistiken med tiden kommit att bli väl uppmärksammad och fått ökad status: »Det är en bra skola för oss journalister där man måste vara beredd på det oförutsedda. Många av oss sportjournalister har ju sedan gått vidare till underhållning, där det gäller att kunna fortsätta prata på, oavsett vad som händer, om kameramannen ramlar eller så.«

Det är i ljuset av detta inte en tillfällighet att Hegerfors kommit att göra sig ett namn som programledare inom den renodlat lätta TV-underhållningen, i långköraren *Kryzz* (1985–1995), ett korsord med frågor kring nöjeshistorien där spänningen »som ligger i att klara pusslet vävs i ihop med underhållningsvärdet i själva program-

stoffet«, i *Hemkört* (1992–1993) där han presenterade privata videofilmer med små näpna incidenter inom ramen för familjekretsen, företrädesvis bestående av barn och djur som drattar på ändan, samt i *Det kommer mera* (1994–1996) där han tillsammans med Martin Timell öste ur »hela karuselltraditionen av tävlingar och lekar«. ⁸³

Den kanske största TV-succén av en tidigare radiosportmedarbetare sedan *Hylands hörna* (inga andra jämförelser i övrigt) har kanske Leif »Loket« Olsson, med ett förflutet sedan slutet av 1970-talet och c:a 10 år framåt som sport- och allmänreporter på Sveriges Radio i Göteborg, gjort med programledarskapet för landets kanske populäraste familjeunderhållningsserie under första halvan av 1990-talet, *Bingolotto* i TV4. ⁸⁴

Det vore intressant att kunna jämföra denna svenska tradition med radiosportpratarna som går vidare till TV:s lätta underhållning med förhållandet i de övriga nordiska länderna. Är det ett utbrett fenomen, eller handlar det om en specifikt svensk tradition?

Radiosport som följetongsdramatik

I dagspressen hade »vardagsidrotten« senast vid ingången till 1920-talet etablerat sig som en form av regelbundet följetongsmaterial av huvudsakligen populärjournalistisk och melodramatisk karaktär. I radion kom det att dröja till mitten av 1960-talet, innan det inrättades dagliga sportnyheter under egen rubrik, även om fasta, regelbundet återkommande programrubriker för sporten hade tillkommit redan i samband med starten av sportredaktionen 1956. Då hade i stället TV i hög grad kommit att överta radions roll och betydelse som skildrare av tävlingsidrottsliga och andra evenemang. Förvisso har radion oavbrutet kommit att utveckla sina evenemangssändningar i såväl kvalitativ som kvantitativ bemärkelse, men tonvikten har i konkurrensen legat på att tillhandahålla en bättre nyhetstjänst än TV. Att man också lyckades med detta framgår av det empiriska materialet – under 1970- och 1980-talen fick radiosporten mycket beröm för bl.a. sina evenemangssändningar, medan TV-sporten sågs

vara akterseglad till följd av sin tungrodda nyhetsservice. Det är exempelvis först fr.o.m. 1977 som TV-sporten kunnat tillhandahålla dagliga nyhetssändningar under egen rubrik.

Denna förgrening från pressen av dagliga sportnyheter till först radio och sedan TV kan sättas in i ett vidare kulturhistoriskt perspektiv. Som Raymond Williams påpekat har vi genom mediekommunikationernas och med dem populärkulturens framväxt fr.o.m. 1800-talet kommit att få allt större tillgång till dramatiska framställningsformer.⁸⁵ Med tiden har detta vuxit till en sådan omfattning att vi i dag under en vecka via press, film, radio och TV i princip kan ta del av mer medierad dramatik än vad gemene man i det förmoderna samhället gjorde under ett år eller i vissa fall under ett helt liv. Detta skulle kunna ses som ett indicium på det moderna samhällets och den moderna människans allt större behov av att tematisera och klarlägga moraliska frågeställningar och gränslinjer. Flera studier det senaste decenniet har också tagit fasta på den alltmer utbredda s.k. skandaljournalistikens populärt moralkonservativa hållning, framställd genom starkt retoriska och dramatiserande berättargrepp.⁸⁶ I skandaljournalistikens moraliska universum har sportvärldens personer sin givna plats.⁸⁷

Detta ger perspektiv på den ständiga utbredningen av tävlingsidrott, som genom mediebevakningen kommit att utvecklas till en varje dag i diverse massmedier oavlåtligt pågående dramaföljetong som det är möjligt hoppa av och på som man vill.

Några exempel på detta från den empiriska delen av framställningen är, förutom *Sportextra* och de dagliga sportnyhetssändningarna (som främst berör seriespel inom olika idrottsgrenar), de regelbundet återkommande SM-finalerna och landskampsevenemangen, Jerrings dagliga rapportering från OS i Amsterdam 1928, det publika intresset på 1920-talet för boxaren Harry Persson, vilket fick sin motsvarighet i den långa följetongen mellan 1952 och 1960 om »Ingo« Johansson, och intresset kring såväl Gunder Häggs USA-turné 1943 som Ingemar Stenmarks – många skulle säga underbara – öden och äventyr i slalom pisterna under 1970- och 80-talen.

I sin doktorsavhandling *En annan historia. Om kvinnors läsning*

av *veckopress* behandlar litteraturforskaren Lisbeth Larsson melodramatiska, mot kvinnliga läsare orienterade följetonger fr.o.m. den tidpunkt då den moderna svenska veckopressen fick sitt genombrott vid ingången till 1880-talet med *Allers Familj-Journal*. I dessa tidningarnas fiktionsmaterial omformulerades systematiskt strukturella problem genom en rad textmanövrer så att de kom att te sig »enskilda, moraliska och känslomässiga«. ⁸⁸ Larsson menar att den borgerliga romanen och novellen kan uppfattas som ett sätt för kvinnor att kommunicera med varandra, då de saknade tillgång till de föreningar och klubbar som var männens mötesplats, samtidigt som kategorilitteraturen i fråga blev föremål för jämförande diskussioner kvinnor emellan. ⁸⁹

Ett liknande perspektiv kan appliceras på tävlingsidrotten, vars framväxt i Sverige sker med påfallande samtidighet som de av Larsson behandlade veckotidningsföljetongerna, dvs. på 1880-talet. Detta kan enligt min mening inte tolkas på annat sätt än som symptomatiskt. Som påpekats av idrottshistoriker och andra innebar den accelererande samhällsomvandlingen mellan c:a 1880 och 1920 en kris för traditionella mansideal. ⁹⁰ Den organiserade tävlingsidrotten blev ett sätt att bearbeta omställningen till och hitta former för ett modernt mansideal. På motsvarande sätt som de melodramatiska veckotidningsföljetongerna blev ett forum för kvinnliga läsare att tematisera mer moderna kvinnoroller och kvinnobilder, växte den organiserade tävlingsidrotten fram som en följetong för män, först publicerad i dags- och specialpress och sedan i radio- och TV-mediet. Sporten blev ett sätt för män att kommunicera med och om varandra och sig själva. ⁹¹ I sin bok *Underholdningens historie* går Martin Zerlang så långt som till att utnämna sportjournalisten till »nutidens viktigaste äventyrsberättare« [min övers.]. ⁹²

Medie- och kulturteoretikern John Fiske har visat på paralleller mellan televisionens melodramföljetonger och de populära nyheter- nas följetongskaraktär och framhåller särskilt likheten mellan såpoperan och sportprogrammen. ⁹³ Såpoperan är full av tvistefrågor och den lämnar öppen frågan om figurers känslotillstånd, deras fortsatta handlingsinriktning och den bedömning – den publika

»domarinsats« – som kan göras av dem, av den moraliska halten i deras agerande.⁹⁴ Sportprogrammen, å sin sida, ger publiken vidsträckta bakgrundskunskaper till tävlingar, information som oftast är anpassad att appellera både till den oinvigde och till den redan insatte. Publiken kan sedan använda sina olika kunskaper till att på egen hand och på moraliska grunder bedöma tävlingsmomentens händelser och skeenden på ett sätt som överensstämmer med eller går stick i stäv med den »läsning« av händelsernas gång som görs av kommentatorn/experten. Utrymmet för att kunna »tycka till« är således väl tilltaget genom såpoperans och de med denna genre nära besläktade populära nyheternas framställningssätt i allmänhet och sportprogrammets i synnerhet. Den medierade sportens betydelse som nyhetsmässigt känslodrama är också något som Schoug lyfter fram.⁹⁵

Tävlingsidrotten synes alltså gjuten i en form som gör den anpassad till populärpressens och sedermera etermediernas innehållskategorier, polariserande berättarstrukturer, starkt konventionaliserade tilltalsformer, individcentrering och underliggande moraliska patos, kort sagt, med populärjournalistikens strävan att genom melodramatiska verkningsmedel framkalla starkt känslöengagemang. Sportprogramverksamheten i radio och TV har också mycket gemensamt med såpoperan och de vanliga nyhetsprogrammen: samma öppna struktur med ständigt pågående och uppblående »konflikter« mellan konkurrerande viljor och intressen, samma relativt fasta och lättigenkännbara typgalleri (i sportens värld »Backklippan«, »Spelmotorn«, »Måltjuven«, »Supertränaren« etc.) och fasta spelplatser (huvudarenor för landskamper etc.), men ändå med kontinuerlig påfyllning av nya figurer (»stjärnor«), händelser (ishockey ena dagen och skidor den andra) och miljöer (Söderstadion ena dagen och Värendsvallen den andra).

Vid en mer könsrelaterad jämförelse mellan nyhetsföljetonger, televisionens såpoperor och tävlingsidrott är det inte heller svårt att se likheterna mellan de tre populära underhållningsformerna i egenskap av seriedramatik. Det brukar hävdas att mäns favoritserier har avslutade episoder och en kontrollerande huvudfigur som visar

föga av känslor. Kvinnor, däremot, älskar »följetonger i hundratals oavslutade delar och ibland upp emot 40 'huvudpersoner'«. ⁹⁶ »Manliga« serier skall således vara slutna och »kvinnliga« öppna.

Men det är, som medieforskaren Margareta Rönnberg påpekat, inte svårt att se den »öppna« strukturen i sportens seriella värld – sportsändningar som en typ av känslgrundade följetongsberättelser. Sportprogrammen i allmänhet (som följer olika, säsongutdragna konflikter och i dessa involverade personer, t.ex. fotbollsallsvenskan) och de stora evenemangen i synnerhet (som VM i fotboll) kan alltså betraktas som cykliska, melodramatiska och med ovissa slut. Inte minst kommentatorernas återkommande återblickar, förväntningar och spekulationer förbinder på samma sätt som i ständigt pågående följetonger det förflutna med framtiden – men här på den nationella (idrotts)historiens nivå. Cecilia Gustafsson på Aftonbladet har följdriktigt kallat fotbolls-VM 1998 för en »dokumentär-såpa«:

Hela VM är verkligen en »docusoap« [...]. Den yttre ramen – sporten – är konstruerad, men allt händer i verkligheten och de inblandade och deras känslor är på riktigt. Vi får kunskaper om spelarnas privatliv, ser dem gråta och kramas av lycka och bryta ihop över missade straffar. ⁹⁷

Vi måste alltså i någon mån vända på perspektivet, sluta se sport som enskilda, isolerade matcher utan precis som följetonger se dem i ett större och mer kontinuerligt tidsperspektiv. Att via massmedierna dagligen följa med i sportens värld innebär att kontinuerligt vara inbegripen i en starkt identifikatorisk och känslomättad följetongsvärld. Det är ingen tillfällighet att idrotten utgör den arena där också män får eller törs visa känslor, som att ständigt krama om medspelarna eller sitta och gråta framför radion eller TV:n när Sverige tar VM-guld i ishockey och den svenska flaggan hissas till tonerna av den svenska nationalsången.

Att studera mediasport ur ett underhållningsperspektiv

I inledningskapitlet redogjorde jag för den moderna tävlingsidrottens uppkomst, framväxt och popularisering genom pressmediet, innan radiomediet slutgiltigt förankrade den organiserade tävlingsidrotten – eller »sporten« – i människors medvetanden som en grundpelare i nationens kulturella liv, i den populära medieoffentligheten. Detta är en historisk och socialt bestämd utvecklingsprocess som i hög grad förstärkts av TV-mediet.

I dag bedöms sporten vara av sådant kulturellt värde för samhällslivet att enligt ett EU-beslut sommaren 1997 skall stora idrotts- evenemang räknas som »nationella angelägenheter« och därför sändas i TV-kanaler som de flesta medborgare har tillgång till.⁹⁸ Det har alltså i de länder som ingår i Europeiska unionen blivit en medborgerlig rättighet att ta del av de stora idrottsevenemang som anses nationellt oumbärliga och följaktligen en skyldighet för rikstäckande TV-kanaler att sända de idrottsevenemang som makthavande politiker beslutar tillskänka värdet av riksangelägenhet. Dock sägs ingenting i vare sig EU:s eller den svenska regeringens betänkande om direktsändning varför rätten till sådana fortfarande kan säljas till högstbjudande av respektive förbund.⁹⁹ De idrottsliga (och även andra) evenemang som enligt lag skyddas så att de kan sändas av de rikstäckande kanalerna blir inte heller gratis, vare sig de kommer att sändas i efterhand eller inte.

Till följd av EU-beslutet lämnade de tre rikstäckande TV-kanalerna (SVT 1 & 2, TV4) i oktober 1998 in sin önskelista över idrotts- evenemang till den svenska regeringen, som sedan skickade sin version av listan vidare till EU-parlamentet i Bryssel.¹⁰⁰ I skrivande stund förefaller det som om det svenska kulturdepartementet förordat skydd av sommar- och vinter-OS, ishockey-VM samt VM och EM i fotboll och Sveriges kvalmatcher till dessa turneringar.¹⁰¹

Att sporten har stor samhällelig betydelse torde alltså stå klart. I denna studie har jag på teoretiska grunder betraktat radiosport som en starkt konventionsstyrd form av – samtidigt lätt och allvarlig – underhållning, och i förlängningen därav som en emblematisk form

av populärkultur. Med detta hoppas jag kunna bidra till en fördjupad förståelse inte bara av den organiserade tävlingsidrottens samhälleliga förankringar, utan också av det samtidigt allomfattande och svårgripbara fenomenet »underhållning«.

Som musik- och mediasociologen Simon Frith påpekat har termen underhållning ofta kommit att användas med en underton av ringaktning – underhållning blir på något sätt alltid »bara« underhållning.¹⁰² Denna definition inbegriper två kontrastpar. Det ena vilar på en estetisk värderingsgrund: underhållning, i meningen något triviale eller i grund och botten betydelse-löst som roar för en stund, ställs i motsättning till konst, betraktat som någonting betydelsefullt, seriöst, djupsinnigt och transcendentalt. Det andra vilar på en politisk värderingsgrund: underhållning i betydelsen eskapistiskt och osant, ställs mot nyheter, som uppfattas som ett fönster mot verkligheten och därmed sant. En konsekvens av denna falska distinktion mellan konst och underhållning (eller mellan hög och låg kultur) blir föreställningen att detta att bli underhållen innebär att ge avkall på moraliskt och estetiskt omdöme.¹⁰³ I min framställning har jag sökt påvisa att det inte är så enkelt, att »underhållning« i själva verket i hög grad underhåller allmänt omfattade moral- och värdesystem. Med Frith finner jag således dessa motsatspar föga användbara för ett vetenskapligt studium av underhållning.

Att Sveriges Radio definieras som ett allmännyttigt företag som genom avtal med staten ålagts vissa folkbildande uppgifter gör det i sammanhanget inte till något som står utanför den kommersiella underhållningsindustrin. Precis som på biografen betalade man »biljett« i form av licensavgift till radion, som strax efter starten också blev beroende av underhållningsmarknadens stjärnor och utbud för att kunna fylla sina programtabläer och uppfylla sina åtaganden gentemot den lyssnande publiken, dess smak och krav. För att kunna utnyttja de från andra medier kända publikfavoriterna blev man tvungen att betala, vilket också gällde för sändningsrätterna till bl.a. de populära sporterna fotboll, friidrott och ishockey.

Den ekonomiska basen i underhållningsindustrin utgörs av upphovsmannarättigheter, »copyright«, och från den är inte den all-

männlyttiga radion och TV undandragen.¹⁰⁴ Som framgått av denna studie har svensk radiosport sedan allra första stund, 1925, fått sin prägel av (försök till) överenskommelser med idrottsvärlden kring betalningen för sändningsrättigheter (medan de inte fullt så kommersiella nischerna inom idrottsvärlden har legat på för att få komma med i radio och sedermera TV för att därigenom förhoppningsvis kunna bli mer kommersiellt gångbara). Sveriges Radio blev alltså från första början en del av underhållningsindustrin, genom sitt samarbete med olika andra underhållningssektorer i form av bl.a. hyra av teater- och musikartister, betalning till idrotten för sändningsrätt etc. Det är avgifterna från miljontals licensbetalare som är Sveriges Radios stora inkomstkälla, medan inkomstkällan för privatägda kanaler är uthyrandet av sändningstid för reklamslag. Det var när Sveriges Radio-koncernen under 1980-talet miste sin monopolställning som det växte fram etermediekanaler som var ännu mer kommersiella (och utan folkbildande intentioner) och därigenom fick Sveriges Radio att framstå som mindre kommersiellt, vilket företaget innan dess gjorde i förhållande till exempelvis USA med sin av reklam helt finansierade radio och TV.

Sveriges Radio betraktad som (i viss mån) en del av underhållningsindustrin innebär att särskilt dess populärt orienterade programverksamheter måste betraktas i en vidare massmedial kontext. Som Joseph Turow har påpekat är det för den fulla förståelsen av den populära underhållningens dragnings- och genomslagskraft av central vikt att studera underhållningsindustrin och dess berättelsevärldar i ett bredare, mediekommunikativt sammanhang och betrakta underhållning – underförstått kategorierna lätt och allvarlig underhållning – som något som korsar mediegränser.

Så har det förhoppningsvis också framgått av denna studie att det råder en nära symbios eller rundgång mellan press, radio och TV när det gäller sporten. Inför ett stort sportevenemang rapporteras det utförligt i framför allt pressen men även i radio och TV, varefter händelserna återges i pressen med utgångspunkt i radio- och TV-sändningarna, dvs. radiolyssnarnas och TV-tittarnas egna kunskaper och erfarenheter kring det hela genom de sändningar vars in-

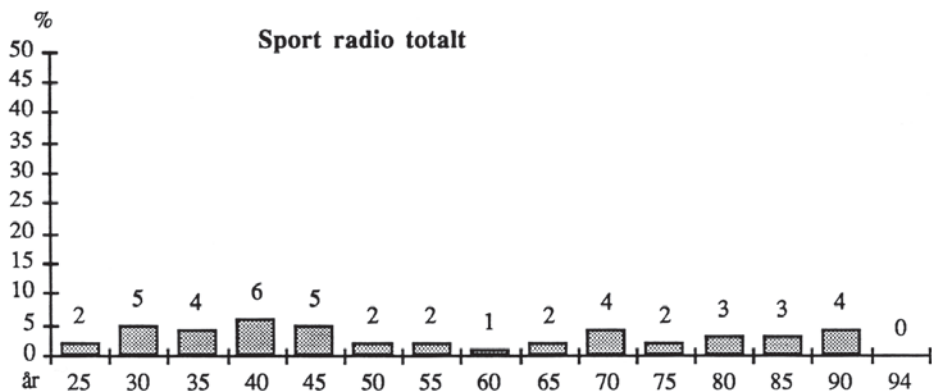
trasse närts och förstärkts av omfattande tidningsskriverier och i förlängningen därav människors egna samtal, spekulationer och utvärderingar före och efter evenemangen i fråga, något som slutligen understryker evenemangens populära karaktär.¹⁰⁵ Detsamma gäller TV:s lek- och spelprogram – de kommer inte sällan att i sig själva utgöra ett tacksamt populärjournalistiskt stoff och tjänar som samtalsämne i en vardagslivskontext.

Utgångspunkten för mitt arbete har varit att betrakta den populära underhållningen utifrån ett historiskt perspektiv. Mitt intresse har gällt framväxten av sportbevakningen i radio, och jag har sökt inspiration i en kombination av breddperspektiv och djupperspektiv genom att studera hur olika, medierelaterade underhållningsformer växt fram, hur olika händelser, verksamheter och element vid olika tidpunkter smält samman och format eller utvidgat olika underhållningstraditioner. Den tes som jag drivit är att genren radiosport har sina rötter i olika former av melodrama och populärjournalistik som växte fram under 1800-talet parallellt med olika mediekommunikationsteknologier. Detta framkommer också genom de sändningsverksamheter som jag redogjort för i framställningen: radiosporten har format en dramatisk undergenre med starkt känslomässiga aspekter och som sådan värnat traditionella värden samt befrämjat kulturell integration på inte minst en nationell nivå.

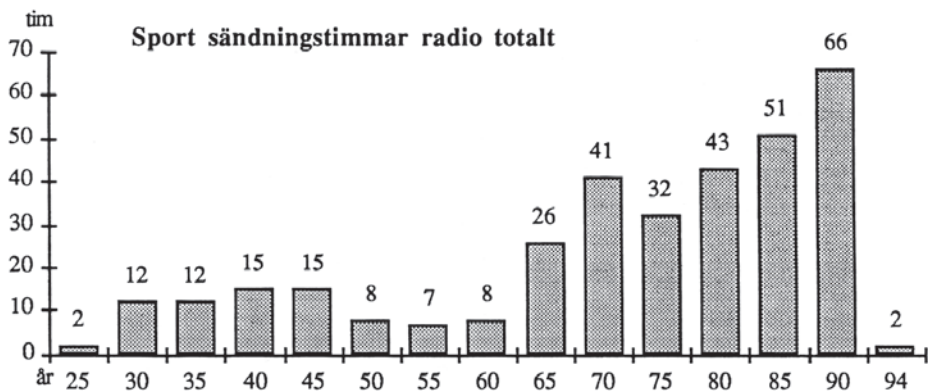
Tabellbilaga

Innehållet i sportsändningarna 1965–1995 (procent)

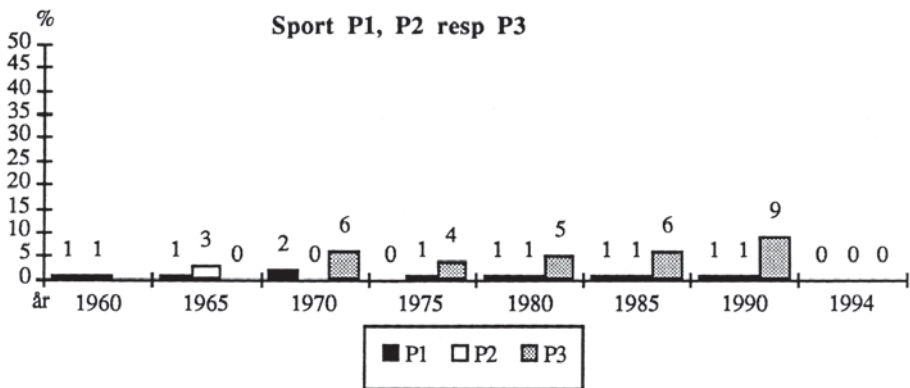
Idrottsgren	1965	1977	1985	1995
Fotboll	13	14	12	20
Ishockey	13	8	6	14
Friidrott	7	6	10	6
Tennis	4	2	9	7
Simning	1	9	2	5
Bandy	14	2	6	5
Längdskidåkning	7	6	7	4
Utförsåkning	0	5	8	4
Motorsport	5	6	6	4
Skridsko	3	4	2	0
Handboll	1	3	3	2
Bordtennis	3	3	2	1
Övrigt	29	32	27	28
<hr/>				
Sammanlagt	100	100	100	100
Antal inslag	150	224	388	606

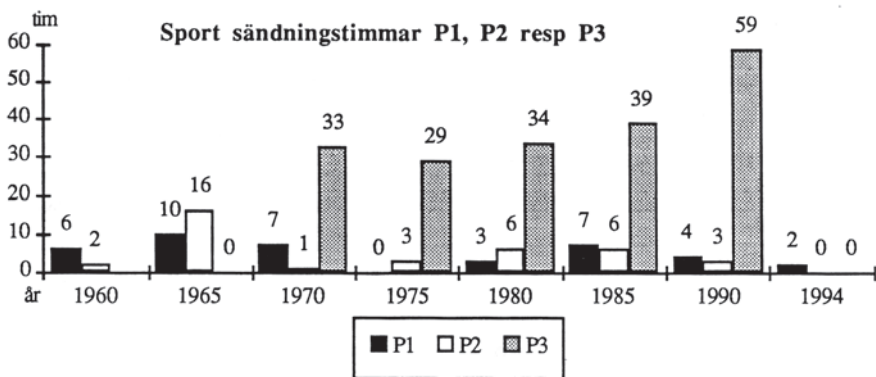
Källa: Radio- och tv-utbudet 1925–1994, Ingela Schyller, Arbetsrapport 1, s. 16.

Källa: Radio- och tv-utbudet 1925–1994, Ingela Schyller, Arbetsrapport 1, s. 17.

Källa: Radio- och tv-utbudet 1925–1994, Ingela Schyller, Arbetsrapport 1, s. 34.

Källa: Radio- och tv-utbudet 1925–1994, Ingela Schyller, Arbetsrapport 1, s. 35.

Summary

Sports can possibly be seen as the world's most distributed and far-reaching kind of popular culture, by definition. Large sports events may connect people who otherwise live under vastly different conditions. Sports may also unite people on more concretely identifiable levels, primarily at the national level, but even locally and regionally as well. Unlike most other activities, sports may have the capacity of creating a sense of cohesion, community and engaged support around particular events and personalities. Sports may thus have strong culturally and socially integrating functions. Thanks to the strict observance of rules and regulations, a strong moral element can be found in contemporary competitive sports. Questions posed in this dissertation deal with what the reasons for this may be, and what kind of significance radio sports have come to play in this connection.

One of my theoretical points of departure, taken from Garry Whannel's book on sports in television, *Fields in Vision*, is the localisation of three principal sets of practices in radio – those related to journalism, to entertainment and to drama. As with sports in television, radio sports may be seen as being located at the intersection of these three practices. A principal argument in this dissertation is that the development of modern sports in England and the US starting in the 1840s, in Sweden only in the 1880s, is made possible through the development of melodrama and melodramatic theatre (approximately 1800–1830), and subsequently of popular journalism (approximately 1830–1840). I have found it rewarding to relate the characteristic features of modern sports to the aesthetics,

cultural meanings and moral functions of melodrama and the popular press.

The dissertation focuses on Swedish Broadcasting Corporation's radio sports coverage seen in a historical perspective. The study spans from the start of radio in Sweden and until 1995. Particular emphasis is given to the connection between sports and light entertainment. This is particularly so because a number of staff members in radio sports have been active in other parts of the wide and lighter entertainment field of which sports have come to be a substantial part.

1925–1939: The Pioneering Years

Swedish Broadcasting Corporation, a public service corporation based on the BBC model, officially started its broadcasts on 1 January 1925. Organised competitive sports were at that time already well established in Swedish society. To begin with, however, not much space was allocated to sports in the radio schedule, which rather gave emphasis to elements of high culture. This was also due to the limited space in the one channel set-up, but even external factors limited the possibilities of broadcasting from various sports events. It soon became clear, however, that the sports broadcasts were highly popular among radio listeners.

A conflict with parts of the sports establishment in Sweden, primarily The Swedish Football Association, rose already in the initial year of radio broadcasts. This conflict between Swedish Broadcasting Corporation and The Swedish Football Association continued throughout the 1930s. It culminated in connection with the opening ceremony of Råsunda Football Stadium in 1937, and the subsequent match between Sweden and England. A temporary solution to the conflict was reached largely thanks to the co-operation between the various Scandinavian radio corporations.

Football, athletics, cross-country skiing and boxing featured most prominently in the sports broadcasts during the first five years of

Swedish Broadcasting Corporation's activities, even though broadcasts from a number of other sports did take place as well. Broadcasting from skiing and athletics did not seem to encounter any substantial difficulties. The situation was more problematic for boxing and football, although in different ways. The radio staff had significant doubts against transmitting from boxing events. This was largely based on society's massively negative attitude against boxing, which was seen as raw and destructive. No such ideological doubts were raised against football, although a commercially laden conflict soon came to the fore.

From the very start and during this entire period, Sven Jerring was the staff member who reported from all sizeable sports events, and he thereby became one of Sweden's leading sports defenders. Jerring realised that sports were ideal both as programme material and as »glue« in binding people together.

1939–1945: Contingency Service

The breakout of the Second World War cut off a number of possibilities for international sports competitions. Instead, considerable interest was mustered for a solidarity and charity bandy match between Sweden and Finland in the early part of 1940. This was a continuation of a collection in aid of the Finnish neutrality guard. After the match against Finland, The Swedish Football Pools Company (*Tipstjänst*) regularly issued a particular blue and white pools coupon of which parts of the proceeds went to the Finland charity collection. Thanks to these events, the football pools' results were finally allowed to be reported on radio in 1948.

The conflict with The Swedish Football Association rose again, but an agreement in principle was reached in 1941. This ensured a smoother tone between the conflicting partners in the future.

The war years marked a change for a new era in terms of technical development. Live broadcasts across the Atlantic became possible for the first time ever in 1943 when Swedish runner Gunder Hägg

was competing in the US. This gave rise to a record breaking sports interest among the Swedes. Furthermore, the arrival of the cordless and mobile short wave transmitter provided a new-found mobility for the radio reporter at the close of World War II.

*1945–1955: A New Programme Profile at the Dawn
of a New Era*

The ten year period from the close of World War II until the mid-1950s can be characterised by strong expansion and dynamism both in terms of staffing and in terms of programming. This came about partly because of extensive recruitment of new staff members, which resulted in a generation shift among the staff, and partly through the new more popularly-oriented programme policy which took its hold from 1947 onwards.

Lennart Hyland was taken on staff in 1945. He got his definitive breakthrough as a sports reporter at the 1949 Ice Hockey World Championship in Stockholm. Hyland was a man of the new era. This could for instance be seen in his unprecedented rapid manner of reporting.

Another source of conflict was the diverging views within Swedish radio and The Swedish Ice Hockey Association regarding the question of payment for rights to broadcast. This became an issue largely because of ice hockey's rising popularity. The conflict resulted in the establishment of new directives for how to deal with the increasing demands for financial compensation in return for broadcasting rights. In consequence, radio started regarding sports as a kind of market entertainment rather than as idealistic grassroots movements.

1955–1969: The Establishment of a Sports Desk and Regular Sports Broadcasts

A separate sports desk was established in 1956 after some 30 years of radio. This can be viewed as a result both of the establishment of a second radio channel in 1955 and of the advent of television in 1956, which spurred radio's heightened efforts and increased financial means to develop and enhance its news coverage. In this connection, new programmes for sports news were also introduced.

The biggest event broadcast until that time was the 1958 World Football Championship held in Stockholm and in other cities around Sweden. The establishment of link connections between the various football arenas countrywide provided the technical platform for *Sportextra*, the long Sunday afternoon broadcasts which emerged in 1961 in which broadcasts were made from a variety of arenas around the country. Even separate daily sports news broadcasts were introduced in the 1960s.

The match over the 1959 heavy weight boxing title between the Swede Ingemar Johansson and Floyd Patterson received much attention and became heavily debated. In accordance with their ideological directives, Swedish Broadcasting Corporation only transmitted the match after it was completed. Instead, lots of listeners tuned in to Radio Luxemburg which transmitted the match with a Swedish commentator.

1969–1995: Competition and Increased Staff Turnover

Lennart Hyland was the editor of the Radio Sports Desk from its establishment in 1956 and until 1969. The editorial management changes became more frequent only after that period. The Radio Sports Desk was favoured by the General Management of radio during the following decades. Because of this trust, the Radio Sports Desk received a number of honourable mentions of their activities and breakthroughs. This was particularly so during the 1970s and

1980s when new programme formats were successfully introduced and experimented with.

Radio Sports entered the 1970s as an entirely independent editorial entity, independent of the general news desk. The number of staff members was also substantially increased during this decade. The first women staff members were hired during the second half of the 1970s, to a certain degree thanks to the radio's affirmative action efforts.

A wider and more profitable job market for sports staff was created through the establishment of commercial radio and television channels from 1987 onwards. Swedish Broadcasting Corporation lost its monopoly situation. The turnover of radio sports staff during the 1980s and 1990s thus became higher than ever before. A new recruitment basis was found in the various Swedish schools of journalism.

The costs for broadcasting rights skyrocketed because of the increased competition from commercial radio and television channels. One way of compensating for the increased costs was to allow sponsorship in the public service radio broadcasts from large sports events.

The merger between Local Radio and Countrywide Radio (which had been separated in 1977) within Swedish Broadcasting Corporation, and the 1993 establishment of a fourth radio channel, the more popularly cast P4, resulted in a new working order in which radio sports were moved. The merger gave rise to conflicts over what kind of material should be given preference, either the local sports broadcasts or countrywide broadcasts from Radio Sports.

Conclusion

The point of departure for this dissertation was a point of delineation which marked the time before and after the establishment of a specific sports desk in 1956. Based on my empirical findings, I have chosen to construct a new, three-part period delineation in terms of

the development of radio sports coverage within Swedish Broadcasting Corporation.

The initial period covers the years from 1925 to 1949, and can be characterised by the fact that the sports coverage took place inside the framework of the general news and editorial activities, as a separate sports desk had not yet been established.

The second period from 1949 to 1969 is delineated by the centrality of Lennart Hyland as the pivotal figure of radio sports. Furthermore, a special sports desk was established during this period.

The third period from 1969 to 1995 is set off by the resignation of Hyland as editor of the radio sports desk. Its organisational set up subsequently became much more permanent and better staffed.

In conclusion, Swedish Broadcasting Corporation's official, nationalistic attitude during its initial 30 years can to some extent be explained by the space allocated and by the significance accrued to sports through consensus supporting event broadcasts. Although the solemn character of sports events was emphasised during the Sven Jerring era, the 1949 breakthrough of Lennart Hyland as a rapid commentator increasingly emphasised the excitement and suspense elements of sports, – its dramaturgical elements.

Translation: Hilde Arntsen

Noter

KAPITEL 1

INLEDNING

- 1 För en ingång till studiet av radiosportens formmässiga aspekter hänvisas till Crisell 1986, s. 119–132, och Frandsen 1995, s. 97–144.
- 2 Hedman och Swidler 1971, s. 85.
- 3 Lindroth 1987, s. 24.
- 4 Hellspong 1991a, s. 123f.
- 5 Ödman 1979, s. 52ff.
- 6 Se även Ljungdal 1947/1985, s. 109ff.
- 7 Ödman 1979, s. 83f.
- 8 samma, s. 10.
- 9 samma, s. 10f.
- 10 samma, s. 57, 187. Dessa tre dimensioner kan kopplas samman med tre aspekter av historisk medieforskning som skisseras av Michael Schudson (1991, s. 176ff.): mediekommunikationernas övergripande s.k. makrohistoria (»macrohistory«), mediers samhälleliga förankringar (»history proper«) samt medier betraktade ur ett institutionshistoriskt perspektiv (»institutional history«).
- 11 Ödman 1979, s. 51f.
- 12 samma, s. 56.
- 13 Vid sidan av min kvalitativa tolkningsmetod hade jag ursprungligen planerat att komplettera undersökningen med en kvantitativ studie av utbudet under två veckor på våren och två på hösten vart tionde år fr.o.m. 1925 och framåt. Dock visade sig denna undersökning, baserad på vad som i förstone föreföll vara ett godtagbart tidsurval, slutligen med ett undantag inte hålla vetenskapligt godtagbara krav på representativitet. Undantaget utgörs av en tabell över innehållet i sportsändningarna vart tionde år 1965–1995, vilken placerats som bilaga (på

grund av bristande materialunderlag för 1975 mättes i stället 1977). Detta berodde på dels ett alltför knapphändert källmaterial, dels på att förekomsten av vissa idrotter i programtablan var alltför oregelbunden, inte uppvisade en tillräcklig grad av kontinuitet för att möjliggöra jämförelser över tid. Den kvantitativa delen av min undersökning blev med andra ord inte tillräckligt tillförlitlig: reliabiliteten blev inte tillräckligt hög.

- 14 Se Svensson 1996, s. 30ff.
- 15 Historik över inspelningsarkivet i SR:s årsbok 1963, s. 103.
- 16 Johannesson 1978, s. 237.
- 17 Detta är också en ledande tankegång hos Hartley 1996, s. 77–102.
- 18 Löfgren 1993, s. 115.
- 19 Ehn 1993, s. 130.
- 20 Schudson 1991, s. 187f.
- 21 Löfgren m.fl. 1993, s. 13f., 18. Jämför Hannerz 1990, s. 7, som talar om medierna som »kulturens särskilda teknologi«.
- 22 Flichy 1995, s. 10, 13, 20, 42, 48, 54, 67; Ambjörnsson 1995, s. 64.
- 23 Gellner 1983/1997, s. 15f.
- 24 Flichy 1995, s. 111, även s. 91 och 114. Jämför Williams teori om etermediernas kulturellt sammanbindande betydelse i ett samhälle präglad av »rörlig privatisering« (1974/1989, s. 26). Se även Wormbs 1997, s. 24f., som talar om masskommunikation som en »social konstruktion« av en teknik som redan fanns, radiotelegrafi.
- 25 Williams 1974/1989, s. 25.
- 26 Whannell 1992, s. 60f., 112ff.
- 27 Turow 1991, s. 165; Funk & Wagnalls *Standard Dictionary of the English Language*, International Edition, Volume One, Combined With Britannica World Language Dictionary: New York 1960, s. 423; Websters *New Twentieth Century Dictionary of the English Language*, 2nd ed., Collins World 1977, s. 607.
- 28 *Svensk etymologisk ordbok*, av Elof Hellquist, 3:e uppl., Band II, s. 1278, Lund: Gleerups Förlag 1948.
- 29 *Nationalencyklopedins ordbok*, bd 3, 1996, s. 444.
- 30 *Svensk etymologisk ordbok*, 3:e uppl., band II, Lund: Gleerups förlag, 1948, s. 777.
- 31 *Förklaringar över 100.000 främmande ord och namn, senare delen*, Stockholm: Albert Bonnier förlag, 1948, s. 1049.
- 32 *Ord för ord. Svenska synonymer och uttryck*, 4:e uppl., Stockholm: Nor-

- stedts, 1992, s. 625. Jämför *Nusvensk ordbok*, av Olof Östergren, 5:e bandet, Stockholm: Wahlström & Widstrand, 1938, s. 227f.
- 33 För kritik av vissa inom »cultural studies«-fältet ledande teoretiker och deras empiriskt ogrundade och urskillningslösa överbetoning av ideologiska effekter, se Scannell 1992, s. 318f., 338. Som Scannell påpekar är det först som sist endast empirisk forskning som förmår klarlägga vilka faktiska betydelser som publiken (eller skilda publikker) lägger in i exempelvis radions och televisionens – väl att märka – högst diversifierade programutbud och -former (1996, s. 13, 56). Jag är samtidigt medveten om den teoretiska, av bl.a. receptionsforskningen influerade diskussion som förs inom facket kring frågan om den »aktiva« användaren/publiken utifrån begrepp som »tolkning«, »makt« och »motstånd«, en debatt som ofta, men inte nödvändigtvis, är knuten till begreppet eller fenomenet populärkultur. Att redogöra för denna debatt här skulle dock föra för långt. Debatten förs och återges på flera håll i min anförda litteratur, inte minst hos Strinati 1995, Storey 1993, Storey (red.) 1994, Storey 1996.
- 34 Hägg 1996, s. 74.
- 35 Carroll 1998, s. 5ff. Carroll skiljer annars på begreppen »popular culture« och det något svåröversättbara »mass art«, men gränsen dem emellan blir mycket flytande. Själv utgår jag från en syntes av begreppen.
- 36 Under 1990-talet har det växt fram en hel flora av antologier om och handböcker i populärkulturteori. Jag väljer här att ange ett antal som jag finner heltäckande och nyanserade, och med sidhänvisningar till partier som knyter an till mitt eget perspektiv på populärkultur, som något i första hand lustfyllt, utopiskt och nära förbundet med lätt och allvarlig underhållning (Storey (red.) 1994 har jag valt att ange som en källa, eftersom den innehåller utdrag från 52 separata skrifter): Mercer 1986; Storey 1993, s. 11, 53, 73ff., 139–149, 194; Storey (red.) 1994, s. 74, 283, 304, 317f., 471, 488, 510f., 520–25, 540, 554ff.; Storey 1996, s. 29–60, 75–87; Strinati 1995, s. 6f., 77.
- 37 *Bonniers stora lexikon*, band 12, 1989, s. 123.
- 38 Jämför diskussionen kring olika definitioner av populärlitteratur i Boëthius 1995.
- 39 Se Blain m.fl. 1993; O'Donnell 1994; Romanus 1996.
- 40 Karakteristiskt för populärkulturen är att den inte bara utgör en förlängning av de förmoderna, orala framställningsformerna genom att bygga

på starka konventioner och på kategoriseringar och stereotyper som befrämjar moraliskt otvetydiga ställningstaganden, den får också ofta sin förankring och spridning som småprat och diskussioner människor emellan i olika vardagskontexter (Bird 1992/1997, s. 1–20, 162ff.; Ong 1982/1990, s. 35ff., 47, 54–59, 85f., 123f., 157f.).

- 41 Jämför Hettne m.fl. 1998, s. 298f.; Löfgren 1990, s. 100.
- 42 Aristoteles 1994, s. 26f.
- 43 samma, s. 25.
- 44 *Nordisk Familjebok* 1907, s. 826f.
- 45 *Nationalencyklopedin* bd 5, 1991, s. 122.
- 46 Brooks 1976/1995, s. 43f., 87ff.
- 47 Att dessa moralbilder lever kvar i dagens filmer och TV-serier visar Dalquist och Eriksson 1995, s. 62. Se även Asa Berger 1992.
- 48 Waldekranz 1976, s. 159.
- 49 samma, s. 150, 152.
- 50 samma, s. 165.
- 51 samma, s. 161.
- 52 Nordmark 1995, s. 52ff, 56, 58f., 111ff., 121f., 158, 176ff., 183ff., 194f.
- 53 samma, s. 199, 201. Jämför Hellspong 1983.
- 54 Waldekranz 1976, s. 175.
- 55 Sjögren 1982, s. 10.
- 56 samma, s. 7f.
- 57 Schudson 1978, s. 4, 14ff.
- 58 Leth 1998, s. 91.
- 59 Schudson 1978, s. 27.
- 60 Kurt Johannesson m.fl. 1987, s. 6f., vilket återberättas i Lönnroth & Mattsson 1996, s. 108. För en diskussion kring den samtidiga framväxten under 1800-talet av folkliga dramaformer och en ny form av publicistisk offentlighet baserad på dramatiska framställningsformer och moraldebatt, och där även sport behandlas, se. Chaney 1993, bl.a. s. 12–23, 45ff., 143f.
- 61 Schudson 1978, s. 59, 75, 83.
- 62 samma, s. 89; Lull & Hinerman 1997; Bird 1992/1997, s. 20; jfr. Hartley 1982, s. 4, 15, 102.
- 63 Gripsrud 1992, s. 84ff.
- 64 Lindroth 1975, s. 10, 128f.; Lindroth 1987, s. 91.
- 65 Lindroth 1987, s. 40.
- 66 *Nordisk Familjeboks Sportlexikon* (1946), bd 6, s. 809f.

- 67 *Nordisk Familjeboks Sportlexikon*, bd 6, s. 811.
- 68 Dunning 1984, s. 104f., 122f., 133.
- 69 Guttman 1978, s. 15–55; se även Lindroth 1988, s. 26f. och Blom och Lindroth 1995, s. 115f. För en redogörelse för de förmoderna idrottsformernas karakteristika, se även Mandell 1984, s. 1–131, Elias och Dunning 1986, s. 11–117, Dahlén 1995.
- 70 Dahlstedt & Liedman 1996, s. 60.
- 71 samma, s. 79.
- 72 Haslum 1997, s. 38.
- 73 Yttergren 1996, s. 85.
- 74 samma, s. 90.
- 75 Löfgren 1993, s. 55f.
- 76 Yttergren 1996, s. 211.
- 77 Pålbrant 1977, s. 14f., även s. 36f., 42ff.
- 78 samma, s. 22, 27. Detta kan jämföras med den överensstämmelse mellan 1800-talets industriutställningar och de moderna olympiska spelen vad gäller tävlingsmentalitet, moraluppfostrande intentioner och betoning av nationella värden som påtalats av Ekström 1994, s. 60f., 133f., 218, 228–240.
- 79 Pålbrant 1977, s. 51f.
- 80 Jfr Waldekranz 1976, s. 221.
- 81 Waldekranz 1976, s. 179.
- 82 Yttergren 1996, s. 175.
- 83 samma, s. 193, 197, 201.
- 84 För de historiska kopplingarna – med yrkesbeteckningen »atlet« som gemensam nämnare – mellan cirkus, teater, akrobatik, gymnastik och uppvisningstävlingar av olika slag, t.ex. ryttartävlingar och brottningsmatcher där cirkusmän lät sig utmanas av lokala kraftkarlar, hänvisas till Wåhlberg 1992.
- 85 Yttergren 1996, s. 201.

KAPITEL 2

SPORTJOURNALISTISK HISTORIK

- 1 *Nordisk Familjeboks Sportlexikon*, bd 6, s. 513f.
- 2 McChesney 1989, s. 49ff.
- 3 Boberg 1970, s. 111f.
- 4 McChesney 1989, s. 53.
- 5 Furhoff & Hederberg 1965, s. 85.

- 6 Boberg 1970, s. 115f.
- 7 samma, s. 86f.
- 8 Gustafsson 1996, s. 26f.
- 9 Yttergren 1992, s. 91f.; *Nordisk Familjeboks Sportlexikon*, bd 6, s. 516f.
Tidskrift i Gymnastik är än i dag de svenska idrottsläraryrarnas språkrör.
- 10 Hellspong 1991a, s. 32ff.
- 11 Yttergren 1992, s. 96ff.
- 12 Bergvall 1945, s. 83ff.
- 13 samma, s. 90f.
- 14 samma, s. 92.
- 15 samma, s. 92f.
- 16 samma, s. 127, 169, 172, 213; Nycop 1986, s. 4f.
- 17 Bergvall 1945, s. 94f.
- 18 samma, s. 95.
- 19 samma.
- 20 samma, s. 101f.
- 21 samma, s. 98.
- 22 samma, s. 99.
- 23 samma, s. 100; *Nordisk Familjeboks Sportlexikon*, bd 6, s. 880f.
- 24 Bergvall 1945, s. 101, 108.
- 25 Nycop 1986, s. 4f., 13.
- 26 samma, s. 9.
- 27 Citerat i Nycop 1986, s. 10.
- 28 Nycop 1986, s. 12; Bergvall 1945, s. 159, 167; Collenberg 1987, s. 118f.
- 29 Bergvall 1945, s. 161.
- 30 Hellspong 1982, s. 95.
- 31 Zethrin 1997, s. 1.
- 32 *Nordisk Familjeboks Sportlexikon*, bd 6, s. 521.
- 33 Zethrin 1997, s. 2ff.
- 34 Pålbrant 1977, s. 83.
- 35 Zethrin 1997, s. 6.
- 36 Lindroth 1975, s. 151f.
- 37 samma, s. 152f.
- 38 samma, s. 155.
- 39 samma, s. 153, 156.
- 40 samma, s. 152ff.
- 41 Holst 1997, s. 67f.
- 42 Nycop 1986, s. 14; Holst 1997, s. 69f.

- 43 Nycop 1986, s. 13f.; Holst 1997, s. 71–76.
- 44 Se resultat av Myrgård i Hellspong 1982, s. 91.
- 45 Redan 1892 hade Tidning för Idrott varit en av initiativtagarna till och medarrangör av cykelloppet Mälaren runt (*Nordisk Familjeboks Sportlexikon* (1946), bd 6, s. 518f., 739).
- 46 Lindroth 1975, s. 160f.
- 47 Nycop 1986, s. 14.
- 48 Lewis 1993, s. 3, 37f.
- 49 Musser 1990, s. 274, 583.
- 50 Lewis 1993, s. 96.
- 51 samma, s. 40, 49.
- 52 samma, s. 44.
- 53 samma, s. 5, 73.
- 54 Dahl 1991, s. 13f.
- 55 Mandell 1984, s. 220; Flichy 1995, s. 111.
- 56 Dahl 1991, s. 13.
- 57 Lewis 1993, s. 162; jfr Hilmes 1997, s. 52f.
- 58 Briggs 1961/1995, s. 112, 195; Dahl 1991, s. 15.
- 59 Crisell 1997, s. 15.
- 60 Briggs 1965/1995, s. 73; Crisell 1997, s. 35.
- 61 Briggs 1965/1995, s. 76.
- 62 samma, s. 113, 148, 262.
- 63 Dahl 1991, s. 27; Dahl 1975, s. 118f.
- 64 Dahl 1975, s. 277ff. Se även Dahl 1991, s. 114f.
- 65 Om Vilhem Tvedt, se Dahl 1975, s. 96n.
- 66 Zilliacus 1986, s. 30f.
- 67 *Rundradion 1926–1996. Rundradions historia i Finland*, (1997), s. 55ff.

KAPITEL 3

1925–1939: PIONJÄRANDA OCH FOTBOLLSPRÖVNINGAR

- 1 Citerat i Almén m.fl., 1995, s. 8; för en historik över bl.a. lokal- och regionalradio och dito TV i Sverige, se Carlsson m.fl. 1999, u.u.
- 2 Dahlén 1991; jfr. Holst 1997, s. 62.
- 3 Franzén 1991, s. 11, 27, 54.
- 4 *Hört och sett...* 1974 s. 270.
- 5 SR: Styrelseprotokoll 28/5 1924, Bil. 3.
- 6 SR: Styrelseprotokoll 15/7 1924, § 7.
- 7 SR: Styrelseprotokoll 26/5 1925, § 7, Bil. 1.

- 8 SR: Styrelseprotokoll 26/8 1925, § 5.
- 9 *Radiotjänst...* 1929, s. 95ff., citat s. 95 och 97.
- 10 samma, s. 96f.
- 11 samma, s. 100.
- 12 samma.
- 13 SR: Styrelseprotokoll 26/8 1925, Bil. 1, »G«.
- 14 SR: Dagsprogram 1925.
- 15 SR: Dagsprogram 1926.
- 16 *Radiotjänst...* 1929, s. 286. Detta inslag förekom enligt dossier »Dagsprogram 1925« i programtablan även söndag den 15 februari, men jag förlitar mig på uppgift i förstnämnda jubileumsbok.
- 17 Collenberg 1987, s. 106.
- 18 Wormbs 1997, s. 39f.; Engblom 1998, s. 21, 43.
- 19 Enligt minnesanteckningar av Manne Ginsburg i SR:s interntidning Antennen, december 1968, s. 60.
- 20 Jerring 1944, s. 8ff., citat på s. 8.
- 21 samma, s. 12ff.
- 22 *Hört och sett...* 1974, s. 52.
- 23 Jerring 1944, s. 24ff.
- 24 Jerring 1959, s. 102; Hellspong 1982, s. 68, 76. I *Nordisk Familjeboks Sportlexikon* uppges under uppgifterna om honom felaktigt att Oscar Söderlund skulle ha gjort sitt radioreportage 1925.
- 25 Hellspong 1982, s. 178.
- 26 Franzén 1988, s. 10, 136.
- 27 Radiolyssnaren nr 8/1927, s. 5.
- 28 Arbetet 7/2 1928. Två som minns och beskriver Jerring är Anderberg 1994, s. 24, och Cederberg 1994, s. 59.
- 29 Jerring 1959, s. 102f.
- 30 Franzén 1988, s. 385; se även s. 338, 356, 378.
- 31 Jerring 1949, s. 142.
- 32 Franzén 1988, s. 218.
- 33 Om Vasaloppets upphovsman, den liberale riksdagsmannen Anders Pers, se Lindroth 1987, s. 103.
- 34 Franzén 1991, s. 27.
- 35 SR: CK, F6AA:2: »Material till en radiohistoria«, av Gustaf Reuterswärd, s. 26f.
- 36 Jerring 1944, s. 116f.
- 37 Jerring 1926.

- 38 SR: CK, F6AA:2: »Material till en radiohistoria«, av Gustaf Reuterswärd, s. 27.
- 39 Citerat i SvD 25/2 1926.
- 40 Sveriges Centralförening för Idrottens främjande, Årsbok 1930, s. 74–79.
- 41 Jerring 1944, s. 134.
- 42 *Nordisk Familjeboks Sportlexikon*, band 6, s. 1360; se även Lindroth 1987, s. 103ff.
- 43 Radiolyssnaren nr 12/1927.
- 44 SR: Enl. Studiorapporter i Dagsprogram 1927.
- 45 GT 27/9 1928.
- 46 samma; Radiolyssnaren, nr 24/1927.
- 47 *Nordisk Familjeboks Sportlexikon*, band 6, s. 633ff.; citat i Hellspong 1982, s. 65.
- 48 *Nordisk Familjeboks Sportlexikon*, band 1, s. 591ff., Bd 4, s. 553f.; SSA: Stadionstyrelsens protokoll (A:2) 1919–1927.
- 49 *Nordisk Familjeboks Sportlexikon*, band 1, s. 798ff.
- 50 SSA: Stadionstyrelsen (A:2), protokoll 18/5 1925, § 12, och 26/8 1927, § 3.
- 51 SSA: Stadionstyrelsen (E:7), Inkomna handlingar 1923–1925; Stadionstyrelsen (A:2), protokoll 15/10 1925, § 7, och 19/11 1925, § 7.
- 52 SR: CK (E2A), Äldre korr. 1925(26), »A-M«. Se även SSA: Stadionstyrelsen (E:7), Inkomna handlingar 1923–25.
- 53 SSA: Stadionstyrelsen (A:2), protokoll 26/1 1925, § 13.
- 54 Elgemyr 1996, s. 181ff.
- 55 SSA: Stadionstyrelsen (E:7), Inkomna handlingar 1923–25 (SSA). Se även SR: CK (E2A), Äldre korr. 1925, A-M.
- 56 SSA: Stadionstyrelsen (E:7), Inkomna handlingar 1923–25. Se även SR: CK (E2A), Äldre korr. 1925, A M.
- 57 SSA: Stadionstyrelsens protokoll (A:2) 21/4 1925, § 9.
- 58 SSA: Stadionstyrelsens protokoll (A:2) 18/5 1925, § 8.
- 59 SR: CK, F6AA:2: »Material till en radiohistoria«, av Gustaf Reuterswärd, s. 26.
- 60 SSA: Stadionstyrelsens protokoll (A:2) 18/5 1925, § 16.
- 61 SR: Styrelsens arbetsutskotts protokoll 4/10 1926, § 4.
- 62 SR: Styrelsens arbetsutskotts protokoll 11/10 1926, § 3.
- 63 SSA: Stadionstyrelsens protokoll (A:2) 4/3 1927, § 4; se även SR: CK (E2A), Äldre korr. 1927, S–Ö.
- 64 *Nordisk Familjeboks Sportlexikon*, band 6, s. 10f.
- 65 Radio-Bladet nr 5 och nr 6, mars 1924.

- 66 SSA: Stadionstyrelsen, Inkomna handlingar (E:8) 1926–1927; se även SR: Styrelsens arbetsutskotts protokoll 14/3 1927, § 3; CK (E2A), Äldre korr. 1927, S–Ö.
- 67 SR: CK (E2A), Äldre korr. 1927, S–Ö.
- 68 SSA: Stadionstyrelsens protokoll (A:2) 20/4 1927, § 4.
- 69 SR: Styrelsens arbetsutskotts protokoll 28/3 1927, § 3, och 4/4 1927, § 3.
- 70 SR: Handlingar rörande programverksamheten: verksamheten allmänt; PM angående radioprogrammen (F4A).
- 71 samma, s. 100f.
- 72 Radiolyssnaren, nr 23/1927, s. 7.
- 73 SSA: Stadionstyrelsen (E:8), Inkomna handlingar 1926–1927; SR: Styrelsens arbetsutskotts protokoll 25/4 1927, § 4; CK (E2A), Äldre korr. 1927, S–Ö.
- 74 SSA: Stadionstyrelsen (E:8), Inkomna handlingar 1926–1927; se även SR: CK (E2A), Äldre korr. 1927, S–Ö.
- 75 SSA: Stadionstyrelsen (E:8), Inkomna handlingar 1926–1927.
- 76 Se exempelvis SSA: Stadionstyrelsen (A:2), Protokoll 10/12 1925, § 5.
- 77 SSA: Stadionstyrelsen (A:2), Protokoll 20/5 1927, § 5.
- 78 Radiolyssnaren nr 14/1927, s. 7.
- 79 Radiolyssnaren nr 30/1927, s. 7.
- 80 SR: Styrelsens arbetsutskotts protokoll 30/5 1927, § 6.
- 81 Radiolyssnaren nr 17/1927, s. 17.
- 82 samma, s. 11.
- 83 Radiolyssnaren nr 18/1927, s. 7; SR: Studiorapport 19/6 1927.
- 84 Jerring 1944, s. 134.
- 85 Radiolyssnaren nr 18/1927, s. 7.
- 86 SSA: Stadionstyrelsen (E:8), Inkomna handlingar 1926–1927.
- 87 SSA: Stadionstyrelsen (A:2), Protokoll 11/8 1927, § 15.
- 88 SSA: Stadionstyrelsen (A:2), Protokoll 5/9 1927, § 4.
- 89 SSA: Stadionstyrelsen (A:3), Protokoll 4/5 1928, § 15 och Stadionstyrelsen (E:9), Inkomna handlingar 1928; se även SR: CK (E2A), Äldre korr. 1928, S–Ö.
- 90 SSA: Stadionstyrelsen (A:3), Protokoll 21/6 1928, § 6 och Stadionstyrelsen (E:9), Inkomna handlingar 1928; se även SR: CK (E2A), Äldre korr. 1928, S–Ö.
- 91 SSA: Stadionstyrelsen (A:3), Protokoll 4/5 1928, § 15 & Stadionstyrelsen (E:9), Inkomna handlingar 1928.
- 92 SR: CK (E2A), Äldre korr. 1928, S–Ö.

- 93 samma.
- 94 SSA: Stadionstyrelsen (E:9), Inkomna handlingar 1928.
- 95 SR: CK (E2A), Äldre korr. 1928, S-Ö.
- 96 samma.
- 97 samma.
- 98 SSA: Stadionstyrelsen (E:9), Inkomna handlingar 1928 (SSA); Se även SR: CK (E2A), Äldre korr. 1928, S-Ö.
- 99 SR: CK, Allmän korr. 1928, S-Ö; SSA: Stadionstyrelsen (E:9), Inkomna handlingar 1928; RiR, nr 36/1953, s. 2.
- 100 SR: Styrelsens arbetsutskotts protokoll 27/11 1928, § 5.
- 101 SR: Styrelsens arbetsutskotts protokoll 4/6 1928, § 5.
- 102 SR: Styrelsens arbetsutskotts protokoll, programkostnadsberäkning juni 1928.
- 103 SR: CK, Allmän korr. 1928, S-Ö.
- 104 SSA: Stadionstyrelsen (E:10), Inkomna handlingar 1929–1930. Om Erik Salander, se *Nordisk Familjeboks Sportlexikon*, band 6, s. 10.
- 105 SSA: Stadionstyrelsen (E:10), Inkomna handlingar 1929–1930.
- 106 Lindblad 1970, s. 205.
- 107 *Nationalencyklopedin* (1994), band 15, s. 292.
- 108 Lindroth 1987, s. 98f.; Hellspong 1982, s. 28ff., 73ff.
- 109 SR: Styrelseprotokoll 12/5 1925, § 2 och Bil. 2; Styrelsens arbetsutskotts protokoll: Årsredogörelse från Radio-Programrådet. Ink. till Kommunik.Dept.d.11 mars 1926, s. 4f.
- 110 SR: Dagsprogram 1925; CK, F6AA:2: »Material till en radiohistoria«, av Gustaf Reuterswärd, s. 28.
- 111 SR: CK, F6AA:2: »Material till en radiohistoria«, av Gustaf Reuterswärd, s. 28f.
- 112 samma, s. 29f.
- 113 samma, s. 30.
- 114 Hellspong 1982, s. 91, 96.
- 115 samma, s. 60f.
- 116 samma, s. 21.
- 117 SR: CK, F6AA:2: »Material till en radiohistoria«, av Gustaf Reuterswärd, s. 30.
- 118 Hellspong 1982, s. 97.
- 119 SR: Dagsprogram 1927.
- 120 Radiolyssnaren nr 30/1927, s. 7.
- 121 SR: CK (E2A), Äldre korr. 1927, A-H; Hellspong 1982, s. 21.

- 122 SR: CK (E2A), Äldre korr. 1927.
- 123 samma.
- 124 SR: Styrelsens arbetsutskotts protokoll 2/7 1928, § 3.
- 125 SR: Styrelsens arbetsutskotts protokoll 9/7 1928, § 3.
- 126 SR: Styrelsens arbetsutskotts protokoll 20/11 1928, § 4.
- 127 *Svensk Filmografi 2...* (1982), s. 161.
- 128 samma, s. 196f.
- 129 samma, s. 247f.
- 130 samma, s. 288.
- 131 samma, s. 314.
- 132 SR: Styrelsens arbetsutskotts protokoll 6/2 1928, § 3.
- 133 SR: Styrelseprotokoll 15/7 1924, § 9.
- 134 SR: Styrelsens arbetsutskotts protokoll 27/2 1928, § 4; se även Elgemyr 1987a, s. 12.
- 135 SR: Styrelsens arbetsutskotts protokoll 2/4 1928, § 3.
- 136 Radiolyssnaren nr 18/1928, s. 6.
- 137 SR: Enl. styrelsens arbetsutskotts protokoll 1928–1929.
- 138 Radiolyssnaren nr 30/1928.
- 139 Radiolyssnaren nr 34/1928, s. 6.
- 140 Om lokalprogram i förhållande till riksprogram och sändarnätets utbyggnad, se Wormbs 1997, Dahlén 1999 och Carlsson m.fl. 1999.
- 141 För mer kunskap om hur den medieteknologiska utvecklingen i kombination med marknadsstrategier inom bl.a. grammfonbranschen och i förlängningen därav radiomediet påverkat och styrt användarmönster, se Björkegren 1992, kapitel 5.
- 142 SvD 4/4 1930, signatur »Kattmoster«.
- 143 SvD 28/2 1930, signatur »Ib.«.
- 144 *Nordisk Familjeboks Sportlexikon*, band 6, s. 813.
- 145 SR: Styrelsens arbetsutskotts protokoll 9/8 1932, § 6.
- 146 SvD 24/5 1930.
- 147 Nya Dagligt Allehanda 26/1 1930.
- 148 Nya Dagligt Allehanda 3/3 1930.
- 149 *Nordisk Familjeboks Sportlexikon* (1946), band 6, s. 43f.
- 150 Ny Tid 2/9 1930.
- 151 Norrländska Idrottsbladet 3/9 1930.
- 152 SvD 31/8 1931, med viss reservation för att det kan handla om DN samma datum – noteringarna i källmaterialet går här isär. Se även DN 28/8 1931.

- 153 SvD 25/2 1933.
- 154 SvD 11/9 1931.
- 155 Radiolyssnaren nr 16/1930, s. 4.
- 156 Radiolyssnaren nr 13/1932, s. 5; S.T.D och DN 12/8 1936.
- 157 Jerring 1944, s. 126f.
- 158 SvD 7/2 1936.
- 159 Social-Demokraten 3/9 1934.
- 160 Franzén 1991, s. 100.
- 161 Radiolyssnaren nr 24/1934, s. 5.
- 162 *Hört och sett...* 1974, s. 58f. Då hade det redan hunnit förekomma ett slags musikalisk gissningstävlan kring »seriös« musik med ackompanjemang av levande orkester.
- 163 Aftonbladet, DN och Trelleborgs Tidningar 17/1, Sala Tidning 18/1, Östra Småland och SvD 22/1 1939.
- 164 SR: Styrelsens arbetsutskotts protokoll 18/3 1936, § 4., Bil. 3: Skrivelse från Överstyrelsen för Svenska Röda Korset, Distrikt 12, Karlstad, N:o 32/1936.
- 165 S.T.D 6/7 1937.
- 166 Social-Demokraten 7/7 1937.
- 167 SvD 21/1 1937.
- 168 Radiolyssnaren nr 4/1931, s. 4.
- 169 Radiolyssnaren nr 22/1931, s. 5.
- 170 DN 8/2 1932.
- 171 DN 9/2 1932.
- 172 Se ex. RiR nr 24/1936, s. 4f., och nr 16, 1938, s. 5.
- 173 Radiolyssnaren nr 26/1931, s. 4f.
- 174 Dahl 1991, s. 115.
- 175 DN 20/6 1930.
- 176 DN 19/9 1931.
- 177 Radiolyssnaren nr 40/1931, s. 4, 29.
- 178 Se ex. DN 26/9 1931.
- 179 SR: Styrelsens arbetsutskotts protokoll 12/7 1932, § 5.
- 180 DN 19/9 1931; St.T.D 27/10 1932.
- 181 Jerring 1944, s. 127f.
- 182 Nya Dagligt Allehanda 18/9 1933.
- 183 St.T.D 22/9 1933.
- 184 samma.
- 185 SvD 19/9 1933.

- 186 Nya Dagligt Allehanda 19/9 1933.
- 187 SvD 24/9 1933.
- 188 samma.
- 189 RiR nr 21/1938, s. 5. Om Einar Råberg som referent, se Aftonbladet 4/12 1933 och G.H.S.T 24, ev. 25/5 1937.
- 190 SR: Styrelsens arbetsutskotts protokoll 7/6 1933, § 10.
- 191 Se ex. St.T.D 26/5 och 25/6 1934.
- 192 Jfr. G.M.P 28/6 1934, som i detta tycker sig kunna skönja en ökad tolerans från fotbollsförbundets sida.
- 193 SR: Styrelsens arbetsutskotts protokoll 17/6 1936, § 13; DN 22/6 1936, signaturen »Mr Jones«.
- 194 RiR nr 21/1937, s. 3.
- 195 Nya Dagligt Allehanda 17/5 1937.
- 196 Sydsvenska Dagbladet 19/5 1937.
- 197 samma.
- 198 För Jerrings egna och utförliga kommentarer till händelsen, se RiR nr 22/1937, s. 4f.
- 199 Göteborgs-Posten 18/5 1937.
- 200 Social-Demokraten 26/5 1937.
- 201 SvD 26/5 1937.
- 202 DN 26/5, St.T.D 27/5 1937.
- 203 DN 8/10 1944; I de ursprungliga bestämmelserna har under årens lopp vissa förändringar skett. Det överskott som skulle användas till idrottens främjande ändrades 1941 till »huvudsakligen till idrottens främjande« och 1943 ändrade man det till att överskottet kort och gott skulle betalas in till statsverket. Samma år övertog dessutom staten aktiemajoriteten i Tipstjänst, som därmed i dag är världens äldsta statsägda tipsbolag. År 1997 uppgick Tipstjänst tillsammans med förutvarande Penninglotteriet i den nya bolagsbildningen Svenska Spel.
- 204 Stockholms-Tidningen 1/7 1931.
- 205 St.T.D. 6/12 1934; Glimne 1994, s. 52.
- 206 St.T.D 20/12 1934. Se även DN 19/3 och 4/10 1936 samt St.T.D 9/4 1936.
- 207 SR: CK (E2A, vol. 50), äldre korr. 1936, S-Ö.
- 208 samma.
- 209 SR: Programrådets protokoll 17/12 1935, § 6.
- 210 SR: Radionämndens protokoll 16/5 1936, § 5.

- 211 RiR nr 17/1937, s. 34; Nya Dagligt Allehanda 15/3, Arbetet 15/3, M.T. 3/5 1937.
- 212 Social-Demokraten och SvD 18/5 1937. Se även DN, SvM, F.D., Göteborgs-Posten, Göteborgs Morgonpost, Arbetet, Aftonbladet 18/5 1937.
- 213 S.D.S. 19/5 1937.
- 214 Aftonbladet 19/5 1937.
- 215 DN 19/5 1937.
- 216 Aftonbladet 19/5 1937.
- 217 SvD 20/5 1937.
- 218 Västerbottens-Kuriren 16/5 1937.
- 219 DN 21/5 1937; se även Västerbottens-Kuriren »n:r 11«, troligtvis 21/5.
- 220 Morgontidningen 18/5 1937.
- 221 F.D., Sv.M., DN, N.D.A. 18/5 1937, Soc.D. 19/5 1937.
- 222 SR: Styrelsens arbetsutskotts protokoll 2/6 1937, § 4.
- 223 SR: Styrelsens arbetsutskotts protokoll 18/8 1937, § 4 (Bilaga 3.), 2/9 1937, § 4.
- 224 SvD 22/8 1937.
- 225 SvD 2/9 1937.
- 226 Zilliacus 1986, s. 13.
- 227 samma, s. 77.
- 228 samma, s. 85ff.
- 229 samma, s. 92, 95, 98.
- 230 samma, s. 100.
- 231 samma, s. 109f.
- 232 samma, s. 119ff.
- 233 SvD 4/9 1937.
- 234 Politiken 15/6 1937; Arbetet 29/9 1937; DN 4 och 5/10 1937; se även »Mr Jones« kommentar i DN 8/8 1938.
- 235 G.H.S.T. 5/10 1937; Stockholms-Tidningen 23/10 1932.
- 236 SR: Verksamhetsberättelse 1937, s. 49.
- 237 Aftonbladet 5/2 1932.
- 238 Jerring 1959, s. 120; SR: Styrelsens arbetsutskotts protokoll 21/6 1932, § 12.
- 239 Nya Dagligt Allehanda (?) 2/10 1933.
- 240 S.T.D. 22/1 1936.
- 241 RiR nr 9/1936, s. 4.
- 242 Ny Tid 12/2 1936.
- 243 SvD 13/2 1936.

- 244 G.H.T. 15/2 och S.T.D 16/2 1936; RiR nr 9/1936, s. 4.
245 SvD 16/2 1936.
246 Aftonbladet 4 febr. 1936.
247 RiR nr 9/1936, s. 39.
248 RiR nr 9/1936, s. 39 och nr 10, 1936, s. 3.
249 RiR nr 10/1936, s. 3.
250 Detta avsnitt sändes 7/3 1936 kl. 19.30.
251 SvD 14/5 1936. Se även Ny Tid 14/5 och G.M.P 6/5 1936.
252 RiR nr 14/1936, s. 6.
253 RiR nr 29/1936, s. 23.
254 Arbetet 14/8 1936; RiR nr 32/1936, s. 5.
255 RiR nr 29/1936, s. 4f.
256 Aftonbladet 23/8 1936.
257 SvD 17/8 1936.
258 Nycop 1986, s. 16f.
259 För en bild av OS-rapporteringen 1936 i och betydelse för Aftonbladet,
se Hadenius 1980, s. 256ff.
260 Elgemyr 1987b, s. 65.
261 samma, s. 66f.
262 Nycop 1986, s. 18.
263 Elgemyr 1987b, s. 67.
264 SR: Verksamhetsberättelse 1938, s. 50.
265 SR: Verksamhetsberättelse 1939, s. 21.
266 Stockholms Dagblad 15/2 1929.
267 SvD 14/2 och 28/2 1930; Radiolyssnaren nr 9/1930, s. 9.
268 Stockholms-Tidningen 23/10 1932.
269 Radiolyssnaren nr 8/1931, s. 4.
270 Radiolyssnaren nr 9/1931, s. 4; SvD 27/2 1931 – uppgifterna går här
något isär om utsändningens uppläggnig.
271 DN 25/2 1932.
272 DN 11/2 1933.
273 DN 11 och 12/2 1933.
274 Stockholms-Tidningen 16/2, G-m.T. 15/2 och DN 14 och 17/2 1933.
275 Radiolyssnaren nr 9/1933, s. 3.
276 SvD 23/2 1933.
277 RiR nr 4/1934, s. 2; RiR nr 8/1934, s. 15.
278 RiR nr 4/1934, s. 27.
279 RiR nr 8/1934, s. 2.

- 280 RiR nr 9/1934, s. 2.
 281 samma.
 282 RiR nr 10/1934, s. 2.
 283 samma.
 284 Ända fram till genombrottet för televisionen och dess nyhetsbevakning kunde biobesökarna – och de var många före televisionens tid – alltid som förfilm se bl.a. en veckoaktuell filmjournal och som kan betecknas som den tidens Aktuellt, Rapport och Sportnytt stöpt i en och samma form, om än förstås med annan sammansättning, med andra andra programpolitiska förtecken och därigenom också med andra publika tilltalsformer (biografverksamheten var strikt kommersiell och det gällde att inte skrämman folk från biljettkassorna utan hellre då smeka dem medhårs eller eljest anlägga en sorglös och bekymmersfri ton).
- 285 Otydligt specificerad tidning 2/10 1933, möjligen Nya Dagligt Allehanda.
- 286 RiR nr 12/1934, s. 3.
 287 RiR nr 10/1934, s. 2.
 288 RiR nr 8/1954, s. 3.
 289 RiR nr 9/1934, s. 1.
 290 Aftonbladet och S.T.D. 16/2 1935.
 291 S.T.D., ospecificerat datum.
 292 samma; *Nordisk Familjeboks Sportlexikon*, band 5, s 100.
 293 S.T.D. som ovan.
 294 Sydsvenska Dagbladet 2/3 1936.
 295 samma; *Nordisk Familjeboks Sportlexikon* band 6, s. 590, 841f.
 296 Jerring 1959, s. 105.
 297 RiR/TV nr 10/1973, s. 49.
 298 Brev från Åke Strømmer till mig daterat 1996-06-07.

KAPITEL 4

1939-1945: I BEREDSKAPENS TJÄNST

- 1 SR: Verksamhetsberättelse 1939, s. 8.
- 2 RiR nr 49/1940, s. 15; Stockholms-Tidningen 25/11 1940.
- 3 SR: Verksamhetsberättelse 1939, s. 21.
- 4 SR: Verksamhetsberättelse 1940, s. 24.
- 5 SR: Verksamhetsberättelse 1941, s. 20.
- 6 SR: Verksamhetsberättelse 1939, s. 20f.

- 7 SR: Verksamhetsberättelse 1940, s. 8.
- 8 SR: Verksamhetsberättelse 1940, s. 23f.
- 9 SR: Verksamhetsberättelse 1940, s. 7.
- 10 SR: Verksamhetsberättelse 1941, s.4; Social-Demokraten 7/4 1941.
- 11 SR: Verksamhetsberättelse 1941, s. 5.
- 12 SR: Verksamhetsberättelse 1941, s. 13.
- 13 DN 3/3 1941.
- 14 SR: Verksamhetsberättelse 1941, s. 20.
- 15 SR: Verksamhetsberättelse 1942, s. 6, 33.
- 16 SR: Verksamhetsberättelser för 1943, s. 36; 1944, s 35; 1945, s. 35.
- 17 RiR nr 51/1942, s. 7.
- 18 SR: Verksamhetsberättelse 1943, s. 5f., 36.
- 19 SR: Verksamhetsberättelse 1944, s. 5.
- 20 samma, s. 34.
- 21 SR: Verksamhetsberättelse 1945, s. 5.
- 22 SR: Verksamhetsberättelse 1945, s. 36, 39.
- 23 Elgemyr 1984a, s. 226.
- 24 Aftonbladet 14/3 1945; se även Expressen 10/1 1946.
- 25 SR: Verksamhetsberättelse 1945, s. 40.
- 26 Antennen 29/6 1990.
- 27 Elgemyr 1984a, s. 226f.
- 28 SvD 24/8 1947.
- 29 Cederberg & Elgemyr 1984, s. 171.
- 30 RiR nr 48/1939, s 5.
- 31 RiR nr 49/1939, s. 4f.
- 32 RiR nr 50/1939, s. 4f.
- 33 RiR nr 51/1939, s. 4f.
- 34 SR: Verksamhetsberättelse 1940, s 24.
- 35 SR: Verksamhetsberättelse 1939, s 9.
- 36 Stockholms-Tidningen 31/1 1943.
- 37 SvD och Stockholms-Tidningen 3/2, DN 31/1 1940.
- 38 SvD 8/2, Nya Dagligt Allehanda 9/2 1940.
- 39 Sydsvenska Dagbladet 9/2, Söderhamns Tidning 3/10 1940.
- 40 DN och Nya Dagligt Allehanda 12/2 1940.
- 41 Stockholms-Tidningen 12/2 1940.
- 42 RiR nr 8/1940, s. 4.
- 43 Citerat i *Tipstjänst 50 år*, s. 10f.
- 44 samma, s. 11.

- 45 samma.
- 46 Nerikes Allehanda 20/11 1941, signaturen »ås«.
- 47 Social-Demokraten 14/3 1942.
- 48 Dagsposten, Stockholm, 14/3 1942. Se även SvD 14/3, Aftonbladet 14/3, Nya Dagligt Allehanda 14/3, Allehanda Sportextra 22/3, Nya Dagligt Allehanda 26/3 1942.
- 49 Härnösands-Posten 11/5 1943.
- 50 Svenska Morgonbladet 23/3 1942.
- 51 Nya Dagligt Allehanda och Stockholms-Tidningen 27/3, DN 31/3 1942.
- 52 Nya Dagligt Allehanda 29/3 1942.
- 53 Sundsvalls-Posten 11/4 1942.
- 54 DN 31/3 1944.
- 55 SvD 25/4 1944.
- 56 Nya Dagligt Allehanda 19/10 1943.
- 57 *Tipstjänst 50 år*, s. 10.
- 58 Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning 8/8 1944.
- 59 Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning 11/8 1944.
- 60 DN 15/1 1948.
- 61 Aftonbladet 25/1 1948.
- 62 Sydsvenska Dagbladet 27/1 1948.
- 63 Motala Posten 16/9 1949; *Tipstjänst 50 år*, s. 12.
- 64 *Tipstjänst 50 år*, s. 11.
- 65 Morgon-Tidningen 9 okt. 1947; Göteborgs Tidningen och DN 13/1 1948; *Tipstjänst 50 år*, s. 12.
- 66 Sveriges Radios årsbok 1964, s. 100.
- 67 Sydsvenska Dagbladet Snällposten 7/10 1940.
- 68 SR: Styrelsens protokoll. Månadssammanträden, 1940–1941, 24/4 1940, § 6, Bilaga 2; 1941, 29/1, § 13.
- 69 SR: Styrelsens protokoll. Månadssammanträden, 1940–1941, 30/10 1940, § 4.
- 70 *Nordisk Familjeboks Sportlexikon*, bd 5, 1943, s. 91f.
- 71 Idrottsbladet 30/4 1940.
- 72 samma.
- 73 SR: Styrelsens protokoll. Veckosammanträden, 1941, 10/9 1941, § 5; Stockholms-Tidningen 5/9 1941.
- 74 RiR nr 38/1941, s. 3 – artikeln refereras och kommenteras i bl.a. Stockholms-Tidningen 11/9, Göteborgs Handelstidning 11 och 12/9, Socialdemokraten 12/9 1941, Karlstads Tidning (troligen) 13/9; RiR nr

- 37/1943, s. 28.
- 75 RiR nr 38/1941, s. 3, 32.
- 76 Ny Tid 12/9 1941, även citerat i RiR nr 39/1941, s. 37.
- 77 SvD 12/9 1941, även citerat i RiR nr 39/1941, s. 37.
- 78 Söderhamns Tidning, sannolikt runt 13/9 1941.
- 79 Nya Dagligt Allehanda 14/9 1941.
- 80 DN 12/9 1941.
- 81 S.D.S. 15 och 16/9; Nya Dagligt Allehanda 15/9 1941.
- 82 SR: Styrelsens protokoll. Veckosammanträden, 1941, 8/10, § 7.
- 83 SR: Styrelsens protokoll. Veckosammanträden, 1941, 8 oktober, § 8; 22 oktober, § 5.
- 84 SR: Styrelsens protokoll. Veckosammanträden, 1941, 15 oktober, § 6.
- 85 Arbetet 13 oktober 1941.
- 86 *Hört och sett...* 1974, s. 53.
- 87 Citerat i RiR nr 33/1943, s. 2.
- 88 SR: Verksamhetsberättelse 1943, s. 6.
- 89 SR: Styrelsens protokoll. Veckosammanträden, 1943, 30/6, § 8; RiR nr 27/1943, s. 8.
- 90 RiR nr 35/1943, s. 3.
- 91 RiR nr 27/1943, s. 8.
- 92 RiR nr 28/1943, s. 17.
- 93 SR: Styrelsens protokoll. Veckosammanträden, 1943, 7/7, § 6.
- 94 DN 9 och 10/7 1943.
- 95 DN 11/7 1943; RiR nr 34/1943, s. 13.
- 96 DN 11/7 1943.
- 97 DN 18/7 1943.
- 98 SvD 21/7 1943.
- 99 SvD 11/8 1943.
- 100 RiR nr 34/1943, s. 13.
- 101 Citerat i RiR nr 35/1943, s. 31.
- 102 RiR nr 34/1943, s. 29.
- 103 RiR nr 34/1943, s. 29.
- 104 Jfr Fiske 1993, s. 88ff.
- 105 Anderson 1993, s. 21. För en studie av hur sådan »föreställd gemenskap« skapas i svensk TV-sport, se Dahlén 1994.
- 106 Löfgren 1990, s. 85ff.

KAPITEL 5
1945-1955: I HÄGNET AV EN NY TIDSANDA

- 1 Engblom 1998, s. 37f.
- 2 samma, s. 75.
- 3 samma, s. 44f.
- 4 SR: MB, H07, Publikundersökningar, handlingar rörande specialundersökningar, F1 2, 1945-48; Se även Hellström (1979), s. 227, 279, där han talar om »Radiotjänsts försöksverksamhet i riktning mot större radio-mässighet« under perioden 1947-1951/52.
- 5 RiR 21/1948, s. 21.
- 6 RiR 20/1948, s. 10.
- 7 *Hört och sett ...* 1974, s. 90.
- 8 Se bl.a. Expressen 1 och 2/3, Stockholms-Tidningen 2/3, DN, Aftonbladet och SvD 3/3 1952.
- 9 RiR 9/1952, s. 11f.
- 10 DN 28/7 1946.
- 11 DN 31/7 1946.
- 12 SvD och DN 9/1 1947.
- 13 Franzén 1991, s. 188.
- 14 SvD och DN 26/2 1947; Franzén 1991, s. 187.
- 15 SR: Förvaltningsutskottets protokoll 14/2 1945, § 4; Styrelsens protokoll 25/7 1945, § 8.
- 16 Hyland 1994, s 17.
- 17 samma, s 21.
- 18 samma, s 17.
- 19 Hyland 1992, s. 75.
- 20 Hyland 1994, s 194f.
- 21 RiR 26/1945, s. 6, 38. En annan blivande idrottskommentator, dock i televisionen, som nu debuterar i radion är en vid denna tid mycket teaterinriktad Bengt Grive, i egenskap av uppläsare av höglitterära stycken (RiR 29/1945, s. 30).
- 22 RiR 34/1945, s. 4.
- 23 SR: Verksamhetsberättelse 1946, s. 57; Hyland 1994, s. 21.
- 24 Hyland 1994, s 25.
- 25 samma, s. 21.
- 26 RiR 46/1946, s. 16; Hyland 1994, s. 28.
- 27 SR: Styrelsens protokoll 22/10 1946, § 9.

- 28 Se artikel av Lennart Hyland i RiR 47/1947, s. 7.
- 29 Hyland 1994, s. 44; RiR 47/1947, s. 20.
- 30 Hyland 1994, s. 44.
- 31 Hyland 1992, s. 69f.
- 32 RiR 31/1952, s. 12.
- 33 Hyland 1992, s. 70.
- 34 samma, s 38.
- 35 RiR 3/1948, s. 3.
- 36 RiR 4/1948, s. 2.
- 37 RiR 5/1948, s 3.
- 38 RiR 4/1948, s. 3.
- 39 RiR 7/1948, s. 3.
- 40 RiR 8/1948, s. 3.
- 41 RiR 4/1949, s. 12.
- 42 RiR 27/1948, s. 21; RiR 28/1948, s. 23; Antennen 6/2 1987, s. 4.
- 43 Hyland 1994, s. 51f.; RiR 11/1948, s. 30.
- 44 RiR 28/1948, s. 3.
- 45 RiR 30/1948, s. 3.
- 46 RiR 34/1948, s. 10.
- 47 RiR 7/1949, s. 4.
- 48 Se programtablåerna i RiR 7/1949.
- 49 RiR 10/1949, s. 3.
- 50 Citerat i RiR 10/1949, s. 28.
- 51 Citerat i Hyland 1994, s. 55.
- 52 samma.
- 53 RiR 7/1949, s. 4.
- 54 RiR 12/1952, s. 38.
- 55 RiR 41/1951, s. 22.
- 56 RiR 9/1949, s. 30.
- 57 RiR 25/1948, s. 9. Referatet finns inte bevarat i Sveriges Radios programarkiv.
- 58 *Nationalencyklopedin* bd 1, 1989, s. 121.
- 59 Enligt Radiosportens jubileumssportextra i P3 22/9 1991.
- 60 Ahlbom 1992, s. 50f. I Programarkivets kartotek finns Ahlbom dock upptagen redan 1938.
- 61 RiR 30/1948, s. 20.
- 62 samma, s. 20.
- 63 Jonsson 1982, s. 147f.

- 64 Stockholms-Tidningen 1/3 1952. Se Arbetet 3/3 1952 för motkritik.
- 65 RiR 2/1952, s. 3.
- 66 RiR 46/1951, s. 40.
- 67 RiR 51/1951, s. 23.
- 68 RiR 7/1952, s. 37f.
- 69 Se ex. RiR 5/1948, s. 28f., för tabeller i samband med vinter-OS i S:t Moritz.
- 70 RiR 2/1952, s. 3.
- 71 RiR 11/1952, s. 9.
- 72 Morgon-Tidningen 18/3 1952.
- 73 RiR 29/1952, s. 2.
- 74 RiR 35/1952, s. 5; SvD 20/7 1996.
- 75 Citerat i RiR 33/1952, s. 35.
- 76 Citerat i RiR 32/1952, s. 36.
- 77 samma.
- 78 RiR 35/1952, s. 4f.
- 79 SR: Direktionsprotokoll 9/2 1954, Bilaga.
- 80 RiR 7/1954, s. 2, 22.
- 81 samma, s. 4f.
- 82 SR: Direktionsprotokoll 30/3 1954, Bilaga 10, s. 8f: om måndagskollegium 8/3. Jämför Gruneau 1989.
- 83 SR: Direktionsprotokoll 1/12 1953, Bilaga 11.
- 84 SR: Direktionsprotokoll 1/12 1953, § 4, Bilaga 3.
- 85 SR: Direktionsprotokoll 8/12 1953, § 22; samma 21/12 1955, § 5.
- 86 Enligt RiR februari–mars 1954.
- 87 SR: Direktionsprotokoll 11/5 1954, Bilaga.
- 88 RA: AI:27, Riksidrottsförbundets överstyrelseprotokoll 24/11 1951, § 2; RiR 47/1951, s. 12, samt RiR 48/1951, s. 15.
- 89 RA: AI:27, Riksidrottsförbundets överstyrelseprotokoll 24/11 1951, § 2.
- 90 samma, s. 7.
- 91 samma, s. 9.
- 92 RA: AIII:13, Riksidrottsförbundets förvaltningsutskott 25/10 1928, § 8.
- 93 RA: AI:27, Riksidrottsförbundets överstyrelseprotokoll 29/9 1951, § 11.
- 94 RiR 39/1951, s. 25.
- 95 RiR 6/1954, s. 3.
- 96 SR: Direktionsprotokoll 12/1 1954, § 13.
- 97 SR: Direktionsprotokoll 18/1 1955, § 13.
- 98 RiR 7/1954, s. 2.

- 99 RiR 7/1954, s. 3, 24.
100 samma, Jerrings citat, här som annorstädes.
101 RiR 9/1954, s. 3.
102 SR: Direktionsprotokoll 30/3 1954, Bilaga 10, ur internbladet Information 6/1954, s. 5.
103 RA: AI:30, Riksidrottsförbundets överstyrelseprotokoll 3/4 1954, § 2.
104 RA: AI:31, Riksidrottsförbundets överstyrelses ordinarie sammanträdesprotokoll 26/11 1955, § 2 och § 10.
105 RA: AI:31, Överstyrelsens sammanträdesprotokoll 26/11 1955, s. 5.
106 RA: AI:34, Riksidrottsförbundets överstyrelseprotokoll 25/10 1958, § 6, b). Jag tackar Nils-Olof Zethrin för denna upplysning.
107 SR: Direktionsprotokoll 21/9 1957, § 6, Bilaga 3.
108 SR: Direktionsprotokoll 30/9 1957, § 4, Bilaga 3.
109 SR: Direktionsprotokoll 30/10 1961, § 4, Bilaga 2.
110 SR: Direktionsprotokoll nr 31, 1961/62, § 23, Bilaga 9.
111 Svenska Dagbladets årsbok 1962, s. 262.
112 Svenska Dagbladets årsbok 1963, s. 253.
113 Althusser 1994, s. 151–162. Se även Storey 1993, s. 117ff.; Strinati 1995, s. 149ff.
114 RiR 19/1949, s. 8, 27.
115 RiR 48/1949, s. 3, 19.
116 RiR 18/1953, s. 7, 15.
117 RiR 20/1953, s. 27.
118 RiR 30/1953, s. 27ff.
119 samma, s. 3.
120 RiR 47/1953, s. 4f., 25.
121 RiR 47/1953, s. 14f.
122 RiR 15/1957, s. 23.
123 SR: Direktionsprotokoll 22/3 1955, § 7, Bilaga 7; Förvaltningsutskottets protokoll 31/3 1955, § 7, Bilaga 3: »PM angående radion och idrotten.«
124 RA: AI:24, Ordinarie Riksförbundsmöte 28/11 1948, § 2, s. 6.

KAPITEL 6

1956–1969: SPORTREDAKTION UNDER HYLANDS LEDNING

- 1 Ahrne m.fl. 1996, s. 36.
- 2 samma, s. 36f.
- 3 Thurén 1997, s. 107f.
- 4 SR: Verksamhetsberättelse 1947–1948, s. 2.

- 5 SR: Direktionsprotokoll 28/3 1952, § 4, Bilaga 4.
- 6 SR: Direktionsprotokoll 8/1 1952, § 4.
- 7 SR: Enl. Direktionsprotokoll under 1951, ej specificerat.
- 8 SR: Direktionsprotokoll 12/7 1955, § 3.
- 9 SR: Förvaltningsutskottets protokoll 2/9 1955, § 2, Bilaga 1, s. 6f.; Persson 1987, s. 93; SR: Förvaltningsutskottets protokoll 15/12 1955, § 2, dito 8 juni 1956, § 3; Styrelsens protokoll 15/6 1956, § 3.
- 10 SR: Styrelsens protokoll 8/9 1955, § 4; Förvaltningsutskottets protokoll 2/9 1955, § 3, Bilaga 2, s. 8; *När Var Hur* 1957, s. 382.
- 11 För en översiktlig och lättillgänglig genomgång av teknikförändringarnas innehållsliga betydelse under seklet för bl.a. radiomediet hänvisas till Dag Björkegrens bok med den något missvisande titeln *Kultur och ekonomi* (1992).
- 12 *När Var Hur* 1957, s. 378.
- 13 SR: Styrelsens protokoll 22/12 1955, Bilaga 1.
- 14 SR: Förvaltningsutskottets protokoll 12/1 1956, § 4; Styrelsens protokoll 16/1 1956, § 5.
- 15 SR: Styrelsens protokoll 16/1 1956, § 5.
- 16 SR: Chefskollegium 4/9 1956, § 14.
- 17 SR: Chefskollegium 11/9 1956, § 5.
- 18 SR: Chefskollegium 17/9 1956, § 4.
- 19 RiR nr 4/1957, s. 8, 19.
- 20 Persson 1987, s. 87, 89ff.
- 21 Elgemyr 1987a, s. 25.
- 22 Persson 1987, s. 99.
- 23 Persson 1987, s. 105; Elgemyr 1987a, s. 27f.; *När Var Hur* 1958, s. 328.
- 24 *När Var Hur* 1956, s. 357.
- 25 SR: Direktionsprotokoll 5/7 1955, Bilaga 2.
- 26 SR:s årsbok 1958, s. 35.
- 27 *När Var Hur* 1958, s. 327.
- 28 SR:s årsbok 1958, s 75; *Hört och sett ...* 1974, s. 15.
- 29 RiR nr 2/1957, s. 21; RiR nr 3/1957, s. 19.
- 30 RiR nr 14/1957, s. 21; RiR nr 16/1957, s 21.
- 31 RiR nr 8/1957, s. 19.
- 32 Jfr. RiR nr 37/1961, s. 29 (10 sept.) och RiR nr 38/1961, s. 33 (17 sept.).
- 33 SR: Styrelsens protokoll 10/11 1955, § 2.
- 34 SR:s årsbok 1959–60, s. 131.
- 35 RiR nr 5/1956, s. 14.

- 36 RiR nr 8/1956, s. 11.
- 37 SR: Chefskollegium 23/3 1954, § 4.
- 38 SR: Direktionsprotokoll 27/12 1955.
- 39 DN 5/10 1956.
- 40 *När Var Hur* 1958, s. 322; *Östhammars Tidning* 29/11 1956.
- 41 *Kvällsposten* 30/11 1956.
- 42 *Östhammars Tidning* 29/11 1956.
- 43 *Skånska Socialdemokraten* 24/11 1956.
- 44 SR:s årsbok 1958, s. 78ff., 93.
- 45 SR: Direktionsprotokoll 16/11 1957, § 12 och 23/12, § 7.
- 46 *Sveriges Radios årsbok* 1958, s. 82.
- 47 Helt banbrytande i världen var *Sportextra* dock inte. Redan 1948 hade i USA radioföretaget CBS under ledning av dess sportchef Red Barber skapat programpunkten Football Roundup, som bestod av glimtar från upp till sex olika, med ett avancerat system och via ett studioankare (oftast Barber) sammankopplade arenor runt om den nordamerikanska kontinenten där det samtidigt pågick matcher i ligan för den amerikanska varianten av fotboll (Barber 1970/1986, s. 39ff.).
- 48 SR: Direktionsprotokoll 31/10 1958, § 9, Bilaga 7.
- 49 Engblom 1998, s. 106f., 146.
- 50 Intervju med Lars-Gunnar Björklund.
- 51 RiR/TV nr 7/1960, s. 15.
- 52 Intervju med Lars-Gunnar Björklund.
- 53 RiR/TV nr 33/1960, s. 12; Hyland 1994, s. 21.
- 54 SR: Direktionsprotokoll 27/4 1960, § 3, Bilaga 1.
- 55 Intervju med Frithiof Haglund.
- 56 Elgemyr 1984c, s. 76.
- 57 Citerat i Franzén 1991, s. 195f.
- 58 SR: Styrelsens protokoll 10/4 1959, § 4. För förslaget röstade ordföranden herr Eckerberg och fru Wallentheim. Hur Jerring röstade framgår inte, men han finns inte uppsatt bland nej-röstarna.
- 59 RiR/TV nr 25/1959, s. 31.
- 60 samma, s. 37.
- 61 SvD 22/9 1997.
- 62 *Egerbladh* 1992, s. 206.
- 63 CD-skiva, 1952, Sveriges Radio, spår 12.
- 64 Crusner i Crusner m.fl. (1995), s. 25.

- 65 SR: Styrelsens protokoll 1/7 1959, § 3.
- 66 Antennen, december 1960, s. 15f.
- 67 RiR/TV nr 25/1960, s. 27.
- 68 Antennen, december 1960, s. 14ff.
- 69 Franzén 1991, s. 278.
- 70 samma, s. 268.
- 71 SR: Direktionsprotokoll 21/4 1964, § 2; samma 28/4 1961, § 2.
- 72 SR:s årsbok 1961, s. 98f.
- 73 Antennen 20/12 1991, s. 11.
- 74 »Förutom Radio Nord hade också två illegala fartygssändare placerats i Öresund, Radio Mercur och Radio Syd, vilkas sändningar kunde avlysnas i delar av Skåne.« (SOU 1965:20, s. 57)
- 75 Kotschack 1963, s. 31.
- 76 Hyland 1994, s. 122; Kotschack 1963, s. 37f., 44, 68.
- 77 Hyland 1994, s. 123.
- 78 samma, s. 124f.
- 79 SR: Direktionsprotokoll 22/12 1958, § 10.
- 80 Kotschack 1963, s. 38.
- 81 samma, s. 130.
- 82 samma, s. 119ff.
- 83 samma, s. 130.
- 84 samma, s. 148.
- 85 samma, s. 129.
- 86 samma, s. 219.
- 87 samma, s. 220f., 227.
- 88 samma, s. 193ff.
- 89 samma, s. 195.
- 90 samma, s. 214.
- 91 SR: Direktionsprotokoll 11/8 1961, § 19, Bilaga 5.
- 92 Kotschack 1963, s. 214ff., inkl. efterföljande citat.
- 93 SR: Direktionsprotokoll 11/8 1961, § 19, Bilaga 5.
- 94 SR: Direktionsprotokoll 1/9 1961, § 16, Bilaga 7.
- 95 SR: Direktionsprotokoll 26/3 1963, § 8.
- 96 Franzén 1991, s. 269.
- 97 samma.
- 98 Intervju med Frithiof Haglund.
- 99 Nycop 1986, s. 20f.
- 100 Nycop 1989, s. 23.

- 101 Nycop 1986, s. 21.
- 102 SR: Styrelseprotokoll 8/6 1962, Bilaga.
- 103 SR:s årsbok 1964, s. 350.
- 104 Antennen, juni–juli 1964, s. 5f., inkl. citat signerat Åke Strömmer; Intervju med Åke Strömmer.
- 105 RiR/TV nr 5/1973, s. 5.
- 106 Aftonbladet 29/6 1992; Aftonbladet 27/8 1968; Arbetet 16/9 1990; Intervju med Erik Elmsäter.
- 107 Antennen, juni 1963, s. 34f.
- 108 *När Var Hur* 1965, s. 364.
- 109 SR:s årsbok 1965, s. 125ff., inkl. citat.
- 110 *Vem är det -95*, s. 443; Intervju med Bo Hansson.
- 111 Engblom 1998, s. 146ff. Se även Älveby 1982, s. 47.
- 112 Även enligt intervju med Åke Strömmer.
- 113 Franzén 1991, s. 281.
- 114 SR: B49, Korrespondens 1965–67, E1, skrivelse av den 21/11 1967.
- 115 samma, brev av den 8/12 1967.
- 116 Intervju med Mats Strandberg.
- 117 Ospecificerat tidningsklipp.
- 118 *När Var Hur* 1970, s. 333.
- 119 samma, s. 333f.
- 120 *Anno* 1969, s. 358.
- 121 Sveriges Radios årsbok 1969, s. 67f.

KAPITEL 7

1969–1995: RADIOSPORTEN MÖTER KONKURRENS

- 1 Ahrne m.fl. 1996, s. 40.
- 2 Thurén 1997, s. 217.
- 3 samma, s. 305.
- 4 SR:s årsbok 1967, s. 189, 212.
- 5 SR: Historik i Arkivbildare B49, Radiosporten.
- 6 SR: Dokumentarkivet, »Historik radiosporten«, av Mikael Petersen; Sveriges Radios årsbok 1969, s. 220.
- 7 Unsgaard 1984, s. 115f.; Cederberg och Elgemyr 1984, s. 201f.
- 8 Swidler 1972, s. 62f., 84.
- 9 SR:s årsbok 1970, s. 74; Intervju med Bo Gentzel.
- 10 Expressen 23/3 1969.
- 11 Aftonbladet 11/4 1969.

- 12 Expressen 21/4 1969.
- 13 Berättat för mig av Dixelius.
- 14 Aftonbladet 20/11 1969.
- 15 SR:s årsbok 1970, s. 96.
- 16 SR:s årsbok 1970, s. 95f.
- 17 Aftonbladet 5/12 1970; ett flertal ospecificerade pressklipp ingående i Lars-Gunnar Björklunds klippssamling.
- 18 Aftonbladet/TV 3-9/1 1997, s. 7.
- 19 Antennen, maj 1970, s. 33f.
- 20 *När Var Hur* 1985, s. 222.
- 21 *När Var Hur* 1972, s. 336.
- 22 SR:s årsbok 1971, s. 96f., direktcitrat från s. 97.
- 23 RiR/TV 46/1970, s. 35.
- 24 Intervju med Tommy Engstrand.
- 25 Intervju med Åke Strömmer; RiR/TV 35/1970, s. 39.
- 26 *När Var Hur* 1972, s. 336.
- 27 *När Var Hur* 1973, s. 336.
- 28 samma, s. 339.
- 29 *När Var Hur* 1974, s. 325f.
- 30 SR:s årsredovisning 1972/73, s. 28.
- 31 Aftonbladet 23/11 1971.
- 32 Expressen, ospecificerat datum 1971.
- 33 Aftonbladet 11/2 1972.
- 34 Aftonbladet 30/3 1972.
- 35 SDS 4/8 1991; Intervju med Bo Gentzel.
- 36 Expressen 3/5 1971.
- 37 GT 30/3 1972.
- 38 Aftonbladet samt GT 30/3 1972.
- 39 *När Var Hur* 1975, s. 333; Aftonbladet 31/12 1971.
- 40 RiR/TV nr 5, 1973, s. 4f.
- 41 Aftonbladet 5/9 1972.
- 42 Expressen första halvåret 1974, ospecificerat datum.
- 43 Intervju med Tommy Engstrand.
- 44 Intervju med Bo Gentzel.
- 45 Intervju med Åke Strömmer; Hedman och Swidler 1971, s. 97.
- 46 Bengt Melin i *När Var Hur* 1976, s. 337; SR: Dokumentarkivet, »Historik radiosporten«, av Mikael Petersen.
- 47 Bengt Melin i *När Var Hur* 1976, s. 336f.

- 48 GT 19/3 1975.
- 49 Intervju med Bo Gentzel.
- 50 DN 19/5 1991.
- 51 DN 29/9 1996, signerat Göran Berg.
- 52 *När Var Hur* 1977, s. 346.
- 53 *När Var Hur* 1978, s. 339, signerat Bengt Melin.
- 54 Aftonbladet 21/7 1976.
- 55 Intervju med Åke Strömmer.
- 56 *När Var Hur* 1979, s. 324.
- 57 Antennen nr 2/februari, 1976, s. 25.
- 58 SvD 20/5 1996. Se även Antennen 3/6 1988.
- 59 Intervju med Åke Strömmer.
- 60 Intervju med Mildred Eriksson; *När Var Hur* 1980, s. 333.
- 61 Antennen 25/3 1988, s. 14; Antennen 15/7 1988.
- 62 Enligt muntlig uppgift från Helin-Duncan.
- 63 Intervju med Mildred Eriksson.
- 64 Antennen nr 10/november, 1978, s. 3f.
- 65 Antennen nr 5/1977 och nr 2/1978 ägnas helt åt jämställdhetsfrågor.
- 66 Antennen 13/3 1987, s. 4f.
- 67 Antennen 8/3 1991, s. 3.
- 68 Intervju med Margita Boström.
- 69 Intervju med Bengt Skött.
- 70 *När Var Hur* 1985, s. 207, signerat Cecilia Steen-Johnsson.
- 71 *När Var Hur* 1985, s. 211, signerat Lars-Ingemar Lundström.
- 72 *När Var Hur* 1985, s. 222ff., signerat Kaj Nohrborg.
- 73 *När Var Hur* 1986, s. 233, signerat Kaj Nohrborg.
- 74 Aftonbladet 1/9 1986.
- 75 SR:s verksamhetsberättelse 1985/86, s. 3.
- 76 Antennen 23/10 1987, s. 11ff.
- 77 Hadenius och Weibull 1997, s. 182f.
- 78 Antennen 20/11 1987, s. 2; Antennen 26/2 1988, s. 5. Se även Antennen 6/11 1987, s. 7.
- 79 *När Var Hur* 1990, s. 234f.; Antennen 3/2 1989, s. 2.
- 80 Antennen 28/10 1988, s. 16.
- 81 Antennen 4/3 1988; se även Antennen 3/6 1988, s. 4.
- 82 Antennen 27/5 1988, s. 2.
- 83 Antennen 10/11 1989, s. 2.
- 84 Antennen 8/12 1989, s. 6.

- 85 Antennen 9/8 1991, s. 2; Antennen 10/4 1992, s. 5; Antennen 24/1 1992, s. 2.
- 86 Antennen 12/8 1988, s. 11f.
- 87 Antennen 16/9 1988, s. 2.
- 88 Antennen 7/10 1988, s. 4.
- 89 radiotidningen 28/4 1995, s. 2.
- 90 Citerat i radiotidningen 10/11 1995.
- 91 radiotidningen 5/2 1993, s. 1.
- 92 radiotidningen 23/4 1993, s. 2; radiotidningen 2/7 1993, s. 6.
- 93 radiotidningen 21/4 1995, s. 2.
- 94 radiotidningen 11/8 1995, s. 2.
- 95 radiotidningen 14/7 1995, s. 2.
- 96 DN 1/6 1991.
- 97 Citerat i radiotidningen 5/2 1993, s. 5.
- 98 *När Var Hur* 1991, s. 248.
- 99 radiotidningen 23/4 1993, s. 1.
- 100 Muntlig uppgift från Per Josefson.
- 101 radiotidningen 12/2 1993, s. 4.
- 102 Pea Nilsson i DN 11/12 1993.
- 103 radiotidningen 12/2 1993, s. 4.
- 104 samma.
- 105 radiotidningen 21/1 1994, s. 1 – observera feltryck som anger att det är en utgåva av år 1993.
- 106 radiotidningen 22/4 1994, s. 1.
- 107 Intervju med Bengt Skött samt muntliga uppgifter från Tommy Engstrand.
- 108 Aftonbladet 21 och 22/6 1987.
- 109 Antennen 21/4 1989, s. 10.
- 110 Antennen 16/9 1988, s. 3.
- 111 Antennen 4/11 1988, s. 12.
- 112 Aftonbladets TV-bilaga för 3–9/1 1997, s. 7.
- 113 Muntlig uppgift från Lars-Gunnar Björklund.
- 114 Intervjuer med Åke Strømmer och Lasse Granqvist.
- 115 Intervju med Lasse Granqvist
- 116 Martinsson 1990, s. 6.
- 117 Intervju med Margita Boström.
- 118 Intervju med Bengt Skött.
- 119 Expressen 1/8 1998; muntlig uppgift från Lasse Granqvist.

- 120 SR:s årsredovisning 1991, s. 9f., 36, 38.
- 121 Antennen 24/4 1987, s. 15.
- 122 samma, s. 10.
- 123 samma, s. 11.
- 124 Intervju med Bengt Skött.
- 125 radiotidningen 18/2 1994, s. 1, 4–6.
- 126 radiotidningen 17/6 1994, s. 4.
- 127 *När Var Hur* 1996, s. 241.
- 128 Intervju med Margita Boström.
- 129 radiotidningen 26/8 1994, s. 5.
- 130 Intervju med Åke Strømmer.
- 131 Åke Strømmer i brev till mig av den 7/6 1996.
- 132 Intervju med Åke Strømmer.
- 133 radiotidningen 26/8 1994; radiotidningen 25/11 1994, s. 4.
- 134 Intervju med Bo Gentzel.
- 135 radiotidningen 28/10 1994, s. 6.
- 136 radiotidningen 24/2 1995, s. 4.
- 137 radiotidningen 31/3 1995, s. 5.
- 138 radiotidningen 12/5 1995, s. 6.
- 139 radiotidningen 19/5 1995, s. 6.
- 140 DN 28/1 1995.
- 141 DN 23/1 1993.
- 142 RiR/TV nr 11/1993, s. 93.
- 143 samma.
- 144 DN 12/11 1994.
- 145 DN 30/12 1995 och 23/3 1996.
- 146 DN 18/6 1996.
- 147 Expressen 10/6 1995.
- 148 Aftonbladet 4/8 1995.
- 149 radiotidningen 30/6 1995, s. 1.
- 150 Enligt SR:s årsbok 1969, s. 68, avgår Hyland inte förrän den 1 juli 1969 för att strax därpå, den 1 september, efterträdas av Wester.
- 151 SR:s årsbok 1969, s. 68; Mikael Petersen, som ovan.

KAPITEL 8

RADIOSPORTENS PUBLIK

- 1 SR: H07, PUB, F1 1, 1928–48, Handlingar rörande specialundersökningar.

- 2 samma.
- 3 SR: Ho7, PUB, F1 2, 1945–48, Handlingar rörande specialundersökningar.
- 4 SR: Ho7, PUB, F1 3, 1948–50, Handlingar rörande specialundersökningar.
- 5 *När Var Hur* 1969, s. 333f.
- 6 SR: Ho7, PUB, F1 63, 1971, Handlingar rörande specialundersökningar, Proj. nr 70 20 69, av Anne-Margrete Wachtmeister.
- 7 SR: Ho7, PUB, F1 88, 1972, Handlingar rörande specialundersökningar, 15.03.72, av Gösta Blixt.
- 8 Denna uppgift hämtad från SR: Ho7, PUB, F1 101, 1974–76, Handlingar rörande specialundersökningar, Proj. 74 50 95: »Lyssnandet på slutspelsmatcherna i WCT-tennisen«, s. 4.
- 9 SR: Ho7, PUB, F1 88, 1972, Handlingar rörande specialundersökningar, SR/PUB 27.9.72, av Riccard Montén.
- 10 SR: Ho7, PUB, F1 101, 1974–76, Handlingar rörande specialundersökningar, Proj. nr 74 50 95, av Jannecke Schulman.
- 11 SR: Ho7, PUB, F1 117, 1977, Handlingar rörande specialundersökningar, 1977-11-17, av Jannecke Schulman & Gunnila Wigren.
- 12 SR: Ho7, PUB, F1 128, 1979, Handlingar rörande specialundersökningar, Proj. nr 78 50 96, av Jannecke Schulman.
- 13 SR: Ho7, PUB, F1 140, 1981, Handlingar rörande specialundersökningar, PM februari 1981 av Carina Nilsson.
- 14 SR: Ho7, PUB, F1 178, 1990, Handlingar rörande specialundersökningar, Proj. nr 90-11-20, av Maria Eklund och Jan Nordberg.
- 15 SR: Ho7, B3A:2, PUB-rapport 1991:V Juni, av Staffan Kjellmor.

KAPITEL 9
SLUTDISKUSSION

- 1 Nordberg 1998, s. 13.
- 2 samma, s. 14, 23.
- 3 samma, s. 44f.
- 4 samma, s. 355.
- 5 samma.
- 6 Franzén 1991, s. 18; Engblom 1998, s. 38.
- 7 Engblom 1998, s. 75.
- 8 Elgemyr 1984b, s. 36.
- 9 Franzén 1991, s. 152.

- 10 SOU 1935:10, s. 131.
- 11 Scannell & Cardiff 1991, s. 121.
- 12 Engblom 1998, s. 21, 37, 41.
- 13 SR: CK, F6AA:2, »Material till en radiohistoria«, av Gustaf Reuterswärd, s. 25.
- 14 Intervju med Åke Strömmer.
- 15 Franzén 1991, s. 70.
- 16 Franzén 1991, s. 147.
- 17 Lindroth 1987, s. 41.
- 18 Älveby 1982, s. 43, 47.
- 19 SOU 1965:20, s. 164.
- 20 Dayan & Katz 1992, s. 9, 147.
- 21 Scannell & Cardiff 1991, s. 277ff. Se även Scannell & Cardiff 1982/1989; Scannell & Cardiff 1986; Hall 1986, s. 42ff; Boyle 1992.
- 22 I enlighet med detta kan vi med James Carey, som kommit att betona mediernas rituella funktioner, betrakta radio- och TV-sända sportevenemang lika mycket som en kulturellt återförsäkrande produktion av betydelser som en överföring av information (1989/1992, s. 14–23, 43). Jämför Real 1989, 1990 och 1996.
- 23 Schoug 1997, s. 52–63.
- 24 För denna strukturalistiska karakteristik av lätt underhållning som den utopiska motsatsen till vardagens begränsningar, se Dyer 1973; Dyer 1992, s 11–34; Whannell 1990, s. 107; Dahlén 1991, s. 25.
- 25 Schoug 1997, s. 46, 51, 54ff., 69ff., 78ff.
- 26 Dagens Nyheter 19 januari 1940.
- 27 Thurén 1997, s. 45.
- 28 Franzén 1988, s. 59–74, citat på s. 71.
- 29 Thurén 1997, s. 47f.
- 30 Thurén 1997, s. 61ff., citat från s. 63.
- 31 Jonsson 1982, s. 11.
- 32 Thurén 1997, s. 49f.
- 33 Nordberg 1998, s. 57.
- 34 Nordberg 1998, s. 57f; jfr Weibull 1997 samt Hadenius 1998, s. 123.
- 35 Nordberg 1998, s. 58.
- 36 *Vem är det '71*, s. 475; *Svenska män och kvinnor bd 4*, Bonniers förlag 1948, s. 59f.
- 37 Älveby 1982, s. 43.
- 38 samma, s. 44.

- 39 Sveriges Radios årsbok 1960, s. 36f.
- 40 samma, s. 40.
- 41 Wallin 1998, s. 252f.
- 42 samma, s. 257ff.
- 43 Beteckningen »kategoriprogram« skall ses som en variant av beteckningen »kategoriböcker« för populärlitterära texter uppbyggda på schabloner, mallar och färdiga form(l)er (Boëthius 1995, s. 20ff.).
- 44 Sociologen Johan Asplund (1989) har påvisat att en av den moderna tävlingssportens många paradoxala egenskaper eller funktioner är att (om och om igen) återupprätta den i en bemärkelse trygghetsbefrämjande »tillvarons stora kedja« med absoluta rangordningar människor emellan som styrde det förmoderna samhället, något som alltså kommit att utsträckas till andra, lätta underhållningsformer med tävlingsmoment och rangordningar eller »topplistor«.
- 45 Furhoff och Hederberg 1965, s. 66ff.
- 46 Engblom 1998, s. 33.
- 47 samma, s. 128.
- 48 Wallin 1998, s. 253.
- 49 Intervju med Åke Strömmer.
- 50 Furhammar 1995, s. 139. Se även Thurén 1997.
- 51 Gramsci 1994, s. 215–221.
- 52 Intervju med Åke Strömmer.
- 53 Intervjuer med Mats Strandberg och Bengt Skött.
- 54 Intervju med Bengt Skött.
- 55 Intervju med Åke Strömmer; *Vem är det -95*, s. 1048.
- 56 Intervju med Lasse Granqvist.
- 57 Löfgren 1990, s. 90.
- 58 Nordmark 1989, s. 87ff, 121–126, 154f, 171ff, 217; Johannesson 1980, s. 32ff, 48, 99f, 110f, 116–123, 148ff, 163.
- 59 Löfgren 1990, s. 101f.
- 60 Hellspong 1995, s. 237f, 250.
- 61 Hettne m.fl. 1998, s. 304f.
- 62 Björkegren 1992, s. 23.
- 63 Pålbrant 1977, s. 77.
- 64 samma, s. 76.
- 65 Om den tidiga radiopublikens konkreta hågkomster av idrottsutsändningarna, se Höijer 1998, s. 80–81 (30-talet), 107–108 (40-talet), samt 137–139 (50-talet).

- 66 Thurén 1997, s. 46.
- 67 RiR nr 10/1934, s. 2.
- 68 Briggs 1965/1995, s. 77, 111ff., 148.
- 69 Dahl 1991, s. 27ff., 114.
- 70 Briggs 1965/1995, s. 113.
- 71 Expressen 28/6 1997.
- 72 Sjögren 1997, s. 46ff.
- 73 Expressens resebilaga 14/9 1996.
- 74 DN 1/9 1996.
- 75 *När Var Hur* 1984, s. 251ff., signerat Cecilia Steen-Johnsson.
- 76 Citerat i Bergman & Lyckner 1996, s. 6.
- 77 Sjögren 1997, s. 11, 48ff., 126ff.
- 78 Antennen 27/9 1991, s. 16.
- 79 Göteborgs-Posten 7/4 1997.
- 80 Antennen 16/12 1994.
- 81 radiotidningen 31/3 1995.
- 82 SVT Verksamhetsberättelse 1992, s. 17.
- 83 Sjögren 1997, s. 130f., 203.
- 84 Antennen 16/10 1987.
- 85 Williams 1974/1989, s. 59.
- 86 Se särskilt Lull & Hinerman 1997, men även Hadenius & Weibull 1990, s. 49, 89f.; Connell 1992, s. 73; Bird 1992/1997, s. 11–17, 53ff., 91, 104–109, 135; Carroll 1998, s. 43ff.
- 87 Se Rowe 1992 och 1997.
- 88 Larsson 1989, s. 185.
- 89 samma, s. 27f.
- 90 Se Bonde 1990 och 1991; Dahlén 1995; jfr. Dahlén 1997.
- 91 Så får också pojknarnas eget *Rekord-Magasinet*, som startade 1942, sin behandling hos Larsson (1989, s.124f.).
- 92 Zerlang 1989, s. 331.
- 93 Fiske 1989, s. 194f.; Fiske 1987, s. 281ff. Se även Grindstaff 1997, s. 188.
- 94 Fiske 1989, 190f.
- 95 Schoug 1997, s. 97–102.
- 96 Rönnberg 1998, s. 227ff. Se även O'Connor & Boyle 1993.
- 97 Aftonbladet 13/7 1998.
- 98 Dagens Nyheter 17/7 1997, signerat Juan Martinez.
- 99 GT 12/11 1998.
- 100 Expressen 28/10 1998.

- 101 GT 12/11 1998.
- 102 Frith 1996, s. 160.
- 103 samma, s. 170f.
- 104 samma s. 165f.
- 105 Wallin menar exempelvis att framväxten av televisionens »infrakultur« innebär att tidningarnas sportrapportering i allt högre grad kom att ta »avstamp i det gemensamma nationella och emotionella upplevelsetillstånd som TV först förmedlat till tittarna«. Det var i sin tur en process som inleddes med radiomediets sportsändningar (1998, s. 259).

Källor och litteratur

Arkiv

Riksarkivet (RA)
Stockholms stadsarkiv (SSA)
Sveriges Radios dokumentarkiv (SR)
Tipstjänsts pressamlingar

Intervjuer

Lars-Gunnar Björklund (Intervjun gjord tillsammans med Bo Reimer.)
(13.6.1995)
Margita Boström (23.10.1997)
Erik Elmsäter (23.4.1998)
Tommy Engstrand (23.9.1997)
Mildred Eriksson (23.9.1997)
Bo Gentzel (22.10.1997)
Lasse Granqvist (23.10.1997)
Frithiof Haglund (15.9.1995)
Bo Hansson (7.3.1996)
Per Josefson (5.3.1996)
Inger Morath (19.3.1996)
Sven »Plex« Petersson (15.9.1995)
Bengt Skött (15.4.1996)
Mats Strandberg (29.2.1996)
Åke Strömmer (7.6.1996)

Uppslagsverk

Nordisk Familjeboks Sportlexikon (1938–1949)

När Var Hur (1945–1998)

Svenska Dagbladets årsböcker (1925–1963)

Statligt tryck

SOU 1935:10, *Utredning och förslag angående rundradion i Sverige.*

SOU 1946:1, *Betänkanden angående rundradion i Sverige.*

SOU 1965:20, *Radions och televisionens framtid i Sverige I.*

Otryckt litteratur

Almén, Karl-Erik m.fl. (1995): *Först i etern. Boden rundradio – föregångare i Sverige* (häfte), Boden & Luleå.

Bergman, Louise & Ulrica Lyckner (1996): *Oss lustfyllda emellan – en kvalitativ innehållsanalys av underhållningsprogram med lek- och tävlingsinslag sett ur ett populärkulturellt perspektiv*, C-uppsats framlagd vid Göteborgs universitet, Institutionen för journalistik och masskommunikation.

Frandsen, Kirsten (1995): *Dansk Sportsjournalistik. Fra sport til publikum*, Licentiatavhandling, Danmarks Journalisthøjskole.

Hedman, Ing-Mari & Leo Swidler (1971): *Idrotten och Sveriges Radios sportjournalistik*, Stockholms universitet, Pedagogiska institutionen, C-uppsats/IAN-rapport nr 35.

Martinsson, Mikael (1990): *Nyhetsvärderingen på Radiosporten*, uppsats vid Kulturvetarlinjen (ort okänd).

Romanus, Karl (1996): »*Den svenska lagmoralen*« – en studie av nationella stereotyper i TV-sänd fotboll, Stockholms universitet, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, C-uppsats.

Schyller, Ingrid (1996): *Radio- och TV-utbudet 1925–1994*, Stockholm: Stiftelsen Etermedierna i Sverige, Arbetsrapport nr 1.

Svensson, Robert (1996): *Japaner Japaner! – en studie av sportreferat i Sveriges radio 1934–1994*, Göteborgs universitet, Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), C-uppsats.

- Swidler, Leo (1972): *Sportjournalisterna vid Sveriges Radio och idrotten*, Stockholms universitet, Pedagogiska institutionen, IAN-rapport nr 65.
- Zethrin, Nils-Olof (1997): *Från Carpentier-affären till Tipstjänst. Bilder av idrotten i svensk sportpress 1921–1934*, Arbetsrapport framlagd vid Stockholms universitet, Historiska institutionen.

Tryckt litteratur

- Ahlbom, Bengt (1992): *Mästare i det mesta. Minnen från Stockholms stadion 1912 till Los Angeles 1984*, Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Ahrne, Göran, Christine Roman & Mats Franzén (1996): *Det sociala landskapet. En sociologisk beskrivning av Sverige från 50-tal till 90-tal*, Göteborg: Bokförlaget Korpen.
- Althusser, Louis (1994): »Ideology and Ideological State Apparatus«, i Storey (red.), a.a.
- Ambjörnsson, Ronny (1995): *Tokstollen och andra idéhistorier*, Stockholm: Carlssons.
- Anderberg, Bengt (1994): »Minnen från förr och nu«, i Lena Persson (red.), a.a.
- Anderson, Benedict (1993): *Den föreställda gemenskapen. Reflexioner kring nationalismens ursprung och spridning*, Göteborg: Daidalos.
- Andersson, Johnny (red.) (1991): *Turbulens i rörelsen. Sju perspektiv på idrottens framtid*, Stockholm: Sveriges Riksidrottsförbund och SISU.
- Aristoteles (1994): *Om diktkonsten*, Göteborg: Anamma Böcker.
- Asa Berger, Arthur (1992): *Popular Culture Genres*, London: SAGE.
- Asplund, Johan (1989): *Rivaler och syndabockar*, Göteborg: Bokförlaget Korpen.
- Barber, Red (1970/1986): *The Broadcasters*, New York: Da Capo Press.
- Bennett, Tony, Colin Mercer & Janet Woollacott (red.) (1986): *Popular Culture and Social Relations*, Milton Keynes & Philadelphia: Open University Press.
- Bergvall, Erik (1945): *Vid målsnöret. Minnen*, Stockholm: Steinsvik.
- Bird, S. Elisabeth (1992/1997): *For Enquiring Minds Only. A Cultural Study of Supermarket Tabloids*, Knoxville, USA: The University of Tennessee Press.
- Björkegren, Dag (1992): *Kultur och ekonomi*, Stockholm: Carlssons.
- Blain, Neil, Raymond Boyle & Hugh O'Donnell (1993): *Sport and*

- National Identity in the European Media*, Leicester: Leicester University Press.
- Blom, K. Arne & Jan Lindroth (1995): *Idrottens historia*, Farsta: SISU idrottsböcker.
- Boberg, Stig (1970): *Pressens historia*, Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Boëthius, Ulf (1995): »Populärlitteraturen – finns den?«, i Dag Hedman (red): *Brott, kärlek, äventyr. Texter om populärlitteratur*, Lund: Studentlitteratur.
- Bonde, Hans (1990): »Sport som mandighetskult«, i Trangbæk (red.), a.a.
- Bonde, Hans (1991): »Mandighed og sport«, Odense: Odense Universitetsforlag.
- Boyle, Raymond (1992): »From our Gaelic fields: radio, sport and nation in postpartition Ireland«, *Media, Culture and Society*, vol 14, no 4/October.
- Briggs, Asa (1961/1995): *The History of Broadcasting in the United Kingdom, Vol. I: The Birth of Broadcasting 1896–1927*, Oxford: Oxford University Press.
- Briggs, Asa (1965/1995): *The History of Broadcasting in the United Kingdom, Vol. II: The Golden Age of Wireless 1927–1939*, Oxford: Oxford University Press.
- Brooks, Peter (1976/1995): *The Melodramatic Imagination. Balzac, Henry James, Melodrama, and the Mode of Excess*, New Haven & London: Yale University Press.
- Bruhn Jensen, Klaus & Nicholas W. Jankowski (red.) (1991): *A Handbook of Qualitative Methodologies for Mass Communication Research*, London: Routledge.
- Brunnberg, Karin & Göran Elgemyr (red.) (1987): *Dagens Eko. Nyheter i radio under 50 år*, Stockholm: Sveriges Radios förlag.
- Carey, James W. (1989/1992): *Communication as Culture. Essays on Media and Society*, New York & London: Routledge.
- Carlsson, Anette m.fl. (1999, under utgivning): *Lokal programverksamhet i svensk radio och TV 1925–1995*, Göteborgs universitet: Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG).
- Carlsson, Ulla (red.) (1997): *Radio Research in Denmark, Finland, Norway and Sweden*, Nordicom Review nr 1/1997.
- Carroll, Noël (1998): *A Philosophy of Mass Art*, Oxford: Clarendon Press.
- Cederberg, Jörgen & Göran Elgemyr (red.) (1984): *Tala till och tala med. Perspektiv på den svenska radion och televisionen*, Stockholm: Legenda.

- Cederberg, Jörgen & Göran Elgemyr (1984): »Radion och det journalistiska oberoendet«, i Cederberg & Elgemyr (red.), a.a.
- Cederberg, Jörgen (1994): »Rapportuppsamlingsställe, Kring några lyssnar-dagböcker från beredskapsåren«, i Lena Persson (red.), a.a.
- Chaney, David (1993): *Fictions of Collective Life. Public Drama in Late Modern Culture*, London: Routledge.
- Collenberg, Claes (1987): »Tidningen som sportarrangör, socialhjälp och folkbildare«, *Presshistorisk årsbok 1987*.
- Connell, Ian (1992): »Personalities in the Popular Media«, i Dahlgren & Sparks, a.a.
- Crisell, Andrew (1986): *Understanding Radio*, London: Methuen.
- Crisell, Andrew (1997): *An Introductory History of British Broadcasting*, London & New York: Routledge.
- Crusner, Lennart, Bo Alm & Jan Hansson (1995): *Idrotten – en spjutspets*, Göteborg: Göteborgsposten & Tre Böckers Förlag.
- Dahl, Hans Fredrik (1975): *Hallo – hallo! Kringkastingen i Norge 1920–1940*, Stavanger: J.W. Cappelens Forlag.
- Dahl, Hans Fredrik (1991): *NRK i fred og krig. Kringkastingen i Norge 1920–45*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Dahlén, Peter (1991): *Sport/TV – anteckningar kring ett försummat forskningsfält*, Stockholms universitet: Skriftserien JMK, 1991:4.
- Dahlén, Peter (1994): »Swedish TV Sport and [the] 'Imagined Community'«, i Peter Dahlgren (red.): *Den mångtydiga rutan. Nordisk forskning om TV*, Stockholms universitet: Skriftserien JMK, 1994:1.
- Dahlén, Peter (1995): »Sport och unga män«, i Göran Bolin & Karin Löfgren (red): *Om unga män*, Lund: Studentlitteratur.
- Dahlén, Peter (1997): »Filmens förste superhjälte. Brandmannen som idol i tidig film«, *Filmhäftet* nr 99–100.
- Dahlén, Peter (1999, under utgivning): *Tre texter om radio, sport och gymnastik*, Göteborgs universitet, Institutionen för journalistik och masskommunikation.
- Dahlgren, Peter & Colin Sparks (red.) (1992): *Journalism and Popular Culture*, London: SAGE.
- Dahlstedt, Sten & Sven-Eric Liedman (1996): *Nationalismens logik. Nationella identiteter i England, Frankrike och Tyskland decennierna kring sekelskiftet 1900*, Stockholm: Natur och Kultur.
- Dalquist, Ulf & Annika Eriksson (1995): »Den gode, den onde, den frånvarande. Fiktionsvåld, offer och våldsverkare i film- och TV-fiktion«,

- Lunds universitet: Sociologiska institutionen/Kriminalvetenskapligt nätverk, 1995:3.
- Dayan, Daniel & Elihu Katz (1992): *Media Events. The Live Broadcasting of History*, Cambridge, Massachusetts & London: Harvard University Press.
- Dunning, Eric (1984): »Industrialization and the incipient modernization of football«, *STADION. Zeitschrift für Geschichte des Sports und der Körperkultur*, I:1.
- Dyer, Richard (1973): *Light Entertainment*, London: British Film Institute (BFI), Television Monograph 2.
- Dyer, Richard (1992): *Only Entertainment*, London: Routledge.
- Egerbladh, Berndt (1992): *Jag minns mitt 50-tal*, Höganäs: Bra Böcker.
- Ehn, Billy (1993): »Nationell inlevelse«, i Ehn m.fl., a.a.
- Ehn, Billy, Jonas Frykman & Orvar Löfgren (1993): *Försvenskningen av Sverige*, Stockholm: Natur och Kultur.
- Ekström, Anders (1994): *Den utställda världen. Stockholmsutställningen 1897 och 1800-talets världsutställningar*, Stockholm: Nordiska museets Handlingar 119.
- Elgemyr, Göran (1984a): »Ljudradiotekniken och programmen«, i Cederberg & Elgemyr (red), a.a.
- Elgemyr, Göran (1984b): »Skall rundradion få parasitera på pressen eller ej?«, i Cederberg & Elgemyr (red), a.a.
- Elgemyr, Göran (1984c): »Radiotjänst och statsmakterna«, i Cederberg & Elgemyr (red), a.a.
- Elgemyr, Göran (1987a): »Maktkampen kring Dagens Eko – uppkomst och utveckling«, i Brunnberg & Elgemyr, a.a.
- Elgemyr, Göran (1987b): »'Får jag be om en kommentar?'. Strödda iakttagelser kring de första 20 åren«, i Brunnberg & Elgemyr, a.a.
- Elgemyr, Göran (1996): *Radion i strama tyglar. Om Radiotjänsts tillblivelse, teknik och ekonomi 1922–1957*, Stockholm: Stiftelsen Etermedierna i Sverige/Norstedts.
- Elias, Norbert & Eric Dunning (1986): *Från riddarspel till fotbollscup. Sport i sociologisk belysning*, Stockholm: Atlantis.
- Engblom, Lars-Åke (1998): *Radio- och TV-folket. Rekryteringen av programmedarbetare till radion och televisionen i Sverige 1925–1995*, Stockholm: Stiftelsen Etermedierna i Sverige.
- Fiske, John (1987): *Television Culture*, London: Routledge.
- Fiske, John (1989): *Reading the Popular*, Boston & London: Unwin Hyman.

- Fiske, John (1993): *Power Plays, Power Works*, London: Verso.
- Flichy, Patrice (1995): *Dynamics of Modern Communication. The Shaping and Impact of New Communication Technologies*, London: SAGE.
- Franzén, Nils-Olof (1988): *Sven Jerring. Ett stycke radiohistoria*, Stockholm: Bonniers.
- Franzén, Nils-Olof (1991): *Radiominnen*, Stockholm: Natur och Kultur.
- Frith, Simon (1996): »Entertainment«, i James Curran & Michael Gurevitch (red): *Mass Media and Society* (andra editionen), London: Arnold.
- Furhammar, Leif (1995): *Med TV i verkligheten. Sveriges Television och de dokumentära genrerna*, Stockholm: Stiftelsen Etermedierna i Sverige.
- Furhoff, Lars & Hans Hederberg (1965): *Dagspressen i Sverige*, Stockholm: Aldus/Bonniers.
- Gellner, Ernest (1983/1997): *Stat, nation, nationalism*, Nora: Nya Doxa.
- Glimne, Dan (1994): »...en sak som staten med stor tveksamhet tagit sig an...«, i *Spel! Spel om pengar i dag och förr i tiden*, Stockholm: Tipstjänst/Bra Böcker.
- Gramsci, Antonio (1994): »Hegemony, Intellectuals and the State«, i Storey (red.), a.a.
- Grindstaff, Laura (1997): »Producing Trash, Class, and the Money Shot: A Behind-the-Scenes Account of Daytime TV Talk Show«, i Lull & Hinerman (red.), a.a.
- Gripsrud, Jostein (1992): »The Aesthetics and Politics of Melodrama«, i Dahlgren & Sparks, a.a.
- Gruneau, Richard (1989): »Making Spectacle: A Case Study in Television Sports Production«, i Wenner (red), a.a.
- Gustafsson, Karl Erik (1996): »Den svenska kvällspressens utländska förebilder«, i Ulla & Karl Erik Gustafsson (red.): *Den moderna dagspressen 350 år*, Göteborgs universitet: Nordicom.
- Guttman, Allen (1978): *From Ritual To Record. The Nature of Modern Sports*, New York: Columbia University Press.
- Gödeke, Peter (1976): *Der Stellenwert des Sports im Hörfunkprogramm: dargestellt an der Entwicklung des Sportfunks bei drei Rundfunkanstalten seit 1945 unter besonderer Berücksichtigung des NWDR (NDR/WDR)*, Münster: Vlg Regensburg.
- Hadenius, Stig (1980): »Medelvenssons tidning«, i *Aftonbladet – en svensk historia*, Stockholm: Tiden.
- Hadenius, Stig (1998): *Kampen om monopolet. Sveriges radio och TV under 1900-talet*, Stockholm: Prisma.

- Hadenius, Stig & Lennart Weibull (1990): *Sensationsjournalistik eller nödvändig granskning?*, Stockholm: SIM (Svensk Informations Mediecenter).
- Hadenius, Stig & Lennart Weibull (1997): *Massmedier*, 6:e upplagan, Stockholm: Bonnier Alba.
- Hall, Stuart (1986): »Popular culture and the state«, i Bennett m.fl. (red.), a.a.
- Hannerz, Ulf (red.) (1990): *Medier och kulturer*, Stockholm: Carlssons.
- Hannerz, Ulf (1990): »Genomsyrade av medier: Kulturer, samhällen och medvetande av idag«, i Hannerz (red.), a.a.
- Hartley, John (1982): *Understanding News*, London: Methuen.
- Hartley, John (1996): *Popular Reality. Journalism, Modernity, Popular Culture*, London: Arnold.
- Haslum, Rolf (1997): »Stora och lilla arenan. Torsten Tegnér, idrottsjournalistik och samhällsutveckling«, *Idrott, historia och samhälle*: SVIF-nytt nr 4/1997.
- Hellspång, Mats (1982): *Boxningssporten i Sverige*, Stockholm: Nordiska museets Handlingar 99.
- Hellspång, Mats (1983): »Att tämja massorna. Om idrottens publik och teaterns«, i Karl-Olov Arnstberg m.fl.: *Korallrevet. Om vardagens kulturmönster*, Stockholm: Carlsson & Jönsson Bokförlag.
- Hellspång, Mats (1991a): *Korset, fanan och fotbollen. Folkkrörelsernas kulturmiljö i ett jämförande perspektiv*, Stockholm: Carlssons.
- Hellspång, Mats (1991b): »Idrottsföreningarna – mellan Mats Wilander och privatjoggarna«, i Andersson (red.) 1991, a.a.
- Hellspång, Mats (1995): »Idrottens årsrytm och fester«, *Fataburen 1995*, Stockholm: Nordiska Museets och Skansens årsbok.
- Hellström, Jan Arvid (1979): *Samfund och radio. Återspeglning kontra medieanpassning ifråga om den kristna programverksamheten i Sverige fram t o m omorganisationen 1951/52*, Vällingby: Harriers Bokförlag.
- Hettne, Björn, Sverker Sörlin & Uffe Østergård (1998): *Den globala nationalismen. Nationalstatens historia och framtid*, Stockholm: SNS Förlag.
- Hilmes, Michele (1997): *Radio Voices. American Broadcasting, 1922–1952*, Minneapolis & London: University of Minnesota Press.
- Holst, Håkan (1997): »Dagens Nyheters sportsida, myt eller verklighet?«, *Idrott, historia, samhälle*: SVIF-Nytt nr 4/1997.
- Hyland, Lennart (1992): »Lennart Hyland«, i Meyer (1992), a.a.
- Hyland, Tuss (1994): *Leva med Lennart Hyland. Tuss Hyland berättar för Ulf*

- Nilson, Stockholm: Bonnier Alba.
- Hägg, Göran (1996): *Den svenska litteraturen*, Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Höijer, Birgitta (1998): *Det hörde vi allihop! Etermedierna och publiken under 1900-talet*, Stockholm: Stiftelsen Etermedierna i Sverige.
- Hört och sett. *Radio och television 1925–1974* (1974), Stockholm: Sveriges Radio.
- Jerring, Sven (1926): »Vasaloppet från radiotribunen«, *Svensk Idrott* 1926.
- Jerring, Sven (1944): *På min våglängd*, Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Jerring, Sven (1949): »Tjugofem år«, i *Tjugofem år med Sveriges Radio*, a.a.
- Jerring, Sven (1959): *Gamla våglängder och nya kanaler*, Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Johannesson, Eric (1980): *Den läsande familjen. Familjetidskriften i Sverige 1850–1880*, Stockholm: Nordiska museets Handlingar 96.
- Johannesson, Kurt, Eric Johannesson, Björn Meidal & Jan Stenkvist (1987): *Heroer på offentlighetens scen. Politiker och publicister i Sverige 1809–1914*, Stockholm: Tiden.
- Johannesson, Lena (1978): *Den massproducerade bilden. Ur bildindustrialismens historia*, Stockholm: Awe/Gebers.
- Jonsson, Åke (1982): *Den omsorgsfulla ordmålaren. Studier i Sven Jerrings radiospråk mot bakgrund av radions allmänna syn på språket under de första decennierna*, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Kotschack, Jack S. (1963): *Radio Nord kommer tillbaka*, Stockholm: Roos Förlags AB.
- Larsson, Lisbeth (1989): *En annan historia. Om kvinnlig läsning och svensk veckopress*, Stockholm/Stehag: Symposion.
- Leth, Göran (1998): »Svensk journalistik – perioder och problem«, *Presshistorisk årsbok* 1998.
- Lewis, Tom (1993): *Empire of the Air. The Men Who Made Radio*, New York: HarperPerennial.
- Lindblad, Ingemar (1970): *Etermediernas värld*, Stockholm: Bonniers.
- Lindroth, Jan (1975): *När idrotten blev folkrörelse*, Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Lindroth, Jan (1977): »Sports in the Daily Press: Case Studies of Some Swedish Newspapers 1850–1913«, *STADION. Zeitschrift für Geschichte des Sport und der Körperkultur*, III.
- Lindroth, Jan (1987): *Idrott mellan krigen*, Stockholm: HLS Förlag.

- Lindroth, Jan (1988): *Från »sportfåneri« till massidrott*, Stockholm: HLS Förlag.
- Lindroth, Jan (1990): »Viktor Balck och sporten. Den svenska idrottsrörelsens engelska förbindelser 1880–1900«, i Trangbæk (red.), a.a.
- Lindroth, Jan (1991): »Inget träd växer till himlen. Idrottsrörelsen och dess grenar förr, nu och i framtiden«, i Andersson (red.), a.a.
- Ljungdal, Arnold (1947/1985): *Marxismens världsbild*, Stockholm: Norstedts.
- Lull, James & Stephen Hinerman (red.) (1997): *Media Scandals. Morality and Desire in the Popular Culture Market Place*, Cambridge & Oxford: Polity Press.
- Lull, James & Stephen Hinerman (1997): »The Search for Scandal«, i Lull & Hinerman (red.), a.a.
- Löfgren, Orvar (1990): »Medierna i nationsbygget«, i Hannerz (red), a.a.
- Löfgren, Orvar (1991): »Att nationalisera moderniteten«, i Anders Lindelaursen & Jan Olof Nilsson (red.): *Nationella identiteter i Norden – ett fullbordat projekt?*, Stockholm: Nordiska Rådet / Allmänna förlaget.
- Löfgren, Orvar (1993): »Nationella arenor«, i Ehn m.fl. (1993), a.a.
- Lönnroth, Ami & Per Eric Mattsson (1996): *Tidningskungen. Lars Johan Hierta – den förste moderne svensken*, Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Mandell, Richard (1984): *Sport. A Cultural History*, New York: Columbia University Press.
- McChesney, Robert W. (1989): »Media Made Sport: A History of Sports Coverage in the United States«, i Wenner (red.), a.a.
- Mercer, Colin (1986): »That's entertainment: The resilience of popular forms«, i Bennett m.fl. (red.), a.a.
- Meyer, Peter R. (red.) (1992): *Ljudkonst*, Stockholm: Proprius förlag.
- Musser, Charles (1990): *The Emergence of Cinema: The American Screen to 1907*, New York: Charles Scribner's Sons.
- Nordberg, Karin (1998): *Folkhemmets röst. Radion som folkbildare 1925–1950*, Stockholm/Stehag: Symposium.
- Nordmark, Dag (1989): *Det förenande samtalet. Om norrländsk lokalpress och den borgerliga offentlighetens etablering under 1800-talets första hälft*, Stockholm: Carlssons.
- Nordmark, Dag (1995): *Tiljorna vid vägen. Studier i den svenska landsorts-teaterns historia till ca 1850*, Gideå: Vildros.
- Nycop, Carl-Adam (1986): »Historiskt perspektiv på sporten i spalterna«,

- Presshistorisk årsbok 1986.*
- Nycop, Carl-Adam (1989): »Tidningsflyget en epok i svensk flygtrafik«, *Presshistorisk årsbok 1989.*
- O'Connor, Barbara & Raymond Boyle (1993): »Dallas with balls: televised sport, soap opera and male and female pleasures«, *Leisure Studies* 12.
- O'Donnell, Hugh (1994): »Mapping the mythical: a geopolitics of national sporting stereotypes«, *Discourse & Society*, vol. 5:3.
- Ong, Walter (1982/1990): *Muntlig och skriftlig kultur*, Göteborg: Anthropos.
- Persson, Lena (red.) (1994): *Radio. En bok för radioter*, Stockholm: Bonniers.
- Persson, Per (1987): »Från Ställdalenkatastrofen till Hammarskjölds död. Dokument och hågkomster från fem års arbete på Dagens Eko åren 1956–61«, i Brunnerberg & Elgemyr, a.a.
- Pålbrant, Rolf (1977): *Arbetarrörelsen och idrotten 1919–1939*, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Radiotjänst. En bok om programmet och lyssnarna* (1929), Stockholm: P. A. Norstedt & Söner.
- Real, Michael R. (1989): »Ritual Analysis: The Global Olympic Event«, i *Super Media. A Cultural Studies Approach*, London: SAGE.
- Real, Michael R. (1990): »Sport and the Spectacle«, i John Downing m.fl. (red.): *Questioning the Media. A Critical Introduction*, London: SAGE.
- Real, Michael R. (1996): *Exploring Media Culture*, London: SAGE.
- Rowe, David (1992): »Modes of Sports Writing«, i Dahlgren och Sparks (red.), a.a.
- Rowe, David (1997): »Apollo Undone: The Sports Scandal«, i Lull och Hinerman (red.), a.a.
- Rundradion 1926–1996. Rundradions historia i Finland* (1997), Helsingfors: Yle.
- Rönnerberg, Margareta (1998): »TV-sporten – männens våldsamma tvåloper?«, i *Moralbilder. Om medieetik, våld och debatt*, Uppsala: Filmförlaget.
- Röster om Radio. Kring högtalare och mikrofon: Radiotjänst 1925–1935* (1935), Stockholm: Norstedts.
- Scannell, Paddy & David Cardiff (1982/1989): »Serving the Nation: Public Service Broadcasting before the War«, i Waites m.fl., a.a.
- Scannell, Paddy & David Cardiff (1986): »'Good luck workers!' Class, politics and entertainment in wartime broadcasting«, i Tony Bennett m.fl., a.a.

- Scannell, Paddy & David Cardiff (1991): *A Social History of British Broadcasting. Volume One 1922–1939*, Oxford: Blackwell.
- Scannell, Paddy (1992): »Public service broadcasting and modern public life«, i Paddy Scannell, Philip Schlesinger & Colin Sparks (red.): *Culture and Power. a Media, Culture & Society reader*, London: SAGE.
- Scannell, Paddy (1996): *Radio, Television & Modern Life*, Oxford: Blackwell.
- Schaffrath, Michael (1996): *Sport On Air. Studie zur Sportberichterstattung öffentlich-rechtlicher und privater Radiosender in Deutschland*, Berlin: Vistas.
- Schoug, Fredrik (1997): *Intima samhällsvisioner. Sporten mellan minimalism och gigantism*, Stockholm/Stehag: Symposion.
- Schudson, Michael (1978): *Discovering the News. A Social History of American Newspapers*, New York: BasicBooks.
- Schudson, Michael (1991): »Historical approaches to communication studies«, i Bruhn Jensen & Jankowski (red.), a.a.
- Sjögren, Olle (1982): »Snyftaren läcker. Några anteckningar kring melodram, tvålopera, kvinnofilm«, *Filmhäftet* nr 36–37.
- Sjögren, Olle (1997): *Den goda underhållningen. Nöjesgenrer och artister i Sveriges radio och TV 1945–1995*, Stockholm: Stiftelsen Etermedierna i Sverige/Norstedts.
- Storey, John (1993): *An Introductory Guide to Cultural Theory and Popular Culture*, New York & London: Harvester Wheatsheaf.
- Storey, John (red.) (1994): *Cultural Theory and Popular Culture. A Reader*, New York & London: Harvester Wheatsheaf.
- Storey, John (1996): *Cultural Studies & the Study of Popular Culture. Theories and Methods*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Strinati, Dominic (1995): *An introduction to theories of popular culture*, London: Routledge.
- Svensk Filmografi 2, 1920–1929* (1982), Stockholm: Svenska Filminstitutet.
- Thurén, Torsten (1997): *Medier i blåsväder. Den svenska radion och televisionen som samhällsbevarare och samhällskritiker*, Stockholm: Stiftelsen Etermedierna i Sverige.
- Tipstjänst 50 år* (1984), Stockholm: AB Tipstjänst.
- Tjugofem år med Sveriges Radio* (1949), Stockholm: Radiotjänst.
- Tomlinson, John (1997): »'And Besides, the Wench is Dead': Media Scandals and the Globalization of Communication«, i Lull & Hinerman (red.), a.a.
- Trangbæk, Else (red.) (1990): *Den engelske sports gennembrud i Norden*,

- Köpenhamn: Dansk Idræthistorisk Forening / Krop og Kultur.
- Turow, Joseph (1991): »A Mass Communication Perspective on Entertainment Industries«, i James Curran & Michael Gurevitch (red.): *Mass Media and Society*, London: Edward Arnold.
- Unsgaard, Håkan (1984): »Sveriges Radio och statsmakterna«, i Cederberg & Elgemyr (red.), a.a.
- Waites, Bernard, Tony Bennett & Graham Martin (red.) (1982/1989): *Po-
pular Culture: Past and Present*, London: Routledge.
- Waldekranz, Rune (1976): *Så föddes filmen. Ett massmediums uppkomst och
genombrott*, Stockholm: Pan/Norstedts.
- Wallin, Ulf (1998): *Sporten i spalterna. Sportjournalistikens utveckling i
svensk dagspress under 100 år*, Göteborgs universitet: Institutionen för
journalistik och masskommunikation.
- Weibull, Lennart (1997): »From Bulletins to Journalism. Some Perspectives
on the Development of Swedish Radio News 1925–1995«, i Carlsson
(red.), a.a.
- Wenner, Lawrence E. (red.): *Media, Sports, & Society*, London: SAGE.
- Whannell, Garry (1990): »Winner takes all: competition«, i Andrew Good-
win & Garry Whannell (red.): *Understanding television*, London: Rout-
ledge.
- Whannell, Garry (1992): *Fields in Vision. Television sport and cultural trans-
formation*, London: Routledge.
- Williams, Raymond (1974/1989): *Television: Technology and Cultural Form*,
New York: Schocken Books.
- Wormbs, Nina (1997): *Genom tråd och eter. Framväxten av distributionsnä-
tet för radio och TV*, Stockholm: Stiftelsen Etermedierna i Sverige.
- Wählberg, Per Arne (1992): *Cirkus i Sverige. Bidrag till vårt lands kulturhi-
storia*, Stockholm: Carlssons.
- Yttergren, Leif (1992): »Tidning för idrott och den tidiga idrottspressen.
Centralt källmaterial om den tidiga idrottsrörelsens historia«, Svenska
idrottshistoriska föreningens årsskrift *Idrott, historia och samhälle*.
- Yttergren, Leif (1996): *Täflan är lifvet. Idrottens organisering och sportifie-
ring 1860–1898*, Stockholm: Stockholmia förlag.
- Zerlang, Martin (1989): *Underholdningens historie*, Köpenhamn: Gylden-
dal.
- Zilliacus, Ville (1986): *Det nordiska radiosamarbetets uppväxtår*, Helsing-
fors: Oy. Yleisradio Ab.
- Ålveby, Rustan (1982): »En fin draghjälp«, i Lennart Crusner (red.): *60 år*

med Göteborgs idrottsjournalister 1922–1982, Idrottsjournalisternas klubb.

Ödman, Per-Johan (1979): *Tolkning, förståelse, vetande. Hermeneutik i teori och praktik*, Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Bildkällor

Omslag: SVT Bild

- S. 79 SVT Bild
- 86 Erik Bergvall
- 109 Radiolyssnaren
- 118 SVT Bild
- 124 Erik Bergvall
- 181 SVT Bild
- 208 SVT Bild
- 214 SVT Bild
- 219 SVT Bild
- 222 SVT Bild
- 228 SVT Bild
- 273 SVT Bild
- 290 SVT Bild
- 302 SVT Bild
- 320 SVT Bild
- 346 SVT Bild
- 352 SVT Bild
- 357 AB Jourfotograferna
- 364 SVT Bild
- 437 SVT Bild
- 438 SVT Bild
- 440 SVT Bild

Innehållsförteckning CD

1. Nu och då. *Sportextra* 1995 med Thomas Simson och Ralf Edström, och friidrottslandskampen Sverige–Finland 1931, refererad av Sven Jerring.
2. Fotbollslandskamp Sverige–Japan vid sommar-OS i Berlin 1936. Referent: Sven Jerring.
3. Gunder Häggs löparturné i USA 1943. Referenter: Tage Palm och Einar Thulin.
4. Ishockeyspelarnas sångarhälsning från vinter-OS i S:t Moritz 1948. Programledare: Sven Jerring.
5. VM-ishockey i Stockholm 1949, matchen Sverige–Tjeckoslovakien. Referent: Lennart Hyland.
6. Boxningsmatch 1949 mellan Olle Tandberg och Joe Walcott. Referenter: Sven Jerring och Oscar »Glokar Well« Söderlund.
7. Fotbolls-VM 1950: Gunnar »Oj-Oj« Göransson refererar matchen Sverige–Brasilien.
8. Herrarnas stafettlopp vid skid-VM i Lahtis, Finland, 1958. Referent: Sven »Plex« Petersson.
9. Ingemar Johansson blir världsmästare i boxning 1959. Referent: Lars Henrik Ottosson, via den kommersiella radiostationen Radio Luxemburg. Inslaget börjar med reklam och Pekka Langers försök att få kontakt med Lars Henrik Ottosson i USA.
10. *Sportextra* 1962. I studion: Lars-Gunnar Björklund.
11. »Den gliiider in i mååål!« VM-ishockey i Colorado Springs mellan Sverige och Kanada. Referent: Lennart Hyland.
12. Johnny Höglin vinner 10 000 meter skridsko vid vinter-OS i Grenoble, Frankrike. Referent: Lars-Gunnar Björklund.

13. Gunnar Larsson vinner guld på 200 meter medley vid sommar-OS i München 1972. Referent: Fredrik Belfrage.
14. VM-kval i fotboll 1973. Referent: Tommy Engstrand.
15. Thomas Magnusson vinner 30 kilometer vid skid-VM i Falun 1974. Referent: Åke Strömmer.
16. Anders Gärderud vinner 3 000 meter hinder vid sommar-OS i Montreal 1976.
17. Gunde Svan och stafettlaget vinner guld vid vinter-OS i Sarajevo 1984. Referenter: Åke Strömmer och Assar Rönnlund.
18. Svante Rasmusson blir tvåa i den moderna femkampens terrängloppsmoment vid sommar-OS i Los Angeles 1984. Referent: Lasse Kinch.
19. Fotbolls-VM 1994 i USA, kvartsfinalen Sverige–Rumänien. Referenter: Lasse Granqvist och Ralf Edström.

Inspelad vid Sveriges Radio Göteborg i februari 1999.

Producent: Peter Dahlén. Tekniker: Johan Andersson. Presentatör: Lars-Gunnar Björklund.

Denna samling med idrottsreferat gör inga anspråk på vetenskaplig representativitet utan består av ett av producenten/författaren subjektivt urval illustrationer till boken.

För fler idrottsreferat genom radions historia hänvisas dels till Sveriges Radios CD-serie *Minnesboxen*, där varje CD ger illustrationer till ett års händelser inom olika områden, bl.a. sport. För året 1958 medföljer en extra CD-skiva om fotbolls-VM. Dels till den CD (och kassett) som innehåller Sven Jerrings *Klassiska Vasalopp 1925–1973*, och är producerad av Sven »Plex« Petersson och utgiven av Sveriges Radio (1995). Även en CD med *Historien om Radio Nord* finns att tillgå, utgiven av Mälarmusik (1992).

Personregister

- Aaw, Aare 339
Abraham, Ragnar 161
Adorno, T. W. 39
Ahl, Boo 370
Ahlbom, Bengt 156, 238ff, 273
Ahlqvist, Edwin 305, 318
Alanne, Arwo 161
Alfvén, Hugo 158
Ali, Mohammad 15, 16
Allard, Henry 269
Almkvist, Sune 184
Alving, Barbro 155
Andersen, Hjalmar »Hjallis«
215
Andersen, P. Chr. 161
Anderson, Benedict 210
Anderson, Carl Albert 255
Andersson, Arne 208
Andersson, Sven 325
Aristoteles 42, 282
Ashe, Arthur 399f
- Backlund, Nils 154
Bæhrendtz, Nils Erik 288, 422f
Balck, Viktor 56, 57, 59, 86, 88
Barber, Red 22
- Bedrup, Bengt 339
Belfrage, Fredrik 328, 353, 376,
438, 439
Bengtsson, Janne 306
Bengtsson, Ove 342
Bengtsson, Stellan 343
Benkö, Cecilia 360
Berglund, Helge 260ff
Bergman, Karin 248f
Bergman, Sigge 156, 252, 265,
274ff
Bergmark, Orvar 342
Bergsten, Erik 294
Bergström, Kjell 319
Bergström, Rolf 286f
Bergvall, Erik 56ff, 88, 89, 101,
102f, 112, 124, 126ff, 153, 155
Bernadotte, Folke 174
Bertil, prins 274ff
Björk, Gösta 273
Björkegren, Dag 434
Björklund, Lars-Gunnar 28, 170,
299ff, 320, 322, 325, 326, 327f,
330, 331, 338, 339, 340, 341, 343,
345, 346, 347, 351, 353, 365ff,
376f, 384, 399, 428, 438, 439, 441

- Björklund, Lennart »Gurkan«
 322
 Björkman, Anders 391f, 437
 Björnekärr, Bengt 320
 Björstrand, Eija 388
 von Blixen-Finecke, Hans 246
 Blomquist, Eva 380
 Bohlin, Kjell 339
 Bohman, Pontus 159, 250
 Borg, Arne 154
 Borg, Björn 347, 350, 353, 399f
 Borotra, Jean 122f
 Boström, Margita 360ff, 383f,
 430
 Brand-Johan 228
 Branje, Lars 318, 319
 Bredberg, Ernst 101
 Briggs, Asa 436
 Brooks, Peter 43
 Brunius, Pauline 183
 Brunner, Ernst 441
 Burman, Roger 375
 Bygraves, Joe 318

 Caap, Mats 369
 Cardiff, David 415
 Carlus, Nils 317
 Carlsson, Beyron 59
 Carlsson, Roger »Ragge« 342
 Carlsson, Stig 367
 Carlsson, Ulf 325
 Carlsson, Ulla 19
 Carlsson, Urban 325
 Carpentier, Georges 69, 107
 Carroll, Noël 39

 Cederberg, Jörgen 182
 Collenberg, Claes 77
 Collinder, Björn 411
 Colson, Sydney 318

 Dahl, Hans Fredrik 68, 436
 Dahlberg, Mats 387
 Dahlgren, Gunnar O-son 191f
 Dalin, F. A. 37
 Dalquist, Valdemar 110
 Danielsson, Gunnar 272
 Danielsson, Tage 289, 311
 Dansk, Lennart 273
 Dayan, Daniel 414f
 De Forest, Lee 67f
 Dehlgren, Sten 77, 140
 Dempsey, Jack 69, 107, 110
 Dixelius, Malcolm 337
 Duncan, Annika 376
 Dundee, Johnny 68
 Dunning, Eric 47
 Dymling, Carl Anders 137, 143,
 145f, 149, 183, 195ff, 202, 272,
 410

 Edbrink, Jan 30, 353, 362, 393
 Edström, Ralf 342, 441
 Egerbladh, Berndt 306f
 Ehn, Billy 34
 Eklöw, Rudolf »R:et« 62, 66,
 192, 214, 253ff, 257, 262ff,
 269
 Ekman, Per Ivar 214
 Elfving, Ulf 348, 353, 383, 384,
 438

- Elgemyr, Göran 156f, 179, 182,
 291, 304
 Eliasson, Dagny 372
 Elmsäter, Erik 325, 326, 346
 Emsjö, Leif 345
 Enders, Georg 207
 Eng, Jan 392
 Eng, Peter 353, 364, 376, 378,
 438
 Engblom, Lars-Åke 212, 328,
 407
 Engdahl, Jan 375
 Engstrand, Tommy 299, 338,
 339f, 341f, 343, 346, 348, 349f,
 353, 362, 363, 364, 375, 377,
 379, 393, 438
 Ericson, Annalisa 207
 Ericson, Tage 254f, 268, 274ff
 Ericson, Åke 228
 Ericsson, Elof 145f, 189f
 Ericsson, Vilhelmina 209
 Eriksson, Mildred 355ff, 362,
 393
 Eriksson, Owe 364
 Erlander, Tage 273f
 Erlandsson, Pia 359
 Essén, Birgitta 354

 Fagerlind, Björn 364, 377
 Fale Bure (Henning Olsson)
 203
 Fiske, John 444
 Flichy, Patrice 35
 Forsberg, Leif 338
 Forsén, Olof 218

 Fransson, Bo 316
 Franzén, Nils-Olof 73, 81, 218,
 250, 288, 305, 310f, 314, 321,
 329, 335, 347, 350, 407f, 411,
 418
 von Frenckell, Erik 184
 Frenning, Anna 379ff
 Frihammar, Owe 316
 Frith, Simon 448
 Fröding, Gustaf 57
 Furhammar, Leif 427
 Furulund, Marianne 222
 Fürst, Sigge 309
 Fägersten Novik, Gunnar 388ff

 Gagarin, Jurij 315
 Gains, Larry 79, 106f
 Galin, Gunnar 274ff
 Gandil, Johannes 156
 Geijer, Björn 439f
 Gellerfelt, Mats 15
 Gellner, Ernest 35
 Gentzel, Bo 328, 340, 343, 344,
 345ff, 376, 387, 392f
 Gentzel, Ludde 207
 Georg, Nils 207
 Gierow, Karl Ragnar 176
 Giffard, P. 54
 Gorman, Bud 107, 111
 Granlund, Svante 228
 Granqvist, Lasse 377ff, 393,
 431f, 438, 440f
 Grassman, Paul 162
 Gren, Gunnar 272
 Grevenius, Herbert 251

- Grewin, Krister 339
 Gripsrud, Jostein 46
 Grundel, Björn 353
 Grünbaum, Tommy 330
 Gullberg, Hjalmar 121
 Gustafsson, Cecilia 446
 Gustav V 99, 138
 Guttman, Allen 47
 Gärderud, Anders 342
 Gödeke, Peter 21
 Göransson, Bengt 368
 Göransson, Gunnar 223
- Haglund, Frithiof 301ff, 322,
 326
 Hahr, Henrik 251, 286f, 292
 Halberstadt, Tage 97
 Hallgren, Hilding 101, 133
 Hallgren, Åke 219
 Hamberg, Per-Martin 215
 Hammarskjöld, Dag 316
 Hansen, Gunnar 201
 Hanserud, Lars 345
 Hansson, Bo 327f, 330, 336,
 339, 431
 Hansson, Verner 118
 Harrie, Ivar 87
 Haslum, Rolf 49
 Hasselrot, Stig 135
 Hearst, William Randolph 54
 Hedjersson, N. A. 168
 Hedman, Ing-Mari 20f, 22
 Hegerfors, Arne 328, 438, 441f
 von Heidenstam, Rolf 154
 Helén, Gunnar 291
- Hellberg, Björn 342, 438
 Hellspång, Mats 22f, 432
 Hemmer, Jarl 184
 Herlin, Lennart 77
 Hettne, Björn 433
 Hinerman, Stephen 39
 Hitler, Adolf 162
 Hjelte, Roland 368
 Hoff, Bjarne 161
 Holmberg, Nils 82
 Holmér, Gösta 92, 112
 Holmstedt, Walter 127f, 158,
 159
 Holmström, Agne 184
 Holmström, C. T. 207
 Holmström, Gösta 273
 Holst, Siv 364
 Hugo, Yngve 218, 305
 Hultling, Katarina 360
 Hyland, Lennart 23, 30, 170,
 180, 193, 215f, 220ff, 231ff,
 242ff, 248, 250f, 256, 257, 271,
 274, 283, 285ff, 294f, 299ff,
 303f, 307, 312ff, 317, 322, 326,
 328, 329f, 331, 332, 334, 336,
 339, 340, 341, 342, 343, 345,
 346, 347, 349f, 351, 353, 379,
 384, 387, 392, 399, 404, 405,
 409, 419ff, 425, 428, 437f, 441
 Hyland, Tuss 221, 222, 229, 313f
 Håge, Douglas 272
 Hård, Jacob 353, 364
 Håstad, Elis 273
 Hägg, Gunder 150, 203ff, 395,
 414, 443

- Hägg, Göran 39
Hörjel, Nils 318
- Israel, Philip 47
Iwarsson, Åke 335
- Jansson, Harry 221
Jansson, Kenneth 377, 430
Jansson, Ulf 342
Jensen, F. E. 265ff
Jernberg, Sixten 290
Jerring, Sven 21, 32, 74, 77ff,
90, 92, 97, 102f, 105f, 108,
111ff, 119f, 121, 122ff, 127ff,
131ff, 135, 138f, 143f, 145, 147,
149, 150ff, 156ff, 163, 169f, 171,
173, 174, 177, 179, 180ff, 184,
185ff, 194f, 196, 203, 215, 219,
223ff, 231ff, 236ff, 251, 257ff,
267f, 273, 274, 279, 283, 286ff,
293ff, 301, 303f, 305, 323, 329,
343, 384, 387, 397, 405, 409f,
411, 412, 413, 418f, 420, 436,
437, 438, 443
- Joanson, Ove 373f, 375, 379,
385, 390, 391f
- Johannesson, Eric 432
Johannesson, Lena 33
Johanson, Anton 58f, 88, 95f,
99, 103, 132, 135, 154, 155, 164
Johansson, Gustav »Lulle« 235
Johansson, Gösta 325
Johansson, Gösta »Lill-Lulle«
235
Johansson, Hasse 427
- Johansson, Ingemar 26, 305ff,
315, 318, 332, 395, 398, 413,
414, 443
Johnson, Lyndon 15
Jonason, David 65f, 77, 132,
136, 140, 144, 149, 155, 159,
201, 215ff
Jonsson, Conrad 304
Jonsson, Åke 21, 242, 419
Josefson, Per 353, 364, 373,
378, 380f, 390, 391, 393, 431
Jälevik, Agne 328, 353
- Karl-Gerhard 110
Karlsson, Nils »Mora-Nisse«
215
Katz, Elihu 414f
Kekkonen, Urho 273f
Kihlberg, Nils 207
Kinch, Lasse 353, 364, 376, 377,
378
Knutsson, Gösta 125, 309
Kock, Rudolf »Putte« 240,
272, 339
Kotschack, Jack 312ff, 321
Kringstad, Annichen 360
Kylberg, Fredrik 207
Kårström, Jan 342
Källqvist, Åke 381
- Lamby, Marianne 248, 297
Landin, Gert 317
Lange, Gunnar 274ff
Langer, Bibi 348
Langer, Pekka 348

- Larsson, Erik 152
 Larsson, Gunnar 342, 353
 Larsson, Leif (journalist) 328,
 353, 432
 Larsson, Leif (politiskt sakkun-
 nig) 368
 Larsson, Lisbeth 444
 Laver, Rod 399
 Le Mat, Raoul 62
 Ledin, C. A. 187, 189, 193
 Levin, Åke 376
 Lilliehöök, Gösta Malcolm 77
 Lindblad, Ingemar 103
 Lindblom, Topsy 62
 Linde, Carl »Ceve« 156, 196,
 199
 Lindeborg, Staffan 328
 Linder, Hasse 329
 Lindfors, Per 156, 214
 Lindhagen, Sven 62, 151f, 156,
 168, 214, 296, 411
 Lindman, Alexander 57, 61
 Lindman, Bo 154
 Lindorm, Per-Erik 155
 Lindqvist, Kjell 353
 Lindroth, Jan 22, 23, 64
 Lindström, Arne 155
 Lindström, Klas 228
 Lull, James 39
 Lundin, Åke 297
 Lyberg, Wolf 340
 Lynn, Elliot 87
 Låftman, Sven 60, 66, 155
 Löfgren, Orvar 34, 50, 210, 432
 Malmberg, Gert 441
 Malmros, S. O. 367
 Marconi, Guglielmo 67f
 Mattsson, Erik 82, 213, 251, 257,
 279ff, 284, 296, 318, 320, 424
 Meissner, Hjalmar 125
 Melin, Bengt 344, 350f, 353
 Mlinarich, Annika 356, 359f,
 364
 Modéen, Thor 110, 125, 152
 Montán, Alf 345
 Morath, Inger 354, 364
 Munthe, G. 112
 Månsson, Sune 330
 Mörling, Lars 209
 Nilsson, Jonny 324
 Nilsson, Pea 390f
 Nilsson, Sam 367
 Nilsson, Torsten 304
 Nohrborg, Kaj 363
 Nordahl, Gunnar 264
 Nordberg, Karin 406, 420, 436
 Nordell, Åke 339
 Nordenfelt, Bertil 253f
 Nordenskiöld, Otto 347
 Nordmark, Dag 43f, 432
 Norlander, Emil 78
 Norling, Ernst 135
 Nycop, Carl-Adam 61, 154f,
 156, 322f
 Ohlsson, Gunnar 176
 Oldsberg, Ingvar 328, 353, 376,
 438, 439

- Olhagen, Folke 231, 234, 244,
 286f, 295, 301, 309
 Olin, Stig 350
 Olsson, Christian 430
 Olsson, Leif »Loket« 328, 376,
 438, 442
 Ottoson, Lars Henrik 231, 306

 Pallin, Erik 59, 61
 Palm, Tage 204ff
 Palme, Olof 415
 Pastrano, Willie 317
 Patterson, Floyd 26, 305ff, 398
 Perlskog, Robert 378
 Perrolf, Bertil 309
 Pers, Anders 77
 Persson, Edvard 110, 183
 Persson, Harry 79, 103, 105ff,
 171, 414, 435, 443
 Persson, Håkan 380
 Persson, Per 288, 291, 331, 334
 Peterson, Ronnie 347
 Petersson, Sven »Plex« 289f,
 293, 302, 325, 331, 425
 Pettersson, Ann-Britt 360, 376
 Pettersson, Mackan 228
 Pihkala, Lauri 72
 Pålbrant, Rolf 50, 434f

 Rabe, Julius 76, 93f, 101, 105,
 121, 133, 150, 410, 412
 Ranevall, Berndt 289
 Ray, Johnny 68
 Reimer, Bo 20
 Reuterswård, Gustaf 84, 90,
 92, 100, 101, 104ff, 133f, 410
 Reuterswård, Maud 309
 Rhudin, Fridolf 168
 Richardson, Dick 315, 318
 Rickard, »Tex« 69
 Rindfors Lundvall, Annika 381
 Ringart, Artur 353, 375f
 Ringvall, Axel 110
 Risberg, Lennart 310, 317
 Rolén, Olle 355
 Rolf, Ernst 98
 Roosvall, Baltzar 59, 61
 von Rosen, Clarence 56, 57
 Rosén, Staffan 192
 Rustad, Leif 215
 Rydbeck, Olof 288f, 311, 335
 Råberg, Einar 135, 154, 163ff,
 228
 Rönnerberg, Margareta 446
 Rönnlund, Assar 170, 342, 345,
 427

 Salander, Erik 102
 Salchow, Ulrich 61, 91f
 Sandborg, Olof 207
 Sanders, Ed 307
 Sandrew, Anders 272
 Sarnoff, David 69
 Scannell, Paddy 39, 415
 Schaffrath, Michael 22
 Schoug, Fredrik 416, 445
 Schröder, Kalle 122f
 Schudson, Michael 34, 45f
 Schulman, Allan 312
 Selander, Sten 155

- Siitonen, Pauli 170
 Sillanpää, Frans Eemil 184
 Simson, Thomas 328
 Sinatra, Frank 15
 Sjöberg, Katarina 360
 Sjögren, Olle 44, 439
 Sköld, »Bassen« 341
 Skött, Bengt 378, 382, 429f
 Steen-Johnsson, Cecilia 354,
 362
 Stenbeck, Jan 366
 Stenberg, N. 252
 Stenborg, Vidar 169
 Stenmark, Ingemar 350, 353,
 354, 400f, 443
 Stiehl, Günther 330
 Stille, Nils 120
 Stoffer, Milli 437
 Stoltz, Roland »Rolle« 338,
 367, 399
 Strandberg, Mats 329f, 336,
 340, 343, 348, 353, 364
 Strandberg, Olle 272
 Ström, Frank 342
 Strömbäck, Per 274ff
 Strömmer, Åke 170, 301, 303,
 325f, 330, 336, 338, 339, 340,
 341, 346, 348, 351ff, 355, 362,
 379, 384ff, 389f, 392f, 426ff,
 430ff, 438, 441
 Sturesson, Stellan 369
 Stäckig, Sven 97
 Sundström, Bengt 30, 318, 330,
 340, 364
 Svensson, Assar 231, 295
 Svensson, Janne 370
 Svensson, Pelle 343
 Svensson, Robert 20
 Svensson, Sten 246, 269
 Swidler, Leo 20f, 22, 335
 Synnemark, Allan 330
 Säfvenberg, Sven 169
 Söderlund, Oscar »Glokar
 Well« 56, 60, 78f, 156, 243,
 265, 292, 302, 309, 437
 Söderman, Nils 207
 Sörlin, Sverker 433
 Tandberg, Olle 304, 396f
 Taxén, Mats 361, 378, 392
 Tegnér, Torsten 49, 60f, 62,
 169, 184, 282f, 340
 Tellemar, Hasse 348
 Thorén, Arne 313, 353
 Thulin, Einar 204
 Thurén, Torsten 286, 333, 418,
 436
 Timell, Martin 442
 Tolgraven, Jens 378
 Tomlinson, John 39
 Turow, Joseph 449
 Tvedt, Vilhem 71
 Ulfbåge, Christer 328, 353, 356
 Unger, Åke 430
 Utterström, Sven 83
 Wachtmeister, Claes 249f
 Waern, Dan 316
 de Wahl, Anders 183

Walcott, Joe 304, 396f
Waldekranz, Rune 43, 51
Valentin, Guido 94
Wallin, Ulf 20, 423
Wallqvist, Örjan 363, 368
Wassberg, Thomas 342
Weibull, Lennart 20
Welin, Per 87, 97
Werenius, Magnus 241
Wester, Per Olof 30, 335ff, 344,
345, 347, 349, 392, 399
Whannell, Garry 36f
White, J. Andrew 69
Widd, Johnny 108
Widesell, Jörgen 373
Wigforss, Ernst 192f
Wiklund, Torsten 274ff
Wilhelmsson, Åke 299
Williams, Raymond 443
Willius, Elsa 368
Willners, Bo 176
Wilson, Sven 149, 153, 154,
156f, 187, 206, 208
Winsnes, Torbjörn 353
Yttergren, Leif 50ff
Zander, John 85ff
Zerlang, Martin 444
Zilliacus, Ville 147f
Åkerlund, Erik 78
Åkerlund, Mats 392
Åström, Tommy 430
Älveby, Rustan 301, 306, 309,
413, 421f
Ödman, Per-Johan 24ff
Öhman, Gösta 217
Ölander, Ragnar 301, 318
Östergård, Uffe 433
Östgren, Torgny »Swiss« 325
Östman, Bror 214
Östman, C. J. 411

